T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İHSAN OZANOĞLU'NUN DERLEDİĞİ MASALLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

EZGİ BERK

Danışman : Doç. Dr. Gülten KÜÇÜKBASMACI
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kaan YILMAZ
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gönül REYHANOĞLU

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ezgi BERK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İHSAN OZANOĞLU'NUN DERLEDİĞİ MASALLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

EZGİ BERK

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

Sözlü halk edebiyatı ürünlerinin en eski türlerden biri olan masallar, ait oldukları milletin maddi ve manevi kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri, inanç sistemleri ve felsefesi gibi birçok özelliklerini içinde barındırdığı için anonim ürünlerin en önemlilerinden biridir. Bu tez, İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu ili ve ilçelerinden, farklı derleme ortamlarından daktilo ederek "Kastamonu Halkiyat ve Harsiyat Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar I-II-III-IV. Cilt" eserindeki masal metinlerinin incelenmesinden oluşmaktadır. Tezin bölümleri şu şekildedir: "1. Giriş", "2. Masalların Sınıflandırılması ve Tip Tasnifi", "3. Masalların Motifleri" 4. Masalların Formelleri", "5. Masalların Ara Sözleri", "6. Masalların Kahramanları", "7. Masalların Mekânları", "8. Masalların Zamanı", "9. Masalların İletileri", "10. Masallarda Geçen Kültür Unsurları", "11. Sonuç", "Kaynaklar" ve "Ekler". Masallarda tespit edilen tipler, Aarne-Thompson-Uther'in "The Types of International Folktales" kataloğuna göre; motifleri ise Stith Thompson tarafından hazırlanan "Motif-Index of Folk-Literature"ye göre tespit edilmiş, katalogda olmayan Türk masallarına ait motifler de olduğu görülmüştür. Masalların formel ve ara sözleri belirlenerek derlenen masalların kalıp ifadeler yönünden özellikleri görülmeye çalışılmıştır. Masalların kahramanları insanlar, gerçeküstü varlıklar ve hayvanlar olarak; mekânları geniş, dar açık/kapalı mekânlar olarak belirlenmiş ve zamanları da incelenmiştir. Masalların iletileri etik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve öteki iletiler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Tespit edilen kültür unsurları ise geçiş dönemleri, halk hekimliği, misafirlik ve misafirperverlik, harman ve harman aletleri, mutfak, değirmen ve değirmene gitme, el sanatları, giyim-kuşam, ulaşım ve ticaret, ustalık-kalfalık-çıraklık, ölçü-tartı birimleri ve tabirler kültür unsurları başlıklarıyla ele alınmıştır. Gün geçtikçe zayıflamakta olan masal anlatma geleneğine karşı Ozanoğlu, 1940'lı yıllar veya öncesinde yaptığı tahmin edilen masal derlemelerini daktilo ve el yazması yoluyla kayıt altına almıştır. Onun kayıt altına aldığı kıymetli masal metinleri de bu çalışmada her yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: İhsan Ozanoğlu, Masal, Motif, Tip, Formel, Kültür Unsurları

Temmuz 2024, 576 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

A REVIEW OF FAIRY TALES COMPILED BY İHSAN OZANOĞLU

EZGİ BERK

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. GÜLTEN KÜÇÜKBASMACI

Fairy tales, one of the oldest types of oral folk literature products, are one of the most important anonymous products because they contain many characteristics such as material and spiritual cultural values, traditions and customs, belief systems and philosophy of the nation they belong to. This thesis is based on İhsan Ozanoğlu's "Kastamonu Halkiyat ve Harsiyat Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar I-II-III-IV. Cilt", typed from Kastamonu province and its districts, from different compilation environments. It consists of examining the fairy tale texts in his work "Volume". The sections of the thesis are as follows: "1. Introduction", "2. Classification and Type Classification of Fairy Tales", "3. Motifs of Fairy Tales" 4. Forms of Fairy Tales", "5. Digressions of Fairy Tales", "6. Heroes of Fairy Tales", "7. Places of Fairy Tales", "8. Time of Fairy Tales", "9. Messages of Fairy Tales", "10. Cultural Elements in Fairy Tales", "11. Conclusion", "References" and "Appendices". The types identified in the tales are according to Aarne-Thompson-Uther's "The Types of International Folktales" catalogue; The motifs were determined according to the "Motif-Index of Folk-Literature" prepared by Stith Thompson, and it was seen that there were also motifs belonging to Turkish tales that were not in the catalogue. By determining the formal and digressions of the tales, the characteristics of the compiled tales in terms of formulaic expressions were tried to be seen. The heroes of fairy tales are humans, surreal beings and animals; The spaces were determined as wide and narrow open/closed spaces and their times were also examined. The messages of fairy tales are classified as ethical, psychological, sociological, economic and other messages. The cultural elements identified are transition periods, folk medicine, hospitality and hospitality, threshing and threshing tools, kitchen, mill and going to the mill, handicrafts, clothing, transportation and trade, mastery-journeyman-apprenticeship, measurement-weighing units and expressions. Were discussed under the headings of cultural elements. Against the tradition of telling tales, which is weakening day by day, Ozanoğlu recorded his fairy tale compilations, which are estimated to have been made in the 1940s or before, by typewriter and manuscript. The valuable fairy tale texts recorded by him have been tried to be discussed in every aspect in this study.

KEYWORDS: İhsan Ozanoğlu, Fairy Tale, Motif, Type, Formal, Cultural Elements

July 2024, 576 Page

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan, sabır ve özveri içerisinde bana her zaman yol gösteren, eleştiri ve önerileriyle çalışmama yön veren Doç. Dr. Gülten Küçükbasmacı'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi hiçbir desteklerini esirgemeyen aileme ve eşime minnettarım.

Ezgi BERK

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ..... **xiv**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **xv**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xvi**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Masal 1
1.1.1 Kastamonu Masalları Üzerine Yapılmış Çalışmalar 5
1.1.1.1 Kitaplar 5
1.1.1.2 Tezler 7
1.1.1.3 Bidiriler ve makaleler 7
1.1.1.4 Etüt 8
1.2 İhsan Ozanoğlu ve Masal Derlemeleri 9
1.2.1 İhsan Ozanoğlu 9
1.2.2 İhsan Ozanoğlu'nun Masal Derlemeleri 13
1.3 Çalışmanın Amacı, Yöntemi, Kapsam ve Sınırlılıkları 19
2. MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE TİP TASNİFİ **24**
2.1 Tip Kavramı ve Tip Tasnifleri 24
2.2 Masalların Tip Tasnifi 31
3. MASALLARIN MOTİFLERİ **36**
3.1 Motif Kavramı 36
3.2 Masal Motiflerinin Motif Index of Folk Literature'e Göre Tespiti 39
3.2.1 A Mitoloji 40
3.2.2 B Hayvanlar 40
3.2.3 C Yasaklar 53
3.2.4 D Sihir 57
3.2.5 E Ölüm 66
3.2.6 F Olağanüstülükler 67
3.2.7 G Dev 81
3.2.8 H İmtihanlar 84
3.2.9 J Akıllılar ve Aptallar 92
3.2.10 K Aldatmalar 99
3.2.11 L Kaderin Ters Dönmesi 110
3.2.12 M Geleceğin Tayini 115
3.2.13 N Şans ve Kader 117
3.2.14 P Toplum 127
3.2.15 Q Ödüller ve Cezalar 147
3.2.16 R Tutsaklar ve Kaçaklar 155
3.2.17 S Doğal Olmayan Zulümler 157
3.2.18 T Cinsiyet 160

3.2.19 U Hayatın Tabiatı ... 169
3.2.20 V Din ... 171
3.2.21 W Karakter Özellikleri ... 173
3.2.22 X Mizah ... 178
3.2.23 Z Çeşitli Motif Grupları ... 179
4. MASALLARIN FORMELLERİ ... 192
4.1 Formel Kavramı ... 192
4.2 Masal Formellerinin Tespiti ... 194
4.2.1 Başlangıç (Giriş) Formelleri ... 194
4.2.1.1 Sade başlangıç formelleri ... 194
4.2.1.1.1 Bir varmış'lı başlangıç formelleri ... 195
4.2.1.1.2 Evvel/ eski zamanlı başlangıç formelleri ... 195
4.2.1.1.3 Bir varmış ve evvel zaman'lı formeller ... 195
4.2.1.2 Tekerlemeli başlangıç (giriş) formelleri ... 196
4.2.2 Bağlayış (Geçiş) Formelleri ... 196
4.2.2.1 Masalda olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek için kullanılan bağlayış formelleri ... 196
4.2.2.2 Dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen bağlayış formelleri ... 197
4.2.2.3 Uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri ... 199
4.2.2.4 Masal ortasında geçişi ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri ... 200
4.2.2.4.1 Az gitmekle başlayan tekerlemeler ... 200
4.2.2.5 Diğer formeller ... 200
4.2.3 Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller ... 201
4.2.3.1 İki varlığın karşılıklı konuşmaları ... 201
4.2.3.1.1 Soru cevap şeklinde olan formeller ... 201
4.2.3.1.2 Normal konuşma şeklinde olan formeller ... 201
4.2.3.2 Bir varlığın tanımı ve tasviri ile bir hareketin yapılışını anlatan formeller ... 202
4.2.3.2.1 Bir varlığın tasviri ... 202
4.2.3.2.2 Bir hareketin yapılışını anlatan formeller ... 202
4.2.3.2.3 Masalın kahramanlarından birinin konuşması da formel olabilir ... 203
4.2.4 Bitiş Formelleri ... 203
4.2.4.1 Çıplak bitiş ... 203
4.2.4.1.1 Murada ermekle ilgili bitiş formelleri ... 203
4.2.4.1.2 Safa sürmekle ilgili bitiş formelleri ... 204
4.2.4.1.3 Kırk gün kırk gece düğün yapmakla ilgili bitiş formelleri ... 204
4.2.4.1.4 Katır-satır seçimiyle ilgili bitiş formelleri ... 204
4.2.4.2 Devam eden ileriye giden bitiş formelleri ... 205
4.2.4.3 Özetleyen bitiş formelleri ... 205
4.2.4.4 Şahsi bitiş formelleri ... 206
4.2.4.4.1 Anlatıcının kendisine veya dinleyicisine iyi dileklerde bulunması ... 206
4.2.4.5 İç içe giren bitiş formelleri ... 206
4.2.5 Çeşitli Formel Unsurlar ... 208
4.2.5.1 Sayılar ... 208

4.2.5.1.1 Üç sayısı ... 208
4.2.5.1.2 Yedi sayısı ... 208
4.2.5.1.3 Dokuz sayısı ... 208
4.2.5.1.4 Kırk sayısı ... 208
4.2.5.2 Renkler ... 209
4.2.5.2.1 Kırmızı-al ... 209
4.2.5.2.2 Ak-beyaz ... 209
4.2.5.2.3 Kara-siyah ... 209
4.2.5.2.4 Sarı ... 209
4.2.5.3 Zaman ve yer formelleri ... 209
4.2.5.3.1 Gün ile ilgili olanlar ... 209
4.2.5.3.2 Gece ile ilgili olanlar ... 210
4.2.5.3.3 Yaş ile ilgili olanlar ... 210
4.2.5.3.4 Yıl ile ilgili olanlar ... 210
4.2.5.3.5 Yer formelleri ... 210
5. MASALLARIN ARA SÖZLERİ ... 213
5.1 Ara Söz Kavramı ... 213
5.2 Masallarda Geçen Ara Sözlerin Tespiti ... 214
5.2.1 Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözler ... 214
5.2.2 Görüş, Yorum ve Eleştiriler ... 216
5.2.3 Şahsi Serzeniş ve İtiraf ... 216
6. MASALLARIN KAHRAMANLARI ... 217
6.1 İnsanlar ... 218
6.1.1 Saray ve İdare Adamları ... 218
6.1.1.1 Padişah ... 218
6.1.1.2 Padişah hanımları ... 223
6.1.1.3 Padişah kızları ... 224
6.1.1.4 Şehzadeler ... 226
6.1.1.5 Vezir, hanımı ve çocukları ... 228
6.1.1.6 Kadı ... 228
6.1.2 Din Adamları ... 229
6.1.3 Halk Tabakasına Mensup Olanlar ... 229
6.1.3.1 Bazı tipler ... 230
6.1.3.1.1 Derviş ... 230
6.1.3.1.2 Keloğlan ... 231
6.1.3.1.3 Köse ... 234
6.1.3.1.4 Tembel ... 235
6.1.3.1.5 Korkak ... 235
6.1.3.1.6 Aptal ... 236
6.1.3.2 Hizmet erbabı ... 237
6.1.3.2.1 Halayık-hizmetçi ... 237
6.1.3.2.2 Cadı-kocakarı ... 237
6.1.3.3 Meslek sahipleri ... 238
6.1.3.3.1 Asker ... 239
6.1.3.3.2 Balıkçı ... 240
6.1.3.3.3 Çiftçi-rençper ... 240
6.1.3.3.4 Çoban ... 241
6.1.3.3.5 Dilenci ... 242
6.1.3.3.6 Ebe ... 242

6.1.3.3.7 Hamamcı-hamame 242
6.1.3.3.8 Harami-haydut-hırsız 243
6.1.3.3.9 Kuyumcu 245
6.1.3.3.10 Müneccim 246
6.1.3.3.11 Oduncu 246
6.1.3.3.12 Sihirbaz 247
6.1.3.3.13 Terzi 247
6.1.3.4 Aileler 248
6.1.3.4.1 Anne -üvey anne-kaynana 248
6.1.3.4.2 Baba-kayınbaba 251
6.1.3.4.3 Kızlar 252
6.1.3.4.4 Oğullar 255
6.2 Gerçeküstü Varlıklar 256
6.2.1 Arap 257
6.2.2 Cüce-Parmak Çocuk 258
6.2.3 Devler 260
6.2.4 Periler-İnler-Cinler 262
6.2.5 Yılanlar Padişahı 264
6.2.6 Zümrüdüanka Kuşu 265
6.3 Hayvanlar 266
6.3.1 Ehli Hayvanlar 267
6.3.1.1 At 267
6.3.1.2 Keçi-koç-kuzu 268
6.3.1.3 Kedi 269
6.3.1.4 Köpek 270
6.3.2 Orman Hayvanları 271
6.3.2.1 Aslan 271
6.3.2.2 Ayı 272
6.3.2.3 Geyik 272
6.3.2.4 Kaplumbağa 273
6.3.2.5 Kurt 273
6.3.2.6 Maymun 274
6.3.2.7 Tavşan 274
6.3.2.8 Tilki 275
6.3.2.9 Yılan 275
6.3.3 Kuşlar ve Kümes Hayvanları 276
6.3.3.1 Horoz-tavuk 276
6.3.3.2 Kuş 277
6.3.4 Diğer Hayvanlar 278
6.3.4.1 Ağustos böceği 278
6.3.4.2 Balık 278
6.3.4.3 Fare-sıçan 278
6.3.4.4 Karınca 279
7. MASALLARIN MEKÂNLARI 282
7.1 Geniş Mekânlar 284
7.2 Dar Mekânlar 284
7.2.1 Dar Açık Mekânlar 285
7.2.1.1 Su kaynakları 285
7.2.1.2 Dağ 286

7.2.1.3 Ağaç ... 286
7.2.2 Dar Kapalı Mekânlar ... 287
7.2.2.1 Ev-kulübe ... 287
7.2.2.2 Saray-köşk-konak ... 288
7.2.2.3 Hamam ... 288
7.2.2.4 Pencere ... 289
8. MASALLARIN ZAMANI ... 293
9. MASALLARIN İLETİLERİ ... 299
9.1 İleti Dizini (Mesaj-Index) ... 301
9.1.1 A Etik İletiler ... 301
9.1.2 B Psikolojik İletiler ... 302
9.1.3 C Sosyolojik İletiler ... 307
9.1.4 D Ekonomik İletiler ... 311
9.1.5 E Öteki İletiler ... 312
9.2 İletilerin Değerlendirilmesi ... 313
10. MASALLARDA GEÇEN KÜLTÜR UNSURLARI ... 317
10.1 Geçiş Dönemleri ... 318
10.1.1 Doğum ... 318
10.1.2 Evlenme ... 320
10.1.3 Ölüm ... 322
10.2 Halk Hekimliği ... 323
10.3 Misafirlik ve Misafirperverlik ... 324
10.4 Harman ve Harman Aletleri ... 325
10.5 Mutfak ... 326
10.6 Değirmen ve Değirmene Gitme ... 329
10.7 El Sanatları ... 330
10.8 Giyim-Kuşam ... 330
10.9 Ulaşım ve Ticaret ... 331
10.10 Ustalık-Kalfalık-Çıraklık ... 331
10.11 Ölçü-Tartı Birimleri ... 332
10.12 Tabirler ... 333
11. SONUÇ ... 335
KAYNAKLAR ... 340
EKLER ... 348
EK A Metinler ... 349
EK A.1 Hırsuz Tahsin ... 349
EK A.2 Zann Uşakları ... 354
EK A.3 Keloğlan'ın Gurnazlığı ... 356
EK A.4 Ufak Bi Gezintü ... 358
EK A.5 Köse Madaz ... 360
EK A.6 Köylü Gızı ... 362
EK A.7 Nasihat ... 364
EK A.8 Memet A İstanbul'da ... 365
EK A.9 Keloğlan ... 368
EK A.10 Fadim Garının Hırsı ... 369
EK A.11 Galbur ... 370
EK A.12 İyilin Sonu ... 371
EK A.13 Sihribaz ... 376
EK A.14 Tilki ile Köpek ... 378

EK A.15 Terazi Hakkı 380
EK A.16 Horozunan Tilki 382
EK A.17 Kötülüğün Sonu 383
EK A.18 Keloğlan'ın Başına Gelenler 385
EK A.19 Memet A[ğa]'yınan Anşa Gadun 391
EK A.20 Kelolan'ın Başından Geçenle 393
EK A.21 Zümrüt Anga 395
EK A.22 Baltabıyık 404
EK A.23 Barmak Çocuk 409
EK A.24 Dev Gızı 412
EK A.25 Kelolan'ın Başına Gelenle 415
EK A.26 Üç Köse 419
EK A.27 Bi Hursuzla Bi Yankesici 421
EK A.28 Sihirli Parmak 423
EK A.29 Söz Dutmanın Garşulu 425
EK A.30 Gırkına Buden Gırak 427
EK A.31 Üç Yolcu 431
EK A.32 Kelolan'ınan Dev Garısı 433
EK A.33 Soydan Soya 435
EK A.34 Anlaşamamazlık 436
EK A.35 Ferman 440
EK A.36 Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu 441
EK A.37 Gahrıman Memet A 443
EK A.38 Sini 446
EK A.39 Üç Hovarta Bi Dolapta 447
EK A.40 Gurdunan Köpek 449
EK A.41 Suyu Bılanduma 450
EK A.42 Üç Ölküz 451
EK A.43 Öküzün Vasiyeti 452
EK A.44 Dana Öğüreyken 453
EK A.45 Geçinin Zerhoşlu 454
EK A.46 Tilkinin Muhtarlı 455
EK A.47 Yılanınan Gaplumba 456
EK A.48 Avustos Böceyi 457
EK A.49 Böyük Balın Vasiyeti 458
EK A.50 Bitlerin Derdleşmesi 459
EK A.51 Hele Gözüme 460
EK A.52 Serçenin Gahrimannı 461
EK A.53 Leyleyin Namusu 462
EK A.54 Muradına Eren Balıkçı 463
EK A.55 Sabrın Sonu 464
EK A.56 Adsız 466
EK A.57 Altın Kanat 471
EK A.58 Ayıdan Guyo 474
EK A.59 Böyük Av 476
EK A.60 Serseri 478
EK A.61 Bir Serseri 480
EK A.62 Kedinin Sıçannarınan Helallaşması 482
EK A.63 Sıçannarın Gurultayı 483

EK A.64 Aslanınan Kedi 484
EK A.65 Kedinin Sıçan Dutması 485
EK A.66 Bizden De Gorkan Varımış 486
EK A.67 Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış 487
EK A.68 Akıllı Gız 488
EK A.69 Ögsüz Gız 490
EK A.70 Keçi Gız 492
EK A.71 Münakaşa 494
EK A.72 Arzu 496
EK A.73 Garanlık Buba 498
EK A.74 Akılsız Olan 500
EK A.75 Yalan 503
EK A.76 Açtırma Gutuyu 504
EK A.77 Balıkcı Torbası Deyil Sultan Başı 506
EK A.78 Hocanın Eşe 508
EK A.79 Yusyuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek 511
EK A.80 Av Masalı 513
EK A.81 Oldu Olacak Bize 514
EK A.82 Kelolan Zengin Oldu 515
EK A.83 Gahrıman Padişah Goca Guş 516
EK A.84 Kelolan 523
EK A.85 Çarşambadır Çarşamba 525
EK A.86 Haramiler 526
EK A.87 Gıpmışla 527
EK A.88 İki Gardeş 528
EK A.89 Muradına Eren Dilber 531
EK A.90 Ali Cengiz Oyunu 534
EK A.91 İki Gardaş 537
EK A.92 Erikci Goca 539
EK A.93 Amak Hırsuz 542
EK A.94 Tilkinin Yargıçlığı 544
EK A.95 Horozla Tilki 548
EK A.96 Kedinin Ustalığı 549
EK A.97 Dünya Güzeli 551
EK A.98 Gahrıman Gız 553
EK A.99 Köse Dayı 555
EK A.100 Masun Gardaşla 557
EK A.101 Buba Sanatı 559
EK A.102 Ben Yimen 562
EK A.103 Altun Yamur 563
EK A.104 Bi Atladın Çokurge İki Atladın Çokurge 564
EK A.105 Karga ile Tilki 567
EK A.106 Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor 568
EK B Görseller 570
EK C Sözlük 574

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel B.1 İhsan Ozanoğlu'nun derlediği *Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar* adlı dört ciltlik eserin kapak fotoğrafları, 21.06.2022 570
Görsel B.2 Kendi el yazısıyla İhsan Ozanoğlu'nun derlediği *Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar* adlı dört ciltlik eserin iç kapak fotoğrafları, 21.06.2022 ... 571
Görsel B.3 Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar C.I, örnek metin: Keloğlan, 21.06.2022 572
Görsel B.4 Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar C.I, örnek metin: Keloğlan'ın devamı, 21.06.2022 573

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 ATU göre masalların tip dağılımı 34
Tablo 3.1 *Motif İndeks*'e göre masalların motif dağılımı 189
Tablo 3.2 *Motif İndeks*'te yer almayan motiflerin dağılımı 191
Tablo 4.1 Masallardaki formellerin dağılımı 210
Tablo 6.1 Masallarda görülen kahramanların tekrarlanma sıklığı 280
Tablo 7.1 Masallarda geniş mekânların dağılımı 290
Tablo 7.2 Masallarda dar açık mekânların dağılımı 290
Tablo 7.3 Masallarda dar kapalı mekânların dağılımı 291

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AaTh, AT	**:** The Types of the Folktale (Antti Aarne- StithThompson)
AKMB	**:** Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
ATU	**:** The Types of International Folktales (Aarne-Thompson-Uther)
C.	**:** Cilt
çev.	**:** Çeviren
ed.	**:** Editör
haz.	**:** Hazırlayan
MEB	**:** Millî Eğitim Bakanlığı
(MEB)	**:** Motif Ezgi Berk
MEK	**:** Motif Erkan Karagöz
MIFL, Motif İndeks	**:** Motif-Indeks of Folk Literature
MTB	**:** Motif Tuğba Bayrakdarlar
s.	**:** Sayfa
S.	**:** Sayı
TTV, EB	**:** Typen Türkischer Volksmarchen (Eberhard-Boratav)
UNESCO	**:** United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	**:** ve benzeri
vd.	**:** ve diğerleri

1. GİRİŞ

1.1 Masal

Masallar, sözlü kültür ortamına ait bir anlatı türü olup nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar gelebilmeyi başarabilmiştir. Her coğrafyada ve kültürde var olabilmesinin yanı sıra içerisinde pek çok değeri barındıran kültür hazineleridir. Geçmişi, yaşanılan günü ve geleceği birbirine bağlayan masal, aktarımı sırasında bir yandan eskiye ait değerleri içinde barındırırken bir yandan da bünyesine kattığı kültürel, folklorik ve psikolojik faktörlerle zenginleşir. Bu sebepten olacak ki masal metinleri çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Metinler, dikkatle incelendikleri zaman derinlerinde yatan farklı anlamlar görülecektir.

Masallar ilk bakışta bir kahramanın başından geçen bireysel maceralar olarak algılanabilir fakat bu maceralar evrensel açılımlara sahip anlamlar içerebilmektedir. Bu nedenle masallar evrensel olma özelliği de gösterir. Çünkü insanoğlu hangi coğrafyada ve zamanda yaşarsa yaşasın benzer ruhsal değişimleri geçirir. Masal kahramanının çıkmış olduğu yolculuk temelde kendini bulmaya çalışan insanın yolculuğudur. Bu yüzden Anadolu'da anlatılan masalın bir benzerine Avrupa'da rastlamak mümkündür.

Masal, aslında bir milletin aynası gibidir. Bu aynada bir milletin kültürünü, inanışlarını, hoşgörüsünü, ahlaki değer yargılarını vb. birçok ögeyi bulabiliriz. Böylelikle geçmişimizi anlatarak geleceğe ışık tutan masallar keşfedilmeyi bekleyen gizli bir hazine gibidir. Masallarla ilgili yapılan tanımlarda bazı araştırmacıların masalları sadece çocukları eğlendiren, hayal mahsulü ve gerçekle alakası olmayan anlatmalar olarak algıladıklarını görürüz. Oysa masallar irdelendiğinde tamamen hayal mahsulü olmadığı, kültürel ve sosyal yaşamın izlerini taşıdığı açıkça görülecektir. Masallar üzerinde önemli çalışmalar yapmış olan Pertev Naili Boratav, masallarda kullanılan olağanüstü nesneler için şu ifadeleri kullanmıştır:

> Masalcı, doğaüstü yeteneklere pek fazla önem vermez. Bunlar bir çeşit, olayların akışını sağlamak için kullanılan araçlardır. Ya da bazı dramatik gerilim düğümlerinin kolay ve çabuk bir biçimde çözümünde işe yararlar. Zira, masalda "zaman çabuk geçmelidir".

> Tılsımlı nesneler dağarcığına gelince, çağdaş masalcının elinde çok güzel, çok geniş karşılaştırma olanakları vardır: Telefon, radyo, televizyon, uçak… bütün bunlar bir anlamda doğaüstü nesneler değil midir? Öyleyse, "uçan halı"ya, çok uzaklarda olup bitenleri gösteren "tılsımlı ayna"ya niçin şaşmalı? Masal için asıl olan, iyi ya da kötü olayların kendisidir ve tabii nedenleri, sonuçları… (Boratav, 1982, s. 277).

Geçmişi çok eskilere dayanan masallarla ilgili olarak başta sözlükler olmak üzere Türk ve yabancı araştırmacılar tanımlar yapmıştır. Şükrü Elçin, Saim Sakaoğlu, Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz, Ali Berat Alptekin, Mehmet Naci Önal, Esma Şimşek, Doğan Kaya, Öcal Oğuz gibi araştırmacılar masal hakkında tanımlamalarda bulunmuştur.

Pertev Naili Boratav masalı, "Masal nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı" olarak tanımlar ve şöyle devam eder: "Hayal ürünü sözünü sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir… Masal, olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimi veren, bir anlatı türüdür" (Boratav, 2001, s. 1-2). Tanımında masalın şekil, konu ve içerik özelliğine yer veren Boratav, masalı gerçeklikten uzak ve kısa bir anlatı olduğuna vurgu yapar.

Saim Sakaoğlu'na göre, "Masal, kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür" (Sakaoğlu, 2002b, s. 4). Sakaoğlu tanımında masal kahramanlarına ve mekânına yer vererek masalın hayal ürünü olmasına inandırıcılığa sahip bir tür olduğunu söyler.

Esma Şimşek'e göre, "Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içinde, yaşanılan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür" (Şimşek, 2001, s. 3). Masalın kendisine mahsus zamanı, mekânı ve şahıs kadrosu olduğunu belirten Şimşek, kendinden önceki tanımlardan farklı olarak masalda gerçek ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde yer aldığını söyler. Ayrıca Bilge Seyidoğlu gibi o da masalın klişe sözlerle başlayıp klişe sözlerle bittiğini ifade eder.

İbrahim Dilek'e göre,

> Masal; insanın gerçekle gerçeküstünü harmanlayıp, olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin aldatıldığı hikâyelerdir. Bu hikâyelerde bazen hayvanlarında insanlar gibi davrandığı; düşünüp, konuşabildiği hatta mahkeme kurup birbirlerini yargılayabildikleri görülür. Sesin, kelimelerin sihirle güç kazandığı; yeraltı, su altı ve gökyüzü dünyalarının iç içe girdiği buralarda yaşayanların başlarından geçenin hikâye dildiği; velhasıl 'Keşke…olsaydı.' Cümlesinde boşluğun doldurulduğu anlatmadır masal (Dilek, 2007, s. 17-18).

Masal tanımını biraz daha genişleten Dilek, masalların gerçeği ve gerçeküstünü harmanlayarak insanların hayal ettiği dünyada ve belirsiz bir zamanda geçtiğini ifade eder. Bu hikâyelerde sıradan kişilerin olağanüstü varlık ve olaylarla mücadele ettiğini belirten Dilek'e göre masallarda her türlü olağanüstülük görülebilir.

Doğan Kaya da masalların sembolik anlamları üzerinde duran bir tanım yapmıştır. Kaya'nın tanımı: "Hadiseleri muhayyel bir dünyada cereyan eden, kahramanları insan ve kimi zaman da hayvan ve olağanüstü varlıklar olan, dinleyenleri eğlendiren ve bu arada eğiten, gerçeği bir bakım remiz ve sembollerle gerçeküstü kalıplara sokarak yansıtmaya çalışan mensur anlatım türü" (Kaya, 2010, s. 493).

Mehmet Naci Önal, diğer masal tanımlarından farklı olarak eğlendirme aracı olarak görülen masalın olağanüstü olsun veya olmasın kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak semboller aracılığıyla ders verme amacı taşıdığını vurgular.

> Masal, gerçek veya gerçeküstü, kimi zaman doğrudan, kimi zaman sembolik olarak belirli bir üslup ve kalıp ifadeler çerçevesinde anlatılan, genellikle içinden ya dersler çıkarılan ya da eğlendirmeyi hedefleyen çoğu zaman ikisinin de bir arada olduğu, inandırma kaygısı taşımayan ağızdan bal damlayan anlatıcıları bulunan, en eski zamanlardan beri halkın edebi ihtiyacını karşılayan halk kültünün yaygın ve günümüze dek gelebilen nesir ürünlerinden biridir (Önal, 2011, s. 2).

Selami Fedakar, masalın kurmaca yönüne dikkat çekip diğer tanımlarda eksik kalan anlatıcı ve aktarım özelliğine de vurgu yaparak şu tanımı yapar:

> Sonradan hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılan; çeşitli seviyelerde anlatma yeteneğine sahip anlatıcılar tarafından aktarılan; anlattıklarına inandırmak iddiası olmamakla birlikte, toplumun farklı kesimlerinden oluşan dinleyicilerde gerçek etkisi yaratabilen; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklar olan, bazı örneklerinde yaşanması mümkün olmayan olağanüstü olayları, bazı örneklerinde ise yaşanması muhtemel gerçekçi olayları konu edinen, anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü, fakat ifade ettiği anlam bakımından hayatın gerçekliğiyle yakından ilgili; başında, ortasında ve sonunda

> kalıp ifadelere yer verilen, dinleyenleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek ve kıssadan hisse çıkarmak gibi işlevlere sahip olan sözlü anlatım türüdür (Fedakar, 2011, s. 74).

Ferhat Aslan, masal tanımlarının metin merkezli olarak içerik, konu, şekil ve işlevlerinden hareketle yapıldığını söyler. Kültür ortamları ve masal türünün özelliklerini dikkate alarak şu tanımı yapar:

> Anlatıcının hayal gücüne bağlı olarak, insanî duygu, tecrübe ve beklentilerin ifade edildiği, yaşanması mümkün olan ya da olmayan, ancak inandırıcılık gayesi olmamasına rağmen içeriğindeki kahraman olay, vb., çeşitli unsurlarla kendi hayat tecrübesini bağdaştırabilen dinleyicilere göre gerçekten yaşanmış gibi algılanabilen, insan, hayvan veya olağanüstü varlıkların başından geçen olayları, hayatın gerçekliğiyle ilişkilendirerek, hem gerçek hem de gerçek olmayan soyutlaştırılmış bir zaman ve mekân algısı içerisinde, dinleyici/okuyucu tarafından farklı şekillerde 17 anlaşılabilecek katmanlı bir anlam yapısıyla kurgulanan ve ilk örnekleri "sözlü", sonradan "sözlü ve yazılı" olarak yaratılan; belirli bir anlatıcı tipi olmaksızın farklı seviyelerdeki icra yeteneklerini kendinde taşıyan anlatıcı/yazar tarafından, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf vb. farklı özelliklere sahip dinleyicilere hitaben icra edilen çok çeşitli icra mekânlarında, geleneğin belirlediği kurallar çerçevesinde icra edildiği kültür ortamlarının gerektirdiği bir anlatım üslubuyla, başında, ortasında ve sonunda yer alan belli başlı ifadelerle kalıplaşmış mensur bir yapısı olan, dinleyenlere hoşça vakit geçirtmek, onları toplumsal kuralların benimsenmesiyle ilgili olarak eğiterek davranışlarına yön vermek, insanların sosyalleşmesine zemin hazırlayarak toplum düzeninin korunmasına katkı sağlamak, yaratıldığı kültürü yansıtmak vb. işlevleri olan bir anlatı türüdür (Aslan, 2013, s. 105).

Erkan Karagöz, masalın sahip olduğu özellikleri bir araya toplayacak nitelikte bir tanım yapar. Masalların insanların ilgisini çektiğini, eğlence ve eğitim işlevleri sayesinde halkın geçmişine ve geleceğine ayna tuttuğunu belirterek şu tanımı yapar:

> Genel anlamda masal, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri kendi geleneği içerisinde kuşaktan kuşağa sözlü kültür aracılığıyla aktarılarak doğal bir yapıda gelişmesine devam eden, sahip olduğu değişik türleri (sihirli, hayvan, dini, yergi masalları, hatta birçok masal tasniflerinde yer almasından dolayı fıkra gibi) ile büyük küçük herkesin ilgisini çektiğinden anlatıldığı ortamlarda hem eğlence hem de eğitim vazifesi gören ve en önemlisi bir halkın geçmişine ve geleceğine ayna tutan edebi değeri yüksek bir sanat eseridir (Karagöz, 2016, s. 13-14).

İbrahim Gümüş'e göre de:

> Masal, yaratıcının/anlatıcının hayal gücü nispetinde bilgi ve tecrübelerinin aktarıldığı, olayların gerçekleşme ihtimali olan veya olmayan, inandırıcılık iddiası olmamasına rağmen bazı dinleyicilere olayların gerçek olduğunu düşündüren, kahraman ve karakterleri insan, hayvan ve olağanüstü varlıklardan oluşan, her türlü mekân ve zamanda olayları yaşanan, genellikle masal anası olarak adlandırılan anlatıcı tipine veya geleneğin belirlediği kurallar çerçevesinde anlatıcı kimliğine bağlı olarak , başlangıçta sözlü günümüzde birincil ve ikincil kültür ortamlarında belirli bir anlatım üslubuna bağlı olarak dinleyicilere hitaben icra edilen, eğitim, eğlence, sosyalleşme ve toplumsal kuralların aktarılması/benimsenmesi gibi işlevlere sahip bir anlatı türüdür (Gümüş, 2018, s. 28).

Geçmişten bugüne kadar masallarla ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu açıklamalar göz önüne alındığında, masalı şu şekilde tanımlayabiliriz: Masallar önceleri çoğunlukla sözlü gelenek yoluyla sonrasında da hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılmış, günümüze kadar nesilden nesle aktarılmış, aktarım sırasında değişime uğramış ve çeşitlenmiş evrensel hikâyelerdir. Birçok farklı tema ve karakterler içeren masallar, genellikle öğretici ve eğlendirici bir amaca hizmet eder. Masallar, sadece eğlenceli hikâyeler anlatma işlevinin ötesinde kültürel değerleri ve toplumun normlarını koruma ve aktarma amacını da taşır. Bunu yaparken dinleyiciye veya okuyucuya vermek istediği ahlaki değerleri genellikle kahramanların karşılaştığı zorluklarla başa çıkma süreçleri üzerinden öğretmeye çalışır. Çoğu zaman evrensel temalara sahip olan masallar insan deneyimleri, ahlaki değerler, sevgi, sadakat ve adalet gibi konuları içinde barındırır. Masallar pek çok sembol, metafor ve simgelerle doludur. Kahramanları insanlar, hayvanlar ve gerçeküstü varlıklardan oluşan bu hikâyeler de inandırma gayesi olmamasına rağmen dinleyicide veya okuyucuda gerçek etkisi yaratır.

1.1.1 Kastamonu Masalları Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Masallar, ait oldukları bölgenin geniş bir monografisini vermesi açısından oldukça önemlidir. Bölge insanının kültürel, sosyolojik, ekonomik ve dini değerlerini yansıtması bakımından önemli bir aktarım aracıdır. Bu kısımda Kastamonu masalları ile ilgili yapılan çalışmalar sırasıyla kitaplar, tezler, bildiriler ve makaleler, etüt olarak ayrı gruplar halinde ele alınıp içeriğinden kısaca söz edilmiştir:

1.1.1.1 Kitaplar

1. Ahmet Caferoğlu'nun ilk baskısını 1943 yılında yaptığı *Anadolu Ağızlarından Toplamalar adlı* eserde birinci bölüm "Kastamonu Vilayeti Ağızı"na ayırılmış ve Kastamonu'nun çeşitli bölgelerinden derlenen on dört masal metnine yer verilmiştir. Eser, ağız incelemesi olduğundan masallar kaynak şahıslarıyla birlikte transkripsiyon işaretlerini kullanarak yazıya aktarılmıştır (Caferoğlu, 1994, s. 7-77).

2. M. Nasıh Güngör ve İhsan Ozanoğlu'nun 1939 yılında yazdıkları içinde bilmecelerin olduğu *Kastamonu Bilmeceleri* adlı eserde Kastamonu'dan derlenen bir masala yer verilmiştir (Güngör ve Ozanoğlu, 1939, s. 153-357).

3. Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav'ın 1953'te yayınladıkları *Typen Turkischer Volkmarchen'de (Türk Masallarının Tip Kataloğu)* doksan dört Kastamonu masalı sadece tip numaralarına göre incelenmiştir (Eberhard ve Boratav, 1953).

4. Pertev Naili Boratav'ın ilk baskısını 1992'de yaptığı ve kendi derlediği masalların yer aldığı *Zaman Zaman İçinde* adlı eserinin "Notlar" kısmında 3, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 19 ve 21 numaralı masal metinlerinin "Yayıldığı Yerler" bölümde Kastamonu'nun olduğu bilgisini verilmiş, fakat masalların ne zaman, hangi bölgeden, kim tarafından ve kimden derlendiğine dair bilgi verilmemiştir (Boratav, 2009, s. 222-229).

5. Eyüp Akman'ın 2002'de *Araç Folklorundan Örnekler (Oycalı Köyü/Kastamonu)* adlı eserinde dört Kastamonu masalı yörenin dil özelliklerine bağlı kalarak yazıya geçirilmiş ve kaynak kişi bilgilerine yer verilmiştir (Akman, 2002).

6. Mustafa Acar'ın 2003'te yayınladığı *Cide ve Yöresi Folkloru'*nda ikinci bölüm Kastamonu masal metinlerine ayrılmış ve kaynak kişi bilgilerine yer verilmiştir (Acar, 2003, s. 200).

7. Ahmet Yaşar Zengin'in 2008'de yayınladığı *Düğünleriyle, Türküleriyle, Manileriyle Kastamonu* adlı eserinde Kastamonu'nun ilçelerinden derlenmiş masal metinlerine her ilçeye ait olan bölümde yer verilmiştir. Eserde yer alan metinler daha önce yapılmış olan lisans tezlerinden alınmıştır (Zengin, 2008).

8. Gülten Küçükbasmacı'nın 2018'de *Efsaneleri, Masalları ve Halk Hikâyeleri ile Kastamonu* adlı eserinde Kastamonu'dan derlenen üç masal metni yörenin dil özelliklerine bağlı kalarak yazıya geçirilmiş ve kaynak kişi bilgilerine yer verilmiştir (Küçükbasmacı, 2018, s. 137, 176).

9. Ebubekir Yiğit ve Rugeş Demir'in 2023 yılında yayınladıkları *Bir Varmış, Bir Yokmuş Kaynağından Kastamonu Masalları* adlı eserde Kastamonu'dan derlenen yirmi üç masal metni kaynak kişi bilgileriyle beraber ağız özelliği olmadan, cümle düşüklükleri tamamlanarak ve masalların asli unsurlarına dokunulmadan verilmiştir (Yiğit ve Demir, 2023).

1.1.1.2 Tezler

1. Ergün Acar, 2008'de hazırladığı *Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı* adındaki yüksek lisans tezinde üç Kastamonu masalını kaynak kişileriyle beraber yörenin dil özelliklerini yansıtan transkripsiyon harfleriyle vermiştir (Acar, 2008, s. 162-164, 235-236, 326-328).

2. Sagıp Atlı, 2011'de *Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)* adındaki yüksek lisans tezinde yetmiş beş masal metnini Tarihi-Coğrafi Fin metoduna göre tasnif ve tahlil etmiştir. Çalışmada ortak unsurlar başlığı adı altında masallardaki temler, kahramanlar, mekân, eşya ve masalların formel yapılarını incelemiştir. Tezde yer alan 42 metin Sagıp Atlı'nın kendi derlemesi 33 metin ise daha önce derlenmiş veya yayımlanmış masal metinlerinden oluşmaktadır (Atlı, 2011a).

1.1.1.3 Bidiriler ve makaleler

1. Gülten Küçükbasmacı, 2009'da *İhsan Ozanoğlu'nun Masal Derlemeciliği* adlı bildirisinde Ozanoğlu'nun masal derlemeciliğini *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, konuşmalar (I-II-II-IV)* adındaki dört ciltlik eserine göre değerlendirmiştir. Bildirisinin sonunda derleme metinlerini türlerine göre sınıflandırmış ve sınıflandırmada metnin adı, yer aldığı cilt ve sayfa numarası, biliniyorsa kaynak kişi bilgilerini vermiştir (Küçükbasmacı, 2009, s. 233-256).

2. Sagıp Atlı, 2011'de *Kastamonu Masallarında İnanç ve Âdetler* adlı makalesini *Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)* adlı yüksek lisans tezinde yer alan yetmiş beş masaldaki inanç ve âdetleri "Doğum ve Çocuklukla İlgili Âdet ve İnançlar", "Düğün ve Evlenmeyle İlgili Âdet ve İnançlar", "Büyü-Sihir ve Kaderle

İlgili Âdet ve İnançlar", "Ölümle İlgili Âdet ve İnançlar" ve "Diğer Âdet ve İnançlar" olmak üzere beş ana başlık altında masallardan da örnekler vererek incelemiştir (Atlı, 2011b, s.390-406).

3. Sagıp Atlı, 2012'de *Kastamonu'daki Masal Anlatıcılarının Üslûp Özellikleri* adlı bildirisinde *Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)* adındaki yüksek lisans tezinde yer alan anlatıcıların masal sırasında üslup özellikleri, "Bireysel Etmenler" ve "Şartlar ve Çevresel (Bağlam) Etmenler" başlıkları altında tasnif edip incelemiştir (Atlı, 2012, s. 187-198).

4. Rugeş Demir, 2020'de *Üvey Anne ile Fatma Masalının Psikanalatik Yöntemle İncelenmesi* makalesinde masallarda cinsel simgelerin nasıl kullanıldığını ve Freud'un kavramının "Üvey Anne ile Fatma" masalına uygulanabilirliğini ölçmeye çalışmıştır. İnceleme kısmında Kastamonu'dan derlenen "Üvey Anne ile Fatma" masalının tam metni parçalar halinde verilmiştir (Demir, 2020, s. 499-512).

5. Serap Efeoğlu, 2023'te *Kastamonu'dan Derlenen Masallar ve Max Lüthi Yöntemine Göre Bir Değerlendirme* adlı makalesinde Kastamonu yöresindeki kadınlardan derlenen yedi masalı metin merkezli bir yaklaşım olan Max Lüthi yöntemine göre incelemiş, bu yönteme göre masalların anlam ve işlevlerini tespit etmiştir (Efeoğlu, 2023, s.1-27).

1.1.1.4 Etüt

1. İhsan Ozanoğlu'nun *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı: Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar* adlı dört ciltlik eserinde Kastamonu'nun pek çok yerinden derlenmiş ve kendi imkanları doğrultusunda daktilo edilerek kayıt altına alınmış yüz altı masal, iki yüz seksen yedi fıkra, on yedi hikâye (efsane) ve dokuz konuşma metni bulunmaktadır. Tezimizin konusu olan derleme eseri Ozanoğlu'nun hangi tarihlerde yaptığı bilinmemektedir. Yalnızca yazarın esere yazdığı ön sözünde 12.9.1947 tarihi yer almaktadır. Bu durum derlemelerin bu tarihten önce yapıldığı düşüncesini akla getirir.

1.2 İhsan Ozanoğlu ve Masal Derlemeleri

1.2.1 İhsan Ozanoğlu

İhsan Ozanoğlu, XX. yüzyıl Türkiye'sinde bilim adamı, yazar, halk ozanı, kütüphaneci, öğretmen, halk bilimci ve din adamı kimliğini şahsında toplayabilmiş, çok yönlü şahsiyetlerden biridir. 15 Nisan 1907 yılında Kastamonu'nun Honsalar mahallesinde doğmuş, 13 Şubat 1981'de Kastamonu'da vefat etmiştir (Küçükbasmacı, 2011, s. 189). Babası dönemin ünlü mevlithanı ve tasavvuf müziği temsilcisi olan Âşıkoğlu Ahmet, annesi ise devrin bilgin kadını olarak tanınan Hafize Emine Hanım'dır. Ataları aslen Türkistan'ın Buhara kentinden olup, Moğol istilası sırasında önce Erzincan'ın Kemah ilçesine ardından Kastamonu'nun Duruçay köyüne yerleşmişlerdir. Ataları çoğunlukla askerî erkandan ve bilgin kişilerden olmakla birlikte, aralarında Âşık Ali, Âşık Mehmet ve Âşık Bayraktar gibi saz şairleri de bulunmaktadır (Önder, 1976, s. 7543).

İhsan Ozanoğlu, ilk edebi ve musiki eğitimini ailesinden almıştır. Annesi Hafize Emine Hanım'dan öncelikle Arapçayı ve Kuran'-ı Kerim okumayı öğrenmiş ve çok küçük yaşlarda hafız olmuştur. O dönemlerde ilahilerle birlikte yüzlerce türkü ve âşık ezgisini de hafızasına kazımıştır (Erdoğdu, 2009, s. 258). İlköğrenimi Nasrullah İptidai Mektebinde lise düzeyindeki eğitimini ise Darülhalife Medresesinde tamamlamıştır. Arap harflerinin kaldırılması ve Latin harflerinin kabulü sırasında 1928 yılında İstanbul Öğretmen okulunu dışarıdan bitirmiştir. 26 Eylül 1928'de tedvin ve kanun ile yeni yazı öğretimi yetkisini de alarak Kastamonu'ya dönmüştür. Kastamonu'nun köylerinde 10 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Kastamonu merkeze atanmıştır. Burada edebiyat, müzik ve din derslerine girmiştir. Ayrıca öğretmenlere ve memurlara da Türkçe okuyup yazmayı öğretmiştir (Zengin, 2001, s. 197-198).

İhsan Ozanoğlu, kendini geliştirmek amacıyla tefsir, hadis, ayin ve naatkarlık konularında dönemin değerli ilim adamlarından özel dersler almıştır. Arapça ve Farsçayı tam olarak öğrendikten sonra Fetullah Efendi'den Fransızcayı, Ord. Prof. Dr. Agop Dilaçar'dan da Ermeniceyi öğrenmiştir. Dilaçar'dan Ermeniceyi öğrenmesinin nedeni 1946 ile 1963 yılları arasında Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü'nü

yaparken önemli gördüğü belgeleri tercüme etmek istemesidir (Nasrattınoğlu, 1995, s. 50). Bu dillerin yanı sıra Süryanice ve İbranice dersleri de almış, bir ara Latince ve Grekçeye de merak salmıştır. Eski yazıları okuyabilmek amacıyla kufi, reyhani, sülüs, nesih, divan, talik gibi çeşitli yazı stillerini öğrenmiştir. İhsan Ozanoğlu, İslami ilimlerdeki eğitimini tamamladıktan sonra Ahmet Asım Efendi'den icazetname alıp ders okutmaya başlamıştır (Ozanoğlu, 2001, s. 336).

Ozanoğlu'nun şiire olan ilgisi henüz 12 yaşındayken başlamıştır ve annesinden hece vezni ile koşma ve semai tarzında şiirler yazmayı öğrenmiştir. Ölümüne kadar da çok sayıda kitap ve risale yazmıştır (Aktaş, 2009, s. 163). Ozanoğlu, 1500 kadar eser meydana getirdiğini ifade etmesine rağmen 1976 yılında kendi oluşturduğu katalogda 1014 eserin adını zikretmiştir. Ozanoğlu'nun eserlerinin büyük bir çoğunluğu yayımlanmamış eserlerden oluşmakla birlikte 81 eseri basılmıştır (Değer, 2020, s. 471). İhsan Ozanoğlu'nun eserlerinin bir kısmı Kastamonu'nun yöresel ve tarihi özellikleri büyük çoğunluğu da folklor, İslami bilgiler ve şiir kitaplarından oluşturmaktadır. Ozanoğlu, şiirlerini hece ve aruz vezni ile kaleme almıştır (Önder, 1976, s. 7544). Aynı zamanda Batı Edebiyatı'nın ölçü ve biçimleriyle de şiirler yazmıştır. Bu şiirlerinde lirizmi ön plana çıkarmıştır. 1923 ve 1973 yılları arasında kaleme aldığı Divan Edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerini "Divan" adı altında bir araya getirmiştir. Eser 2023 yılında Abdullah Aydın ve Fatih Haydaroğlu tarafından *İhsan Ozanoğlu Divanı* adıyla yayınlanmıştır (Aydın ve Haydaroğlu, 2023). Halk Edebiyatı tarzında hece vezni ile yazdığı şiirlerini de "Âşık Sazı" adlı eserinde toplamıştır (Ozanoğlu, 1923-1973). Âşıkları okuryazarlıklarına göre ümmi ve arif; yönelimlerine göre aşk ve ihtiras âşığı, geleneğe intisabına göre badeli, badesiz veya kâmil, tutuk, çırak, usta şeklinde sınıflara ayırdığı bilinmektedir. Ozanoğlu, "âşıkların münasib bir üstada baş verir vermez kura ile mahlas almasının lazım geldiğini" kaydetmiş olmasına rağmen mahlasını nasıl aldığı bilinmemektedir. Badeli bir âşık olduğunu gösteren veya ima eden bir kayda da rastlanılmamıştır. Ozanoğlu ud, tambur, keman, mandolin, gitar çalmasını iyi seviyede bilen bir âşıktır. Âşık Nihânî ile atışmasının ardından on iki telli meydan sazını tercih etmeye başlamış ve sanatını icra ederken bu sazıyla tanınmıştır (Karataş, 2018).

Âşık tarzı şiir geleneği içinde Emrah koluna bağlı âşıklar silsilesinde yer alan Ozanoğlu, Erzurumlu Emrah'tan ders alan Âşık Kemali'nin oğlu Âşık Hasan'dan saz dersleri almış ve 18 yaşına geldiğinde de hocasından icazet alarak âşıklar meclisine katılmıştır (Çelengil, 1959, s. 2). Âşık Hasan dışında Karakadıoğlu Rıfat Bey'den ve Kemal İlerici'den musiki ve makam dersleri almıştır (Ozanoğlu, 2011, s. 336). Ozanoğlu'nun Erzurumlu Emrah'ın torunu Nihani'yi, Nevşehirli Yahya'yı, Âşık Veysel'i ve Müdami'yi atışmalar sırasında mat etmiştir (Çelengil, 1959, s. 2). 1942'de Kastamonu Halkevi'nde düzenlenen ve Behçet Kemal Çağlar tarafından yönetilen âşıklar toplantısında Âşık Müdami ile Ozanoğlu'nun atıştığı ve Müdami'nin "Âşıklar babında olmuşsun üstat/ Âşıkların piri can Ozanoğlu" sözlerine söyleyerek atışmadan çekildiği bilinmektedir (Çelengil, 1959, s. 3). Ozanoğlu, 1975'te Konya'da düzenlenen 10. Türkiye Âşıklar Bayramı'nda Âşıkların Babası, En Usta Halk Ozanı olarak ilan edilmiştir (Tan, 1984, s. 164).

İhsan Ozanoğlu'nun sahip olduğu özelliklerinden bir diğeri gazeteciliğidir. Çok genç yaşlarda arkadaşlarıyla birlikte dergi çıkarmış ardından gazetecilik hayatına girmiştir. Lise dostlarıyla "Mevzıa-i Hasene" ardından "Altınışık" dergilerini çıkarmıştır. Açıksöz, Doğrusöz, Kastamonu ve Yenises gibi gazetelerde çok sayıda makale, fıkra ve hikâye yayımlamıştır (Uçkun, 2005, s. 423).

İhsan Ozanoğlu, araştırmacı bir kişiliğe sahip olduğundan incelemeleri, derlemeleri ve yazdığı eserleri ile kültür, edebiyat ve halk müziğine de büyük katkıları olmuş bir şahsiyettir. Kendisi sahip olduğu bu özelliklerinden dolayı birçok türkü derlemesine de kaynak kişilik etmiştir (Şenel, 2009, s. 103-134). Yurt çapında en bilineni "Çanakkale Türküsü" olmakla birlikte yüzlerce türküyü repertuvarlara kazandırmıştır. "1948 yılında, Ankara Devlet Konservatuarı adına yapılan 12. Derleme gezisinde, Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen'den oluşan bir heyet, İhsan Ozanoğlu'ndan 80 civarında türkü derlenmiştir. Derlenen bu türküler arasına âşık tarzlı, dini ve din dışı havalar mevcuttur" (Zengin, 2001, s. 199). Ozanoğlu'nun Ankara Radyosu repertuvarında 85 adet türkü, Ankara Devlet Konservatuvarında da 135 adet türkü derlemesi mevcuttur (Keser, 2009, s. 57). Arşivlere geleneksel yapıda eserler kazandıran Ozanoğlu'nun türkü derlemelerine kaynak kişilik ediyor olması onun "âşık" kimliğiyle de öne çıktığını göstermektedir.

Kastamonu kültür ve folkloruna ilişkin pek çok çalışması bulunan Ozanoğlu'nun basılmış haldeki eserlerinin bir kısmı şu kurumlarda yer almaktadır; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Etnografya Müzesi İhtisas Kitaplığı, Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Boratav Halk Kültürü Araştırma ve Turizm İhtisas Kütüphanesi, T.C. Yazma Eserler Kurumu Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır (Değer, 2020, s. 32). Ozanoğlu'nun Kastamonu İl Halk Kütüphanesi'nde 84622 demirbaş numarası ve 013Oza1976 yer numarasıyla kayıtlı, 1976 yılında kendi el yazısı ile hazırladığı 128 sayfalık kataloğunda yazara ait 1014 eser adı alfabetik olarak sıralanmıştır: A harfinde 100; B harfinde 68; C harfinde 24; Ç harfinde 23; D harfinde 44; E harfinde 37; F harfinde 20; G harfinde 35; H harfinde 77; I, İ harfinde 32; K harfinde 145; L harfinde 9; M harfinde 65; N harfinde 25; O harfinde 29; Ö harfinde 13; P harfinde 10; R harfinde 24; S harfinde 77; Ş harfinde 31; T harfinde 60; U harfinde 7; Ü harfinde 7; V harfinde 8; Y harfinde 33; Z harfinde 11 eser adı bulunmaktadır.

Ozanoğlu, Kastamonu'nun coğrafyası, tarihi eserleri, halkbilimi, turizmi, kültürü ve edebiyatı gibi pek çok alanda derleme çalışmaları yaptığı için halkbilimi açısından oldukça önemli bir kaynaktır. Ozanoğlu'nun derleme yaptığı konuların yelpazesi de oldukça geniştir. Katalogda sıralanan eserlerin içerikleri genel olarak şu şekildedir; (Abana/Araç/Cide…) kültür ve folkloruna giriş, önemli şahıslarla ilgili eserler (Açıksöz Hüsnü, Ahmed Rıza Başdurmaz, Candaroğlu…), Alevi-Bektaşilikle alakalı eserler, fıkralar (müstehcen, Atatürk, Behlûl Dânâ, Bektaşi fıkraları…), argo, askerlik folkloru, fıkıh meseleleri, türküler (askerlik, düğün, eski yaygın ve yabancı türküler…), milli ve dini bayramlar, âşıklar (Âşık Hakkı Bayraktar, Kemali, Meydani…), ata sözleri, Atatürk'le alakalı eserler, baba nasihatı, bahçe kültürü, hastalıklar hakkındaki eserleri (boğaz, bulaşıcı, burun, cilt hastalıklar…), destanlar (geyik, gerçeğin destanı gibi …), ilahiler (düğün, mevlid, muharrem ilahileri), çeşitli inanmalar, şifacı isimleri, dini ve musiki edebiyat, dini ve tasavvufi edebiyat, divan, mecmua, dualar, düğünler, düş yorumu, ebced hesabı, eğitim gelenekleri, evlenme, fal, çocuk şarkıları ve marşları, gençlik marşları, milli marşlar, gebelik, geçim kaynakları, gelenekler, hadiselerden ilhamlar, icazet töreni, Kastamonu tarihi (Şer'iye Sicilleri,

ilmi vesikalar, valiler, pazarlar, kazalar…), Kastamonu kütüğü, geçiş dönemleri ve uygulamaları (lohusalık, doğum, ölüm…), meddahlık, Kastamonu Türküleri, sosyal konular (okul ihtiyacı, yabancı kelime akını, yurttan ilhamlar) oyun ve eğlenceler, tarikat türleri, tarım işlemleri gibi… İhsan Ozanoğlu, Katalog'da 1014 eser adı zikretmekle birlikte Değer (2020) çalışmasında kütüphane kataloglarında 473 eser adına ulaşabilmiştir. Rakamlar arasındaki bu farkın sebebi Ozanoğlu'nun katalogda bir şiire, bir fıkraya, risaledeki bir başlığa yer vermesi fakat yazarın bunu bağımsız bir eser adı olarak mı yoksa bir edebi türün adı olarak mı verdiğinin anlaşılamamasıdır (Değer, 2020, s. 33- 42, 488).

1.2.2 İhsan Ozanoğlu'nun Masal Derlemeleri

İhsan Ozanoğlu, halk biliminin çalışma alanlarını ilgilendiren pek çok konuda planlı veya plansız olarak derleme faaliyetlerinde bulunmuştur. Ozanoğlu, sadece derleme maksatlı gezilerin yanında, her fırsatı derleme yapmak için değerlendirmiştir. Kastamonulu olması ve öğretmenlik, hatiplik, gazetecilik ve hafızlık gibi pek çok mesleği de yapmış olması Ozanoğlu'nun Kastamonu'daki derleme çalışmalarına olumlu etkisi olmuştur. Özellikle âşık olması hasebiyle sazıyla gittiği meclislerde daha fazla derleme faaliyetlerinde bulunabilmiştir. Küçükbasmacı, Ozanoğlu'nun derlemeciliği hakkında şu ifadelerde bulunmuştur:

> Ozanoğlu'nun Kastamonu kültür belleği açısından bir diğer önemli tarafını halk bilimi derlemelerinin oluşturduğu söylenebilir. Ozanoğlu'nun derlemeciliği, halk bilimi disiplininin her şubesini kapsayacak kadar geniştir. Kendi ifadesine göre 1920'lerin ortalarından itibaren derleme yapmıştır. Ozanoğlu derlemelerini tasnif ederken bazı ana ve alt başlıklar kullanmıştır: Kastamonu Kültür ve Folkloru; Halk Edebiyatı; Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı; Kastamonu Müzesi Arşivi; Folklorik Bakımdan Açıklamalar kullandığı üst başlıklardır. Ozanoğlu derlemelerinin çok azını bastırabilmiştir. Bir kısmını daktilo etmiştir. Büyük bir kısmı da el yazması etütler halinde bulunmaktadır (Küçükbasmacı, 2021, s. 5-6).

İhsan Ozanoğlu, yaptığı derlemeleri Kastamonu il merkezi, ilçe ve köylerini kapsayacak şekildedir. Ozanoğlu yaptığı derlemelerin bazılarında kaynak kişinin adını, soyadını ve yaşadığı yeri kayıt altına almıştır. Yaptığı derlemeleri yazıya geçirirken de anlatıcının ağız özelliklerine bağlı kalarak çeviri yazı yöntemini kullanmıştır.

Ömrünü derlemecilik faaliyetlerine vakfeden Ozanoğlu, derleme yapmanın önemini çok iyi bildiğinden, derleme yapmak için bir kültür seferberliği başlatılması gerektiğini savunmuştur. *Kastamonu Kültür ve Folkloru: Gelenekler: Askerlik Folkloru* adlı derlemesinin ön sözünde kendi ifadeleriyle derleme faaliyetlerine verdiği önemi şöyle belirtmektedir: "Netice şudur ki, her fırsatta dediğim gibi folklorumuzun bir kültür seferberliği yaparak derlenmediği takdirde zayiatımız devam edip gidecektir. Ben ömrümü bu işe vakfettiğim halde bitireceğimden ve istediğim neticeye ulaşamadığımdan çok muazzibim. Mamafih ne bulursam çalakalem yazmakla kendimi avutmaktayım" (Ozanoğlu, 1969, s. 3).

Ozanoğlu, içinde bulunduğu her ortamı derleme yapmak için değerlendirdiğinden derlemenin yapıldığı mekânlar da çok çeşitli olarak karşımıza çıkar. Örneğin; konak, ev, sünnet ve düğün, gece oturmaları, sıra sohbetleri, kahvehaneler, cezaevi gibi… Aynı zamanda tanınmış bir kişi olduğundan kendi evinde ağırladığı misafirlerinden de derlemeler yapmıştır. Ozanoğlu, halk biliminin pek çok alanında derlemeler yaptığı için derlemelerinin konu yelpazesi de oldukça geniştir. Derlemelerinde halk tababeti, halk müziği, halk mutfağı, hadis, tefsir, masal, hikâye, efsane fıkra gibi pek çok konu karşımıza çıkar. Süleyman Şenel, Ozanoğlu için şu sözleri söyler:

> İhsan Ozanoğlu; yaşadığı dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dinamiklerini yüksek düzeyde özümsemiş, derlemiş, sanatçı duyarlılığı ile zenginleştirmiş, yazılı kayıt altına almış, sınıflandırmış ve bellek bilgilerini emsalsiz belgeler halinde büyük bir dönemsel kültür- sanat külliyatı olarak hemşehirlerine ve ülkemiz kültür- sanat hayatına armağan etmiş deha sahibi kıymetli bir şahsiyettir. Ülkemiz genelinde, onun emsali bir başka örnek yoktur (Şenel, 2009, s. 108).

İhsan Ozanoğlu masal derlemelerini *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı, Dil-Edebiyat, Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar I-II-II-IV* adlı dört ciltlik eserinde bir araya getirmiştir. İçerisinde fıkralar, efsaneler ve konuşmaların da yer aldığı eserde 106 Kastamonu masalı bulunmaktadır. Ozanoğlu, *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı, Dil-Edebiyat, Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar-I. Ciltte* yazdığı ön söz ile derleme alanının sınırlarını çizmiş ve derleme yaptığı ortamlar hakkında bilgi vermiştir. Ön sözüne 12.9.1947 tarihini de eklemiştir fakat yalnızca bu bilgiye bakarak derlemelerini bu tarihte yapmış olduğunu söylememiz zordur. Ozanoğlu'nun yazdığı ön söz şu şekildedir:

> Kitabımın derleme alanı ana çizgileri ile şöyledir; Kastamonu il merkezi, Abana-Çatalzeytin, Araç, Cide, Daday, Devrekani, İnebolu, Kargı, Küre, Taşköprü, Tosya ve bütün Kastamonu ve dolaylarındaki kentlere bağlı köyler...
>
> Adı geçen yerlerde derleme çalışmalarım şöyle oldu: 20 sene Kastamonu ceza evinde Halk katipliği ve halk dershanesi öğretmenliği ettim. İdarenin izni ile Kastamonu ve dolayları mahkümlerinden mahalli şive ile kendilerinden usulüne tevfikan hikâye ve söz derledim. Merkezde talebe yurdundaki kaza ve köy gençlerinden bir hayli malzeme topladım. Kadın-erkek halk dershaneleri öğrencilerimden faydalandım. İlk, orta, E. S. Ens., K. S. Enstitüsü, K. İlköğretmen okulu öğretmenliklerimde öğrencilerden istifade imkânları buldum. Merkez ve diğer kasaba ve şehirlerde sıra sohbetlerinde derleme yaptım. Köylerde gece oturmalarında ve benzeri sohbetleri derleme için fırsat bildim. Kazalara ve köylere sırf folklor derlemesi için seyahatlere çıktım. 1135 köyden 915'ini ziyaretle mümkün olduğu kadar faydalandım. Mahalle ve köy kahvelerine girdim. Buralardan geniş ölçüde derleme yaptım. Hususi mahiyette her kazadan iki kişi celb ederek kendi evimde not aldım. Evlenme ve sünnet düğünlerinde bulundum. Mevlid, hacı uğurlaması, hatim, hafız cemiyetlerinde çeşitli vazifeler almak suretiyle bulundum. Sayılı günlerde va'z ve nasihat seyahatlarına çıktım. Bu seyahatlerimde folklorculuğu esas vazife bildim. Bazı bölgelere sazımla gittim ve daha çok şey derledim (Ozanoğlu, 1947, s. 2-3).

Ozanoğlu ön sözünde derlediği metinleri nasıl yazıya geçirdiği hakkında da bilgiler vermiştir. "Kitabımın her bendini ve her fıkrasını anlatanın şivesine, cümle tertibine, üslup ve edasına tam bir sadakatle yazdım ve bu derlemelerime göre tasniften sonra daktilo ettim. Fonetikten mühim nüasları malum edebilmek için çeviriyazı sistemini tatbik ettim." (Ozanoğlu, 1947, s. 3).

Ozanoğlu'nun ön sözünde genel olarak verdiği bilgiler neticesinde derlemelerini Kastamonu ili ve çevresinde Kastamonu'nun sözlü kültür ortamlarında yaptığını ve aynı zamanda derlemelerini anlatanın ağız özelliklerine, cümle kuruluşuna ve üslubuna bağlı kalarak yazıya geçirdiğini de bilmekteyiz. Ozanoğlu'nun bu şekilde derleme yapmış olması bizlerin bilimsel çalışmalar yapabilmemiz açısından oldukça önem arz etmektedir. Halk bilimi açısından değerlendirdiğimizde de Kastamonu kültürünü 1920'lerden itibaren kayıt altına almaya çalışan Ozanoğlu, karşımıza kaynak kişi, derlemeci ve teorisyen olarak çıkmaktadır. Yapmış olduğu çalışmaları yöreye özgü halkbilimsel ve kültürel değerlerin zamanla unutulmasını veya kaybolmasını önlemesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

İhsan Ozanoğlu'nun inceleyeceğimiz masalları çalışmasındaki sıra bozulmadan takip edilmiştir. Eserde 106 masal, 287 fıkra, 17 hikâye, 9 konuşma yer almaktadır. İncelemeye dâhil olacak masalların numaraları, adları, cilt numarası, sayfaları ve biliniyorsa kaynak kişi bilgileri şu şekildedir:

1. Hırsuz Tahsin, C.I., s. 4-13. Rifat Alkan, Araç- Çay Mahallesi
2. Zann Uşakları, C.I., s. 14-16.
3. Keloğlan'ın Gurnazlığı, C.I., s. 17-20. Fazlı Bayraktar, Araç.
4. Ufak Bi Gezintü, C.I., s. 21-24. Fazlı Bayraktar, Araç.
5. Köse Madaz, C.I. s. 25-27.
6. Köylü Gızı, C.I., s. 32-34. Fazlı Bayraktar, Araç.
7. Nasihat, C.I., s.38-39, Fazlı Bayraktar, Araç.
8. Memet A İstanbul, C.I., s. 40-43. Fazlı Bayraktar, Araç.
9. Keloğlan, C.I., s. 46-47. Fazıl Bayraktar, Araç.
10. Fadim Garının Hırsı, C.I., s. 96. Doğan Doğrueri, Taşköprü- Tabakhane Mah.
11. Galbur, C.I., s. 100-101.
12. İyilin Sonu, C.I., s. 103-109.
13. Sihribaz, C.I., s.110-114 (Bu masalın bir bölümü 125. sayfada yer almaktadır.) Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
14. Tilki ile Köpek, C.I., s. 115-119.
15. Terazi Hakkı, C.I., s. 120-122.
16. Horozunan Tilki, C.I., s. 124-127. Osman Tunçel, Taşköprü-Aksaray.
17. Kötülüğün Sonu, C.I., s. 128-131. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
18. Keloğlan'ın Başına Gelenler, C.I., s. 132-142. Rifat Alkan, Araç-Çay Mah.
19. Memet Ayınan Anşa Gadun, C.II., s. 144-146. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
20. Kelolan'ın Başından Geçenle, C.II., s. 150-152. Ali Fakih, Daday-Bezirgan Köyü.
21. Zümrüt Anga, C.II., s. 216-228.
22. Baltabıyık, C.II., s. 229-238.
23. Barmak Çocuk, C.II., s. 239-244. Kemal Demirhan, Daday-Sorkun.
24. Dev Gızı, C.II., s. 245-248. Ahmet Demirci, Daday.
25. Kelolanın Başına Gelenle, C.II., s. 249-254.
26. Üç Köse, C.II., s. 268-272. Halil Bakan, Daday-Uzbannar.
27. Bi Hirsuzla Bi Yankesici, C.II., s. 273-277. Ali Fakih, Daday-Bezirgan Köyü.
28. Sihirli Parmak, C.II., s. 319-321.
29. Söz Dutmanun Garşulu, C.II., s. 322-324.
30. Gırkına Buden Gırak, C.II., s. 327-335. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.

31. Üç Yolcu, C.II., s. 336-338. İbrahim İleri.
32. Kelolan'ınan Dev Garısı, C.II., s. 339-342. İsmail Durak, Devrekâni-Çayırcık.
33. Soydan soya, C.II., s. 343-344.
34. Anlaşamamazlık, C.II., s. 345-350. İbrahim İleri, Devrekâni-İncesu.
35. Ferman, C.II., s. 351. Sarhoş İsmail, Devrekâni-Çayırcık.
36. Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu, C.III., s. 372-375. Kamil Odabaşı, Küre-Odabaşı Köyü.
37. Gahrıman Memet A, C.III., s. 376-381. Kamil Odabaşı, Küre-Odabaşı Köyü.
38. Sini, C.III., s. 382-383. Ahmet Bozkurt, Küre.
39. Üç Hovarta Bi Dolapta, C.III., s. 387-389. Orhan Dağlı, Küre-Merkez.
40. Gurdunan Köpek, C.III., s. 394.
41. Suyu Bulanduma, C.III., s. 395.
42. Üç Ölküz, C.III., s. 396-397.
43. Öküzün Vasiyeti, C.III., s. 399.
44. Dana Öğüreyken, C.III., s. 400.
45. Geçinin Zerhoşlu, C.III., s. 401.
46. Tilkinin Muhtarlı, C.III., s. 402.
47. Yılanınan Gaplumba, C.III., s. 403.
48. Avustos Böceyi, C.III., s. 404.
49. Böyük Balıın Vasiyeti, C.III., s. 405.
50. Bitlerin Derdleşmesi, C.III., s. 405.
51. Hele Gözüme, C.III., s. 407.
52. Serçenin Gahrimannı, C.III., s. 408.
53. Leyleyin Namusu, C.III., s. 409.
54. Muradına Eren Balıkçı, C.III., s. 425-426.
55. Sabrın Sonu, C.III., s. 427-431.
56. Adsız, C.III., s. 435-443.
57. Altın Kanat, C.III., s. 444-449. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
58. Ayıdan Guyo, C.III., s. 450-452. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
59. Böyük Av, C.III., s. 453-455.
60. Serseri, C.III., s. 460-462. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
61. Bir Serseri, C.III., s. 463-466. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
62. Kedinin Sıçannarınan Helalaşması, C.III., s. 489.

63. Sıçannarın Gurultayı, C.III., s. 491.
64. Aslanınan Kedi, C.III., s. 492.
65. Kedinin Sıçan Dutması, C.III., s. 493.
66. Bizden de Gorkan Varımış, C.III., s. 494.
67. Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış, C.III., s. 495.
68. Akıllı Gız, C.III., s. 505-508.
69. Ögsüz Gız, C.III., s. 509-512.
70. Keçi Gız, C.III., s. 513-517.
71. Münakaşa, C.III., s. 518-522.
72. Arzu, C.III., s.523-526.
73. Garanluk Buba, C.III., s. 527-531.
74. Akılsız Olan, C.III., s. 532-536.
75. Yalan, C.III., s. 537-539. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
76. Açtırma Gutuyu, C.III., s. 540-544. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
77. Balıkcı Torbası Deyil Sultan Başı, C.III., s. 545-549. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
78. Hocanın Eşe, C.III., s. 565-570. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
79. Yusyuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek, C.III., s.588-591. Hasan Girgin, Taşköprü-Kise Köyü.
80. Av Masalı, C.III., s. 592.
81. Oldu Olacak Bize, C.III., s. 593-594.
82. Kelolan Zengin Oldu, C.III., s. 595-597. Osman Tuncel, Taşköprü-Aksaray.
83. Gahriman Padişah Goca Guş, C.III., s. 598-612. Salim Yılmaz, Taşköprü-Çaylaklar.
84. Kelolan, C.III., s. 613-615. Cevat Vural, Taşköprü-Çaylaklar.
85. Çarşambadır Çarşamba, C.III, s. 616-617. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi
86. Haramiler, C.III., s. 618-619. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi.
87. Gıpmışla, C.III., s. 620-621. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi.
88. İki Gardeş, C.III., s.622-627. Hüsnü Akdoğan, Taşköprü-Harmancık.
89. Muradına Eren Dilber, C.III., s. 628-633. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık.

90. Ali Cengiz Oyunu, C.III., s. 634-638. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık.
91. İki Gardaş, C.III., s.639-643. Fehmi Ünal, Taşköprü-Aksaray.
92. Erikci Goca, C.III., s. 644-647.
93. Amak Hırsuz, C.III., s. 648-652. Cemal Tekin, Tosya Hoca İmat Mahallesi.
94. Tilkinin Yargıçlığı, C.III., s. 701-711.
95. Horoz ile Tilki, C.III., s. 712-713.
96. Kedinin Ustalığı, C.III., s. 714-716. Mahmut Kökyay, Taşköprü-Yazı Hamit Köyü.
97. Dünya Güzeli, C.III., s. 717-721. Cemal Yıldız Tekin, Tosya-Hoca İmad Mahallesi.
98. Gahriman Giz, C.III., s. 722-727. Cemal Yıldız Tekin, Tosya-Hoca İmad Mahallesi.
99. Köse Dayı, C.III., s. 728-730. İbrahim Şendağ, Tosya-Yeniler.
100. Masun Gardaşla, C.III., s. 731-734. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi.
101. Buba Sanatı, C.III., s. 735-740. Numan Aydostu, Taşköprü-Köçekli.
102. Ben Yimen, C.III., s. 741. Mahmut Kökyay, Taşköprü-Yazı Hamit Köyü.
103. Altun Yamur, C.III., s. 746-748. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
104. Bi Atladın Çokurge İki Atladın Çokurge, C.III., s.749-754. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
105. Karga ile Tilki, C.III., s.797-798.
106. Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor, C.III., s. 799-3 (800 ve 801 olması gereken sayfa numaraları 2 ve 3 olarak verilmiştir.)

1.3 Çalışmanın Amacı, Yöntemi, Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamızın asıl amacı İhsan Ozanoğlu'nun derleyip daktilo yolu ile yazıya aktardığı bugün Kastamonu 100. Yıl İl Halk Kütüphanesi içinde yer alan 84640 (I. Cilt), 84641 (II. Cilt), 84642 (III. Cilt) ve 84643 (IV. Cilt) demirbaş numarası ile kayıtlı *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyat Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar I-II-III-IV. Cilt* adlı eserindeki masalların incelenmesidir. Çalışma bu dört ciltlik eserdeki masallarla sınırlıdır. Eserin birinci cildi 1.-142. sayfalar arası, ikinci cildi 143.-360.

sayfalar arası, üçüncü cildi 361.-552. sayfalar arası, dördüncü cildi 553.-801. sayfaları arasında düzenlenmiştir. Toplamda 801 sayfa olan eserin sayfa numaraları daha sonradan elle yazılmıştır. Bazı sayfalar numara verilmeyerek atlanmış, birkaç anlatıda sayfalar karıştırılmış ve anlatının devamıyla ileriki sayfalarda karşılaşılmıştır. İncelediğimiz masalların bir kısmının özet halinde olduğu ve bir kısmının da yarım kaldığı görülmektedir. Bazı masallarda manzum bölümler de yer almaktadır. Daktilo yoluyla yazılmış bu eserde kaynak kişi bilgilerine yer verilmemiştir. Aynı çalışmanın 1965 yılındaki elle yazılmış hali ise Kastamonu Müzesinde 29 numarayla kayıtlı Kastamonu Müzesi Arşivi: *Edebi Vesikalar* (NO:2451-2500) adlı etütte bulunmaktadır (Küçükbasmacı, 2009, s. 233)[1]. Bu etütte bazı masalların adları ve kaynak kişi bilgileri (ad, soyad, yaşadığı yer) verilmiştir. Eserde yalnızca masallar değil, eserin adından da anlaşılacağı üzere fıkralar, efsaneler ve konuşmalar da yer almaktadır.

Ozanoğlu eserinin önsözünde ana hatlarıyla derleme alanı (Kastamonu ili ve çevresi), derleme ortamı (cezaevi, okul, camii, kahvehane…) ve derlemeleri nasıl yazıya geçirdiği (anlatanın şivesi, cümle tertibi, üslup ve edası…) hakkında bilgiler vermiştir. Bu durum üzerinde çalışılabilecek bilimsel veriler sağlaması açısından oldukça önemlidir. Fakat sınırlı düzeydeki bu bilgiler masal metinlerini "Bağlamsal Merkezli Kuramlar" açısından incelememize olanak sağlayamayacağından masallar "Metin Merkezli" olarak "tip, motif, formel, ara sözler, kahramanlar, mekânlar, zamanlar, iletiler ve kültür unsurları" yönünden incelenmiştir. Halk edebiyatı ürünlerinin incelenmesinde metinlerin yapısal özellikleri üzerinde durmak insanlığın kültürel ve zihnî gelişimini anlamaya ve aynı zamanda türlerin gelişim sürecini görmeye imkân tanır.

Eserde tespit ettiğimiz 106 masal metnindeki tipleri 2. Bölümde *The Types of International Folktales [Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu (ATU)]*'e göre yedi başlık altında tasnif edilmeye çalışılmıştır. Ancak ATU kataloğunda fıkralar, "VI. Fıkralar ve Şakalar" başlığı altında sınıflandırmaya dâhil edilmesine rağmen Türk halk

[1] Küçükbasmacı, kaleme aldığı *İhsan Ozanoğlu'nun Masal Derlemeciliği* adlı bildirisinde *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyat Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar* adlı eserin el yazması halinin de olduğunu ve Kastamonu Müzesindeki Ozanoğlu'nun eserlerinin Kastamonu 100. Yıl İl Halk Kütüphanesine nakledildiğini belirtmesine rağmen çalışma sırasında adı geçen eser Kastamonu 100. Yıl İl Halk Kütüphanesinde bulunamamıştır.

edebiyatında fıkra ayrı bir tür olarak incelendiğinden altıncı maddeye "VI. Mizahi Masallar" başlığı verilmiş ve sınıflandırmamızda fıkra türüne yer verilmemiştir.

Masal motifleri 3. Bölümde Stith Thompson tarafından hazırlanan *Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)'e* göre tasnif edilmeye çalışılmıştır. Stith Thompson'un motif indeksinde bulamadığımız motifleri Erkan Karagöz'ün *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması (Aktarma-Motif Tespiti (Motif-İndex Of Folk Literature'e Göre- Motif Dizini))* (2016) adlı doktora tezinde geliştirilen yöntemi esas alınmıştır. Karagöz, Thompson'ın *Motif-Index of Folk Literature*'de (1966) motifleri tasnif ederken uyguladığı "numaralandırma yöntemi"ni tezinde kullanmıştır. Thompson bu yöntemde genelden özele doğru giden motif numaralarının arasına nokta işareti (.) koymuş ve motif dizininde yer almayan yeni bir motif bulunduğunda dizine eklenebilmesi için motif numaraları arasına boşluk bırakmıştır. Bu şekilde numaralandırma devam ettirilerek yeni motifler dizine eklenebilmektedir. Karagöz, dizinde olmayan motifleri göstermek için ilgili motifin kaldığı numaranın sonuna nokta işaretinin yerine kısa çizgi işareti (-) koyarak numaralandırmayı devam ettirmiştir. Bu şekilde Thompson'un yöntemine uygun olarak indekste olmayan motifler *Motif İndeks*'e eklenmiştir. Karagöz, masalların sonunda ve tezin dizininde masalların motif numaralarını ve başlıklarını göstermiştir. Bunu gösterirken de "Motifin Kod numarası+Motifin İngilizce Adı+Motifin Türkçeye çevirisi"ni vermiştir. Kendisinin tespit ettiği indekste olmayan motiflerin sonuna ise büyük harfle "MEK (Motif Erkan Karagöz)" kısaltmasını yazmıştır (Karagöz, 2016, s. 114-115). Tuğba Bayrakdarlar da *Türkmen Masallarında Aile Motifleri Üzerine Bir İnceleme* (2020) adlı doktora tezinde Karagöz'ün atıf sistemini kullanmıştır. Biz de aynı yöntemi kullanarak yeni tespit ettiğimiz motiflerin sonuna "MEB (Motif Ezgi Berk)" kısaltmasını ekledik. Karagöz'den önce Türkiye'de yapılan motif çalışmalarında *Motif-İndeks*'te bulunmayan ve Türk masallarında tespit edilen her motif, T (Türk) maddesiyle motif kodunun önüne koyularak gösterilmiştir. Ancak yapılan çalışmalarda ilgili motifin ilk defa kim tarafından bulunduğu ve hangi çalışmada tespit edildiğini saptamak zor olduğundan Karagöz tarafından kullanılan atıf sisteminin kolaylık sağlayacağını düşündüğümüz için kullanmayı uygun bulduk. Eğer bizden önce Karagöz veya Bayrakdarlar motifi bulmuşsa (MEK/MEB) veya (MTB/MEB) şeklinde gösterilmiştir.

Masalları tip ve motiflerine göre inceledikten sonra 4. Bölümde masalların formel yapılarını, 5. Bölümde masalların ara sözlerini tespit edip sınıflandırmaya çalıştık. Böylece Kastamonu'da derlenen masalların kalıp ifadeler yönünden özelliklerini görmeye çalıştık. Ardından 6. Bölümde masalların kahramanları, 7. Bölümde masalların mekânları, 8. Bölümde masalların zamanları, 9. Bölümde masalların iletileri ve 10. Bölümde masalların kültür unsurları üzerinde detaylı bir şekilde durmaya çalıştık.

"EKLER (METİNLER)" bölümünde ise İhsan Ozanoğlu'nun *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı: Dil-Edebiyat: Hikâyeler, Masallar, Fıkralar, Konuşmalar, I-II-III-IV. Cilt* daktilo ederek bir araya getirdiği eserindeki masallar tespit edilip yazıya geçirilmiş, eserden birkaç foroğraf ve Kastamonu söz varlığında rastlanan kelimeler için sözlük eklenmiştir. Masallar yazıya geçirilirken Ozanoğlu'nun çalışmasındaki sıra takip edilmiştir.

Ozanoğlu, kendi ifadeleriyle bu masal metinlerini anlatıcının şivesine, cümle tertibine, üslup ve edasına bağlı kalarak çeviri yazı sistemini kullanarak yazıya geçirdiğini belirtmiştir. Tezde masal metinleri yazıya geçirilirken Ozanoğlu'nun metnine bağlı kalınarak varsa imla ve daktilo hataları günümüz imla kurallarına ve noktalama işaretlerine göre düzeltilmeye çalışılmıştır. Metinlerin aktarımında şu hususlar takip edilmiştir:

1. Kelimelerin yazımında eksik harfler ve cümleler varsa [ ] köşeli parantez kullanılarak tamamlanmıştır: Örneğin; "göbelez" kelimesi bazen goblez bazen oblez şeklinde yazılmışsa "goblez" olarak düzeltilmiştir.

2. Birden fazla kelime (gereksiz sözcük kullanımı) veya cümle tekrarı var ise bu kısımlar çıkarılmıştır.

3. Daktilo hatasından kaynaklı olduğunu düşündüğümüz "o, ö, u, ü, ı, i, s, ş, c, ç, g, ğ" gibi harflerin yanlış kullanımları düzeltilmiştir: Örneğin; "gıyınmış" kelimesi "giyinmiş" olarak değiştirilmiştir.

4. Cümlelere büyük harflerle başlamaya ve özel isimleri büyük harfle yazmaya dikkat edilmiştir: Örneğin; “memet” yazılmışsa “Memet” olarak değiştirilmiştir.

5. Edat, bağlaç ve soru eklerinin doğru yazımına dikkat edilmiştir: Örneğin; “göreceksinki” ifadesi “göreceksin ki”, “varumusun” ifadesi “varu musun?” şeklinde düzeltilmiştir.

6. Masal metinlerinde tahribat nedeniyle okunmayan kısımlar var ise (…) şeklinde gösterilmiştir.

7. Karşılıklı konuşma biçimde olmayan cümleler “ ” tırnak içinde gösterilmiştir.

8. Yöresel söyleyişler “EKLER” bölümünün “EK C Sözlük” kısmında verilmiştir.

2. MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE TİP TASNİFİ

2.1 Tip Kavramı ve Tip Tasnifleri

İnsanlık tarihi boyunca dünyanın dört bir yanında anlatılan sayısız masalların birçoğu benzer temalara sahiptir. İnsanlık tarihinin en eski ve en renkli eğlence araçlarından biri olan masallar hakkında bilimsel araştırmaların yapılmaya başlanmasıyla masal bilimciler de masalların temalarını daha anlaşılır hale getirmek için çeşitli tasnifler yapmaya başlamışlardır. Bu çerçevede, birçok masal araştırmacısı kendi birikimlerine dayanarak ve değerlendirmeler yaparak masalları sınıflandırmaya çalışmışlardır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de bilimsel masal çalışmalarının birçoğunda masalların sınıflandırılması konusu önemli bir yere sahip olmuştur.

Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi'nin temsilcilerinden Stith Thompson, *The Folktale* adlı eserinde tipi şöyle tanımlar:

> Tip, kendi başına var olabilen geleneksel bir masaldır. Anlam bakımından bir başka masala dayanmayan bütünlüğe sahip bir narratif tür olduğu söylenebilir. Gerçekte bir başka masalla birlikte anlatıldığı görülebilir. Ancak tek başına ortaya çıkabilmesi gerçeği ona bağımsızlık kazandırır. Sadece tek tek bir motiften veya birçok motiften ibaret olabilir. Çoğu hayvan masalları, fıkralar ve lâtifeler tek motifli tiplerdir. Alelade masallar ise (Sinderella, Pamuk Prenses gibi) çok motifleri olan tiplere örnektir (Thompson, 1946, s. 415).

Tip, tam bir masal olarak karşımıza çıkabileceği gibi az da olsa bir masal birden fazla tipin birleşmesinden de meydana gelebilir.

Dünyada tip araştırmaları konusunda ilk derli toplu araştırmayı 1910 yılında Kaarle Krohn'un öğrencisi olan Antti Aarne, Krohnlar tarafından derlenmiş masalları tasnif etme işini üstlenerek yapmıştır. FFC serisinde yayınlanan *Verzeichnis der Marchentypen (Masal Tipleri Dizini*) adlı masal tipleri kataloğunda masalları üç ana başlık altında sınıflandırmıştır:

I. Hayvan Masalları (1-299)
II. Asıl Halk Masalları (300-1199)
III. Fıkralar (1200-1999) (Uther, 2008, s. 939).

Hazırlanan katalogda bazı numaralar zamanla yeni tiplerin bulunabileceği düşünülerek boş bırakılmıştır.

> Alan Dundes, Antti Aarne'nin hazırladığı tipolojinin, anlatılarda değişmeyen unsur olan şekle göre değil, değişebilir olan içeriğe göre yapıldığını söyleyerek Aarne'yi eleştirmiştir. Dundes, sınıflandırmada "Anekdotlar ve Şakalar" başlığının altında yer verilen "Zincirlemeli Masallar"ın yapısal kriterler göz önüne alınarak adlandırıldığını, içerik ve yapı gibi iki farklı unsurun kullanımından dolayı sınıflandırmanın tutarsız olduğunu belirtmektedir (Gültekin, 2010, s. 102).

Vladimir Propp da masal sınıflandırmasının ancak yapısal incelemeden sonra mümkün olacağını savunduğu için Aarne'nin çalışmasını eleştirmiştir. Propp, "Asıl Masallar" başlığı altında yer alan "Olağanüstü Görev" ve "Olağanüstü Yardımcı" gibi alt başlıkların içerisine masalların yerleştirilmesinin zor olduğunu, olağanüstü görevlerin olağanüstü yardımcılar aracılığı ile gerçekleştirildiğinde masalın hangi başlık altında yer alacağının muallakta kalacağını söyler. Hayvan masallarının da asıl masallar olarak kabul edilmemesini eleştirir (Propp, 1987, s. 13-24).

Masal tip kavramı hakkında mühim tartışmalar yaşanmış ve önemli görüşler ileriye sürülmüştür. Alan Dundes'a göre, bu konuda en anlaşılır tarifi folklorist Macar Jonos Honti yapmıştır. Jonos Honti (1975, s. 35) tip kavramının yalnızca ideal bir yapı olduğunu, bir masal tipinin hiçbir kişisel versiyona ayrıntılarıyla harfi harfine karşılık gelemeyeceğini ancak müşterek bir taslağı ifade edeceğini belirtmiştir. Geçmişte tip masal kavramlarının başka eleştirileri de yapılmıştır. Bunlardan bazıları; çakışıklık (overlopping), sansürcülük (censorship) ve hayalet içeriklerdir (ghost entries). Tiplerin yarısından fazlası masal tip indeksinde tek bir masal motifinden oluşmaktadır. Bu da bize motif ve masal tip sistemlerinin çakışık olduğunu göstermektedir. Bu durum aslında Aarne'in orijinal sınıflandırma taslağından kaynaklanmaktadır. Aarne'in hatası da sınıflandırmayı anlatı taslağına göre değil de dramatik karakterlere göre yapmasıdır. Bunların farkında olan Thompson, bu kaynaktan yararlanacak kişilerin karşılaşabileceği problemleri en aza indirmeye çalışmıştır. Buradaki sorun aynı masalın iki veya daha çok farklı masal tip numarasında yer almaması gerektiğidir. Diğer önemli unsursa sansür uygulamasıdır. Çünkü Thompson, saçmalık ve fazlaca mantıklılık gibi sadece açıklanabilir şeylere hoşgörü göstermiştir. Bu durum folklor verilerinin elde edilmesinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Thompson, bazı müstehcen masallara numaralar vermiştir fakat onun elinde bulunan sözel örnekler ya

en çok kullanılanlar ya da hiç kullanılmayanlardır. Bilinçli olarak müstehcen ürünlerin göz ardı edilmesi araştırıcıların çalışmalarına zarar verecektir. Diğer bir mesele ise hayalet içeriklerdir. Bu çalışmalar bilgisayardan önceki devirde kaleme alındığı için tertip hataları ve tesadüfi unutkanlıkların ara sıra meydana gelmesi normal olsa da düzeltme listesinin hazırlanması bir gerekliliktir. Örneğin; AT 74 C'deki tavşan hindistancevizini atar "Cf. Tip 22"de karşımıza çıkar fakat masal tip 22 diye bir şey yoktur (Dundes, 1999, s. 130- 134).

Aarne'nin ölümünden sonra Stith Thompson, Aarne'nin çalışmasını gözden geçirip yeni bulunan tipleri kataloğa yerleştirerek çalışmanın genişletilmiş halini 1928'de *The Types of The Folklate (Masal Tipleri)* adıyla yeniden yayımlamıştır. Bu çalışmada masallar beş ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

I. Hayvan Masalları (1-299)
II. Asıl Halk Masalları (300-1199)
III. Şakalar ve Anekdotlar (1200-1299)
IV. Zincirlemeli Masallar (2000-2399)
V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (2400-2499) (Thompson ve Aarne, 1964, s. 19-20).

Masal araştırmalarında "AaTh", "AT", veya "Aarne-Thompson" olarak kısaltılan bu katalog, uzun yıllar masal araştırıcıları tarafından masalları tasnif etmek için kullanılmış ve zamanla yeni tiplerin bulunabileceği düşünülerek bazı numaralar boş bırakılmıştır. Aarne'nin hazırladığı kataloğa göre masallar üç ana başlık altındayken Thompson, "Zincirlemeli Masallar" ve "Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar" başlıklarını da eklemiş ve sınıflandırmayı beş ana başlık altında toplamıştır. Bu kataloğun 1961'de yapılan ikinci baskısında Eberhard ve Boratav tarafından hazırlanan "Türk Masal Tipleri" kataloğundan hareketle Türk masallarına da yer verilmiştir.

Türk masallarının sınıflandırılması konusunda Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav, birlikte *Typen Türkischer Volksmarchen (Türk Masallarının Tipleri)* kataloğunu hazırlamışlardır (Eberhard ve Boratav, 1953). Araştırmacılar tarafından

TTV veya EB şeklinde kısaltılan bu katalogda 378 masal tipine yer verilmiş ve masallar 23 ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

A. Hayvan Masalları 1-22
B. Havanlar ve İnsanlar 23-33
C. Hayvanlar veya Ruhlar Bir İnsana Yardım Eder 34-82
D. Doğaüstü Bir Hayvan veya Ruhla Evlenme 83-109
    a) Kadın Ruhlar 83-91
    b) Erkek Ruhlar 92-109
E. İyi Ruhlara veya Evliyalarla Yaşama 110-122
F. Kaderin Hâkimiyeti 123-142
G. Rüya 143-145
H. Kötü Ruhlarla Yaşama 146-168
İ. Sihirbazlar (Büyücüler) 169-184
J. Bir Kız Sevgili Bulur 185-196
K. Bir Erkek Sevgili Bulur 197-222
L. Fakir Kız Zenginle Evlenir 223-238
M. Kıskançlık ve İftira 239-255
N. Hor Görülen Koca Kahramandır 256-258
O. Zina ve Baştan Çıkarma 259-280
P. Garip İşler ve Olaylar 281-288
Q. Garip Davalar 289-301
R. Gerçekçi Masallar 302-310
S. Garip Tesadüfler 311-316
T. Komik Hikâyeler 317-322
U. Aptal ve Tembel Erkekler ve Kadınlar 323-338
V. Hırsızlar ve Dedektifler 339-349
W. Akıllı, Hilekâr veya Cimri Erkekler ve Kadınlar 350-378 (Eberhard ve Boratav, 1953, V-X).

TTV, masal tipleri üzerinde hazırlanan ilk çalışma olmasından ve hazırlandığı dönemden itibaren uluslararası masal araştırmalarına Türk masallarının da dâhil edilmesi açısından oldukça önemli bir katalogdur. Ancak kataloğun Almanca

yayınlanmış ve yeni bulunabilecek tipler için boşluk bırakılmamış olması Türk masal araştırmacılığının çok gerisinde kalmasına sebep olmuştur (Sakaoğlu, 2002, s. 56-58). TTV'nin eksiklerinin giderilmesi gerektiği pek çok masal araştırmacısı tarafından dile getirilmiş olmasına rağmen ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Bu konuda Hande Birkalan, 2007'de TÜBİTAK tarafından desteklenen *Türk Masal Tipleri'nin (Typen Türkischer Volksmärchen-TTV) Revizyonu ve Genişletilmiş Baskısı İçin Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Boratav Arşivi'ndeki Malzemenin Analizi* adlı bir proje hazırlamıştır (Birkalan, 2007). Proje kapsamında 1953 yılında Eberhard ve Boratav tarafından yayınlanmış TTV'deki masallar gözden geçirilmiş, özetleri çıkartılmış ve özetler birbirleriyle kıyaslanarak AaTh/ATU numaralarına göre tip sınıflandırılması yapılmıştır. Saptanan tipler Jason/Schnitzler revizyonu ışığında değerlendirilmiş ve tip numaraları teyit edilmiştir. Henüz yayınlanmamış projenin planı Türk Masal Tipleri kataloğunun revize edilerek gözden geçirilmiş halinin hem İngilizce hem de Türkçe olarak yayınlanmasıdır.

2004 yılına gelindiğinde Alman halkbilimci Hans-Jörg Uther, yapılan tasnif çalışmalarındaki eksiklerin giderilmesi amacıyla geliştirip genişleterek son halini vermiştir. *The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu)* (Uther, 2004) adıyla üç cilt halinde yayımlanan bu katalog masal araştırmalarında "ATU (Aarne-Thompson-Uther)" şeklinde kısaltılmaktadır. ATU'ya sınırlı da olsa Türk dünyasına ait masallar da eklenmiştir. Bu çalışmada masallar yedi ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

I. Hayvan Masalları

Vahşi Hayvanlar 1-99

- Akıllı Tilki (Diğer Hayvanlar) 1-69
- Diğer Vahşi Hayvanlar 70-99

Vahşi Hayvanlar ve Evcil Hayvanlar 100-149

Vahşi Hayvanlar ve İnsanlar 150-199

Evcil Hayvanlar 200-219

Diğer Hayvanlar ve Nesneler 220-299

II. Sihir (Büyü) Masalları

Doğaüstü Düşmanlar/Rakipler 300-399

Doğaüstü veya Büyülü Karı-Koca veya Diğer Akrabalar 400-459

- Karı 400-424
- Koca 425-449
- Erkek veya Kız Kardeş 450-459

Doğaüstü Görevler 460-499

Doğaüstü̈ Yardımcılar 500-559

Sihirli Nesneler 560-649

Doğaüstü Güç veya Bilgi 650-699

Doğaüstülükle İlgili Diğer Masallar 700-749

III. Dini Masallar

Tanrı Ödüllendirir veya Cezalandırır 750-779

Doğrunun Ortaya Çıkması 780-799

Cennet 800-809

Şeytan 810-826

Diğer Dini Masallar 827-849

IV. Gerçekçi Masallar-Kısa Anlatmalar

Bir Erkek Prensesle Evlenir 850-869

Bir Kadın Prensle Evlenir 870-879

Sadakat Delilleri ve Masumluk 880-899

Dikbaşlı Kadın Söz Dinlemeyi Öğrenir 900-909

İyi Kurallar 910-919

Akıllı Hareketler ve Sözler 920-929

Kader Masalları 930-949

Hırsızlar ve Katiller 950-969

Diğer Gerçekçi Masallar 970-999

V. Aptal Dev Masalları

İş Sözleşmesi 1000-1029

İnsan ve Dev Arasındaki Ortaklık 1030-1059

İnsan ve Dev Arasındaki Mücadele/Yarışma 1060-1114

İnsan Devi Öldürür (Yaralar) 1115-1144

Dev, İnsan Tarafından Korkutulur 1145-1154

Adam Şeytanı Yener 1155-1169

Ruh, Şeytandan Kurtarılır 1170-1199

VI. Fıkralar ve Şakalar

Bir Aptal Hakkındaki Hikâyeler 1200-1349

Evli Çiftler Hakkındaki Hikâyeler 1350-1439

Aptal Karı ve Kocası 1380-1404

Aptal Koca ve Karısı 1405-1429

Aptal Çiftler 1430-1439

Bir Kadın Hakkında Hikâyeler 1440-1524

- Eş Aramak 1450-1474
- Yaşlı (Evde Kalmış) Kızlar Hakkında Şakalar 1475-1499
- Kadınlarla İlgili Diğer Hikâyeler 1500-1524

Bir Erkek Hakkında Hikâyeler 1525-1724

- Akıllı Adam 1525-1639
- Şanslı Tesadüf 1640-1674
- Aptal Adam 1675-1724

Papazlar ve Dini Figürler Hakkında Şakalar 1725-1849

- Papaz Aldatılır 1725-1774
- Papaz ve Zangoç, 1775-1799
- Dini Figürler Hakkında Diğer Şakalar 1800-1749

Diğer İnsan Grupları Hakkında Fıkralar 1850-1874

Yalan Masalları 1875-1999

VII. Zincirleme Masallar

Zincirlemeli (Eklemeli) Masallar 2000-2100

- Numaralara, Nesnelere, Hayvanlara veya İsimlere Dayanan Zincirlemeler 2000-2020
- Ölümle İlgili Zincirlemeler 2021-2024
- Yemekle İlgili Zincirlemeler 2024-2028
- Diğer Olaylarla İlgili Zincirlemeler 2029-2075

Yakalama Masalları 2200-2299
Diğer Zincirleme Masallar 2300-2399 (Uther, 2004, s. 5-6)[2].

ATU, temeli Antti Aarne tarafından atılmış ve Stith Thompson tarafından tamamlanmış olan bir tür indeksin genişletilmiş halidir. Böylelikle katalog uluslararası bir boyuta getirilmiştir. AaTh ve ATU'da masal sınıflandırılmasına dâhil edilen "fıkralar" Türk halk biliminde ayrı bir tür olarak kabul edilmektedir. Fıkra ile masallar arasındaki bazı benzerliklerden dolayı bu türleri aynı düşünüp aynı kategoriye koymak doğru değildir. Masal tiplerinin tespit edilmesi, farklı kültürlerdeki masalların benzerlikleri ve farklılıklarını anlamamıza yardımcı olması, masalın nasıl geliştiği ve yayıldığını inceleme fırsatı bulmamızı, masallardaki değişim ve gelişim sürecini takip edilebilmemizi sağladığı için büyük önem arz etmektedir.

2.2 Masalların Tip Tasnifi

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların tipleri tespit edilirken *The Types of Intertational Folktales (Aarne-Thompson-Uther)* (ATU) masal tipleri kataloğundan yola çıkılmıştır. Ancak ATU'da fıkralar, "VI. Fıkralar ve Şakalar" ana başlığı altında yer almasına rağmen fıkraların ayrı bir tür olarak ele alınması ve masal sınıflandırılmasında yer verilmemesi gerektiğini düşündüğümüz için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu sebeple sınıflandırmada altıncı maddeye "VI. Mizahi Masallar" başlığı verilmiştir. Sınıflandırma şu şekilde yapılmıştır:

I. Hayvan Masalları
II. Sihir (Büyü) Masalları
III. Dini Masallar
IV. Gerçekçi Masallar
V. Aptal Dev Masalları
VI. Mizahi Masallar
VII. Zincirleme Masallar

[2] Araştırıcılar, Multilingual Folk Tale Database adlı projeyle web ortamına aktarılan ATU tasnifinin tamamına ulaşabilir ve katkı sağlayabilirler (URL-1, 2023).

Bir tipe dahil olan masalların adları ve bu tezde verilen sıra numaraları aşağıdaki gibidir. İlgili masalın ATU kataloğundaki tip numarası parantez içinde gösterilmiştir. Tip numarası tespit edilemeyen masallarda ilgili tip sınıfına dahil edilmiştir. Yedi başlığa göre incelenen masalların tip tasnifi şu şekildedir:

I. Hayvan Masalları: İncelenen masallarda 28 adet hayvan masalı yer almaktadır.

14. Tilki ile Köpek (ATU 9), 15. Terazi Hakkı (ATU 9), 16. Horozunan Tilki (ATU 61A), 35. Ferman (ATU 105), 40. Gurdunan Köpek (ATU 201), 41. Suyu Bulanduma (ATU 103), 45. Geçinin Zerhoşluğu (ATU 111A*), 46. Tilkinin Muhtarlı (ATU 37), 47. Yılanınan Gaplumba (ATU 155), 48. Avustos Böceyi (ATU 280A), 49. Böyük Balın Vasiyeti (ATU 106), 50. Bitlerin Derdleşmesi (ATU 106), 52. Serçenin Gahrimanı (ATU 926C), 62. Kedinin Sıçannarınan Helallaşması (ATU 111), 63. Sıçannarın Gurultayı (ATU 110), 66. Bizden de Gorkan Varımış (ATU 70), 67. Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış (ATU 275A), 94. Tilkinin Yargıçlığı (ATU 51), 95. Horozla Tilki (ATU 61), 96. Kedinin Ustalığı (ATU 103), 105. Karga ile Tilki (ATU 57), 106. Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor (ATU 105).

Katalogda bulunmayan hayvan masalları ise şunlardır: 42.Üç Ölküz, 43. Öküzün Vasiyeti, 44. Dana Öğüreyken, 53. Leyleyin Namusu, 64. Aslanınan Kedi, 65. Kedinin Sıçannarınan Helallaşması.

II. Sihir (Büyü) Masalları: İncelenen masallarda 29 adet sihir (büyü) masalı yer almaktadır.

2. Zan Uşakları (ATU 655), 6. Köylü Kızı (ATU 707), 12. İyilin Sonu (ATU 554/560), 13. Sihribaz (ATU560), 17. Kötülüğün Sonu (ATU613), 18. Keloğlan'ın Başına Gelenler (ATU 554/560), 21. Zümrüt Anga (ATU551), 22. Baştabıyık (ATU 507B/554), 24. Dev Gızı (ATU 313), 36. Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu (ATU 938), 54. Muradına Eren Balıkçı (ATU 736), 55. Sabrın Sonu (ATU 451), 57. Altın Kanat (ATU 550), 58. Ayıdan Guyo (ATU 552 (I)), 59. Büyük Av (ATU 451), 70. Keçi Kız (ATU 409A), 79. Yostuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek (ATU 552(I)), 81. Oldu Olacak Bize (ATU 570*), 85. Çarşambadır Çarşamba (ATU 503), 88. İki Gardeş

(ATU 707), 89. Muradına Eren Dilber (ATU 404), 90. Ali Cengiz Oyunu (ATU 325), 100. Masun Gardaşla (ATU 450).

Katalogda bulunmayan sihir (büyü) masalları ise şunlardır: 20. Kelolan'ın Başından Geçenle, 56. Adsız, 69. Ögsüz Gız, 76. Açtırma Gutuyu, 83. Gahrıman Padişah Goca Guş, 91. İki Gardaş.

III. Dini Masallar: İncelenen masallar içinde örneği bulunmamaktadır.

IV. Gerçekçi Masallar: İncelenen masallarda 28 adet gerçekçi masal yer almaktadır.

1. Hırsız Tahsin (ATU 956B), 3. Keloğlan'ın Gurnazlığı (ATU 921), 30. Gırkına Buden Gırak (ATU 929), 68. Akıllı Gız (ATU 514), 71. Münakaşa (ATU 882), 75. Yalan (ATU 852), 77. Balıkcı Torbası Değil Sultan Başı (ATU 879A), 86. Haramiler (ATU 954), 92. Erikci Koca (ATU 882), 93. Ahmak Hırsız (ATU 968), 97. Dünya Güzeli (ATU 400), 98. Gahrıman Gız (ATU 514), 101. Buba Sanatı (ATU 968), 103. Altın Yamur (ATU 910D).

Katalogda bulunmayan gerçekçi masallar şunlardır: 7. Nasihat, 9. Keloğlan, 12. İyilin Sonu, 28. Sihirli Parmak, 29. Söz Dutmanın Garşuluğu, 31. Üç Yolcu, 33. Soydan Soya, 34. Anlaşamamazlık, 39. Üç Hovarta Bir Dolapta, 72. Arzu, 73. Garanlık Buba, 84. Kelolan, 87. Gıpmışla, 102. Ben Yimen.

V. Aptal Dev Masalları: İncelenen masalların üçü aptal dev masalıdır.

23. Barmak Çocuk (ATU 327(I)/327B/1119), 32. Kelolan'ınan Dev Garısı (ATU 327C/1121), 82. Kelolan Zengin Oldu (ATU 327C/1121).

VI. Mizahi Masallar: İncelenen masalların 14'ü mizahi masaldır.

25. Kelolan'ın Başına Gelenle (ATU1600/ATU1653), 26. Üç Köse (ATU1539), 27. Bi Hırsızla Bi Yankesici (ATU1525Q), 37. Gahrıman Memet A (ATU1321), 38. Sini (ATU1626), 60. Serseri (ATU1296), 61. Bir Serseri (ATU1296), 74. Akılsız Olan

(ATU1643), 78. Hocanın Eşe (ATU1351), 99. Köse Dayı (ATU1539), 104. Bir Atladın Çökürge İki Atladın Çökürge (ATU1641).

Katalogda bulunmayan mizahi masallar şunlardır: 5. Köse Madaz, 11. Galbur, 51. Hele Gözüme.

VII. Zincirleme Masallar: İncelenen masallarda 4 adet zincirlemeli masal örneği bulunmaktadır.

Katalogda bulunmayan zincirleme masallar şunlardır: 4. Ufak Bi Gezintü, 8. Memet A İstanbul'da, 19. Memet A[ğa]'yınan Anşa Gadun, 80. Av Masalı.

Tablo 2.1 ATU göre masalların tip dağılımı

Masal Tipi	**Tipin Numara Aralığı**	**İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası**
I. Hayvan Masalları	1-299	14, 15, 16, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 94, 95, 96, 105, 106
II. Sihir (Büyü) Masalları	300-749	2, 6, 12, 13, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 36, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 69, 70, 76, 79, 81, 83, 85, 88, 89, 90, 91, 100
III. Dini Masallar	750-849	-
IV. Gerçekçi Masallar	850-999	1, 3, 7, 9, 10, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 39, 68, 71, 72, 73, 75, 77, 84, 86, 87, 92, 93, 97, 98, 101, 102, 103
V. Aptal Dev Masalları	1000-1199	23, 32, 82
VI. Mizahi Masallar	1200-1999	5, 11, 25, 26, 27, 37, 38, 51, 60, 61, 74, 78, 99, 104
VII. Zincirleme Masallar	2000-2399	4, 8, 19, 80

ATU tip kataloğuna göre İhsan Ozanoğlu'nun derlediği 106 masal metninden 73 tanesinin tip numarası tespit edilebilmiş, 33 tanesinin tip numarası ise tespit edilememiştir. ATU'da bulunamayan 33 masalın tip numarası da gösterilememiştir. Tespit edilemeyen masalların numaraları şunlardır: 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 19, 20, 28, 29, 31, 33, 34, 39, 42, 43, 51, 53, 56, 64, 65, 69, 72, 73, 76, 80, 83, 84, 87, 91, 102. Kataloğa göre 28 Hayvan Masalı, 29 Sihir (Büyü) Masalı, 28 Gerçekçi Masal, 3 Aptal Dev Masalı, 14 Mizahi Masal ve 4 Zincirleme Masal tespit edilmiştir. Katalogda yer alan "III. Dini Masallar"a ait örnek tespit edilememiştir. Bu sebeple tabloda (-) işareti ile gösterilmiştir. Ayrıca beş masal tipi de ATU tip kataloğunda birden fazla tipe

uymaktadır. Bu masallar şunlardır: 18. Keloğlan'ın Başına Gelenler (ATU 554/560), 23. Barmak Çocuk (ATU 327(I)/327B/1119), 25. Kelolan'ın Başına Gelenle (ATU1600/ATU1653), 32. Kelolan'ınan Dev Garısı (ATU 327C/1121), 82. Kelolan Zengin Oldu (ATU 327C/1121).

3. MASALLARIN MOTİFLERİ

3.1 Motif Kavramı

Motif kavramı 19. yüzyılın sonlarından beri halk bilimi disiplini araştırmalarında gerek yurt içi ve gerekse yurt dışında en çok kullanılan mihenk kavramlardan biridir. Bu konuda yerli ve yabancı araştırmacılar pek çok araştırma ve tanım yapmıştır. "Folklorun Babası" olarak bilinen ve motif konusunda en önemli çalışmayı yapan Stith Thompson, motifi şu şekilde tanımlamıştır: "Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan masalın en küçük unsurudur" (Thompson, 1946, s. 415-416). Motifin bu kabiliyete sahip olabilmesi için dikkat çekici ve doğaüstü bazı niteliklere sahip olması gerektiğini ifa eden Thompson, bu konuda üç ana bölüme dikkat çeker. Birincisi Tanrılar, tabiatüstü hayvanlar, fevkalade mahluklar (büyücüler, devler, periler vs.) gibi şahıslardır. İkincisi olayların arka planında kalan sihirli eşyalar, enteresan âdetler, tuhaf inanışlar vs. gibi unsurlardır. Üçüncüsü ise tek hadiselerdir (Sakaoğlu, 1980, s. 24).

Max Lüthi'ye göre de motif, "Kendisini gelenek ve göreneklerde muhafaza etme gücüne sahip olan hikâyenin en küçük unsurudur" (Lüthi, 1962, s. 18).

Thompson, bir masalda yer alan her şeyin motif terimi ile ifade edilemeyeceğini, motif olabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerektiğini de belirtmiştir. Örneğin masalda cama bir kuş konması motif değildir, ancak o kuşun padişahın kızına uyku ilacı şişesinin yerini söylemesi bir motiftir. Öncelikle motifin motif olabilmesi için esas şart olağanüstülüğün olmasıdır. Bir anlatının motiflerini bulmak demek üzerinde durulan masalın, dünya masalları arasındaki yerini ve benzer motiflerin olup olmadığını da tespit edebilmek demektir. Motifin önemli özelliklerinden biri de epizot veya kalıplar oluşturmasıdır. Böylece anlatıların temel temasını hatırlatabilmektedir. Thompson da bu nedenle motif indeksini hazırlarken motifleri ana başlıklara ayırmıştır.

Halk bilimi çalışmalarının gelişmesi için yoğun bir gayret gösteren ve folklorun bir bilim dalı olduğunu savunarak folklora büyük katkılarda bulunan Stith Thompson, ilk

baskısını 1932-1936 yıllarında yaptığı altı ciltlik, *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements In Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends (Halk Edebiyatının Motif Dizini: Masallardaki Anlatı Öğelerinin Sınıflandırılması, Baladlar, Mitler, Masallar, Orta Çağ Romanları, Örnekler, Fabliaux, Şaka Kitapları ve Yerel Efsaneler)* adlı çalışmasını anlatılar üzerinde motif merkezli bilimsel çalışmalarda kullanılması için bir motif indeks olarak hazırlamıştır (Thompson, 1966). Bu çalışma halk bilimi araştırmalarında ansiklopedik olarak üretilmiş en kapsamlı ve en önemli referans kaynağı olmuştur. Çalışma özellikle masal araştırmacıları tarafından kullanılan bir başucu eseridir. Thompson, motif indeksini otuz beş yılda tamamlayabilmiştir. Literatürde MIFL kısaltmasıyla, halk bilimciler arasında kısaca *Motif İndeks* olarak adlandırılan eser, sonuncusu dizin olmak üzere toplamda altı ciltten oluşmaktadır.

> Thompson, ilk önce motifleri alfabetik sıraya göre 23 ana başlık altında tematik olarak tasniflemiştir. Ana başlıkların tespitinden sonra Thompson, tematik ana başlıkların altında motifleri genelden özele doğru tasniflemeye devam etmiştir. Bu işlem yapılırken birçok alt başlığın açılması gereği ortaya çıktığından her bir motif, Thompson tarafından sistematik bir şekilde numaralandırılmıştır (Karagöz, 2019, s. 78).

Motif incelemesi yapmak isteyen bir araştırmacı dizine bakarak kod numaralarına göre eserdeki motifleri kolayca bulabilir. Aynı zamanda Thompson, numaralandırmada boşluklar da bırakmıştır. Bu sayede bir araştırmacı indekste yer almayan motifi ilgili temanın sonuna ekleyebilmektedir. Örneğin "A1270 ile A1290" arasında numara atlamıştır. Bunun nedeni gelecekte ortaya çıkacak olan yeni motiflerin *İndeks'e* yerleştirilmesine imkân sağlamaktadır. Alan Dundes, *Motif İndeks* için şu yorumu yapmıştır; "Altı ciltlik halk edebiyatı motif indeksi için her şeyden önce söylenmesi gereken şey, profesyonel folklorcuların analizlerine yardım eden kaynakların en değerlilerinden biri olduğudur" (Dundes'ten çev. Çetinkaya, 1999, s. 133). Sözlü halk edebiyatı motif inceleme çalışmalarında yeni bir çığır açan bu metot birçok halkbilimci tarafından benimsenmiş ve çalışmalarında kullanılmıştır.

Tezin bu bölümünde İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu ili ve ilçelerinden derlediği 106 masalda tespit edilen motifler, *Motif Index of Folk-Literature* adlı çalışmaya göre tasnif edilip motif numaraları verilecektir. Eserde yer alan ana başlıklar, aşağıda belirtilmiş olup, alt başlıkları inceleme kısmında ele alınacaktır. Türk masalları

incelenirken genellikle indekste bulunamayan motif tespit edilmişse motifin başına (T) koyularak o motifin indekste yer almadığı ve Türk anlatılarına has bir motif olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan çalışmalarda ilgili motifin ilk defa kim tarafından bulunduğunu ve hangi çalışmada tespit edildiğini saptamak zor olduğu için çalışmamızda Karagöz tarafından kısaltma yoluyla araştırmacı ad ve soyadının kodlanıldığı atıf sisteminin kullanılması tercih edilmiştir. Buna göre *Motif İndeks*'te yer almayıp tarafımızca tespit edilen motiflerin sonuna büyük harflerle (MEB) "Motif Ezgi Berk" kısaltması yazılmıştır. Türk masallarına ait motifler bizden önce Erkan Karagöz veya Tuğba Bayrakdarlar'da tespit edilmişse motifin sonuna tespit eden kişinin kısaltılması da "(MEK/MTB)" eklenmiştir.

Karagöz, 2016 yılında tamamladığı *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması (Aktarma-Motif Tespiti (Motif-İndex Of Folk Literature'ye Göre)- Motif Dizini)* adlı doktora tez çalışmasında geliştirdiği motif tespit ve yerleştirme yöntemini şu şekilde anlatmıştır:

> **A.** Tespit edilen motiflerin kod numaraları masal metinlerinin içerisinde tespit edildiği yerde metin satırının üstünde küçük karakterlerle word'ün üst simge özelliği kullanılarak gösterilmiştir… **B.** S. Thompson (1966), Motif-Index of Folk-Literature'de tasnif ettiği motifleri numaralandırma yöntemi ile eserinde sıralamıştır. Bu yöntemi kullanırken genelden özele doğru motif numaralarının arasına nokta işareti (.) koymuştur. Ancak Thompson'un motif dizininde yer almayan yeni bir motif bulunduysa o motifin bizim tarafımızdan bulunduğunu göstermek için ilgili motifin kaldığı numaradan hemen sonra numaralandırma devam ettirilerek nokta işareti yerine kısa çizgi işareti (-) konulmuştur. Bu şekilde Thompson'un motifleri indekslendirme sırası devam ettirilmiş ve onun motif indeksine katkı sağlanmıştır… **C.** Aynı masal içerisinde bir motif bazen birden fazla kullanılmıştır. Böyle bir durumda ilgili motif en açık şekilde kullanıldığı yerde bir kere gösterilmiştir… **D.** Masalların sonunda ve dizinde toplu olarak verilen motifler şu şekilde gösterilmiştir. "Motifin Kod numarası + Motifin İngilizce Orijinali + Motifin Türkçe çevirisi" Bizim tarafımızdan bulunan motiflerin sonuna ise büyük harflerle "MEK" (Motif Erkan Karagöz) kısaltması yazılmıştır… (Karagöz, 2016, s. 75-90).

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların motif incelemesi yapılırken de Karagöz'ün *Motif İndeks* için geliştirdiği yöntem esas alınmaya çalışılmıştır. Bu nedenle motifleri yazarken katalogda bulunan numaralar olduğu gibi nokta işareti (.), kendi bulduğumuz motiflerin hemen sonuna ise kısa çizgi işareti (-) konulmuş, motifin İngilizce orijinal adı + Türkçe çevirisi, bizim tarafımızdan bulunan motiflerin sonuna ise büyük harflerle "MEB" (Motif Ezgi Berk)" kısaltmasını kullanılmıştır. Bizden önce Karagöz veya Bayrakdarlar motifi bulmuşsa (MEK/MEB) veya (MTB/MEB) şeklinde gösterilmiştir.

Motif Index of Folk Literature tasnif sisteminde ana başlıklar aşağıdaki gibidir:

A. Mitolojik Motifler
B. Hayvan Motifleri
C. Tabu Motifleri
D. Büyü
E. Ölüm
F. Olağanüstülükler
G. Devler
H. Testler
J. Akıllılar ve Aptallar
K. Aldatmalar
L. Talihin Tersine Dönmesi
M. Geleceği Düzenlemek
N. Şans ve Kader
P. Toplum
Q. Ödüller ve Cezalar
R. Tutsaklar ve Kaçaklar
S. Doğal Olmayan Zulümler
T. Cinsiyet
U. Hayatın Doğası
V. Din
W. Karakter Özellikleri
X. Mizah
Z. Çeşitli Motif Grupları (URL-2, 1966, s. 29-35)[3]

3.2 Masal Motiflerinin Motif Index of Folk Literature'e Göre Tespiti

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların motif tespiti yapılırken Karagöz'ün *Motif İndeks* için geliştirdiği yöntem esas alınmıştır. Masalların katalogdaki numaraları,

[3] *Motif İndeks* 2016 tarihinde web ortamına İngilizce olarak aktarılmıştır (URL-2, 1966).

İngilizce ve Türkçe adları verilmiştir. Motifler Ozanoğlu'nun masalında tespit edilen şekli ile yazılıp parantez içinde masal numarası belirtilmiştir.

3.2.1 A Mitoloji

İncelenen masallarda bu motif grubuna ait örneğe rastlanmamıştır.

3.2.2 B Hayvanlar

B91. Mytical serpent / Mitolojik yılan

Oğlanın/Keloğlan'ın ölümden kurtardığı yılan, yılanlar padişahının kızıdır. (12,18)

Yılan, Keloğlan'ın omzuna dolanıp Şahmeran babasının yanına gitmek ister. (20)

Mısır firavununun kızının içinde evlendiği kişiyi öldüren kara bir yılan vardır. (22)

B103.0-9. Golden strokes by cock / Horoz tarafından altın üretilmesi (MEB)

Ayıyla zorla evlenen fakir kız, anne ve babasına her ötüşünde altın yumurtlayan horoz verir. (58)

B161. Wisdom from serpent / Yılanın akıl vermesi

Yılanlar padişahının kızı, kendisini ölümden kurtaran Keloğlan'a babasından dilinin altındaki aynasını istemesini söyler. (18)

B171. Magic chicken (hen, cock) / Sihirli tavuk (horoz)

Kızın annesine hediye ettiği horoz, her ötüşünde bir avuç altın yumurtlar. (58)

B175. Magic fish / Sihirli balık

Hint padişahının bacaklarının iyileşebilmesi için denizden başı kırmızı, gövdesi diğer balıklardan daha küçük olan balığın yakalanması gerekir. (22)

B211.1.1. Speaking sheep / Konuşan koyun

Kurt ile kuzu aynı sudan su içerken suyu bulandırmamak hakkında tartışırlar. (41)

B211.1.2. Speaking goat / Konuşan keçi

Sarhoş olan keçi ayağını yere vurarak kurda kafa tutmaya başlar. (45)

B211.1.3. Speaking horse / Konuşan at

Dev karısı, ata "tut" der, at ise neyi tutacağını sorar. (24)

At, birlikte kaçtığı oğlana başı derde girdiği zaman birbirine çatması için iki kılını verir. (56)

B211.1.5.1. Speaking ox / Konuşan öküz

Bir kara öküz, bir ala öküz ve bir sarı öküz dağda otlarlarken kurtla karşılaşırlar ve kurdun laflarına inanıp ona hak verirler, ardından birer birer kurt tarafından öldürülürler. (41)

Öküz ölürken derisinin yüzülmesini ve bir döğenin üzerine atılmasını vasiyet eder. (43)

Bir dananın yâr boynuzladığını ve ara sıra böh dediğini duyan bir öküz dananın neden böğürdüğünü sorar. (44)

B211.1.7. Speakind dog / Konuşan köpek

Devden kaçan karı kocanın yanındaki köpek konuşup onlara yardım etmeye çalışır. (24)

Köpeğin semiz olduğunu gören kurt nedenini sorar. Köpek de ona hayat hikâyesini anlatır. (40)

B211.1.8. Speaking cat / Konuşan kedi

Kedi, padişaha oğlanı öldürmemesi için "Bunun gibi bir delikanlı çıkmaz, bunu öldürmeyelim" der. (12)

Tekir kedi ile pamuk kedi sahiplerinin onları aç bırakmalarından rahatsızlık duyduklarını birbirlerine anlatırlar. (15)

Keloğlan'ın kedisi Keloğlan'ın istediği aynayı ona kendisinin götürmek istediğini söyler. (18)

Kedi, konuşan bir tilki ile arkadaşlık eder ve tilkinin yalandan yere övündüğünü fark eder. (35)

Kedi, sıçanları bir yerde toplanmasını isteyip onlardan canlarını yaktığı için helallik ister. (62)

Kedi, aslanı görünce tıslayıp kabarır ve aslana insanlarla yaşamanın zorluğunu anlatır. (64)

Aslana hünerlerini göstermek için gelen kedi, kendisi çok güçlü ve kuvvetli olarak tasvir eder. Kendi özelliklerini abartılı olarak anlatıp aslana kızdırır. (65)

Tilki tarafından arkadaşlık için çağrılan kedi, "Ben evimi bırakıp da gitmem" der. (96)

Tilki ile karşılaşan kedi, açlıktan dert yanar. Hüner olarak da ağaca tırmandığını söyler. (106)

B211.2.1. Speaking stag / Konuşan geyik

Erkek kardeşi sihirli pınardan su içince geyiğe dönüşür ve kız kardeşiyle konuşmaya başlar. (100)

B211.2.2. Speaking leon / Konuşan aslan

Kedi ile karşılaşan aslan, kedinin ona tısladığını görünce cesaretine hayran kalıp onunla konuşur. (64)

Aslan, yeryüzünde ne kadar cins hayvan varsa davet edip büyük bir dernek kurar. Orada bulunan her hayvandan kısaca hünerlerini göstermesini ister ve ona göre vazife vereceğini söyler. (65)

Dünya güzeli kendisine saldıran delikanlıdan kurtulabilmek için aslanına seslenir, aslan ise delikanlının ona ot yerine et verdiğini ve bu sebepten dolayı ona saldıramayacağını söyler. (88)

İhtiyarlıktan avlanmakta güçlük çeken aslan, kurt ve tilki ile arkadaşlık yaparak birlikte avlanma kararı verir. (94)

B211.2.3. Speaking beaar / Konuşan ayı

Odunculuk yapan anne ve babayı gören ayı onları öldürmemek için üç kızından birisini kendisine vermelerini söyler. (58)

Ayı, kendinden cevval bir kedinin geldiğini duyunca kendisinin ağaca çıkıp saklanacağını söyler. (96)

B211.2.4. Speaking wolf / Konuşan kurt

Avcının oğlu bir evden tüfek çalmak için yola çıktığında bir kurtla karşılaşır ve ona ekmek verir. Kurt bunun karşılığında onu gitmek istediği yere hızlıca götürür. (29)

Köpeğin semiz kendisinin ise cılız olduğunu gören kurt nedenini sorduğu zaman köpeğin sahipli olduğunu anlar ve kendisinin hür olup aç kalmayı tercih ettiğini söyler. (40)

Kurt su içerken aynı zamanda kuzu da su içmektedir ve kurt kuzuya suyu bulandırmaması gerektiğini söyler. (41)

Kurt, kara öküz, ala öküz ve sarı öküzü birer birer kandırarak aralarını bozmuş ve yalnız kaldıklarında onları yemiştir. (42)

Aslanla arkadaşlık eden kurt, birlikte avlanmaya karar verince yol üzerinde bir tilkiyle karşılaşırlar. Aslan tilkiyi istemese de kurt bir yardımı olur diyerek onu da yanlarına aldırır. (94)

B211.2.5. Speaking fox / Konuşan tilki

Tilki ile köpek birlikte yiyecek bulabilmek için plan yaparlar. (14)

Tilki, iki kedinin koca bir peyniri paylaşamadıklarını görünce kendisinin paylaştırabileceğini söyler. (15)

Tilki, horozu kandırmaya çalışır. (16)

Tilki, bir gün bir kediyle tanışır ve çok hünerli olduğunu söyler. (35)

Tilkiyi elli altmış tavuğun başına muhtar yaparlar tilkinin mutluluktan ağzı kulaklarına varır ve "nasıl bilirseniz öyle yapın" der. (46)

Tilki, aslan ve kurtla arkadaşlık kurar. Birlikte avlanıp avları bir araya getirince nasıl bölüştürülmesi gerektiğini soran aslana onu tatmin edici cevap verir. (94)

Tilki, horozu yakalayabilmek için "Sen baban gibi değilsin, baban tek ayağını kaldırıp gözlerini kapatıp öterdi" der. Horoz bunu yapınca tilki tarafından yakalanır. (95)

Tilki, kediyi yemeği düşündüğü için kediye arkadaş olmak istediğini söyler. (96)

Tilki, ağacın dalında duran karganın ağzından peyniri alabilmek için kargaya çokça iltifat edip onu kandırarak peynirini almayı başarır. (105)

Kediyle konuşan tilki, kediye ne hüneri olduğunu sorar hüneri ne ise onunla karnını doyurabileceğini söyler. (106)

B211.2.6. Speaking hare (rabbit) / Konuşan tavşan

Tavşanlar padişahı, tayfasını yanına çağırarak onlara korkuyla bir ömrün geçemeyeceğini ve düşmansız bir yere gideceklerini söyler. (65)

Kaplumbağa ile yarışa giren tavşan, kaplumbağanın çok geride kaldığını görünce bir ağacın dibinde dinlenmeye karar verir fakat uyuya kalır. Uyanınca kaplumbağanın yarışı bitirdiğini görür ve çok pişman olur. (67)

B211.2.8. Speaking Mouse / Konuşan fare

Kuyuya/zindana (hapse) atılan oğlan, orada farelerle karşılaşıp karşılıklı konuşmaya başlarlar. (12, 13, 18)

B211.2.9. Speaking rat / Konuşan sıçan

Oğlanın kedisi farelere saldırınca fareler, sıçanlar padişahına şikâyete giderler. (12)

Kedinin helalleşmek için çağırdığı sıçanlardan topal olanı bu işte bir iş vardır deyip sıçanların çağrıldıkları yere gitmemeleri gerektiğini söyler. (62)

Sıçanlar kurultay kurup başlarına bir reis seçerler ve tekir kediden nasıl kurtulabileceklerini konuşmaya başlarlar. (63)

B211.2.10. Speaking monkey / Konuşan maymun

Adamın biri manavda bekçilik yapan maymunu esneyerek konuşturup hırsızlık yapar, bunu tekrar denemeye kalkan adamı tanıyan maymun gözlerini elleriyle açarak "gözlerimin içine bak" der ve adam bir şey çalamadan gider. (51)

B211.3. Speaking bird / Konuşan kuş

Pencereye konan kuş, padişahın kızına uyku ilacı şişesinin yerini gösterir. (1)

Zümrüdüanka kuşunun yavru kuşları kendilerini yılandan kurtaranın kahraman delikanlı olduğunu annelerine söyler. (21)

Erkek leylek dişi leyleğin ona namussuzluk yaptığını düşünür ve döverek öldürür. (53)

B211.3.2. Speaking cock / Konuşan horoz

Tilki, horozu yiyeceği sırada horoz "Sen baban gibi değilsin, baban avını yemeden önce Allah'a dua ederdi" der. Tilki, dua etmek için kafasını kaldırıp ağzını açınca horoz kaçar. (95)

B211.3.7. Speaking sparrow / Konuşan serçe

Bir gün Süleyman Peygamber kartala serçeyi çağırmasını söyler. Serçe ise kartala "Bana bak onun Süleyman gibi varusam yanına tacını tahtını geçürün başına" der. (52)

B211.3-10. Speaking phoenix / Konuşan Zümrüdüanka (MEB)

Zümrüdüanka, yerin yedi kat altına düşen kahramana yeryüzüne çıkmak için kırk fıçı su ile kırk güğüm et getirmesini söyler. (21)

B211.3-11. Speaking egale / Konuşan kartal (MEK/MEB)

Süleyman Peygamberin isteği üzerine kartal serçeye gidip Süleyman Peygamberin kendisini yanına çağırdığını söyler. (52)

B211.4.1. Speaking ant / Konuşan karınca

Karınca, kendisinden yemek isteyen ağustos böceğine "yazın çalan kışın oynar" diyerek yardım etmez. (48)

B211.4-3. Speaking cicada / Konuşan ağustos böceği (MEB)

Yazın çalıp söyleyen Ağustos böceği kış olunca karıncaya gidip nereden yemek bulabileceğini sorar. (48)

B211.5. Speaking fish / Konuşan balık

Büyük balık, küçük balıklara oltadan nasıl kurtulabileceklerini anlatır. (49)

B211.6.1. Speaking snake (serpent) / Konuşan yılan

Yılanlar padişahı ve yılanlar padişahının kızı oğlanla karşılıklı konuşurlar. (12)

Keloğlan'ın ölümden kurtardığı yılanken insana dönüşen kız ve babası yılanlar padişahı konuşmayı bilir. (18)

Keloğlan ile karşılaşan yılan ve Şahmeran karşılıklı konuşurlar. (20)

Suya düşen yılana acıyan kaplumbağa onu karşıya geçirmek ister, yılan ise onu ısırır. Sebebini soran kaplumbağaya yılan tabiatının bu olduğunu söyler. (47)

B211.6-2. Speaking turtle (tortoise) / Konuşan kaplumbağa (MEK/MEB)

Suya düşen yılana acıyan kaplumbağa onu suyun karşısına çıkarmaya karar verir, bunu yaparken yılan onu ısırır. Kaplumbağa da ona bunu neden yaptığını sorar. (47)

B216. Knowledge of animal languages. Person understands them / Hayvanların dilini bilme. Kişinin onların dilini anlaması

Sultan Süleyman, hayvanların dilini bilir. (52)

B230. Parliament of animals / Hayvanların meclisi

Tilki ile köpek arkadaş olup birlikte ev yapmaya karar verirler. (14)

Tekir kedi ile pamuk kedi yiyecek bulabilmek için birlikte plan yaparlar bir kileri soyarlar. (15)

Keloğlan'ın köpeği, kedisi ve faresi sihirli aynayı cadı karıdan alıp Keloğlan'ı hapisten kurtarmak için ona yardım ederler. (18)

Bir tilki ile bir kedi rast gelip arkadaşlık ederler. Tilki çok hünerli olduğundan bahseder. (35)

Büyük balık küçük balıklara oltadan nasıl kurtulabileceklerini anlatır. (49)

Pireler baş başa verip birbirleriyle dertleşirler. En sonunda öleceklerini anlayınca helalleşirler. (50)

Kedi ölmek üzere olduğunu söyleyerek sıçanlardan helallik almak için onları fırına davet eder. (62)

Sıçanlar bir kurultay kurup, kurultayda tekir kediden nasıl kurtulabileceklerini tartışırlar. (63)

Aslan bir dernek kurup yeryüzündeki cins hayvanları davet eder. Hayvanlardan kısaca hünerlerini göstermelerini ister. (65)

Tavşan padişahı tayfasını toplayıp onlara korkuyla yaşanamayacağını söyleyerek yeni bir yere gitmeyi teklif eder. (66)

Aslan, ihtiyarlamasından dolayı avlanmakta zorluk çekince kurt ile arkadaşlık yapmaya karar verir ve birlikte avlanma fikrini verir. (94)

B240. King of animals / Hayvanların kralı

Tavşanların padişahı tayfasına korkarak yaşamaktan bıktığını söyler ve başka bir yere taşınmaya karar verirler. (65)

B244.1. King of serpents (snakes) / Yılanların kralı

Yılanların padişahı, oğlanın kızını terk ettiğini düşünerek öldürmek ister. (12)

Yılanlar padişahı kızını ölümden kurtaran Keloğlan'a dilinin altındaki sihirli aynayı hediye eder. (18)

Keloğlan, yılanların kralı Şahmeran ile karşılaşır. (20)

B275. Animal punished / Hayvanlar cezalandırılır

Manav bir işi çıkınca yerine maymunu bırakır, dükkâna sahip çıkmasını ister. Maymun dükkândayken hırsızlık olur ve manav maymuna sopayı basar. (51)

Aslan, avların birleştiği yerde avların nasıl bölüştürüleceğini sorduğu zaman kurdun verdiği cevabı beğenmeyerek kurdun üzerine saldırıp boynunu bir hamlede kopartır. (94)

B296. Animals go a-journeying / Hayvanlarla beraber seyahat

Zümrüdüanka, minnettar olduğu kahramanı sırtında yeryüzüne taşır. (21)

Arap'ın kötülüklerinden sıkılan at, esir olan oğlanla birlikte evden kaçar. (56)

B322.1. Hero feeds own flesh to helpful animal / Kahraman yardımcı hayvana kendi etini yedirir

Kahraman, yeryüzüne ulaşmak için kendi ayağından kestiği eti Zümrüdüanka'ya yedirir. (21)

B330. Death of helpful animal / Yardımcı hayvanı öldürme

Yılan, suya düştüğü zaman kendisine yardım eden kaplumbağayı ısırarak öldürür. (47)

B350. Grateful animals / Müteşekkir hayvanlar

Kuyuya terk edilen veya hapse atılan oğlan/Keloğlan, yardımcı hayvanlar (sıçanlar/köpek, kedi ve fare) sayesinde kuyudan/hapisten kurtulur. (12, 18)

Zümrüdüanka kuşu, yavrularını yılandan kurtaran kahramanı sırtına alıp yeryüzüne çıkarır. (21)

Aptal Keloğlan, gölde kurbağalara et verir ve parasını ister. Kurbağaların bir taşın altına girdiği görünce altınları bulur. (25)

At, Arap'ın evinden birlikte kaçtığı oğlana iki tane sihirli kıl vererek darda kaldığında birbirine çatmasını söyler. (56)

Fakir bir karı koca, en küçük kızını zorla alıp evlenen ayı sayesinde zengin olur. (58)

B401. Helpful horse / Yardımcı at

At, başı dertte olan kahramanın (devin oğlu ve karısının/Keloğlan'ın) kaçmasına yardım eder. (24, 56)

B421. Helpful dog / Yardımcı köpek

Oğlanın/Keloğlan'ın köpeği, kahramanın çalınan sihirli nesnesini (sihirli yüzüğünü, sihirli aynasını) kahramana geri getirir. (13, 18)

B437.1. Helpful rat / Yardımcı fare

Fareler, kahramanın hem atıldığı kuyudan veya zindandan çıkmasına hem de sihirli nesnesine kavuşmasına yardım ederler. (12, 13, 18)

B455.3. Helpful eagle / Yardımcı karta

Sekiz yaşında babası tarafından ormana bırakılan küçük kız yere düştüğü zaman bir kartal sesini duyunca kendine gelip uyanır. (69)

B469-11. Helpful phoenix / Yardımcı Zümrüüanka kuşu (MEB)

Zümrüdüanka, yeryüzüne çıkmak için ayağından kestiği eti kendisine veren kahramanın etini yemez. Yeryüzüne çıktığında şifalı tükürüğü ile eti kahramanın ayağına tekrar koyar ve iyileştirir. (21)

B493-5. Helpful snake / Yardımcı yılan (MEB)

Şahmeran Keloğlan'ı öldürmekten vazgeçtikten sonra vahşiler ülkesinde esir edilen ardından da vahşi kralı olan kardeşini ve Keloğlan'ı da yanına alarak birlikte yaşamaya başlarlar. (20)

B505. Magic object taken from the animal / Hayvandan alınan sihirli nesne

Yılanlar padişahı, Keloğlan'a içinden bir dudağı yerde bir dudağı gökte olan bir Arap'ın çıkıp bütün dileklerini yerine getirdiği sihirli aynasını hediye eder. (18)

Balıkçılık yapmaya karar veren çocuğun bir gün tuttuğu bir balığın karnında tas bulur ve o tasa su doldurup boşalttıkça her yer altın dolar. (54)

At, Keloğlan'a darda kaldığı zaman birbirine çatması için kılından iki adet verir. (56)

Ayının karısı, annesine her ötüşünde altın yumurtlayan horoz ve kesildiği zaman içinden Arap çıkan kabak hediye eder. (58)

B540. Animal rescuer or retriever / Kurtarıcı hayvanlar

Kedi ve fareler, oğlanın ölmemesi için yardım edip oğlanı ölümden kurtarırlar. (12)

Fare ile köpek, zindana atılan delikanlıya sihirli yüzüğü getirerek onu zindandan kurtarırlar. (13)

Zümrüdüanka kuşu padişahın en küçük oğlunu yeraltı dünyasından sırtına alıp kurtarır. (21)

Arap'ın zulmünden bıkan at, kendisini ve Keloğlan'ı Arap'ın elinden kurtarır. (56)

B542. Animal carries man through air to safety / Hayvan emniyetli bir şekilde insanları taşır

Kahraman, yeraltı dünyasından Zümrüdüanka'nın yardımı ile kurtulur. (21)

B552. Man carried by bird / İnsan kuşlar tarafından taşınır

Kahramanı sırtına bindirip yeryüzüne Zümrüdüanka kuşu taşır. (21)

B581. Animal brings wealth to man / Hayvan insanı zengin eder

Yılanlar padişahının verdiği aynanın içinden çıkan Arap, Keloğlan'ı zengin eder. (18)

İnsan kılığına giren balıklar padişahı Baltabıyık isminde bir derviş kılığına bürünüp kendisine yardım eden şehzadeyi zengin edince denizine geri döner. (22)

Aptal Keloğlan, et verdiği kurbağalar sayesinde zengin olur. (25)

Balığın karnından bir tas çıkaran balıkçı, tasa su doldurup boşalttıkça altın elde ettiğini görür. (54)

B601.1. Marriage to bear / Ayı ile evlilik

Babası tarafından dağa terkedilen kızı gören ayı, kızı inine götürüp aile edinir. (79)

B601.1.1. Bear steals woman and makes her his wife / Ayı kaçırdığı kızı kendisine eş yapar

Odunculuk ile geçinen karı kocayı ormanda gören ayı kızlarından bir tanesi ister, aile vermek istemese de onları ölümle tehdit edip en küçük kızlarını zorla alıp kendine eş yapar. (58)

B635.1. The Bear's Son. Human son of woman who marries a bear acquires bear characteristic / Ayının oğlu. Bir ayı ile evlenen kadının insan oğlu ayı karakteri taşır

Dağa terkedilince ayı ile karşılaşıp onunla evlenen kızın Yusyuvarlak, Tostoparlak ve Kıllı Börek adında yarı insan yarı hayvan şeklinde üç oğlu olur. (79)

B872. Giant birds / Devasa kuşlar

Yer altı dünyasından yeryüzüne üzerinde insan taşıyacak kadar büyük bir kuş vardır. (21)

3.2.3 C Yasaklar

C273. Tabu: drinking water / Su içme yasağı

Bir erkek bir kız iki kardeş, çok susayınca su içmeye eğilirler ve sudan sırasıyla "bu sudan içen kurt/evliya/dev olur" sözleri duyulur, susuzluğa dayanamayan erkek kardeş su içinde deve dönüşür. (59)

Büyücü kadın iki kardeş su içmesinler diye bütün sıcak ve soğuk suları büyüler. Kardeşler pınara yaklaştığı zaman pınar, kendisinden su içilmemesi gerektiğini söyler. (100)

C400. Speaking tabu / Konuşma yasağı

On iki abisi olan kız bahçelerinde açan on iki gülü koparır. Bunun üzerine kardeşleri kuş olup uçar gider. Bu olayı ihtiyar bir kadına anlatır o da kardeşlerinin geri gelebilmesi için on iki yıl hiç kimseyle konuşmaması gerektiğini söyler. (55)

C423. Tabu: revealing the marvelous / Olağanüstülüklerin ifşa edilmesi

Oğlanın/Keloğlan'ın karısı, kocasının sihirli nesnelerinin özelliklerini cadı karıya anlatınca cadı karı kahramanın sihirli nesnelerini alıp kaçar. (12, 18)

Baltabıyık, Mısır firavununun kızının içinde yer alan ve evlendiği insanları öldüren kara yılanı ortaya çıkarır, şehzadeyi ölümden kurtarır. (22)

Oğlunu ve gelinini öldürmek için arayan dev karısına kardeşi, oğlunun kendisini bostanın sahibine, atını köpeğe ve karısını da betona çevirdiğini ifşa eder. (24)

Müteşekkir at, kahramana iki kıl vererek birbirine sürttüğünde yardıma geleceğini söyler. (56)

Beyoğlu, bahçesindeki meyvelerin azaldığını görünce bunu bir keçi kızın gelip bahçıvana, “Bahçıvancı bahçıvancı başın aşa ayakların yukarı gelsin” deyip onu etkisiz hale getirerek çaldığını görür. (70)

Beyoğlu’yla evlenen boynuzları olan keçi kız, istediği zaman üzerindekileri değiştirerek çok güzel bir kıza dönüşebilir. Beyoğlu da annesinin istemediği karısına gerçek yüzünü göstermesini ister. (70)

Karısının geceleri o uyurken bir Arap’a gittiğini öğrenen Mısır padişahı, Arap’ın boynunu kesip saraya getirir. Karısı, Arap ölünce kırk gün yasa girer ve yastan çıkınca bir odada Arap’ın başını görüp ona sarılınca ikisi birden taş kesilir. (76)

Dünya güzeliyle evlenen oğlan, çeşmenin kovuğuna sokulursa bir daha uyanamayacaktır. (97)

C563. Tabus of kings / Kralın yasakları

Padişah, emir verdiği bir günün gecesinde hiç kimsenin ışık yakmamasını, yakanların da cezalandırılmasını emreder. (88)

C611. Forbidden chamber / Yasaklanan oda

Kahraman kuyunun dibine inince dört odayla karşılaşır. Dördüncü odada dev vardır ve onun odasına girmek yasaktır. (21)

Adsız oğlanı kaçırıp evine getiren Arap, oğlana kırk odanın anahtarını vererek otuz dokuz odaya girmesini ve atını beslemesini, kırkıncı odaya ise girmemesini söyler. (56)

Ak sakallı, ak saçlı Of, eğitmek için yanına aldığı çocuğa mağarasındaki kırkıncı odaya girmeyi yasaklar. (90)

C751. Tabu: doing things at certain time / Belirli zamanlarda bazı şeyleri yapma yasağı

Kocakarının yaptığı bahçeden ondan izinsiz meyve, sebze yemek yasaktır. Bu yüzden kadın tarlasının başında yoksa parmağını kesip onu bekçi olarak bırakır. (28)

İyi bir tüfeğe sahip olmak isteyen avcı, oğullarını bir evden tüfek çalmaları için gönderince oğullarına eğlenceye kapılmamaları için düğüne gitmeyi yasaklar. (29)

Arap her ne olursa olsun büyük apartmanındaki kırkıncı odaya girmeyi adsız oğlana yasaklar. (56)

Kız kardeşiyle birlikte yolculuk yapan erkek çocuğa kız kardeşi su içmeyi yasaklar. (59)

Padişahın kızı ile evlenen balıkçı, karısına balıkçı olması ile alakalı küçümseyici sözler söylemeyi yasaklar. (77)

İhtiyarın oyununu öğrenen oğlan, babasına bir koyun olacağını ve kendisini pazarda satmasını fakat yularını satın alan kişiye vermemesini yoksa öleceğini söyler. (90)

Geyiğe dönüşen erkek kardeş, kız kardeşini bırakıp giderken kapıyı üç kez çalıp, üç defa da "bacım" demedikçe kız kardeşin kapıyı açması yasaktır. (100)

C755. Tabu: doing thing during certain time / İşi muayyen bir zamanda yerine getirme

Evin bacasından inen tüccar, reis ve kumandan sırasıyla "bir kez gırak, üç kere gırak, kırk kere gırak" dedikleri vakit, tekrar yukarıya çekileceklerdir. (15)

Padişah, kuyumcuya ve terziye kızının istediği tepsiyi ve elbiseyi yapabilmesi için kırk gün mühlet verilir. (21)

Baltabıyık odalarına giren derviş kılıklı adamı takip edip ve besili hırsızlarının yerini öğrenince hem derviş kılıklı adamı hem de hırsızlarını teker teker öldürür. (22)

Dev, karısının eve aldığı yedi erkek kardeşi sabah olunca öldürmeye karar verir. (23)

Köy kösesi, şehir köselerini kandırarak sattığı eşeğin önüne bir çuval arpa, bir kazan su koymalarını ve kırk gün ahırda yalnız bırakmalarını, kırkıncı günün sonunda eşeğin ahırı altınla dolduracağı söyler. (26)

Üç erkek kardeş, Mehmet Ağayı öldürmek için gece o uyurken yatağına kaynar su dökmeyi düşünürler. (37)

Misafir oldukları evde karşılaşan papaz, hoca ve Bektaşi, gece olunca ikram edilen baklavanın üçüne birden yetmeyeceğini düşünerek gece uykusunda en iyi rüyayı görenin baklavayı yemesi konusunda anlaşırlar. (38)

Kızın kuş olup giden abilerine yeniden kavuşabilmesi için on iki yıl boyunca konuşmaması gerekir. (55)

Şehzadenin altın kuşu alabilmesi için önce şehrin valisinin kızını bir memleketin kralına, memleketin kralının atını da köyün ağasına getirmesi gerekir. (56)

Üvey anneleri tarafından kuşa çevrilen beş kardeşini kurtarmak isteyen çocuğun kulağına belli bir müddet sabır göstermesi gerektiği fısıldanır. (59)

Padişahın kızı, diğer ülkenin padişahını yok etmek için vezirin kızıyla birlikte yola çıkar ve vezirin kızı atlara kampçı vurdukça atlara bakmaya gelen askerleri padişahın kızı ikişer ikişer öldürür. (68)

Keçi kız, yün eğiren arkadaşlarının yanına gidip kendi yünlerini eğirmelerine karşılık onlara meyveler getireceğini söyler. (70)

Padişahın oğlu, cadı karıya beğendiği kızın evine gitmesini ve ona bazı sözler söylemesini tembihler. Masalın ilerleyen yerlerinde otel sahibi, cadı karıya kızın evine gitmesini ve içinde kendisinin saklandığı sandığı ona vermesini ister. (71)

Padişahın gelini, kocasının iftira neticesinde otel sahibi tarafından köle edildiğini öğrenince ona oyun edip “iftira eder mührü”nü kızdırarak adamın sırtına damgalar. Böylece adamı padişahın kölesi gibi gösterir. (71)

Padişah, karısına her gün kırk sopa atar. (76)

Üvey kızını sevmeyen kadın, kocasından üvey kızını gözünün önünden çekmesini ve bir yere terk etmesini ister, aksi takdirde kendisinin gideceğini söyler. (79)

Başka bir memleketin padişahı tarafından kaçırılan dünya güzeli, padişahla evlenmemek için kırk günlük istekler öne sürer. (97)

Müneccim, padişahın altınlarını kimin çaldığını bulabilmek için kırk gün mühlet ister. (104)

3.2.4 D Sihir

D114.1.1. Transformation: man to deer / İnsanın geyiğe dönüşmesi

Sihirli pınardan su içen çocuk, geyiğe dönüşür. (100)

D135.1. Transformation: man to lamb / İnsanın kuzuya dönüşmesi

İhtiyarın oyununu öğrenen oğlan, babasına bir günlüğüne koyun olacağını söyler. (90)

D150. Transformation: man to bird / İnsanın kuşa dönüşmesi

Kız kulübelerinin önünde büyüyen on iki adet gülü koparır o anda on iki erkek kardeşi kuş olup uçar giderler. (55)

Üvey anneleri kurtulmak istediği altı çocuk için hocalara okutturulmuş kazak yapar ve bu kazakları beş çocuğun üzerine atınca beşi birden kuş olup uçup giderler. (59)

Mısır padişahı tarafından başka bir memleketin padişahına verilen kutu camın önünde açılınca padişahın karısı birdenbire kuş olup Mısır padişahının yanına uçar. (76)

Of'un öldüreceği oğlan, kaçmayı başarınca güvercin olup uçar, Of da arkasından kartal olup gider. (90)

D154.2. Transformation: man to pigeon / İnsanın güvercin olması

Beyaz güvercin şeklindeki kız, istediği zaman kuş olup uçar gider istediği zaman da insana dönüşür. (83)

İhtiyarın elinden kaçan oğlan bir güvercin olup uçar, arkasından ihtiyar da bir kartal olarak oğlanı takip etmeye başlar. (90)

D231. Transformation: man to stone / İnsanın taşa dönüşmesi

Dev karısından kaçan devin oğlu annesine yakalanmamak için karısına vurarak onu betona çevirir. (24)

Mısır padişahının karısı ile Arap'ın ilişkisi ortaya çıkınca kadın, Allah'ın izni ile taşa dönüşür. (76)

D420. Transformation: animal to object / Hayvanın bir objeye dönüşmesi

Açık camdan içeriye giren güvercin bir gül olup evin içindeki bardağa konar. (90)

D573. Transformation by spelll (charm) / Büyünün bozulması

Bahçelerindeki on iki gülü koparıp kardeşlerinin kuş olup gitmesine sebep olan kız, on iki sene boyunca sabredip hiç konuşmayınca abilerine kavuşur. (55)

Üvey annelerinin büyüsü yüzünden kuşa dönüşen beş kardeş, kız kardeşlerinin sabrı sayesinde yeniden insana dönüşür. (59)

Cadı karı tarafından çeşmenin kovuğuna sokularak sonsuza kadar uyuya kalacak olan çocuğu ihtiyar bir kadın kovuktan çıkarır. (97)

Üvey annelerinin büyüsü yüzünden pınardan su içip geyiğe dönüşen oğlan, üvey annesinin yaptıklarının ortaya çıkmasının ardından on dört yaşındayken insan şekline geri döner. (100)

D610. Repeated transformation / Dönüşüm tekrarlanması

Yılanlar padişahının kızı yılandan insana, insandan yılana dönüşebilir. (18)

Keçi kız istediği zaman üzerindekileri çıkarıp normal bir insana dönüşür. (70)

D642. Transformation to escape difficult situation / Değişme ile zor durumdan kurtulma

İnsan eti yiyen devin oğlu, annelerinin kendisini ve karısını yememesi için karısını betona, yanlarındaki atı köpeğe kendisini de bostan sahibine dönüştürür. (24)

Keloğlan, zor durumda kaldığı zaman iki kılı birbirine çatar, atı hemen yardımına koşar. Keloğlan'da böyle zamanlarda üstünü altın elbiselerle donatır. (56)

Padişahın en küçük oğlunun şehrin valisinin kızını başka bir memleketin kralına teslim etmesi gerekirken kızı çok beğenen oğlan kızı vermek istemez ve dev arkadaşını kız kılığına sokarak kralın evine gönderir. (57)

Of'un öldüreceği çocuk sırasıyla güvercin, gül, darı ve tilki şekline girer. (90)

D712.5. Disenchantment by beating / Vurma ile büyünün bozulması

Baltabıyık, Mısır firavunun kızının karnındaki yılanı kızı iki parçaya bölerek çıkarır. (22)

D753. Disenchantment by accomplishment of tasks / Sihirli muskanın çıkması ile sihrin bozulması

Derviş, hamamda doğum yapan fakir kadının kız bebeğinin koluna bir muska takar. Bu muska kızın kolunda olduğu sürece kız yaşayacak, kolundan çıkarıldığı zaman ölecektir. (89)

D810. Magic object a gift / Sihirli nesnelerin hediye edilmesi

Yılanlar padişahı, kızını ölümden kurtaran oğlana/Keloğlan'a sihirli nesnesini (sihirli yüzüğünü/ sihirli aynasını) hediye eder. (12,18)

Delikanlı dağda of çekip dua ederken yer yarılır içinden "bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap çıkar" delikanlıya çevrildiği zaman içinden kendisinin çıkacağı ve ne dilerse yapacağı bir yüzük hediye eder. (13)

Dev şehzadeye kendi kılından bir tutam kıl verip bir tanesini yaktığında yanında olacağını söyler. (57)

Ayı ile evlenen kız annesine; öttüğü zaman bir avuç altın yumurtlayan horoz ve kesildiği zaman içinden kaybedilen her şeyi bulabilen bir Arap çıkan kabak verir. (58)

Mısır padişahı, başka bir ülkenin padişahına sihirli bir kutu vererek kutuyu camın önünde açmasını söyler. Kutu açılınca padişahın karısı, kuş olup Mısır padişahının yanına uçar. (76)

Dervişler fakir kadının yeni doğan kızının koluna bir muska takarlar. Bu muska kolunda olduğu sürece kız hayatta kalacaktır. (89)

D812. Magic object received from supernatural being / Sihirli nesne olağanüstü varlıktan alınır

Yılanlar padişahı, kızını kurtaran oğlana/Keloğlan'a ıslanınca içinden bir Arap çıkan yüzüğünü/sihirli aynasını hediye eder. (12, 18)

Arap, delikanlıya içinden kendisinin çıkacağı ve her dileğini yerine getireceği bir yüzük hediye eder. (13)

Parmak Çocuk, uyuya kalan devin ayağından sihirli pabuçlarını alır. (23)

D835. Magic object acquired through trickery: child forced to cry till object is given / Sihirli objeyi geri alana kadar çocuk ağlar ve onu hile ile elde eder

Beyoğlu'nun ölen karısının doğurduğu çocuk, annesinin sihirli muskasını bulana kadar ağlar. Çocuk, annesinin sihirli muskasını bulunca mezarına bırakır ve kadın canlanır. (89)

D838. Magic object acquired by stealing / Çalma ile sihirli nesnenin elde edilmesi

Delikanlı ile sihirbaz birbirlerine karşı üstünlük mücadelesi verirken sihirbaz delikanlıya gözlerini kapattırır ve parmağındaki sihirli yüzüğü çalıp pencereden uçup gider. (13)

Cadı karı, Keloğlan'ın saçında sakladığı sihirli nesneyi uyurken alıp kaçar. (18)

Parmak Çocuk, devin ayağındaki sihirli pabuçları dev uykudayken alır. (23)

Öttüğü zaman altın yumurtlayan horozu gören adam pazardan bir horoz alıp sihirli horozla değiştirir. (58)

Gülünce gözlerinden güller açılan kızın kolundaki sihirli muskayı halası, cadı karı ayarlayıp çaldırır. (89)

D926. Magic well / Sihirli kuyu

En küçük kardeş kuyuda mahsur kalınca devin yaşadığı ülkeye ulaşır. (21)

Arap'ın yasakladığı kırkıncı odaya giren oğlan, orada birinde altın diğerinde yaldız bulunan iki kuyu görür, altın kuyusuna parmağını daldırınca parmağı altınla kaplanır. (56)

D936-2. Magic country / Sihirli ülke (MEB)

Yılana dönüşen kız kendisini kurtaran Keloğlan'ı yılanlar padişahının ülkesine getirir. (18)

Kuyuya terk edilen en küçük erkek kardeş, hediye edilen iki kılı birbirine çarpıp gelen koyunlardan siyaha binince yerin yedi kat altındaki devin yaşadığı ülkeye gider. (21)

D950. Magic tree / Sihirli ağaç

Akılsız oğlan, söğüt ağacının yapraklarını gözlerine sürer ve gözleri açılır. (17)

D973. Magic grains / Sihirli arpa

Kilimin üstüne saçılan arpalardan bir tanesi tilki olup tavuğu öldürür. (90)

D975.2. Magic rose / Sihirli gül

Dervişlerin duası neticesinde fakir kadının kızının ağzından güldükçe deste deste güller saçılır. (89)

İhtiyar, gülü koklamak için eline alınca gül darı olup kilimin üzerine dökülür. (90)

D981.11. Magic pumpkin / Sihirli kabak

Kızın hediye ettiği kabaktan "kesildiğinde içinden kaybedilenleri bulan Arap" çıkar. (58)

D991. Magic hair / Sihirli kıl

Kız, kendisini devin esirliğinden kurtaran kahramana kuyudan çıkabilmesi için sihirli iki kıl verir. Bu kılları birbirine çarpmasını ve gelen ak koyuna binmesini söyler. (21)

Kahraman, atın/devin verdiği kılları birbirine sürtünce/yakınca at/derviş kahramanın yardımına koşar. (56, 57)

D992.3. Magic face / Sihirli yüz

Fakir kadının yeni doğan kızı, dervişin verdiği bir hediye sayesinde güldükçe yüzünde güller açılır. (89)

D993. Magic eye / Sihirli göz

Fakir kadının kızı ağladığı vakit gözlerinden yaş yerine inciler dökülür. (89)

D1001. Magic spittle / Sihirli tükürük

Beyoğlu'nun kız kardeşini ağaçtan indirebilmek amacıyla ağacın bir kısmını kestiğini gören oğlan, ağacı yalayınca ağaç eski haline döner. (91)

D1004. Magic tears / Sihirli gözyaşı

Fakir kadının kızı ağlayınca gözlerinden göz yaşı yerine nergisler dökülür. (89)

D1018. Magic milk of animal / Hayvanın sihirli sütü

Padişahın gözlerinin açılabilmesinin tek çaresi aslan sütüdür. (56)

D1051. Magic cloth / Sihirli elbise (çeşitleri)

Üvey anne, kurtulmak istediği üvey çocukları için altı tane hırka yaptırıp hocalara okutur. Hırkaları çocukların üzerine attığı zaman çocuklar birer kuş olup uçarlar. (59)

D1071.0.1. Jewels produced by magic / Sihir vasıtası ile mücevher üretilmesi

Kız, dervişlerin doğumunda verdiği bir hediye sayesinde saçlarına su döküldükçe etrafına altınlar saçar. (89)

D1076. Magic ring / Sihirli yüzük

Oğlanın/delikanlının parmağındaki yüzük ıslatıldığı/çevrildiği zaman içinden dilekleri yerine getiren bir Arap çıkar. (12, 13)

D1132.1. Palace produced by magic / Sihir ile saray yapma

Oğlan/oduncu delikanlı Arap'a sihirle bir gecede saray yapmasını emreder. (12, 13, 18)

Keloğlan'dan sihirli aynayı çalan Cadı karı, Arap'a denizin ortasına herkesten uzakta bir saray yaptırır. (18)

D1155. Magic carpet / Sihirli halı

Delikanlı, padişahın kızını da alarak sarayına sihirli halıyla uçup gider. (13)

D1163. Magic mirror / Sihirli ayna

Keloğlan'ın sahip olduğu aynanın içinden bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap çıkar ve her dileği yerine getirir. (18)

D1242.1. Magic water / Sihirli su

Sihirli sudan/pınardan su içen erkek kardeş, deve/geyiğe dönüşür. (59, 100)

D1279- Magic sound / Sihirli ses (MEB)

Çoban, kavalını çaldıkça sesi duyan her canlı (insan, hayvan) oynamaya başlar ve kendilerini oynamaktan alı koyamazlar. (81)

D1279-1. Magic word / Sihirli söz (MEB)

Köy kösesi, şehir köselerine "dütdürü dütdürü gak garı" dediği zaman hile ile boynunu keser gibi yaptığı karısının dirildiğini gösterir. (26)

Keçi kız, meyve çalmak için girdiği bahçe de bahçıvana "bahçıvancı bahçıvancı başın aşa ayakların yukarı gelsin" der ve adam tepe taklak olur. (70)

Padişahın karısı bir dağa gelince "Açıl susam açıl!" dediği zaman dağ açılır ve o yol Arap'ın sarayına çıkar. (76)

Kırk Haramilerin mağarasına giden Ali Baba, "Açıl gülüm açıl." dediği zaman mağaranın kapısı açılır, "Kapan gülüm kapan." dediği zaman mağaranın kapısı kapanır. (86)

Su kenarında “Of Allah” diyen adamın yanına ak sakallı, ak saçlı Of adındaki adam gelir. (90)

D1304- The reason for sleep is the magic object / Uykunun sebebi sihirli objedir (MEB)

Hırsız Tahsin, padişahın kızını öldürebilmek için cadı karısından bütün saray halkını uyutacak bir ilaç yapmasını ister. (1)

Fakir kadının kızı doğduğu vakit dervişler ona sihirli bir muska verirler. Kızın sihirli muskası kolundan çıkarıldığı vakit ölü gibi uykuya dalar. (89)

D1470.1. Magic wishing-object / Sihirli objenin istenmesi

Yılanlar padişahının kızını ölümden kurtaran oğlan, yılanlar padişahından sihirli yüzüğünü/aynasını ister. (12, 18)

D1654.3-2. İndelible marks on the body / Vücuttaki silinmez işaretler (MEB)

Keloğlan, padişahın gözlerinin açılması için gerekli olan aslan sütünü padişahın damatlarına vermeden önce birinin koluna diğerinin sırtına damga vurur. (56)

Bir otel sahibi tarafından hile ile kölesi yapılan şehzadeyi kurtarmaya gelen karısı, otel sahibinin sırtına “iftira eder” mührünü kızdırarak basar. (71)

D1065.1. Magic boots/ Sihirli çizme

İnsan eti yiyen devin sihirli çizmeleri vardır. (23)

D1717. Magic power of children / Çocuğun sihirli gücü

Kızın, güldüğü vakit ağzından güller açılır, ağladığında gözlerinden inciler dökülür, yürüdükçe ayağının altında çimenler biter ve saçlarına su döküldüğü vakit altınlar dökülür. (89)

Çocuk, koyun, güvercin, gül, darı, tilki gibi pek çok canlıya dönüşebilir. (90)

Anne ve babalarından kaçan iki kardeşten kız olanı, onlardan kurtulmak için yere tarağını atar ve arkaları hep diken olur. (91)

Kız kardeşinin üzerinde durduğu kavak ağacının kesildiğini gören oğlan, yalayarak ağacı eski haline getirir. (91)

D1812.3.3. Future revealed in dream / Rüyada geleceğin bildirilmesi

Bir ihtiyar, bir adamın rüyasına gelerek başına bir felaket geleceğini bunun gençlikte gelmesini mi yoksa yaşlılıkta mı olmasını istediğini sorar. (36)

D1866.2. Beatification by removal of skin / Derinin çıkarılması ile güzelleşme

Boynuzları olan keçi kız, üzerindekileri çıkardığı zaman çok güzel bir kıza dönüşür. (70)

D1960. Magic sleep / Sihirli uyku

Hırsız Tahsin'in cadı karıya hazırlattırdığı ilaç şişesi kırılmadan saray halkı uyanmaz. (1)

Güldüğü vakit ağzından güller dökülen kızın kolundaki muska çıkarıldığı vakit kız bir daha uyanmaz. (89)

D2136. Objects magically moved / Sihirle sarayın yer değiştirmesi

Cadı karı, kızdan nesnelerin sihirli güçlerini öğrenince yüzük sayesinde sarayı olduğu yerden kaldırıp yılanlar padişahının memleketine getirir. (12)

3.2.5 E Ölüm

E52. Resuscitation by magic charm / Sihirli tılsım yoluyla diriltme

Cadı karısının kolundaki sihirli muskayı çıkarmasıyla ölen kadın, bebeğinin muskayı üzerine düşürmesiyle yeniden canlanır. (89)

E64. Resuscitation by magic object / Sihirli obje vasıtası ile tekrar canlanma

Kolundaki muska çıkarılınca ölen kız, muskanın üzerine düşmesi ile tekrar canlanır. (89)

E128- Resurrection through child / Çocuk vasıtası ile tekrar dirilme (MEB)

Altın köşkte tabutun içinde ölü halde yatan kadının çocuğu annesinin sihirli muskasını getirince annesi tekrar dirilmesini sağlar. (89)

E151. Repeated resuscitation / Tekrar dirilme

Ölen kızın koluna sihirli muska takıldığında kız, tekrar dirilir. (89)

3.2.6 F Olağanüstülükler

F80. Journey to lower Word / Alt dünyaya seyahat

Kahraman yanlışlıkla kara koyuna binice alt dünyaya düşer. (21)

F96. Rope to lower World / Alt Dünyaya ip ile inme

Padişahın erkek çocuklarından en küçüğü ip ile devin indiği kuyudan sarkıtılınca abileri tarafından terk edilir. Çocuk o kuyudan alt dünyaya gider. (21)

F98. Descent to lower World on animal / Alt dünyaya hayvan sırtında inme

Kara koyuna binen padişahın en küçük oğlu, yerin yedi kat altına düşer. (21)

F101.3. Return from lower World on eagle / Kartal üzerinde alt dünyadan dönüş

Yer altı dünyasında pek çok kahramanlık gösteren padişahın en küçük oğlu, Zümrüdüanka kuşunun sırtına binerek yeryüzüne çıkar. (21)

F102.1. Hero shoots monster (or animal) and follows it into lower World / Canavarı veya hayvanı alt dünyada takip eden kahraman, onu vurarak öldürür

Padişahın en küçük oğlu, nar ağaçlarına dadanan devi takip ederek girdiği kuyudaki evinde hem o devi hem de yanlışlıkla gittiği yerin yedi kat altındaki şehirde suyu tutan devi öldürür. (21)

F141.1. River as barrier to otherworld / Olağanüstü ölüm

Cadı, kızın kolundaki muskayı çıkarınca kız ölür. (89)

F220. Dwelling of fairies / Perilerin yaşadığı yer

Değirmene birdenbire inler, cinler, periler, şeytanlar doluşur. (17, 19)

F451. Dwarf / Cüce

Cüceler hamama davulla zurnayla gelerek "Çarşambadır Çarşamba" derler. (85)

F500. Remarkable persons / Olağanüstü insan

Fakir bir karı kocanın yıllar sonra dünyaya gelen kızı, boynuzları olan keçi kızdır. (70)

F506- Extraordinary woman / Olağanüstü kadın (MEB)

Fakir kız, dervişlerin hediyeleri sayesinde olağanüstü özelliklere sahip olur. (89)

F512.5. Person without eyes / Gözleri olmayan insan

Akılsız oğlan, yemek karşılığında Beyoğlu'nun karısı, su karşılığında gözlerini abisine/halasına çıkarıp verir. (17, 89)

F529.4. Person has small animal within his body / İnsanların vücudunun içerisinde bulunan küçük hayvanlar

Mısır firavununun kızının karnında kızın evlendiği adamları öldüren kara bir yılan vardır. (22)

F530. Exceptionally large or small men / Olağanüstü büyük ve küçük kişiler

Devin oğlu, evlendiği kıza dev anasının öldürmemesi için memelerini emmesini söyler. (24)

Sihirli nehirden su içen çocuk deve dönüşür. (59)

Dağa terkedilen kızı, ayı alıp evine götürüp kendisine eş yapar. İkisinin evliliğinden yarı insan yarı hayvan şeklinde üç erkek çocuk dünyaya gelir. (79)

F531.0.4. Giant woman / Devasa kadın

Merhametli dev karısı ormanda evlerine sığınmak isteyen yedi erkek kardeşi evine alır ve onları kocasından saklamaya çalışır. (23)

Dev anası memelerini arkaya atar. (24)

Dev karısı, Keloğlan'ı incir ağacında görüp yakalar ve onu evine götürüp yakmak ister. (32)

F531.2.1. Extremely tall giant / Devler dağlarda veya mağaralarda yaşar

Dev, karısı ve yedi kız çocuğuyla dağdaki evlerinde yaşarlar. (23)

F531.5.1. Giant friendly to man / İnsan ve devin dostluğu

Dev karısı evlerine gelen yedi erkek kardeşe kıyamaz onları evine alır. (23)

Padişahın en küçük oğlu, yolda karşılaştığı deve ekmek verince dev, kahramana zorlu görevlerinde yardım eder. (57)

F531.5.6. Giants' magic gifts return to original form in hands of men / Devin insanlara hediyesi

Dev, kendisine yemek veren şehzadeye bir tutam kıl vererek başı sıkıştığı vakit kıllardan bir tanesini yakmasını söyler. (57)

F531.5.7. Giants marry human beings / Devler ile insanların evliliği

Devin oğlu, hizmetkârlık yaptığı memleketin beyinin kızıyla evlenir. (24)

F531.6.3. Homes of giants / Devlerin evleri

Padişahın nar ağacına dadanan devin evi kuyunun altındadır. (21)

Dev anası, oğlu ve geliniyle birlikte yaşar. (24)

Dev karısı, Keloğlan'ı evine götürür ve kızına fırını yakıp Keloğlan'ı içine atmasını söyler. (32)

F531.6.7. Giant's Treasure / Devlerin hazinesi

Parmak Çocuk, devin ayağındaki sihirli çizmelerini alarak devin evine gider ve devin karısından evdeki altınları ve incileri ister. (23)

F531.6.8.6. Giants have children / Devlerin çocukları

Dev ve karısının yedi kız çocuğu vardır. (23)

Dev karısının bir kız çocuğu vardır. (32)

F555.1.1. Gold with hair partially golden / Saçları kısmen altın olan kişi

Padişahla evlenen terzi kardeşlerden en küçüğü, padişaha saçları altın olan bir erkek bir kız çocuğu dünyaya getirir. (88)

F565. Women warriors or hunters / Kuvvetli kadın

Padişahın kızı, babasının hazinesine dadanan kırk hırsızı/ babasının harp edeceği kırk askeri/ babasının harp edeceği seksen askeri öldürmeyi, Hırsız Tahsin/diğer memleketin padişahı/gavur kralını yaralamayı başarır. (1, 68, 98)

Kadın, Keloğlanı çuvala koyup evine kadar taşır. (82)

F570. Other extraordinary human beings / İnsanların olağanüstü davranışları

Hamamda yıkanmaya giden kadın, tarlasındaki meyve ve sebzelerin çalınmaması için parmağını kesip tarlasının başına bekçi olarak koyar, mallarına sahip çıkmasını ister. (28)

Fakir kadının kızı güldüğünde ağzından güller, ağladığında gözlerinden inciler, yürüdüğünde altında çimenler çıkar. (89)

F575.1. Remarkably beautiful woman / Olağanüstü güzel kadın

Şehzade, suyun yüzüne yansıyan sarayın penceresinden bakan güzel bir kıza âşık olur. (22)

Padişah/serseri/İhtiyar adam/padişahın oğlu … gördüğü kızın güzelliğine hayran olur. (59, 61, 73, 100)

Padişahın oğlu/padişah ayın on dördü gibi güzel kızla/kızlar padişahıyla evlenir. (71, 83)

Fakir bir ailenin gayet güzel bir kızı vardır. (72)

Altın saçlı oğlan, evde dururken canı sıkılan kız kardeşi için dünya güzeli kızın evine gidip onu alır gelir. (88)

Beyoğlu'nun âşık olduğu kız gülünce gözlerinden güller saçan, ağlayınca gözlerinden inciler dökülen bir kızdır. (89)

Padişahın üç oğlu, dünya güzeline âşık olurlar. (97)

F575.3. Remarkably beautiful child / Olağanüstü güzel çocuk

Keloğlan, Arap'ın evindeki altın kuyusuna daldığı için istediği zaman altınla kaplı olan kıyafetleri giydiği zaman çok yakışıklı bir oğlana dönüşür. (56)

Padişahın karısı, saçları altın olan bir oğlan çocuğu ile kız çocuğu dünyaya getirir. (88)

Sihirli sudan su içip geyiğe dönüşen oğlan on dört yaşına gelince büyü bozulur ve dünya güzeli bir oğlana dönüşür. (100)

F601.1. Extaordinary companions perform hero's tasks / Kahramanın vazifesini yerine getiren olağanüstü arkadaş

Keloğlan ve üç arkadaşı, öteki devletin hükümdarının verdiği zorlu görevleri yerine getirmeyi başarırlar. (3)

Dev, şehzadenin olağanüstü vazifeleri yerine getirmesinde yardımcı olur. (57)

F601.7. Animals as extraordinary companions / Hayvanların olağanüstü arkadaşlığı

Köpek, kedi ve fare Keloğlan'ın hapisten çıkabilmesi için gerekli olan sihirli aynasını cadı karıdan alıp getirirler. (18)

At, Keloğlan'ın padişahın sınavlarından geçebilmesine yardımcı olur. (56)

F610. Remarkably strong man / Çok kuvvetli adam

Kahraman nar ağacına dadanan devin yedi başını, yer altındaki suyu tutan devin de dokuz başını keser. (21)

Baltabıyık, dervişi ve hırsızlarını öldürebilecek güce sahiptir. (22)

Mehmet Ağa kendisine bir bıçak yaptırıp üzerine "Çalışı atmış, çekişi yetmiş/ Çok can telef etmiş/ Gahraman Memet A" yazdırınca bu yazıyı gören herkes Mehmet Ağa'dan korkmaya başlar. (37)

Keloğlan, sihirli kılları birbirine çatınca yardıma gelen atıyla harp meydanına gider ve tek başına bütün düşmanları yok eder. (56)

Kocasını aramaya giden kadın, yanına iri yarı çok kuvvetli bir adamı alır ve kocasını kurtarır. (71)

Padişah, karısının kendisini bir Arap ile aldattığını öğrenince Arap'ın başını keser. (76)

Dağa terkedilen kız kardeşini bulmak için yola çıkan oğlan, bir indeki ayı ve yarı insan yarı ayı şeklindeki üç çocuğunu öldürüp kardeşine kavuşmayı başarır. (79)

Padişahın oğlu, dünya güzelini kaçıran başka memleketin hükümdarını ve ona yardım eden cadı karıyı öldürüp dünya güzelini geri alır. (97)

F628.2.3. Strong man kills giant / Kuvvetli adam devi öldürür

Padişahın en küçük oğlu iki devi de öldürebilecek kadar güçlüdür. (21)

F700. Extraordinary places / Olağanüstü yer

Gökyüzünde yılanlar padişahının sarayı vardır. (12)

Keloğlan'ın gittiği yer yılanlar padişahının ülkesidir. (18)

Şahmeran'ın ülkesi bir kayanın altındadır. (20)

Kuyunun altında yedi başlı devin yaşadığı ev vardır, yerin yedi kat altında da suyu tutan devin yaşadığı başka bir ülke vardır. (21)

Babası tarafından dağa terk edilen küçük kız, bir değirmene gelince değirmenin başına bir sürü cin ve şeytanların geldiğini görür. (69)

Hamama irili ufaklı cüceler gelip davul zurna çalarak "Çarşambadır Çarşamba/ Perşembedir Perşembe" diyerek eğlenirler. (85)

F715. Extraordinary river / Olağanüstü ırmak (su)

Çocuk, yolda gördüğü sudan su/pınardan su içince deve/geyiğe dönüşür. (59, 100)

F718. Extraordinary well / Olağanüstü kuyu

Padişahın en küçük oğlu, mahsur kaldığı kuyudan dokuz başlı devin ülkesine ulaşır. (21)

F755. Living mountain / Dağda yaşama

Kuması tarafından yakılıp öldürülmek istenen köy kızı, atıldığı ateşten kurtulunca dağa kaçar ve orada oduncu kadın ile yaşamaya başlar. (6)

Padişah babaları tarafından kız kardeşleri doğduğu için öldürüleceklerini bilen on iki erkek kardeş, saraydan kaçarak dağda yaşamaya başlarlar. (55)

Üvey annenin eziyetlerinden bıkan altı kardeş evden kaçıp dağda bulunan bir kulübede yaşamaya başlarlar. (57)

Üvey annesi istemediği için dağa terk edilen kızı, ayı dağdaki inene götürür. (79)

Anne ve babalarından kaçan iki kardeş, dağda suyun başında yaşamaya başlarlar. (91)

F757. Extraordinary cave / Olağanüstü mağara

Kırk haramilerin mağarası "Açıl gülüm açıl." sözleri ile açılır, "Kapan gülüm kapan." sözleri ile kapanır. (86)

Of'un mağarasındaki yasaklı odayı açan oğlan, orada ölmüş insan kemiklerini ve sakalından asılmış ihtiyar bir adamı görür. (90)

F760. Extraordinary cities / Olağanüstü şehirler-ülkeler

Yılanlar padişahının kızı Keloğlan'ı yılanlar padişahının ülkesine getirir. (18)

Şahmeran, denizden geçip karaya çıkınca vahşi kralın ülkesine gider. (20)

Yerin yedi kat altındaki şehirde olağanüstü canlılar yaşamaktadır. (21)

F825. Extraordinary ring / Olağanüstü yüzük

Oğlanın parmağındaki yüzüğün içinden çıkan Arap emredilen her şeyi yapar. (12, 13)

F829-4. Extraordinary mirror / Olağanüstü ayna (MEB)

Keloğlan'ın aynasının içinden dilekleri yerine getiren bir Arap çıkar. (18)

F879- Extraordinary box / Olağanüstü kutu (MEB)

Mısır padişahının diğer bir ülkenin padişahına hediye ettiği kutu, açıldığı zaman bir insanı kuş yapıp yanına getirebilecek olağanüstülüğe sahiptir. (76)

F900. Extraordinary occurences / Olağanüstü hadiseler

Akılsız oğlan, değirmende saklanırken büyük bir velveleyle inler, cinler ve perilerin geldiğini duyar ve onlardan ağacın altında saklı olan hazinenin, suyun yerini ve söğüt ağacının yapraklarının kör gözleri açtığını öğrenir. (17)

Cadı karı, sihirli ayna sayesinde Keloğlan'ın sarayından dışarıya çıkar ve kendisine denizin ortasında bir saray yaptırır. (18)

Kahraman, kurtardığı kızın verdiği iki kılı birbirine çatarak yerin yedi kat altına ulaşır. (21)

İnsan eti yiyen dev, evinde saklanan insanların kokusunu alır. (23)

Devin oğlu annesinden kurtulabilmek için atını köpeğe, karısını betona, kendisini de bostanın sahibi kılığına sokar. (24)

Kocakarının bahçesinden elma çalmaya kalkan adamın alnına kocakarının bahçesini koruması için bıraktığı parmağı yapışır ve bırakmaz. (28)

Balıkçı, balığın karnından çıkardığı tas sayesinde zengin olur. (54)

Bahçelerindeki on iki gülü koparan kız, on iki erkek kardeşinin kuş olup gitmesine neden olur. Kızın kardeşlerine kavuşabilmesi için on iki yıl boyunca hiç kimseyle konuşmayıp sabretmesi gerekir. Bunu yapmayı başaran kız, kardeşlerine kavuşur. (55)

Keloğlan, darda kaldığı zaman sihirli kılları birbirine çatar ve atı hemen yardımına koşar. (56)

Altın kuşu çalmak isteyen şehzadeye dev yol gösterir ve kuşu al ama kafesine dokunma ardından da atı al ama eyerine dokunma ziller çalar der. Şehzade, devi dinlemez başını belaya sokar, böyle durumlarda devin verdiği kılları yakar ve dev yanına gelip onu kurtarır. (57)

Ayıyla evlenen kız, annesine altın yumurtlayan horoz ve kesildiğinde içinden kaybolan eşyaları bulan bir Arap çıkan kabak verir. Böylelikle fakir karı koca zengin olurlar. (58)

Üvey evlatlarından kurtulmak isteyen üvey anne, çocuklara hocalara okuttuğu sihirli kazaklar yaptırıp çocukların üzerine atar ve çocuklar kuşa dönüşür. (59)

Çok susayan ve susuzluğa dayanamayan çocuk yolda gördüğü sudan su içince deve dönüşür. (59)

Cinlerin ve şeytanların değirmen taşının altında pek çok altın sakladığını duyan sekiz yaşındaki küçük kız Allah'ın yardımıyla o taşı kaldırır ve taşıyamayacağından fazla altını da sırtına yükleyip evine geri döner. (69)

Keçi kız, meyve çalmak için girdiği bahçede bahçıvana "bahçıvancı bahçıvancı başın aşa ayakların yukarı gelsin" der ve adamı tepetaklak eder. (70)

Kadın, Keloğlan'ı çuvala koyup evine getirir ve kızından oğlanı fırını atıp pişirmesini ister. (82)

Hamama irili ufaklı cüceler gelip davul zurna çalarak "Çarşambadır Çarşamba/ Perşembedir Perşembe" diyerek eğlenirler. Onların söylemlerini tekrar eden kişilere sıhhat verirlerken farklı söyleyenlere ceza verirler. (85)

Kırk haramilerin mağarası "Açıl gülüm açıl." sözleri ile açılır, "Kapan gülüm kapan." sözleri ile kapanır. (86)

Cadı karı ebe kılığına girip padişahın karısına doğum yaptırır ve iki göbelez doğurduğunu söyler. Padişahta karısını cezalandırmak için yarı beline kadar toprağa gömer. (88)

Altın saçlı erkek kardeş, dünya güzelini yakalayabilmek için kapısındaki ata ot, köpeğe et verir ve dünya güzelinin odasına girince de saçlarını tutup çekince kızın tılsımı bozulur. (88)

Hamamda doğum yapan fakir kadına dervişler üç hediye verirler; çocuk güldükçe ağzında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün, yürüdükçe çimen bitsin, su döküldükçe altınlar saçılsın, koluna taktığı muska düşerse ölsün, takılırsa canlansın. (89)

Çocuk; koyun, güvercin, gül, darı ve tilki gibi pek çok canlıya dönüşür. (90)

Anne ve babaları kendilerini yiyeceği için kaçan iki kardeşten kız olanı sabun atar her yer sabun olur, tarafını atar her yer diken olur ve kaçmayı başarırlar. (91)

Kız kardeşinin bulunduğu ağacın kesildiğini gören oğlan, ağacı yalayınca ağaç tekrar eski haline döner. (91)

Büyücü kadının yaptığı büyü yüzünden iki kardeş yolda giderken karşılarına çıkan sıcak veya soğuk bütün sular konuşmaya başlar; kim benden su içerse maymun/ayı/geyik olur. (100)

F900.1. Miracles at cetain times / Muayyen zamanlarda kerametler

İhtiyar bir adamın rüyasına girerek başına bir felaket geleceğini bunun gençlikte mi yoksa yaşlılıkta mı olmasını söyler. (35)

Askerden eve dönerken büyük bir nehirle karşılaşan adamın karşısına çıkan Arap, adamı karşıya geçirmesine karşılık evinde bulunan adsızı kendisine vermesini ister. Adam çaresiz kalıp kabul eder fakat Arap'ın istediği askerdeyken doğan oğludur. (56)

F929. Extraordinary swallowings-miscellaneous / Diğer olağanüstü insanlar

Bir karı kocanın yedi tane oğlu vardır. Bunlardan birisi Parmak Çocuk'tur. (23)

F929-4. Small animals found in the human body / İnsan vücudunda bulunan küçük hayvanlar (MEB)

Mısır firavunun kızının karnında evlenmesine engel olan kara bir yılan vardır. (22)

F932.12. Speaking river (brook) / Konuşan ırmak

İki kardeşten en küçüğü susadıkça su içmek için eğildi pınarlardan sırasıyla "Kim benden su içerse maymun/ayı/geyik" sesini duyar. (100)

F950. Marvelous cures / Olağanüstü tedaviler

Akılsız oğlan, gözlerine söğüt ağacının yapraklarını sürünce; padişah, kör olan gözlerine aslan sütü sürünce gözleri açılır. (17, 56)

Baltabıyık, karnında yılan olan kızı baltasıyla ikiye böler ve içindeki yılanı çıkarır. (22)

Kocakarının kesip bekçi olarak tarlasına bıraktığı parmağı kadını görünce yerine yapışır. (28)

Hamamda yıkanan kambur adam, cücelerin davul zurna çalarak "Çarşambadır Çarşamba" dediğini duyunca cüceler adamın kamburunu iyi ederler. (85)

F980. Extraordinary occurrences concerning animals / Hayvanlar ile ilgili olağanüstü hadiseler

Zümrüdüanka kuşu, yer altındaki kahramanı sırtına alıp yeryüzüne çıkarır. (21)

Ayı ile evlenen kızın üç oğlu yarı insan yarı hayvan şeklindedir. (79)

F980-11. Extraordinary snake / Olağanüstü yılan (MEB)

Keloğlan'ın gittiği yılanlar ülkesinin padişahının üst bedeni insan alt bedeni ise yılan şeklindedir. (18)

Mısır firavunun karnında kızın evlenmesine engel olan bir yılan vardır. (22)

F981. Extraordinary death of animals / Olağanüstü hayvanın ölümü

Oğlan, yılanlar padişahını sihirli palasıyla keserek öldürür. (12)

Mısır firavununun kızının karnındaki yılanı Baltabıyık, kızı ikiye bölerek çıkarır. (22)

F986. Extraordinary occurrences concerning fishing / Balık ile ilgili olağanüstü hadiseler

Hint padişahının sağlığına kavuşabilmesi için başı kırmızı, gövdesi ise küçük olan balığın bulunması gerekir. (22)

F1041.1. Extraordinary death / Olağanüstü ölüm

Mısır padişahının karsı, ilişki yaşadığı Arap'ın boynuna sarılınca taşa dönüşüp ölür. (76)

Sihirli muskası kolundan çıkarılan kız ölüm uykusuna dalar. (89)

F1045. Night spent in tree / Geceyi ağaçta geçirme

On iki kardeşinin kuş olup uçmasına sebep olan kız, kardeşlerini kurtarabilmek için büyük bir sabır göstermelidir. Bu yüzden günlerini ağacın üstünde geçirmeye karar verir. (55)

Hırsızlar, kendilerini kandıran Köse Dayı'yı bir gece boyunca ağaçta asılı bırakırlar. (99)

Adamın gitmek istediği yer uzakta olunca geceyi bir ahlat ağacında geçirir. (102)

F1068. Realistic dream / Realist rüya

Padişahın kızı, evlendikten sonra geceleri rüyalarında Hırsız Tahsin'in onu öldürmek istediğini görür. Bir gün Hırsız Tahsin, gelip kızı öldürmeye çalışır. (1)

Genç adamın rüyasına giren ihtiyar, adama dert vereceğini ve bu derdi gençliğinde mi yoksa yaşlılığında mı istediğini sorar. Genç adam, dertlerin gençliğinde gelmesini isteyince genç yaşında birçok felakete maruz kalır. (36)

Papaz rüyasında Hz. İsa'nın çağırdığını birlikte Peygamber Efendimizin katına çıkıp onu papazların başı yaptığını, hoca ise rüyasında Peygamber Efendimizle birlikte Medine'ye gidip elinden zemzem suyu içtiğini ve yeryüzünün halifesi olduğunu söylediğini görür. (38)

F1088. Extraordinary escapes / Olağanüstü kaçışlar

Yedi erkek kardeş, devin kızlarıyla yataklarını değiştirdikten sonra evden kaçarlar. (23)

Dev anasının oğlu ve gelini ondan kaçabilmek için köpeğin önündeki otu ata, atın önündeki kemiği köpeğe verirler ve ata binip kaçarlar. (24)

Dev kızı/kız tarafından fırında yakılacak Keloğlan, "Sen küreğin üzerine otur, ben göreyim de öyle oturayım." der ve kızı kandırıp fırına attığı için yanmaktan kurtulur. (32, 82)

Adsız oğlan ile at, Arap'ın zulmünden kurtulmak için kaçmaya karar verirler. (56)

Oğlan, Of'un gerçek yüzünü öğrenince kendisini öldürmemesi için güvercin olup uçar. (90)

İki kardeş, kendilerini yiyecek olan anne ve babalarından kaçmayı başarırlar. (91)

Hırsızların öldürmek için ağaca bağladıkları Köse Dayı, çobanı kandırarak kendi yerine geçirir ve böylece ölmekten kurtulmuş olur. (99)

Üvey annelerinin sopalarına dayanamayan iki kardeş evden kaçarlar. (100)

3.2.7 G Dev

G11.2. Cannibal giant / İnsan eti yiyen dev

Yerin yedi kat altında suyu tutan ve salmayan dev, sene de bir kez kendisine insan verilirse suyu salar, aldığı insanı yer. (21)

Anne ve babasının dağa terk ettiği yedi kardeş, akşam olunca insan eti yiyen devin evine sığınırlar. (23)

İnsan eti yiyen dev anasının oğlu, evlendiği kızı annesine getirince kızı yememesi için memelerini emmesini söyler. (24)

Dev karısı, Keloğlan'ı yemek için kaçırıp evine götürür. (32)

G312. Cannibal ogre / Yamyam dev

Dev veya dev anası insan eti yemektedir. (21, 23, 24, 32)

G361.1.4. Seven-headed/ Yedi başlı dev

Yedi başlı dev, her sene padişahın nar ağacına dadanır. (21)

G361.1-6. Nine-headed ogre/ Dokuz başlı dev (MEK/MEB)

Yerin yedi kat altında suyu tutan ve insanlara vermeyen dokuz başlı bir dev yaşar. (21)

G400. Person falls into ogre's power / İnsan güçlü devlerin arasına düşer

Oğlan, kuyudan yerin yedi kat altındaki insan eti yiyen devin memleketine düşer. (21)

Altın kuşu aramak için yola çıkan şehzadenin yolu devlerin olduğu yere çıkar fakat şehzade onlara ekmek verdiği için devler şehzadeye yardım ederler. (57)

G401. Children wander into ogre's house / Devin evinin içinde çocuğun dolaşması

Dağa terk edilen yedi erkek kardeş, insan eti yiyen devin evine sığınır. Dev, onları pişirip yemek istediği için bir gün evinde yatırır. (23)

G407- Take shelter in the giant's house / Devin evine sığınma

Ormanda kaybolan çocuklar ışığı yanan eve sığınırlar. Gittikleri ev devin evidir. (23)

G410. Person betrayed into ogre's power / Devin hâkimiyetini kıran insan

Padişahın küçük oğlu/Keloğlan kurnazlığı ile insan yiyen devi/dev karısını ve kızını öldürür. (21, 32)

G475. Ogre attacks intruders / Devlerin davetsiz misafire saldırması

Dev, yolunu kaybedip evine gelen yedi erkek kardeşi yemek için sabah olmasını bekler. (23)

G500. Ogre defeated / Devin mağlubiyeti

Padişahın en küçük oğlu, kuyunun içindeki yedi başlı devi ve yerin yedi kat altındaki dokuz başlı devi öldürür. (21)

İnsan eti yiyen dev, akıllı olan Parmak Çocuk tarafından mağlup edilir. Parmak Çocuk, kendisini ve kardeşlerini devden kurtarırken devin mücevherlerini de alır. (23)

G501. Stupid ogre / Aptal dev

Yedi erkek kardeş devin evinde ölümü beklerken, devin kızlarının taçları ile kendi tekkelerinin yerlerini değiştirmeyi akıl ederler ve devin evinden kaçarlar. Dev, kendi çocuklarını keser. (23)

Dev karısının kızı Keloğlan'ı fırında pişirmek isterken Keloğlan nasıl fırına gireceğini bilmediğini ve kendisine göstermesini ister ve kızı kandırıp yakmayı başarır. (32)

G512. Ogre killed / Devin öldürülmesi

Kahraman, iki devi de gürzünü sallayarak bir hamlede öldürür. (21)

Keloğlan, devi ve kızını zekâsıyla kurnazlığıyla kandırıp ikisini de öldürür. (32)

G532. Hero hidden and ogre deceived by his wife (daughter) when he says that he smells human blood / Kahraman, devin karısı veya kızı tarafından saklanıldığında dev orada bir insan kanının koktuğunu söyler

Devin karısı evine sığınan yedi kardeşi saklamasına rağmen dev, evde insan eti kokusu aldığını söyler. (23)

G535. Captive woman in ogre's house helps hero / Devin esiri olan kadın kahramana yardım eder

Kız, kendisini devin esirliğinden kurtaran padişahın oğluna iki kıl verir ve zorda kalırsa bunları birbirine çatıp yeryüzüne çıkabileceğini söyler. (21)

G550. Rescue from ogre / Devden kurtulma

Parmak Çocuk ve altı erkek kardeşi devin evinden kaçarak kurtulurlar. (23)

Keloğlan, kurnazlığı sayesinde devin kızını ve dev karısını öldürerek kaçmayı başarır. (32)

3.2.8 H İmtihanlar

H11.1. Recognition by telling life history / Hayat hikâyesi anlatarak tanıma

Hırsız Tahsin, yıllar önce kendisini öldürmeye çalışırken kafasını yaraladığı ve kendisini Avrupa'da tedavi ettirdiğini anlatınca padişahın kızı, adamı tanır. (1)

Mısır firavunu, Hint padişahının öldüğünü yerine zalim birinin geçeceğini duyunca çok üzülür. Baltabıyık, firavuna kızını verdiği kişinin Hint diyarının şehzadesi olduğunu müjdeler. (22)

Gençliğinde başına belalar verilmesinin sonucunda çocuklarını kaybeden adam karşılaştığı iki oğlanın isimlerinden dolayı kim olduklarını sorup kendi çocukları olduğunu anlar. (36)

Kız kardeş altı yaşına girince padişah babasının idam ettireceği için evden kaçan on iki erkek çocuğu olduğunu öğrenir ve kardeşlerini bulup hikâyeyi anlatarak kendisini tanıtır. (55)

Keloğlan, padişaha geçmişte onu harptan kurtardığını ve bu sırada parmağını kanattığı için padişahın mendilini verdiğini ve padişahın gözlerinin açılması için gerekli olan aslan sütünün diğer damatlarının değil de kendisinin bulduğunu anlatır. (56)

H18. Recognition by password / Parola ile tanıma

Padişahın kızıyla evlenen balıkçı, kızın başındaki telleri sökerken kızın canını yaktığı için kız, oğlana "Bu balıkçı torbası değil yavaş yap!" der. Bunun üzerine sessizliğe bürünen adam birkaç yıl hiç konuşmaz ve başka yere gönderilir. Oğlanın aşkıyla tutuşan kız da erkek kılığına girip kocasının yanına gider ve onu konuşturmaya çalışır. Bunu başaramayınca öldürülmek üzereyken oğlan dile gelir ve "Bu balıkçı torbası değil sultan başı!" deyip karısını ipten kurtarır. (77)

H50. Recognition by bodily mark sor physical attributes / Vücuttaki işaret ile tanıma

Padişahın kızı, köylerine su vermeyen devi öldüren kahramanı dev ölünce beş parmağını kana basıp oğlanın sırtına vurmasından dolayı tanır. (21)

Tüccar, reis ve kumandan kendisini kandıran kadını mahkemeye verir. Kadın ise onların k.çını damgalamıştır ve hâkime k.çlarındaki damgaya bakmasını söyler. Bunun üzerine hâkim kadını haklı bulur. (30)

Padişahın gelini, kocasını otel sahibinin elinden kurtarabilmek için adamı sarhoş edip padişahtan aldığı "iftira eder mühürü"nü adamın sırtındaki pek çok yere kızdırıp basar. Yaşadıkları yerin beyine de bu adamın kendi köleleri olduğunu söyler ve damgayı gören bey buna inanıp otel sahibini onlara teslim eder, otel sahibinin mallarını da padişahın oğlu ve gelinine verir. (71)

Anşa, yüzünü hiç görmediği kocasını cüce parmağındaki nasırdan tanır. (73)

Padişahın kızı, onunla evlenen adamın kolundaki bıçak izini görünce geçmişte öldürmeye çalıştığı kral olduğunu anlar. (98)

H79.3. Recognition by voice / Ses vasıtasıyla tanıma

Âşık saza vurdukça bebeğin ağlaması kesilince bebeğin babası gibi sazdan anladığı ortaya çıkar ve padişahın oğlu olduğu anlaşılır. (33)

H83. Rescue tokens. Proof thst hero has succeeded in rescue / Kurtarma belirtileri: kahramanın kurtarmada başarılı olduğu ispat edilir

Devin evinde rehin kalan çocuklardan Parmak Çocuk yaptığı kurnazlıklar ile devi oyalar ve kardeşlerini devden kurtarır. (23)

Keloğlan, geçmişte padişahın (kayınpederinin) yerine harbe gidip herkesi öldürür ardından da kör olunca gözlerinin açılması için gerekli olan aslan sütünü bulur. (56)

Sihirli muskası kolundan çalınınca ölen kadının oğlu muskayı bulup annesinin üzerine bırakınca kadın tekrar canlanır. (89)

H94. Indentification by ring / Yüzük vasıtası ile tanıma

Karısı kaybolan şehzade hastalanınca karısı içine nişan yüzüğünü koyduğu bir çorba yapıp ihtiyar kadınla saraya gönderir. Şehzade çorbanın içindeki yüzüğü görünce karısına kavuşur. (6)

H316. Suitor test: apple thrown indicates prince’s choice. (Often golden apple) / Aşk imtihanları: prensesin seçiminde elma atma

Padişahın üç kızı, evlenmek istedikleri erkeklerin başına elma atarlar. (36)

H359. Other suitor tests / Diğer damat sınamaları

Delikanlı, padişahın kızını alabilmek için sihirbaşı ile imtihana girer. (13)

Padişahın oğlu, ışığı yanan bir evde ayın on dördü gibi güzel bir kızı görünce evlenmek ister ve kızın namusunu test etmek için eve cadı karı yollar. (71)

Dünya güzeli, kendisine âşık olan padişahın küçük oğlunu evlenmeden önce imtihan eder. (97)

H359-4. Stuitor test: fulfilling the conditions of the king's daughter / Damat sınaması: padişahın kızının şartlarını yerine getirme (MTB/MEB)

Padişahın kızı, kendisiyle evlenmek isteyen adamın başını kontrol etmek ister. (1)

H508. Test: finding answer to certain question / Muayyen sorulara cevap bulma imtihanı

Babalarının vasiyeti üzerine Şark vilayetinin padişahına giden dört kardeş, padişahın sorduğu soruların yanıtlarını verir. (34)

H509.5. Test: telling skillful lie / Yalan söyleme kabiliyeti imtihanı

Ülkesindeki yalancılık ve dolandırıcılıklarla başa çıkamayan padişah, tellallarıyla devrin en yalancı insanına altın top vereceğini duyurur (75)

H530. Riddles / Bilmeceler

Bir memleketin padişahı başka bir devletin padişahına sorular sorar ve cevaplayamazsa harp çıkacağını bildirir. (3)

H540. Propounding of riddles / Bilmecelerin sorulması

Padişahtan kendisine gönderilen düz bir sopanın hangi yanının kalın olduğu ve birbirine çok benzeyen kısraklardan hangisinin anne olduğunun bilinmesi istenir. (3)

H561. Solvers of riddles / Bilmecelerin çözümü

Padişaha sorulan bilmeceleri Keloğlan çözer; suya atılan sopanın hangi yanı kalınsa orası suya batar, suya salınan kısraklardan hangisi önde giderse anne odur. (3)

H561.4. King and clever youth. King asks questions: youth returns riddling answers/ Kral ve zeki genç, kralın gönderdiği bilmeceleri genç çözer ve geri yollar

Keloğlan, padişaha sorulan bilmeceleri zekâsı sayesinde bilip diğer memleketin padişahına gönderir ve böylelikle padişahı harpten kurtarır. (3)

H1104. Task: building castle in one night / Bir gecede saray inşa etmek

Oğlan/Keloğlan, sihirli nesnesinden çıkan Arap'a bir gecede saray yapmasını emreder. (12, 18)

H1010. Impossible tasks / İmkânsız görevler

Padişahın hilekâr oğlu ile evlenmek istemeyen kız, padişaha evlenebilmesi için bazı isteklerinin yerine getirilmesini söyler; altın tepsi içinde tavşan kaçacak tozu ise arkasından takışacak ve fındık kabuğunun içine girip çıkabilecek bir elbise yapılacak. (21)

Dev anası evden çıkıp kız kardeşine giderken gelininden de bazı görevleri yerine getirmesini ister; gübürü hem süpür hem süpürme, küpü göz yaşlarınla doldur, köpeğin önüne ot koy, atın önüne kemik koy, açık kapıyı ört, örtük kapıyı aç. (24)

Pampil, kadından kendisine kalbur ile su taşıyıp börek yapmasını söyler. (84)

H1211. Quests assigned in order to get rid of hero / Araştırıcılar terkedilen kahramanı bulur

Halası tarafından dağda gözleri çıkartılarak bırakılan kızı, fakir bir oduncu bulup evlatlık edinir. (89)

H1242. Youngest brother alone succeeds on quest / En küçük kardeş araştırmayı tek başına başarır

Padişah, üç oğlundan yalnızca en küçüğü altın kanatlı kuşu bulur. (57)

H1289.3. Quests to giant's land / Devlerin ülkesini araştırma

Padişahın en küçük oğlu, bahçelerindeki nar ağacına dadanan devi takip edip ülkesinde öldürür. (21)

H1301. Quest fort he most beautiful of women / Çok güzel kadının araştırılması

Şehzade, suya yansıyan güzel kıza âşık olup Baltabıyık'a ne yapıp ne edip o kızı bulmaları gerektiğini söyler. (22)

H1361. Quest for lion's milk / Aslan sütünü arama

Padişahın gözlerinin açılması için gerekli olan aslan sütünü üç damadı aramaya başlar, aslan sütünü padişahın istemediği fakir damadı bulur. (56)

H1381. Quest for unknown person / Bilinmeyen kahramanın araştırılması

Kız, hiç görmediği ağabeylerini araştırmak için yolculuğa çıkar. (55)

Padişah zamanında onu harpten kurtaran ve haberi olmadan gözlerinin açılmasına sebep olan kişinin kim olduğunu küçük kızı eve gelince öğrenir. (56)

Anşa, kocasının Garanluk Buba olduğu söyleyince etrafındaki hiç kimse bu adamı tanımadığı için kıza kocasını nasıl tanıyabileceklerini sorarlar. Anşa'da kocasının cüce parmağında nasır olduğunu söyler ve bütün adamların cüce parmaklarına bakılır. (73)

Üvey olduklarını öğrenen on dokuz yaşındaki erkek ve kız kardeşler, öz anne ve babalarını bulabilmek için evden ayrılıp yolculuğa çıkarlar. (88)

H1383. Quest for unknown animal / Bilinmeyen hayvanın araştırılması

Padişah, üç oğlundan altın kanatlı kuşu bulmalarını ister. (57)

H1385.3.1. Quest for vanished wife and son/ Kaybolan eş ve oğlunun araştırılması

Bezirgânbaşı tarafından karısı kaçırılan adam yıllar sonra gittiği bir yerde karısını görünce tanır ve karısını geri alır. (36)

Çocuk, âşık olduğu fakat padişah tarafından kaçırılan dünya güzelini arar. (97)

H1385.4. Quest for vanished husband / Kaybolan kocanın araştırılması

Padişahın oğlu mal almak için başka memlekete gidip geri dönmeyince karısı merak edip erkek kılığına girer ve yanına da iri yarı kuvvetli birini alarak kocasını aramaya başlar. (71)

H1388. Quest: answer to certain question / Muayyen sorulara cevap araştırması

Şehrin kadısı, kendisine gelen üç erkek kardeşin doğruyu söylediklerini imtihan etmek için onlara sorular sorar. (2)

Vahşi kral, Keloğlan'ı öldürmemek için babasının ve amcasının adını doğru bilmesini ister. (20)

Şark vilayetinin padişahına gelen beş adamdan biri diğer dördünün devesini çaldığını söyler. Padişah bu durumu sorular sorarak araştırır ve adamı haksız bulur. (34)

Padişah, gözlerinin açılmasına sebep olan aslan sütünün damatları tarafından bulunmadığı öğrenince kimin bulduğunu araştırır. (56)

Kadın, kaybolan kocasını ararken onun bir otel sahibinin kölesi olduğunu görür ve bunun nasıl olduğunu anlayabilmek için otel sahibini sarhoş eder. Adamın iftira atarak kölesi yaptığını öğrenir. (71)

Padişah, sürekli azalan altınlarını kimin çaldığını öğrenmek için imtihan yapar. (101)

H1400. Fear test / Korku imtihanı

Üç erkek kardeş, elinde parıldayan ve üzerinde yazı yazan bıçakla uyuyan adamı görünce çok korkarlar. (37)

Tavşanlar padişahı ve tayfası etraflarındaki her şeyden korkarak yaşamaktadırlar. (66)

Gavur kralının kendisini bir gün mutlaka öldürmeye çalışacağını bilen padişahın kızı bu durumdan çok korkar ve kapısına aslanla kaplanı bekçi koyar. (98)

H1471. Watch for devastating monster. Youngest alone successful / En genç oğlan canavarı öldürmek için bekler ve başarır

Padişahın en küçük oğlu, nar ağaçlarına dadanan devi bekler ve devi yaralayıp öldürür. (21)

H1553. Tests of patience / Sabır imtihanı

On iki erkek kardeşinin kuş olmasına sebep olan kız onları geri kazanabilmek on iki yıl boyunca hiç konuşmamalıdır. Kaynanası tarafından iftira atılıp çocuğu öldürülse bile konuşmaz. Kocası tarafından ateşe atılıp öldürülecekken kardeşleri gökten kuş olup insana dönüşerek gelip kurtarır. (55)

Padişahın çocuğu, üvey anneleri tarafından kuşa dönüştürülen beş kardeşini kurtarabilmek için büyük bir sabır göstermelidir. (59)

Bir memleketin padişahı, karısının kendisini bir Arap ile aldattığını sanması üzerine karısını her gün kırk sopa atarak dövmeye başlar. Buna sabreden kadın bir süre sonra Mısır padişahının karısı olur ve rahat eder. (76)

H1555. Test of honesty / Doğruluk imtihanı

Şark vilayetinin padişahına giden dört erkek kardeşe padişah pişmiş kuzu, şarap ve ekmek ikram eder. Kendisi de çocukların konuşmasını dinler. Çocuklar kuzunun kelp etinden olduğunu, şarabın mezarlık üzümünden olduğunu, ekmeği yapan kadının hayız olduğunu, padişahın ise haramzade olduğunu söylerler. Bunu duyan padişah çobana, aşçıya ve ekmeği yapan kadına sorar ve doğru olduğunu öğrenir. Kendisinin p.ç olup olmadığını da annesine sorar annesi de doğru olduğunu söyler ve padişah dört oğlanın her ne derlerse desinler doğru bildiklerini anlar. (34)

Padişahın altınlarını çalan çocuk, hırsızın kendisi olduğunu padişaha itiraf eder. (101)

H1558. Test of friendship / Dostluk imtihanı

Köpek ile tilki birlikte yiyecek bulurlar, bölüşme sırasında köpek ihanete uğrar. (14)

Dev, dost olduğu şehzadeye kendi kılından vererek darda kaldığı zaman birisini yakmasını ve hemen yardımına geleceğini söyler. (57)

H1563. Test of skill / Hüner imtihanı

Öteki devletin hükümdarı Keloğlan ve üç arkadaşlarının (Seyrek Basan, Dağı Döveren, Hep Yutan) kellesinin kesilmemesi için dört kazan çorbayı bitirmelerini ister. (3)

Bir hırsız ile bir yankesici aynı kadınla evli olduklarını anlayınca kendi aralarında hangisi daha hünerliyse kadının da onun olması için anlaşırlar. (27)

Mehmet Ağa'dan korkan üç erkek kardeş, taşı alıp kim un ufak edecek ve kumu sıkıp kim su çıkaracak imtihanına girerler. Mehmet Ağa, hile yaparak imtihanları kazanır. (37)

Hırsızlık mesleğini yapamaya karar veren oğlanı, amcası imtihan etmek için bir kavağın tepesindeki karga yuvasını almasını ister. (101)

3.2.9 J Akıllılar ve Aptallar

J21. Consider the end: counsel proved wise by experience / Deney ile verilen öğüdün makul olduğu ispatlanır

Altın kuşu bulmaya giden şehzadeye dev, kuşun yerini gösterip kuşu almasını ama kafesine dokunmaması gerektiğini, kralın atını çalarken de atı alıp eyerine dokunmaması gerektiğini aksi takdirde zillerin çalıp yakalayacağını söyler ve dinlemediği için yakalanır. (57)

J130. Wisdom (knowledge) acquired from animals/ Hayvanlardan öğrenilen bilgi

Kuş, padişahın kızına uyku ilacı şişesinin yerini söyler ve onu ölümden kurtarır. (1)

Saf Keloğlan, ineğinin etini sattığı kurbağalardan bir taşın altında sakladıkları altınların yerini görür. (25)

At, birlikte kaçtığı adsız oğlana Arap'ın onu bulamaması için kırk gün boyunca sorulan her soruya ben bilmem demesi gerektiğini söyler. (56)

J152.2. Advice from dervish / Dervişten alınan nasihat

Derviş, kötü insanlar için "Her türlü tehlikeli yalanları söyleyen şahıslar gizlice ortadan kaldırılacak." şeklinde vaaz verir. (75)

Dünya güzelini almak için yola çıkan oğlana rastlayan derviş, bu işin zor olduğunu ve başarabilmek için kapının önünde bulunan aslanın önündeki otu koyuna, koyunun önündeki eti aslana vermesini sonra da kızın odasının üzerindeki levhanın arkasında bulunan kamayı alıp kızın saçlarından tutarak dışarıya çıkarmasını o zaman tılsımının bozulup kızı alabileceğini söyler. (88)

J154. Wise words from the deceased father / Ölmek üzere olan babanın nasihati

Adam, oğlunun yanındaki kişilerin parası için olduğu bilir ve oğlunu onların gerçek dost olmadığını söyleyerek uyarır. Ölmeden önce de tavana ip asar ve kendisi öldükten sonra bütün paralarını harcayacağını bildiği için oğlunun o ipe kendisini asarak öldürmesini söyler. (102)

J155. Wisdom (knowledge) from women / Kadından öğrenilen akıl

Devin esir ettiği kadın, padişahın küçük oğluna yer altından kurtulması için akıl verir. (21)

Padişahın kızı, İhtiyar kadının verdiği akıl sayesinde kuş olup giden on iki erkek kardeşinin yeniden insan olmasını sağlar. (55)

İhtiyar kadın, padişahın kızını öldürmek için arayan diğer ülkenin düşman padişahına, kızın yerini gösterir ve onun evine kapıdan girilemeyeceğini bu yüzden topun içine atlayıp camdan içeriye girmesi gerektiğini söyler. (68)

Padişahın karısının her gün kırk sopa yediğini öğrenen ihtiyar kadın, padişahın karısına padişah kendisini döverken "Sen Mısır padişahının hikâyesini bilir misin?" diye sormasını söyler böylece kadın sopa yemekten kurtulur. (76)

Dünya güzeli, padişahın karısına atılan iftirayı bildiği için saçları altın olan delikanlıya padişahı yemeğe çağırmasını söyler ve padişahın atının önüne kum verilmesini ister. Bunun üzerine padişah, sinirlenip "at hiç ot yer mi?" diye sorar, dünya güzeli de "kadın goblez doğurur mu?" deyince gerçekler ortaya çıkar. (88)

İhtiyar kadın, şehzadeye dünya güzelinin soracağı soruların cevaplarını öğretir. (97)

Cadı karı, gavur kralına kızın yanına kapıdan değil de pencereden girebileceğini söyler. (98)

Cadı karı, padişaha çalınan altınlarını kimin aldığını bulunabilmesi için akıl verir. (101)

Kadın, zenginleşmek için müneccimlik yapmasını istediği kocasına bildiği bir bilgiyi anlatarak onun müneccim olarak ünlenmesini sağlar. (104)

J200. Choices / Seçimler

Hırsız ile yankesici, odasına girdikleri padişahtan yarı uykulu yarı uyanık haldeyken kadının hırsızın mı yoksa yankesicinin mi olması gerektiği hakkında karar verir. (27)

Padişahın erken ölümü üzerine bir buçuk yaşındaki oğlu ve yeğeni arasında hangisinin tahta çıkması gerektiğine karar verebilmek için ozana saz çaldırırlar, hangisi oynarsa onun padişahın gerçek oğlu olduğu anlaşılır. (33)

İhtiyarın genç bir adamın rüyasına girip başına bir felaket geleceğini söylemesi üzerine genç adam başına gelecek felaketlerin gençliğinde olmasını ister. (36)

Kurnaz adam aklını kullanarak padişahı alt eder ve ona iki seçenek sunar; padişah ya altın topu ya da küp dolusu altını vermek zorunda kalır. (75)

J1100. Cleverness / Akıllılar

Papaz, hoca ve Bektaşi gece uyurken en güzel rüyayı kim görürse önlerindeki yemekleri onun yiyeceğine dair anlaşma yaparlar. Sabah olunca papaz ve hoca rüyalarını anlatır, Bektaşi'ye sıra geldiğinde ise Bektaşi "biriniz gittiniz gökyüzüne biriniz gittiniz Medine'ye geri döneceğinizi nerden bileyim" diyerek onlar uyurken bütün yemekleri yemiştir. (38)

Akıllı tilki, ağaçtaki karganın ağzından peyniri alabilmek için onu güzel sözlerle kandırır. (105)

J1111. Clever girl / Akıllı kız

Padişahın kızı, diğer memleketin padişahını ve askerlerini öldürmek için babasından bir vezir kızı, bir at ve bir de kılıç isteyerek adamları alt etmeyi başarır. (68)

Üvey annesi istemediği için babası tarafından dağda tek başına bırakılan kız, akıllı olduğu için evinin yolunu bulup geri döner. (69)

Kaybolan kocasını arayıp bulan kadın, aklını kullanarak kocasını kendisine köle yapan otel sahibinin hakkından gelip kocasını kölelikten kurtarır. (71)

J1113. Clever boy / Akıllı oğlan

Keloğlan, padişaha sorulan bilmeceleri duyunca dertlenmemesi gerektiğini söyleyerek bilmecelerin yanıtlarını verir ve padişahı harpten kurtarır. (3)

Oğlan aklı sayesinde karşısına çıkan adamları kandırır ve sihirli nesnelerini alır. (12)

İki kardeşten büyük olan akıllıdır. (17)

Keloğlan karşılaştığı yılana ve Şahmeran'a hemen inanmaz, akıllı bir oğlandır. (20)

Parmak Çocuk, insan yiyen devin evinden kendisini ve kardeşlerini kurtarmayı başarır. Annesinin ve babasının fakir olduğu için yedi kardeşi dağda bırakmasına karşı Parmak Çocuk eve dönüş yolunu bulabilir. (23)

Keloğlan aklını ve zekâsını kullanarak kendisini kaçırıp fırında yakmak isteyen kadını ve dev karısıyla ve kızını öldürüp kurtulmayı başarır. (32, 82)

Padişahın en küçük kızıyla evlenen Keloğlan fakir olduğu için dışlanmasına rağmen gizlice padişaha yardımcı olur ve en sonunda kimliğini açıklayıp saltanat sahibi olur. (56)

Yalancı adam, aklını kullanarak padişahtan altın topu almaya hak kazanır. (75)

Pampil, gece olunca uyumayıp kadından nişasta ardından da kalbur ile su taşıyıp börek yapmasını ister. Kadın kalburla su taşımaya çalışırken dolabın içindeki altınları çalıp evden kaçar. (84)

J1540. Retorts between husband and wife / Karı-koca arasındaki karşılıklı sözler

Geçim sıkıntısı çeken bir ailede kadın kocasına para bulabileceğini, kocası da namusunu muhafaza etmek şartıyla istediğini yapabileceğini söyler. (30)

Padişahın oğlu başka bir şehre mal almaya giderken karısına bir yıl geçip de geri dönmemiş olursa kendisini öldü olarak kabul etmesini söyler. (71)

Padişahın kızıyla evlenen balıkçı, evlenmeden önce kıza kendisini küçümsememesi gerektiğini ve balıkçı olduğunu yüzüne vurmaması gerektiğini söyleyerek evlenmeyi kabul eder. (77)

Nasrettin hoca ile karısı eşeğe bakma konusunda anlaşamadıkları için kim çok konuşursa ve kim evvel konuşursa o eşeğe bakacaktır şeklinde anlaşırlar. (78)

Üvey anne, üvey kızını evde görmek istemeyince kocasından bu kızı evden uzaklaştırmasını ister. Adam, kızını dağa terk eder. (79)

J1700. Fools / Ahmaklar

İstanbul'a gelip çalışmaya başlayan Mehmet Ağa, beyin misafirlerinin ayakkabılarını içini dışına çıkarır, beyin ilaçlarının sayısını da karıştırarak beyin hastalanmasına sebep olur. (8)

Keloğlan, sürekli anne ve babasından dayak yer. (9)

Küçük olan erkek kardeş, akılsızın tekidir. (17)

Keloğlan, kurbağalara ve köpeklere et verir ve onlardan etin parasını bekler. Başka bir zaman annesini yıkamak için kaynayan kazana koyar ve annesini pişirerek öldürür. Diğer bir zaman su içmek için elini testiye sokar, eli sıkışınca testiyi kırmak ister ama yanlışlıkla yaşlı kadının kafasında kırar ve kadını öldürür. (25)

Köy kösesi, şehir köselerine önce altın d.şkılayan eşek, ardından insanların söylediğini anlayan tavşan satar. En sonunda da nehre atılıp çıktığında yüz davarı olduğunu iddia eder ve şehir köseleri, köy kösesinden kendilerini de nehre atmalarını ister ve ölürler. (26)

Kadın para kazanmak için cilve yaparak bir tüccarı, reisi ve kumandanı kandırır onların paralarını ve mallarını alarak rezil eder. (30)

Uyanık Keloğlan çeşitli hileler ile kendisine kötülük eden dev karısını ve kızını/kadını öldürüp intikamını alır. (32, 82)

Serseri, çalışmak için girdiği ilk dükkânda adını "ye iç" olarak söyler, dükkânı emanet eden ustasının bütün mallarını yer bitirir, dükkâna gelen adam parasını isteyince serseri

kendi yediğini söyler ve işten kovulur. Yine aynı serseri terziye çırak olur bu sefer de adını "kes biç" olarak tanıtır. Dükkânı emanet eden adamın bütün kumaşlarını keser adam parasını isteyince kendisinin parçaladığını söyler ve işten kovulur. (60)

Serseri, akşam olunca bir saraylı görür ve onun keriz olduğunu zannederek kızının yanında yatar. Bunu gören adam serseriyi eşek sudan gelinceye kadar döver. (61)

Serseri, babası gibi hırsızlık yapmak isteyip padişahın altınlarını çalmaya çalışırken yakalanıp idam edilir. (61)

Akılsız oğlan, annesinin emanet ettiği tavuğu kaçırır, yumurtalarının kırılmasına sebep olur. Başka bir gün annesinin dokuduğu bezleri bir heykele satar, ertesi gün parasını istemeye gider. (74)

Köse Dayı, sürekli evine gelip yemeklerini yiyen hırsızlardan kurtulmak için bazı yalanlar (eti cabaya koyup çimene bırakırsanız et pişer, birisini öldürüp düdüğü üç kez çalarsanız ölü dirilir, beni ırmağa attığınızda gırık gırık etmemin sebebi davarları saymamdı) söyler. Hırsızlar da her seferinde bu yalanlara inanırlar ve en sonunda ölürler. (99)

Ahmak karga, tilkinin güzel sözlerine kanarak ağzındaki peyniri tilkiye kaptırır. (105)

J1701. Stupid wife / Aptal karı

Fadim karı, her gün bir yumurtasını satıp para kazandığı tavuğunu kesip karnındaki yumurtaları çıkarmayı ve çok para kazanmayı ister. Bunu yapınca elindeki tek tavuğunu da kaybeder. (10)

Aptal kadın, Pampil'in isteği üzerine onun için kalbur ile su taşıyıp börek yapmaya çalışır. (84)

J1736. Fools and the unknown animal / Hayvanın bilgisizlik ve aptallıkları

Ahmak karga, tilkinin güzel sözlerine kanarak ağzındaki peyniri tilkiye kaptırır. (105)

J1791.6. Diving for reflection of beautiful woman / Güzel kadının suya yansıması

Şehzade, atını çeşmede sularken yüzü suya yansıyan kıza âşık olur. (22)

J2511. The silence wager. A man and his wife make a wager as to who shall speak first / Sakin bir şekilde bahse girme: ilk defa kimin konuşacağı hususunda, erkek ve karısı bahse girer

Nasrettin Hoca ve karısı, eşeğe kimin bakacağına karar vermek için kim çok konuşur ve önce konuşursa eşeğe o baksın diyerek anlaşırlar. (78)

J2699. Cowardly fools / Korkak aptal

Mehmet Ağa, çok korkak olduğu için yirmi beş yaşına kadar evden dışarıya hiç çıkmaz. (37)

3.2.10 K Aldatmalar

K93- Cheating is done to win the exam / İmtihanı kazanmak için hile yapılır (MEB)

Mehmet Ağa, taş ufalama imtihanında cebindeki unu döker, kumdan su çıkarma imtihanında da elindeki yumurtayı kırar böylelikle imtihana girdiği insanları kandırır. (37)

K100. Deceptive bargain / Aldatıcı anlaşmalar

Büyük abi, en küçük kardeşine yemek vermesi karşılığında ondan gözlerini ister. (17)

Halasının tuzak kurup tuzlu çörekler yedirdiği kız, su karşılığında gözlerini çıkarıp halasına verir. (89)

K140.1. Deceptive exchange / Hileli değiştirme

Zevzek herifin biri, leylek yumurtalarını başka yumurtalar ile değiştirince erkek leylek dişisinin ona ihanet ettiğini düşünüp dişisini döverek öldürür. (53)

Altın yumurtlayan horozu gören adam, çarşıdan horozun bir benzerini bulup değiştirir. (58)

Keloğlan kendisini fırına atmak isteyen kızı hile ile kandırır ve fırına kendisi yerine kızı atılmış olur. (32, 82)

Cadı karı, padişahın karısının doğurduğu bebekleri göbelez yavrularıyla değiştirir. (88)

Cadı karı, padişahın karısını hamama kilitleyince onun yerine kendi kör kızını koyar. (100)

K301. Master thief / Usta hırsız

Tilki ustalıkla insandan yemek sepetini çalar. (14)

Cadı karı, sihirli aynayı Keloğlan'ın saçından keserek alır, Keloğlan'ın faresi de cadı karıdan sihirli aynayı geri alır. (18)

Usta hırsız, padişahın sarayına girebilmek için sarayın demir kapısına kuşağını atıp pencereye tırmanır. (27)

Avcının en küçük oğlu, babasının istediği tüfeği çalıp getirir. (29)

Adamın biri, hamamda yıkanan kadının altın yumurtlayan horozunu çalar. (58)

Pampil, kadının altınlarını çalıp kaçar. (84)

Usta hırsız, sürekli padişahın altınlarını çalar ve ne kadar araştırılsa da bulunamaz. (101)

K690- Escape from the giant / Devden kaçma (MEB)

Parmak Çocuk, kendisini ve kardeşlerini insan eti yiyen devin elinden kurtarmayı başarır. (23)

Dev anasının oğlu ve gelini, dev anasının kendilerini yememesi için ondan kaçarlar. (24)

Keloğlan, çeşitli hileler vasıtasıyla dev karısını ve kızını öldürerek köyüne geri döner. (32)

K700. Escape from death or danger by deception / Ölüm ya da tehlikeden aldatma yoluyla kaçma

Parmak Çocuk, dev uyuyunca ayağındaki sihirli pabuçlarını çalıp devin evine geri gider ve onun mücevherlerini karısından alır. Kardeşlerini ve kendisini devden kurtarır. (23)

Kız, kendisini tüfeğin içine koyup ateşleyerek öldürmeye çalışan padişahtan nasıl yapılacağını göstermesini ister ve kendisini kurtarır. (68)

Tavana çıkan Keloğlan, kadını tüfeği patlatarak çıktığına inandırır ve kadının ölümüne sebep olarak evden kaçıp kurtulur. (82)

Köse Dayı, öleceği sırada yoldan geçen bir çobanı kandırarak içinde bulunduğu çuvaldan çıkmayı başarır ve yerine çobanı koyar. (26, 99)

K955. Murder by burning / Yakma ile öldürme

Köylü kızını öldürmek isteyen kuması, köylü kızını sandığa koyarak fırına attırır. Sandık yanarken kapağı açılır ve köylü kızı oradan kaçar. (6)

Ahmak Keloğlan, annesini yıkamak için kaynar kazanın içine sokunca annesini öldürür. (25)

Keloğlan, dev karısını kızgın sacla kızını da fırına atarak öldürür. (32, 82)

Padişah, annesinin karısına attığı iftiralara inanarak karısını ateşe atıp öldürecekken kızın erkek kardeşleri gelip kurtarır. (55)

Padişah, kaçırdığı kızı bir çuvala koyup fırının içine atar ve kızı yakarak öldürmek ister fakat kibrit bulamayınca kibrit aramaya çıkar, o sırada kızı iki yolcu kurtarır. (68)

Gavur kralı, kaçırdığı Türk kralının kızını fırına atar ve yakarak öldürmek ister. (98)

K958. Murder by dwowning / Suda boğularak öldürme

Şehrin ahalisini bıktıran, çocukların korkudan evlerinden çıkamamasına sebep olan serseriyi, içip kafayı çekenler dereye yuvarlayarak öldürürler. (60)

Köse, hırsızları kandırarak ırmağa atarak öldürür. (26, 99)

K963. Rope cut and victim dropped / İp kesildiğinde kurban aşağıya düşer

Padişahın üç oğlundan ikisi en küçük kardeşlerini su alma bahanesiyle kuyuya salıp ipini keserler. Böylece çocuğun suda boğulup ölmesini isterler. (57)

K1350. Woman persuaded (or wooed) by trick / Kadın Hile ile İkna Eder veya Kur Yapar

Kadın; tüccarı, reisi ve kumandanı cilve yaparak kandırır ve evine çağırır. Sonra onların mallarını ve paralarını alıp çeşitli oyunlarla evinden gitmesini sağlar. (30)

Padişahın annesi, gelinine karşı iftiralarda bulunur ve çeşitli hileler yaparak oğlunu kandırır. En sonunda oğlu karısını yakarak öldürmek ister. (55)

İhtiyar kadın, kör numarası yaparak ağaçta yaşayan kızı aşağıya inmeye ikna eder. (91)

K1357. Lover’s gift regained. The husband appears before payment can be made to wife / Kaybedilen sevgilinin yeniden elde edilmesi

Padişahın kızıyla evlenen Keloğlan, sihirli nesnesini kaybedince padişahın kızını da kaybeder. Keloğlan hayvan arkadaşları sayesinde sihirli nesnesine kavuşunca prensesi de geri alır. (18)

Kardeşleri tarafından kuyuda bırakılan padişahın en küçük oğlu, geri dönmeyi başarınca kardeşlerini öldürür ve sevdiği kızı geri alır. (21, 57)

Padişahın kızı, sözleri sebebiyle kalbini kırdığı ve ayrı düştüğü kocasını kazanmak için mücadele eder ve kocasıyla yeniden evlenmeyi başarır. (77)

Karısı yerine sahte gelinle evlenen adam, gerçekleri öğrenince sevdiğine kavuşur. (89)

Şehzade, başka bir ülkenin padişahı tarafından kaçırılan sevgilisini arayıp bulur ve evlenir. (97)

K1571. Trickster discovers adulter: food goes to husband instead of praramour / Zinanın hile ile keşfedilmesi

Mısır padişahı, karısının her gece bir yere gittiğini anlayınca uyuma numarası yaparak karısını takip eder ve karısının kendisini bir Arap'la aldattığını öğrenir. (76)

K1700. Deception through bluffing / Blöf vasıtası ile aldatma

Köse, çeşitli yalanlarla karşısındaki insanları aldatmayı ve onları denize atarak öldürmeyi başarır. (26, 99)

Padişahın oğluyla karısının namusu üzerine iddiaya giren otel sahibi, adamın karısının evine bir sandık içinde gizlice girip karısının eşyalarını alır ve adamı kendisine köle yapar. (71)

Tilki, karganın sesinin diğer kuşlar içinde en güzeli olduğunu söyleyerek onu kandırır ve onun ses çıkarmasıyla beraber ağzındaki peynirini alır. (105)

K1812. King in disguise / Tebdil-i kıyafet ile gezen padişah

Padişahın kızı tarafından yaralanan düşman ülkenin padişahı, kılık değiştirerek padişahın sarayının karşısına bir saray yaptırıp padişahın kızıyla evlenir. (68)

Padişah, geceleri daima tebdil-i kıyafet giyerek halkın arasında dolaşır, lehinde veya aleyhinde konuşan var mı diye bakar. (73)

Padişah, kendisinden daha fazla zekât verdiğini öğrendiği Kızlar padişahını görmeye giderken derviş kılığına girer. (83)

K1817.4.1. Disguise as peddler / Satıcı kılığına girme

Türk padişahın kızından intikam almak isteyen gavur kralı, Türk padişahının sarayının karşısına bir dükkân açarak orada sattığı malları insanlara bedava verir. (98)

K1822. Animal disguises as human being / İnsan kılığına giren hayvanlar

Keloğlan'ın ölümden kurtardığı sarı yılan bir anda insan olup Keloğlan'a teşekkür eder. (18)

K1837. Disguise of woman in man's clothes / Kadın, kıyafet değiştirerek erkek kılığına girer

Padişahın oğlu mal almak için gittiği şehirden bir yıl boyunca dönmeyince karısı, erkek kılığına girip kocasını aramaya başlar. (71)

Padişahın kızı, kocasının yanına giderken erkek kılığına girer. (77)

Kızlar padişahı, dünyalar güzeli bir kızdır fakat giysileri erkek giysisidir. (83)

Türk padişahının kızı, erkek kıyafetleri giyip kılıç kuşanarak gavur kralının adamlarını öldürmeye gider. (98)

K1840. Deception by substitution / Bir başkasının yerine geçerek aldatma

Padişahın en küçük oğlu, abilerinin ihaneti üzerine onları öldürür ve kendisinin kim olduğunu padişaha kardeşlerini öldürdükten sonra söyler. (21)

Yedi erkek kardeş gece olunca devin kızları ile yer değiştirir ve böylece kendileri yerine devin kızları ölmüş olur. (23)

Şehrin valisinin kızını başka bir memleketin kralına getirmesi gereken şehzade, kızı çok beğenince dev arkadaşıyla anlaşarak devi kız kılığına sokar. (57)

Gavur kralı, intikam almak için Türk padişahının memleketine gelerek satıcı kılığına girer ve padişahın kızıyla evlenir. (98)

K1911. The false bride (substituted bride). An imposter takes the wife's place without husban's knowledge and banishes (kills, transforms) the wife) / Sahte gelin (bir başkasının yerine geçme)

Halası, Beyoğlu ile evlenen yeğenini kıskandığı için yeğenini hileyle kör edip yerine kendi kızını geçirir. (89)

K1911.3. Reinstatement of true bride / Gerçek gelinin eski haline gelmesi

Boynuzları olan keçi kız, istediği zaman urbalarını giyip güzel bir kıza dönüşebilir. Kendisini beğenmeyen kaynanasının karşısına güzel haliyle çıkınca kaynanası tarafından sevilmeye başlar. (70)

Kadının oğlu annesinin muskasını geri getirince kadın tekrar dirilir ve eski haline gelip Beyoğlu'na yeniden kavuşur. (89)

K1931.4. Impostors throw hero into pit / Sahtekârlar kahramanı kuyunun içinde bırakır

Padişahın büyük oğlanları en küçük kardeşini kuyunun içinde bırakıp giderler. (21, 57)

K1931-8. Impostors leave the hero in a deseted place / Sahtekârlar kahramanı ıssız bir yere bırakırlar (MEB)

Üvey annesinin istemediği sekiz yaşındaki kızı babası dağa terk eder. (69)

K1935. Impostors steal rescued princess / Sahtekâr kimselerin çaldığı prenses kurtarılır

Düşman padişahının/gavur padişahının öldürmek için evlendiği prensesi yoldan geçen iki yolcu/kervancılar kurtarır. (68, 98)

K2110.1. Calumniated wife / İftira edilen eş

Padişah erken yaşta ölünce etraftakiler karısının onu aldattığını ve çocuğunun p.ç olduğunu iddia ederler fakat yalanları ortaya çıkar. (33)

Padişahın oğluna karısının namussuz olduğu hile yoluyla ispatlanır fakat kız kendisine atılan iftiraları ortaya çıkarmayı başarır. (71)

K2211. Treacherous brother / Hain erkek kardeşler

Büyük kardeş, küçük kardeşine yemek verme karşılığında ondan gözlerini sökmesini ister ve onu yalnız başına bırakıp gider. (17)

Padişahın iki oğlu, en küçük kardeşlerinin başarılarını kıskandıkları için onu kuyuya salıp ölüme terk etmişlerdir. (21, 57)

Hain erkek kardeşler, Mehmet Ağa'nın korkusundan kız kardeşlerini sevdiği olmasına rağmen Mehmet Ağa'ya verirler. (37)

K2212. Treacherous sister / Hain kız kardeş (abla)

Hain ablalar padişahın istediklerini yapamayınca en küçük kardeşleri de yapamasın diye kız kardeşlerine ihanet ederler. (88)

K2213. Treacherous wife / Hain eş

Hırsız Tahir, yıllar sonra intikamını alabilmek için padişahın kızıyla evlenmek ister. Kızla evlenince ateşlerin içine atarak öldürmek ister. (1)

Hain kadın, kocasını bir hovarda ile /farklı farklı erkeklerle aldatır. (4, 39, 92)

Bir kadın hem hırsız hem de yankesiciyle evlidir. Kadın gece yankesiciyle, gündüz hırsız ile vakit geçirir. Önceleri adamların birbirinden haberi olmaz. (27)

Mısır padişahının karısı, padişahı her gece Arap'ın evine giderek aldatır. (76)

Padişahın iki karısı, en küçük gelin çocuk doğuracağı zaman ebe yerine cadı karı getirirler ve çocukların yerine göbelez koymasını isterler. (88)

Kadın, kocasının zenginleşip eve gelmesini istediği için adam çeşitli suçlara bulaşır ve bunun sonucunda eli kesilir. (93)

K2215- Treacherous father / Hain baba (MTB/MEB)

Şehzade babasının hastalığına derman olacak balıklar padişahını denize attırınca padişah, oğlu için ölüm emri verir. (22)

Hain baba, üvey anne tarafından istenilmeyen, sevilmeyen küçük kızını dağda tek başına bırakır. (69, 79)

Kocasının avladığı iki güvercini yıkarken kaybeden kadın, kendi bacağından kesip pişirir. Bu insan etinin tadını beğenen adam, çocukları kesip yemeye karar verir. (91)

K2218.1. Treacherous mother-in-law accuses innocent wife / Hain kayınvalide

Hain kaynana gelinine çeşitli iftiralarda bulunur ve neredeyse gelinin yanarak ölmesine sebep olacaktır. (55)

K2219-1. Treacherous stepmother / Hain üvey anne (MTB/MEB)

Üvey anne, padişahın altı çocuğunu aç bırakarak ve döverek terbiye etmeye çalışır. Çocuklar evden kaçıp babalarına şikâyet edince onlardan kurtulmak için sihirli kazak yaptırıp üzerlerine atar ve çocuklar kuşa dönüşürler. (59)

Üvey annesi, sekiz yaşındaki kızı sevmediği için evde istemez. Kocasına kız evden gitmezse kendisinin evden ayrılacağını söyler. Adam da karısını çok sevdiği için kızından vazgeçer. (69, 79)

K2246.1. Treacherous king / Hain kral

Hain kral, hiç kız çocuğu olmayınca doğacak on üçüncü çocuğu kız olursa on iki erkek çocuğunu öldürmeye karar verir, tabutlarını hazırlatır. (55)

Padişahın en küçük kızı, fakir Keloğlan ile evlenmek isteyince padişah kızını evlatlıktan reddeder. (56)

Padişah, karısının gölde yıkanan bir Arap'a âşık olduğunu zannederek karısını saraya götürür ve her gün kırk sopa atar. (76)

Padişah, başka bir adamla evlenecek olan dünya güzelini hile ile kaçırır. (97)

K2295. Treacherous animals / Hain hayvanlar

Kedi, bütün sıçanlardan helallik almak amacıyla fırının içinde buluşmalarını ister. Bütün fareleri fırının içinde toplayınca kendisi de fırının ağzına gelip farelerden hesap sorar. (62)

K2295-6. Treacherous snake / Hain yılan (MEB)

Yılan, kendisini sırtında taşıyan kaplumbağaya ihanet edip onu ısırır. (47)

K2297. Treacherous friend / Hain arkadaşlar

Arkadaşı olan köpeği kandıran tilki, donmaya başlayan göle köpeğin kuyruğunu sokturur ve onu ölüme terk eder. (14)

Üç arkadaş yolculuk sırasında yemek yemek için uğradıkları evde kendi aralarında kavga çıkarırlar. (31)

K2302- Fake bride lies to her husband / Sahte gelin kocasına yalan söyler (MEB)

Sahte gelin, kocasına yalan söyleyerek onu aldatır. (89)

K2305- Do business fraudulently / Hile ile iş yapma (MEB)

Zengin olmak isteyen kız, hayırsever komşusunun yardımıyla zengin gibi giyinir. Fakir kız, yalanlarla saraya girip sarayın hanımı gibi davranır, hizmetçilere istediklerini yaptırır. (72)

K2307- Possession of property by fraud / Hile ile mal sahibi olma (MEB)

Oğlan, yüzüğünü değiştirmek isteyen adamları hile ile kandırarak öldürür ve sihirli nesnelerini (pala, postaki, tekke) alır. (12)

Parmak Çocuk, devin pabuçlarını alarak devin evine gider ve karısına devin bütün altınlarını ve incilerini istediğini söyleyerek kandırıp mücevherleri alarak kaçar. (23)

Keloğlan hırsızları korkutup kaçırır ve onların kaçarken bıraktığı altınları alır. (25)

Öldürülmek üzere çuvala koyulup ağaca asılan köy kösesi/Köse Dayı, bağıra bağıra sesini bir çobana duyurmayı başarır ve onu kandırarak çuvala çobanı koyar, kendisini ölmekten kurtarır. (26, 99)

Çeşitli hileler ile etrafına korku salan Mehmet Ağa, en sonunda üç erkek kardeşten hem kız kardeşlerini alıp evlenir hem de evine dönerken kırk at hazırlatıp kırkına altın yükletmiştir. (37)

Pampil, misafir olduğu evin hanımına uyuyabilmesi için annesinin kalburla su taşıyarak börek yaptığını söyleyerek kandırır. Kadın su taşımakla uğraşırken evdeki altınları çalıp kaçar. (84)

Tilki, güzel söz ve iltifatlarla kargayı kandırarak ağzındaki peyniri alır. (105)

3.2.11 L Kaderin Ters Dönmesi

L10. Victorious youngest son / En genç oğulun zaferleri

Ölmek üzere olan padişah, üç oğlundan en kıymetli malları bulup getirmelerini ister. En küçük oğlan babasına en kıymetli malları getirir ve onun tahtına oturur. (7)

En genç oğul devi öldürmeyi başarır. (21)

Avcının en küçük oğlu, babasının istediği tüfeği çalıp babasına getirmeyi başarır ve bunun karşılığında babasını onun istediğini yerine getirip oğlunu evlendirir. (29)

Padişahın en küçük oğlu babasının istediği altın kuşu türlü zorluklara rağmen bulup getirir. (57)

Dünya güzeline âşık olan padişahın üç oğlundan yalnızca en küçüğü kız ile evlenmeye hak kazanır. (97)

L11. Fortunate youngest son / Talihli en genç oğul

Akılsız oğlan, bir değirmende inlerin, cinlerin ve perilerin konuşmasını duyarak bir ağacın altında hazine sakladıklarını, başka bir ağacın altından bir değirmenlik su aktığını ve söğüt ağacının yapraklarının kör gözleri açtığını öğrenir. Böylelikle köyün en zengini olur. (17)

L31. Youngest brother helps elder / En küçük kardeş, büyüklerine yardım eder

Ayı, fakir karı kocadan üç kızından birisini kendisine vermesini ister. İki kardeş korkup ayıya gitmeyince en küçük kardeş gitmeye razı olur. (58)

Kız kardeş, kuşa dönüşen kardeşlerinin yeniden insan olabilmesi için sabır göstermelidir. (55, 59)

L50. Victorious youngest daughter / Muzaffer en genç kız

Padişahın üç kızından en küçüğü, babasının hazinesine dadanan kırk hırsızı mağlup eder. (1)

Padişahın kızı, babasının savaş açmak istediği düşman ülkenin padişahını ve askerlerini yok ederek babası tarafından ödüllendirilir. (68)

Üvey annesi yüzünden babası tarafından dağa terkedilen öksüz kız, dağda cinlerin ve şeytanların konuşmalarından sakladıkları altınların yerini öğrenince altınları alıp evine geri döner ve eve yeniden kabul edilir. (69)

L111.1. Exile returns and succeeds / Gurbete çıkma ve başarılı bir şekilde dönme

Gurbete çıkan iki kardeşten küçük olanı başına gelen felaketlerden kurtulup olağanüstü varlıkların sırlarını öğrenerek köyüne zengin bir şekilde döner. (17)

Korkak Mehmet Ağa, bir cesaretle kendisine bıçak yaptırıp yola çıkar. Yolda çeşitli hilelerle etrafına korku salar ve evine kırk at dolusu altınla döner. (37)

L111.4. Orphan hero / Öksüz kahraman

Padişahın erkek kardeşi ölünce padişah yeğenini kendi evladıyla bir büyütür. (33)

Babası ölünce aklını kaybeden serseri oğlan, yaptığı serserilikler sonucunda öldürülür. (61)

Üvey annesinin zulmünden kaçan iki kardeşten erkek olan büyücü kadının suları büyülemesi neticesinde pınardan su içince geyiğe dönüşür. (100)

Babası ölen çocuk annesiyle birlikte çiftçilik yaparak geçinirken babasının asıl mesleğinin hırsızlık olduğunu öğrenir ve baba mesleğini yapmaya başlar. (101)

L111.4.2. Orphan heroine / Öksüz kahraman kız

Üvey annesinin istemediği sekiz yaşındaki öksüz kızı babası dağa terk eder. (69)

Üvey anne, öksüz kız ile erkek kardeşine her gün yüz sopa atıp ahırda yaşatır. Kız bütün eziyetlere sabreder ve sonunda padişahın oğlu ile evlenir. (100)

L112.2. Very small hero / Çok küçük kahraman

Karı ve kocanın sahip olduğu yedi çocuktan bir tanesi Parmak Çocuk'tur. (23)

L113.5. Woodcutter hero / Odun kesen kahraman

Keloğlan ile üç kız kardeşi, adamın biri sabahtan akşama kadar dağda odun yaparlar. (84)

Oğlan, kasabaya odun getirip satar. (101)

L121. Stupid hero / Aptal kahraman

Fadim karı, tek geçim kaynağı olan tavuğunu hırsı yüzünden keser ve parasız kalır. (10)

Tilki, köpekten kuyruğunu donmak üzere olan göle sokarak balık tutmasını ister ve onu kandırarak ölüme terk eder. (14)

Küçük kardeş, acıkınca abisinden yemek alabilmek için iki gözünü de söker. (17)

Aptal Keloğlan; geviş getiren danasından sakız ister, vermeyince de öldürüp derisini yüzer, parçaladığı etleri kurbağalara ve köpeklere verip gelecek hafta parasını almaya geleceğini söyler, annesini kaynar suda yakarak öldürür, gece susayınca elini soktuğu su küpünü ihtiyar kadının kafasında kırar ve ağabeyleri, kapıyı ört dediği için kapıyı söküp omuzunda taşır. (25)

Serseri, girdiği işlerde çeşitli aptallıklar yaparak kovulur. (60)

Serseri, baba mesleği hırsızlığı yapmak isterken ilk soygununda eşek sudan gelinceye kadar dayak yer ikinci soygununda ise padişah tarafından idam ettirilir. (61)

Adam, hırsızlık için gittiği konakta çeşitli sebeplerden dolayı bağırıp ev sahibini uyandırır. (93)

L124. Dumb hero / Dilsiz kahraman

Abilerini kurtarabilmek için on iki yıl boyunca hiç konuşmayan kızı dilsiz sanırlar. (55)

L160. Success of the unpromising hero (heroine) /Umut vermeyen kahramanın başarıları

Keloğlan, yaptığı pek çok aptallığa rağmen abilerini ve kendisini zengin etmeyi başarır. (25)

Yirmi beş yaşına kadar hiç evden çıkmamış ve annesini bıktırmış olan Mehmet Ağa, evinden çıktıktan sonra türlü hileler ile zengin olup geri döner. (37)

Bir karı kocanın erkek oğlu, on yaşına gelinceye kadar mektebe verilir okumaz, sanata verilir çalışmaz, serseri serseri dolaşır. Babasının kendisine bakmak istemediği oğlan, balıkçılık yapmaya başlar ve bulduğu sihirli nesne (tas) sayesinde zengin olur. (54)

Akılsız Oğlan, annesinin dokuduğu bezleri bir heykele satıp ertesi gün de parasını almaya gidince heykelin kendisine cevap vermediğini görüp heykeli dövmeye başlar. Heykelin kafası kırılınca içinden bir altın zincir çıkar. (74)

L161. Lowly hero marries princess / Aşağı seviyede kahraman prensesle evlenir

Padişah, fakir Keloğlan ile kızını evlendirir. (3, 18, 56)

Oduncu delikanlı, sihirli yüzüğünü kullanarak başına gelen belalardan kurtulur ve padişahın kızıyla evlenir. (13)

Padişahın kızı balıkçıya âşık olup duygularını oğlana açar. Oğlan kendisinin balıkçı olduğunu söyleyerek prensesten uzak kalmaya çalışsa da prensesin ısrarı sonucunda evlenirler. (77)

L162. Lowly heroine marries prince (king) / Prens (kral) sevdiği kız ile evlenir

Şehzade; pazarda gezerken gördüğü köy kızına, suya yansıyan kız suretine, dünya güzeli kıza veya güzelliğine hayran olduğu kıza âşık olup evlenir. (6, 22, 57, 73, 89, 97, 100)

L165. Lowly boy becomes king / Fakir oğlan kral olur

Evinden çıkıp alışveriş yapmaya giden fakir oğlan yolda yılanlar padişahının kızını kurtarır ve bundan sonra hayatı tamamen değişir. En sonunda yılanlar padişahını da öldürerek onun sarayına yerleşir. (12)

Padişah, fakir damadı Keloğlan'ın başarılarını öğrenince saltanatını damadına bırakır. (56)

L300. Triumph of the weak / Zayıfın başarısı

Padişahı harpten kurtaran Keloğlan, padişahın damadı olur. (3)

Samanlıkta saklanan Keloğlan, samanlığa gelen kadınla adamı korkutup kaçırınca onların bıraktığı bir heybe dolusu altını alarak köyünün ağası olur. (9)

Devrin padişahı en büyük yalanı söyleyene altın küp vereceğini duyurunca devrin kurnaz adamı da büyük bir yalan söyleyerek altın topun sahibi olur. (75)

Ali Baba, kırk haramilerden çaldığı altınlar sayesinde zengin olur. (86)

Babasının ilerde hırsız olur diye korktuğu ve evden uzaklaştırmak istediği oğlu, Of adındaki ak sakallı ak saçlı ihtiyarı öldürüp kızıyla evlenir ve bütün mal varlığına sahip olur. (90)

Hırsızlık yapmaya başlayan oğlan, padişahın altınlarını çalıp yakalanmayan usta bir hırsız olup padişahın imtihanlarını geçince sarayda kendisine iş verilir. (101)

L312. Little strong man defeats giant in race / Küçük kuvvetli adam devi mağlup eder

Parmak Çocuk, insan yiyen devi mağlup eder. (23)

3.2.12 M Geleceğin Tayini

M201. Making of bargains and promises / Söz ve anlaşmanın yapılması

Yankesici ile hırsız bir kadına sahip olmak için hüner imtihanı yapmaya karar verirler ve birbirlerine karşı hünerlerini sergileyecek zamanı ararlar. (27)

Avcı babanın oğlu, babasının istediği tüfeği çalıp getirince babası oğluna verdiği sözü tutup oğlunu evlendirir. (29)

Fakir kadın para kazanmak için kocasından izin ister ve kocası namusunu muhafaza etmesi karşılığında istediğini yapabileceğini söyler. (30)

Padişah ölmeden önce mallarını dört oğluna böler ve onları tembihler. Aralarında anlaşmazlık çıkarsa şark vilayetinin padişahına gidip ondan yardım almalarını söyler. (34)

Adamın biri nehir kenarında gördüğü Arap'ın istediğini yapacağına dair söz verir. (56)

Kedi, farelere çok eziyet ettiğini ve ölmeden önce helallik almak istediğini söyleyerek bütün sıçanları fırının içinde toplar. (62)

Karısı yeni vefat eden padişahın sarayına giren fakir kız, sarayın hanımı gibi davranıp etraftakilere emirler verince padişahın huzuruna çağırılır. Padişaha olanları anlatınca padişah fakir kızı kendisine eş yapar. (72)

Padişahın kızı ile evlenen balıkçı, evlenmeden önce kıza balıkçı olduğunu yüzüne vurmaması karşılığında evlenebileceğini söyler. (77)

Kendisine koca aramak için yola çıkan kadını gören Nasrettin Hoca, eşeğe bakma şartıyla kadınla evlenmeye karar verir. (78)

Padişah, altınlarını çalan çocuğa başka bir memleketin padişahını tabuta koyup götürmesi şartıyla affedeceğini söyler. (101)

Fakir kadın, kocasının zengin olup gelmesini ister bunun için de müneccim olmasını şart koşar. (104)

Padişah, müneccime altınlarını çalan hırsızları bulup getirmesi karşılığında ömrünün sonuna kadar maaş bağlayacağını söyler. (104)

M225. Eyes exchanged for food / Yiyecek için gözlerin değiştirilmesi

Küçük oğlan çok acıktığı için yemek karşılığında abisine, kız susadığı için halasına su vermesi karşılığında iki gözünü söküp verir. (17)

M244. Bargains between men and animals / İnsan ve hayvanın arasındaki anlaşma

Kuyuya atılan oğlan, kedisinin fareleri öldürmemesi için farelerden yardım ister. (12)

Zümrüdüanka kuşu, oğlanı yeryüzüne çıkarmak için kırk fıçı su kırk fıçı da et ister. Lık dedikçe su, lak dedikçe et vermesini ister. (21)

Ayı ormanda gördüğü karı kocayı öldürmemek için kızlarından birisini vermelerini ister. (58)

M246.1. Covenant of friendship between animals / Hayvanlar arasındaki dostluk anlaşması

Tilki ile köpek beraber gezip bir ev yapmaya karar verirler. (14)

Aslan, kurt ile avlanarak birlikte yemek bulma konusunda anlaşma yaparlar. (94)

M300. Prophecies / Kerametler

Baltabıyık, Mısır firavununun kızının içinde yılanın olduğunu önceden bilir. (22)

3.2.13 N Şans ve Kader

N2.5-3. Bet with the king / Kral ile bahse girme (MEB)

Padişah, devrin yalancı adamına "altın top" vereceğini duyurunca adamın biri padişahtan asker ve kırk araba isteyerek kırkıncı günde en büyük yalanı söyleyeceğine dair bahse girer. (75)

Padişah, müneccim adamın altınlarını çalan kişilerin kim olduğunu ve altınlarının nerede olduğunu söylemesi şartıyla ömür boyu maaşa bağlayacağını, elinde ne sakladığını bilirse de onu hazine nazırı yapacağını söyler. (104)

N2.6-4. Bet with sister / Kız kardeşler ile bahse girme (MEB)

Üç kız kardeş, padişah ile evlenirlerse neler yapacakları konusunda bahse girerler. (88)

N111.2.1. Fortuna blind / Kör talih

İnler, cinler ve perilerin yerini öğrenip onlardan bilgi alarak zengin olmayı bekleyen büyük oğlan yakalanınca periler tarafından boğularak öldürülür. (17)

Cadının iftirasına maruz kalan padişahın en küçük karısı çok büyük işkenceler çeker. (88)

Kocasının zengin olup gelmesini isteyen kadın yüzünden adam, birden fazla kez hırsızlık yapmaya çalışır ve bu olayların sonunda elleri kesilerek cezalandırılır. (93)

N111.2.2. Fortuna with two faces / İki yüzlü kader

Padişah ile evlenen kız, kaynanası tarafından çeşitli iftiralara uğrayarak, uzun süre çile çektikten sonra tam yakılacakken gerçeklerin ortaya çıkması ile tekrar muradına erer. (55)

Annesi öldükten sonra üvey annesi istemediği için evden atılan çocuk, Allah'ın yardımı sayesinde bir çuval altınla evine geri dönünce ailesi tarafından kabul edilir. (69)

Padişah, karısının bir Arap'a âşık olduğunu zannettiği için ona her gün kırk sopa atar. Bunu öğrenen Mısır padişahı, kadının namuslu biri olduğunu anlar, kadınla evlenip onu bu zulümden kurtarır. (76)

Padişahın oğlu ile evlenen en küçük kız kardeş, altın saçlı bir erkek ile bir kız doğurur. Kız, ablalarının planlaması sonucunda cadının iftirasına uğrayarak uzun süre çile çeker ve gerçekler ortaya çıkınca tekrar muradına erer. (88)

Fakir kadının yeni doğan kızı saçlarını yıkadığı vakit yerlere altınlar dökülür. (89)

Hırsızlık yapan çocuk padişah tarafından affedilince saray verilerek ödüllendirilir. (101)

N122.0.1. The choice of roads / Yolların seçimi

Padişahın üç oğlu, altın kuşu bulmak için yola çıktıktan sonra karşılarına çıkan üç yol ayrımı gelir, birinci yoldan en büyük oğlan, orta yoldan ortanca oğlan, üçüncü yoldan da en küçük oğlan gider. (57)

N122.1. Unlucky places / Şanssız yerler

Ormana oduna giden karı, koca ve üç kızı bir ayıyla karşılaşır. (58)

N130. Changing of luck or fate / Şans ve kaderin değişmesi

Şehzade tarafından hapse atılan Keloğlan, zekâsı sayesinde padişahı harpten kurtarır ve padişahın kızıyla evlenir. (3)

Keloğlan, samanlıkta bulduğu heybe sayesinde zengin olunca bir köyün ağası olur. (9)

Keloğlan yolda giderken sarı bir yılanı ölümden kurtarır. Kurtardığı kız, yılanlar padişahının kızı çıkınca Keloğlan'ın hayatı tamamen değişir. (18)

Padişah avlanırken ağaçta duran hiç konuşmayan kızı görür ve onunla evlenmek istediğini söyler. Padişah kızı alıp sarayına döner ve evlenirler. (55)

Önce bir Arap'ın esiri olan ardından bir padişahın kızıyla evlenip dışlanan fakir Keloğlan, belli bir zaman geçtikten sonra padişaha kendisini kabul ettirir ve saltanat sahibi olur. (56)

Karı ve koca kızlarını ayıya vermek istememelerine rağmen zor durumda kalıp küçük kızlarını verdikten sonra ayı sayesinde zengin olurlar. (58)

Fakir bir ailenin kızı olan keçi kız, Beyoğlu'nun bahçesinden meyve çalarken yakalanır ve Beyoğlu kızla evlenir. (70)

Zengin olmak isteyen fakir kız, zengin gibi davranıp zengin gibi giyinince saraya gider ve oranın hanımı gibi davranır. Padişah, sebebini sorduktan sonra kızla evlenmek ister. (72)

Kızını oğluna almaktan vazgeçen kardeşine sinirlenen baba, karşısına çıkan ilk ak saçlı ak sakallı ihtiyara kızını verir. Ardından bu ihtiyarın tebdil-i kıyafet ile dolaşan padişah olduğu anlaşılır ve padişah bekâr olduğu için kızı kendisine eş yapar. (73)

Akılsız Oğlan, heykeli kırıp içinden bir zincir altın bulunca çok zengin olur. Bu para hem kendilerine hem de çocuklarına yeter. (74)

Oğlunun yaramazlıklarından bıkan adam, oğlunu bir ak sakallı ak saçlı adama eğitmesi için bırakır. Çocuk çeşitli maceraların ardından Of'un gerçek yüzünü görür ve Of'u yenerek hem kızını hem de servetini alır. (90)

Üvey annelerinin zulmünden bıkıp kaçan iki kardeşten kız olanını padişahın oğlu beğenince evlenirler ve iki kardeş sarayda yaşamaya başlarlar. (100)

N134. Persons effect change of luck / Şansın değişmesi şahısların tesiriyledir

Padişah, devrin en yalancı insanına “altın top” vereceğini söyleyince, devrin kurnaz adamlarından biri padişahın büyük dedelerinden birisinin kendi dedesine borçlu olduğu yalanını söyleyince “altın top”a sahip olur. (75)

N138- Get rich with the gift of an animal / Hayvanın hediyesi ile zengin olma (MEB)

Yılanlar padişahın verdiği sihirli yüzük/ayna sayesinde Keloğlan zengin olur. (12, 18)

Her öttüğünde bir avuç altın yumurtlayan horozun sahipleri zengin olmaya başlar. (58)

N141. Luck or intelligence? Dispute as to which more powerful / Şans ve zekâ

Keloğlan, zekâsı sayesinde padişahın bilemediği soruları cevaplayınca hapisten ve üç arkadaşıyla birlikte öteki devletin sınavlarını da geçince ölümden kurtulur. (3)

Kurnaz adam, zekâsını kullanarak padişahtan “altın top”u kazanıp zengin olur. (75)

N203. Lucky person / Şanslı İnsan

Keloğlan, samanlıkta saklanırken korkutup kaçırdığı insanların bıraktığı heybe sayesinde zengin olur. (9)

Kör olan kardeş bir değirmende saklanırken şans eseri olağanüstü varlıkların konuşmalarından sakladıkları nesnelerin yerini öğrenince hem gözleri açılır hem de zengin olur. (17)

Mehmet Ağa, kısır ineğini sırasıyla at, keçi, horoz ve ekmekle değiştirince karşılaştığı Ali ağa karısının ona kızacağını, Mehmet ağa ise kızmayacağını söyleyip beş lirasına iddiaya girerler, iddiayı Mehmet ağa kazanır. (19)

Keloğlan, şans eseri kurbağaların taşın altında sakladıkları altınları bulur. (25)

Şanslı balıkçı tuttuğu balığın karnında bulduğu tas ile su doldurup boşalttıkça her yerin altınla dolduğunu görür. (54)

Şanslı kız, değirmeninin kenarında beklerken cinler ve şeytanlar gelip taşın altında altınların saklı olduğunu söyler. Bunu duyan kız altınları alıp evine gider ve ailesini zengin eder. (69)

Fakir kız ve annesi, misafirleriyle birlikte bir padişahın sarayına gidip oranın hanımı gibi davranınca padişahın huzuruna getirilir ve olup bitenleri anlatır. Karısı ölen padişah kızı cezalandırmak yerine kendisine eş yapar ve sarayda istediği gibi davranabileceğini söyler. (72)

Padişahın kızı balıkçılık yapan oğlana âşık olup onunla evlenir. (77)

Kambur adam, hamamda yıkanmaya gittiği zaman orada gördüğü cüceler sayesinde kamburundan kurtulur. (85)

N213. Man fated to be rich / Zengin olmak insanın kaderi

Padişahın dört oğlunun babalarının ölümü üzerine zengin olacağı bellidir. (34)

N400. Lucky accident / Şanslı kazalar

Keloğlan, sırtında kapı varken bir ağaca tırmanır ve yorulunca kapıyı ağaçtan aşağıya atar. Ağacın altında evdeki altınları çalan iki hırsız vardır. Onları korkutur ve altınları alır. (25)

Çocuk, ölü yatan annesinin üzerine sihirli muskasını düşürünce kız tekrar canlanır. (89)

N401- Accidentally resurrect / Kazaen yeniden dirilme (MEB)

Tabuttaki ölü kızın bebeği, annesinin üzerine sihirli muskasını düşürünce kız tekrar dirilir. (89)

N450. Secrets overheard / Sırlara kulak misafiri olma

İnler, Cinler ve Periler sakladıkları nesnelerle alakalı sohbet ederken kör oğlan dinler. (17)

Baltabıyık, takip ettiği dervişin hırsızlarıyla konuşmasını gizlice dinler. (22)

Kadının kandırarak paralarını ve mallarını aldığı tüccar, reis ve kumandan, kadın ve kocasını öldürmek için plan yaparlarken bunu duyan kadın da onlar için başka bir plan yapar. (30)

Mehmet Ağa'dan bıkıp usanan üç erkek kardeş onu uyurken kaynar su dökerek öldürmeyi isterler. Bunu duyan Mehmet Ağa yatağına bir kütük koyar, kendisi de kümeste sabahlar. (37)

Cinler ve şeytanlar bir değirmenin yanına gelip taşın altında bir adamın zorla kaldırabileceği ve zorla taşıyabileceği kadar çok altın olduğunu söyler. Bunu duyan küçük kız Allah'ın yardımı sayesinde taşı kaldırıp altınları omuzuna yükler. (69)

N512. Treasure in underground chamber (cavern) / Mağaranın içindeki hazine

Kırk Haramilerin gizli mağarası altınlarla doludur. (86)

N530. Discovery of treasure / Hazine Keşfi

Kör oğlan/öksüz kız, inler, cinler ve perilerin sakladıkları hazinenin yerini duyarak öğrenirler ve zengin olurlar. (17, 69)

N538.2. Treasure from defated giant/ Devin mağlup edilmesi ile elde edilen hazine

Parmak Çocuk, devi alt ederek sahip olduğu altın ve incileri alır. (23)

N700. Accidental encounters / Tesadüfi karşılaşmalar

Bir hırsız ile bir yankesici başka bir memlekete para kazanmak için giderlerken karşılaşıp karılarının hazırladığı ekmeği yemek isterler ve ikiye bölünmüş ekmeğin birleştiğini görünce aynı kadınla evli olduklarını anlarlar. (27)

Oduncu aile, ormanda konuşan bir ayıyla karşılaşır. (58)

Anşa, kocasının getirdiği güzel elbiseleri giyip saraydaki eğlenceye gidince halasının oğlu ile karşılaşır ve halasının oğlu kızı kaçırmaya kalkar. (73)

Nasrettin Hoca, karısını döve döve öldürdükten sonra ne yapacağını bilemez ve kuyuya atlayıp kendisini de öldürmek isterken yolda koca aramak için çıkmış bir kadınla karşılaşır. Nasrettin Hoca da eşeğine bakması şartıyla bu kadınla evlenir. (78)

Oluğun içindeki kavak ağacında yaşayan kız tesadüfen beyin oğlu ile karşılaşır. (91)

N711. King (prince) accidentally finds maiden and marries her / Prens (kral) tesadüfen kızı bulur ve onunla evlenir

Padişah/Beyoğlu tesadüfen gördüğü kızın güzelliğine hayran olur ve onunla evlenir. (59, 89, 100)

Padişahın oğlu, bir gece yarısı mahallenin birinden geçerken ışık yansıdığı görür ve o ışığı takip ederek ışığın geldiği odada ayın on dördü gibi güzel bir kız görüp onunla evlenmek ister. (71)

N711.1. King (prince) finds maiden woods (tree) an marries her / Kralın (prensin) ormanda ağaçta kız bulması ve onunla evlenmesi

Padişah, av sırasında ağaçta gördüğü hiç konuşmayan kızı alıp sarayına götürür ve evlenir. (55)

N731. Unexpected meeting oof father and son / Baba ve oğulun beklenmeyen bir anda karşılaşması

Gençliğinde Allah tarafından başına verilen belalar neticesinde iki evladını kaybeden adam, yıllar sonra karşılaştığı iki çocuğun kendi oğulları olduğunu anlar. (36)

Birbirlerinden haberi olmayan baba ve oğul av sırasında karşılaşırlar. (88)

N733. Accidental meeting of brothers / Erkek kardeşlerin tesadüfen karşılaşması

Kardeş olduklarını bilmeyen iki oğlan, askerdeyken karşılaşırlar. İlerleyen zamanlarda öz babaları gerçekleri ortaya çıkarır ve ailecek kavuşurlar. (36)

N812. Giant or ogre as helper / Yardımcı devler veya büyük hayvanlar

Zümrüdüanka kuşu, çocuklarını ölümden kurtaran kahramanı esir kaldığı yerin yedi kat altından ayaklarıyla taşıyarak yeryüzüne çıkaracak kadar büyük bir kuştur. (21)

Padişahın isteği üzerine altın kuşu bulmaya giden en küçük oğluna yolda karşılaştığı dev yardımcı olup zorlu görevlerini yerine getirmesini sağlar. (57)

Ayı, dağa terkedilen kızı alıp inine götürür ve kızla evlenir. (79)

N817. Deity as helper / Yardımcı Allah

Oduncu delikanlı dağa oduna gidince yaratana sığınıp dua eder. Ardından yer yarılır içinden bir Arap çıkar. (13)

Babası tarafından dağa bırakılan kıza Allah yardım eder, kıza yol gösterir ve kızın zengin olmasını sağlar. (69)

Kocasını bir Arap ile aldatan Mısır padişahının karısı, Allahutaala'nın yardımıyla taşa dönüşür. (76)

N825.1. Childless old couple adopt hero / Çocuğu olmayan ihtiyarlar kahramanı evlat edinirler

Cadının ırmağa attığı altın saçlı çocukları gören balıkçı, iki çocuğu evlat edinir. (88)

N825.2. Old man helper / Yardımcı yaşlı adam

Yaşlı adam, dünya güzelini bulup kız kardeşine arkadaşlık etmesini istediği çocuğa karşısına çıkacakları hakkında bilgi vererek başarılı olmasını sağlar. (88)

N825.3. Old woman helper / Yardımcı ihtiyar kadın

İhtiyar kadın, erkek kardeşleri kuş olup giden kardeşlerini kurtarması için ne yapması gerektiğini söyler. (55)

Beyin oğlu, kavak ağacındaki kızı indirmeyi başaramayınca ihtiyar bir kadından yardım ister. İhtiyar kadın hile ile kızı ağaçtan indirir. (91)

İhtiyar kadın, şehzadeye dünya güzelinin soracağı soruların cevaplarını söyler. (97)

Padişahın tuttuğu sihirbaz kadın, kırk günlük yolu kırk dakikada gider ve dünya güzelini kaçırmada yardımcı olur. (97)

N831. Girl as helper / Yardımcı kız

Kız kardeş, kuş olup giden on iki erkek kardeşinin geri gelebilmesi için on iki yıl konuşmaması gerektiğini öğrenir ve bunu yaparak kardeşlerini kurtarır. (55)

Padişahın kızı babasının dert ettiği padişahı ve askerlerini yok eder. Babasını büyük bir dertten kurtardığı için mükâfatlandırılır. (68)

Babasının öldüreceği çocuğa kıyamayan kız, oğlanı serbest bırakır. (90)

N832. Boy as helper / Yardımcı oğlan

Kadın kocası tarafından ateşe atılıp öldürülecekken on iki erkek kardeşi gökten kuş olup gelerek insan şekline bürünürler ve kardeşlerini ateşten çıkarırlar. (55)

Erkek kardeş, kız kardeşinin istediği güç işleri yaparak kız kardeşini mutlu eder. (88)

Tabutta ölü yatan kadının oğlu, annesinin sihirli muskasını üvey annesinin elinden alıp annesine götürür. Muska, ölü kadının üzerine bırakıldığında kadın canlanır. (89)

N835. Yardımcı güçlü adam

Kocası bir yıl boyunca eve gelmeyen kadın kocası merak edip onu bulmak için erkek kılığına girer, yanına da şehrin iri yarı güçlü bir adamını alır. (71)

N836. King as helper / Yardımcı kral

Bey, karısını öldürmek isteyen Hırsız Tahsin yüzünden odanın kapısına gözcüler, aslanlar, köpekler koyar. (1)

Padişah babaları ölen dört erkek kardeş, aralarında anlaşmazlık çıkınca Şark vilayetinin padişahına danışırlar. (34)

Mısır padişahı, her gün kocasından kırk sopa yiyen kadını kurtarıp onunla evlenir. (76)

N838. Hero (culture hero) as helper / Yardımcı kahraman

Keloğlan, kuyumcuya/ terziye çıraklık ederek padişahın verdiği zorlu görevleri yerine getirir. (21)

Kurdun ağzına alarak kaçırdığı çocuğu çift süren bir adam, annesinin kucağından çaya düşerek kaybolan çocuğu da bir balıkçı kurtarır. (36)

Manav, işe gidince dükkânına bekçi olarak maymunu bırakır. (51)

Adam, kahvede karısının çok namuslu olduğundan bahsederken bunu duyan kişi, karısının onu aldattığını adama gösterir. (92)

N844. Dervish as helper / Yardımcı derviş

Hamamda doğum yapan fakir bir kadının kızına dervişler; güldükçe ağzında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün, yürüdükçe çimen bitsin, su döküldükçe

altınlar saçılsın, koluna taktığı muska düşerse ölsün, takılırsa canlansın" diyerek üç hediye verir. (89)

N844-3. White-bearded old man helping / Yardım eden ak sakallı ihtiyar (MEB)

Çok yaramaz olan çocuğu, ak sakallı saç saçlı ihtiyar bir adam eğitmek için kırk günlüğüne yanına alır. (90)

3.2.14 P Toplum

P10. Kings / Krallar (padişahlar)

Padişah, hazinesine dadanan kırk hırsızı/sayıca az olduğu düşman memleketin padişahını/ gavur kralını öldürmesi için en küçük kızından yardım ister. (1, 68, 98)

Öteki devletin hükümdarı padişaha iki soru sorar bunların doğru cevaplarını veremezse harp başlatacağını söyler. (3)

Padişah, ölmeden önce oğullarına görev verir, görevi en küçük oğlu yerine getirir ve tahtına oturtturur. (7)

Padişah, kızın fakir oduncu delikanlıya/Keloğlan'a vermek istemez. (13, 18, 56)

Padişah, en küçük oğluna/oğluna kırk gün kırk gece düğün yapar. (21, 97, 100)

Padişah, oğlunun iyiliğini istemediğini düşünerek öldürülmesi emrini verir. (22)

Hırsız ile yankesici, padişah uyurken odasına girerler. Ona soru sorup cevabını alırlar. (27)

Padişah bir buçuk yaşındaki oğluna ve vefat eden kardeşinin oğluna babalık eder. (33)

Padişah ölmeden önce dört oğluna malını mülkünü pay eder. (34)

Padişahın on iki çocuğu erkek doğar son doğacak çocuğu yine erkek olursa emeklerinin boşa gittiğini kız olursa da on iki erkek çocuğunu öldüreceğini söyler. (55)

Padişah, ağaçta gördüğü kızı evine götürüp evlenir. (55)

Padişah, üç oğlundan altın kuşu bulmasını ister. (57)

Padişahın altı çocuğu olunca karısı ölür ve yeniden evlenir. Üvey anne, çocukları dövüp aç bırakır. Çocuklar şikâyet ettikçe padişahta karısını döver. (59)

Padişah, evine girip hırsızlık yapmaya çalışan serseriyi idam ettirir. (61)

Padişahın kızı tarafından öldürüldüğü sanılan fakat yaralanan ve daha sonra iyileşen düşman ülkenin padişahı, kızdan intikam almak için geri döner. (68)

Padişah, evlenme çağına gelen oğlu için münasip bir kısmet arar ama bulamaz. (71)

Padişah, karısının öldüğü gün sarayına giren fakir kızla evlenir. (72)

Padişah, geceleri tebdil-i kıyafet giyerek dolaşır. (73)

Padişahın ülkesinde yalan ve dolandırıcılık artınca padişah, devrin ileri gelenlerini toplayarak bu işe nasıl son verebileceğini bulmaya çalışır. (75)

Padişah, karısının onu bir Arap ile aldattığını zannederek karısını sarayına götürür ve her gün kırk sopa atar. (76)

Mısır padişahı, karısının her gece Arap'la birlikte olduğunu öğrenince Arap'ın boynunu keser. (76)

Padişah, kızının isteği üzerine onu balıkçı ile evlendirir. (77)

Padişah, fakire fukaraya bir top altın dağıtan Kızlar padişahının yanına gidip bunu nasıl yaptığını sorar. Masalın sonunda padişah ile Kızlar padişahı evlenirler. (83)

Akşam ışıkların açılmasının yasak olduğu zamanda padişah, işini bitirince üç terzi kızın kendisi hakkındaki konuşmalarını duyar ve onlarla evlenir. (88)

Padişah, altınlarını çalan kişinin bulunması için müneccimden yardım ister. (104)

P12. Character of kings / Kralın karakteri

Padişah, eğer bir kız çocuğu olursa on iki erkek çocuğunu öldüreceğini söyleyen ve onlara tabut hazırlatan vicdansız bir babadır. (55)

Padişah, annesinin yalanlarına inanarak karısını yakarak öldürmeye çalışan vicdansız bir adamdır. (55)

Düşman ülkenin padişahı intikam almak için padişahın kızını bulur. Onu öldürmeden önce kızın bebeğini öldürür kız ise bir şekilde kaçıp kurtulur. (68)

Padişah, sarayına girip kendisini sarayın hanımı gibi gösteren fakir kızı cezalandırmak yerine onu dinler ve kızla evlenir. (72)

Padişah, verdiği sözü tutan doğru bir insandır. (75, 104)

Padişahın damadı susup hiç konuşmamaya başlayınca padişah, oğlanı bir akrabasına gönderip saraydan uzaklaştırır. Fakat oğlana çok âşık olan padişahın kızı sararıp solmaya başlayınca kızını damadının yanına gönderir. (77)

P16. End of king's reign / Kralın saltanatının sonu

Yılanlar padişahının öldürmek istediği oğlan, sahip olduğu sihirli nesneler sayesinde padişahı öldürür ve sarayına oturur. (12)

Padişah ve karısı düşman istilacılar tarafından kötü bir şekilde öldürülür. (55)

P18. Marriage of kings / Kralların evliliği

Padişah, av sırasında ağaçta gördüğü/ormanda bulduğu kızla evlenir. (55, 59)

Padişah, karısı ölünce zalim bir kadınla evlenir. (59)

Padişah, karısının öldüğü gün sarayına giren fakir kızla evlenir. (72)

Padişah, tebdil-i kıyafet ile gezerken karşısına çıkan adam kızını padişaha verir. Padişah, kızı bir kulübeye getirir. Uzun bir zaman sonra padişahın kimliği ortaya çıkar ve padişah kızı alıp sarayda evlenir. (73)

Padişah, kızlar padişahıyla evlenir. (83)

Padişah, terzi olan üç kardeşle evlenir. (88)

P20. Queens / Kraliçeler (sultanlar)

On iki erkek çocuğu olan sultan, on üçüncü çocuğunu kız doğarsa padişah on iki erkek evladını öldüreceğini söyleyip tabut hazırlatınca sultan çok üzülür. (55)

P30. Princes / Prensler (şehzadeler)

Şehzade, çayırda uyuyan Keloğlan'ı saraya götürüp hapse atar. (3)

Şehzade, pazarda gördüğü köy kızına/ memleketin birinde gezerken gördüğü ayın on dördü gibi güzel kıza/ gülünce ağzından güller saçılan kıza/ güzelliğine hayran olduğu kıza âşık olup onunla evlenir. (6, 71, 89, 97, 100)

Şehzade, devin esir ettiği kızı kurtarıp yeryüzüne çıkınca onunla evlenir. (21)

Şehzade, padişahın ölüm emrinden kaçınca bir kıza âşık olup evlenir. Babası da ölünce ülkesine geri dönüp padişah olur. (22)

Henüz bir buçuk yaşındayken babası ölen şehzade tahta geçer. (33)

Kız kardeşleri olunca babaları tarafından öldürüleceğini öğrenen on iki şehzade, sarayı terk edip ormanda buldukları bir evde yaşamaya başlarlar. (55)

Padişahın en küçük oğlu verilen görevi yerine getirirken güzel bir kıza âşık olup onu saraya götürmek isterken iki erkek kardeşi tarafından kuyuya atarlar. (57)

P40. Princesses / Prensesler (Padişahın kızları)

Padişahın üç kızı, babasına yardım etmeye çalışır. (1)

Yılanlar padişahının kızı, fakir oğlanla evlenir. (12)

Padişahın kızı, oduncu delikanlıyla/Keloğlan'la/balıkçıyla evlenip mutlu mesut yaşarlar. (13, 18, 77)

Padişahın kızı annesinden, babalarının onları öldürmesinden korktuğu için saraydan kaçan on iki erkek kardeşi olduğunu öğrenir ve onları bulmaya gider. (55)

Padişahın üç kızı evlenmek istediği adamların önüne elma atarlar. İki kız zengin adama elma atarken en küçük kız fakir Keloğlan'a elma atar. (56)

Padişahın kızı, düşman ülkenin padişahına gidip adamlarını ve padişahı öldürmeyi başarır. (68)

P43- Imam / Hoca (MEB)

Hoca, rüyasında Peygamber Efendimizle birlikte bir küheylana binerek Medine'ye geldiğini ve Peygamber Efendimizin ona yeryüzünün halifeliği görevini verdiğini söyler. (38)

Üvey anne, çocuklarından kurtulmak için sihirli hırka yaptırır ve bunu hocalara okutturur. (59)

P110. Royal ministers / Hanedanlık bakanları (devlet adamları)

Vezir, padişahın zekât olarak yüz tane altın vermesiyle övündüğünü duyunca korksa da Kadınlar padişahının bir torba altın verdiğini söyler. Padişah, kızın bunu nasıl yaptığını öğrenmek için yola çıkınca vezirini tahtına oturtturur. (83)

P150. Rich men / Zengin adamlar

Keloğlan, zengin olduğu için Arap'ı kurtarınca Arap ile teyyaresine binip giderler. (20)

Padişahın iki kızı, zengin adamlarla evlenir. (56, 68)

Halasının hainliğiyle gözleri oyularak ormana terk edilen kızı bulan fakir oduncu, evlat edindiği kız sayesinde zengin olur. Çünkü kız yıkandığı zaman sulardan altınlar dökülür. (89)

P160. Beggars / Dilenciler

Padişahın iki oğlu en küçük kardeşlerine kötülük yapınca padişah tarafından dövülüp evlatlıktan reddedilirler. Reddedilen iki kardeş dilencilik yapmaya başlar. (57)

Dilenci (toplayıcı), Nasrettin Hoca'nın evine gidip kısmetini isterken hocanın hiç konuşmamasından faydalanarak evdeki unları çuvala doldurarak kaçar. (78)

P192. Madmen (fools, Professional fools) / Deli adamlar

Arkadaş olan deli ile serseri yolda bulduklarını yer içerlermiş. Bir gün hiçbir şey bulamayan deli oğlan annesine gidip ekmek vermesini yoksa onu öldüreceğini söyler. (60)

P210. Husband and wife / Karı-koca

Mehmet ağa ile Ayşe kadın kısır ineklerini satmaya karar verirler. (19)

Oduncu karı ve koca çok fakir oldukları için yedi erkek çocuğunu dağda yalnız bırakıp kaçarlar. (23)

Dev karısının oğlu ve gelini annelerinin onları yememeleri için birbirlerine akıl verirler. (24)

Fakir koca ve karısı birden fazla erkeği kandırarak para kazanırlar. (30)

Başına türlü felaketler gelen karı ve koca yanan evlerinden kaçarak kendilerine yeni bir hayat kurmaya çalışır fakat felaketler bir türlü yakalarını bırakmaz. (36)

Karı ve kocanın biraz zaman geçtikten sonra erkek çocukları olur. (54)

Keloğlan, padişahın kızını babasını görmesi için saraya gönderir. Keloğlan karısına gitmeden önce padişah onu reddederse göstermesi gereken mendili verir. (56)

Fakir bir karı kocanın üç kız çocuğu olur. En küçüğünü ormanda karşılaştıkları ayıyla evlendirmek zorunda kalırlar. (58)

Bir karı koca birlikte yaşayıp giderlerken bir erkek çocukları olur. (61)

Bir karı koca kırk beş sene yaşadıktan sonra adamın karısı ölür. Adam yeniden evlenir ve karı koca birbirlerini çok severler. Kadın, adamın kızını kıskanır ve evden gönderilmesini ister. (69)

Çocukları çok seven fakir kız ile fakir oğlan evlenir. Uzun zaman çocukları olmaz. Kız, duasında "keçi de olsa bir kızım olsa" der ve bir zaman sonra keçi kızı dünyaya gelir. (70)

Padişahın kızı ile balıkçı evlenmeden önce balıkçıyı küçümsememesi gerektiğine dair anlaşma yaparlar. (77)

Nasrettin Hoca, eşeği ölünce bunun suçlusunu karısı olarak görür ve karısını döve döve öldürür. (78)

Üvey anne ve baba, üvey çocukları istemeyip onları terk eder ve ikisi birlikte yaşamaya başlarlar. (79)

Bir karı koca, yol üzerinde gördükleri torba için "biçiyorlar ya da kırpıyorlar" kelimeleri üzerinden anlaşmazlığa düşerler ve adam bu yüzden karısını denize atar. (87)

İnsan etinin tadına bakan karı koca, kendi çocuklarını yemek için anlaşırlar. (91)

Kadın, kocasının zengin olmasını isteyip evden kovar. (93)

Adam hırsızlar geldiği zaman onları kandırmak için karısının boynunu keserek öldürmüş gibi yapar. Ardından da düdüğü üç kez çalar ve kadın yeniden dirilmiş gibi yapar. (99)

Fakir karı kocanın hayatı, adam müneccimlik yapmaya başladıktan sonra değişir. (104)

P230. Parents an children / Anne baba ve çocuklar

Üç oğlu olan adam ölüm döşeğine düşünce oğullarını yanına çağırır ve onlara bir beygir bırakır. (2)

Padişah, üç oğlundan en küçüğüne tahtını bırakır. (7)

Çocuklar, fakir oldukları için kendilerini dağda bırakan anne ve babalarına devin hazinesi ile geri dönerler. (23)

Bir adamın üç oğlu vardır. Adam ölünce malını mülkünü üç kardeşe taksim ederler. (25)

Bir avcının üç oğlu vardır. (29)

Başına felaketlerin geleceğini bilen karı ve koca yolda giderlerken bir çocuklarını kurt kaçırır, diğer çocuğu ise çaya düşerek kaybolur. (36)

Bir karı kocanın oğlu olur ve on yaşına gelince babası artık ona bakamayacağını bir iş bulması gerektiğini söyler. (54)

Padişahın üç kızı vardır. Evlenme zamanları gelince büyük ve ortanca kız zengin adam seçerken en küçük kız fakir bir adamla evlenmek ister. (56)

Padişah, üç oğlunu altın kuşu bulmaya gönderir. İki kardeş küçük kardeşlerine ihanet edince padişah iki oğlunu cezalandırır ev küçük oğlunu ödüllendirir. (57)

Odunculuk yaparak geçinen fakir karı koca, ormanda gördükleri ayının ölümle tehdit etmesi yüzünden küçük kızlarını ayıya vermek zorunda kalırlar. (58)

Padişah, karısı ölünce yeniden evlenir. Üvey anne çocuklara eziyet ettikçe kocası da ona eziyet etmektedir. (59)

Serseri, anne babasından yemek ister ama anne ve babası ne kadar yalvarırsa yalvarsın serseriye yemek vermezler. (60)

Padişahın kızı, babasının cesaret edemediği şeyi yapıp düşman ülkenin padişahına gider. Onu ve adamlarını yok etmeyi başarınca babası tarafından mükâfatlandırılır. (68)

Bir adamın sekiz yaşında bir kız çocuğu, bir kadının da sekiz yaşında erkek çocuğu vardır. Bu ikisi evlenip birbirlerini çok severler fakat üvey anne kızı evde istemez. Babası da kızını alıp bir dağ da bırakır. (69)

Fakir bir karı kocanın, kızı vardır. Bu kız zengin gibi giyinmek, zengin gibi arabasının olmasını istediği için çok ağlar. (72)

Yetim kalan iki kardeşten erkek olanı askere gidince üvey anneleri tarafından istenmeyen kız çocuğu da babası tarafından dağa terkedilir. (79)

İki kardeş, anne ve babaları onları yemeğe karar verdikleri için evden kaçıp bir dağda su oluğunun içinde yaşamaya başlar. (91)

P231. Mother and son / Anne ve oğul

Yirmi beş yaşına kadar hiç evden çıkmayan Mehmet Ağa'nın kahrını çekmekten yorulan annesi bir gün onu eve kilitler ve dışarıya çıkamayan Mehmet Ağa bayılıp kalır. (37)

Padişah, karısından annesinin ne kadar kötü bir kadın olduğunu öğrenir ve annesini ölüme mahkûm eder. (55)

Oğlu dünyaya geldiğinde kocası askerde olan kadın, kocası askerden gelene kadar oğluna isim vermeden beş yıl büyütür. (56)

Deli oğlan, annesini ölümle tehdit ederek ondan ekmek alır. (60)

Babası ölünce aklını yitiren oğlandan bıkan anne, oğlunun bir dükkâna çırak olmasını ister. (61)

Fakir kadının akılsız bir oğlu vardır. (74)

P232. Mother and daughter / Anne ve kız

Çocuğu olmayan fakir kadın, uzun zaman sonra keçi gibi boynuzları olan bir keçi kız dünyaya getirir. (70)

Fakir olan ailenin kızı, sürekli ağlayıp zengin gibi giyinmek onların gittiği yerlere gitmek isteyince hayırseverin biri kız için elbiseler verir. Anne ve kız birlikte hamama gidip zengin gibi muamele görürler. (72)

P233. Father and son / Baba ve oğul

Adam ölüm döşeğine düşünce oğullarına çağırıp onlara bir beygir bıraktığını söyler. (2)

Bir avcı sırasıyla üç oğlundan bir evde bulunan iyi tüfeği çalıp getirmelerini ister. (29)

Babasının kendisine bakmayacağını duyan çocuk iş olarak balıkçılık yapmaya karar verir. Bir gün tuttuğu bir balığın karnından tas çıkar ve tasa su koyup boşalttıkça altın dökülür. Çocuk kendisine saray inşa ettirip babasını çağırır. Babası geçmişte söylediklerine pişman olur. (54)

Askerdeyken oğlu olduğunu bilmeyen adam, evine dönerken yolda görüp anlaştığı Arap'a oğlunu vermek zorunda kalır. (56)

Askerden dönünce kız kardeşini evde göremeyen çocuk, üvey annesine ve babasına sorar. Cevap alamayınca üvey annesini döver, babasının boğazına bıçak dayar. Bu şekilde kız kardeşinin dağa terkedildiğini öğrenip onu aramaya çıkar. (79)

Keloğlan bir gün babası ile çifte gitmek ister. (82)

P234. Father and daughter / Baba ve kız

Üç kızından birisini ayıyla evlendirmek zorunda kalan fakir adam, sırasıyla kızlarına sorar. Büyük kızları ölmekten korktukları için kabul etmezler, en küçük kızı kabul eder. (58)

Baba, karısının sözlerine ikna olarak kızını dağda bırakır. (69)

Bir adamın kız kardeşi, oğluna yeğenini almak ister fakat sonradan fakir oldukları için vazgeçer. Buna sinirlenen baba, kızını karşısına çıkan ilk kişiye verir. (73)

Padişah, kızının balıkçıya âşık olduğunu öğrenince kızını balıkçı ile evlendirir. (77)

P236. Undutiful children / Mesuliyetsiz çocuklar

Korkak Mehmet, evden dışarıya çıkmadığı için evin bütün geçimini annesi sağlar. (37)

P251.5. Two brothers / İki erkek kardeş

İki erkek kardeşten büyüğü akıllı iken küçüğü akılsızdır. Fakat masalın sonunda küçük kardeş zengin olur büyük kardeş ise ölür. (17)

Ali Baba ve Veli Baba adındaki iki erkek kardeş, haramilerin mağarasından altın çalarlar. (86)

P251.6.1. Three brothers / Üç Erkek Kardeş

Üç erkek kardeş, babalarının vasiyet ettiği beygire sahip çıkarlar. (2)

Üç erkek kardeş, babalarının isteği üzerine üç farklı yerden en kıymetli malları bulup babalarına getirirler. (7)

Padişahın üç oğlu, evlerinin altındaki nar ağacına dadanan devi öldürmeye çalışırlar. (21)

Üç erkek kardeş babalarından kalan malı birbirleriyle paylaşırlar. (25)

Üç erkek kardeş, babalarının istediği bir dağ evinde bulunan iyi tüfeği çalmaya çalışırlar. (29)

Üç erkek kardeşin önüne çıkıp dövebilecek kimse yoktur. (37)

Padişahın üç oğlu vardır. İkisi en küçüğüne ihanet ederler. (57)

Padişahın üç oğlu, dünya güzeline âşık olur. (97)

P251.6.3. Six or seven brothers / Altı ve yedi erkek kardeş

Karı ve koca fakir oldukları için yedi erkek çocuğunu dağda bırakıp giderler. (23)

Sevdiği kızın Mehmet Ağa ile evlendirileceğini duyan adam yedi erkek kardeşiyle birlikte savaşıp kızı kurtarmaya gider. (37)

P252.2. Three sisters / Üç kız kardeş

Padişahın üç kızından en küçüğü babasının hazinesine dadanan kırk hırsızdan otuz dokuzunu öldürmeyi başarır. (1)

Padişahın üç kızı zamanı gelince sırasıyla evlenmek istedikleri erkekleri seçerler. (56)

Fakir oduncunun üç kızı olur. Kızlardan en küçüğü ayıyla evlenir. (58)

Keloğlan'ın üç kız kardeşi vardır. (84)

Terzi olan üç kız kardeş padişah ile evlenirler. (88)

P252.3. Seven sisters / Yedi kız kardeş

İnsan eti yiyen devin yedi kız çocuğu vardır. (23)

P253. Sister and brother / Erkek ve kız kardeşler

Üç erkek kardeş Mehmet Ağa'dan korktuklarından onun kendilerine zarar vermemesi için kız kardeşleriyle evlendirmek isterler. (37)

Padişahın kendilerini öldüreceğini öğrenen on iki şehzade saraydan kaçıp orman evinde yaşamaya başlar. Seneler sonra bunu öğrenen kız kardeş abilerini bulur. (55)

Üvey annelerinden bıkan beş erkek bir kız kardeş dağda bir kulübede yaşamaya başlarlar. (59)

Üvey annelerinin kendilerini evde istemediği bilen bir kız ve bir erkek kardeş kendilerine ayrı bir aile kurarlar. (79)

Keloğlan'ın üç kız kardeşi vardır. (84)

Padişahın en küçük karısı, altın saçlı bir oğlan ile altın saçlı bir kız çocuğu doğurur. (88)

Anne ve babalarının onları yiyeceğini öğrenen kız kardeş, erkek kardeşine haber verip evden kaçarlar. (91)

P262. Mother-inlaw / Kayınvalide

Beyoğlu, annesini dünürlüğe yollayıp sevdiği kızı Allah'ın emri Peygamberin kavliyle istetir. Kaynana, boynuzları olan keçi kızı hiç sevmez. (70)

P282. Stepmother / Üvey anne

Üvey anne, üvey evlatlarını her gün döverek aç bırakır. (59, 100)

Üvey anne, üvey çocuklarının evden uzaklaştırılması için kocasını ikna eder. (69, 79)

P297. Nephew / Erkek yeğen

Kardeşi ölen padişah, bir buçuk yaşındaki yeğenini kendi oğlundan ayırmaz. (33)

P310. Friendship / Dostluk-arkadaşlık

Keloğlan, yolda karşılaştığı Seyrek Basan, Dağı Döveren ve Hep Yutan'la arkadaş olur. (3)

Bir köpek ile bir kurt arkadaş olurlar. (40)

Padişahın en küçük oğlu babasının istediği altın kuşu bulmak için yola çıktığında olağanüstü özelliklere sahip olan dev ile karşılaşıp arkadaş olurlar. (57)

Deli ile serseri birlikte gezip yolda bulduklarını yiyip içerler. (60)

İki akıl kaçkını arkadaş olup birlikte geçinmeye başlarlar. (61)

Padişahın kızı ve vezirin kızı birlikte hareket ederek düşman ülkenin padişahını ve adamlarını öldürmeyi başarırlar. (68)

P320. Hospitality / Misafirperverlik

Şehrin kadısı, dava için gelen üç erkek kardeşin doğruyu söylediklerini anlayabilmek için onları öğlen ekmeğine çağırıp, şarap ve koyun eti ikram eder. (2)

Kuması tarafından ateşe atılıp yakılmak istenen köy kızı, kaçıp kurtulmayı başarınca dağda bir kulübe görür ve oduncu kadının evinde yaşamaya başlar. (6)

Yılanlar padişahının kızı, kendisini kurtaran oğlanı evlerinde birkaç gün misafir eder. (12)

Devin karısı evlerine gelen Parmak Çocuk ve altı kardeşine kıyamayıp evinde saklamaya karar verir. (23)

Üç arkadaş, yolda giderken rastladıkları bir evden yiyecek ve içecek isterler. Ev sahipleri yoksul olmalarına rağmen evlerinde ne varsa onu ikram ederler. (31)

Şark vilayetinin padişahı, dört kardeşi misafir edip yemek ikram eder. (34)

Rastgele bir papaz, bir hoca ve bir Bektaşi aynı konağa misafir olurlar. (38)

Ayıyla evlenen kızlarını özleyen anne ve baba, kızlarına misafirliğe giderler. (58)

Padişahın oğlu, ayın on dördü gibi güzel olan kızın namuslu olup olmadığını öğrenebilmek için bir cadı karıyı gönderir ve ona söylemesi gerekenleri ezberletir. Kızın yanına giden cadı karı, sokakta kaldığını ve bir gece evlerinde kalmak istediğini söyleyerek evlerinde misafir olur. (71)

Dilencinin evine yatmadan biraz evvel bir zabit ile bir onbaşı gelir. Adamın karısı uyumaz ve bu adamların ayakkabılarını hamurla doldurur ve evden kaçıp gider. (78)

P322.2 Guest in disguise or under false name / Kılık değiştirerek veya sahte isimle misafirlik

Adamın biri gezer kılığında sırtında bir haralla kadının evinde misafir olmak ister. Haralın içinde de kadının kocası gizlenir ve karısının onu aldattığını kendi gözleriyle görür. (92)

P411. Peasant / Çiftçilik

Kocası ölen kadın kocasından kalan tarlaları satıp paralarını yedikten sonra en son kalan tarlasını satmak yerine çiftçilik yapmaya karar verir. (28)

Kurt tarafından kaçırılan çocuğu çift süren bir adam görüp kurtarır ve ona bakmaya başlar. (36)

Keloğlan'ın babası çiftçilik yapar. (82)

Rençper ile karşılaşan erkek kılığına girmiş olan padişahın kızı ile vezirin kızı çiftçiden yardım isterler. (98)

P412. Shepherd / Çoban

Babasının isteği üzerine altın kuşu aramaya çıkan büyük şehzade kuşu bulamayınca çobanlık yapmaya başlar. (57)

Bir çoban köyden topladığı hayvanları dağa çıkartıp otlatmaya gittiği zaman kavalını çalmaya, kaval sesini duyan hayvanlar ise oynamaya başlar. (81)

Çoban, Köse Dayı'nın içinde bulunduğu çuvala girerek nehre atılarak öldürülür. (99)

P414. Hunter / Avcılık

Zümrüdüanka oğlanı yeryüzüne çıkarmak için kırk gün müsaade isteyince oğlan, kırk gününü av peşinde geçirir. (21)

Muhtelif zamanlarda ava giden ve iyi neticeler alan adama av arkadaşı iyi bir tüfeği nerede bulabileceğini söyler. (29)

Padişah/Beyoğlu, her zaman ava gider; kuş, tavşan vurup saraya götürür. (57, 89)

Padişah av sırasında gördüğü kızın güzelliğine hayran kalır ve onunla evlenir. (55, 59)

Üç arkadaş birlikte ava giderler, bir tavşan avlayıp derisini yüzerler, tavşana pişirip suyuyla da pilav yaparlar. (80)

Saçları altın gibi olan ağlan/bir ailenin erkeği sabahları ava gider. (88, 91)

Aslan, kurt ve tilki birlikte avlanıp avları birlikte yemeye karar verirler. (94)

P420. Learned professions / Balıkçılık

Suya düşen çocuğu kurtaran balıkçı, çocuğu kendi evladı gibi büyütür ve ona gölde bulduğu için gölcü ismini verir. (36)

On yaşına giren oğluna babası birkaç gün daha bakacağını sonra bakmayacağını söyler. Balıkçılık yapmayaaşlayan oğlanın şansı yaver gidince çok zengin olur. (54)

Dul kadının oğlu, genç yaşına gelince babasının balıkçılık yaptığını öğrenir ve o da balıkçılık yapmaya başlayarak geçimini sağlar. (77)

Balıkçılık yapan adam ırmak kenarında balık tutarken ırmakta giden bir kız bir erkek çocuğu görür ve onları evlat edinir. (88)

P424-6. Midwife / Ebe (doğum ebesi) (MEB)

Padişahın en küçük karısı doğum yapacağı zaman padişahla evli olan iki ablası ebe yerine cadı karısını çağırır. Ebe, hile ile çocukları alıp yerine iki göbelez bırakır. (88)

P429-2. Geomancy / Remil atma (MEB)

Müneccimler remil atarak padişahın hastalığına neyin iyi geleceğini söylerler. (22)

P431- Merchant / Tüccar (MEB)

Zengin tüccarı, fakir kadın işve cilve yaparak kandırır. (30)

P441. Tailor / Terzi

Serseri terzi dükkânına çırak olarak girerken adını “kes-biç” olarak söyler. Ustası bir yere giderken “kes biç oğlum bir yere gitme” der. Ustası gidince serseri dükkândaki bütün kumaşları keser. Bunu gören ustası serseriyi işten kovar. (60)

P444-2. Woodcutter / Oduncu (MEB)

Yedi erkek çocuğu olan karı ve koca geçimlerini odunculuk yaparak sağlarlar. (23)

Kavak ağacındaki kızın aşağıya inmesini sağlayamayan beyin oğlu, iki oduncu çağırarak kavak ağacını kestirmeye çalışır. (91)

P448. Butcher / Kasap

Mehmet Ağa'nın davarlarını sattığı adam kasaptır. (39)

P450- Jeweler / Kuyumcu (MEB)

Padişah kuyumcudan altın tepsi içinde tavşanın kaçacağı ve tozunun arkasından takışacağı bir şey yapmasını ister. (21)

P459-2. Helva maker / Helvacı (MEB)

Kasabın karısı, kocasını defalarca aldatır. Erkeklere sürekli cilve yapar, bunlar biri de helvacıdır. (39)

P461. Soldier / Asker

Fakir kadın, kumandanın zengin olabileceğini düşünerek ona işve cilve yapar. Amacı kumandanı kandırıp parasını malını mülkünü alabilmektir. (30)

Bir onbaşı ile bir zabit, dilencinin evine misafir olurlar. (78)

Oğlan askerden dönünce kız kardeşinin dağa terkedildiğini öğrenip onu aramaya çıkar. (79)

P475. Robber / Hırsız-Soyguncu

Padişahın hazinesine kırk hırsız dadanır. (1)

Köpek ile Tilki insanlardan yiyecek çalmak için plan yaparlar. (14)

Tekir kedi ile pamuk kedi açlığa dayanamayıp birlikte kilerden peynir çalarlar. (15)

Derviş hırsızlarını ve altınlarını bir döşeme tahtasının altında saklar. (22)

İki hırsız bir evdeki altınları alıp kaçarlar. Bir ağacın altında dinlenirlerken üzerlerine kapı düşer ve altınları korkup kaçarlar. (25)

Yankesici, usta hırsızın üzerinde saat ve silah ne varsa hepsini ustalıkla almış. (27)

Hırsızın biri manava gidince orda bekçi olarak maymunu görür ve esneye esneye konuşup karşısındakini de esneterek konuşturur, o sırada çalmak istediği her şeyi alır. (51)

Hamamda yıkanan kadının altın yumurtlayan horozunu yoldan geçen bir adam çalıp yerine ona benzer bir horoz koyar. (58)

Serseri, annesinden babasından bile yiyecek bulamayınca yolda gördüğü birinin elinden ekmeğini çalıp kaçar. Bunu gören polis serseriyi tokatlayıp yanından attırır. (60)

Serseri, hırsızlık yapmak için girdiği padişahın sarayında tavuk pişirip yedikten sonra altınları çalarken yakalanıp idam edilir. (61)

Pampil, kadına yapılması güç görevler verir ve kadın onlarla uğraşırken altınlarını çalar. (84)

Ali ve Veli Baba, Kırk Haramilerin mağarasına gidip altınları çaldıktan sonra Veli Baba mağaradan kaçamayıp Kırk Haramilere yakalanır ve öldürülür. (86)

Cadı karısı, güldüğü zaman güller saçılan kızı öldürmek için kolundaki sihirli muskayı çalar. (89)

Hırsızlar, sürekli Köse Dayı'nın evinde yemek yerler. (99)

Baba mesleğini yapmaya başlayan çocuk, padişahın altınlarını azar azar çalar ve hiçbir zaman yakalanmaz. En sonunda hırsızın kendisi olduğunu itiraf eder. (101)

Eşkıyalar, padişahın altınlarını çaldıkları için yakalanırlar. (104)

P475-3. Forty thieves / Kırk harami (MEB)

Ali Baba, kırk haramilerin mağarasını keşfederek altınlarından azar azar alır. (86)

P486- Bather / Hamamcı (MEB)

Hamamcı, hamamına gelen zengin kadınlara/padişahın karısına özel muamelede bulunur. Onlara hamamın en güzel yerini gösterir ve izzeti ikramlarda bulunur. (72, 93)

Hamamcı, hamama gelen kambur adama hamamın kapısını açar ve o yıkanırken bir yere kadar gidip geleceğini söyler. (85)

Doğumu gelen kadın çok fakir olduğu için hamameden (hamamcı kadından) hamamını açmasını ister. (89)

P510. Law courts / Mahkemeler

Beygiri çalınan üç kardeş şehrin kadısına gider. Kadının imtihanlarını geçerler ve beygirlerini geri alırlar. (2)

Fakir kadın tarafından kandırılan tüccar, reis ve komutan mahkemeye başvururlar. Kadının hilesi sayesinde mahkeme kadını haklı bulur. (30)

Karısının kendisini aldattığını öğrenen adam, karısını ve aşığını öldürüp mahkemeye teslim olur. (92)

Hacı kılığına giren adam, adamın birisini kandırıp parasını alacağı sırada karısı gelip kapıyı kilitler ve zaptiyeyi çağırır. Mahkemeye çıkarılan sahte hacının elleri kesilir. (93)

P600. Customs / Gelenekler

Padişah, oğlu henüz bir buçuk yaşındayken ölür. Aynı zamanda bir buçuk yaşında bir erkek yeğeni daha vardır. Fakat geleneklere göre tahta oğlu geçer. (33)

P681. Mourning customs / Yasla ilgili adetler

Evlatlıklarının öldüğünü gören karı koca, kızı mezara defnetmeye kıyamayıp altın köşkte bulunan tabuta koyarlar. (89)

P715. Particular nations (races) / Belirli milliyetler

Hint padişahı hastalığa yakalanmıştır, Mısır Firavununun kızının içinde de bir yılan yaşamaktadır. (22)

3.2.15 Q Ödüller ve Cezalar

Q2. Kind and unkind / İyiler ve kötüler

Devin iyi yürekli karısı, evlerine gelen yedi kardeşi kötü yürekli kocasına karşı uyarır. (23)

Üvey annesi istemediği için evden uzaklaştırılan kıza Allah yardım eder ve kız bir çuval altınla geri dönünce onu geri kabul ederler. (69)

İyi yürekli balıkçı, kötü kalpli cadının ırmağa attığı çocuklara altın saçlı çocukları evlat edinir. (106)

Üvey anne, yetim çocukları kıskandığı için onlara her türlü kötülüğü yapar. (100)

Q10. Deeds rewarded / Mükâfatlandırılmış işler

Keloğlan, padişahı harpten kurtardıktan sonra padişahın kızıyla evlenir. (3)

Şehzade, kaybolan karısına dağ evinde bakan oduncu kadını kendisine anne olarak seçer. (6)

Babasının istediği tüfeği çalmayı başaran en genç oğul kendi isteği üzerine evlenir. (29)

Padişah kendisi yerine harp yapan ve gözlerinin açılmasına sebep olan kişinin istemediği damadı olduğunu öğrenince onu saltanat vererek ödüllendirir. (56)

Padişahın kızı, babasının düşmanlarını yok edip saraya gelince babası tarafından mükâfatlandırılır. (68)

Hırsızlık yapmaya girdiği konakta üç kez farklı sebeplerden dolayı sesini çıkartarak ev halkını uyandıran adama ev sahipleri diğer hırsızların bir şey çalamadan evden uzaklaştırılmasına sevindikleri için hediye ve bol miktarda para vererek evden çıkartırlar. (93)

Padişah, altınlarını çalanları bulduğu için müneccimi zenginlikle mükâfatlandırır. (104)

Q53. Reward for rescue / Kurtarma ile mükâfatlandırma

Zümrüdüanka kuşu, yavrularını yılandan kurtaran kahramanı yer altı dünyasından sırtına bindirerek kurtarır. (21)

Dev, kardeşleri tarafından kuyuya atılan en küçük şehzadeyi kurtarıp sarayına götürür. (57)

Q64. Partience rewarded / Sabır mükâfatlandırılır

Kardeşlerini kurtarabilmek için sabır gösteren en küçük kardeş sabrının sonunda kız kardeşlerinden birine kavuşur. (59)

Ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyarla evlenip karanlık bir evin içinde yaşayan Anşa, sabrının sonunda bu adamın padişah olduğunu öğrenip onunla evlenir ve sarayda yaşamaya başlar. (73)

Q68.2. Honesty rewarded / Doğruluk mükâfatlandırılır

Her zaman doğruyu söyleyen üç erkek kardeşe inanan kadı, çalınan beygirlerini üç kardeşe teslim eder. (2)

Q93. Reward for supernatural help / Olağanüstü yardımla mükâfatlandırma

Dervişler hamamda doğum yapan fakir kadının kızına olağanüstü özellikler vererek mükâfatlandırır. (89)

Q94. Reward for cure / Tedavi ile mükâfatlandırılma

Mısır firavununun kızı karnındaki yılan yüzünden evlenemeyen güzel bir kızdır. Baltabıyık kızı tedavi eder ve şehzade ile evlendirilir. (22)

Q111.7. Jewels as reward / Mücevher vererek mükâfatlandırma

Padişah yapılması imkânsız gibi görünen bir görevi vermiş olduğu kuyumcunun yaptığını görünce onu bir heybe dolusu altın ile mükâfatlandırır. (21)

Baltabıyık arkadaşlık yaptığı şehzadeye derviş ve hırsızlarından elde ettiği hazineyi verir. (22)

Padişahın kızı, kendisine yardım eden çiftçiye altın torbası verir. (98)

Q112.0.1. Kingdom as reward / Krallık vererek mükâfatlandırma

Padişah, gözlerinin açılması için gereken aslan sütünü en küçük damadının bulduğunu öğrenince onu saltanat vererek mükâfatlandırır. (56)

Q211. Murder punished / Ölümle cezalandırma

Şehzade, sevdiği karısını kumasının öldürmeye çalıştığını öğrenince onu kırk katıra bağlar ve öldürür. (6)

Oğlan, karısını, sarayını ve sihirli nesnelerini çalıp kaçan cadı karıyı memleketin en sıcak yerine gönderir, çırılçıplak soyulmasını ve kırk gün boyunca pekmeze bulanmasını ister. Kırk günün sonunda onu sıçanlara yem eder. (12)

Kardeşinden cinlerin, perilerin yerini öğrenen abi, zengin olmak ümidiyle değirmene gidince cinler birisinin onları dinlediğini anlar ve oğlanı saklandığı yerden çıkartarak öldürürler. (17)

Padişah annesinin yaptığı kötülükler yüzünden neredeyse karısını yakarak öldürecekken gerçekler ortaya çıkar ve padişah annesini ölüme mahkûm eder. (55)

Şehrin ahalisi bıkıp usandığı serseriyi dereye yuvarlayarak öldürür. (60)

Padişah, altınlarını çalmaya gelen adamı idam ettirir. (61)

Düşman ülkenin padişahı, diğer ülkenin padişahının kızını öldürmeden önce bebeklerini öldürür kızı da öldüreceği sırada kız elinden kurtulmayı başarır ve adamı öldürür. (68)

Kocasını otel sahibinin kölesi olmaktan kurtaran kadın, otel sahibini kendi kölesi yapmak için memleketlerine götürürken adam yolda sürüklenerek ölür. (71)

Padişahın birinin ülkesinde yalan ve dolandırıcılık alıp başını gidince padişah, devrin en büyük yalanını söyleyene “altın top” vereceğini duyurur fakat bunu yaparken de tehlikeli yalan söyleyenleri ölümle cezalandırır. (75)

Mısır padişahı, karısının gizlice birlikte olduğu Arap’ı boynunu keserek öldürür. (76)

Erkek kardeş, dağa terkedilen kız kardeşini aramak için yola çıktığında bilmeden kızın ayı kocasını ve ondan doğan yarı insan yarı hayvan şeklindeki üç oğlunu öldürür. (79)

Padişah, altın saçlı çocuklarını ırmağa atıp karısına iftira atan cadı karısını ve buna sebep olan karısının ablalarını idam ettirir. (88)

Beyoğlu, karısına eziyet eden halası ve kızını katırın altına bağlayıp ölümle cezalandırır. (89)

Şehzade, sevdiği kızı kaçıran başka bir memleketin padişahını ve ona yardım eden sihirbaz kadını ölümle cezalandırır. (97)

Kendisini öldürmeye çalışan hırsızlardan kurtulan Köse Dayı, başka bir zaman hırsızlara karşı hinlik düşünür ve onları öldürür. (99)

Padişahın oğlu, karısına ve onun erkek kardeşine her türlü kötülüğü yapan büyücü kadını ve kızını kırk satırın arkasına bağlayarak kırk parçaya ayırır. (100)

Padişahın altınlarını çalan kişinin kim olduğunu bulabilmek için kapan kurunca hırsız kapana sıkışıp parçalara ayrılır. (101)

Q212. Theft punished / Hırsızlık cezalandırılır

Baltabıyık odalarına giren ve şehzadenin iki heybe dolusu altınını çalmak isteyen derviş ve hırsızlarını öldürür. (22)

Kadın, altınlarını çalarken yakaladığı Pampil'i tavana asıp dövmek için odun almaya gider. (84)

Adam, yaptığı hırsızlıklar sonucunda elleri kesilerek cezalandırılır. (93)

Hırsız, kapana kapanıp parçalanarak ölür. (101)

Q215. Cannibalism punished / Yamyamlık cezalandırılır

Keloğlan, kendisini kaçırıp fırında pişirip yemek isteyen dev karısını ve kızını çeşitli hileler ile yakalayıp öldürür. (32)

Q241. Adultery punished / Zina cezalandırılır

Mısır padişahı, Arap ile zina yapan karısını görünce Arap'ın boynunu keserek öldürür. Karısı da kırk gün sonra Allahutaala tarafından taşa dönüştürülüp ölür. (76)

Q260. Deceptions punished / Cezalandırılan kabahatler

Padişah, çocuklarını aç bırakıp döven üvey annelerini sürekli döver. (59)

Beyoğlu, karısını kandırıp onun yerine geçen kadını cezalandırır. (89)

Karısı tarafından aldatılan adam hem karısını hem de karısının aşığını öldürür. (92)

Q261. Treachery punished / Hainliğin cezalandırılması

Kedi, bütün sıçanları helallik almak bahanesiyle kandırıp fırının içinde toplar. Ardından fırının ağzına gelip çuvalı göstererek çuvalın altını kimin deldiğini sorar. (62)

Q262. Impostor punished / Sahtekârlık cezalandırılır

Padişah, istediği altın kanatlı kuşu bulanın en küçük şehzadesi olduğunu öğrenince büyük olan iki şehzadesini döverek evlatlıktan reddeder ve sarayından kovar. (57)

Altın saçlı çocukları ırmağa atıp yerine iki köpek yavrusu koyan kadınlar, padişah tarafından öldürülür. (88)

Beyoğlu, kendisine gelin gelen kızın gözlerini çıkarıp yerine kendi kızını koyan dünürcü halayı öldürerek cezalandırır. (89)

Köse Dayı, hırsızlardan kurtulmak için önce bir cabanın içine et koyup çimin üzerine koyunca yemeğin kendiliğinden pişeceğini ardından da birisini öldürdükten sonra üç kez düdük çalınca ölünün dirileceğini söyleyip cabayı ve düdüğü hırsızlara satar. Hırsızlar deneyip de bir işe yaramadıklarını anlayınca Köse Dayı'yı çuvala koyup bir ağacın dalına asarlar ertesi günde öldürmeyi düşünürler. (99)

Q263. Lying (perjury) punished / Yalan cezalandırılır

Padişah, yalan söyleyerek karısına iftira atan karısının ablalarını/kendi annesini cezalandırıp, ölüme mahkûm eder. (55, 106)

Padişahın iki damadı gözleri açılması için aslan sütü getirirler ama bu sütü aslında bulan en küçük damadıdır. Bunu öğrenen padişah iki damadını sarayından kovar. (56)

Padişah, tehlikeli yalan söyleyenleri ölümle cezalandırır. (75)

Q285. Cruelty punished / Zalimlik cezalandırılır

Oğlan kendisini öldürmek isteyen yılanlar padişahını ve karısını, sarayını ve sihirli nesnelerini çalan cadı karıyı öldürür. (12)

Padişah, yeni doğan bebeklerini ırmağa atan cadı karısını ölüm ile cezalandırır. (88)

Padişahın oğlu, karısına kötülük yapan büyücü kadını ve kızını kırk satır ardına bağlayarak cezalandırır. (100)

Q302. Envy punished / Kıskançlık cezalandırılır

Kız kardeşler, padişahın karısının doğurduğu güzel çocukları kıskanınca çocukları suya atıp yerine iki köpek yavrusu bırakırlar. Gerçekler ortaya çıkınca padişah kıskanç kardeşleri cezalandırır. (88)

Q411. Death as punishment / Öldürerek cezalandırma

Padişah, tehlikeli yalan söyleyenleri ölüm ile cezalandırır. (75)

Padişah, kendisine yalan söyleyen iki karısını ölüme mahkûm eder. (88)

Q416. Punishment: drawing asunder by horses / At kuyruğuna bağlayarak cezalandırma

Şehzade, karısının kumasını öldürmeye çalıştığını öğrenince onu kırk katırın ardına bağlar. (6)

Beyoğlu, karısına iftiralar atan sahtekâr karısı ve kaynanasını kırk katırın kuyruğuna bağlayarak cezalandırır. (89)

Şehzade, büyücü kadın ve kızını kırk satıra bağlayarak cezalandırır. (100)

Q450. Cruel punishments / Zalim cezalar

Hamamda davul zurna çalıp "Perşembedir Perşembe" diyen cüceleri duyan kambur adam, kamburu düzelsin diye "Çarşambadır Çarşamba" der. Cüceler ise bu bize yaramaz deyip adamın kamburunu çoğaltırlar. (85)

Q458. Flogging as punishment / Döverek cezalandırma

Erkek leylek, dişi leyleğin onu aldattığını zannederek dişisini döve döve öldürür. (53)

Padişah, yalan söyleyen iki oğlunu dövüp yüzlerine tükürür. (57)

Padişah, çocuklarına eziyet eden üvey anneyi çocukları şikâyet ettikçe döver. (59)

Saraylının bebeğinin yanında uzanıp uyuyan serseriyi fark eden adam, serseriyi eşek sudan gelinceye kadar döver. (61)

Nasrettin Hoca'nın karısı eşeğe bakarken eşek ölür, Nasrettin Hoca bunun sorumlusu olarak karısını görür ve onu döve döve öldürür. (78)

Q551.3.4. Transformation to stone as punishment / Taşa çevirerek cezalandırma

Mısır padişahının karısının kendisini bir Arap ile aldattığının ortaya çıkmasından kırk gün sonra kadın taşa dönüşerek ölür. (76)

Q556. Curse as punishment / Beddua ile cezalandırma

Üvey annesi istemeyince dağa terkedilen kız, babasına beddua eder. Bu yüzden karı ve koca geçim darlığına düşüp rezillik içinde ölürler. (79)

Q570. Punishment ans remission / Ceza ve affetme

Keloğlan sihirli aynasını çalan cadı karının sarayını yıktırır ve cadı karıyı Arap'a öldürtür. (18)

Padişah, altınlarını çalan kişinin suçunu itiraf etmesine karşılık hırsızı affedeceğini söyler. (101)

3.2.16 R Tutsaklar ve Kaçaklar

R11.3. Abduction by giant / Dev tarafından kaçırılma

Keloğlan incir ağacında meyve toplayıp yerken bir dev karısını rast gelir ve dev karısı Keloğlan'ı bir çuvala koyarak kaçırır. (32)

R39.2. Abduction by old woman / Yaşlı kadın vasıtasıyla kaçırma

Sihirbaz kadın, padişahın dünya güzelini kaçırmasına yardım eder. (97)

R100. Rescues / Kurtulma

Serserinin tehdit edip evlendiği güzel kız birkaç gün geçtikten sonra bir yolunu bulup evden kaçar. (61)

R41.3.4. Captivity in well / Kuyuya hapsetme

Padişahın iki oğlu en küçük kardeşlerini kıskanıp kuyunun içine atarlar. (21, 57)

R141. Rescue from well / Kuyudan kurtulma

Yerin yedi kat altına düşen kahramanı Zümrüdüanka kuşu sırtına alıp yeryüzüne çıkarır. (21)

Kardeşleri tarafından kuyuya atılan küçük şehzade, kuyudan dev sayesinde kurtulur. (57)

R151. Husband rescues wife / Karısını kurtaran koca

Oğlan, kaçırılan karısını kurtarıp cadı karıyı ve yılanlar padişahını öldürür. (12)

Adam, bezirgânbaşı tarafından kaçırılan karısını bir zaman sonra bulup geri alır. (36)

Padişahın kızı, boynunda ip geçirilmiş halde idam edilecekken kocası gelip kızı kurtarır. (77)

Şehzade, sevdiği kadını kaçıran padişahı öldürüp sevdiği kadını geri alır. (97)

R213. Escape from home / Evden kaçma

Şehzade/on iki şehzade, babasının/babalarının ölüm emrini vermesi üzerine saraydan kaçıp giderler. (22, 55)

Çeşitli cilveler ile farklı farklı adamları kandırıp evine alan kadının kocası gelince adamları saklandıkları dolapta görür ve adamlar karının kocası görünce kaçarlar. (39)

Üvey annenin yaptıklarına dayanamayan çocuklar, evden kaçar. (59, 100)

Anne ve babasının kendilerini yiyeceğini bilen çocuklar evden kaçarlar. (91)

R311. Tree refuge / Ağaca Sığınma

Kardeşlerini kurtarabilmek için on iki yıl boyunca hiç kimseyle konuşmaması gerektiğini öğrenen kız ağaçta yaşamaya başlar. (55)

Anne ve babasından kaçan iki kardeşten kız olanı erkek kardeşi dışarıya çıkınca kavak ağacında bekler. (91)

3.2.17 S Doğal Olmayan Zulümler

S11.4. Father plans child's death / Babanın çocuğunu öldürmeyi planlaması

Padişahı tedavi edecek balığa kıyamayıp denize bırakan şehzadeyi babası öldürmek için cellatlarına emir verir. (22)

Padişah on üçüncü çocuğu kız olursa on iki erkek çocuğunu öldüreceğini söyler. (55)

S21-6. Cruel brother / Zalim erkek kardeş (MEB)

Büyük olan erkek kardeş küçük kardeşine yemeğini vermesine karşılık olarak kardeşinden gözlerini sökmesini ister. (17)

Erkek kardeşler en küçük kardeşlerini kuyuda bırakıp kaçarlar. (21)

Zalim iki kardeş en küçük kardeşlerini kuyuya su alması için saldıklarında ipi kesip kuyuda ölüme terk ederler. (57)

S31. Cruel stepmother / Zalim üvey anne

Anneleri ölen çocukların babası başka bir kadın ile evlenir. Üvey anne, altı yetime yemek vermez onları sürekli döver. (59)

Zalim üvey anne, iki çocuğu her gün yüz sopayla dövüp damda bakar. Kaçtıktan sonra da bütün sulara sihir yaparak çocukların başına felaket gelmesini ister. (100)

S112. Burning to death / Yakarak öldürme

Köylü kızını öldürmek isteyen kuması, köylü kızını sandığa koyarak fırına attırır. Sandık yanarken kapağı açılır ve köylü kızı oradan kaçar. (6)

Saf Keloğlan annesini yıkamak için kazana oturtturur, içine su doldurur ve altını ateşe koyar. Bu şekilde annesi pişip parçalara ayrılır. (25)

Keloğlan, dev karısını ve kızını yakarak öldürür. (32)

S123. Burial alive / Diri diri gömülme

Cadı karısı, padişahın karısının doğurduğu çocukları iki köpekle değiştirip padişaha karısının köpek doğurduğunu söyleyince padişah, karısını beline kadar toprağa gömer. (88)

S131. Murder by drowning / Suda boğarak öldürme

Köy kösesi/Köse Dayı denize atılmadığı halde denize atıldığında fıkır fıkır ederken davarları saydığını söyler. Bunu duyan ve yüz davarı olduğunu gören şehir köseleri/hırsızlar bizi de denize at der ve köy kösesi/Köse Dayı adamları denize atarak öldürür. (26, 99)

Adam karısını denize atıp boğularak ölmesine neden olur. (87)

S133. Murder by beheading / Kafasını uçurarak öldürme

Aslan, kurdun yemekleri paylaştırmasını beğenmeyince boynunu keserek öldürür. (94)

S142. Person trown into the water and abandoned / Şahıs suya atılır ve terk edilir

Cadı karısı, padişahın karısının doğurduğu altın saçlı oğlan ve kızı ırmağa atar. (88)

S143. Abandonment in forest / Ormana terk etme

Kardeşine gözlerini söktüren büyük kardeş onu ormanda yalnız başına bırakıp yoluna devam eder. (17)

S146.1. Abandonment in well / Kuyuya terk etme

Yılanlar padişahı, damadını öldürmek için sıçanlarla dolu kuyuya attırır. (12)

En küçük şehzade, abilerinin ihanetine uğrayıp kuyuya terk edilir. (21, 57)

S147. Abandonment on mountain / Dağa terk etme

Odun satarak geçimlerini sağlayan fakir karı ve koca artık yedi çocuğuna bakamayacaklarını söyleyerek onları dağa oduna gittikleri bir vakit bırakıp evlerine geri dönerler. (23)

Baba, öksüz kızını dağa terk edip gider. (69, 79)

Halası, yeğeninin gözlerini su vermek karşılığında alıp onu dağda yalnız bırakır. (89)

S165. Mutilation: puttinfg out eyes / Gözlerini oyarak sakat bırakma

Küçük kardeş abisinin isteği üzerine gözlerini bıçakla çıkarır. (17)

S260.1. Human sacrifice / Beşerî kurbanlar

Dev karısı, Keloğlan'ı bir çuvala koyup kaçırır ve evinde pişirerek yemek ister. (32)

Kadın, Keloğlan'ı çuvala koyup sırtında taşıyarak evine götürür ve kızından oğlanı fırına atıp pişirmesini ister. (82)

S302. Children murdered / Öldürülen çocuklar

İnsan eti yiyen dev, evlerine sığınmak için gelen yedi erkek kardeşi öldürmek isterken parmak çocuğun hilesi yüzünden yedi kızını birden öldürür. (23)

Gavur kralı, intikam almak için öldürmeye gittiği Türk padişahın önce yavrularını öldürür ardından kızı öldürmeye çalışır. (98)

S350. Fate of abandoned child / Terk edilen çocuğun alın yazısı

Babası tarafından dağa bırakılan sekiz yaşındaki küçük kıza Allah yardım ederek gönderdiği ışığı takip etmesini, ardından da bir değirmenin yakınlarında saklanmasını, orada cinler ve şeytanların konuşmalarını duyarak sakladıkları altınların yerini

öğrenmesini sağlar. Kız Allah'ın yardımı sayesinde taşıyamayacağından fazla altını sırtlanıp evine geri döner ve ailesi tarafından kabul edilir. (69)

S410. Persecuted wife / Zalim karı

Cadı karısı, Hırsız Tahir'in isteği üzerine kız hariç bütün sarayı uyutacak bir ilaç hazırlar. (1)

Cadı karı, yılanlar padişahının kızıyla evli olan oğlanın evine hileyle girer. Sonra kızı, sarayını ve sihirli nesnelerini çalarak kaçar. (12)

Keloğlan'ın karısını kandırarak evlerinde misafir kalan Cadı karı Keloğlan'ın sihirli aynasını karısından öğrenir ve onu çalarak kaçar. (18)

Padişahın annesi, gelinine her türlü iftirayı atan zalim bir kadındır. (55)

Kadın, padişahın öldürmek için aradığı kızın yerini söyler ve kızı öldürmesi için ona yol gösterir. (68)

Cadı karısı, padişahın karısının doğurduğu altın saçlı birisi kız birisi erkek olan çocukları ırmağa atar. (88)

Beyoğlu'yla evlendiği için kızı kıskanan halası türlü eziyetler ile kızdan kurtulup yerine kendi kızını getirir. (89)

3.2.18 T Cinsiyet

T10. Falling in love / Âşık Olma

Şehzade pazarda gördüğü köy kızına âşık olur. (6)

Oduncu delikanlı/Keloğlan, padişahın kızına âşık olur. (13, 18)

Şehzade suya yansıyan kızın yüzüne bakar bakmaz âşık olur. (22)

Padişahın kızı, fakir Keloğlan'a/balıkçıya âşık olup onunla evlenmek ister. (56, 77)

Şehzade, bir memleketin kralının atını alabilmek için şehrin valisinin kızını kaçırırken kızı çok beğenir ve onu vermek istemez. (57)

Padişahın oğlu, ayın on dördü gibi güzel bir kıza âşık olur. (71)

Üç kız kardeş, padişaha âşıktır. (88)

Beyoğlu, gülünce ağzından güller saçılan fakir kadının kızını görür görmez kıza âşık olur. (89)

Padişahın küçük oğlu âşık olduğu dünya güzelinin imtihanını geçer. (97)

T15. Love at first sight / İlk görüşte aşk

Şehzade, pazarda gördüğü köy kızına ilk görüşte âşık olur. (6)

Padişah/padişahın oğlu, karşılaştığı kızın güzelliğine hayran olup onunla evlenir. (59, 100)

Serseri, hırsızlık yapmak için gittiği evdeki kızın güzelliğine hayran olur. (61)

T24.1. Love-sickness / Aşk hastalığı

Balıkçı ile evlenen padişahın kızı, kocasının evden uzaklaştırılmasının ardından sararıp solmaya başlar ve en sonunda hastalanarak yataklara düşer. (77)

T57. Declaration of love / Aşkın ilan edilmesi

Padişahın kızı, balıkçıya âşık olduğunu söyleyip kendisiyle evlenmeye ikna eder. (77)

Padişahın en küçük oğlu, dünya güzelinin yanına gitmeden önce ihtiyar bir kadınla karşılaşır ve kendisinin dünya güzeline olan aşkından öldüğünü söyler. (97)

T61. Betrothal / Nişanlanma

Halasının oğlu ile nişanlanan kıza halası nişanlık olarak gerdanlık vb. birçok hediye verir. (73)

T91.5.1. Rich girl in love with poor boy / Aşkta kızın zengin erkeğin fakir olması

Oduncu delikanlı, padişahın kızına âşık olur. (13)

Padişahın kızı, fakir bir Keloğlan ile evlenir. (18, 56)

Padişahın kızı, görüp de âşık olduğu balıkçı ile evlenir. (77)

T91.6.2. King (prince) in love with a lowly girl / Kralın (prensin) aşağı seviyeden bir kıza âşık olması

Şehzade, fakir kız ile evlenir. (6, 100)

T91.6.4. Princes falls in love with lowly boy / Prensesin fakir delikanlıya âşık olması

Padişahın kızı, fakir bir Keloğlan'a/balıkçıya âşık olur. (56, 77)

T92. Rivals in love / Aşkta rakip

Mehmet Ağa'nın evleneceği kızı başka bir memlekette yaşayan oğlanın âşık olmasına rağmen kızın abileri Mehmet Ağa'dan korktukları için kardeşlerini ona verirler. (37)

Padişahın üç oğlu, şehrin valisinin kızına âşık olurlar. (57)

T97. Father opposed to daughter's marriage / Baba kızının evliliğine muhalefet eder

Padişah, Keloğlan'ın fakir olduğunu bildiği için evlenmelerine izin vermez. (18, 56)

T100. Marriage / Evlilik

Serseri oğlan, balıkçılık yaparken bulduğu sihirli tas sayesinde zengin olur ve babasıyla barışır. Baba da oğlunu evlendirir. (54)

Padişahın oğlu, erkek kardeşi geyiğe dönüşen kızı görünce güzelliğine hayran olup ikisini babasına götürür. Padişah iki çocuğu beğenince oğluyla kızı evlendirip kırk gün kırk gece düğün yapar. (100)

T102. Hero returns and marries first love / Kahraman geri döner ve ilk sevgilisi ile evlenir

Karısı iftiraya uğrayan padişah, gerçeklerin ortaya çıkması ile karısını gömdüğü yerden çıkartıp onunla tekrar evlenir. (88)

Beyoğlu, uzun maceralardan sonra tabutta yatan kızın âşık olduğu kız olduğunu öğrenir ve kız uyanınca onunla tekrar evlenir. (89)

T110. Unusual marriage / Olağanüstü evlilik

Şehzade, karnında yılan olan kız ile evlenir. (22)

Dev anasının oğlu hizmetkârlık yaptığı beyin kızıyla evlenir. (24)

Fakir karı kocanın en küçük kızları ayı ile evlenir. (58)

Beyoğlu, güldüğü vakit yanaklarından güller dökülen kız ile evlenir. (89)

T111. Marriage of mortal and supernatural being / Ölü veya tabiatüstü bir varlıkla evlenme

Beyoğlu, tabuttaki kıza sihirli muskayı verdiğinde kız canlanır. Kızla önceden evli olan Beyoğlu, kız ile tekrar evlenir. (89)

T121.1. Knight weds peasant girl / Asil bir erkek aşağı seviyeden bir kız ile evlenir

Beyoğlu, bahçesindeki meyveleri çalan keçi kızı kaçarken boynuzundan tutup yakaladıktan bir süre sonra kızı istemesi için annesini dünürlüğe gönderir. (70)

Şehzade, memleketlerin birinde gezerken alçak bir kulübede gördüğü ayın on dördü gibi güzel kız ile evlenir. (71)

Padişah, karısının ölümü üzerine saraya gelip sanki sarayın hanımıymış gibi davranan fakir kızı yanına çağırıp bu davranışının nedenini sorduktan sonra onunla evlenir. (72)

Padişah, fakir bir kız/üç terzi kız kardeş ile evlenir. (73, 88)

Beyoğlu, fakir kadının gülünce ağzından güller dökülen kızına âşık olduğunu babasına söyleyip onunla evlenir. (89)

Beyin oğlu, fakir bir kızı ağaçta görüp âşık olur. Kızı ağaçtan hile ile indirmeyi başarınca kızla evlenir. (91)

Şehzade, yetim bir kız ile evlenir. (100)

T121.3.1. Princess marries lowly man / Prenses aşağı seviyeden bir erkekle evlenir

Padişah, zekâsı sayesinde ona yardım eden Keloğlan'a kızını verir. (3)

Padişahın kızı, oduncu delikanlıyla/fakir Keloğlan'la/balıkçıyla evlenir. (13, 18, 77)

T130. Marriage customs / Evlenme Âdetleri

Beyoğlu'nun annesi, oğlunun görüp âşık olduğu keçi kızı annesinden "Allah'ın emri Peygamberin kavli" ile ister. (70)

Padişahın oğlu ile ayın on dördü gibi güzel kız evlerine imam çağırıp nikâh kıyarlar. (71)

Padişah, karısı ölünce sarayına gelen fakir kızı "Allah'ın emri Peygamberin kavliyle alır." (72)

T130-1. Becoming co-in-laws / Dünür olma (MTB/MEB)

Beyoğlu, bahçesindeki meyveleri çalan keçi kız için annesini dünürlüğe gönderir. Beyoğlu'nun annesi kızı Allah'ın emri Peygamberin kavliyle ister. (70)

T131. Marriage restrictions / Evlilik şartları

Dünya güzeli padişahla evlenmemek için çeşitli şartlar sunar; padişahın kırk gün hamamda yıkanmasını, kırk gün boyunca bütün Rençperlerin âletleri ve mallarının alacalı boyanmasını ve gerdeğe girmeden iki gün önce bütün halkın dışarıya çıkmamasını ister. (7)

Padişahın kızı ile evlenmeyi kabul eden balıkçı, kıza "Evlendikten sonra seni ben adam ettim, sokaklarda balık satacağım diye uğraşıp duruyordun demeyeceksin ve bunları başıma hiç kakmayacaksın!" diyerek evlilik şartı koymuştur. (77)

T145.0.1. Polygyny / Birden fazla kadınla evlilik

Evli olan şehzade, pazarda gördüğü köy kızına âşık olur ve evlenir. (6)

Padişah, üç kız kardeşle evlenir. (88)

T150. Happenings at weddings / Evlilikte olan hadiseler

Padişah büyük bir düğün yaptıktan sonra karısıyla birlikte neşe içinde yaşarlar. (55)

Padişah ile evlenen kız, abisini de yanına alarak sulh ve sükût içinde yaşamaya başlar. (59)

Ayın on dördü gibi güzel bir kızla evlenen şehzade, hayatlarının sonuna kadar mutlu mesut yaşarlar. (71)

Padişah, fakir kızın istediğini yapıp onunla evlenir ve rahat bir hayat sürerler. (72)

T160. Sonsummation of marriage / Evliliğin gerçekleşmesi

Cadının iftiraları yüzünden toprağa gömülen kadının kocası gerçekleri öğrendikten sonra kız ile tekrar evlenir. (88)

T192. Marriage by force / Zorla evlenme

Üç erkek kardeş kız kardeşlerini sevdiği olmasına rağmen Mehmet Ağa ile evlendirir. (37)

Padişah ağacın dalında gördüğü kıza tüfek çevirip ya benimle evlenirsin ya da seni öldürürüm diye tehdit eder, kız ise başını sallayarak kabul eder. (55)

Serseri, hırsızlık yapmak için gittiği evde kızı görüp güzelliğine hayran kalınca cebinden çıkardığı kama ile kızı korkutup onunla evlenir. (61)

T210.1. Faithful wife / Vefalı eş (kadın)

Para kazanmak için erkekleri cilve ile kandırıp eve getiren kadın, onlarla birlikte olmaz. Yalnızca paralarını alır, onlara bir oyun eder ve evinden çıkarır. (30)

Halasının oğlu Anşa'yı kaçırmak ister. Kız ise Garanlık Buba ile evli olduğunu söyler, bağırarak etrafındakilerden yardım ister. (73)

Cadının iftira attığı kadının sadık olduğu anlaşılınca kocası, tekrar kadın ile evlenir. (88)

T230. Faithlesness in marriage / Evlilikte sadakatsizlik

Şark vilayetinin padişahı kendisinin bir haramzade olduğunu öğrenir. Babasının çocuğu olmayınca annesi, babasını eve gelen bir misafirle aldatır. (34)

Bezirgânbaşı tarafından atın terkisine atılarak kaçırılan kadın, adamla evlenmeyi kabul etmez ve sonunda bezirgânbaşı kadını kız kardeşi olarak kabul eder. (36)

Kasabın karısı kocasını sürekli farklı adamlarla aldatan sadakatsiz bir kadındır. (39)

Mısır padişahının karısı, her gece padişah uyuyunca bir Arap'ın evine gidip zina yapar. (76)

T254. The disobedient wife / Sadakatsiz kadın

Sadakatsiz kadın, aynı anda hem hırsızla hem yankesiciyle evlidir. (27)

Mısır padişahının karısı Arap ile zina yapan sadakatsiz bir kadındır. (76)

T400. Illicit sexual relations / Uygun olmayan evlilik ilişkileri

Ayı, odunculuk yapan ailenin en küçük kızı ile evlenir. (58)

Ormana terkedilen kızı gören ayı, kızla evlenir. (79)

T526. Conception because of prayer / Dua neticesinde hamile kalma

Padişahın oğlu ile evlenip altın saçlı çocuklar doğurmayı dileyen kız, padişahın oğlu ile evlenir ve altın saçlı iki çocuk doğurur. (88)

T540. Miraculous birth / Mucizevi doğum

Üç kız kardeşin en küçüğü altın saçlı bir oğlan ile altın saçlı bir kız çocuğu dünyaya getirir. (88)

Hamamda çocuğunu doğuran fakir kadının yanına üç derviş gelip kıza hediyeler verir. Kız, dervişlerin duaları sayesinde olağanüstü güzelliklere sahip olan bir kız çocuğu olur. (89)

T541. Birth from unusual part of person's body / İnsan vücudunun bir kısmının anlaşılmadık olarak doğması

Padişahın evlendiği üçüncü karısı, altın saçlı bir erkek ile altın saçlı bir kız doğurur. (88)

T584.2.1. Child born of dead mother in grave / Ölü annenin mezarında doğan çocuk

Beyoğlu, altın köşkte tabutta ölü yatan kadının kucağında bir çocuk bulur. (89)

T587. Birth of twins / İkizlerin doğumu

Padişahın evlendiği üçüncü kadın, saçları altın olan bir kız olan ikizler doğurur. (88)

T596. Naming of children / Çocuklara ad verme

Çiftçi, kurdun ağzından kurtardığı çocuğa Kurtalan; balıkçı, çayda bulduğu çocuğa Golcü adını verir. (36)

Kadın kocası askerdeyken doğan oğluna babası gelene kadar isim vermez. Çocuk adsız olarak bilinir. (56)

T611. Suckling of children / Çocukların emzirilmesi

Tabutta yatan kadının doğurduğu çocuk, ölü annesinin memesini emer. (89)

Cadı karı, üvey kızını hamama kilitleyip ateşe odunları atınca kadın kızını iki kez emzirir bir daha emziremeyeceğini söyler. (100)

T685. Twins / İkizler

Cadı kadın, padişahın karısının doğurduğu ikiz çocukları ırmağa atar. (88)

T685.1. Twin adventurers / İkizlerin maceraları

Padişahın üçüncü karsının doğurduğu ikizler, suya atılır. İkizleri bulan balıkçı, çocukları evlat edinir. (106)

T685.2. Hostile twins / İkizlerin düşmanı

Padişahın en küçük karısını kıskanan iki kız kardeşi, cadı karısını ebe gibi göstererek doğumunu yaptırır. Ardından cadı karısı ikiz çocukları ölmesi için ırmağa atar. Çocukların ölmediğini öğrenince onları öldürmek için olmayacak işler yaptırır. (106)

3.2.19 U Hayatın Tabiatı

U60. Wealth and poverty / Zenginlik ve fakirlik

Para kazanmak için İstanbul'a yolculuğa çıkan iki kardeşten küçüğü zengin olurken büyüğü periler tarafından ölümle cezalandırılır. (17)

Odunculukla geçimlerini sağlayan karı ve koca, yedi çocuğuna artık bakamayacaklarını düşünürler. (23)

Fakir bir karı koca, kadının erkeklere yaptığı hileler sayesinde para kazanır. (30)

Padişahın kızı fakir Keloğlan'la/balıkçıyla evlenir. (56, 77)

Odunculuk ile geçimlerini sağlayan karı kocanın en küçük kızları ayı ile evlenince kızlarının verdikleri sihirli hediyeler sayesinde zengin olurlar. (58)

Fakir bir ailen kızı olan Keçi Kız, Beyoğlu ile evlenir. (70)

Padişahın oğlu/Padişah fakir, bir kız ile evlenir. (71, 72, 73)

Fakir Akılsız Oğlan, ahmaklık ederek dokuma bezlerini sattığı heykelden parasını alamayınca onun kafasını kırar ve şans eseri bir zincir altın bulur. Ardından heykelden özür diler ve evine gider. Bu altın, kendisine ve ailesine yetecek kadar çoktur. (74)

Fakir adam, söylediği yalan sayesinde padişahtan altın topu alıp zengin olur. (75)

Fakir Keloğlan, kaçırıldığı evden kaçıp kurtulurken evdeki altınları da yanına alarak zengin olur. (82)

Fakir olan Ali Baba, kırk haramilerin hazinesinin yerini öğrenince zengin olur. (86)

Terzilik yapan üç fakir kız kardeşin üçü de padişahla evlenir. (88)

Yetim ve öksüz olan iki kardeşten kız olan padişahın oğlu ile evlenerek zengin olurlar. (100)

Odunculuk yapan oğlan, ölen babasının hırsız olduğunu öğrenince hırsızlık yapmaya başlar ve sonunda padişah tarafından ödüllendirilerek zengin olur. (101)

Fakir karı kocanın hayatı değişince padişahın da dikkatini çeker. Padişah önce maaş bağlayarak ödüllendirir ardından hazine nazırı olarak ödüllendirir ve karı koca zengin olurlar. (104)

U110. Appearances deceive / Aldatmanın ortaya çıkması

Padişah, en küçük oğlunun abileri tarafından kuyuya terk edildiğini öğrenir. (21)

Köy kösesi, karısının boynuna bağırsak dolayarak şehir köseleri geldiği zaman karısının boynunu keser gibi yapar sonra da eline düdüğü alarak "dütdürü dütdürü gak garı" der, karısı da yeniden dirilmiş gibi yapar. Şehir köseleri bunun bir aldatmaca olduğunu karılarını öldürüp, düdük çaldıkları halde uyanmadıklarını görünce anlarlar. (26)

Hırsız ile yankesici karılarının kendilerini kandırdığını anlarlar. (27)

Tüccar, reis ve kumandan kadın tarafından kandırıldıklarını anlayıp kadını hâkime şikâyet ederler. (30)

Kasabın karısı eve peş peşe üç erkek alır, her kapı çaldığında adamları dolaba kapatır. En sonunda eve gelen kocası erkekleri dolaptan çıkarken görür. (39)

Kara öküz, kurdun arkadaşlarıyla arasını bozduğunu geç olsa da anlar ve kurt onu yemeden önce "birbirlerinden ayrılanların sonu ancak ölümdür" der. (42)

Padişah, annesinin onu karısı hakkında yalan yanlış bilgilerle oldurduğunu anlar. (55)

Şehzadeyi kendisine köle yapan otel sahibinin söylediği yalanları şehzadenin karısı ortaya çıkarır ve otelciye hak ettiği cezayı verirler. (71)

Mısır padişahı, karısının onu her gece bir erkekle aldattığını düşünüp uyuma numarası yapar, karısını takip eder ve gerçeği görür. (76)

Padişah, karısının büyük eziyetler çekmesinden sonra iftiraya uğradığını öğrenir. (88)

Beyoğlu'yla evlenen kızın halası hile ile yeğeniyle kızının yerini değiştirir. Ardından bir zaman sonra Beyoğlu, âşık olduğu kızı bulunca kandırıldığını anlar. (89)

Hırsızlar, Köse Dayı'nın kendilerine yalan söyleyerek işe yaramayan caba ve düdük verdiğini anlarlar. (99)

3.2.20 V Din

V50. Prayer / Dua

Padişahın kızı, Hırsız Tahsin'den kurtulabilmek için Allah'a dua eder. (1)

Oduncu delikanlı, dağda yaratana dua eder ve duasının neticesinde her dileği yerine getiren bir Arap'la tanışır. (13)

V56- Five daily prayers / Beş vakit namaz (MEB)

Padişahın kızı, Hırsız Tahsin onu öldürmeden önce abdest alıp namaz kılar. (1)

V56-1. Morning prayer / Sabah namazı (MEB)

Anşa'nın babası sabah namazını kılıp kızını da yanına alarak yola çıkar ve karşısına çıkacak ilk kişiye kızını vereceğini söyler. (73)

Padişah, sabah namazını kılınca Kafdağı'nda elikle geyik arasındaki şehzadeyi aramaya başlar. (83)

V56-2. Noon prayer / Öğle namazı (MEB)

Ustası öğle namazına giderken dükkânını çırağına emanet eder. (60)

V57-4. Prayer to have a child / Çocuk sahibi olmak için dua (MTB/MEB)

Fakir bir karı kocanın çocuğu olmamaktadır. Kadın da "Ah olsa da bir keçi kızım olsa" diyerek dua eder ve bir zaman sonra boynuzları da olan bir keçi kız doğurur. (70)

V201. God / Allah

Allah, babası tarafından dağa bırakılan öksüz kızı hiç yalnız bırakmaz, ona yol gösterir, zengin olmasını ve evine geri dönüp kabul edilmesini sağlar. (69)

Allahutaala'nın izni ile Mısır padişahını başka erkekle aldatan karısı taşa dönüşüp ölür. (76)

Yetim kız ve erkek kardeş kendilerine ayrı bir aile kurunca doğru ve iyi kalpli olduklarından dolayı Allah'ın verdiği kısmetler sayesinde çok güzel yaşarlar. (79)

V206-1. Dervish / Derviş (MEB)

Şehzade ve Baltabıyık'ın odasına gece yarısı postu olan ve postunda ziller olan bir derviş girer. Aslında bu derviş hırsızdır ve besili hırsızları da bir kapağın altında saklamaktadır. (22)

Padişah, ülkenin en yalancı insanına "altın top" vereceği için dervişte "Bazen her türlü tehlikeli yalanları söyleyen şahıslar gizlice ortadan kaldırılacak." şeklinde vaaz verir. (75)

Derviş, padişahın merak ettiği soruların cevabını verir. (83)

Hamamda doğum yapan fakir kadına dervişler üç hediye verirler; çocuk güldükçe ağzında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün, yürüdükçe çimen bitsin,

su döküldükçe altınlar saçılsın, koluna taktığı muska düşerse ölsün, takılırsa canlansın. (89)

V207- Imam / İmam (MEB)

Şehzade ile ayın on dördü gibi güzel kız imam çağırıp evlenirler. (71)

V254. Efficacy of saying / Selamlaşma

Karı ve koca, evdeyken akşam olduğu zaman selam vermeyenleri yerler. (84)

Erkek kılığına giren padişahın kızı ile vezirin kızı, bir çiftçiye selam verip yardım isterler. (98)

3.2.21 W Karakter Özellikleri

W26. Patience / Tahammül-Sabır

Kız, kuş olup giden kardeşlerinin yeniden insan olabilmesi ve onlara kavuşabilmesi için hiç kimseyle konuşmadan senelerce sabretmelidir. (55, 59)

Arap'ın elinden kurtulan çocukluğun tekrar yakalanmaması için kırk gün boyunca hiç konuşmaması ve sorulan sorulara sadece ben bilmem demesi gerekir. Bunu başaran çocuk en sonunda özgürlüğüne kavuşur. (56)

Anşa, Garanluk Buba adındaki ihtiyar birisiyle evlenir. Bu ihtiyar sabah evden çıkar gece gelir. Anşa da karanlık evde sıkılıp durur. Bu olayların sonunda Garanluk Buba'nın tebdil-i kıyafet ile dolaşan padişah olduğu anlaşılınca padişah, Anşa'yı sarayına götürür ve düğün yaparlar ve birlikte uzun ömür sürerler. (73)

Padişah tarafından her gün kırk sopa yiyen kadın, sabrının sonunda Mısır padişahının karısı olup onunla evlenir ve bu zulümden kurtulur. (76)

Cadı karısının iftirasına uğrayan kadın, gerçeklerin ortaya çıkması ile sevdiklerine tekrar kavuşur. (88)

W27. Gratitude / Minnettarlık

Şehzade, kaybolan karısına bakan oduncu kadını anneliğe kabul eder. (6)

W28. Self-sacrifice / Fedakârlık

Ayının ailesini öldürmemesi için en küçük kardeş kendisini feda ederek ayıyla evlenir. (58)

W31. Obedience / İtaat

Bütün kuşlar (kartal ve serçe), Sultan Süleyman'ın emrindedir. (52)

W32. Bravery / Cesaret

Arap, vahşiler tarafından yakılmak için bağlanır, Keloğlan ise onu kurtarır ve karşısına çıkan vahşi kralından korkmaz. (20)

Padişahın iki oğlu, devi öldürmeye cesaret edemezken en küçük oğlu bunu başarır. (21)

Baltabıyık, Mısır firavununun karşısına geçerek kızını Hint padişahının oğluna vermesini yoksa firavunu öldüreceğini söyler. (22)

Ablaları kabul etmezken en küçük kız kardeş, ayı ile evlenmeyi kabul eder. (58)

Padişahın kızı, babasının asker sayısının fazlalığı yüzünden saldırmaya cesaret edemediği düşman ülkenin padişahına ve askerlerine saldırmaya cesaret eder. (68)

Konuşmayı bırakan ve konuşmaya ikna edilemeyen balıkçıyı karısı konuşturabileceğini yoksa kendisini idam edebileceklerini söyler. Ne yaparsa yapsın kocasını konuşmaya ikna edemeyen kadını dar ağacına asılır tam öldürülecekken kocası dile gelir ve karısını kurtarır. (77)

Altın saçlı oğlan yolda karşılaştığı ihtiyar adama rağmen dünya güzelinin yanına gidip kardeşinin istediğini yerine getirir. (88)

Türk padişahının kızı, babasının asker sayısının fazlalığı yüzünden saldırmaya cesaret edemediği düşman ülkenin padişahına ve askerlerine saldırmaya cesaret edip başarılı olur. (98)

W33. Heroism / Kahramanlık

Kahraman iki devi de bir hamlede gürzü ile öldürerek kahramanlık gösterir. (21)

W34. Loyalty / Bağlılık

Yaşça büyük olan iki şehzade en küçük kardeşlerinin sevdiği kızı elinden alırlar. Birisi tam evlenecekken şehzade geri döner ve kızda şehzadenin boynuna sarılır. (57)

W35. Justice / Doğruluk

Beygirleri çalınan üç erkek kardeş, hırsızı bulur ve kadının huzuruna çıkarak çalınan beygirlerini geri almak istediklerini söylerler. Şehrin kadısı, doğru söylediklerini anlayabilmek için onları birkaç teste tabi tutar. (2)

Cadının iftirasına uğrayan kadın, doğrular ortaya çıkınca masum olduğu anlaşılır. (88)

W37. Conscientiousness / Vicdan sahibi olma

İnsan yiyen devin karısı vicdanlı bir kadındır ve evlerine gelen çocuklara kocasının insan yediğini söyler yine de onlara yardım etmek için evde saklamaya karar verir. (23)

W45. Honor / Şeref

Şehzadenin karısını namussuz biri gibi gösterip şehzadeyi kendisine köle eden otel sahibinin yalanlarını ortaya çıkartan şehzadenin karısı, otel sahibinin boynuna zincir

geçirir ve yanında getirdiği güçlü adama sürükletir. En sonunda otel sahibi can verir. (71)

W111. Laziness / Tembellik

Korkak Mehmet, dışarıya çıkamadığı için hiçbir iş yapmaz. (37)

Ekmek elden su gölden yaşayıp giden serseri, hiçbir işte çalışmak istemez. (61)

W121. Cowardice / Korkaklık

Dev anasının gelini kaynanasının onu yemesinden çok korkar. Verdiği zorlu görevleri yerine getiremezse öleceğini bilir. (24)

Mehmet, kapıdan dışarıya çıkamayacak kadar korkaktır. (37)

Dağa terk edilen sekiz yaşındaki öksüz kız, çok korkar. (69)

W136. False modesty / Sahtekârlık-yalancılık

Kadının annesi, oğluna p.ç olduğunu çok geç söyler. (2)

Sahtekâr tilki, plan yapıp arkadaşı köpeği ölüme terk eder. (14)

Şehir köseleri, köy kösesini öldürmek için çuvala koyup denize atmak isterler o sırada köy kösesinin çığlıklarını işiten çobanla yer değiştirirler ve köy kösesi çobanın ölümüne sebep olur. (26)

Kurt, çeşitli yalanlar ile üç öküzü birbirlerinden ayırır ve onları yer. (42)

Padişahın annesi, gelinini istemediği için sürekli iftira atar, padişah da annesine inanır. (55)

Kedi, farelere öleceğini söyleyerek helallik almak için fırında toplanmalarını ister. (62)

Padişah, ülkesinde yalancılık ve dolandırıcılık artıp kimsenin kimseye itimadı kalmadığını görünce devrin en yalancı insanına "altın top" vereceğini duyurur. Bu sayede tehlikeli yalan söyleyenleri de ölümle cezalandıracaktır fakat bunu halktan gizli yapar. (75)

Cadı karısı, padişahın karısının yeni doğurduğu çocukları suya atar. Cadı, padişaha karısının iki köpek yavrusu doğurduğunu söyler. (88)

Sahtekâr kadın, kocasını müneccimlik yapmaya zorlar. (104)

Tilki sahtekârlık yaparak karganın ağzındaki peyniri alır. (105)

W152. Stinginess / Cimrilik

Köse Madaz, yol kenarında tanıştığı adamla sohbet ederken kendi yiyeceklerini çıkartır. Adam, Köse Madaz'ın bütün yiyeceklerini yer fakat kendi heybesinden hiç yiyecek çıkarmaz. (5)

W157. Dishonesty / Namussuzluk

Kasabın karısı, kocasını sürekli başka erkeklerle aldatır. (39)

Mısır padişahının karısı, Arap ile kocasını aldatır. (76)

Evli kadın, kocası evden gidince eve aşığını alır. (92)

W167. Stubbornness / İnatçılık

Serseri, annesinin ısrarla yapamayacağını söylediği halde babası gibi zorlu hırsız olmaya inat eder. Fakat sonu ölüm olur. (61)

W181. Jealousy / Kıskançlık

En küçük kardeşlerini kıskanan iki kardeş cadı karıdan kardeşlerinin doğurduğu çocukları ırmağa atıp yerine iki köpek yavrusu bırakmasını ister. (88)

W185. Violence of temper / Zor kullanma

Baltabıyık, Mısır firavununun kızını şehzadeye alabilmek için ölümle tehdit eder, evlilikten üzülürse de öldüreceğini söyler. (22)

Arap, askerden gelen adamın oğlunun ağzını kapatarak kaçırır ve kırk odası olan büyük bir apartman dairesinde yaşamaya mecbur bırakır. (56)

Ayı ormanda gördüğü ailenin kızlarından en küçüğü ölüm tehdidi ile alıp evlenir. (58)

Serseri güzelliğine hayran olduğu kızla bıçak zoruyla evlenir. (61)

Halasının oğlu, Anşa'yı giyinip süslenmiş görünce kaçırmaya kalkışır. (73)

İki eşkıya, beyin karısının yolunu kesip iki çocuğunu öldürür. (91)

W193. Extortion / Zorla alma

Oğlan, karısını, sarayını ve içindeki sihirli nesnelerini kaçırıp yılanlar padişahının ülkesine götüren cadı karıyı ve yılanlar padişahını öldürür (12)

Mehmet Ağa, bir sevdiği olduğunu bildiği hâlde kızı kaçırıp memleketine götürür. (37)

3.2.22 X Mizah

X925- Extraordinarily small lies about people / Olağanüstü küçüklükte insan hakkında yalanlar (MEB)

Karı kocanın yedi oğlundan bir tanesi konuşulanları dinleyecek ama fark edilemeyecek kadar küçük bir Parmak Çocuk'tur. (23)

Hamamda kambur adamın kamburunu irili ufaklı cüceler iyileştirir. (85)

X942. Lie: remarkable carrier / Olağanüstü taşıyıcı ile ilgili yalanlar

Zümrüdüanka kuşu yerin yedi kat altından kahramanı sırtına alıp yeryüzüne çıkarır. (21)

Kara koç sırtına binen kişiyi yerin yedi kat altına indiren olağanüstü bir hayvandır. (21)

X1201. Lie: the gret animal / Olağanüstü hayvanlar hakkında yalanlar

Hint padişahının iyileşebilmesi için gerekli olan balık padişahının bulunmasıdır. Balık padişahı ise kafası kırmızı alt tarafı normal balıklardan daha küçük olan bir balıktır. (22)

Mısır firavununun kızının karnında evlenmesine engel olan kara bir yılan vardır. (22)

Ayı ormanda gördüğü oduncunun en küçük kızı ile evlenir. (58)

X1250. Lies about birds / Kuşlar hakkında yalanlar

Zümrüdüanka kuşu yerin yedi kat altından kahramanı sırtına alıp yeryüzüne çıkarır. (21)

X1485- Lies about roses / Güller hakkında yalanlar (MEB)

Kız, evlerinin bahçesinde bulunan on iki gül dalını koparır. Bunun üzerine on iki erkek kardeşi kuş olup uçar gider. (55)

Fakir kadının kızı güldüğünde ağzından güller dökülür. (89)

3.2.23 Z Çeşitli Motif Grupları

Z42. Stronger and strongest / Kuvvetli ve en kuvvetli

Baltabıyık, derviş ve hırsızlarını öldürebilecek, Mısır firavununu ise ölümle tehdit edebilecek kadar kuvvetlidir. (22)

Kocasını bulmak için yola çıkan kız yanına memleketin en iri yarı ve kuvvetli adamını alır. (71)

Kız kardeşini aramaya çıkan oğlan, bir ayı ve yarı insan yarı hayvan şeklindeki üç erkek kardeşi öldürecek kadar güçlüdür. (79)

Padişahın kızı, düşman ülkenin padişahını ve askerlerini yok edebilecek kadar güçlüdür. (98)

Z64. Proverbs / Atasözleri

Gönül kimi severse güzel odur. (56)

Zor kapıdan girince şer bacadan kaçar. (74)

Üzümünü ye de bağını sorma. (74)

Yapı taşı yapıdan kalmaz derler. (94)

Z64-2. İdioms / Deyimler (MEB)

Aç susuz zindanda vakit geçirmek. (3)

Pişmiş tavuğun başına gelmemek. (8)

Kör olası. (11)

Baklayı ağzından çıkarmak. (18)

Tiril tiril titremek. (23)

Çevir kazı yanmasın lafımız hilaf olmasın. (27)

El pençe divan durmak. (37)

Ele avuca sığmamak. (61)

Ekmek elden su gölden. (61)

Eşek sudan gelinceye kadar dövmek. (61)

İş işten geçmiş. (67)

Güllük gülistanlık. (70)

Yana yakıla. (70)

Gözü gönlü açılmak. (76)

Başına kakmak. (77)

Elinden uçanla kaçan kurtulmaz. (96)

Dil dökmek. (105)

Suya götürüp susuz getirmek. (106)

Ekmeğini taştan çıkartmak. (106)

Z71. Formülistic numbers / Formülistik sayılar

İki ahbap (arkadaş): (3, 27)

İki devlet: (3)

İki eşkıya: (91)

İki güvercin: (91)

İki hırsız: (25)

İki kardeş: (12, 91, 100)

İki kedi: (15)

İki koyun köpeği: (106)

İki oduncu: (91)

Z71.1. Formulistic number: three / Formülistik sayı: üç

Yaşlı adam ölmeden önce üç oğlunu yanına çağırıp onlara vasiyet olarak bir beygir bırakır. (2)

Padişah, üç oğlundan üç ok ister, okları atar ve oğullarından en kıymetli malları bulup getirmelerini ister. (7)

Padişah, ölmeden önce malı mülkü üç oğluna taksim edilir. (21, 25, 97)

İki şehir kösesiyle bir köy kösesi vardır. (26)

Bir avcının üç oğlu vardır. (29)

Üç arkadaş birlikte yola çıkarlar. (31)

Mehmet Ağa'nın ağacın altında uyuduğu yer üç erkek kardeşin evidir. (37)

Bir kara öküz, bir ala öküz ve bir de kara öküz birlikte otlamaktadırlar. (42)

Padişahın üç kızı vardır. (56)

Padişah üç oğlundan altın kuşu bulmalarını ister. (57)

Dağdan odun toplayıp satarak geçimlerini kazanan karı kocanın üç kızından başka kimseleri yoktur. (58)

Ayı ile evlenen kızın yarı insan yarı hayvan şeklinde üç oğlu olur. (79)

Üç arkadaş birisi kendisi, birisi zurnacı, birisi davulcu olmak üzere yola çıkarlar. Üç evli bir köye varırlar, vardıkları köyde üç hasta vardır ve evde üç tencere görürler. (80)

Keloğlan'ın üç kız kardeşi vardır. (84)

Adam karısına üç kez "Kırpıyorlar mı biçiyorlar mı söyle bakalım." diyerek uyarır, karısı her defasında biçiyorlar deyince adam karısını denize atıp öldürür. (87)

Terzi olan üç kız kardeşin kendisi hakkındaki konuşmasını duyan padişah, üç kız kardeşle evlenir. (88)

Hamamda doğum yapan fakir kadının yanına üç derviş gelip kıza hediyeler verir. (89)

Aslan, kurt ve tilki üç arkadaş, ormanda birlikte avlanmaya karar verir. (94)

Ayı, tilki ve domuz üç arkadaş birlikte gezer. (96)

Köse Dayı, birisini öldürdükten sonra düdüğün üç kez çalınmasıyla birlikte ölünün dirileceğini söyler. (99)

Geyiğe dönüşen erkek kardeş yemek bulmaya gidip gelince kız kardeşi kapıyı açsın diye kapıya üç kez vurup üç defa da "bacı ben geldim" der. (100)

Oğlan, amcasının imtihanını kazanmak için bir sıçrayışta kavak ağacına çıkıp üç karga yumurtasını alır. (101)

Z71.4. Formülistic number: six / Formülistik sayı: altı

Padişahın altı çocuğu vardır. (59)

Z71.5. Formulistic number: seven / Formülistik sayı: yedi

Padişahın oğlu, her sene bahçelerindeki nar ağacını yiyip bitiren devin yedi başını bir hamlede keser. (21)

Kılları birbirine çarpıp yanlışlıkla kara koça binen kahraman, yerin yedi kat altına iner. (21)

Bir babayla bir ananın yedi tane oğlu vardır. Devin yedi kız çocuğu vardır. (23)

Üç erkek kardeşin Mehmet Ağa ile evlendirmek istedikleri kız kardeşi başka memleketten yedi kardeşten birisini sever. (37)

Hoca rüyasında Peygamber Efendimiz tarafından kendisine yeryüzü halifeliği görevi verildiğini ve yedi düvele hükmedeceğini görür. (38)

Z71.6. Formulistic number: nine / Formülistik sayı: dokuz

Padişahın küçük oğlu, suyu tutup vermeyen devin dokuz başını bir hamlede keser. (21)

Şehzadenin karısı dokuz ay dokuz gün sonra bir kız bir erkek iki çocuk doğurur. (100)

Z71.8-8. Formulistic number: twenty / Formülistik sayı: yirmi (MEB)

Padişahın yirmi askeri varken saldırmak istediği padişahın kırk askeri vardır. (68)

Z71.12. Formulistic number: forty / Formülistik sayı: kırk

Kırk Hırsız, padişahın hazinesine dadanır. (1)

Bey/Şehzade/Keloğlan/Padişahın kızı/Beyoğlu/Padişah, kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir. (1, 6, 18, 21, 77, 91, 100)

Şehzade/Beyoğlu, kumasını öldürmek isteyen karısını/ karısının yerine geçip onu aldatan kız ile kaynanasını kırk katıra bağlayarak cezalandırır. (6, 89)

Padişahın en büyük oğlu, kırk güzel kız ve kırk köleyle gelir. (7)

Karısını kurtaran oğlan, kırk gün sonra sıçanları evine davet eder. (12)

Yerin yedi kat altında mahsur kalan kahramanı padişah yeryüzüne çıkarmak için kırk gün müsaade ister. (21)

Zümrüdüanka kuşu, kahramanı yeryüzüne çıkarmak için kırk fıçı su ile kırk güğüm et ister. (21)

Padişah kuyumcu ve terziye yapılması imkânsız gibi görünen görevler verir ve bunları kırk gün içinde yapmalarını ister. (21)

Şehir köseleri, köy kösesinden aldığı altın s.çan eşeği kırk gün ahırda bırakıp eşeğin ahırı altınla dolduracağına inanırlar. (26)

Mehmet Ağa, karısını alıp karısının erkek kardeşlerinden de kırk altın yüklü atı alıp memleketine geri döner. (37)

Arap'ın esiri olan adsız oğlanın kırkıncı odayı açması yasaktır. Arap'ın evinden kaçmayı başaran kahramanın kırk gece boyunca hiç konuşmaması gerekmektedir. (56)

Düşman padişahın kırk askeri vardır. (68)

Garanluk Buba, Anşa'ya sarayda kırk gün düğün olacağını ve isterse kızın da oraya gidebileceğini söyler. (73)

Padişah, ülkesinin en yalancı insanına altın küp vereceğini ilan ettirince devrin kurnaz adamlarından birisi padişaha gelip ondan kırk gün izin, kırk asker ve kırk araba vermesini ister. Bu sürenin sonunda da padişahın halkı köprünün başına toplamasını söyler. (75)

Padişah, karısının kendisini denizde yıkanan Arap ile aldattığını sandığı için onu saraya götürüp her gün kırk sopa atar. (76)

Mısır padişahının karısı, kocasını sürekli aldattığı Arap'ın öldüğünü görünce kırk günlük yasa girer. (76)

Ali Baba, kırk haramilerin mağarasından altınlarını alır. Kardeşine de mağaranın yerini gösterir fakat kardeşinin aç gözlülüğüne karşılık kırk haramiler Veli Baba'yı öldürürler. (86)

İhtiyar, babasından yaramaz çocuğu kırk gün yanında bırakmasını ister. (90)

Padişah, sihirbaz kadından kırk günlük yolu kırk dakikada aşmasını söyler. (97)

Padişahın kaçırdığı dünya güzeli, padişahla evlenmemek için sırasıyla şu şartları koşar; padişah kırk gün hamamda yıkanacak, kırk gün bütün rençperler mallarını alacalı boyayacak. (97)

Türk padişahının kırk askeri vardır. (98)

Köse Dayı, elinden kurnazlıkla kurtulduğu hırsızlara ırmakta boğulduğu zaman gırık gırık ederken kırkıncı davarı saydığını söyler. (99)

Müneccim, padişahın altınlarını çalanı bulabilmek için kırk gün mühlet ister. (104)

Müneccim, padişahın altınlarını çalanın kim olduğunu kırk gün içinde bulacağını söylediği için kırk lokum alır ve böylece kaçıncı günde olduğunu takip eder. (104)

Z71.12-1.1. Wedding lasting for forty days and forty nights / Kırk gün kırk gece düğün (MTB/MEB)

Bey/Şehzade/Keloğlan/Padişah/Padişahın kızı/Beyoğlu, kırk gün kırk gece düğün yapar. (1, 6, 18, 21, 57, 77, 91, 97, 100)

Z71.16.1. Formulistic number: eight / Formülistik sayı: sekiz

Köse Dayı'dan yemek yiyen hırsızlar toplamda sekiz kişidir. (99)

Z80. Formulistic rimes / Formülistik şiir

Elbeşere elbeşere

Köpek satar on beşere

Garıda burda iş becere

Çıkacaksan çık kerata

Göreceksen gör kerata. (92)

Kendin güzel sesin güzel…

Âşık oldum sana inan ki…

Ne olur bir kere öt de gönlüm açılsın...

Benim güzel huylu şirin tüylü yanık sesli kargam haydi... (105)

Z100. Symbolism / Sembolizm

Şahmeran, yılanların padişahını simgeler. (20)

Zümrüdüanka, devasa büyüklükteki kuşu simgelemektedir. (21)

Mısır firavununun karnında olan yılan, güzel kızın ulaşılmazlığını simgeler. (22)

Kafasında saç olmayan ve kurnazlığı ile bilinen kişi “Keloğlan”dır. (32)

Z111. Death personified / Ölünün canlanması

Tabuttaki ölü kızın üzerine tılsımlı muskası bırakılınca kız yeniden canlanır. (89)

Z141. Symbolic color: red / Sembolik renk: kırmızı

Hint padişahını hastalıktan kurtarabilecek balık padişahının kafası kırmızıdır. (22)

Saraya asılacak kırmızı bayrak, ölümün sembolüdür. Anneleri şehzadelerine saraya kırmızı bayrak asıldığını görürlerse kaçıp gitmelerini söyler. (55)

Z142. Symbolic color: White / Sembolik renk: beyaz

Ak koçun üzerine binildiğinde yeryüzüne çıkılmaktadır. (21)

Saraya asılacak beyaz bayrak, ölüm olmadığını bildirir. (55)

Z143. Symbolic color: black / Sembolik renk: siyah

Kara koça binildiği vakit yerin yedi kat altına inilmektedir. (21)

Z183. Symbolic names / Sembolik isimler

Kafasında saç olmayan kişi "Keloğlan" olarak bilinir. (9, 18, 21, 32, 82, 84)

Bütün yılanların emrinde olduğu yılana "Şahmeran" denir. (20)

Yeraltı dünyasında yaşayan ve her yıl üç yavru doğuran devasa büyüklükteki kuş "Zümrüdüanka" ismi ile bilinir. (21)

İnsanlar tarafından çok zor fark edilebilecek kadar küçük olan çocuğa "Parmak Çocuk" denir. (23)

Çiftçi kurtun ağzından kurtardığı çocuğa "Kurtalan" ismini, balıkçı gölden kurtardığı çocuğa "Gölcü "ismini verir. (36)

Boynuzları olan kızın adı "Keçi Kız"dır. (70)

Karanlıkta gezen adama "Garanluk Baba" denir. (73)

Hamamda davul zurna çalan irili ufaklı kişilere "Cüce" denir. (85)

Z253. Fool as hero / Budala kahraman

İneğini öldürüp derisini yüzen Keloğlan, etini kurbağalara ve köpeklere satıp ertesi gün parasını almaya geleceğini söyler. (25)

Akılsız Oğlan, tavuk kaçınca yerine kuluçkaya yatar ve yumurtaları kırar. Annesinin satmaya gönderdiği dokuma bezlerini de bir heykele satıp parasını almayı bekler. (74)

Z293. Return of the hero / Kahramanın dönüşü

Padişahının küçük oğlu, pek çok maceradan sonra babasının ülkesine dönmeyi başarır ve sevdiği kız ile evlenir. (21, 57)

Tablo 3.1 *Motif İndeks*'e göre masalların motif dağılımı

Motif Başlıkları	**Motif Sayısı**	**Motifin Geçtiği Masalın Numarası**
A. Mitolojik Motifler	-	-
B. Hayvanlar	54	1, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 79, 88, 94, 95, 96, 100, 105, 106
C. Yasak	7	12, 15, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 37, 38, 55, 56, 59, 68, 70, 71, 76, 77, 79, 90, 97, 100, 104
D. Sihir	45	12, 13, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 36, 55, 56, 57, 58, 59, 70, 71, 76, 81, 83, 86, 89, 90, 91, 97, 100
E. Ölüm	4	89
F. Olağanüstülükler	52	1, 3, 6, 12, 13, 17 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 32, 35, 36, 37, 38, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 79, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 99, 100, 102
G. Devler	15	21, 23, 24, 32, 57
H. İmtihanlar	32	1, 2, 3, 6, 12, 13, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 30, 33, 34, 36, 37, 55, 56, 57, 59, 66, 71, 73, 75, 76, 77, 84, 88, 89, 97, 98, 101
J. Akıllılar ve Aptallar	16	1, 3, 8, 9, 10, 12, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 36, 37, 38, 55, 56, 57, 60, 61, 68, 69, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 84, 88, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105
K. Aldatmalar	37	1, 4, 6, 12, 14, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 39, 47, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 82, 83, 84, 88, 89, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 105

Tablo 3.1'in devamı

Motif Başlıkları	Motif Sayısı	Motifin Geçtiği Masalın Numarası
L. Kaderin Tersine Dönmesi	17	1, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 21, 23, 25, 29, 33, 37, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 77, 84, 86, 89, 93, 97, 100, 101
M. Geleceğin Tayini	5	12, 14, 17, 21, 22, 27, 29, 30, 34, 56, 58, 62, 72, 77, 78, 94, 101, 104
N. Şans ve Kader	34	1, 3, 9, 12, 13, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 30, 34, 36, 37, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 97, 100, 101, 104
P. Toplum	51	1, 2, 3, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 104
Q. Ödüller ve Cezalar	26	2, 3, 6, 12, 17, 18, 21, 22, 23, 29, 32, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 68, 69, 71, 73, 75, 76, 78, 79, 84, 85, 88, 89, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 104, 106
R. Tutsaklar ve Kaçaklar	8	12, 21, 22, 32, 36, 39, 55, 57, 59, 61, 91, 97, 100
S. Doğal Olmayan Zulümler	16	1, 6, 12, 17, 18, 21, 22, 23, 25, 26, 32, 55, 57, 59, 68, 69, 79, 82, 87, 88, 89, 94, 98, 99, 100
T. Cinsiyet	37	3, 6, 7, 13, 18, 22, 24, 27, 34, 36, 37, 39, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 88, 89, 91, 97, 100, 106
U. Hayatın Tabiatı	2	17, 21, 23, 26, 27, 30, 39, 42, 55, 56, 58, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 82, 86, 88, 89, 100, 101, 104
V. Din	9	1, 13, 22, 60, 69, 70, 71, 73, 75, 76, 79, 83, 84, 89
W. Karakter Özellikleri	19	2, 5, 6, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 37, 39, 42, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 68, 69, 71, 73, 75, 76, 77, 88, 91, 92, 98, 104, 105
X. Mizah	5	21, 22, 23, 55, 58, 85, 89
Z. Çeşitli Motif Grupları	21	1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 36, 37, 38, 42, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 106
23 ana başlık	Toplam motif sayısı: 511	Motif görülen masal sayısı: 1355

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere çalışmamızda toplam 511 motif alt başlığı ve 1355 masal motifi tespit edilmiştir. Bunlardan 511 motif başlığı içerisinde 457'i *Motif İndeks*'te yer alırken geriye kalan 55'i bizim tarafımızdan tespit edilen (MEB) motiflerden oluşmaktadır. İncelemede "A. Mitoloji" başlığı hariç diğer motif gruplarından örnekler bulunmakla birlikte "B. Hayvanlar (54 motifte 128 kez), F. Olağanüstülükler (53 motifte 147 kez), P. Toplum (51 motifte 240 kez), D. Sihir (45

motifte 91 kez), K. Aldatmalar (37 motifte 110 kez), T. Cinsiyet (37 motifte 92 kez), N. Şans ve Kader (34 motifte 94 kez), H. İmtihanlar (33 motifte 67 kez), Q. Ödüller ve Cezalar (26 motifte 76 kez), Z. Çeşitli Motif Grupları (21 motifte 142 kez), W. Karakter Özellikleri (19 motifte 52 kez), L. Kaderin Ters Dönmesi (17 motifte 56 kez), S. Doğal Olmayan Zulümler (16 motifte 37 kez), J. Akıllılar (16 motifte 60 kez), G. Dev (15 motifte 27 kez)" ile belirtilen motif gruplarının örneklerine daha sık rastlanmıştır. "V. Din (9 motifte 17 kez), R. Tutsaklar ve Kaçaklar (8 motifte 19 kez), C. Yasaklar (7 motifte 41 kez), M. Geleceğin Tayini (5 motifte 19 kez), X. Mizah (5 motifte 10 kez), E. Ölüm (4 motifte 4 kez), U. Hayatın Tabiatı (2 motifte 30 kez)" ile belirtilen motif gruplarından ise daha az motif tespit edilmiştir.

Tablo 3.2 *Motif İndeks*'te yer almayan motiflerin dağılımı

	MIFL'de Yer Alan Motif Sayısı	MEK/MTB/MEB'in Ortak Tespit Ettiği Motif Sayısı	MEB'in Tespit Ettiği Yeni Motif Sayısı
	457	9	46
İhsan Ozanoğlu'nun Derlediği Motif Görülen Masal Sayısı:	1235	22	98

Tablo 3.2'de görüldüğü üzere 55 motif alt başlığı *Motif İndeks*'te yer almayan Türk masallarına ait motiflerden olup incelemede 120 kez geçmektedir. Bunların içerisinde "B211.3-11. Speaking eagle/Konuşan kartal, B.211.6-2. Speaking turtle/Konuşan kaplumbağa ve G361.1-6. Nine-headed ogre/ Dokuz başlı dev" ilk kez Erkan Karagöz tarafından tespit edilen (MEK) Türk masallarına ait motiflerden olup incelemede 3 kez geçmektedir. Diğer altısı Tuğba Bayrakdarlar tarafından tespit edilen (MTB) Türk masallarına ait motifler olup "H259-4. Suitor test: fulfilling the conditions of the king's doughter/Damat sınaması: padişahın kızının şartlarını yerine getirme, K2215-Treacherous father/Hain baba, K2219-1. Treacherous stepmother/Hain üvey anne, T130-1. Becoming co-in-laws/Dünür olma, V57-4. Prayer to have a child/Çocuk sahibi olmak için dua, Z271.12-1.1. Wedding lasting for forty days and forty nights/Kırk gün kırk gece düğün" alt başlıklarından oluşmakta ve 19 kez geçmektedir. Geriye kalan 46 motif alt başlığı kendi tarafımızdan tespit edilmiş Türk masallarına ait motifler olup (MEB) incelemede 98 kez geçmektedir.

4. MASALLARIN FORMELLERİ

4.1 Formel Kavramı

Formeller, masal dinleyicisini masalın büyülü dünyasına çekmek ve masalın icrası sırasında dinleyicinin ilgisini diri tutmak amacı ile söylenen kalıp sözler olarak tanımlanabilir. Formeller anlatıcılar tarafından masalın başına, ortasına ve sonuna olmak üzere metnin uygun görülen herhangi bir yerine yerleştirilebilir. Masalı hem güzelleştiren hem de bütünlük ve akıcılık kazandıran bu teknikler; Pertev Naili Boratav "tekerleme" (Boratav, 1988, s. 77), Saim Sakaoğlu "formel" (Sakaoğlu, 2012, s. 56) veya "kalıp söz/ifade" (Sakaoğlu, 2008, s. 1352), Bilge Seyidoğlu ise "formül" (Seyidoğlu, 1975, s. 144) adıyla ifade eder. Formeller aynı zamanda anlatıcının kabiliyetini gösteren en önemli unsurlardan biridir. Anlatıcı kullandığı formeller sayesinde dinleyicilerin dikkatini uyanık tutar, anlatımı zevkli hale getirir, masal geçişlerini sağlar, gereksiz ayrıntılardan kaçınır, bazen kendisine zaman kazandırır ve olayı bir sonuca bağlar. Masalların şekil özelliklerinden olan söz kalıplarını Şükrü Elçin:

> Tekerlemeler, masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir. Tekerleme söyleşisi, vezin, kafiye ve seciden faydalanarak hisleri, fikirleri, hayalleri, tezada, mübalağaya, güldürmeye, tuhaflığa, şaşırtmaya dayalı birtakım söz kalıpları içinde, ard arda ister açık ister kapalı şekilde ustalıkla sıralar ve yuvarlar. Dinleyici bu renkli prolog ve tasvirin kapısından asıl konuya girmiş olur (Elçin, 2013, s. 589).

Naki Tezel masalda yer alan söz kalıplarını "tekerleme" olarak adlandırır ve şöyle tanımlar:

> Tekerleme, bütünüyle kelime oyunlarından birbiri ile pek ilgisi olmayan ama dinleyicinin ilgisini masala çekmek için bir araya getirilmiş sözlerden meydana gelir. Tekerlemenin asıl güzelliği de bu birbiri ile ilgisiz kelimelerin bir araya getirilişindeki düzen ustalığındadır. Aslında tekerlemenin masalla hiçbir ilgisi yoktur. Sırf dinleyicinin ilgisini çekmek ve onu realiteyle ilgili olmayan masal âlemine girişe hazırlamak için masaldan önce söylenir (Tezel, 1992, s. 10).

Doğan Kaya da "Tekerleme; vezin, kafiye, seci ve aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hâl ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa

tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu manzum nitelikli basmakalıp sözlerdir" (Kaya, 1999, s. 546) şeklinde tanımlar.

Formeller masalın başında, ortasında, uygun görülen yerlerde ve sonunda söylenen yerine göre uzun veya kısa kalıplaşmış sözlerdir. Masalcı, bu kalıp sözleri gerektiği yerde kullanabilmek için dağarcığında hazın bulundurur. Boratav'a göre "iyi masalcı tekerlemeleri yerinde ve ölçüsünde kullanmasını bilendir" (Boratav, 1969, s. 81-82).

Masal formellerinin ayrı ayrı görevleri ve anlamları vardır. Örneğin "Evvel zaman içinde", bir varmış bir yokmuş" gibi başlangıç formelleriyle başlayan masallar, masalda anlatılacak olan olayların insanları eğlendirmek için kurgulanmış olduğunu fakat kurgu da olsa geçmişte yaşanmış gibi kabul edilmesi gerektiğini belirtmek için kullanılır. Masalın sonunda "Onlar ermiş muradına…" gibi bitiriş formelleri masalın mutlu bir sonuca erdiğini anlatmak ve herkese aynı mutluluğu dilemek, "Kırk katır mı istersin kırk satır mı?" şeklindeki formeller kötülerin cezalandırıldığını bildirmek içindir gibi... Masalın ortasında yer alan formeller ise uzun zamanı kısaltmak, bir yerden başka bir yere geçişi anlatmak, dinleyicinin dikkatini toplamak gibi pek çok amaç için kullanılabilirler. Örneğin; "Masallarda zaman çabuk geçermiş", "Sözü uzatmayalım", "Tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi" … Genellikle masal anlatan kişi usta bir masal anlatıcısı olmasa bile en azından masala bir tat vermek amacıyla bu formellerden bazılarını kullanmalıdır.

Sakaoğlu, masal çalışmalarının ilk dönemlerinde "formel" olarak ifade ettiği bu teknikleri ileriki dönemlerde "kalıp söz/ifade" şeklinde tanımlamaktadır:

> Masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadelere formel denilmektedir. Bunlar, masalın bünyesinden ayrılmayacak kadar onun malı olan ifadelerdir. Anlatıcı için bir yardımcı olduğu kadar ustalığını göstermesi bakımından da bir ölçüdür. Usta anlatıcılar, dağarcıklarında bulunan bu formelleri en uygun yerlere serperek değerlerini ortaya koyarlar. Ayrıca sıkıştığı veya herhangi bir yeri hatırlayamadığında da bunlara başvurarak durumu idare edebilir (Sakaoğlu, 2002, s. 251).

Sakaoğlu'nun *Gümüşhane ve Bayburt Masalları* adlı eserinde geniş yer verdiği formeller beş ana bölümde toplanmıştır. Günümüzde de yapılan birçok çalışmada Sakaoğlu'nun tasnifinden faydalanılmaktadır. Sakaoğlu'nun tasnifi şu şekildedir:

1. Başlangıç Formelleri
a- Sade giriş formelleri
b- Tekerlemeli giriş formelleri
2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri
a- Masaldaki olayın geçtiği yeri ve kahraman değiştirmek için kullanılan bağlayış formelleri
b- Dinleyicinin dikkatini artırmak için söylenen formeller
c- Uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan formeller
d- Masal ortasında geçişi sağlayan tekerleme
3. Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller
4. Bitiş Formelleri
a- Çıplak bitiş
b- Devam eden 'ileriye giden' bitiş
c- Özetleyen bitiş
d- Ani bitiş formelleri
e- Şahsî Bitirilişler
5. Çeşitli Formeller
a- Sayılar
b- Renkler
c- Zaman ve yer formelleri (Sakaoğlu, 2002, s. 250-264).

4.2 Masal Formellerinin Tespiti

4.2.1 Başlangıç (Giriş) Formelleri

Başlangıç formelleri, anlatıcının masala başlamadan önce dinleyicileri masala hazırlamak için kullandığı formellerdir. Bazıları bir-iki cümleyle sade formelle başlarken, usta anlatıcılar bu sade formeli bir tekerlemeyle zenginleştirebilirler (Sakaoğlu, 2002, s. 250).

4.2.1.1 Sade başlangıç formelleri

Sade başlangıç formelleri "Bir varmış…" ve "Evvel zaman içinde…" sözleri ile başlar. Bazen bu iki formelin birleştiği de görülür (Sakaoğlu, 2002, s. 250).

4.2.1.1.1 Bir varmış'lı başlangıç formelleri

Biri varmış, biri yokumuş… (2, 19, 20, 32, 81, 100)

4.2.1.1.2 Evvel/ eski zamanlı başlangıç formelleri

Evvel zaman içinde bi … varımış. (7, 13)

Vaktin zamanında bi Kelolan varımış. (18)

Çok eski zamanlarda … varımış (21)

Vaktiyle … varımış. (22, 27, 33, 60, 72, 73, 90, 102)

Vaktin zamanında … varımış. (70, 89, 104)

Evvel zaman içinde galbur zaman içinde … varımış. (85)

4.2.1.1.3 Bir varmış ve evvel zaman'lı formeller

Bir varmış, bir yoğumuş, evvel zamanda … varımış. (3, 36)

Bi varımış bi yoğumuş, evvel zaman içinde … varımış. (6, 10, 17, 87)

Bi varımış bi yoğumuş vakti zamanında … varımış. (9, 83)

Bi varımış bi yoğumuş eski zamanda … varımış. (37, 97, 98)

Bi varmış bi yokmuş çok eskiden … varımış. (80)

Bi varımış bi yokumuş evvel zaman içinde galbur zaman içinde … varmış. (86)

Bir varımış bi yokumuş vaktiyle … varımış. (91)

Bi varımış bi yoğumuş eski zamanda … gitmişimiş. (93)

4.2.1.2 Tekerlemeli başlangıç (giriş) formelleri

Tekerlemeli başlangıç formelleri, sade giriş formellerinin bir tekerleme ile genişletilmiş şeklidir. Burada söylenen olmayacak sözlerle dinleyici masala daha iyi hazırlanır (Sakaoğlu, 2002, s. 251).

Biri varımış biri yoğumuş, evvel zaman içinde galbur saman içinde deve dellal iken, eşek hamal iken, pire berber iken biri varımış, biri yoğumuş. (1)

Bi varmış bi yokmuş evvel zaman içinde galbur zaman içinde deve dellal iken, paklanın okkası on para iken, didem beşikte, bubam eşikteyiken, ben anamın beşini tangır mangır sallariken beşi dövüre vermeyin mi? Anam gaptı yarmayı, bubam gaptı baltayı... Yarışmıya başladım. Minareyi minareye soktum belime borudur deye. Bana bi depmük vurmasın mı? Geri olur diye… Az gitdim uz gitdim altay bi güz giddim. Bi yanıma baktım. Tozluk dumanlık, arkama baktım bi üğendire sapı yer gitmişin bi yanıma baktım saylık samanlık... Bi yanıma baktım Ali Osman devleti topunan tüfeynen herbeder selamün aliykim dedim. Dedile aleykim selam… Bana bi tüfek ven dedim. Vedile bi tüfek... Gundağı yok... Namlusu (...) evde (…) yoğumuş evde hiç yoğumuş, gırık atmağa başladım. Yoğurdunan doldurdum petmezinen hataşladım. Ölü gavurları cannatmaya başladım. Baktım olacak gibi deyil… Başladım gaçmaya… Az gitdim uz gitdim baktım garşudan üç gurt geliya ikisi ölü biri cansız. Pekmezinen hataşladım. Ölü gurtları cannatdım. (4)

4.2.2 Bağlayış (Geçiş) Formelleri

Bağlayış formelleri, masallarda olaylar arası geçişi sağlamak için kullanılır. Bu formeller anlatıcının dinleyiciler üzerindeki hâkimiyetini canlı tutmaya yardım eder. (Sakaoğlu, 2002, s. 252).

4.2.2.1 Masalda olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek için kullanılan bağlayış formelleri

Bunna gide *dursun* dev efendiye *gelince* … (23)

O hamamda yıkana *dursun* biz gadunu bakmaya *gelelim.* (28)

Biz gelelim canbaz garıya/tüccara/gurda gapdurulan çaya düşen çocuğa/Arap'la olana. (30, 36 56)

Gide gide … (36, 80, 88, 100)

Biz yeni doğan kız kardeşlerine *gelelim.* (55)

Bunlar gide *dursun* biz en küçüklerine *gelelim.* (57)

Vara vara bey olunun köle oldu otele *varıya*. (71)

Bu ganver içinde yıkanmakta *olsun* dovulunan zurnayınan tönbekiynen irili ufaklı cücele geliyolla. (85)

Gelelim gaçırılan gıza/gırala. (97, 98)

4.2.2.2 Dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen bağlayış formelleri

Hoş geldin hoş bitdin *derken* ortaya dört gazan çorba geliya. (3)

Ah gidi günle ah dedi… (5)

Tüccar *ne etsin?* Ev sabı hısım herif öldümedüne şükretsin. (30)

Büyük bi çığlığınan adam uyanmış *bi de ne görsün?* Ev tutuşmuş yanıya… (36)

Çocuk babasına söylüyor *babası ne yapsın?* Büyük teessüm içinde çocuğa diyor ki alsın kısmedini gitsin. (56)

Oldu olacak gadın *ne kadar üzülse fayda yok…* (56)

Ayı bi homurtu ile gızını istemiş adamcağız ilk önce vermek istememiş *ama ne yapsın* ölümü görünce mecbur olmuş. (58)

O sırada gardeşi bi yudum içti *hemen bu anda* dev oluverdi. (59)

Gızın göynü yok *ama ne yapsın* evleniyola. (61)

Ne yapalım padişahım gaçmakdan başka silamız yok ki. (66)

Halbuki evi onna çoktan geçtile. (72)

Neticede hoş beş den sona uykuya yatıyorla. (78)

Buda bizim gaderinizimiş *ne yapalım*. (83)

Gadun gızı yıkıya *bi de bakıya ki* her goyduğu su altun oluya. (89)

Bey olu bi gün avdan dönerken muradına nail olmayan dilber diye tabut gapaklarının açılıp örtülmesi ile çıkan köşge geliya *bakıya ki* tabutun içinde bi gadun onun üzerinde bi çocuk memesini emip duruya. (89)

Velhasıl bütün başından geçen vağaları ağnadıya. (91)

Amanıııııın... Başına gelende ne?... (92)

Kurt *ne yapsın?* Kaçsa arslan bu... Bir sıçrayışta yakalayup parçalayverir adamı. (94)

Nihayet bi gün gral o diyara varıya. (98)

Gidip *bakıya ki* amucasını gapan param parça etmiş. (101)

İşte *en nihayet* babamın dedikleri çıktı. (102)

Bu suretle ihtiyar adamın şöhreti padişahın gulağına gada vamış. (104)

Tilki böyle bir fırsat bulur da *kaçırır mı hiç?* (105)

İki koyun köpeği... Biri bir taraftan öteki öbür taraftan *saldırmazlar mı* tilkiye... (106)

4.2.2.3 Uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri

Epey zaman sona (1, 72, 89)

Bundan *bir gaç gün sona* bi gece damdan beygirini hırsuz almış. (2)

Vara vara vardım bi futunmağa… (4)

Uzatmıyalım gık gün gece düğünleri olmuş. (6)

Epeyi gün mecnun gibi yollarda yaşamış. (6)

İki kardeş yola *revan oldula*. *Az gitdile uz gitdile.* (17)

Az zaman içinde o civarın en büyük zengini oldu... (17)

Günün birinde gapılarının önüne çok ihtiyar bi garı geldi (18)

Şehzadeyinen Baltabıyık, Mısır'da *uzun mütdet* galmışla… (22)

Bir zaman geçmiş/sonra… (24, 55, 56)

Aradan zaman geçmiş … (25, 53, 56, 58, 91)

Uzatmıyalım aşam olmuş... (30)

Bi hayli zaman geçtikten sona sarayın önüne varıyolla. (34)

Gide gide … rasladılar/raslamışla… (55, 58, 59, 61)

Aradan yıllar geçtikten sora… (56)

Aradan hafta/zaman geçiya… (56)

Gele gele güç gardeşin ayrıldı havuzun başına gelince gardeşleri aklına geldi. (57)

Gece gündüz gidiya bi eve raslıya. (61)

Günler ayları geçmiş/*Bi gaç gün* geçince/Aradan *bi mütdet* taha geçince (70)

Aradan uzun *bi mütdet* geçdükten sona… (77)

Günler aylar geçmiş olan ağzını açıp kimseyine bi kelime gonuşmamış. (77)

Vara vara üç evli bi köye vaduk. (80)

Yıllar geçiya çocukları on bi yaşlarına geliyolla. (88)

Günlerce yol yürüdükten sona. (90)

Gel zaman git zaman adam ölmüş. (102)

4.2.2.4 Masal ortasında geçişi ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri

4.2.2.4.1 Az gitmekle başlayan tekerlemeler

Az gidiya uz gidiya … (3)

Az gitdim uz gitdim… (4)

Az gitmiş uz gitmiş … (6, 9, 25)

Az gitmişler, uz gitmişler dere tepe düz gitmişler… (14, 22)

Az gezmişle uz gezmişle dere tepe düz gezmişle… (22)

4.2.2.5 Diğer formeller

Yola *revan oldula* gitdile. (24, 83)

4.2.3 Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller

Benzer olayın bir masal içinde veya farklı masallarda benzer şekilde meydana gelmesi halinde başvurulan formellerdir. Masallarda güzel bir kızın tasviri veya devlerin yapısı benzer şekildedir (Sakaoğlu, 2002, s. 255).

4.2.3.1 İki varlığın karşılıklı konuşmaları

4.2.3.1.1 Soru cevap şeklinde olan formeller

Padişah, *Dile benden ne dilersin?* diya. O da *Parmandaki yüzü dilerin,* diya. (12)

Padişah… *Dile benden Keloğlan ne dilersin?* der. Keloğlan, *sağluğunu dilerim padişahım.* (18)

Olanı padişah, yanına çarıya. Olum, *dile benden dileni*, deye. …*Yeryüzüne çıkmasını dilerim,* diye. (21)

Aslan gencin yanına yaklaşarak *dile benden ne dilersin* diyor? Genç, *senin sütünden şu iki şişeyi doldurmanı isterim,* diyo. (56)

Dev yanına yaklaşarak, *evlat dile benden ne dilersin? Yahu ben senden ne dileycim.*

(57)

Gız, padişan oluna messeleyi anlatdıktan sona cazu garıya *gırk gatırınan gırk satırı mı* sözünü söyliya. Cazu garı ile öz gızı, *gırk satırı ne yapalım gırk gatırla geçünürüz,* diya. (100)

4.2.3.1.2 Normal konuşma şeklinde olan formeller

Şimdi seni öldüreceyin... Bi dileyin varısa söyle... Ondan sonra seni öldüreyin (1)

Barmanı ıslayınca garşusuna bi Arap çıkmış, *dile benden ne dilerisin?* demiş. Çocuk, *gorkusuyla ganım aç*, demiş. (12)

Bubam adil olun *benden ne dilersin* diye söyler. Sen de o zaman birincisinde salığını ikincisinde yine sağlığını dilerim, der üçüncüsünde dilinizin altındaki aynayı isterim dersin… (18)

Padişah yanına çarıya, *Olum dile benden dileni*, deye. Salınızı dilerim deye… (21)

Bahçıvancı bahçıvancı başın aşa ayakların yukarı gelsin. (70)

Punar, *kim benden su içerse maymun olu/Kim benden su içerse aya olu/Kim benden su içerse geyik olu.* (100)

4.2.3.2 Bir varlığın tanımı ve tasviri ile bir hareketin yapılışını anlatan formeller

4.2.3.2.1 Bir varlığın tasviri

Bi oduncu deliganlı… Şöyle yaradana sığınıp goca bi of çekmiş yer yarılmış domrukla oynamış. Yerde *bi duda gökte bi duda yerden bi Arap* çıkmış. (13)

Kelolan, aynayı alınca aynaya bakar aynada *bi duda yerde bi duda gövde bi Arap* gezer. (18)

Ayın on dördü gibi güzel bi gız gergef işliye. (71)

Ayın on dördü gibi bi gız görüya fakat elbisesi gız deyil. (83)

Ak saçlı ak sakallı bi ihtiyar/adam… (73, 90)

4.2.3.2.2 Bir hareketin yapılışını anlatan formeller

Gız şimdi ben ne yapayın deye fır fır dönmeye başlamış. (24)

Şu açuk gapıyı ört örtük gapıyı aç. (24)

Boşanan su altun oluncak bir kere yerinden hoplamış. Bi daha boşaltmış yine altun olmuş… (54)

Çocuk, ağlaya ağlaya çıkıp gidiya. (83)

Dovulunan zurnayınan tönbekiynen irili ufaklı cücele geliyolla. (85)

4.2.3.2.3 Masalın kahramanlarından birinin konuşması da formel olabilir

Açıl gülüm açıl/Kapan gülüm kapan. (86)

Vakitsiz gül satıyon bi göze bi gül. (89)

Çocuk güldükce yanında güller açılsın ağladıkca gözünden inciler dökülsün/Yörüdükce çimen bitsin su dökündükce altunlar bitsin/Bu muska golundan düşerse ölüsün goluna takılusa cannanusun… (89)

4.2.4 Bitiş Formelleri

Masal boyunca anlatılan olayların bir noktada birleştirilmesi gerektiği için anlatıcı, masalını uygun bir şekilde sonlandırmak zorundadır. Anlatıcı, kafiyeli bazı sözlerle masalı bağlarken dinleyicilerin anlık durumuna göre kısa veya uzun bir bitiriş formeliyle sözlerine son verir. Burada önemli olan iki husus anlatıcının ustalığı ve dinleyicinin dikkatidir. Bu nedenle usta anlatıcılar dinleyicinin duruma göre uygun bir bitiriş formeli seçip ya da ne kadar usta olursa olsun herhangi bir formele başvurmadan "çıplak bitiş"le masalını bitirebilir (Sakaoğlu, 2012, s. 63).

4.2.4.1 Çıplak bitiş

Masaldaki olayların basit bir şekilde bitirilmesidir. Kahramanların çeşitli sebeplerle ödüllendirilmesine karşılık kötüler de cezalandırılır. Bu tip bitişin en çok görülen şekli "yemek içmek, murada ermek, kırk gün kırk gece düğün yapmak" ile ilgili olanlardır (Sakaoğlu, 2002, s. 257-258).

4.2.4.1.1 Murada ermekle ilgili bitiş formelleri

O köyün ası oldu, evlendi, muradına erdi. (9)

Onla ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. (13)

Onna ermiş muradına biz çıkalım kiremüdüne. (20)

Bubası iyi bi tüfe olu da muradına erdi. (29)

Gine hapisi buluşmuşla muratlarına ermişle. (36)

Buna bi gız bulup muratlarına erdümüş. (54)

Padişah, gız ile bu genci evlendirdi. Bunlar muradına erdi… Öbür kardeşleri de belalarını buldula… (56)

Hayatlarının sonuna gadar mesut olarak yaşıyola. (71)

Onla ermişle muradına biz çıkalım tahtına. (83)

… etdürüya olanla da gıza evlendirip onna eriya muradına biz çıkalım elek dağna kurduna. (88)

4.2.4.1.2 Safa sürmekle ilgili bitiş formelleri

Padişah, bu gızınan evlenerek gızın istedünü yapmış ve rahat bi hayat sürmüşle. (72)

Padişah, Anşa'ynan evlenerek o yapılan sarayda garşuluklu uzun bir ömür sürmüşler. (73)

4.2.4.1.3 Kırk gün kırk gece düğün yapmakla ilgili bitiş formelleri

Gızla olan gırk gün gırk gece süren bi düğünden sona yeniden evleniyala. (77)

4.2.4.1.4 Katır-satır seçimiyle ilgili bitiş formelleri

Gız padişan oluna messeleyi anlatdıktan sona cazu garıya gırk gatırınan gırk satırı mı, sözünü söyliya. Cazu garı ile öz gızı, gırk satırı ne yapalım gırk gatırla geçünürüz, diya bunlar. Bunlar gırk satırı guyrunan balanıyola salıveriyola gırk parça oluyola… (100)

4.2.4.2 Devam eden ileriye giden bitiş formelleri

Masalın sonunda, masal kahramanlarının neşe ve saadet içinde ölünceye kadar yaşadıkları, çocuklarının olup olmadığı belirtilir (Sakaoğlu, 2002, s. 259).

Düğün yaptıla ve yaşamağa başladıla garısı deve elinden geldiği gadar yardım etdi. Kendiside sulh ve süküt içinde yaşamaya başladı… (59)

Ali buba bu hursuzluk sayesinde zengin olıya sona bi ev yapduruya şahan hursuzluk parası ile yaşıya. (86)

Padişah tabuta goydumuz gibi memleketine da guyoruz diya yengesiyle olana yüksek bi mevki veriya ikisi sarayda yaşayıp gidiyola. (101)

Zengin olan olan, yeniden etrafını almaya çalışan eski arkadaşlarının hepsini yanından govmuş ve aklı başına gelerek ondan sona rahat bi hayat sürmüş. (102)

Padişah, sözünü yerine getirip müneccim garısıynan beraber hayatının gada bolluk içinde yaşamışla… (104)

Tilki canını kurtarmış ama yemin etmiş bir daha büyük söylememeye. (106)

4.2.4.3 Özetleyen bitiş formelleri

Anlatıcı, masalını ahlaki bir görüş, bitiriş cümlesi veya nasihatle özetler. Burada bir atasözü de kullanılabilir (Sakaoğlu, 2002, s. 259).

Gadı bunlara ganat götüdü. Çalınan beygiri çalan adamdan alıp bu uşaklara teslim etdi. Kendisi de p.çliğinden utanarak terki diyar etdi. (2)

Az gitdim uz gitdim altı ay bi güz gitdim bir de arkama baktımki bi saman çöpü yer gitmişim. (4)

Bu fenalık yaptıkları gızın yüzünden şehane yaşıyıp gidiyola. Demek ki ösüz ne gadara insanla tarafından sevilmese de Allah tarafından onun nasibi verilmiş oluya. (69)

Netice babası gızın beddivası yüzünden geçinemez hale gelmiş ve her ikisi irezillikle ölmüşle... Bu olanla gız gardaşı doru galpli olduklarından Allah'ın vedüğü gısmetle şahane yaşamışla... (79)

Aşam gocasına anatıya. O da ziyanı yok tehlikeden gurtulduk ya çocuklarımız Allah sayesinde yine olu, diya. Bundan sona artık gorgusuzca yaşıyolla. (98)

4.2.4.4 Şahsi bitiş formelleri

Şahsi bitişte anlatıcı, çıplak bitişe çeşitli ilaveler yapar. Bu ilaveler; gökten elma düşmesi, anlatıcının masal ülkesinden gelmesi, dinleyenler için iyi şeyler dilemesi, kötülere ceza tayin edilmesi, kahramanların erdikleri muratlarının kerevetlerine çıkılması gibi bitirişler en çok rastlanılanlardır (Sakaoğlu, 2002, s. 259).

4.2.4.4.1 Anlatıcının kendisine veya dinleyicisine iyi dileklerde bulunması

Anlatıcı, kendisine ve dinleyicilerine güzel dileklerde bulunup kötü şeylerin başlarına gelmemelerini arzu ederler (Sakaoğlu, 2002, s. 260).

Keloğlan, padişahın gızıynan evleniya muradına eriya. Tarısı bizim başımıza. (3)

Bu suretinen akulsuz fena bi gardaştan gurtuldu. Evlenip muradına erdi. Tarısı bizim başımıza. (17)

4.2.4.5 İç içe giren bitiş formelleri

Masallarda çeşitli bitiriş formelleri kullanılabileceği gibi bu formellerin iç içe girdiği masallar da olabilir. Örneğin, kırk katır ve satır seçimiyle biten masal aynı zamanda

safa sürmekle de bitebilir. Bu yüzden birden fazla bitiş formelinin yer aldığı masalları "İç İçe Giren Bitiş Formelleri" başlığı adı altında topladık. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda "kırk gün kırk gece düğün yapmak ve murada ermek" ve "katır-satır seçimiyle murada ermek" ile biten masallar bulunmaktadır. Bu masallarda iki bitiş formelinin bir arada kullanıldığı görüldüğü için bu grupta değerlendirilmiştir.

Bey bunun şerefine gırk gün gırk gece düğün ederle. Onna ermiş muradına biz çıkalım tahtına... (1)

Galebe garısını gırk gatırın guyrunan başlamışla zıbarmış gitmiş. Şehzade, oduncu gadunu kendüne ana edünmüş bi ta hiç ayrılmamışla. Onla ermişle muradına biz çıkalım onların tahtına. (6)

Hemen padişahın gızı ile evlenme düğünü başladı ve kırk gün kırk gece düğün etdi… Onna erdi muradına biz çıkalım tahtına. (18)

Ve küçük gız ile gırk gün gırk gece düğün yapıyolla. Onla erdi muradına biz çıkalım tahtına. (21)

Kırk gün kırk gece düvünleri olduktan sonra muratlarına erdile. (57)

Öteki garısı ve garısının anasına (gayınna) gırk gatır mı istersiniz gırk satır mı istersiniz? Soruya. Onna da gırk satırı ne yapalım hiç olmassa gırk gatırı vin de üstüne biner de memleketimize giderüz, diyolla. Bey olu da bunları gatırların guyruklarına bağlatdurup parça parça etdürüya. Yeni evlile de ferahlık bolluk içinde uzun bi ömür sürüyolla. Bunna ermiş muradına biz de erelim muradımıza. (89)

Bey olu, gapıdan içeri giriya onu gaveden alarak köyüne götürüya, tekrar gık gün gık gece gün yapacak ve muratlarına eriyolla. (91)

Babasının yerine geliya. Babası ihtiyarladu için başga da olu olmadundan yerine bunu padişah goya, gırk gün gırk gece düğün yaparak muratlarına eriyolla, hayatlarının sonuna gadar beraber yaşıyolla. (97)

4.2.5 Çeşitli Formel Unsurlar

Anlatıcı, masalın çeşitli yerlerine sayı ve renk bildiren zaman ve renkle ilgili formelleri ekleyerek anlatımı kuvvetlendirmeye çalışır. Çoğunlukla bir iş için istenen süre kırk gündür, bir kahraman zor bir işi hallettikten sonra istediği kızı alabilir, devler daima yedi veya dokuz başlıdır (Sakaoğlu, 2012, s. 66).

4.2.5.1 Sayılar

4.2.5.1.1 Üç sayısı

Üç arkadaş (80, 94), üç derviş (89), üç erkek kardeş (2, 7, 25, 29, 37, 57, 79, 97), üç evli köy (80), üç hasta (80), üç hovarta (39), üç kadın (21), üç kez (87, 99, 100), üç kız kardeş (1, 58, 84, 88), üç kurt (4), üç ok (7), üç tencere (80), üç yolcu (31), üç yıl (7) ve üç yumurta (101).

4.2.5.1.2 Yedi sayısı

Yedi başlı dev (21), yedi erkek kardeş (23, 37), yedi kat yerin altı (21) ve yedi kız kardeş (23).

4.2.5.1.3 Dokuz sayısı

Dokuz başlı dev (21) ve dokuz ay, dokuz gün (100).

4.2.5.1.4 Kırk sayısı

Kırk araba (75), kırk asker (68, 75, 98), kırk çuval (22), kırk davar (99), kırk deve (22), kırk fıçı su, kırk güğüm et (21), kırk gün (73, 75, 90, 97), kırk gün kırk gece (1, 6, 18, 21, 57, 91, 97, 100), kırk gün konuşmama (56), kırk gün müsaade (21, 75, 104), kırk gün yanına girme yasağı (26), kırk gün yas (76), kırk güzel kız, kırk köle (7), kırk harami (86), kırk hırsız (1), kırkıncı oda (56), kırk katır mı kırk satır mı (6, 89), kırk kere gırak (30), kırk lokum (104) ve kırk sopa (76).

4.2.5.2 Renkler

4.2.5.2.1 Kırmızı-al

Kırmızı başlı balık (22) ve kırmızı bayrak (55).

4.2.5.2.2 Ak-beyaz

Ak koç (21), beyaz bayrak (55) beyaz taht (76) ve beyaz güvercin (83).

4.2.5.2.3 Kara-siyah

Kara yılan (18, 22) ve kara koç (21).

4.2.5.2.4 Sarı

Sarı yılan (18).

4.2.5.3 Zaman ve yer formelleri

4.2.5.3.1 Gün ile ilgili olanlar

Akşam (58, 70, 71, 81, 84, 88, 91, 92, 93, 98), biraz sonra (70), birdenbire (99, 102, 106), bir gece (71, 76, 88, 99), bir gün (3, 5, 6, 58, 60, 61, 64, 72, 74, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 98, 99, 102, 104), bir iki ay (70), birkaç gün (2, 61, 70, 91, 96, 99), bir müddet (99), bir zaman (6), dün gece (77), epeyi gün (6), ertesi gece (104), ertesi gün (70, 71, 76, 91, 93), gece (92, 93, 102), gece gündüz (61, 97), gündüz (91), günün birinde (88, 91), güz mevsimi (102), her akşam (90, 104), her gece (76), her gün (12, 59, 72, 76, 77, 90, 91, 100), her zaman (59, 90, 99), iki gün (7, 8, 97), kırk gün (12, 73, 76, 90, 97), kırk gün kırk gece (1, 6, 8, 21, 91, 97), o gün (93), on beş dakika (83), on beş gün (7, 30), öğleyin (94), sabah (94, 99), sabahleyin (77, 88, 97, 98, 102), sabahsı gün (6, 74), sekiz gün (83), üç gün (56), yarın (58, 76, 77, 78) ve yarısı gün (21, 30, 100).

4.2.5.3.2 Gece ile ilgili olanlar

Bir gece (99, 102), bir gün bir gece (70), gece gündüz (97) ve kırk gün kırk gece (1, 6, 18, 21, 57, 91, 97, 100).

4.2.5.3.3 Yaş ile ilgili olanlar

Bir buçuk yaş (33), sekiz yaş (69), on bir yaş (88), on dokuz yaş (88), on dört yaş (100), on yaş (54), on iki yaş (23), yedi yaş (23) ve yirmi beş yaş (37).

4.2.5.3.4 Yıl ile ilgili olanlar

Birkaç Sene (11), bir sene (71, 100), iki sene (68), kırk beş sene (69) ve üç sene (7).

4.2.5.3.5 Yer formelleri

Hindistan (22), İstanbul (8, 11, 39), Kafdağı (83), memleketin biri (75) ve Mısır (22, 76).

Tablo 4.1 Masallardaki formellerin dağılımı

Formel Ana Başlıkları	Formel Alt Başlığı	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Formel Görülen Masal Sayısı
Başlangıç Formelleri	2	1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 32, 33, 36, 37, 60, 70, 72, 73, 80, 81, 83, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 97, 98, 100, 102, 104	39
Bağlayış (Geçiş) Formelleri	4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 14, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 34, 36, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 66, 70, 71, 72, 77, 78, 80, 83, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106	85
Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller	2	1, 12, 13, 18, 21, 24, 56, 57, 70, 71, 73, 83, 85, 86, 89, 90, 100	26
Bitiş Formelleri	5	1, 2, 3, 4, 6, 9, 13, 17, 18, 20, 21, 29, 36, 54, 56, 57, 59, 69, 71, 72, 73, 77, 79, 83, 86, 88, 89, 91, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 106	35

Tablo 4.1'in devamı

Formel Ana Başlıkları	Formel Alt Başlığı	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Formel Görülen Masal Sayısı
Çeşitli Formeller	3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 18, 21, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 37, 39, 54, 55, 56, 57, 58, 58, 59, 60, 61, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106	219
5 ana başlık	16 alt başlık		Formel görülen masal sayısı: 404

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların 37'si "sade giriş formelleri", 2'si "tekerlemeli giriş formelleri" ile başlarken 67'si giriş formelleri olmadan başlamaktadır. Masallar bağlayış (geçiş) formelleri açısından oldukça zengin olup masalların 48'inde 85 kez çeşitli bağlayış formelleri kullanılmıştır. Masalların 14'ünde "masaldaki olayın geçtiği yeri ve kahramanı değiştirmek için kullanılan bağlayış formelleri" 15 kez, 24'ünde "dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen formeller" 23 kez, 29'unda "uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan formeller" 36 kez, 9'unda "masal ortasında geçişi sağlayan tekerleme" 10 kez kullanılmıştır. Bu grup içerisinde en sık kullanılan bağlayış (geçiş) formeli "uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan ve dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen" formellerden oluşmaktadır. "Aynı olayın tekrar vukuunda kullanılan formeller" 17 masalda 26 kez; masalların 8'inde "iki varlığın karşılıklı konuşmaları" 12 kez, 9'unda "iki varlığın tanımı ve tasviri ile bir hareketin yapılışını anlatan formeler" 11 kez kullanılmıştır. Masalların 14'ü "çıplak bitiş formelleri", 6'sı "devam eden 'ileriye giden' bitiş formelleri", 5'i "özetleyen bitiş formelleri", 2'si "şahsi bitiriş formelleri" ve 8'i "iç içe giren bitiş formelleri" ile sona ererken 71'i bitiş formelleri olmadan sona ermektedir. Çeşitli formeller ise masalların 68'inde 219 kez kullanılmaktadır. Bu grup masallarda en sık karşımıza çıkan formellerden oluşmaktadır. Sayılar alt başlığında kırk sayısı (35 kez) ve üç sayısı (28 kez) başta olmak üzere 70, renkler alt başlığında 9, zaman ve yer formelleri alt başlığında ise 137 adet formel tespit edilmiştir.

Saim Sakaoğlu'nun sınıflandırmasında başlangıç (giriş) formelleri içinde "tekerlemenin sona getirildiği başlangıç formelleri", bağlayış formelleri içinde "az

zaman (gün) ile başlayan tekerlemeler ve diğer formeller", bir varlığın tanımı ve tasviri ile bir hareketin yapılışını anlatan formeller içinde "bir olayın masalcı tarafından anlatılması formel olabilir", bitiş formelleri içinde ise "yiyip içmekle ilgili bitiş formelleri, yiyip içip murada ermekle ilgili başlangıç formelleri, ani bitiş formelleri ve olay yerinden gelmek (teminat) formelleri" incelediğimiz masallarda yer almamaktadır. Bu nedenle sınıflandırma yapılırken incelenen masallarda olmayan formeller sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir. Sakaoğlu'nun sınıflandırmasına ek olarak bitiş formelleri içerisine "iç içe giren bitiş formelleri" başlığını eklemek uygun görülmüş ve burada "kırk gün kırk gece düğün yapmak ve murada ermek" ile "katır-satır seçimiyle murada ermek" bitiş formellerinin bir arada kullanıldığı bitiş formellerine yer verilmiştir.

5. MASALLARIN ARA SÖZLERİ

5.1 Ara Söz Kavramı

Ara söz, anlatıcının veya yazarın kimi zaman metni geçici olarak durdurup dinleyiciye veya okura çeşitli konularda kendi düşüncelerini, yorumlarını, duygularını veya eleştirilerini aktardığı cümlelerdir. "Standart sözlükler ara sözü 'ana temadan sapan bir pasaj' veya 'ana konudan ayrılma, ana konudan uzaklaşma' şeklinde tarif ederler" (Başgöz, 2001, s. 87). Bir halk bilimi terimi olarak "ara söz", sözlü anlatılarda anlatıcıların üslup veya belagat yöntemlerine başvurarak yaptıkları bir anlatım tekniğidir. Özellikle de masallarda anlatıcılar tarafından kullanılan ara sözler, asıl metinle alakası olmayan ancak dinleyici ile ilişki düzeyinde izah edici, alaka kurucu ve bilgi verici rol üstlenen kelimeler veya cümlelerden oluşmaktadır. Ara sözler aslında masal anlatıcısının masala yapmış olduğu şahsi katkılarıdır. Fuzuli Bayat "haşiye metin" olarak adlandırdığı ara sözler için şu sözleri söylemiştir:

> Ara söz ve ara cümleler cümle içinde cümle dışı unsurlar olup cümle üyesi değeri taşımasalar da söyleyicinin müracaat ettiği başlıca hatırlama, dinleyicilerle alaka kurma ve ortamı canlı tutma vasıtalarıdır. Her ne kadar ara sözler (masalda haşiye metin) temel düşünce ya da duygu ile alakası az olmak üzere, kelime veya yazı içine sıkıştırılmış, inen bir ses tonu ile söylenen cümlecikler1 hesap edilse de folklor malzemelerinde büyük role sahip olmakla söyleyici ile dinleyici arasında hem masalı oluşturmakta ortaklaşa rol üstlenmekte, hem de söyleyicinin söylediği metni anlatmakta önemlidir (Bayat, 2011, s. 6).

Sözlü kültür ürününü yeniden oluşturma olarak değerlendirilirse masal söyleyicisinin şahsi katkıları oldukça önem arz etmektedir. Anlatı- anlatıcı- dinleyici- üçgeninde ara sözler bir etkileşim aracıdır. Anlatıcı genellikle masallarını üçüncü tekil kişiler üzerinden anlatırken birinci tekil kişiye dönerek kendini olayın akışına dâhil ettirmektedir.

Metin Ekici'nin İlhan Başgöz'den aktardığına göre ara sözün tanımı şu şekildedir:

> Anlatıcının fikri ufuklarını ve şahsi bağlamını icranın içine yerleştirmesi, bir ara sözdür. Ara söz veya şahsi değerlendirmeler bir icra sırasında kolayca tanınabilir. Çünkü anlatıcı, ya anlatımın üçüncü şahsını, birinci şahsa çevirip sesinin tonunu veya sözlü anlatımın hızını değiştirerek veyahut da bir tür el, kol veya mimik hareketi yaparak, doğrudan doğruya dinleyicilerinin, kendisi hakkında veya kendi adına konuştuğunu bilmesini

> sağlar. Anlatıcı, geleneksel bir hikâye anlatıcısının olabileceği ölçüde temanın, yapının ve ara sözün bağlantı yollarının yaratıcısıdır (Başgöz, 2001, s. 88-89).

Başgöz, aynı yazısında bir sınıflandırma da yapmıştır: "1) açıklayıcı ve öğretici, 2) görüş, yorum ve eleştiriyle ilgili, 3) şahsi serzeniş ve itiraf." (Başgöz, 2001, s. 90). Başgöz sınıflandırmasını genel olarak yapmakla beraber bunları ayırmaya yönelik kesin bir hattın kolayca çizilemeyeceğini de belirtmiştir.

Tezin bu bölümünde de İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan derlediği masallarda yer alan ara sözler tespit edilmiştir.

5.2 Masallarda Geçen Ara Sözlerin Tespiti

5.2.1 Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözler

Masal anlatıcısı, bu tip ara sözü masalda geçen ve dinleyiciler tarafından anlaşılmaz duruma gelen, eskisi kadar sık kullanılmayan kelimeleri ve ifadeleri açıklamak için kullanır (Başgöz, 2001, s. 90).

Gızı Allah gorumuştu onun için hiçbir yerine bir şey olmamış. (1)

Mereyleyin bu gaduncuk odun satarak geçinürümüş. (6)

Her gün bi tane yumurtası olurmuş *o zaman yumurtalar çok pahalı imiş.* (10)

Bu gadun da padişahın gızını bulunması için cadu garılar dağıtımışımış bu o cazulardan imiş. (12)

(Hapishanede çok büyük fareler vardı.) Bunlar (fareler) insanı yerlerdi. (18)

Anası, padişahın yanına gider neyle gitmesin olan hızlı kesip mıhlaya... (18)

O gece orda yatmışla. Bina tabi Baltabıyın gendüsünün deyilmiş. Gece yanına gelen zillli şeyin imiş goca garı da anası filan deyilmiş. (22)

Tabiy bu serseri olduğu için gardeşleri şüphelenmişle bakmışla ki gaduncağız bişmiş dutdukları yer gopuya. (25)

Anayıcasan gocasın da mesaf genişmiş biraz. (30)

Alay gumandanı garıyı görünce ağzının suyu akmış *bekte hovartayımış ya... Lakin garı taha cilveli...* (30)

İşte kel böyle gurnaz olurmuş… Dev gısmı da avanak olurmuş gayetinen… (32)

… cadı gayınnası öldüdü. Tabiy annesinin sözlerine inanan padişah büyük bir azap içinde idi. (55)

Senin vazifen (Arap'ın bir de atı varmış) bu ata bakmak… (56)

Malum eskiden vesait olmadığından gadun çocuğum oldu diye mektup yazamamıştı ve adam da yanımda ilk defa çocu görüyor. (56)

Tabiy adam askerde beş yıl kadar durduğu için çocuk da henüz beş yaşını almış. (56)

Tabiy garının gocası uyumamış. (61)

Ah benim bi tek bubam beni bıraktın da nerelere gitdin didükce bi insan işitmiş olsa alamamanın imkânı yok. (69)

Demek Allah ösüze daşın galdumasına yardım ediya. (69)

Halbuki evi onna bilmeden çoktan geçtile. (72)

Neden dirseniz zengündü ne isterse iki olmadan ayana gelü. (76)

İyiiii gayette iyi çalıyomuş. (92)

Garı, açıkgöz imiş. (93)

Garı duyunca doru içeri giriya hırsuzu tanıya bi hacı deyil hırsuz yankesici diya *garı açıkgöz imiş.* (93)

Yapı taşı yapıdan kalmaz derler... Arslan ne kadar ihtiyar da olsa yine arslandır. Ölüsü yeter öyle hayvanlara… (94)

5.2.2 Görüş, Yorum ve Eleştiriler

Masal anlatıcısı bu tip ara sözleri ideolojisini (siyasal, sosyal ve dini), şahsi felsefesini, protestosunu ve eleştirisini yapmak için kullanır. Genellikle pek çok anlatı türü bu duruma müsaade etmese de anlatıcı, dinleyicisinin durumuna göre icra sırasında yumuşak ve dolaylı bir eleştiri yapabilir (Başgöz'den çev. Ekici, 2001, s. 90).

İncelemede "görüş, yorum ve eleştiriler" başlığına ait ara sözler tespit edilememiştir.

5.2.3 Şahsi Serzeniş ve İtiraf

Masal anlatıcısı bu tip ara sözleri de kendisinin şahsi problemlerini, dert ve kederlerini açığa çıkarmak ve bu tip, ara sözün psikolojik bir boyutunu temsil etmek için kullanır (Başgöz, 2001, s. 91).

İncelemede "şahsi serzeniş ve itiraf" başlığına ait ara sözler tespit edilememiştir.

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masal metinlerinde "Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözler" başlığı altında yirmi dört ara söz tespit edilmiştir. Görüş, yorum ve eleştiriler ile şahsi serzeniş ve itiraf başlığına dâhil edilebilecek ara sözler tespit edilememiştir.

6. MASALLARIN KAHRAMANLARI

Masallar, zengin bir kahraman kadrosuna sahip olup sembolik bir dil kullanarak çeşitli mesajlar ve anlamlar iletebilirler. Genellikle evrensel bir formla anlatılan veya yazılan masal metinlerinde canlı, cansız ve olağanüstü varlıklara insani özellikler eklenerek kişileştirilir. Bu durum masalın anlatımını güçlendirdiği gibi masalın okuyucusunun veya dinleyicisinin kendi deneyimleriyle, değerleriyle ve algılarıyla bağ kurmasını sağlar.

Masalların kişileri genellikle belli bir tarih, yer veya belirli bir topluluğa ait bireyler olarak tasvir edilmezler. Bunun yerine daha evrensel olabilen genellemeler yapılabilen kişiler kullanılır. Örneğin bir padişah, bir tüccar, bir kocakarı gibi… Bazen de anlatımı kolaylaştırmak biraz da inandırıcılık katmak için sahibinin bir özelliğini anlatan, bir halini belirten isimler verilir. Örneğin, Köse Madaz, Keloğlan, Yılanlar padişahı gibi... Kimi zaman masal kahramanlarının yerini hayvanlar (köpek, aslan, tilki, kedi…) ya da olağanüstü varlıklar (devler, periler, ejderhalar…) alır (Boratav, 2009, s. 6).

Boratav'ın ifadelerine göre; "Masalın kendine göre bir mantığı, peşin olarak kabul edilmiş 'imkânlar'ı vardır. Hayvanlar konuşur, bazıları kılık değiştirip insan oluverirler, kimi insanlar hayvan kılığına girerler, varlıklar ve olaylar alıştığımız ölçülerin dışına çıkabilirler: Aklın alamayacağı kadar büyürler veya küçülürler…" (Boratav, 2009, s. 26). Masallar bu yönleriyle roman, hikâye ve destan gibi diğer anlatı türlerinden de ayrılırlar. Masallardaki imkânsızlıklar ve fantastik unsurlar, hikâyelerin büyüsünü ve masalın etkisini artırır. Bu sayede okuyucular veya dinleyiciler gerçek dünyadan uzaklaşarak masalın büyülü dünyasına adım atmış olurlar.

Türk masallarında anlatılan kişiler, çeşitli sosyal tabakalardan, farklı mesleklerden, farklı cinsiyetlerden ve farklı yaş gruplarından insanlardır. Yoksul veya varlıklı, çocuklar, kadınlar, erkekler, devlet görevlileri gibi çeşitli kişilikler masallarda yer alır. Bu kişiler de Türk toplumunun içinde yaşayan gerçek kişilerin izlerini taşır. Bu nedenle Türk masallarında yer alan kişiler bizim insanımızı yansıtır. Türk masallarında yer alan tanıdık kişilikler, dinleyicilerin veya okuyucuların kendilerini masalın içinde

hissetmelerini sağlar. Masal kahramanlarının bizim gibi insanlar olduğunu görmek, masalın anlamını daha yakın ve anlaşılır kılar (Boratav, 2009, s. 18).

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda da kahramanlar çeşitlilik arz eder. Masallarda tespit edilen kahramanlar insanlar, gerçeküstü varlıklar ve hayvanlar olarak üç grupta incelenmiştir.

6.1 İnsanlar

Masallarda her tabakadan ve her işten; padişah, şehzade, vezir, köylü, esnaf, hoca, hırsız, derviş… rolünde kişiler yer almaktadır. Bu kimseler insanın zayıfı, kuvvetlisi, akıllısı, aptalı, safı, kurnazı, doğrusu, eğrisi, zalimi, adili… gibi çeşitli özelliklerle masallarda yer alırlar. Masal, Boratav'ın deyimiyle "her çeşit insanın 'örnek edilmeye değeni' ile 'kaçınılması, şerrinden korunulması gerekeni'ni dinleyicinin karşısına çıkarı[ır]" (Boratav, 2009, s. 24). Masal iyimser olduğu için iki zıt güçten olumlunun masal sonunda üstün gelmesi masalın kanunlarındandır. Genellikle masallarda kusurların örtüldüğü, kötü ve korkunç olanların gülünç gösterildiği görülür. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallardaki insanlar aşağıda "Saray ve İdare Adamları, Din Adamları, Halk Tabakasına Mensup Olanlar" olarak üç grupta incelenmiştir. Tespit edilen kahramanlar hakkında bilgiler verilirken masalın adlarıyla birlikte numarası da verilerek örneklendirilmeye çalışılmıştır.

6.1.1 Saray ve İdare Adamları

6.1.1.1 Padişah

İncelediğimiz masallar içerisinde padişahlar sıklıkla yer alan kahramanlardandır. Masalların çoğunda padişahın üç kız veya üç oğlu, kimi masalda da tek çocuğu, dört çocuğu veya on üç çocuğu gibi değişik sayıda çocukları vardır. Padişahlar genellikle iyi kalplidir ve adil bir karaktere sahiplerdir. Çocuklarına adil bir şekilde davranmaya çalıştıkları için mallarını sağlıklarında böler veya kendisine en kıymetli şeyi getirene tahtını bırakırlar. Böyle durumlarda padişahlar kendisine mal, mülk gibi kıymetli hediyeler getiren çocuklarındansa yüz yetim, yüz fakir gibi kıymeti daha az hediyeler getiren çocuğunu tercih ederler ve tahtını ona layık görürler. "Nasihat (7)" masalında

eceli gelen padişah, üç oğlunu yanına çağırarak üç ok atacağını ve her birinin ayrı ayrı yerlere gidip bulabildikleri en değerli malı getirmelerini söyler. En kıymetli şeyi getirene de tahtını bırakır. "Anlaşamamazlık (34)" masalında iki padişah vardır. İlki sağlığı yerindeyken dört oğluna mallarını toprak, eşya, para ve hayvan cinsinden bölüştürür. Vasiyet olarak da anlaşmazlık yaşarlarsa şark vilayetindeki padişaha danışmalarını söyler. Şark vilayetinin padişahı da aralarında anlaşmazlık çıkan kardeşlerin anlaşmazlığını giderir. "Altın Kanat (57)" masalında üç oğlu olan avcı padişah, çalının dibinde altın kanadı görünce oğullarından bu kanadın sahibi olan kuşu bulmalarını ister. Bulana da memleketin en güzel kızını alır. "Münakaşa (71)" masalında bir padişahın oğlu evlenme çağına gelir fakat evlenecek bir kız bulamazlar.

Genellikle padişahlar, kız çocuklarını fakir delikanlılara vermek istemez, çok ısrar ederlerse de imtihana tabi tutarlar. Kızı, fakir delikanlıyla evlenmekte ısrar edince kızlarını düğün yapmadan harabe bir eve gönderirler. Nadiren de olsa padişahlar kızlarını sevdikleri için fakir delikanlılara rıza gösterirler. "Sihirbaz (13)" ve "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masallarında padişah, kızına âşık olan fakir oğlana/Keloğlan'a kızını vermek istemez. "Balıkçı Torbası Deyil Sultan Başı (77)" masalında kızını sevdiği balıkçıyla evlendiren padişah, damadının kızına kırıldığı için konuşmayı bıraktığını öğrenince oğlanı sarayından uzaklaştırıp başka memlekete gönderir. Padişahın kızı, sevda yüzünden yataklara düşünce de padişah, kızının sevdiği oğlanın yanına gitmesine izin verir.

Padişahlar, incelediğimiz masallarda çoğunlukla tek kadınla evliliği tercih ederler, yalnızca karısı ölünce yeniden evlenirler. Evlenmeyi düşündüğü kızları da ağaçta görüp güzelliğine hayran kaldıkları için tercih ederler. "Sabrın Sonu (55)" masalında padişah, başka bir padişahın kızını ağaçta görüp âşık olur ve onunla evlenir. "Böyük Av (59)" masalında iki farklı padişah karşımıza çıkar. İlki altı çocuğu olan padişahın karısı ölür ve padişah bir kadınla evlenir. Bu kadın çocuklara eziyet edince çocuklar evden kaçarlar fakat babalarıyla sürekli görüşürler. Padişah da çocuklarının her şikâyet edişinde eve gelip karısını döver. İkinci padişah ise diğer padişahın kızını görür görmez güzelliğine hayran olur ve kızla evlenir. "Keçi Kız (70)" masalında Beyoğlu, bahçesindeki meyveleri çalan keçi kızı görüp beğenir ve annesini kızın evine göndererek Allah'ın emriyle istetir. "Arzu (72)" masalında hasta karısının vefat

ettiğini öğrenen padişah, sarayına giren bir kız olduğunu öğrenir ve yanına çağırıp Allah'ın emriyle kızı aldığını, sarayında istediği gibi hareket edebileceğini söyler. "Gahrıman Padişah Goca Guş (83)" masalında bir padişah bir de kızlar padişahı vardır. Verdiği zekâtın büyüklüğü ile övünen padişah, kızlar padişahının bir torba altın verdiğini öğrenince onunla tanışmak için derviş kılığında yolculuğa çıkar. Kızlar padişahı, ayın on dördü gibi güzel bir kızdır fakat elbiseleri erkek elbisesidir. Kızlar padişahı, dağıttığı altınların sebebini anlatmayınca padişah öğrenebilmek için uzun bir yolculuğa çıkar. Yolculuğun sonunda bir dervişten bütün hikâyeyi dinler. Kızlar padişahının yanına dönünce de kızlar padişahı, padişahın sözünün eri bir adam olduğunu anladığı için onunla evlenmek istediğini söyler ve evlenirler. "İki Gardaş (91)" masalında Beyoğlu, kavak ağacında gördüğü kıza âşık olur ve onunla evlenmek ister. "Dünya Güzeli (97)" masalında iki padişah vardır. Birinci padişahın üç oğlu, dünya güzeli kıza vurulur ve evlenmek isterler. İkinci padişah ise padişahın en küçük oğlu ile evlenmeyi kabul eden dünya güzelini kaçırır. Şehzade ise karısından vazgeçmez ve padişahı bulup öldürür.

Padişahlar, kendi lehinde veya aleyhinde konuşanlar var mı diye tebdil-i kıyafet giyinerek halkın arasında dolaşırlar. Padişahlar istedikleri yasaklamayı koyabilirler, "bu akşam hiçbir yer de ışık yanmayacak, ışık yakanlar cezalandırılacak" gibi. "Garanlık Buba (73)" masalında padişah, geceleri daima tebdil-i kıyafet giyerek halkın arasında dolaşır, lehinde veya aleyhinde konuşan var mı diye bakarken "karşıma çıkan ilk kişiye kızımı vereceğim" diyen bir babayla karşılaşır ve adam kızını ihtiyar kılığındaki padişaha verir. Kızla evlenen padişah, masalın sonuna kadar kimliğini saklar. En sonunda kimliği ortaya çıkar ve kızla birlikte sarayında yaşamaya devam eder. "İki Gardeş (88)" masalında akşam ışıkların açılmasının yasak olduğu zamanda padişah, üç terzi kız kardeşin kendisi hakkındaki konuşmalarını duyar ve üçüyle evlenir. Padişaha, karısının göbelez doğurduğunu duyunca karısını yarı beline kadar toprağa gömer ve gelen geçene tükürmelerini söyler. Gerçekler er geç ortaya çıkınca karısına iftira atanları öldürür.

Padişahın hastalıklarının dermanı da kolay olmaz. İyileşebilmesi için balıklar padişahına, deve veya aslan sütüne ihtiyacı vardır. Bu isteklerini de yerine getiren genellikle kızını evlendirirken razı olmadığı fakir delikanlılar olur. "Baltabıyık (22)"

masalında Hint padişahının ayaklarının iyileşebilmesi için tek çare "balıklar padişahı"dır. Padişah, ilacı olacak balığı denize salan oğluna ölüm emrini verir. Bu masalda bir de Mısır Firavunu vardır, o da kızını Hint padişahının oğluna verir. "56. Adsız" masalında padişahın iki kızı zenginleri seçip babalarını mutlu ederken en küçüğü fakiri seçer. Padişah, zor durumlarda kalınca onu bu durumlardan istemediği damadı kurtarır. Padişah, gerçekleri öğrenince zengin olan iki damadını kovar, kızlarına hak ettiği cezaları verir. Hor gördüğü damadı ve kızına da saltanatını bırakır.

Padişahın çoğunlukla düşmanları başka devletin padişahları, hazinelerine dadanan hırsızlar, eşkıyalar veya meyve ağaçlarına dadanan devlerdir. Düşmanlarından da özellikle cesur ve korkusuz olan en küçük kız veya erkek çocuklar sayesinde kurtulmayı başarır. Masallarda padişahın ilk iki çocuğu korkak veya en küçük kardeşlerine ihanet eden tipler olarak karşımıza çıkarken aksine en küçük oğlu veya kızı cesur, yardım sever, merhametli, korkusuz olarak karşımıza çıkar. "Hırsız Tahsin (1)" masalında padişah, hazinesine dadanan kırk hırsızı öldürmek için kızlarından yardım ister fakat en küçük kızı babasına yardım eder. "Keloğlan'ın Gurnazlığı (3)" masalında padişah, öteki devletin padişahı tarafından kendine sorulan bilmeceleri bilemezse harp çıkacaktır. "Zümrüt Anga (21)" masalında padişahın üç oğlu, bahçelerindeki nar ağacına dadanan devin peşine düşerler fakat en küçük oğlu devi öldürmeyi başarır. "Akıllı Gız (68)" masalında iki padişah vardır. İlki diğer padişahla nasıl başa çıkacağını kara kara düşünür ve kızı babasına yardım edeceğini söyler. İkinci padişah ise, diğer padişahın kızı tarafından askerleri tamamen öldürüldüğü ve kendisi de yaralandığı için iyileşir iyileşmez kılık değiştirerek kızla evlenip onu öldürerek intikamını almak ister. Fakat ne yaparsa yapsın kızı öldürmeyi başaramaz ve en sonunda kız, padişahı öldürerek ondan kurtulur. "Gahrıman Gız (98)" masalında bir Türk padişahı bir de Gavur kralı vardır. Türk padişahının asker sayısı Gavur padişahının yarısı kadar olunca padişah nasıl harp yapacağını düşünür. Padişahın kızı, Gavur kralını ve seksen askerini öldürür.

Masal sonunda padişah, kötülük yapan her kim olursa olsun gözünün yaşına bakmadan cezalandırır. Bu cezalandırma "ateşe atılma" veya "kırk katıra bağlanma" şeklinde olur. Padişahlar, oğullarını, kızlarını, annesini, hırsızları, eşkıyaları… ölümle cezalandırabilir. Çoğunlukla haklının yanında yer alarak onlara mal mülk verir veya

saltanatını bırakırlar. “Yalan (75)” masalında ülkede yalancılık alıp başını gitmeye başlayınca padişah, devrin ileri gelenlerini toplayıp bu durumun hal çaresini bulmaya çalışırlar ve çözüm olarak padişahın en iyi yalanı söyleyene altın bir top hediye edeceğini duyururlar. Böylelikle küçük yalanları söyleyenler öldürülecektir. Masum fakat en büyük yalanı söyleyen oğlanı da adil bir şekilde vaat ettiği ödülle mükâfatlandırır. “Açtırma Gutuyu (76)” masalında bir padişah bir de Mısır padişahı vardır. Padişah, karısının başka bir adama baktığını zannederek ona her gün kırk sopa vurmaktadır. Mısır padişahı ise karısının her gece kendisini bir Arap’la aldattığını çok geç öğrenir ve adamın boynunu keser, karısını Arap’ı görür görmez taşa dönüşür. Masalın sonunda padişah, Mısır padişahının hayat hikâyesini dinledikten sonra karısına haksızlık yaptığını anlar ve onun yanına gidip Mısır padişahının verdiği kutuyu açınca padişahın karısı birdenbire Mısır padişahının yanına gelir ve evlenirler. “Buba Sanatı (101)” masalında padişah, kasasından sürekli altın eksildiğini fark edince hırsızı bulmaya çalışır. Padişah, altınlarını çalan kişiyi bulamayınca hırsızlık yapan kişi teslim olursa öldürmeyeceğine söz verir. Hırsız teslim olmaya gelince ona inanmak için başka memleketin padişahını tabuta koyarak getirmesini ister. Hırsız oğlan bunu başarınca padişah, oğlanı sarayda yüksek mevkide işe başlatır. “Bi Atladın Çökürge İki Atladın Çökürge (104)” masalında padişah, müneccimlere değer vermektedir. Padişahın altınları çalınınca bir sahtekâr bir müneccime başvurur ve çalan eşkıyaları bulması için adama kırk gün mühlet verir. Adam tesadüfen hırsızları bulup padişaha teslim eder. Padişah, müneccimden şüphelendiği için eline çekirge alıp elinde ne olduğunu sorar. Adam korkuyla kendi kendisine “bir atladın çekirge iki atladın çekirge üçüncüsünde kapana sıkıştın çekirge” der. Padişahta oğlanın iyi bir müneccim olduğunu sanır ve onu hazine nazırı yapar.

İncelediğimiz masallarda geçen padişahlar daha çok iyi özelliklere sahiplerdir. “Soydan Soya (33)” masalında merhametli padişah, kardeşi ölünce bir buçuk yaşındaki oğlunu evlat edinir. Kötü bir kahraman olarak önceleri kızını fakir delikanlılara vermek istememesini düşünebiliriz fakat masal sonunda yaptığı haksızlığı fark edip hatasını telafi ettiği için ona da kötü diyemeyiz. Kötü karakter olarak “Baltabıyık (22)” masalındaki padişahı örnek verebiliriz. Hasta olan padişahın iyileşebilmesi için “balıklar padişahı”nın getirilmesi gerekir, şehzade ise balıklar padişahını gördüğü zaman ona kıyamayıp öldürülmesini istemez ve denize atılmasını

emreder. Padişah da oğlunun iyileşmesini istemediğini düşünerek idam edilmesini ister ve şehzade babasının askerlerinden kaçmaya başlar en sonunda da padişah ölür. "Sabrın Sonu (55)" masalında da on iki çocuğu erkek olan padişah on üçüncü çocuğu da erkek olursa emeklerinin boşa gideceğini düşünür ve kız olursa diğer on iki erkek çocuğunu öldüreceğini söyleyip sarayda on iki tabut hazırlatır. On üçüncü çocuk kız olur fakat erkek kardeşler annelerinin yardımıyla saraydan kaçarlar. Bunun dışında bazı masallarda da padişah, fakir delikanlıyla evlenip uzaklara giden kızını geri alabilmek için cadı karılardan yardım ister. Padişahın kızıyla evlenen adam da padişahı öldürüp tahtına geçer. "İyilin Sonu (12)" masalında kızı kaçırılan padişah, kızının bulunması için cadı karıdan yardım ister. Buradaki padişah kötü niyetli olduğu için sonu, damadı tarafından öldürülmek olur.

6.1.1.2 Padişah hanımları

Padişahın eşleri masallarda önemli bir rol oynamazlar. Masallarda genellikle güzel, zarif ve akıllı kadınlar olarak betimlenirler. Bu kadınlar kahramanın yardımcısı ve danışmanı olarak görev yapabilirler. Ancak bazı masallarda da padişah hanımları, zalim ve kötü niyetli karakterler olarak da karşımıza çıkabilirler. İncelediğimiz masalların içinde yalnızca beş masalda padişah hanımları karşımıza çıkar. Bu hanımlar, padişah babaları tarafından öldürülecek çocuklarına yardım eden iyi niyetli anne; padişah kocası tarafından iftiraya uğrayıp her gün kırk sopa yiyen bir kadın; dünya güzeli olduğu için kıskanç halası yüzünden gözleri oyularak dağda yalnız bırakılıp yerine sahte gelin geçen bir kadın; bazen de padişaha altın saçlı bir kız bir de erkek evlat veren bir annedir.

"Sabrın Sonu (55)" masalında on üçüncü çocukları kız olursa diğer on iki erkek evladının öleceğini bilen padişahın hanımı durmadan ağlar. En küçük oğluna olacakları anlatıp, evin penceresine kırmızı bayrak asılırsa kaçmalarını, beyaz bayrak asılırsa korkmadan geri gelmelerini söyler. "Açtırma Gutuyu (76)" masalında padişahın karısı bir de Mısır padişahının karısı vardır. Padişah ile karısı deniz kenarında üzüm yerlerken kadının kara üzümün daha güzel olduğunu söylemesini yanlış anlayan padişah, karısının denizdeki Arap'ı beğendiğini zanneder ve karısına her gün kırk sopa atar. Kadın çektiklerine ses çıkarmadan sabreder. Mısır padişahının

karısı ise kocasını her gece bir Arap ile aldatır. Padişah gerçekleri öğrenince Arap'ın boynunu keser. Kırk gün yasa giren kadın Arap'ın kesilmiş kafasını görünce Allah tarafından taşa dönüştürülür. Mısır padişahı, bu hikâyeyi diğer padişaha anlatıp bir kutu verir ve karısının yanındayken camın kenarında açmasını ister. Böylece padişahın karısı bir anda Mısır padişahının yanına gelir ve evlenip huzura kavuşur. "Muradına Eren Dilber (89)" masalında Beyoğlu'nun karısı, hain halası yüzünden gözleri oyularak dağda yalnız bırakılır. Halası, Beyoğlu'nun karısının yerine kendi kızını geçirir. İhtiyar tarafından evlat edilen kız hamile kalmıştır. Halası bunu öğrenince kızı öldürmek için bir cadı karı tutar. Cadı karı, kızın kolundaki tılsımlı muskayı alır ve kız derin bir uykuya dalar. Kızı evlat edinenler öldüğünü zannettiği için altın bir köşkte camdan bir tabut yaptırıp kızlarını içine koyarlar. Kızın tabutu "muradına eremeyen dilber" diye açılıp kapanır. Kızın başında da onu bekleyen bebeği vardır. Beyoğlu, tesadüfen çocuğu görüp evine getirince çocuk, hain halasından ve kızından tesadüfen annesinin tılsımlı muskasını alır. Beyoğlu, çocuğu annesinin yanına götürünce kızın üzerine muskayı düşürür ve kız yeniden uyanır. Bütün olanları kocasına anlatınca Beyoğlu, sahte karısını ve annesini kırk katırla cezalandırır. "İki Gardaş (91)" masalında Beyoğlu ile evlenen kızın bir erkek bir kız çocuğu olur. Kız, anne babasını özlediği için köyünü ziyaret etmek ister fakat yolda eşkıyalar önünü kesip çocuklarını öldürür. Kız, köyünün yolunu bulamayınca yabancı bir köye gelir. Beyoğlu, karısını aramak için yollara düşer ve karısını bulup evlerine geri dönerler. "Dünya Güzeli (97)" masalında şehzade ile evlenen dünya güzeli, başka bir padişah tarafından kaçırılınca o adamla evlenmeye razı olmaz ve bazı şartlar sunar. Önce padişaha ellerinin çok sert olduğunu ve kırk gün hamamda yıkanması gerektiğini, sonra bütün rençperlerin mallarını kırk gün boyunca alacalı boyamalarını, en sonunda da gerdeğe girecekleri günden iki gün evveline kadar kimsenin evden çıkmamasını evden çıkanında öldürülmesini söyler. Padişah tüm bunları yerine getirir. Şehzadenin şehre geldiğini bilen dünya güzeli, sihirbaz bir kadın ve padişahla yürüyüşe gitmek ister. Bu sırada şehzade sihirbaz ve padişahın boynunu keserek dünya güzeline kavuşur.

6.1.1.3 Padişah kızları

Padişah kızları, Türk masallarında güzellikleri, akılları, cesaretleri veya fedakârlıklarıyla öne çıkan önemli kahramanlardandır. Kendilerine zarar veren kötü

niyetli kişilere karşı kurnaz ve akıllıca davranışlar sayesinde hayatta kalırlar. Padişah kızlarının adaleti ve dürüstlüğü temsil ettiği de görülür. Haksızlığa uğrayan veya zulme maruz kalan padişah kızları, adaletin sağlanması için mücadele ederler.

Bazı masallarda padişah kızları aşkın gücünü ve fedakârlığını temsil ederler. Sevdikleri için zorlu maceralara atılan ve büyük fedakârlıklarda bulunan padişah kızları, aşkın gücüyle zorlukların üstesinden gelirler. Âşık olduğu kişiler genellikle fakir kel olan oğlanlardır ve babaları tarafından bu evliliğe onay verilmemesine rağmen fakir delikanlılarla evlenirler. "Keloğlan'ın Gurnazlığı (3)" masalında padişahın kızı Keloğlan ile evlenir. "Baltabıyık (22)" masalında Mısır firavununun kızının karnında kızla evleneni öldüren bir yılan vardır. Kız, bu yılandan bir derviş tarafından kurtarılınca evlenebilir. "Adsız (56)" masalında padişahın üç kızı, evlenmek istedikleri adamlara elma atarlar. İki kız kardeş zenginlere elma atıp babalarını memnun ederlerken en küçük kız, Keloğlan'ı seçince padişah kızını düğün yapmadan eski bir kulübeye yerleştirir. Kız sabrının sonunda kocasıyla birlikte saltanatın sahibi olurken diğer kardeşler belalarını bulur. "Balıkçı Torbası Deyil Sultan Başı (77)" masalında padişahın kızı, balık satan oğlanı görüp âşık olur ve duygularını çocuğa açar. Çocuk kendisini küçümsememesi şartıyla evlenmeyi kabul eder. Kırk gün şatafatlı düğünün ardından kız, başındaki telleri çıkartmak için oğlandan yardım ister. Kızın başı acıyınca "Balıkçı torbası değil sultan başı yavaş yap" deyince oğlan çok kırılır ve sessizliğe bürünür. Padişah da oğlanı başka memlekete gönderir. Çok üzülen kız için doktorlar sevdiği adamın yanına gitmelidir deyince kız erkek kılığına girip kocasını bulur. Kocası inadından vazgeçmez ve kız neredeyse idam edilecekken oğlan dile gelip "Bu balıkçı torbası değil sultan başı" der ve kızı kurtarır. Kızla oğlan yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıp yaşamaya devam ederler.

Padişah kızları yalnızca aşkı için mücadele vermez, padişah babalarının başlarını da dertten kurtarırlar. Babalarından bir kat erkek elbisesi ve bir silah isteyerek erkek kılığında girip mücadeleye girişirler. Aynı şeyi kocalarının veya kardeşlerinin başları dertteyken de yapıp kocalarını veya kardeşlerini kurtarmayı başarırlar. "Hırsız Tahsin (1)" masalında padişahın üç kızı vardır. En küçüğü babasının hazinesine dadanan kırk hırsızı bir kat asker elbisesi, bir kazan bir de kılıç alarak öldürmeyi başarır. Kız başına gelen belaların ardından bir memleketin beyiyle evlenip mutlu mesut yaşar. "Sabrın

Sonu (55)" masalında padişahın kızı altı yaşına girince annesinden abilerinin başına geleni öğrenir ve onları bulmak için yollara düşer. "Akıllı Gız (68)" masalında padişahın kızı, babasının yerine öteki devletin padişahı ve askerleriyle savaşıp onları öldürmeyi başarır. Padişahın kızı oldukça cesur, cesaretli bir kızdır. Ardından diğer memleketin padişahı kıza düşman olup onu öldürmeye çalışsa da muvaffak olamaz. Kız, padişahı öldürüp ondan kurtulmayı başarır. "Gahrıman Gız (98)" masalında padişahın kızı, babasından vezirin kızını, asker elbiseleri ve dövüş eşyaları isteyip Gavur padişahıyla savaşacağını söyler. Padişahın kızı, tek tek askerleri öldürür, en son gelen padişahı da öldürdüğünü zanneder fakat o kafasından yaralanmıştır. Padişah, iyileşince kızı öldürmek için geri döner ve onunla evlenir. Kız önce elinden kaçmaya başarsa da uzun bir süre sonra kral yine yerini bulur ve çocuklarını öldürür. Kızı da öldürecekken kız bir kılıç alıp kralı öldürmeyi başarır ve bu beladan kurtulmuş olur.

Güzelliklerine ise diyecek söz yoktur. "Ayın on dördü veya dünya güzeli gibi" sözlerle tasvir edilirler. Padişah kızlarının ablaları tarafından ihanete uğradıkları da görülür. "Böyük Av (59)" masalında padişahın çocukları üvey anneleri tarafından eziyete uğrayınca evden kaçarlar. Üvey anne, çocukları kuşa dönüştürecek sihirli kazaklar yapar ve üzerlerine atınca yalnızca en küçük kız kardeş kurtulabilir. Kız kardeşin, diğer kardeşleri bulabilmesi için yapması gereken sabır göstermesidir ve sabrının neticesinde bir erkek kardeşine kavuşur. Ardından ormanda başka bir padişah, kızı görür ve güzelliğine hayran olup kızla evlenir.

6.1.1.4 Şehzadeler

Masallarda şehzadeler, cesur ve adil karakterler olarak tasvir edilirler. Şehzadeler genellikle zorlu görevlerle karşı karşıya gelir ve bu görevleri başarmak için akıllıca planlar yaparlar. Cesaretleri ve fedakârlıkları sayesinde kötülüklerle mücadele eder ve adaletin sağlanması için çaba gösterirler. "Sabrın Sonu (55)" masalında on iki erkek kardeş, en küçük kardeşleri kız olunca padişah tarafından öldürülecek olmaları gerçeği yüzünden bütün kızlara düşman olurlar.

Bazı masallarda sevdikleri için zorlu maceralara atılan ve büyük fedakârlıklarda bulunan şehzadeler, aşkın gücüyle engelleri aşarlar ve sevdiklerini koruyup kollamak

için her türlü zorluğa göğüs gererler. Ailelerine zarar verdiklerini öğrendiği kişileri de ölümle cezalandırırlar. "Köylü Kızı (6)" masalında şehzade, pazarda gördüğü köylü kızıyla evlenir. Şehzade kıza çok âşık olur, karısı kaybolunca yataklara düşer. Kuması yüzünden kaybolan kız, geri gelip gerçekler ortaya çıkınca eski karısına "kırk katır" cezası verir. "Muradına Eren Dilber (89)" masalında Beyoğlu, güldükçe yanağında güller açılan, ağladıkça gözünden inciler dökülen, yürüdükçe ayağının altında çimenler biten, su döktükçe altınlar dökülen kızı görünce âşık olur ve babasını dünürlüğe gönderir. Beyoğlu ile kız evlenip memleketlerine doğru yola çıkarlar fakat kızın hain halası yeğeni ile kendi kızının yerlerini değiştirir. Beyoğlu, olup bitenleri öğrenince sahte karısını ve kaynanasını kırk katıra bağlayarak cezalandırır. "Dünya Güzeli (97)" masalında dünya güzeline âşık olan padişahın büyük ve ortanca oğlu dünya güzeli tarafından öldürülür. Küçük oğlan ise kıza âşık olduğunu ihtiyar bir kadına anlatır ve ondan akıl alır. Dünya güzeli oğlanla evlenmeye razı olur fakat başka bir memleketin padişahı gelip kızı kaçırır. Şehzade, uzun bir maceranın ardından padişahı öldürerek karısını geri almayı başarır.

Şehzadeler aynı zamanda erdemli ve dürüst karakterler olarak haksızlığa uğrayan veya zulme maruz kalan kişiler için adaletin yerine getirilmesini sağlar. Bazen de kendi istekleri doğrultusunda hiçbir suçu olmayan kahramanları zindana atabilirler. "Keloğlan'ın Gurnazlığı (3)" masalında şehzade çayırda gezerken gördüğü Keloğlan'ı zindana attırır.

Babaları için devlerle korkusuzca mücadele ederler, üç erkek kardeşlerse en küçük şehzade, abilerinin ihanetine uğrayıp yaşadığı zorluklardan kurtulunca abilerini öldürerek intikamını alır. "Zümrüt Anga (21)" masalında devin peşine düşen üç oğlandan en küçüğü devi öldürmeyi başarır. Fakat iki abisinin ihanetine uğrar. "Altın Kanat (57)" masalında üç kardeş, babalarının istediği altın kanata sahip olan kuşu bulmak için yollara düşer. Altın kuşu yalnızca en küçük çocuk bulabilir, o da bir deve ekmek verdiği için dev ona yardım eder. Küçük kardeş, kuşu bulunca abilerini de bulup memleketlerine öyle dönmek ister fakat abilerinin ihanetine uğrayıp suya atılır. Oğlan, buradan da devin verdiği kılları yıkarak kurtulmayı başarır ve padişah olanları öğrenince iki oğlunu dövüp evlatlıktan reddeder. Küçük kardeş, sahip olduğu güzel huyların neticesinde memleketin en güzel kızıyla evlenir.

Şehzadeler, gördükleri dünya güzeli kızlara âşık olurlar ve evlenmek için mücadele verirler. “Baltabıyık (22)” masalında şehzade merhametli bir insandır. Babası tarafından ölüm emri çıkınca yollara düşer ve suya yansıyan Mısır firavununun yüzünü görünce âşık olup evlenmek ister. “Münakaşa (71)” masalında padişahın oğlu, bir gece gezintiye çıktığında ışığı yanan bir kulübe görüp yanına gider ve ayın on dördü gibi bir kızı gergef işlerken görüp âşık olur. Kızı, ikna etmesi için cadı karı bulup gönderir. Beyoğlu, kızla evlenmeyi başarır. “Masun Gardaşla (100)” masalında padişahın oğlu, güzelliğine hayran olduğu kızla evlenir. Kızın bir de geyik kardeşi vardır onu da yanlarına alırlar. Karısının peşini bırakmayan üvey anne, kızı öldürecekken şehzade konuşmaları duyar ve karısını kurtarır. Üvey anne ve kızını kırk katırla cezalandırır.

6.1.1.5 Vezir, hanımı ve çocukları

Türk masallarında vezir, vezir hanımları ve kızları çeşitli özellikleriyle yer alırlar. Vezir, padişaha danışmanlık eden ve önemli görevler üstlenen bilge bir kişidir. Vezir hanımları da genellikle güçlü ve bilge karakterler olarak tasvir edilirler. Vezirin kızları ise masallarda farklı roller üstlenebilirler; bazen kahramanların sevgilisi ya da yardımcısı olarak görülürken, bazen de kötü niyetli ve kıskanç karakterler olarak karşımıza çıkabilirler.

İncelediğimiz masallarda vezir, vezirin hanımı ve çocukları sıklıkla karşımıza çıkan kahramanlardan değildirler. Yalnızca “Gahrıman Padişah Goca Guş (83)” masalında vezir vardır. Vezir, verdiği zekâtın büyüklüğüyle övünen padişaha kızlar padişahının daha fazla zekât verdiğini söyler. Merak eden padişah yola çıkmak isteyince vezirini tahtında bırakır. Vezir de derviş kıyafetiyle gitmesinin daha uygun olacağını söyler. “Akıllı Gız (68)” masalında da vezirin kızı, padişahın kızına öteki devletin padişahını ve askerlerini öldürmesi için yardım eder. Vezirin kızı atlara vurdukça atlar kişnemeye başlar ve padişahın kızı da gelen askerleri teker teker öldürür.

6.1.1.6 Kadı

Türk masallarında kadı, adaleti temsil eden ve hukuki konularda karar veren kimselerdir. Kadı, masallarda haksızlığa uğrayanların haklarını koruyan, dürüstlüğü ve adaleti savunan kişidir. Anlatılarda, kadıların bilgeliği ve kararlığı sayesinde

sorunlar çözülür, adalet yerini bulur ve masal dünyasında denge sağlanır. İncelediğimiz masallarda sık yer alan bir kahraman değildir.

"Zann Uşakları (2)" masalında kadı, kaybolan beygirlerini bulabilmesi için kendisine gelen üç erkek kardeşten "p.ç" olduğunu öğrenince diyarı terk eder. "Oldu Olacak Bize (81)" masalında köylüler çobanı kadıya şikâyet ederler. Çoban kaval çaldıkça herkes oynadığı için kadı, kulübesinin etrafını kazıklarla çaktırır. Çoban, kavalını çaldıkça herkes yine oynamaya başlar, kadı da kazıklardan kurtulup oynamaya katılır. "Ahmak Hırsız (93)" masalında hırsızlık yapmaya çalışan ahmak bir adam en sonunda kendisini hacı hoca gibi tanıtıp bir adamı kandırır ve yüz altınını almaya çalışır. O sıra da adamın uyanık karısı gelir ve kapıyı kilitleyip hemen kadıya şikâyet eder. Kadı da ahmak hırsızın ellerini kestirir.

6.1.2 Din Adamları

Masallarda din adamları, manevi bilgi ve yetenekleriyle dikkat çekerler. Din adamları, kahramanlara öğütler verir, onları zorlu görevlerle baş başa bırakır ve onların manevi gelişimlerine yardımcı olurlar. Din adamları, masallarda olumlu ve olumsuz karakterler olarak yer alabilirler. Olumlu karaktere sahip olanlar dürüstlük, adalet ve iyilik gibi değerleri temsil ederken, olumsuz karaktere sahip olanlar hilekârlık ve kurnazlık gibi özelliklere sahip olabilirler.

"Sini (38)" masalında papaz, softa ve Bektaşi bir konağa misafir olunca önlerine gelen baklavayı kimin yiyeceği konusunda "gece en iyi rüyayı gören yesin" şeklinde anlaşırlar. Bektaşi ise uyanıklık yapıp herkes uyuyunca baklavaları yer. "Münakaşa (71)" masalında şehzade ile ayın on dördü gibi güzel olan kız imam çağırıp evlenirler.

6.1.3 Halk Tabakasına Mensup Olanlar

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallar incelediğinde halk tabakasına mensup olan kişilerin kalabalık olduğu görülmektedir.

6.1.3.1 Bazı tipler

6.1.3.1.1 Derviş

Türk masallarında dervişler, sıkça karşılaşılan kahramanlardandır. Dervişler, alçak gönüllü, kanaatkâr olarak tanınan Allah'a gönül vermiş kimselerdir. Türk masallarında dervişler, kahramanlara rehberlik ederler ve kahramana zorluklarla başa çıkmasında yardımcı olurlar. Aynı zamanda bazen sihirli ve büyülü yeteneklere sahip olarak tasvir edilebilirler.

"Baltabıyık (22)" masalında bir kocakarının evine uyumak için giden şehzade ve Baltabıyık'ın odasına postunun her kılında zil takılı olan derviş gelir. Derviş, şehzadenin heybesine uzanınca Baltabıyık kalkıp ihtiyara sorular sorar. İhtiyar doksan dokuz yaşında olduğunu ve bir böcek çiğneyip günaha girmek istemediği için zil taktığını söyler. Dervişten şüphelenen Baltabıyık takip etmeye başlar ve dervişin bir tahtayı kaldırıp "Erenle… filan numaralu odada iki heybe gözü altun va. Ben filan sahatde sizi çardum zaman hepiniz beraber çıkın." diyerek dervişlerine seslendiğini görür. Baltabıyık, derviş kılığındaki bu adamın hırsız olduğunu anlayınca onu ve adamlarını öldürerek hazineyi alır. Bu masalda ihtiyarın giyimine bakıldığı zaman derviş olduğu fikri oluşsa da yaptığı davranışlardan kötü niyetli bir hırsız olduğu anlaşılmaktadır. "Yalan (75)" masalında padişah, ülkenin en yalancı insanına "altın top" vereceğini ilan ettiği zaman derviş, kötü niyetli insanlar için "her türlü tehlikeli yalanları söyleyen şahıslar gizlice ortadan kaldırılacak" şeklinde vaaz verir. "Gahrıman Padişah Goca Guş (83)" masalında karşımıza dört farklı derviş çıkar. İlki padişaha gelip zekât ister, padişah da yüz altın verip bununla övünür. Ardından vezirinden kızlar padişahının yüz torba altın verdiğini öğrenir ve bunu nasıl yaptığını merak ederek kendisine bir derviş elbisesi diktirip atına biner ve kızlar padişahının yanına gider. Derviş kılığındaki padişah, kızlar padişahından her gelene nasıl bir torba altın verdiğini öğrenemez ve macerası başlar. En sonunda derviş kılığındaki padişah, gerçek dervişin yanına gider ve olayları öğrenmeye başlar. Derviş, masalda bir körün kendisini neden dövdürttüğünü ve karşılığında da bir akçe verdiğini de anlatır. Hikâyeye göre kırk katırı olan adamla karşılaşan başka bir derviş, adama kırk katırını altınla dolduracağını söyler. Birlikte bir kayanın dibine giderler ve derviş okumaya

başlar, bir kapı açılır. Oradan bir kız çıkar, derviş altınlarını ister ama kız vermez. Sonra kızın kafasına vurup kızdan düşen bir top altını alır. Derviş, böylelikle kırk katıra altın yükletip yola çıkar fakat yolda bir adam katırın sahibini dolduruşa getirir. Oğlan, dervişe saldırıp altınlara sahip olmak ister. Derviş ise bu altınları kullanamayacağını, kullanırsa gözlerinin patlayacağını söylese de oğlan dinlemez. O günden sonra oğlan kör olur ve dervişin onu affetmesi için her gördüğüne kendisini dövdürtüp bir akçe verir, bağışlanmayı umut eder. Kızlar padişahı ise kayanın altındaki kapının anahtarına sahiptir. Bu sebepten herkese bir torba altın dağıtır. Bu masallarda dervişin sadaka istemesi ve padişahın derviş kılığına girmesi sosyal yaşamdaki derviş tipine örnektir. Mağaradaki derviş, bütün olayları bilen, oğlanı olacaklara karşı uyaran olgunluğa ermiş bir karakterdir. Masalda oğlanı cezalandıran derviş, karşımıza kötülük yapan bir kişiymiş gibi çıksa da tam tersine uyarıcı ve öğretici bir rol oynayan kişidir. Derviş, oğlanı başına geleceklere karşı uyarsa da oğlan nefsine yenik düşerek dinlemez. "Muradına Eren Dilber (89)" masalında hamamda doğum yapan fakir kadına dervişler üç hediye verirler: İlki çocuk güldükçe ağzında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün; ikincisi yürüdükçe çimen bitsin, su döküldükçe altınlar saçılsın; üçüncüsü ise koluna taktığı muska düşerse ölsün, takılırsa canlansın. Kız, dervişlerin duaları sayesinde olağanüstü güzelliklere sahip bir kız çocuğu olur.

Masallarda dervişler olumlu veya olumsuz tipler olarak karşımıza çıkabilirler. Derviş tipi genellikle sahip olduğu özelliklerden dolayı olumlu bir tiptir fakat bazı durumlarda ders vermekten ve kötülük yapmaktan da geri durmaz. Masallarımızda olumlu derviş tipini, kahramanlara rehberlik eden ve onlara değerli öğütler veren, kahramanları karşılaştıkları zorluklara karşı koruyan, bazen de sihirli güçlere veya olağanüstü yeteneklere sahip olan kişiler olarak görürüz. Derviş kılığına giren olumsuz tiplerse hile ve kötülük yapmaya meyillidir, kahramana tuzaklar kurarlar ve başlarını belaya sokarlar ve sahip oldukları özellikleri kötüye kullanırlar.

6.1.3.1.2 Keloğlan

Türk masallarının başlıca erkek tiplerinden biri Keloğlan'dır. Çoğunlukla başında saçı olmadığı için bu adı almış ve dul anasıyla yaşayan bir delikanlı olarak tasvir edilir. Bazı masallarda Keloğlan'ın kardeşleri veya babası da olabilir. Pek çok Keloğlan

masalında fakir delikanlı padişahın kızına âşık olur ve masalın sonunda padişahın kızıyla evlenmeyi başarır. Keloğlan'ın masallarda düşmanları "Köse, dev, dev anaları, peri, padişah, vezir, kadı… gibi" kimselerdir (Şimşek, 2017, s. 43). İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda da sıklıkla karşılaşılan kahramanlardan birisidir. Derlenen masalların içinde Keloğlan'ın ailesinden de bahsedildiği görülür. Bazen yalnızca annesiyle, üç kız kardeşiyle yaşarken bazen iki erkek kardeş ve bir annesiyle veya bir anne bir baba bir de beşikteki kardeşiyle yaşamaktadır.

Genellikle itilip kakılan yoksul delikanlı; fakirin, âcizin hasretli düşlerini, hem de önündeki çetin yolun mihnetlerini hesaba katarak, gözünü budaktan sakınmadan maceraya atılan insanın savaşını ifade eder. Haksızlığa uğradığı zaman "dinsizin hakkından imansızın geleceği"ni hatırlar, karşısındaki padişah bile olsa burnundan fitil fitil getirir (Boratav, 2009, s. 22). İncelediğimiz masallarda da benzer durumlar vardır. Keloğlan, sözünü padişahtan, şehzadeden, devden veya dev anasından sakınmadan söyler. Onlarla korkusuzca mücadele edebilir, çoğunlukla da bu mücadelelerini kazanır.

Masalarımızda Keloğlan, karşılaştığı zorluklardan aklını ve zekâsını kullanarak ya da şansının yaver gitmesiyle sıyrılmayı başarır. Kimi zaman da Keloğlan'a aslan, kuş (özellikle de Zümrüdüanka kuşu), kedi, köpek gibi hayvanlar veya cinler, periler, Araplar, yılanlar padişahı gibi olağanüstü varlıkların hediye ettiği sihirli objeler yardımcı olur (Şimşek, 2017, s. 43).

"Keloğlan'ın Gurnazlığı (3)" masalında şehzade tarafından zindana atılan Keloğlan, oldukça zekidir. Zindandayken padişaha başka bir devletin padişahı tarafından gönderilen bir sopanın "neresinin kalın olduğunu" ve iki kısraktan "hangisinin anne hangisinin yavru olduğunu" kolaylıkla söyleyip padişahı harpten kurtarır. Bunun üzerine diğer memleketin padişah tarafından yanına çağırılınca onu da zekâsı ve "Seyrek Basan, Dağı Döveren, Hep Yudan" adlı üç arkadaşının yardımıyla alt ederek padişahın kızıyla evlenmeyi başarır. "Keloğlan (9)" masalında Keloğlan'ın ailesi (annesi, babası ve beşikteki kardeşi) karşımıza çıkar. Keloğlan bu masalda oldukça sakardır, annesi ve babası tarafından sürekli dövülmektedir. Evden kaçıp sığındığı değirmende eğlenmeye gelen bir adam ve kadını korkutup kaçırınca orada bulduğu

altınlarla zengin olup köyünde ağa olur. Bu masalda Keloğlan, şansının yaver gitmesi ile zengin olur. "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masalında Keloğlan, padişahın kızına âşıktır, annesini istemeye gönderir fakat padişah fakir oğlana kızını vermez. Keloğlan masallarında sıklıkla karşılaşılan durumlardan biri padişahın fakir ve başı kel olan oğlana kızını vermek istememesidir. Keloğlan da bir gün yılanlar padişahının kızını ölümden kurtarır ve karşılığında yılanlar padişahının sihirli aynasına sahip olur. Bir Arap çıkıp her dileğini yerine getirir ve Keloğlan padişahın kızıyla evlenir. Masalın ilerleyen kısımlarında aynası kaybolunca fakirleşen Keloğlan zindana atılır. Bu sefer de köpeği, kedisi ve faresi sayesinde aynasını cadı karısından geri alıp eski saadetli günlerine dönmeyi başarır. "Kelolan'ın Başından Geçenle (20)" masalında Keloğlan, yılanlar padişahının kızına yardım edip onu evine götürünce vahşilerin kralı olur. "Zümrüt Anga (21)" masalında Keloğlan, bu ismi kel olduğu için almıştır. Genellikle fakir olarak karşımıza çıkan Keloğlan, bu masalda padişahın üç oğlundan en küçüğüdür ve babasının nar ağacına dadanan devi öldürmeyi başarır. Aynı zamanda da kardeşleri tarafından ihanete uğrayıp kuyunun dibinde bırakılır. Kuyudayken güzel bir kız ona iki kıl verip birbirine çatmasını ve beyaz koça binerek yeryüzüne çıkmasını tembihlese de Keloğlan kara koça binip yerin yedi kat altına iner. Keloğlan, burada da bütün köylüye eziyet eden devin dokuz başını birden keser, en sonunda da kuş yavrularını ölümden kurtarınca yaptığı iyiliklerin karşılığında Zümrüdüanka kuşunun sırtında yeryüzüne çıkar. Ardından kendisine yapılan kötülüklerin öcünü alır. Bu masalda karşımıza çıkan Keloğlan tipi zengin, oldukça akıllı, cesur ve güçlü kuvvetlidir. "Kelolan'ın Başına Gelenle (25)" masalında diğerlerinden farklı bir Keloğlan tipiyle karşılaşırız. Bu masalda Keloğlan çok ahmaktır. Babası ölünce kendisine miras bıraktığı danayı, kızdığı için keser. Etini önce kurbağalara ardından köpeklere yedirir ve parasını almaya çalışır. Paralarını vermeyince onları döver. Kurbağanın üzerinde oturduğu altınları hoşaf zanneder. Keloğlan'ın aptallıkları bunlarla sınırlı da kalmaz. İhtiyar annesini yıkayan abisine annesini kendisinin yıkayabileceğini söyler ve kadını kazanda yakarak öldürür fakat annesini öldürdüğünü bile anlamaz, annesinin rahatladığı için mayıştığını zanneder. Masalın devamında da misafirliğe gittikleri evdeki kadının kafasına yanlışlıkla vurarak öldürür. Keloğlan, peş peşe yaptığı ahmaklıklar neticesinde yine de zengin olmayı başarır. "Kelolan'ınan Dev Garısı (32)" ve "Kelolan Zengin Oldu (82)" masallarında benzer durumlar vardır. Keloğlan bu masallarda oldukça kurnaz birisidir. İlk masalda dev karısı tarafından

ikinci masalda da bir kadın tarafından çuvala koyularak kaçırılır ve fırında yakılarak öldürmesini isterler. Keloğlan ise kendisini fırına atacak kızları "önce siz küreğe oturup fırının içine girin bana nasıl yapıldığını gösterin" diyerek kandırır ve kızları yakar. Ardında tavana çıkarak dev karısını ve ihtiyar kadını yalanlarla kandırarak öldürmeyi başarır. "84. Kelolan" masalında Keloğlan'ın üç kız kardeşi ve eşeği vardır. Kardeşler odunculuk yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar.

6.1.3.1.3 Köse

Türk masallarında Köse, baş belası, şirret, kötülük etmekten zevk duyan bir insandır. Fakat Türk masalı Köse'yi korkutucu olmaktan çıkarıp komik bir insan olarak kullanır. Masallar Köse örneğiyle henüz toy ve hayata karışmamış kişilere hayatta karşılaşabilecekleri çeşitli hainliklerin bir provasını gösterir. Masal, Köselerin karşısına kendisi gibi belalı bir Keloğlan veya kendisinden de belalı başka bir Köseyi çıkarır. Kötü olan Köse karakteri ettiklerinin cezasını kendisinden daha baskın olan bir başka karakterden bulur ve sonunda hak yerini bulmuş olur (Boratav, 2009, s. 25).

"Zann Uşakları (2)" masalında Köse, fakir bir adamın vasiyet olarak oğullarına bıraktığı beygiri çalar. "Köse Madaz (5)" masalında Köse Madaz, on serme ekmeği midesine götürür. "Üç Köse (26)" masalında iki farklı köse tipi karşımıza çıkar. Köy kösesi akıllı, uyanık bir tipken şehir köseleri kandırılabilen saf tiplerdir. Köy kösesi, şehir köselerine sırasıyla altın s.çan eşek, mektup taşıyan tavşan ve ölüleri dirilten düdük satar. Şehir köseleri her seferinde kandırıldıklarını anlamalarına rağmen adamı öldürmeye gidince yeni bir bahaneyle tekrar kandırılırlar. En sonunda ise köy kösesini kesin öldürmeye karar verirler, çuvala koyup denize atmak isterler. Köy kösesi, onlar fark etmeden çuvaldan çıkıp yerine başkasını geçirir. Bir müddet sonra şehir köseleri, köy kösesini karşılarında görünce çok şaşırırlar ve köy kösesi suda boğulmadığını altınlarını saydığını söyleyince tekrar kandırmış olurlar. Bu sefer köy kösesi, şehir köselerini suya atarak onlardan kurtulur. "Köse Dayı (99)" masalında sürekli Köse Dayı'nın evine gelip karınlarını doyuran hırsızlardan bıkan Köse Dayı, hırsızlara oyun yapmayı planlar. Önceden pişirdiği eti cabaya koyup çimenin üzerine bırakıp kendi kendine piştiğini söyler ve hırsızları kandırır. Yalanını anlayan hırsızlar, Köse Dayı'yı öldürmeye geldiği zaman adam karısının boynunu kesiyormuş gibi yapıp keser ve bir

düdük çalar. Düdük çalınınca da karısı yeniden canlanır. Köse Dayı bu düdüğü de hırsızlara satmayı başarır. Adamlar kandırıldıklarını anlayınca bu sefer ırmağa atmak için Köse Dayı'yı yakalayıp bir çuvala koyarlar. Fakat Köse Dayı çok akıllıdır ve çobanla yer değiştirerek davarlarını alıp evine gider. Hırsızlarda Köse Dayı'yı öldürdüklerini sanıp evine giderler. Ardından Köse dayıyı evde görünce ırmağa attıklarında davarları saydığını duyarlar, Köse dayıdan kendilerini ırmağa atmalarını isterler ve böylece Köse Dayı hırsızlardan kurtulur.

6.1.3.1.4 Tembel

Masallarda tembel kahramanlar, iş yapmaktan veya sorumluluk almaktan kaçınan, çalışmayı sevmeyen ve sürekli tembellik yapan kişilerdir. Genellikle hayatlarını lüks ve kolaylık içinde geçirmeyi tercih ederler, başkalarının yardımlarına veya şansın kendilerine yardımcı olmasına güvenirler.

"Bir Serseri (61)" masalında babası ölünce annesiyle kalan serseriyi annesi çıraklığa verir, çalışmaz. Oğlundan bıkan anne, oğluna bir dükkâna gidip işe başlamasını bunu yapmazsa da eve almayacağını söyler. Serseri, buna rağmen "ana ben ne bu dükkâna giderim ne de çalışırım, istersen eve alma" der ve evden gider. Evden giderken de annesinden babasının mesleğinin hırsızlık olduğunu öğrenir ve babasının mesleğini yapmak ister. İlk işinde de padişahın evini soymaya kalkışınca padişah tarafından yakalanınca idam ettirilir.

6.1.3.1.5 Korkak

Korkak kahramanlar, masallarda cesaretleri ve kararlılıkları eksik olan kişilerdir. Olaylara karşı korkakça tepkiler verirler, tehlikelerden kaçarlar ve zorluklarla yüzleşmekten korkarlar. Bu kahramanlar korkaklıkları yüzünden atıldıkları maceralarda başarısız olurlar veya başlarına türlü türlü komik durumlar gelerek istemeden de olsa maceralarını tamamlayabilirler.

"Dev Gızı (24)" masalında dev anasının oğlu ve gelini annelerinin onu yemesinden çok korkarlar. Gelin kaynanasının verdiği "gübürü hem süpür hem süpürme/ küpü göz yaşlarınla doldur/ köpeğin önüne ot koy, atın önüne kemik koy/ açık kapıyı ört, örtük

kapıyı aç" gibi zorlu görevleri yerine getiremezse öleceğini bilir. Her defasında korkarak ağlayan kıza kocası yardım eder ve görevleri başarıyla yerine getirirler. "Gahrıman Memet A (37)" masalında yirmi beş yaşına kadar hiç evden çıkmamış olan Mehmet Ağa bir gün cesaret edip bıçakçıya gider ve üzerinde "Çalışı atmış, çekişi yetmiş/ Çok can telef etmiş/ Gahraman Memet A" yazılı bıçak yaptırır. Yolda giderken de çeşitli hileler ile etrafına korku salar ve evine kırk at dolusu altın ile geri dönüp kendisine konak yaptırır. Masal boyunca Mehmet A, herkesten ve her şeyden korkan bir kahramandır. Çeşitli sebeplerle şansı yaver gider ve hikâyenin sonunda başarıya ulaşır.

6.1.3.1.6 Aptal

Aptal kahramanlar, olayları anlamakta zorlanan, çevresinde olup bitenleri kavrayamayan veya safça davranışlarda bulunan kişiler olarak tasvir edilirler. Onlar sıklıkla mizahi bir üslupla anlatılır ve masalın komik yönünü ortaya çıkarırlar. Masallarda bu kahramanlar genellikle şanslarının yaver gitmesi sonucunda başarıya ulaşırlar.

"Fadim Garının Hırsı (10)" masalında Fadim karı, bir tane tavuğundan her gün bir yumurta alıp satar ve para kazanır. Yumurtalarını tek tek satmaktansa topluca satmak isteyen Fadim karı, tavuğunu keser ve karnını yarar. Fakat yumurta göremez ve bundan sonra kazanacağı paralarından da olur. "Tilki ile Köpek (14)" masalında tilki, köpekten kuyruğu ile donmaya başlayan gölden balık tutmasını isteyip onu kandırır ve ölüme terk eder. "Kötülüğün Sonu (17)" masalında kardeşlerden küçüğü acıkınca abisinden yemek alabilmek için iki gözünü de söker. "Kelolan'ın Başına Gelenle (25)" masalında Keloğlan, geviş getiren danasından sakız ister, vermeyince de öldürüp derisini yüzer. Parçaladığı etleri kurbağalara ve köpeklere satıp gelecek hafta parasını almaya geleceğini söyler, annesini kaynar suda yakarak öldürür, gece susayınca elini soktuğu su küpünü ihtiyar kadının kafasında kırıp kadını öldürür, ağabeyleri, kapıyı ört dediği için kapıyı söküp omuzunda taşır. Masalın sonunda ise bütün aptallıklarına rağmen zengin olur. "Serseri (60)" masalında Serseri, girdiği işlerde çeşitli aptallıklar yaparak kovulur. "Bir Serseri (61)" masalında Serseri, baba mesleği olduğunu öğrendiği hırsızlığı yapmak isterken ilk olayında eşek sudan gelinceye kadar dayak yer, ikinci

olayında ise padişah tarafından idam ettirilir. “Kelolan (84)” masalında aptal kadın, Pampil’in isteği üzerine onun için kalburla su taşıyıp börek yapmaya çalışır. Sabaha kadar bu işle uğraşan kadının dolapta sakladığı altınlarını Pampil alıp kaçar. “Ahmak Hırsız (93)” masalında adam, hırsızlık için gittiği konakta çeşitli sebeplerden dolayı bağırıp ev sahibini uyandırır.

6.1.3.2 Hizmet erbabı

Bu gruptaki kişiler genellikle padişah ve ailesinin ya da zengin birinin hizmetinde çalışan sadık insanlardır. Hizmet erbabı kişiler, sadakat, dürüstlük ve cesaret gibi değerleri temsil ederler. Bu grupta lala, hizmetçi, halayık, cadı ve kocakarı gibi kahramanlar vardır.

6.1.3.2.1 Halayık-hizmetçi

Halayıklar veya hizmetçiler, padişah ve ailesinin istediklerini koşulsuz yerine getirirler. Daima onları memnun etmek için çalışırlar.

“Köylü Kızı (6)” masalında şehzadenin sevip âşık olduğu köylü kızını kuması kıskandığı için halayıklara söyleyip çuvala koydurulur ve fırında yakılmasını emreder. “Arzu (72)” masalında fakir kız; zengin gibi olmak, zengin gibi giyinmek ister. Hayırsever birinin yardımıyla zengin gibi giyinir ve zengin insanlarla tanışır. Fakir kız yalanına devam ederek bir sarayı kendi evi gibi gösterir, sarayda misafir ağırlar, saray hizmetçilerine istediklerini yaptırır.

6.1.3.2.2 Cadı-kocakarı

Türk masallarında cadılar ve kocakarılar, genellikle kötü niyetli ve büyüyle uğraşan karakterler olarak resmedilirler. Cadılar ve kocakarılar, sihirli güçleriyle insanlara zarar verebilir ve çoğunlukla güçlerini kötülük için kullanırlar. Bu kahramanlar masalın sonunda daima kaybetmeye mahkûmdurlar. Çoğu masalda bu kahramanlar için iyi son hazırlanmaz. Sonları idam edilmek, ateşe atılmak veya kırk katırla cezalandırılmak olabilir.

“Hırsız Tahsin (1)” masalında kocakarı, padişahın kızını öldürmek isteyen Hırsız Tahsin’e kendisi ve kız hariç herkesi uyutacak ilaç yapar. “İyilin Sonu (12)” ve “Keloğlan’ın Başına Gelenler (18)” masallarında cadı karı, evlerinde misafir olduğu oğlanın/Keloğlan’ın sihirli nesneyle (sihirli yüzük/sihirli ayna) zengin olduğunu öğrenince oğlanın sihirli nesnesini çalar. Oğlan, sihirli nesnesini geri alınca kadını öldürür. “Akıllı Gız (68)” masalında ihtiyar kadın, padişahın kızını öldürmek isteyen diğer ülkenin düşman padişahına, kızın yerini gösterir ve evine kapıdan girilemeyeceğini o yüzden topun içine atlayıp camdan içeriye girmesi gerektiğini söyler. “İki Gardeş (88)” masalında padişah, üç terzi kız kardeşle evlenir. Kardeşlerden ikisi padişah için vadettiklerini gerçekleştiremez. En küçük kardeş, söylediği gibi “altın saçlı bir kız bir de erkek çocuk doğurur.” Kardeşleri kıskandığı için doğum zamanı cadı karı çağırırlar. Cadı karı, padişahın çocuklarını alıp yerine iki göbelez bırakır ve padişaha da karınız göbelez doğurdu diye haber salar. İki çocuğu da sepete koyup ırmağa atar. İlerleyen zamanlarda iki kardeş, çocukların ölmediğini bildiği için cadı karıyı tekrar çocukları öldürmeye gönderir. “Muradına Eren Dilber (89)” masalında hain halası Beyoğlu’yla evlenen yeğeninin gözlerini oyarak arabadan atar ve yeğeninin yerine kendi kızını koyar. Yeğenin de Beyoğlu’ndan hamile olduğunu öğrenince yeğenini öldürmesi için bir cadı karı tutar. Cadı karı, kızın kolundaki tılsımlı kolyeyi alınca kız derin uykuya yatar. “İki Gardaş (91)” masalında Beyoğlu, kavak ağacında görüp beğendiği ve evlenmek istediği kızı ağaçtan indirmek için ihtiyar kadın çağırır. İhtiyar kadın, kızın oturduğu ağacının altında yufka açmaya çalışır fakat yanlış açar. Kız da ona yardım etmek için aşağıya inince Beyoğlu tarafından yakalanır. “Gahrıman Gız (98)” masalında cadı karı, padişahın kızını öldürmek isteyen Gavur kralına kızın yerini gösterir ve nasıl öldüreceğini anlatır. “Buba Sanatı (101)” masalında yetim oğlanın yanına gelen cadı karı, oğlanı ölümle tehdit ederek babasının asıl mesleğini öğrenmesi için zorlar. Genel olarak masalların sonunda kötülük yapan veya kötülük yapılması için yardım eden cadı karılar öldürülerek cezalandırılırlar.

6.1.3.3 Meslek sahipleri

Türk masallarında meslek sahipleri, toplumun farklı kesimlerinde yer alan ve çeşitli meslekleri icra eden kişilerdir. Bu kişiler, masallarda farklı rollerde karşımıza çıkabilirler. İncelediğimiz masallar içerisinde pek çok meslek sahibi vardır.

Masallarımızda yer alan bu meslek sahiplerinin bir kısmı gündelik yaşamda yer alan sıradan insan tipleriyken bir kısmı olağanüstü yeteneklere sahip kişilerdir. Masallar, gerçek hayattaki mesleklerin ve zanaatların temsilcilerini hikâyelerinde kullanarak anlatıya gerçekçilik kazandırmayı ve günlük hayatın unsurlarını yansıtmayı amaçlar. İncelediğimiz masallarda yer alan meslek sahibi kahramanlar şunlardır; asker, avcı, balıkçı, çiftçi, çoban, dilenci, ebe, hamamcı/hamame, harami/haydut/hırsız, helvacı, kasap, kuyumcu, oduncu, terzi ve tüccar.

6.1.3.3.1 Asker

İncelediğimiz masallarda askerlerden askeri üstünlükleri belirtilerek bahsedilir. Genellikle iki padişahtan birinin asker sayısı diğerinin yarısı kadar olunca nasıl harp edeceğini kara kara düşünen padişahın yardımına kızı yetişir ve diğer memleketin padişahını, askerlerini mağlup eder. Bunun dışında padişahın sarayının kapısında veya kızın kapısında daima korumaları olur. Bu kişilerden asker, kumandan, onbaşı ve zabit diyerek söz edilir. Kumandan, zabit ve onbaşı gibi kişiler, çoklukla bir kadın tarafından güzelliğiyle kandırılarak aptal yerine konulup maddi açıdan sömürülür ve rezil olurlar.

"Hırsuz Tahsin (1)" masalında padişah, kızını evlendirdikten sonra kocasının memleketine gönderirken yanına askerlerini verir. "Baltabıyık (22)" masalında şehzade, babasının hastalığına derman olacak balıklar padişahına kıyamayıp suya salınmasını isteyince padişah oğlunun hain olduğunu düşünerek peşinden askerlerini gönderir. "Akıllı Gız (68)" ve "Gahrıman Gız (98)" masallarında bir padişah, başka bir padişahla harp yapmak ister fakat asker sayısından dolayı cesaret edemez. Padişahın kızı, babasından vezirin kızını, yanlarına iki at ve bir kılıç vermesini isteyerek savaşmaya gider ve padişahla askerlerini teker teker öldürür. "Arzu (72)" masalında padişahın sarayının kapısında askerleri bekler. "Yalan (75)" masalında memleketin en büyük yalanını söyleyecek olan oğlan, padişahtan kendisine kırk asker vermesini ister. "Dünya Güzeli (97)" masalında dünya güzeli konağına gelen istemediği kişileri ve askerleri öldürür. "Gırkına Buden Gırak (30)" masalında fakir kadın, kumandanın zengin olabileceğini düşünerek ona işve cilve yapıp kandırır. Amacı parasını, malını ve mülkünü alabilmektir. "Hocanın Eşe (78)" masalında da bir onbaşı ile zabit, dilencinin evine misafir olurlar.

6.1.3.3.2 Balıkçı

Türk masallarındaki balıkçılar, denizlerde ve göllerde balık avlayıp geçimini bu şekilde karşılayan kimselerdir. Masallarda çocuğu olmayan balıkçıların suya atılan bebek kahramanları kurtardıkları ve evlat edindikleri görülür. Bazen de balıkçılık yapan kahramanın denizden sihirli balık tuttuğu ve bu balık sayesinde zengin olmasıyla karşılaşılır. İncelediğimiz masalların içinde padişahın kızının fakir balıkçıya âşık olduğu da görülür.

"Baltabıyık (22)" masalında balıkçılar, padişahın bacaklarına iyi gelecek başı kırmızı gövdesi diğer balıklardan daha küçük olan balıklar padişahını yakalayıp getirirler. "Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu (36)" masalında genç bir karı kocanın köprüden geçerken bebekleri suya düşer. Bir balıkçı suya düşen çocuğu kurtarıp kendi evladı gibi büyütür ve ona gölde bulduğu için "Gölcü" ismini verir. "Muradına Eren Balıkçı (54)" masalında bir karı kocanın tek evladı on yaşına girdiği halde mektebe verirler okumaz, sanata verirler çalışmaz, en sonunda babasının kendisine bakmayacağını öğrenince balıkçılık yapmaya karar verir. Çocuk tuttuğu balıkları satıp bir tanesini de yemek için ayırır. O balığında karnından tas çıkar ve oğlan tasa su doldurup boşalttıkça her yer altınla dolar. "Balıkcı Torbası Deyil Sultan Başı (77)" masalında oğlan baba mesleği olan balıkçılık yapmaya başlar ve tuttuğu balıkları sokaklarda gezerek satar. Padişahın kızı, balıkçı oğlana camdan görüp âşık olunca duygularını itiraf eder. Oğlan kendisinin fakir bir balıkçı olduğunu ve bu işin olamayacağını anlatsa da bir şekilde ikna olur ve evlenirler. Fakat çocuk evlenme şartı olarak karısına balıkçı olması ile alakalı küçümseyici sözler söylemeyi yasaklar. "İki Gardeş (88)" masalında iyi yürekli balıkçı, kötü kalpli cadının ırmağa attığı altın saçlı bir kız bir erkek çocuğu görüp evlat edinir.

6.1.3.3.3 Çiftçi-rençper

Çiftçiler, tarımla uğraşıp geçimlerini sağlayan kahramanlar olarak karşımıza çıkarlar. Onların hikâyeleri, masalların gerçekçi ve günlük hayata dair unsurlarını yansıtırlar. Nadiren çiftçileri masallarda başı dertte olan kahramana yardım eden biri olarak da görebiliriz.

“Sihirli Parmak (28)” masalında kocası ölen kadın, kocasından kalan tarlaları satıp paralarını yedikten sonra en son kalan tarlasını satmak yerine çiftçilik yapmaya karar verir. “Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu (36)” masalında kurt tarafından kaçırılan çocuğu çift süren bir adam görüp kurdun ağzından kurtarır ve ona “Kurtalan” ismini verir. “Kelolan Zengin Oldu (82)” masalında Keloğlan’ın babası çiftçilik yapar. Keloğlan da bazen babasıyla çifte sürer. “Gahrıman Gız (98)” masalında padişah babasının yerine Gavur padişahını ve askerlerini öldüreceğini söyleyen kız, saraya girmek için çift süren rençperden yardım ister. Rençper, padişahın kızına ve yanındaki vezirin kızına sarayın bütün gizli yerlerini öğretir.

6.1.3.3.4 Çoban

Türk masallarında çobanlar, hayvanlarla iç içe yaşayan, doğayı iyi bilen ve kahramanlara yardım eden karakterler arasındadır. Çobanlar, doğayla güçlü bağlar kurmalarından dolayı masallara gerçekçilik katmaktadırlar. Genellikle yaptığı iş ile anılmasından dolayı çoban olarak dile getirilir ve anlatılarda yaptığı işin icrası sırasında özellikle de açık mekânlarda ortaya çıkar. Çoban genellikle aklın sembolüdür ve masallarda ezilen kahramanların sesi gibi kurgulanır.

“Altın Kanat (57)” masalında babasının isteği üzerine altın kuşu aramaya çıkan büyük şehzade, kuşu bulamayınca çobanlık yapmaya başlar. “Oldu Olacak Bize (81)” masalında bir çoban köyden topladığı koyun ve sığırları dağa çıkartıp onları otlatmaya gittiği zaman kavalını çalmaya, kaval sesini duyan hayvanlarda oynamaya başlar bu yüzden de aç kalırlar. Hayvanlarının neden aç kaldığını öğrenmek isteyen köylüler de çobanın kaval çalışını dinlemeye karar verirler ve kavalı duyunca onlarda oynamaya başlarlar. Masalda karşılaştığımız bu çoban sihirli bir kavala sahiptir. “Köse Dayı (99)” masalında da şehir köseleri tarafından nehre atılmak için çuvala koyulan köy kösesi, bir çobanı padişahın kızıyla evlendirilmek için çuvala koyulduğunu fakat kendisinin evlenmek istemediğini söyleyerek kandırır. Çoban, buna inanıp çuvala girmek ister ve ikisi yer değiştirince ertesi sabah nehre atılıp ölen çoban olur. Köy kösesi de çobanın hayvanlarına sahip olur.

6.1.3.3.5 Dilenci

Masallarda dilenciler çoğunlukla fakir ve yardıma muhtaç kişiler olarak resmedilir. Dilenciyle sadece iki masalda karşılaşılmıştır.

"Altın Kanat (57)" masalında en küçük kardeşlerine kötülük yapan iki şehzade, padişah babaları tarafından dövülüp saraydan atılınca dilencilik yapmaya başlar. "Hocanın Eşe (78)" masalında dilenci (toplayıcı), Nasrettin Hoca'nın evine gidip hocadan kısmetini ister. Nasrettin Hoca karısıyla iddiaya girdiği için hiç konuşmaz. Adam da bundan yararlanarak hocanın evindeki unları çuvala doldurup eşeğine bağlar ve kaçar.

6.1.3.3.6 Ebe

Türk masallarında ebe, yardım sever bir karakter olarak doğum sürecinde annelere yardım eden ve doğumların sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan kişidir. Bazı masallarda doğaüstü güçlere veya büyülü yeteneklere sahip bir karakter olarak da karşımıza çıkar. Fakat ebeler, doğum yapacak kahramanın düşmanları varsa onlarla iş birliği yaparak kahramana kötülük ederler.

"İki Gardeş (88)" masalında padişah, terzi üç kardeşle evlenir. Her biri padişahla evlenirlerse neler yapabileceklerinden bahsederler fakat yalnızca en küçük kız kardeş sözünü yerine getirip padişaha altın saçlı bir kız bir de erkek evlat verir. Kötü kalpli iki abla, doğuma ebe yerine cadı karısını çağırır ve sahte ebe hile ile iki çocuğu alıp yerlerine göbelez bırakır. Padişaha da karınız göbelez doğurdu diye haber gönderirler. Öfkelenen padişah, tüm gerçekleri öğrenene kadar her gün karısına eziyet eder.

6.1.3.3.7 Hamamcı-hamame

Türk kültüründe önemli bir yer tutan hamamlar masallara da kültürel bir unsur olarak yansırlar. Türk masallarındaki hamamcılar veya hamameler (kadın hamamcılar) de kahramanların temizliği ile ilgilenen karakterlerden biridir. Masallarımızda hamamlarda olağanüstü olayların gerçekleştiği, kahramanların hamamlarda doğum yaptığı görülür.

"Arzu (72)" ve "Ahmak Hırsız (93)" masallarında hamamcı, hamamına gelen zengin kadınlara/padişahın karısına özel muamelede bulunur. Onlara hamamın en güzel yerini gösterir ve izzeti ikramlarda bulunur. "Çarşambadır Çarşamba (85)" masalında hamamcı, hamama gelen kambur adama hamamın kapısını açar ve o yıkanırken bir yere kadar gidip geleceğini söyler. Kambur adam hamamda yıkanırken hamama gelen irili ufaklı cüceler kambur adamın kamburunu iyi ederler. "Muradına Eren Dilber (89)" masalında fakir kadın doğum yapmak için hamameden hamamını açmasını ister. Kadın hamamda çocuğunu doğurunca üç derviş gelip kadının çocuğuna hediye verirler; çocuk güldükçe ağzında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün, yürüdükçe çimen bitsin, su döküldükçe altınlar saçılsın, Koluna taktığı muska düşerse ölsün, takılırsa canlansın.

6.1.3.3.8 Harami-haydut-hırsız

Türk masallarında asıl zanaatlarını işleyen haramiler ve hırsızlar da bulunur. "Haramiler" çoklukla sevimli yüzleriyle görünür. Bu kahramanlar "Kanun dışı olmanın elverişsiz şartları içinde bile, hesaplı zekânın, ölümle her an karşı karşıya bulunduğunu bilen serdengeçti cesaretin, kat kat üstün güçleri nasıl alt edebileceğini göstermek için, masalcının er meydanına saldığı pehlivanlar gibidir" (Boratav, 2009, s. 23). Masallarımızda hırsızlık ve haydutluk suç olarak gösterildiği halde kötü karakterler gibi gösterilmek yerine toplumun adalet duygusuna vurgu yaparak iyi ile kötü arasındaki mücadeleyi temsil ederler. Bu karakterler kimi zaman idealleştirilmiş bir hak savaşçısı, usta bir oyuncu veya tuhaf ve güldürücü bir adam olarak karşımıza çıkarlar.

"Hırsız Tahsin (1)" masalında padişahın hazinesine kırk hırsız dadanır. Padişahın en küçük kızı, bir kat erkek elbisesi giyip yanına da bir kılıç ve bir kazan alarak babasının hazinesine dadanan kırk hırsızın boynunu teker teker keserek kazana atar. Hırsızların başı olan Hırsız Tahsin'i de öldürdüğünü zannedip başından yaralayarak bırakır. Masalın ilerleyen bölümlerinde Hırsız Tahsin, öldürmek istediği kızın babasını kandırıp kızla evlenir. Kız ise bir şekilde Hırsız Tahsin'in elinden kurtulmayı başarır. Hırsız Tahsin, kızı arayıp bulur ve bir cadı karıdan kız ve kendisi hariç herkesi uyutacak ilaç yapmasını ister. Kız bir kuşun sayesinde sihri bozar ve Hırsız Tahsin'i

fırında yakarak öldürürler. Hırsızın son sözleri de "Ben seni öldürecekken sen beni öldürdün" olur. Bu masalda görüldüğü gibi korkulan bir tip olan Hırsız Tahsin'i padişahın kızı defalarca alt edip kendisini kurtarmayı başarır. "Baltabıyık (22)" masalında şehzade ile Baltabıyık yatıp uyurlarken sırtında post, postun her kılında zil olan derviş kılıklı hırsız, şehzadenin altınlarını çalmaya çalışır. Henüz uykuya dalmamış olan Baltabıyık, adama engel olur ve onu gizlice takip eder. Baltabıyık, dervişin bir kapağı kaldırıp "Hu erenler ben geldim" dediğini ve hırsızların ortaya çıktığı görür. Baltabıyık önce dervişi öldürüp yerine geçer ve aynı şekilde erenlerini çağırıp onları da tek tek öldürtüp altınlarını alır. Bu masalda da hırsızlar, ahmak olarak gösterilir ve kolayca alt edilirler. "Kelolan'ın Başına Gelenle (25)" masalında bir iki hırsız çaldıklarını ağacın altında taksim etmeye çalışırlarken ağacın üstünde duran Keloğlan küçük abdestini yapınca hırsızlar rahmet yağıyor zannedip ellerini yüzlerine çalarlar. Bir müddet sonra Keloğlan, omuzundaki kapı onu yorunca aşağıya atar, hırsızlar bu sefer de gök göçüyor zannederek korkup altınları bırakarak kaçarlar. Keloğlan ile abileri bu altınları bölüşerek evlerine geri dönerler. Bu masalda da hırsızlar, yiğit kendilerinden korkulacak tiplerin aksine çevresinde olup bitenleri anlayamayacak kadar ahmaktırlar. "Bir Hırsuzla Bi Yankesici (27)" masalında birbirlerinden haberleri olmayan bir hırsızla bir yankesici aynı kadınla evlidirler. İki adam gerçeği anlayınca aralarında "marifeti çok olan kızı alsın" diyerek anlaşırlar. Yankesici, haberi olmadan hırsızın saatini ve tabancasını alır. Hırsız da sarayın kapısını açar. Hırsızın ustalığı daha büyük olunca yankesici karısından vazgeçer. "Hele Gözüne (51)" masalında manavın bekçi olarak dükkâna bıraktığı maymunu sürekli esneyerek uyutan hırsız dükkândakileri çalıp kaçar. Hırsız bunu ikinci kez yapmaya çalışacakken maymun onu tanıyıp manavdan kovar. "Bir Serseri (61)" masalında hiçbir iş yapmayan oğlan en sonunda babasının mesleği olan "zorlu hırsızlık" mesleğini yapmaya karar verir. Serseri, hırsızlık yapmak isterken ilk olayında eşek sudan gelinceye kadar dayak yer ikinci olayında ise padişahın altınlarını çalarken yakalandığı için idam ettirilir. "Haramiler (86)" masalında Ali baba, haramileri takip edip bir mağaraya girerken "Açık gülüm açıl" diye seslendiğinde mağaranın açıldığını "Kapan gülüm kapan!" dediğinde mağaranın kapısının kapandığını görür ve bir gün onlar yokken bir çuval altın alıp evine geri döner. Abisi Veli baba olanları öğrenince aç gözlülüğü yüzünden mağaraya gidip biraz daha altın almak ister. Harami reisi ise altınlarının azaldığını görünce mağarada birisinin

olduğunu anlar ve Veli babayı bularak boynunu kestirip başını da ibretiâlem olması için mağaranın girişine asar. "Ahmak Hırsız (93)" masalında karısının zengin olmasını istediği adamın biri, elinden hiçbir iş gelmeyince hırsız pazarına gidip hırsızlara katılır. İlk gün bir konağa girerler ona da mutfak düşer, havanı çalmak isteyince "önce karabiber döveyim sonra çalayım" diye düşünür. İkinci gün hizmetçinin odası ona düşer, bu sefer de hizmetçi ölü olarak yerde yatıyormuş bağırarak insanları uyandırır. Üçüncü gün bir gelin odasına girer ve yorganı çalacakken çalmaktan vazgeçer. Ahmak adam, her üç olayda da ev halkını uyandırır ve hırsızlar malları çalamadan kaçmak zorunda kalırlar. Ev halkı da zarara uğramadıkları için adama para verirler. Fakat bu başarısızlıklarının sonunda adamın elleri kesilerek cezalandırılır. "Buba Sanatı (101)" masalında oğlan, babasının mesleği olan hırsızlığı yapmaya karar verir. Oğlan, babası gibi hırsız olan amcasının yanına gidip eğitim almak ister. Amcası onu imtihan eder fakat çocuk çok iyidir ve amcasından daha usta hırsız olduğunu kanıtlar. Oğlan, hırsızlık sanatını ilerletince padişahın altınlarını azar azar çalmaya başlar. Padişah, altınlarının azaldığını anlasa da kimin yaptığını bulamaz. Oğlan, padişaha hırsızı yakalayabilmesi için akıllar verir. Padişah, önceleri oğlanı dinlemese de en sonunda dinlemeye karar verir. Hırsız oğlan en son kendisi yerine amcasını hırsızlığa gönderir ve amcası öldürülür. Oğlan da hırsızın yakalanmasına yardımcı olduğu düşünülerek padişah tarafından yüksek mevki verilerek ve saraya aldırılarak zenginlikle mükâfatlandırılır. Bu masalda diğerlerinin aksine genç hırsızın oldukça çevik ve zeki olduğu görülür. "Bi Atladın Çökürge İki Atladın Çökürge (104)" masalında padişahın altınlarını eşkıyalar çalar fakat padişah bu adamları yakalattıramaz. Padişah, o zamanlarda müneccim olarak ünlenen adamı yanına çağırır ve eşkıyaları bulmasını ister. Adam tesadüfen eşkıyaların itirafı ile onları bulmuş olur ve padişaha teslim eder. Bu masaldaki eşkıya tipleri de korkak tipler olarak karşımıza çıkarlar.

6.1.3.3.9 Kuyumcu

Türk masallarında yerel hayatın ve kültürel dokunun yansıtıldığı karakterlerden biri olan kuyumcular genellikle yapılması imkânsız gibi görünen işleri yapmakla mükelleftirler. Verilen işleri kırk gün içerisinde yapamazlarsa sonları ölüm veya hapis cezası olur.

“Zümrüt Anga (21)” masalında devin peşinden gidip bir kuyuya inen ardından da kara koça binip yerin yedi kat altına inen padişahın en küçük oğlu, Zümrüdüanka kuşu sayesinde yeryüzüne çıkınca çıraklık yapmaya başlar. Oğlanın başına gelenleri bilen sevgilisi de oğlanın oradan çıkıp çıkmadığını anlayabilmek için padişahtan yapılması zor görevler ister. Bu görevlerden ilki bir kuyumcudan “Altın tepsi içinde tavşan kaçacak tozu takışıcak”’tır. Kuyumcu kırk gün mühlet ister ama bu işi nasıl yapacağını kara kara düşünürken kuyumcu dükkânına çıraklığa girmiş olan oğlan kendisinin yapabileceğini söyler ve ustasından bir çuval fındık ile üzüm isteyip istenilen işi yapar. Böylelikle kuyumcu bir heybe altına sahip olur.

6.1.3.3.10 Müneccim

Türk masallarında müneccimler, geleceği tahmin eden, yıldızları okuyan veya farklı gizli bilgilere sahip olduğuna inanılan karakterler olarak karşımıza çıkar. Müneccimler, padişahların kararlarında etkili olurken, padişahlar da onların gizemli bilgisine saygı duyar.

“Baltabıyık (22)” masalında padişahın müneccimleri remil atarak denizde bir balık padişahının olduğunu ve o balığın yakalanıp padişahın bacağına sarılmasıyla padişahın hastalıktan kurtulacağını müjdeler. “Bir Atladın Çökürge İki Atladın Çökürge (104)” masalında karısı zengin olmasını istediği kocasına müneccimlik yapmasını söyler. Çünkü o dönemlerde müneccimlik, padişahlar tarafından saygı gören bir meslektir. Sahte müneccim, tesadüfen padişahın hazinesini çalan eşkıyaları bulur ve padişahın elindeki nesneyi de bilince hazine nazırlığına yükselir.

6.1.3.3.11 Oduncu

Türk masallarında odunculuk yaparak geçimlerini sağlayan ve karınlarını doyuran fakir aileler sıklıkla geçmektedir. Bu oduncuların kimisi geçim derdinden bıkıp sahip oldukları evlatlarını ormana terk ederler.

“Barmak Çocuk (23)” masalında geçimlerini odunculukla sağlayan fakir anne baba, yedi erkek çocuğuna bakmakta zorlandıkları için onları sabah olunca oduna götürmeyi ve orada bırakmayı düşünürler. Masalın sonunda ise kader onlara güler ve oğulları

zengin olup evlerine dönerler. Böylelikle fakir aile, çocuklarına kavuşmuş olur. "Kelolan (84)" masalında Keloğlan ve üç kız kardeşi odunculuk yaparlar. "İki Gardaş (91)" masalında Beyoğlu, kavak ağacının üzerinde otururken kızı görüp âşık olunca ağaçtan indirmeye çalışır. Kız bir türlü ikna olmayınca Beyoğlu, iki oduncu çağırarak ağacı kestirmeye başlar. Oduncular yorulup gidince kızın deve dönüşmüş olan erkek kardeşi ağacın kesilen yerini yalar ve ağaç eski haline döner. Ertesi gün Beyoğlu yine ağacı kestirmeye devam eder. Beyoğlu, bu işi oduncularına yaptıramayacağını anlayınca kızı indirmek için ihtiyar bir kadınla anlaşır. "Buba Sanatı (101)" masalında babası ölen oğlan odunculuk yapmaya başlar ve geçimlerini böyle sağlar. Bir cadı karı ise sürekli gelerek annesinden babasının asıl mesleğini öğrenmesini söyler. Oğlan da babasının asıl mesleğinin hırsızlık olduğunu öğrenince odunculuğu bırakır.

6.1.3.3.12 Sihirbaz

Türk masallarında sihirbazlar, gizemli ve büyülü varlıklar olarak karşımıza çıkarlar. Bazen iyi niyetli olup yaptıkları sihirler ile kahramana yardımcı olurlarken bazen de kötü niyetli olup kahramanın başarıya ulaşmasını engellerler.

"Sihribaz (13)" masalında sihir başı, padişahın kızını vermek istemediği fakir oğlanla sihirli mücadeleye girer. Sihirbaz leblebi olur, çocuk tavuk olup onu yemeye çalışır; kuş olur, çocuk da kafes olup kuşu içine alır. Sihirbaz en sonunda çocuktan gözlerini kapatmasını ister ve çocuğun parmağındaki sihirli yüzüğü alıp kaçar. Kendisine de denizin ortasında kimsenin erişemeyeceği bir saray yaptırır. Masalın sonunda ise oğlan, yardımcıları sayesinde yüzüğünü geri alıp eski saadetli günlerine geri döner. Sihirbaz kötülük yapmaya çalışsa da masal sonunda kötülerin kazanmasına izin vermediği için kaybeden olur.

6.1.3.3.13 Terzi

Türk masallarında yerel hayatın ve kültürel dokunun yansıtıldığı karakterlerden biri olan terziler genellikle yapılması imkânsız gibi görünen işleri yapmakla mükelleftirler. Verilen işleri kırk gün içerisinde yapamazlarsa sonları ölüm veya hapis cezası olur.

“Zümrüt Anga (21)” masalında devin peşinden gidip bir kuyuya inen ardından da kara koça binip yerin yedi kat altına inen padişahın en küçük oğlu, Zümrüdüanka kuşu sayesinde yeryüzüne çıkınca çıraklık yapmaya başlar. Oğlanın başına gelenleri bilen sevgilisi de oğlanın oradan çıkıp çıkmadığını anlayabilmek için padişahtan yapılması zor görevler ister. Bu görevlerden ikincisi bir terziden “Fındık kabuğunun içine girip çıkabilecek bir elbise” yapılması istenir. Terzi kırk gün mühlet ister ama bu işi nasıl yapacağını bilemez, terzinin çıraklığına giren padişahın oğlu ustasından “bir çuval şeker ile fıstık” ister ve kendisinin yapabileceğini söyler. Oğlan bu işi yapınca padişah çok memnun kalır ve terzinin emekliliğini verir. “Serseri (60)” masalında ise aklı noksan serserinin biri terzi dükkânına çırak olarak girerken adını “kes-biç” olarak tanıtır. Ustası bir yere giderken “kes biç oğlum bir yere gitme” der. Serseri, ustasının bütün kumaşları kesip biçmesini istediğini zannederek kumaşları keser. Aslında ustası oğlana “kes-biç” diyerek adından bahsetmektedir ve geri döndüğünde kumaşlarının kesildiğini görünce oğlanı kovar. “İki Gardeş (88)” masalında padişah, üç terzi kız kardeşle evlenir.

6.1.3.4 Aileler

6.1.3.4.1 Anne -üvey anne-kaynana

Türk masallarında kadın karakterler erkeklere oranla daha ön plana çıkar. Bunun sebeplerinden biri Boratav’a göre memleketimizde anlatılan masalların daha çok kadın çevresinde gelişmiş olmasıdır (Boratav, 2009, s. 18). Buna bağlı olarak masallarımızda kadınlar her yönüyle ele alınmaktadır. Evrim Ölçer Özünel, masallardaki kadın kimliğinin özellikle ev içinde ailenin bütünlüğünü ve sürekliliğini koruma, pasif kalan erkeğe (kocasına) yardım etme, kocası evden dışarıya çıktığı zaman ailenin adını lekelememek için namusunu ve iffetini koruma, ev içinde başka bir kadından (öteki kadından/sonradan gelen kadından) yönelen tehdit karşısında ailenin bütünlüğünü korumak için mücadele etmek gibi görevleri olduğundan söz eder (Ölçer Özünel, 2017, s. 32-33). Kadın anneyken sevgi dolu, koruyucu ve destekleyici bir karakter olarak tasvir edilir. Evlatları için çileler çekip hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz. İncelenen masallarda olumlu (iyi, şefkatli, merhametli, adaletli, cömert…) anne tipinin örneklerine pek rastlanmamıştır. Olumlu anneler incelenen masallarda genellikle silik

kalmıştır. Masalın başında "bir ana ile bir babanın bir tek oğlu vardır/olmuştur" gibi ifadeler geçer fakat devamında o anneden pek söz edilmez. Yalnızca "Sabrın Sonu (55)" masalında padişahın on iki erkek evladını öldüreceğini bilen anne (padişahın hanımı) padişaha engel olamayacağı için evlatlarına durumu anlatır ve onların kaçmasına yardım eder. On üçüncü çocuğu kız olunca anne, oğullarının başına gelenleri üzüntüyle anlatır. Kadın seneler geçmesine rağmen evlatlarının gömleklerini saklamaktadır. Kadın, üvey anneyken genellikle kötü niyetli olup, üvey evlatlarını aç bırakan, döven ve ahıra atan bir karaktere bürünür. Üvey evlatlarını genellikle kıskandıkları için kocalarına onları evden göndermesini söyler, bazen bu da yeterli gelmeyip üvey evlatlarına büyü yapar ve öldürmek ister. Kaynanayken de genellikle geliniyle çatışan veya ona zorluk çıkaran bir karakterdir. Kaynanalar, gelinlerini oğullarına layık görmedikleri için onları evden kaçırmaya çalışırlar ve çeşitli iftaralar atarlar. Ölçer Özünel'e göre bunların nedeni erkek egemen bir toplumda kadın bilincinin her zaman için en çok arzulanan olma zorunluluğunu hissetmesidir (Ölçer Özünel, 2017, s. 65-66). Masallarda üvey anne ile kız çocuk, gelin ile kaynana, görümce ya da kız kardeşler arasındaki ilişkilerde kadınlar arasındaki rekabet daha iyi anlaşılmaktadır. Kadınlar anne, üvey anne veya kaynanayken eğer kötü niyetli kahramanlarsa sonları daima acı bir şekilde ölmek olur. Padişahlar, şehzadeler, kendi evlatları, üvey evlatları veya kocaları tarafından ateşe atılarak veya kırk katıra bağlanarak öldürülürler. Kadınların kocaları için en önemli şey ise namuslarını korumalarıdır. Masalda namussuzluk yapan kadın affedilmez. Bu tip kadınlar hemen öldürülmek yerine "toprağın içine gömülerek gelen geçenin taşlaması ve her gün kırk sopa yemek gibi" cezalara çarptırılır. Kadının namuslu olduğu ortaya çıkmazsa sonu ölüm olacaktır fakat bir iftiraya uğramış, yanlış anlaşılmışsa gerçekler ortaya çıkacak kadın da eski saadetli günlerine geri dönecektir. Bu durumda ona iftira eden kişiler cezalandırılacaktır. Masallarda kadınların göstermiş oldukları sabır daima onları güzel günlere ulaştırır.

"Keloğlan (9)" masalında Keloğlan'ın annesi oğlunu sürekli döver. "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masalında Keloğlan, annesini sürekli padişahın kızını istemeye yollar. Kadın ise bundan çok utanır fakat yine de oğlunun kel ve fakir olmasını bir kenara bırakarak padişahın kızını isteme gidecek cesareti kendinde bulur. "Barmak Çocuk (23)" masalında yedi erkek çocuklarına bakmakta zorlanan aile çocuklarını

dağda bırakır. Türk masallarında anne tipi olumlu olduğu kadar olumsuz olarak da karşımıza çıkabilir. Hiçbir koşulda evladından vazgeçmeyen annenin yerini yoksulluk sebebiyle evlatlarından vazgeçebilen anne tipi alır. "Sabrın Sonu (55)" masalında padişahın annesi (kaynana), hiç konuşmayan gelinini sevmez ve doğan torununu da öldürür. Oğluna da karısının onu sevmediği için konuşmadığını ve çocuğunu da öldürdüğünü söyler. Padişah, karısını idam edeceği sırada kızın kardeşleri gelip kurtarır ve gerçekleri anlatırlar. Padişah da kötülük yapan annesini ölüme mahkûm eder. Bu masalda kaynananın gelinini beğenmemesi ve oğluna layık görmediği için ondan kurtulmak istemesi söz konusudur. Çünkü anne çocuğunu elinde tutma arzusundadır. "Böyük Av (59)" masalında üvey anne, padişahın altı çocuğunu aç bırakarak ve döverek terbiye etmeye çalışır. Çocuklar evden kaçıp babalarına şikâyet edince onlardan kurtulmak için sihirli kazak yaptırıp üzerlerine atar ve çocuklar kuşa dönüşürler. Padişah, üvey annenin çocuklarına eziyet ettiğini duydukça karısını döver. Ölçer Özünel, evin kadının kendini tehdit altında görmesini "sonunda koca besleme kadını, suçsuz olduğuna inansa da evden uzaklaştırmak zorunda kalır. Masalda ilgi çekici olan, evin kadınının çocuğun öldürülmesi gibi trajik bir durumu bile kocasının elinden alınacağı korkusuyla bağdaştırabilmesidir" (Ölçer Özünel, 2017, s. 38) şeklinde yorumlar. Aslında masallarda kadının bir başka kadını veya erkeği uzaklaştırmak istemesinin nedeni "kendini güvensiz hissettiği durumlarda tepki göstermesi" olarak açıklanabilir. Bu masalda her ne kadar padişah çocuklarına yapılana karşılık karısını cezalandırsa da çoğu zaman masal sonuna kadar kötü üvey anneye bir şey yapıldığı görülmemektedir. "Bir Serseri (61)" masalında kocası ölen kadın, bir oğluyla baş başa kalınca oğlunu çıraklıklara verir ama oğlu çalışmaz. Bu durumdan çok sıkılan anne, oğlu iş bulmazsa onu eve almayacağını söyler. Masalda anne vasıfsız oğlunu hayatın gerçekleriyle yüzleştirmek adına onu evden atar. Çünkü ev Serseri'nin korunağıdır. "Ögsüz Gız (69)" masalında üvey anne, sekiz yaşındaki öksüz kızın evden gönderilmesini ister. Kocası da kızını dağda bırakır. Öksüz kız Allah'ın yardımıyla altın bulup evine götürünce üvey anne kızı kabullenir. "Keçi Kız (70)" masalında kendisi gibi fakir bir adamla evlenen kadının çocuğu olmaz ve hep "Ah olsa da bir keçi kızım olsa" diye dua eder. Bir gün duaları kabul olur ve keçi boynuzları olan bir kız çocuğu dünyaya gelir. Kız büyüyünce Beyoğlu'yla evlenir. Kızın kaynanası ise keçi boynuzları olan gelinini hiç sevmez, onu sürekli hor görür. Kaynana, düğüne yapıp götürmek için siniler açarken kız ona yardım etmek istedikçe

önce kafasına oklavayı ardından da bislacı vurur, gelinini de düğüne getirmez. Kaynana düğünde güzel bir kız gördüğünü her defasında oğluna anlatır. Beyoğlu da onun boynuzlarını çıkartıp, güzel elbiseler giyen karısı olduğunu söyleyince kaynanası bu duruma çok memnun olur. "Yostuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek (79)" masalında üvey annesi öksüz kızı sevmediği için evden gitmesini ister. Kadının sözünden çıkmayan kocası da öksüz kızını dağda bırakır. Masalın sonunda üvey anne ve baba, kızın bedduası yüzünden geçinemeyip ölürler. "Masun Gardaşla (100)" masalında üvey anne bir kız bir erkek çocuğu damda yatırır ve her gün yüz sopa atar. Çocuklar yapılan eziyetlere dayanamayınca evden kaçarlar. Üvey anne, aynı zamanda büyücü bir kadındır, sıcak ve soğuk bütün suları büyüler. Erkek kardeş, suya yaklaştıkça sudan "kim benden su içerse maymun olur, kim benden su içerse ayı olur, kim benden su içerse geyik olur" sözlerini duyar. Kız kardeşinin yalvarması üzerine su içmezler fakat en son dayanamayıp suyu içer ve geyiğe dönüşür. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde kızının padişahla evlendiğini öğrenen üvey anne, kızı öldürmek için saraya gider fakat padişah konuşulanları duyunca üvey anneyi ve üvey annenin kızını kırk katırla cezalandırır.

6.1.3.4.2 Baba-kayınbaba

Türk masallarında baba figürü, ailenin koruyucusu ve destekleyicisidir. İncelediğimiz masallarda çok etkin bir karakter olarak karşımıza çıkmaz. Bazen fakir bir ailenin reisi olarak odunculukla para kazanıp çocuklarını geçindirmeye çalışır bazen de bir padişah olup oğullarından yardım talep eder. Kayınbaba ise incelediğimiz masallar arasında bir masalda karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca "Gahrıman Gız (98)" masalında öteki devletin padişahından kaçan kızı bulan padişah, kızı öldürecekken kız, kaynatasından/kayınbabasından kılıç ister; "gayıntasına işaretle gılıç atmasını söylüya. Hemen gulıncı alıya goltunun altına sokuya. Yukardan gıral diyer balonla inerken hemen gılıcını çıkarıp ikiye biçiya…" bu örnekte görüldüğü üzere kayınbaba masalın sonunda gelininin kurtulması için ona kılıç verir fakat bütün masal boyunca kayınbabadan hiç söz edilmez.

"Keloğlan (9)" masalında Keloğlan'ın babası, oğlunu sürekli döver. "Barmak Çocuk (23)" masalında yedi erkek çocuğu olan fakir adam, dağdan getirdiği odunları satarak

çocuklarına bakmakta zorlanınca onları dağda bırakır. “Söz Dutmanın Garşulu (29)” masalında avcı baba, sırasıyla üç oğlundan iyi olan tüfeği bulunduğu evden çalıp getirmelerini, çalana da istediğini yapacağını söyler. Bu görevi en küçük kardeş başarır ve evlenmek ister. “Öksüz Gız (69)” masalında karısı ölünce yeniden evlenen adam, karısının her istediğini yaptığı için sekiz yaşındaki öksüz kızını dağda yalnız bırakır. Masal, öksüz kızın rüzgâr vurdukça kulağına gelen inildeme seslerinden çok korktuğunu bilen, baba ve “ah benim bi tek bubam beni bıraktında nerelere gitdin” yakarışlarını duyan kimselerin ağlamamasının imkânı olmadığından bahseder. Fakat baba için bunların bir önemi yoktur. “İki Gardaş (91)” masalında bir gün ava giden baba, yalnızca iki güvercin avlayabilir. Anne de pişirirken eti bitirir ve ne yapacağını düşünürken kendi bacağından kesip yedirir. Adamla kadın bu etin lezzetini beğenince bir kız bir erkek çocuklarını kesip yemek isterler. Çocuklar kaçıp kurtulmayı başarırlar. “Altun Yamur (103)” masalında zengin adam, herkesi arkadaşı sanıp parasını yediren oğluna tembihler de bulunur fakat oğlu babasını hiç dinlemez. Babası ölmeden önce oğluna “Ben öldükten sonra sen bütün parayı bitirirsin, kendini evin ortasındaki ipe as” şeklinde nasihat verir. Babasının dedikleri bir bir çıkınca parasız ve yalnız kalan oğlan, babasının dediği gibi kendisini asmaya gidince ip oğlanı tartmayarak kopar ve yere paralar dökülür. Baba, oğlunun başına geleceklerini bildiğinden oğlu için para saklamıştır ve oğlan bu olaylardan sonra kimseye güvenmemesi gerektiğini anlamış, eski arkadaşlarını kovmuş ve rahat bir hayat yaşamaya başlamıştır.

6.1.3.4.3 Kızlar

Masallarımızda genç kızlar özellikle de evin küçüğü olan kızlar, iyi yürekli, akıllı, sabırlı, güzel, cesur, çalışkan, fedakâr bazen de zulme uğrayan kişiler olarak karşımıza çıkar. Böyle kızlar genellikle hemcinsleri (ablaları, kumaları, teyze veya hala çocukları, üvey anneleri veya kaynanaları) tarafından kıskanıldıkları için türlü iftiralara ve eziyetlere maruz kalırlar. Genç kızlar maruz kaldıkları çeşitli iftira ve eziyetlerden sahip oldukları güzel huyları sayesinde kurtulmayı başarır. Bunu yaparken de bazen kendi çabaları gerekirken bazen de başlarına gelen kötülüklere karşı yalnızca sabretmeleri yeterli olur. Çünkü masal bu tip genç kızlara saadeti vaad ederken ona bunları yaşatan kişilere de hak ettikleri sonu/cezayı verir. Boratav,

masallardaki genç kızları "babaları için satılık bir mal, yabancı genç erkekler için bazı bazı uğrunda akıllar yitirilen, canlar feda edilen ama elde edildikten sonra bir zaman güzelliğiyle oyalanılan, sonra çocuk yetiştirmekle ve aile economie'sinde payına düşen ağır yükü gık demeden ömür boyunca taşımakla vazifelenecek varlık" olarak tanımlar (Boratav, 2009, s. 18).

Masallarımızda üvey anneleri istemediği için dağın başına terk edilen genç kızlar da vardır. Genellikle akıllı ve iyi huylu genç kızlar dağa terk edilip ne yapacağını bilmeden beklediği veya yaşamaya başladığı sırada padişah, şehzade ve Beyoğlu gibi varlıklı kişilerle evlenirler. Helimoğlu Yavuz, "Masallarda dağ başına terkedilmiş zavallı, günahsız kızı daima iyi kalpli bir çoban, bir çiftçi, bazen de bir şehzade bulur ve kurtarır" der (Helimoğlu Yavuz, 2002, s. 29). Ölçer Özünel'e göre de "Kız bir evden ayrıldığında arınmak ve kendine başka bir ev bulmak zorundadır. Bu durumda karşılarına çıkan erkekler onlar için âdeta bir sığınağa dönüşür" (Ölçer Özünel, 2017, s. 38).

Masallarımızda genç kızların en sık karşılaştıkları sorunlardan biri ise "en güzel olma/esas kadın olma" arzusudur. Bu durumda her zaman aile dışından gelen "öteki" kadınlarla ailenin esas kadınları arasında gerçekleşmez. Aynı evin içinde büyüyen kız kardeşler arasında da iktidar savaşları veya kocalarıyla olan savaşları vardır (Ölçer Özünel, 2017, s. 69). İncelediğimiz İki Gardeş (88) masalı bunun örneğidir. Terzi olan üç kız kardeşle padişah evlenince ablaları padişahla evlenme vaatlerini yerine getiremezken en küçük kız kardeş vaat ettiği gibi altın saçlı bir kız bir oğlan çocuğu dünyaya getirir. Fakat asıl kadın olmak isteyen, kardeşlerinin başarısını kıskanan iki kız kardeş, bir cadı karısıyla anlaşarak bebeklerin yerine göbelez (köpek yavrusu) koyarlar. Böylelikle küçük kız kardeşlerine padişah tarafından yarı beline kadar toprağa gömülmesi ve gelen geçenin yüzüne tükürmesi cezası verilir.

"Zümrüt Anga (21)" masalında kuyudan çıkarılan kız, çıkmadan önce sevgilisine iki kıl verip ak koça binerek yeryüzüne çıkmasını tembihler. Kahraman yanlış koça binip geri dönemeyince kız, evlendirileceği zaman oğlan kurtulabilmiş mi anlayabilmek için padişahtan zorlu görevlerin yapılmasını ister. Kız, verdiği görevlerin yapıldığını görünce oğlanın kurtulduğunu anlar. Kızla oğlan masalın sonunda kavuşurlar. "Ayıdan

Guyo (58)" masalında fakir anne babanın en küçük kızı, anne babasının ölmemesi için ayı ile evlenmeyi kabul eder ve bu evlilik sayesinde anne babasına altın yumurtlayan tavuk, kesilince içinden Arap çıkan ve kaybolan nesneleri bulan bir kabak verir. Fakir anne baba kızlarını bir ayıya vermek zorunda kalsalar da en küçük kızları sayesinde zengin olurlar. "Bir Serseri (61)" masalında serseri oğlan, açlıktan ölmek üzereyken bir evin kapısını çalar ve evde gördüğü kızın güzelliğine hayran olup onu zorla alıkoyar. Kız, adamı sevmediği için ilk fırsatını bulduğunda oğlandan kaçıp kurtulur. "Ögsüz Gız (69)" masalında sekiz yaşındaki öksüz kız, üvey annesi tarafından istenmediği için babası onu dağa bırakınca Allah'ın yardımıyla taşıyamayacağından fazla altını bulup evine döner. Üvey annesi, kızın altınlarla geldiğini görünce eve alır. "Münakaşa (71)" masalında padişahın oğlu, başka bir şehre mal almaya gidip geri gelmeyince karısı erkek kılığına girip yanına da güçlü kuvvetli bir adam alarak kocasını aramaya başlar ve otel sahibinin kölesi olduğunu görünce kocasının başından geçenleri öğrenmek için otel sahibini sarhoş eder. Otel sahibinin kocasını iftirayla kendisine köle yaptığını öğrenince padişah babasından aldığı "iftira eder" mührünü kızdırarak adamın sırtına damgalar. Böylece otel sahibini padişahın kölesi gibi gösterir. Kız, otel sahibinin mallarını satar, boynuna da zincir takıp sürükleyerek öldürtür. "Arzu (72)" masalında fakir ailenin güzel kızı, hamama gidip zenginlere gösterilen ilgi ve alakayı kıskanıp anne babasından da ne yapıp ne edip kendisine güzel elbiseler ve araba bulmalarını ister. Kız, iyi niyetli zengin bir komşusuyla bunlara kavuşur ve kendisini zengin gibi gösterir. Yalanlar art arda gelmeye devam ederken kız, bir padişahın sarayına girer ve padişahın karısı gibi davranmaya başlar. Karısı yeni ölmüş olan padişah, kızı kendisine eş olarak alıp her istediğini yapar. Böylece kız, fakir hayatından kurtulup rahat bir hayat yaşamaya başlar. "Garanlık Buba (73)" masalında Anşa kızın ak sakallı ak saçlı Garanlık Buba adındaki ihtiyar kocası gündüzleri çıkıp geceleri gelince kızın canı çok sıkılsa da hiç şikâyetçi olmadan sabreder. Ardından sarayda düğün eğlencesindeyken evli olduğunu söyler fakat kocasının yüzüğünü hiç görmediği için bilmez. Kocasını cüce parmağındaki siğilden tanıyacağını söyleyince kocasının padişah olduğu ortaya çıkar ve kız sarayda yaşamaya başlar. "Yostuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek (79)" masalında üvey annesi tarafından istenmeyen öksüz kızı babası dağda yalnız bırakınca kızı gören ayı, evine götürür. Kızla ayının evliliğinden Yusyuvarlak, Tostoparlak ve Gıllı Börek adında oğulları olur. Kızın erkek kardeşi askerden gelip kardeşini bulana kadar bu ayıyla yaşamak zorunda kalır. En sonunda

kardeşi gelip çocuklarını ve ayıyı öldürür. İki kardeş Allah'ın verdiği kısmetle şahane yaşamaya başlarlar. "İki Gardeş (88)" masalında on dokuz yaşındaki kız kardeş, evde çok sıkılınca kardeşinden dünya güzeli olan kızı bulup yanına getirmesini ister. Dünya güzeli kız, tılsımlıdır fakat oğlan tılsımını bozar. Bu kız, iki kardeşin padişahın çocukları olduğunu ve karısının yarı beline kadar toprakla gömülü olduğunu bilir ve oğlana bazı tembihlerde bulunur. En sonunda kız padişahla konuşarak bütün gerçekleri ortaya çıkartır.

Bu bölümde "padişah kızları" da mücadeleci özellikleriyle, aşklarına olan bağlılıklarıyla yer almaktadır. Fakat onlara "Padişah Kızları" alt başlığında yer verildiği için buraya tekrar alınmamıştır.

6.1.3.4.4 Oğullar

Masallarda erkek evlatlar cesur, akıllı, yardım sever ve maceracı kahramanlar olarak tasvir edilirler. Genellikle zorlu görevlere atılıp başarıyla tamamlarlar. Masallarda erkek evlatlar, üç kardeşse çoğu zaman büyük olan iki kardeş en küçüğüne ihanet edip onu ölümcül tehlikelerle baş başa bırakırlar. En küçük oğlan, başarıya ulaştığı zaman abilerinden intikamını alırlar. En küçük kardeş; doğruluk, cesaret ve dürüstlük gibi erdemli huyları temsil ederken büyük kardeşler; alçaklık, namertlik, yalancılık gibi pek çok kötü huyu temsil ederler. Masalın sonunda en küçük kardeşler başarıya ulaşıp mutlu mesut bir hayat sürmeye başlarlarken kendisine ihanet eden abileri mirastan menedilme, evden kovulma veya ölüm gibi cezalara çarptırılır.

"Zann Uşakları (2)" masalında üç erkek kardeş sordukları sorularla veya verdikleri cevaplarla birbirlerini tamamlarlar. "Kötülüğün Sonu (17)" masalında ihtiyar kadının bir akıllı ve bir de akılsız oğlu vardır. İki kardeş para kazanmak için İstanbul'a gitmeye karar verince yolda akılsızın ekmekleri bitince akıllı gözleri karşılığında yemeğini verir. Kör akılsız kardeşini de yalnız bırakıp gider. Akılsız kardeş inler, cinler, periler sayesinde sağlığına ve paraya kavuşur. Akılsız ise kötü bir ölümle ölür. "Zümrüt Anga (21)" masalında devin peşine düşen padişahın üç oğlundan en küçüğü akıllı, korkusuz ve cesaretlidir. Mücadeleleri tek başına kazanır, üç kızı kuyudan kurtarır fakat kardeşlerinin ihanetine uğrar. Yine de kahraman, yaptıkları iyiliklerin neticesinde

yaşadığı zorluklardan kurtulup memleketine dönmeyi ve kendisine kötülük yapan kardeşlerini öldürerek eski günlerine geri döner. "Akılsız Olan (74)" masalında fakir kadın, yumurta satıp para kazandığı için oğlundan tavukları yumurtadan kaldırmamasını ister. Oğlan da yumurtadan kalkan tavukların yerine geçer ve yumurtaları kırar. Başka bir gün annesinin dokuduğu bezleri satacakken annesi çok konuşana verme seni kandırırlar dediği için bezlerin parasını sorana bile cevap vermez. Oğlan en son bir heykele bezleri satar parasını da yarın alacağını söyler. Heykel, parasını vermeyince oğlan heykele öfkelenip ona vurmaya başlar ve heykelin içinden altın bir zincir çıkar. Oğlanın bulmuş olduğu bu zincir hem kendisine hem çocuklarına yeter.

Bu bölüme "padişah oğulları" da pek çok özellikleriyle dâhil edilebilir fakat onlardan "Şehzadeler" alt başlığında bahsedildiği için buraya alınmamıştır.

6.2 Gerçeküstü Varlıklar

Türk masallarında gerçeküstü varlıklara, mitolojik yaratıklara ve fantastik ögelere sıklıkla yer verilir. Bu varlıklar masala fantastik bir hava katarlar. Gerçeküstü varlıkların masalın içerisinde yer alıyor olması masal okuyucularının veya dinleyicilerinin hayal gücünü besler ve onlara eğlenceli bir dünya sunar. Bu kahramanların tek amacı fantastik bir dünya kurarak masal dinleyicisini veya okuyucusunu eğlendirmek değildir. Aynı zaman da bu gerçeküstü varlıklar masalların temel mesajlarını ve ahlaki değerlerini de yansıtırlar. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallar içerisinde şu gerçeküstü varlıklara rastlanır; Arap, Cüce-Parmak Çocuk, Derviş, Devler, Periler-İnler-Cinler, Yılanlar Padişahı ve Zümrüdüanka kuşu. Bu gerçeküstü varlıkların yanı sıra Türk masallarında İslam dinine ve Allah'a atıfta da bulunulur. Ancak Allah'ın kendisi masallarda bir kahraman olarak yer almaz. Bunun yerine masallarda sıklıkla Allah'a yönelişler ve dua edişler görülür. Genellikle masallarımızda Allah, kahramanların zor durumlarında veya güçlü düşmanlarla karşı karşıya geldiklerinde, onlara yardım etmek için dua edilen bir güç ve kuvvet olarak temsil edilir. Böylece masallarımızın topluma dini değerlerimizi de hatırlattığını görmüş oluruz. Örneğin; "Ögsüz Gız (69)" masalında Allah, üvey annesi istemediği için babası tarafından dağa bırakılan öksüz kızı hiç yalnız bırakmaz, ona yol gösterir,

zengin olmasını ve evine geri dönüp kabul edilmesini sağlar. Masal sonunda da vermek istediği mesajını okuyuculardan veya dinleyicilerden anlamasını beklemeksizin "Demek ki ösüz ne gadara ne gadara insanla tarafından sevilmese de Allah tarafından onun nasibi verilmiş oluya" şeklinde biterek kendi mesajını kendisi verir. Bu masalda Allah, öksüz kıza bir ışık yansıtır. Kız bu ışığı takip ederek bir değirmene gelir ve orada saklanırken cinlerin ve şeytanların birdenbire gelip sakladıkları hazinenin yerini söylediklerini duyar. Ertesi gün olunca Allah, sekiz yaşındaki öksüz kıza taşı kaldırıp altüst edecek ve taşıyamayacağı kadar çok altını taşıyacak gücü verir. "Açtırma Gutuyu (76)" masalında Allah'ın izni ile Mısır padişahını Arap'la aldatan karısı taşa dönüşüp ölür. "79. Yusyuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek" masalında yetim kız ve erkek kardeş üvey anneleri tarafından istenmeyince kendilerine ayrı bir aile kurarlar. İki kardeş doğru ve iyi kalpli olduklarından dolayı Allah'ın verdiği kısmetler sayesinde çok güzel yaşarlar. Üvey anne ve babaları ise kızın bedduası yüzünden geçinemez hale gelip rezillik içinde ölürler.

6.2.1 Arap

Türk masallarında Arap tipleri iyi ve yardımsever olarak görünürler. Arap, masallarda bir derviş tarafından verilen iki kılın birbirine sürtülmesi veya yılanlar padişahının armağan ettiği yüzüğün ıslanması halinde birdenbire ortaya çıkıp "Emriniz, dileğiniz, dile benden ne dilersen" gibi sözleri söyleyerek, kahramanın buyruklarına hazır halde bulunurlar. Bu Arapların bir dudakları yerde bir dudakları göktedir. Bir anda ortaya çıkıp kahramanın "sabaha kadar padişahın sarayının karşısında bir köşk" yapmasını istemesi gibi dileklerini yerine getirip birdenbire kaybolabilirler. Arap, kahramanlara daima iyilik yapıp, onu tehlikeden ve kötülüklerden kurtarır. Ozanoğlu'nun derlediği masallarda sıklıkla karşılaşılan bir tiptir.

"İyilin Sonu (12)" masalında Yılanlar padişahının kızını ölümden kurtaran oğlana yılanlar padişahı parmağındaki yüzüğünü verir. Yüzük ıslanınca içinden bir Arap çıkıp "Dile benden ne dilersin" dedikten sonra oğlanın isteği üzerine padişahın sarayının karşısına "bir gece de saray yapar". "Sihribaz (13)" masalında padişahın kızına âşık olan oduncu delikanlı dağda bir of çekip dua edince yer yarılır içinden "bir dudağı

yerde bir dudağı gökte bir Arap çıkar" delikanlıya çevrildiği zaman içinden kendisinin çıkacağı ve ne dilerse yapacağı bir yüzük hediye eder. Oduncu delikanlı sihirli yüzüğünü kullanarak başına gelen belalardan kurtulur ve padişahın kızıyla evlenir. Arap, sihirle padişahın sarayının karşısına delikanlı için bir saray yapar. "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masalında Keloğlan, yılanlar padişahının kızını ölümden kurtarınca yılanlar padişahı dilinin altındaki sihirli aynayı verir. Bu aynanın içinden "bir dudağı yerde bir dudağı gökte" Arap çıkıp "emriniz" der ve o günden sonra oğlanın her dileğini yerine getirir. Keloğlan, Arap'a sabaha kadar padişahın sarayının karşısına altından bir saray yaptırır. Böylelikle fakir olduğu için evlenemediği padişahın kızıyla evlenir. "Adsız (56)" masalında askerliğini yapıp evine dönen adam, karşısına çıkan nehri geçemeyince bir Arap gelip nehri geçirebileceğini söyler fakat evdeki adsızın kendisine verilmesini ister. Adam çaresiz kabul eder. Arap günler sonra adamın evine gelip kısmetini ister, kısmeti de evin oğludur. Arap, oğlanı alıp evine gidince oğlana odaların anahtarlarını verip kırkıncı odaya girmemesini söyler ve görev olarak atın bakımını verir. Meraklı oğlan kırkıncı odaya girince orada altın ve yaldız olan iki kuyu görür. Yanlışlıkla parmağını altın olan kuyuya değdirir, parmağı altın olunca da korkusundan keser. Arap, eve gelince oğlanın yasak odaya girdiğini görüp çok sinirlenir. Adsızı altın kuyusuna daldırıp odaya kilitler. Arap'ın kötülüklerinden bıkan at, oğlana akıl verir ve kaçmasına yardım eder. "Ayıdan Guyo (58)" masalında ayı ile evli olan kız, fakir anne babasına bir kabak verir. Kadın bu kabağı pişirmek için baltayı vurup kesmek isteyince içinden bir Arap çıkar. Bu Arap'ın özelliği kaybolan nesneleri teker teker bulmaktır. Arap, kızlarının daha önceden verdiği fakat hırsız tarafından çalınan "her ötüşünde bir avuç altın yumurtlayan horoz"u geri getirir. "Açtırma Gutuyu (76)" masalında Mısır padişahının karısı, her gece padişah uyuduktan sonra Arap sevgilisinin evine gider. Arap'ın sarayı bir dağın içinde olup saraya giden yol "Açıl susam açıl!" dediği zaman açılır.

6.2.2 Cüce-Parmak Çocuk

Türk masallarının önemli tiplerinden bir diğeri "Parmak Çocuk"tur. Parmak Çocuk, parmak kadar küçük olmasına rağmen oldukça zekidir. Masal boyunca, farklı maceralara atılarak büyüklere meydan okur ve zorlukların üstesinden gelir. Parmak Çocuk ile ilgili masallar, çocukların hayal gücünü beslerken, içinde saklı olan güç ve

yeteneklere inanmalarını da sağlar. Ozanoğlu'nun derlediği masalların içinde yalnız "Barmak Çocuk (23)" masalında bu tipi görürüz. Parmak Çocuk, yedi kardeş olup odunculukla geçinen fakir anne ve babanın çocuğudur. Anne ve babası çocuklara bakamayacak hale gelince dağda bırakmaya karar verirler. Parmak Çocuk, çok ufak olduğundan gizlice dinler ve zeki olduğu için ertesi gün oduna giderken cebine kiremit koyar. Dağa giderken kiremitleri ufalar ve anne babaları onları terk ettiği halde evin yolunu bulabilir. Durumu anlayan anne babası ertesi gün çocuklara sadece ekmek verir. Parmak Çocuk, bu ekmekleri de yemeyip yola atar fakat kuşlar yiyince evin yolunu bulamaz. Ardından insan eti yiyen devin evine sığınınca burada da aklını ve zekâsını kullanır. Evine gittikleri devin de yedi kızı olunca Parmak Çocuk, abilerinin başındaki tekkelerle kızların başındaki taçların yerini değiştirir ve ertesi gün dev kendi çocuklarını keser. Öfkeli dev sihirli çizmeleriyle oğlanları yakalamaya çalışınca yine devin boş bir anını yakalayarak sihirli çizmelerini ayağından almayı başarır. Parmak Çocuk burada evine geri dönmek yerine bir kurnazlık düşünür ve devin evine gidip karısından mücevherlerini ister. Böylelikle zengin olan çocuklar ailelerinin yanlarına geri dönerler.

Türk masallarında cüceler, olağanüstü güçlere sahip olan tiplerdir. İyi kahramanlara iyilikle, sağlık ve sıhhatle ödüllendirirlerken, kötü olan veya çıkarcı olan kahramanları kötülükle cezalandırırlar. Ozanoğlu'nun derlediği masalların içinde yalnızca "Çarşambadır Çarşamba (85)" masalında hamama bir anda irili ufaklı cüceler davul, zurna çalarak ve içinde bulundukları günün adını söyleyerek gelirler. Orada yıkanan kambur adamda onlar gibi "Çarşambadır Çarşamba" demeye başlar. Cüceler, "bu bizim işimize yarıya" diyerek sırtındaki kamburunu alırlar. Kamburu düzelen adamın başka bir kambur arkadaşı nasıl olduğunu söyleyince olanları anlatır. Kambur adam hamama gidip söylenenleri aynen yapar fakat cüceler bu sefer "Perşembedir Perşembe" diyerek girmişlerdir. Kambur "Çarşambadır Çarşamba" deyince cüceler "Bu ganbur çarşambadır Çarşamba diya bu bizim işimize yaramıya alında gelin asulu gamburu şunun sırtına yüklediven" derler. Ardından sırtına diğer adamın kamburunu takınca adamın kamburu daha da büyür.

6.2.3 Devler

Türk halk anlatılarında özellikle de masallarda büyük bedenleriyle ve insanüstü güce sahip olmalarıyla bilinen olağanüstü varlıklardandırlar. Olağanüstü görünüşleri (yedi başlı, dokuz başlı olmaları) ve davranışlarıyla genellikle kahramanın maceralarında bir engel olarak görünür. Ancak bazen devleri zarar vermek yerine kahramanın mücadelesinde yardımcı olduğu da görülür. Devler genellikle yer altında ve karanlıklar ülkesinde yaşarlar. Yaşadıkları yerlerde anlatıcıya bağlı olarak sıradan yerler veya saraylar, konaklar gibi yerlerdir. Naki Tezel, devleri şu şekilde anlatır:

> Devler, çoğu zaman çevresi yüksek ve karanlık duvarlarla, dikenli bahçelerle çevrili, büyük köşklerde kendisine mahsus saraylarda yaşarlar. En değerli, hiç kimsenin ele geçiremeyeceği fakat herkesin, hatta padişahların özledikleri dünya güzelleri, hiçbir yerde bulunmayan meyve bahçeleri, sihirli güvercinler, başınıza geçirdiğiniz zaman göstermeyen külahlar, sihirli sarayların kapılarını açan anahtarlar, bu devlerin buyruğu altında veya onların köşklerinde saraylarındadır (Tezel, 1992, s. 10).

Devlerin fiziki özellikleri ise çoğunlukla iri yapılıdırlar, boyları uzun, elleri ayakları kıllı ve çok başlıdırlar. Dev analeri da devler kadar korkunç özelliklere sahiptirler. Ancak devlerden farkı masal kahramanına yardım etmeleridir. Dev analarının sağ memeleri sol omuzunda, sol memeleri sağ omuzunda veya memeleri arkalarındadır. Masal kahramanı bu memeleri emmek ile devin kardeşi veya çocuğu olurlar. Devler, genel itibariyle iyi koku alırlar ve insanın kokusunu alırlar. Çoğunlukla insan eti ile beslenirler. Devler, bu korkunç özelliklere sahip olmalarına rağmen aptallıklarından dolayı kahraman tarafından kandırılıp öldürülürler. Devler, insanlar gibi düzenli bir aile yapısına sahiptirler. Çoğu masallarda evleri, eşleri ve çocukları vardır.

"Zümrüt Anga (21)" masalında karşımıza iki kez dev çıkar. İlki padişahın evlerinin alt yanındaki nar ağacına bir dev dadanır ve her sene verdiği meyveleri yer. Padişahın iki oğlu bir tüfek alıp devi beklemeye çalışsalar da "devin hıcultusundan bayıldım" diyerek başarısız olurlar. En küçük oğlan ertesi sene bekler ve devi yaralamayı başarır ve takip eder. Dev bir kuyudan içeriye girince oğlan da girer. Kuyunun altındaki dördüncü odada devi bulur ve yedi başını birden keser. İkincisi yerin yedi kat altına inen oğlan orada da suyu tutan dev ile mücadele etmek ister. Dev, suyu tutar sene de bir kez bir kurban karşılığında suyu salar. Oğlan kurbanın yerine geçerek deve gider ve devin dokuz başını birden keser. Her iki devde "gürkünü" alarak mücadele eder

ama oğlan onlardan güçlü çıkar. “Barmak Çocuk (23)” masalında dev, devin karısı ve devin yedi kız çocuğu vardır. Dev karısı, evlerine sığınan yedi erkek kardeşi, kocasına karşı uyarsa da evinden uzaklaştıramaz. Dev karısı, merhametli olduğu için oğlanları insan eti yiyen kocasından saklamaya çalışır. İnsan etinin kokusunu alan dev, oğlanları saklandıkları yer de bulur ve ertesi gün kesip yemeğe karar verir. Parmak çocuğun verdiği akıl ile yedi oğlan kardeş, devin yedi kızıyla yer değiştirince dev kendi kızlarını öldürmüş olur. Öfkeden deliye dönen dev, kaçan erkek kardeşlerin peşine sihirli çizmesini giyerek düşer. Erkek kardeşlerin en küçüğü olan Parmak Çocuk yine zekâsı sayesinde devin çizmelerini ayağından çıkarmayı başarır ve devin evine geri giderek dev karısından mücevherlerini alarak evlerine geri dönerler. “Dev Gızı (24)” masalında karşımıza dev uşağı (çocuğu) ve dev anası çıkar. Dev uşağı, memleketin birinde bir efendinin yanında hizmetkârlık yapmaya başlar. Adam, dev uşağının yıllığını ödeyemeyince kızını verir. Oğlan, karısını alıp evine giderken annesinin insan eti yediğini bu yüzden annesinin arkaya attığı memelerini emmesini söyler. Dev uşağı, karısını seven ona her daim yardım eden iyi niyetli ve güzel huylu bir adamdır. Dev anası ise gelinine yapılması imkânsız gibi görünen işler vererek (gübürü hem süpür hem süpürme, küpü göz yaşlarınla doldur, köpeğin önüne ot koy, atın önüne kemik koy, açık kapıyı ört, örtük kapıyı aç) bu işleri yapmazsa onu yiyeceğini söyler. Gelin her defasında çok korkmasına rağmen kocasının verdiği akıllarla bu görevleri yerine getirir fakat sonunda dev anaları tarafından yenileceği bilen dev uşağı ile kız evden kaçıp kurtulurlar. “Kelolan’ınan Dev Garısı (32)” masalında karşımıza Keloğan’ı çuvala koyarak kaçıran bir dev karısı ve oğlanı fırında yaktırmak istediği bir dev kızı vardır. Bu masalda da karşımıza insan eti yiyen dev anası, dev kızı çıkar. Dev kızı, Keloğlan’ı fırına atacakken oğlan aklını kullanarak fırına nasıl girileceğini önce kızın göstermesini ister ve böylelikle kızı yakıp ölümden kurtulmuş olur. Eve gelen dev karısı, oğlan yerine kendi kızının yandığını görünce tavana çıkan Keloğlan’a oraya nasıl çıktığını anlatmasını söyler. Keloğlan da “neyle çıkacayım? Furunda saçıya eyice gızdudum, köz gibi etdim. Goynuma taktımda atlayıvedim, demiş.” Bunun gerçek olduğunu zanneden dev karısı da yanarak ölmüş. Bu masalda dev karısını ve kızını insan eti yiyen fakat oldukça ahmak tipler olarak görürüz. “Altın Kanat (57)” masalında sık sık ava giden padişah, çalıların altında altın kanat bulup üç oğlundan bu kanadın sahibi olan kuşu bulup getirene memleketin en güzel kızını alacağını söyler. En küçük oğlan yolda bir devle karşılaşır ve ona yemeğini verir. Bunun karşılığında

dev, kendilerini doyuran adama "dile benden ne dilersen" der. Oğlanın altın kanata sahip olan kuşu bulmasını istediğini duyunca kabul eder ve kendi kılından iki kıl vererek başının derde girdiği bir anda yakmasını, kendisinin hemen yanına geleceğini söyler. Oğlan, çoğu zaman devin söylediklerini yarım yaparak başını derde sokar. Dev de her defasında oğlanı kurtarır. Oğlan böylelikle altın kanatları olan kuşu bulur. Bu masalda dev, kahramanın zorlu yolculuğunda ona yardım eden olağanüstü özelliklere sahip olan bir varlık olarak tasvir edilir. "Böyük Av (59)" masalında üvey annelerinin yaptığı büyü yüzünden büyülü sudan su içen erkek kardeş bir anda deve dönüşür. Dev ile kız kardeş birlikte yaşamaya başlarlar. Bir gün padişah, av sırasında gördüğü kızın güzelliğine hayran olarak onunla evlenir. Dev kardeşini de yanlarına alırlar. Sulh ve sükût içinde yaşamaya başlarlar.

6.2.4 Periler-İnler-Cinler

Türk masallarında periler, çoğunlukla olağanüstü yeteneklere sahip zarif ve güzel varlıklar olarak tasvir edilirler. Her şekle girebilen periler, masal kahramanlarına yardım ederler ve kahramanlara kötülük edenleri de cezalandırırlar. Masallarda periler, kahramanları test etmek veya onların erdemlerini ölçmek için sınavlar düzenleyebilirler. Esat Korkmaz'a göre "Mitolojik sistemlerde perilerle ilgili bulunan tasavvurlar ortak bir anlayışa sahiptir. Periler çok küçük ve büyülü varlıklar, insanlara yardım edebilen veya kötülük yapabilen ve genellikle dişi olan varlıklar, şekil değiştirebilen ve büyülü güçlere sahip olağanüstü varlıklardır (Korkmaz, 1998, s. 545). Perilerin mekânı genelde su (göl, pınar, kuyu gibi) ve ormanla alakalı yerlerdir. Perilerin bu özelliğinde iye kültünün izlerini taşıdıkları görülür (Sarpkaya, 2014, s. 99). Perinin ecinni ile eş anlamlı kullanıldığı da görülmektedir (Boratav, 1984, s. 75).

İslamiyet etkisinde gelişen mitik anlatılarda da iyi veya kötü olabilen cinler çoğunlukla kötü ruhlar olarak ve şahsi iradelerinin olduğu düşünülerek tasvir edilirler. Boratav'ın verdiği bilgilere göre:

> Cinlerin Müslümanları, kafirleri, kadınları, erkekleri varmış. Toplum halinde yaşarlar, beylerinin, padişahlarının yönetimi altında bulunurlarmış. Bütün işlerini gece yaparlar, horoz sesi, ya da sabah ezanı duyulur duyulmaz dağılıp kendi konaklarına çekilirlermiş. Oturdukları, ya da toplaşıp eğlenmek için uğradıkları yerler, değirmenler, hamamlar, terk edilmiş, tekin olmayan evler (özellikle büyük, eski konaklar), örenler, mezarlıklar, hanlar, köy odaları, büyük ağaçların altı imiş. (…) Cinlerin insanlara karşı davranışları türlü

> türlüdür: kızdırılmazlarsa kötülük etmezler ya kayıtsız kalırlar ya da zararsız muzipliklerle yetinirler. Gönüllerini hoş edecek yolda davrananları mükafatlandırırlar (Boratav, 1984, s. 75-76).

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği yalnızca üç masalda perilerden, inlerden ve cinlerden söz edilir. İncelenen masallarda bu varlıkların detaylı tasvirleri yer almaz. Yukarıda verilen bilgiler gibi bu varlıklar değirmende büyük bir gürültüyle ortaya çıkar, saklı olan hazinenin yerini/gizli olan suyun yerini/gözlere iyi gelecek söğüt ağacının yerini söylerler. Gece olunca ortaya çıkan bu varlıklar sabah olunca davul zurna çalarak giderler. Masal sonunda iyileri ödüllendirirlerken kötüleri cezalandırırlar.

"Keloğlan (9)" masalında samanlıkta saklanan Keloğlan'ın sesini duyan tahsildar ve Ayşe kadın perilerin onları bastığını sanarak kaçarlar. "Kötülüğün Sonu (17)" masalında ise İstanbul'a para kazanmak için yola çıkan iki kardeşten akılsız olan küçük kardeş, yemeği bitince akıllı olan büyük kardeşinden yemek ister. Büyük kardeş, küçük kardeşten bir dilim ekmek karşılığında önce sol gözünü ardından da sağ gözünü çıkarmasını ister. Kardeşi tamamen kör olunca da onu bırakıp yoluna devam eder. Kör olan kardeş bir değirmene sığınıp unluğun içinde yatar. O sırada büyük bir velvele ile değirmenin kapısından inler, cinler ve periler gelip "Biri dedi ki: şu köyde o gadara fikarala va ki akıl edip de köyün üst yanındaki çam acının altındaki daşı galdumuyolla. Onun altında hazine ve birisi daha dedi: Gine o çam ağcının gıyucunda bi guru aç va onun altından bi deyimenlik su akıya. O guru acı galdumuyala. Biri: Şu köyde o gadara kör vaki bulunduğumuz deymenin önündeki söğüt yapranın yapraklarından gözlerine sürmiyala" kendi aralarında konuşarak yatarlar, sabah olunca da davul zurna çalarak giderler. Kör oğlan bu duyduklarını yapınca zengin olup evine geri döner. Akıllı oğlan, olanlara inanamayıp kardeşinden her şeyi öğrenir ve değirmene gider. Geceleyin gelen periler, hazinenin bulunduğunu ve suyun çıkarıldığını öğrenince kendilerini bir dinleyen olduğunu anlayarak akıllı oğlanı unluktan çıkarıp boğarlar. Bu masalda periler iyi niyetli görünebildiği gibi aslında tehlikeli ve düşmanca varlıklar olabileceği gerçeği de vurgulanır. "Ögsüz Gız (69)" masalında üvey annesinin istemediği sekiz yaşındaki öksüz kızı, babası dağda yalnız bırakır. Öksüz kız, çok ağlar ve Allah tarafından gözüne yansıyan ışığı takip edip ateş yanan bir değirmenin önüne gelir. Değirmenin önündeki musluğa yatıp musluğun deliğinden etrafına bakarken birdenbire ateşin etrafına ecinniler ve şeytanlar doluşur. Kendi aralarında "bu deymenin daşını bi adam galdımış olsa muhakkak çok altun" vardır diye konuşurlar.

Kız yine Allah'tan verilen güçle taşı kaldırıp altınları da omuzlayıp evinin yolunu tutar. Altınları görünce de üvey annesi eve alır. Masum ve iyi insanların karşısına çıkan veya yardımına gelen periler, inler ve cinler onlara iyilik yapıp çoğunlukla gizli hazinelerin yerini göstererek refah düzeylerini attırırken kötü karakterleri de en kötü biçimde cezalandırırlar.

6.2.5 Yılanlar Padişahı

Türk masallarındaki yılanlar padişahı veya Şahmeran olarak bilinen başı insan, gövdesi yılan şeklinde olan varlık yeraltında yaşar ve bütün yılanlar onun emrindedir. Türk masallarında sıklıkla kullanılan motiflerden birisidir. Şahmeran'ın şifa verme ve sihirli nesnelere sahip olma gibi özellikleri vardır. Yılan; uğur, saadet, sağlık, bereketin sembolü olduğu gibi ıstırabın, hilekârlığın aracı olarak da görülür. Günümüzde tıp, eczacılık ve diş hekimliğinin sembolü olan yılanın halk hekimliğinde etinden ve derisinden faydalanılmaktadır (Mant, 1988, s. 5).

"İyilin Sonu (12)" masalında oğlan bir yılanı ölümden kurtarınca yılan oğlana peşinden gelmesini söyler. Bu yılan, yılanlar padişahının kızıdır. Kız, oğlanı babasının yanına getirip birkaç gün misafir ettirir. Yılanlar padişahı, oğlanın gideceği zaman "dile benden ne dilersin" der. Oğlan, yılanlar padişahının parmağındaki yüzüğünü ister. Padişah vermeye razı olmasa da kızının isteği üzerine yüzüğü çocuğa verir. Oğlan, parmağındaki yüzüğü çıkaramayınca ıslatır ve içinden dilekleri yerine getiren bir Arap çıkar. Bu yüzük sayesinde oğlanın hayatı tamamen değişir, zengin olur, kendisine saray yaptırır ve padişahın kızıyla evlenir. "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masalında padişahın kızına âşık olan fakir Keloğlan, kırlarda sarı yılan ile kara yılanın boğuştuğunu görünce kara yılanın daha tehlikeli olduğunu düşünür ve tabancasıyla öldürür. Sarı yılan, birdenbire kız şekline girerek Keloğlan'ın karşısına çıkar. "Aferin Kelolan sen beni ölümden gurtardın fakat bunun mükâfatını göricin ve sözüne devam eder: Ben yılanlar padişahının gızıyım" der. Birlikte yılanlar padişahının yanına giderler. Kız, Keloğlan'a yapılması gerekenleri öğretir. Keloğlan, "yılan padişahın huzuruna çıkınca … bakar ki yüzü insan yüzü elleri ayakları yılan…" Yılanlar padişahı, Keloğlan'ın kızını ölümden kurtardığını öğrenince "dönerek dile benden Keloğlan ne dilersin" der. Keloğlan, öncelikle sağlığınızı dilerim dedikçe

yılanlar padişahı “Olum benim sağlığımdan sana bi fayda yok. Onun üçün sen kendi işine yarayacak benden bi şey dile” der. Keloğlan da yılanlar padişahının kızından öğrendiği üzere “dilinizin altındaki aynayı dilerim padişahım” der. Böylece Keloğlan, aynadaki “bi duda yerde bi duda gövde bi Arap” sayesinde padişahın sarayının karşısına saray yaptırır, padişahın kızıyla evlenir ve bütün hayatı değişir. “Kelolan’ın Başından Geçenle (20)” masalında da Keloğlan’ın yanına gelen yılanlar padişahının kızı oğlandan kendisini boynuna alarak Şahmeran babasının yanına getirmesini ister. Keloğlan korkmasına rağmen kızı taşır ve kızın gösterdiği kayayı kaldırınca yerin altındaki yılanlar padişahının evine giderler. Şahmeran, Keloğlan’ı öldürmekten vazgeçtikten sonra vahşiler ülkesinde esir edilen ardından da vahşi kralı olan kardeşini ve Keloğlan’ı da yanına alarak birlikte yaşamaya başlar. “Baltabıyık (22)” masalında ise farklı bir olağanüstülük karşımıza çıkar. Hint padişahının oğlu, suya yansıyan Mısır firavununun kızına âşık olur. Baltabıyık, o kızı alacağını söyler ve Mısır firavununun karşısına çıkar. Firavun kızını verebileceğini fakat kızıyla evlenenin yaşayamadığını söyler. Baltabıyık, aslında balıkların padişahı olduğu için kendisi de olağanüstü güçlere sahiptir ve Mısır firavununun kızının karnında kızla evleneni öldüren bir yılan olduğunu bilir. Baltabıyık şehzade ile kızı Hint diyarına getirince kızı ortadan ikiye yararak içindeki yılanı çıkarır.

6.2.6 Zümrüdüanka Kuşu

Türk masallarında yer alan önemli motiflerden biri Zümrüdüanka kuşudur. Efsaneleşen bu kuşun Kafdağı’nda yaşadığına inanılır, tüyleri renklidir ve yüzü insan yüzüne benzer, daima yükseklerde uçar ve hiçbir yere konmaz. Zümrüdüanka, Hüma veya Simurg olarak bilinen efsanevi, ele geçirilemeyen bir kuştur (Pala 1995, s. 38). Zümrüdüanka’nın masal kahramanlarının en büyük yardımcılarından biri ve masalların vazgeçilmez kuşlarından biri olduğu söylenebilir. Zümrüdüanka kuşunun yer aldığı masallarda genellikle kahraman yeraltı dünyasında hapsolmuştur ve Zümrüdüanka kuşu kahramanı karanlık diyardan alarak yeryüzüne çıkarır. Bunu yapmak için de kahramandan “kırk güğüm et ve kırk fıçı su” isteyerek yolculuk sırasında kahramanın kendisini beslemesini bekler.

“Zümrüt Anga (21)” masalında oğlan, yanlışlıkla kara koça binince yerin yedi kat altına iner. Orada devle mücadele ettikten sonra bir ağacın altında oturup dinlenmeye başladığı sırada bir yılanın bir kuş yuvasına gittiğini görür ve yılanı öldürüp kuşları kurtarır. Bir zaman sonra gelen anne kuş, yavrularının öldüğünü zannederek oğlana saldıracakken yavrular gerçeği anlatıp ağacın altında uyuyan oğlanı ölümden kurtarırlar. Zümrüdüanka kuşu hemen kanatlarını açıp oğlan uyanana kadar ona gölge yapar. Oğlan uyanınca da ona dileğini sorar. Oğlan ümitsiz bir şekilde yeryüzüne çıkmak isteyince Zümrüdüanka kuşu bunun çok zor bir istek olduğunu ama yine de deneyeceğini söyler, oğlandan da kırk fıçı su ile kırk güğüm et ister. Oğlan bunları bulup getirince Zümrüdüanka “lak dedikçe su ver lık dedikçe et ver” der. Bu şekilde yeryüzüne çıkmaya devam ederlerken Zümrüdüanka sürekli “lık” demeye başlar. Oğlan, et bittiği için kuşa veremez fakat aklına bacağındaki eti kesmek gelir. Yeryüzüne çıktıkları zaman Zümrüdüanka, oğlandan yürümesini ister ve oğlanın yürüyemediğini görünce ağzından oğlanın bacağındaki eti çıkarır. Şifalı tükürüğü ile eti, kahramanın bacağına yapıştırır ve iyileştirir.

6.3 Hayvanlar

Türk masallarında hayvanlar genellikle insani özellikler taşır, insanlar gibi düşünebilir, konuşabilir ve davranabilirler. Masalın ilerleyişinde önemli roller üstlenirler. Örneğin, tilki çoğunlukla zeki ve kurnaz, kurtlar güçlü ve korkutucu, köpekler sadık ve koruyucudur. Hayvanlar bazen insanlara yardım ederler bazen de onlarla mücadeleye girerler. Masallardaki hayvanlar yalnızca insanların özelliklerini taşımakla kalmazlar, okuyuculara veya dinleyicilere değerli dersler sunan önemli bir araç olarak da karşımıza çıkarlar. Her hayvanın karakteri, masalın temasına ve hikâyesine göre belirli bir amaca hizmet eder. İhsan Ozanoğlu’nun derlediği masallarda da hayvanlar çeşitli özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen masallarda hayvanlar hem hayvan masallarında hem de diğer masallarda kahraman olarak karşımıza çıkar. Her ikisinde de hayvanlar konuşabilen varlıklardır. Hayvan masallarında hayvanlar özellikle kendi türleriyle bir arada yaşar, birlikte karar verip hareket eder, aynı cinsten olmayan hayvanlar bir aradayken de üstün olan hayvanın sözü geçer, kararları o verir, kendisinden korkulur. Hayvan masallarındaki

hayvanlar gerçek hayatta sahip oldukları özelliklerle masallarda yer alırlar. Aslan ormanın kralı, güçlü, kuvvetli, heybetli ve korkutucudur, tilki ile kurt akıllı ve kurnazdır, yılan hain ve ölümcüldür; kaplumbağa yavaş ama istikrarlıdır, ağustos böceği tembeldir, karınca çalışkandır, tavşan korkaktır, kedi kurnaz ve akıllıdır. Hayvan masallarındaki kahramanlardan güçlü olanlar güçsüz olanları alt etmeye çalışırlar. Çoğu zaman hayvanların aslan ve yılan gibi hayvanlara karşı başarılı olması neredeyse imkansızken kurt, tilki gibi hayvanlar kendisinden küçük olan hayvan tarafından alt edilebilir. Hayvan masalları dışında yer alan hayvanlar ise konuşabilen, uçabilen, sihirli nesneye sahip olabilen, geleceği bilen, kahramana yol gösteren, arkadaşlık ve dostluk eden kahramanlar olarak betimlenirler. Hayvanların kahramanlara yaptıkları arkadaşlık, yol göstericilik kahramanın hayatında büyük etki bırakır. Hayvanlar Türklerin sosyal hayatında önemli bir yere sahip oldukları için masallarda da sıklıkla karşılaşılan ve çeşitlilik arz eden varlıklardır.

6.3.1 Ehli Hayvanlar

6.3.1.1 At

En eski çağlardan itibaren at, Türklerin siyasi, dini, iktisadi ve sosyal hayatında önemli bir rol oynamıştır. Atın ilk kez Türkler tarafından ehlilleştirildiği ve binek hayvanı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Küçükbasmacı, 2017a, s. 210). Türkler hayatını at üzerinde geçirdiği için atla ilgili yüksek bir kültür oluşmuştur. Türklerin at üstünde yediği, içtiği, alışveriş yaptığı, sohbet ettiği ve uyuduğu söylenmiştir (Kafesoğlu, 2007, s. 221). Atlar yalnızca etinden sütünden yararlanılan hayvanlar olmanın yanı sıra Türkler için atlı sporların ortaya çıkmasında, savaş vasıtası haline getirilmesinde ve okçu süvarilerin ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır. Eski Türk inancında bir insan öldüğü vakit dünyasını değiştirir ve manevi aleme göç eder. Bu nedenle kişi öldüğü zaman manevi alemde ihtiyaç duyacağı yemek, eşya, at vb. gibi birtakım ihtiyaçlarıyla birlikte gömülür (Orkun, 1954, s. 12). *Divanu Lugati't Türk*'te geçen "Kuş kanatın er atın (I/34)" [Kuş kanadıyla, er atıyla] sözü Türkler için atın önemini göstermektedir (Atalay, 1998, s.34-35). Türklerin atlarla ilgili tahayyüllerinde atlar konuşabilir, uçabilir, şekil değiştirebilir, sihir yapabilir, olağanüstü hıza ve güce sahip olabilir. Sözlü ve yazılı halk edebiyatı ürünlerinde at, bir kullanma vasıtasından ziyade

kahramanın dostu, yol göstericisi olarak geçer. Gerçek hayatta insanın doğumundan ölümüne kadar yanında olan, hayatın pek çok alanında kendisinden faydalanılan atın halk anlatılarına sirayet etmesi de olağandır. "Bozkır Türk'ü, çobanlık hayatında hemen bütün varlığını borçlu olduğu, hususi ad ve unvanlar verdiği, törenle gömdüğü ata, gerektiğinde konuşan, zekâ sahibi, gökten inmiş, bir nevi kutsal hayvan gözü ile bakmıştır" (Kafesoğlu, 2007, s. 221-222).

Türk masallarında atlar genellikle düşünebilen, konuşabilen, çok kısa zamanda uzun mesafeleri aşabilen, bazen uçabilen, kahramandan önce tehlikeleri sezebilen, kahramanı uyarabilen ve akıl veren olağanüstü özelliklere sahip bir hayvandır. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda da "yardımcı at" motifini görmemiz mümkündür.

"Dev Gızı (24)" masalında dev anası gelininden "köpeğin önüne ot, atın önüne ise kemik koymasını" istemiştir. Kız bunu yapmazsa öleceğini bildiği halde tam tersini yapar. Bunu yaptığı için at ile köpek dev anasını dinlemez ve at, oğluyla gelinin kadından kaçmasına yardım eder. "Adsız (56)" masalında da Arap'ın alıkoyduğu oğlan, adamın yasakladığı kırkıncı odaya girince Arap tarafından hapsedilir. Arap'ın da sahip olduğu at, sahibinden çok çektiği için Keloğlan'a kaçmayı teklif eder. At, oğlanla birlikte evden kaçar. Evden kaçtıktan sonra da oğlana akıl verir. At, Arap'ın onları yakalayamaması için "kırk gün konuşmamasını ve kim ne derse desin bilmiyorum demesini" ister. Kendi kılından da iki kıl verip ihtiyacı olunca birbirine çatmasını ve hemen geleceğini söyler. Keloğlan, atının yardımları sayesinde başına gelen olayları çözüme kavuşturmayı başarır ve padişahın gözüne girip, en sevdiği damadı olur.

6.3.1.2 Keçi-koç-kuzu

Türk mitolojisinde koyun/koç kült bir hayvan olarak kabul edilir. Türklerde koç çoğunlukla erkekliği, üretkenliği, bolluğu, bereketi, yiğitliği, yürekliliği, savaşçılığı, kahramanlığı, cesareti, asaleti, koyunsa kadınlığı, uysallığı, huzuru, barışı ve masumiyeti temsil eder (Alyılmaz, 2015, s. 479). Koça güç, hakimiyet, cesaret, kahramanlık gibi sembolleri veren temelde boynuzları oluşudur. Türklerin göçebe hayat tarzından dolayı en önemli besin kaynağı olan koç ve koyun aynı zamanda

Tanrıya sulan kurbanlar arasındadır (Türkmen, 2008, s. 505). Koyun, koç ve keçi anlatılarda sihir yapabilen, konuşabilen ve kahramana yardımcı hayvan olarak karşımıza çıkar. Masallarımızda koyun/koç yeraltı ile yeryüzü arasında habercidir. Yer altın dünyasında mahsur kalan kahraman, iki kuş tüyünü birbirine sürter/çatar ve o anda karşısına kara/ak koyun/koç çıkar. Kahraman beyaz olanın üstüne binerse yeryüzüne çıkar, siyah olanın üzerine binerse yerin yedi kat altına iner.

"Keçi Kız (70)" masalında çocuğu olmayan fakir bir kadının "Ah olsa da bir keçi kızım olsa" duası kabul olur ve keçi gibi boynuzları olan bir kızı dünyaya gelir. Bu kız Beyoğlu'nun bahçesindeki meyveleri çalmak için bahçıvana sihir yapabilen olağanüstü güçlere sahip bir varlıktır. "Zümrüt Anga (21)" masalında oğlanın kuyudan çıkardığı kız, oğlana kendi saçından iki kıl vererek birbirine çatmasını söyler. Kara koyunla ak koyunun geleceğini, kara koyuna binerse yerin yedi kat altına ineceğini, ak koyuna binerse yeryüzüne çıkacağını söyler. Kahraman yanlışlıkla kara koyuna binince yerin yedi kat altına iner ve yeni bir maceraya atılır. Türk masallarında genellikle ak koyun kahramana yardımcı olur ve onu zor durumlardan kurtarır. Ak, renk olarak aydınlığın ve ferahın sembolüdür. Kara koyun ise kahramanı yerin yedi kat altına indiren ve kahramanı yeni zorluklara sürükleyen bir hayvandır. Siyah rengi olumsuzlukları çağrıştırır. "Ali Cengiz Oyunu (90)" masalında fakir babasına para kazandırmak isteyen oğlan çeşitli hayvanların kılığına girip babasına kendisini pazarda satmasını söyler. Ardından oğlan eski haline dönerek evine gelir. Oğlanın dönüştüğü hayvanlardan birisi de koyundur.

6.3.1.3 Kedi

Türk toplulukları içinde kedinin ne zamandan itibaren görülmeye başlandığı konusunda kesin bir bilgi yoktur (Beydiz, 2016, s. 202). Bazı tasvirlerinde aslana ve kaplana benzetilen kedi, yerleşik kültürün ve şehir hayatının bir ev hayvanıdır (Ögel, 2014, s. 687). Anadolu'da kedinin sahip olduğu özelliklerden birçok inanç doğmuştur. Örneğin; kedi fare yediği için onun su içtiği kap kirlidir, kedi ölen insanın burun, kulak gibi uzuvlarını yemektedir, kara kedi renginden dolayı uğursuz sayılmıştır gibi. Kedinin halk tarafından sevilen özellikleri ise yaratılışından gelen temizliği, dışkısını kumu eşeleyerek yapması ve üstünü örtmesidir (Beydiz, 2016, s. 204-205). Halk

arasında bilinen bir rivayete göre Hz. Muhammed (a.s) namaz kılarken bir yılan ona yaklaşmış ve kedi yılanı boğarak öldürmüş. Hz. Muhammed (a.s) kedinin sırtını okşamış ve dua etmiştir. O günden beri kedilerin sırtı yere gelmemiş (Sakaoğlu, 2004, s. 189-190).

Türk masallarında kedi genellikle zeki, kurnaz ve çeviktir. Kahramanın yanında ona arkadaşlık eden veya sahip olduğu sihirli nesneyi sahibine geri getiren bir hayvandır. Kedi, incelediğimiz masallardaki hayvanlar arasında sık karşılaşılan bir kahramandır. Çoğu hayvan masalında kedi, kendi hünerlerinden bahseden kendisini övmekten hoşlanan bir karakterdir.

"Kedinin Sıçannarınan Helallaşması (62)" masalında kediyi oldukça kurnaz bir karakter olarak görürüz. Kedi, sıçanlara ölmek üzere olduğunu söyler ve akşam olduğu zaman bir fırına gelmelerini ister. Orada onlardan helallik isteyeceğini söyler fakat kedileri fırına kapatıp onları yer. "Aslanınan Kedi (64)", "Kedinin Sıçan Dutması (65)" ve "Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor (106)" masallarında kedi, aslana veya tilkiye tıslayıp, kabarıp kendisinin çok güçlü ve kuvvetli olduğunu anlatır. "Terazi Hakkı (15)" masalında ise tekir kedi ve mırran kedi sahiplerinin onları aç bırakmalarından dert yakınırlar ve birlikte hırsızlık yapmaya karar verirler. Bunun dışında kediyi masal kahramanına yardım ederken ve onu sihirli nesnesine kavuştururken görürüz. "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masalında cadı karının Keloğlan'dan çaldığı sihirli aynayı kedisi geri alır. Aynı şekilde "Sihribaz (12)" masalında da oğlanın sihirbaz tarafından çalınan sihirli yüzüğünü oğlanın köpeği, kedisi ve faresi birlikte geri getirirler.

6.3.1.4 Köpek

Köpek, Türk halk anlatılarında diğer hayvanlara oranla daha az rastlanılan hem sadakatiyle takdir edilen, güvenilen, sadık bir hizmetkâr hem de aşağılanan ve sevilmeyen bir hayvandır. Türklerde kutsal sayılır ve Şamanizm'de de önemli bir hayvandır. Roux, şamanların törenlerde kendilerinde geçtikleri sırada bazen köpek taklidi yaptıklarını, köpek gibi uluyarak ruhları yardıma çağırdıklarından bahseder (Roux, 1998, s. 81-253). Köpeğin aşağılanan, sevilmeyen bir hayvan olmasının

sebeplerinden biri Yaratılış destanında Ülgen'in sözünden çıkıp Erlik'in sözüne inanmasıdır. Böylelikle köpek, yeraltına ait bir unsur olarak karşımıza çıkar (İnan, 1976, s. 91). Türk masallarında ise köpek kahramanın sadık dostu ve yol arkadaşıdır. Zor durumda kalan veya tuzağa düşürülen kahramana yardım eder.

"13. Sihribaz ve 18. Keloğlan'ın Başına Gelenler" masalında köpek benzer görevi üstlenir ve kahramanın çalınan sihirli nesnesini (sihirli yüzüğünü/aynasını) denizin ortasındaki saraydan alıp kahramana geri getirir. Böylece kahramanı içinde bulunduğu zindandan kurtarmayı başarır. "24. Dev Gızı" masalında köpek, dev anasından kaçmaya çalışan karı kocaya yardım eder.

6.3.2 Orman Hayvanları

6.3.2.1 Aslan

Türklerde aslan figürü erken devirlerden itibaren görülmektedir. Aslanın sahip olduğu fiziksel özellikleri, postu ve yelesi onun yiğitliğin simgesidir. Aslan iyinin kötüyü yenmesi, güç, kudret ve zafer gibi terimlerin de sembolüdür (Çoruhlu, 2017, s. 206). Masallarımızda aslan konuşabilen, lider, güçlü, kudretli, adaletli ve kahramana yardımcı olan bir hayvan olarak çıkar. Ayrıca ormanların kralı olarak bilinmektedir.

"Kedinin Sıçan Dutması (65)" masalında aslan bir dernek kurup yeryüzündeki bütün cins hayvanları davet eder. Herkese hünerlerini anlatmasını ve ona göre görev vereceğini söyler. Bu masalda aslanın liderlik vasfı ön plana çıkar. "İki Gardeş (88)" masalında dünya güzelinin kapısında nöbet tutan aslana dünya güzeli sürekli ot verirken kendisine saldırmaya gelen delikanlı et vermiştir. Bunun üzerine aslan sahibini dinlemek yerine delikanlıyı dinlemeye başlamıştır. Burada aslan, kahramanın kapısında nöbet tutarak onu koruyan kahraman konumundadır fakat kendisine kötü muamele yapıldığı için vazifesini yerine getirmez. "Hırsuz Tahsin (1)" ve "Gahrıman Gız (98)" masallarında da padişahın kızını koruyabilmek için kapısında bir aslan ve bir köpek/kaplan nöbet tutar. "Tilkinin Yargıçlığı (94)" masalında aslan ihtiyarladığı için avlanmakta güçlük çeker. Kurda birlikte avlanmayı teklif eder yanlarına da tilkiyi alırlar. İşin sonunda herkes avlayabildiği hayvanları avlayıp getirir ama aslan bölüşmek konusuna geldiğinde hepsini kendisi yemek ister ve ona karşı gelen kurdu

öldürür. Aslan her ne kadar yaşlanmış olsa da hâlâ hayvanlar arasında en güçlü olandır. "Adsız (56)" masalında ise padişahın gözlerinin açılabilmesi için tek çare aslanın sütüdür. Aslan da kendisine yardım eden oğlana iyiliğinin karşılığı olarak sütünü almasına izin verir. Burada aslan sütünün şifalı olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Ayrıca masallarımızda yer alan aslanın da insanlar gibi konuştukları görülmektedir.

6.3.2.2 Ayı

Türk mitolojisinde orman Tanrısı ya da orman ruhunun simgesi olan ayı, at ya da kurt kadar olmasa da önemli bir hayvandır. Şamanizm'de şaman kıyafetlerinin üzerine ayı kemikleri dikilmiştir. Burada ayı, şamanın ruhunun göğe yükselmesinde yardımcıdır (Çoruhlu, 2017, s. 209). Ayı, İslamiyet'ten sonra kaba kuvvetin, aptallığın ve kötü insanın simgesi olarak görülmüştür (Kalafat, 2007, s. 139). Türk masallarında ayı; vahşi, güçlü, kuvvetli ve korkutucu bir hayvandır. Masallarımızda sihirli/konuşan ayı, ayı ile evlilik, ayının kız kaçırıp eş yapması gibi örneklere rastlanılır.

"Ayıdan Guyo (58)" masalında ormanda odunculuk yaparak geçinen karı kocayı gören ayı, onları öldürmemek için üç kızından birisini vermelerini söyler. Aile vermek istemese de ayıdan çok korkarlar, ayı da en küçük kızı zorla alıp kendisine eş yapar. "Yostuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek (79)" masalında babası tarafından dağa terkedilen kızı gören ayı, kızı inine götürüp aile edinir. Bu evlilikten doğan üç erkek çocuk ise ayı özellikleri taşır.

6.3.2.3 Geyik

Türklerde kutsal sayılan hayvanlardan birisi geyiktir. Geyiğin Türk anlatılarında yeri büyüktür. Geyik motifi yer-gök unsurlarına bağlı olarak beyaz, al, kahverengi olarak farklı anlamlara gelir. Beyaz geyik daha çok Tanrı ile ilgili olan ilahe, dişi Tanrı veya ruh durumundadır. Bu sebeple Türklerde beyaz geyik kutsal kabul edilmiştir (Ögel, 2014, s.569-570). Ala veya kahverengi geyikler ise yer ve yeraltı ile ilgili unsurlarla ilişkilendirilmiştir (Çoruhlu, 2017, s. 147). Geyik güzelliği, inceliği, fedakârlığı, merhameti ile anlatılarda yerini almış, yol gösterici ve kurtarıcı olmuştur. Özellikle menkıbeler başta olmak üzere Türk halk anlatılarında evliya gibi yüce şahsiyetlerin

geyik donuna girdiği ve insanları doğru yola yönlendirdiği görülmektedir. İncelenen masallar arasında geyik, don değiştirme motifi olarak karşımıza çıkar.

"Masun Gardaşla (100)" masalında üvey annelerinin zulmünden kaçan bir kız bir erkek kardeşten, erkek olan çok yorulunca pınardan su içmek ister. Üvey anne, bütün sulara büyü yaptığı için pınardan su içen oğlan geyiğe dönüşmüştür.

6.3.2.4 Kaplumbağa

Evrende ilk yaratılan canlılardan biri olan kaplumbağalar (Gezgin, 2007, s. 107), koruyucu kemiksi kabukları, uzun süre açlığa ve susuzluğa dayanabilme özellikleri ve çeşitli iklim koşullarında yaşayabilmelerinden 250 yıla yakın hayatta kalabildikleri tespit edilen canlılardandır. Kaplumbağaların keskin gözlere, güçlü bacak yapısına, gelişmiş hafızaya ve iyi derecede koku alma duyusuna sahip olduğu bilinir. Kaplumbağaların fizyolojik özellikleri zamanla sembolik anlamlar kazanmasına sebep olmuş, Türk inancında uğurlu ve kutsal sayılmış, devletin gücünü, koruyuculuğu, ölümsüzlüğü, sonsuzluğu, sabırlı oluşu, bilgeliği, başarıyı, sakinliği, uysallığı ve kararlılığı simgelemiştir (Şimşek, 2016, s. 52-53).

İncelenen masallar arasında "Yılanınan Gaplumba (47)" da geçen kaplumbağa suya düşen yılana merhamet etmiş ve sırtına alıp nehri geçmesini sağlamıştır. "Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış (67)" masalında kaplumbağa kendisinden daha hızlı olan tavşanla girdiği yarışı sakinliği, sabrı ve kararlığı sayesinde pes etmeyip yolundan vazgeçmediği için kazanmıştır.

6.3.2.5 Kurt

Türklerin kutsiyet atfettiği ve kendi karakterlerinin yansımasını onda buldukları kurt motifi Türk milletinin en önemli sembollerinden biridir. Kurt, Türklerin yaradılışı ve soylarının devamını sağlamasıyla anlatılarda yer alır (Yıldırım, 2000, s. 62). Kurt kutsal kabul edilir, ana-baba gibi görülür, kurtarıcı, yol gösterici, yardımcı, şefkatli ve cesaretli bir hayvan olarak bilinir (Uraz, 1994, s. 143- 144). Mitolojide kozmolojik ögelere bağlı olarak ak kurt saflığa ve temizliğe, al kurt şiddete, kara kurt kötülüğe ve

yeraltı unsurlarına karşılık gelir (Çoruhlu, 2017, s. 205). Türk masallarında kurt güçlü, cesur, kurnaz, akıllı ve rehber olarak karşımıza çıkar.

"Söz Dutmanın Garşulu (29)" masalında avcının oğlu yolda giderken karşılaştığı kurda ekmek verince kurt çocuğa yardım eder ve onu hızlıca istediği yere ulaştırır. Burada kurt kendisine yapılan iyiliği karşılıksız bırakmaz. "Gurdunan Köpek (40)"te semiz bir köpekle karşılaşan kurt, bunun nedeninin köpeğin sahipli oluşu olduğunu öğrenince hür yaşamanın sahipli olmaktan daha iyi olduğunu söyler. Burada kurdun avcılık özelliğinden özgürlüğüne düşkün olduğu görünür. "Üç Ölküz (42)"de kara, ala ve sarı öküz hep birlikte gezerlerken kurt onları kandırıp aralarını bozar ve her birini tek tek yer. Burada da kurt kurnazlığıyla, güçlü ve kuvvetli oluşuyla öne çıkar.

6.3.2.6 Maymun

Daha çok Hint kültüründe görülen maymun Türkler tarafından Budizm dinin etkisiyle benimsenmiştir. Türk inançlarında yaygın bir şekilde yer almayan maymun İslamiyet'ten önce ve sonra on iki hayvanlı Türk takviminde yılı temsil eden simgelerden biri olmuştur (Çoruhlu, 2017, s. 227). Maymun Türk masallarında akıllı, kurnaz, oyunbaz ve yaramaz olarak karşımıza çıkabilmektedir.

"51. Hele Gözüme"de bir adam, manav çırağı olan maymunu esneyerek uyutur ve manavda hırsızlık yapar. Sahibinden dayak yiyen maymun başka bir gün yeniden hırsızlığa gelen adamı tanır, gözlerini eliyle açarak "gözlerimin içine bak" der ve adamı kovar. Bu masalda maymunun kurnaz olduğu görülür.

6.3.2.7 Tavşan

Tavşan, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan hayvanlardan biridir. Şamanist Türk topluluklarında duvarlara, sırıklara, şaman davullarına tavşan derileri asıldığı görülmüştür. Şamanın yardımcı ruhlarından birisidir. On iki hayvanlı Türk takvimine göre Tavşan yılında hükümdar insanlara adaletli ve insaflı davranmış, bolluk ve bereket yılı olarak görülmüştür. Av hayvanı olarak da uğurlu sayılmıştır (Çoruhlu, 2017, s. 156). Türk masallarında da sembolik anlamlarla yer alan tavşan genellikle zeki, hızlı veya korkak oluşuyla bilinmiştir.

“Bizden de Gorkan Varımış (66)” masalında düşmanlarından korkan tavşanlar padişahı tayfasını yanına çağırarak korkusuzca yaşayacakları bir yere göç edeceklerini söyler. “Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış (67)” masalında kaplumbağa yavaş, tavşan ise hızlı, çevik ve atılgan rağmen kaplumbağa yarışı kazanır. Tavşan hızlı olduğu için yarışı kazanacağına çok emindir ve bir ağacın altında uyumaya sonra yarışa devam etmeye karar verir. Neticede kendisine güvenen ve karşısındakini küçümseyen tavşan, kaplumbağayla girdiği yarışı kaybeder.

6.3.2.8 Tilki

Tilki, Türk kültüründe avlanma biçiminden kurnazlıkla özdeşleşmiş bir hayvandır. Düşmanlarından kolaylıkla kurtulup kaçmasını bilir, geniş kulakları sayesinde uzaktaki sesleri işitebilir, gündüzleri uyuyup geceleri avlanır, kürkü sayesinde kıymetlenir. Roux, *Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar* kitabında Türklerin becerikli ordu komutanından bekledikleri; horozun yürekliliğini, tavuğun namusunu, aslanın cesaretini, yabandomuzunun saldırganlığını, tilkinin kurnazlığını, köpeğin direşkenliğini, turna kuşunun uyanıklığını, karganın ölçülü davranmasını, kurdun savaş arzusunu ve ineğin sağlığını taşımalıdır (Roux, 2005, s. 221). Tilki, Türk masallarında sıkça yer alan genellikle masallarda konuşan, yardımcı olan bir hayvandır. Kimi zamanda oldukça akıllı, zeki ve kurnaz bir karakter olarak görülür. İncelediğimiz masallar içerisinde de sıklıkla yer alan kahramanlar arasındadır.

“Tilki ile Köpek (14)”, “Terazi Hakkı (15), “Horozunan Tilki (16)”, “Ferman (35), “Tilkinin Muhtarlı (46)”, “Tilkinin Yargıçlığı (94)”, “Kedinin Ustalığı (96)”, “Karga ile Tilki (105) ve “Tozdan Dumandan Ferman okunmuyor (106)” masallarında tilki genellikle horozu yemek için kandıran, köpekle arkadaşlık yapıp birlikte avlanan, hayvanlara muhtarlık edip onları yemeyi planlayan, tatlı dili ile karşısındakini kandıran bir kahraman olarak karşımıza çıkar.

6.3.2.9 Yılan

Anlatmaya dayalı türlerde önemli bir yer tutan yılan ölümsüzlüğü, şekil değiştirmeyi, yeniden yaşamayı ve kötülüğü sembolize eder. Birçok toplumda kutsal kabul edilen yılan, Türk kozmolojisi, yaratılış ve kıyamet mitlerinde karşımıza çıkar

(Küçükbasmacı, 2017b, s. 200). Türkler yılanı uğurlu (Uraz, 1994, s. 153- 154), göksel ve ata (Roux, 1998, s. 151) olarak tasavvur etmiştir. Şamanizm'de yılan şamanın yardımcısı ve yeraltı ilahı Erlik'in sembolü olarak görülmüştür (Çoruhlu, 2017, s. 23). Osman Turan, on iki hayvanlı Türk takviminde yılan yılını felaket yılı (kuraklık, hile ve hastalığın artması) olarak değerlendirmiştir (Turan, 1941, s. 93). Yılan bedeninde hem zehri hem de panzehri barındırdığı için tıbbın sembolü olmuştur. Türk masallarında yılanlar çoğunlukla kötü niyetli ve tehlikeli karakterler olarak bilinirler. Yalnızca olağanüstü özellikler sahip olan yılanlar padişahı/Şahmeran gibi vücudunun yarısı yılan yarısı insan şeklinde olan yılanlar bilinenlerin aksine olumlu özelliklere sahiptirler.

"Yılanınan Kaplumba (47)" masalında suya düşen yılan, kaplumbağanın yardımıyla karşı kıyıya geçince kaplumbağayı ısırır. Buna karşılık yılan, nedenini soran kaplumbağaya "cibilliyetim böyle" diyerek cevap verir. Bu masalda yılan, kaplumbağanın yardımını istismar eder kötü niyetli bir hayvan olarak betimlenir.

6.3.3 Kuşlar ve Kümes Hayvanları

6.3.3.1 Horoz-tavuk

Türk mitolojisinde tavuk, soy belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. On iki hayvanlı Türk takviminde tavuk yılının savaş, bolluk ve karışıklık içinde geçeceği hastalığın artacağı düşünülmüştür (Turan, 1941, s. 95). Cesur ve zeki bir hayvan olan horoz ise köylülerin canlı saati gibidir. Sabahları uyanma saatinin haberini verir, insanların ibadet etmelerini ve erkenden işlerine başlamalarını sağlar. Savaş ötüşüyle cinlerin kötü eylemlerine son verildiğine inanılan horoz, bazı inançlarda "Cebrail" olarak geçmektedir (Roux, 1998, s. 149). Tavuk ve horoz masallarda konuşan, yarımcı olan sihirli bir hayvan olarak tasvir edilir.

"Ayıdan Guyo (58)" masalında ayı ile zorla evlenen kız, annesine "her ötüşünde altın yumurtlayan horoz" verir. Böylece fakir aile hayatını değiştirebilecek sonsuz bir zenginliğin sahibi olur. Burada horoz bereketli oluşu ve kişiye zenginlik veren özelliğiyle ön plana çıkar. "Horozla Tilki (95)" masalında horozun zekâsını ve

uyanıklığını gösterir. Tilki tarafından yenilecek olan horoz, tilkiyi kandırarak kaçmayı başarır.

6.3.3.2 Kuş

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip kuşlar bir totem değil de her boyun kendisinin tanınmasını sağlayacak bir arma/sembol olarak bayraklarda bulunmuştur. Yaratılış destanlarında kuşlar, denizin dibinden toprak çıkarma içini gerçekleştiren varlıklar olmuşlardır. Türklerde kuş, Gök Tanrı'nın idaresindeki bir varlıktır ve kutsaldır. Bu nedenle kuş uğurlu ve insana iyilik yapan bir hayvandır. Diğer yandan Şamanizm inancı içinde ölen kişinin ruhu bir kuş olarak göğe yükselir (Sever, 1999, 83- 88).

Kuşlar özellikle masallarda yardımcı hayvan motifi olarak karşımıza çıkar. Masallarda farklı özelliklerle donatılmış bütün kuşlar kahramana yardım eder, onu sıkıntıdan kurtarır. Masalların büyük bir kısmında kuşlar türleriyle değil de "kuş" tabiriyle anılır. Kimi zaman da "güvercin, kartal, serçe" gibi tür isimleriyle masallarda yer alırlar.

"Hırsız Tahsin (1)" masalında padişahın kızının ölümüne sebep olabilecek uyku ilacı şişesinin yerini cama konan bir kuş gösterir ve şişeyi kırması gerektiğini söyler. "Leyleyin Namusu (53)" masalında leylek yumurtaları bir adam tarafından kaz yumurtalarıyla değiştirilince erkek leylek dişisini namussuzlukla suçlayarak döverek öldürür. Burada kadının/dişinin namusunu koruması gerektiği düşüncesinin hayvan masallarına yansıdığı görülmektedir. "Serçenin Gahrimannı (52)" masalında serçe ile kartalı görürüz. Süleyman Peygamber, kartaldan serçeyi çağırmasını ister. Serçe ise dişisi yanında olduğu için kartalı tersler. Durumu öğrenen Süleyman Peygamber, dişisinin yanında olduğu için serçeye hak verir. Bu masalda hayvanda olsa kadının (dişinin) önemli görülür. "Ali Cengiz Oyunu (90)" masalında oğlan, ihtiyardan kaçmak için önce güvercin sonra da kartal şekline girip uçup gider. Masallarda kahramanların kuş olup uçup gitmesi motifi sıklıkla kullanılır. Kahraman içinde bulunduğu güçlüklerden bu şekilde sıyrılmış olur.

6.3.4 Diğer Hayvanlar

6.3.4.1 Ağustos böceği

Ağustos böceği Türk masallarında genellikle tembelliğin sembolüdür. Diğer hayvanlar çalışmakla meşgulken ağustos böceği tembel tembel dolaşır veya şarkı söyler. Şarkı söylemesi yönüyle masallara eğlence ve neşe katarken tembel olması yönüyle dinleyicilere veya okuyuculara bir ders verme amacı güder.

"Avustos Böceyi (49)" masalında ağustos böceği yaz boyunca çalıp söyler, tembellik eder, kış gelince de karıncaya nereden yemek bulabileceğini sorar.

6.3.4.2 Balık

Balık, evren tasarımında dünyanın üzerinde durduğuna inanılan kutsal bir varlıktır (Bayat, 2007, s. 38). Özellikle göl ve nehir kıyılarında yaşayan Türk topluluklarında balık; bolluğun, bereketin, zenginliğin, kısmetin, dişiliğin, üremenin, bilgeliğin, masumiyetin, rehberliğin, koruyuculuğun, kurtarıcılığın ve Hz. Hızır'ın sembolüdür (Şimşek, 2012, s. 381). Masallarda balık, konuşan, dilekleri yerine getiren, hastalara şifa veren bir hayvan olarak tasvir edilir. Diğer hayvanlara kıyasla balık, masallarımızda daha az karşımıza çıkar.

"Baltabıyık (22)" masalında da padişahın ayaklarının iyileşebilmesi için başı kırmızı ve gövdesi diğer balıklardan daha küçük olan balıklar padişahının bulunması gerekir. Balıkçılar tarafından yakalanan bu güzel balığa şehzade kıyamaz ve denize atılmasını emreder. Bunun üzerine padişah şehzadenin ölüm emrini verir. Balıklar padişahı ise "Baltabıyık" adında bir insan olarak şehzadeye görünür, her daim ona yardım eder ve yaptığı iyiliğin karşılığını verir.

6.3.4.3 Fare-sıçan

Eski Türklerde sıçan (sıçgan) olarak bilinen fare on iki hayvanlı Türk takviminin ilk yılıdır. Sıçgan yılı karışıklığın ve kargaşanın görüldüğü verimsiz bir yıl olarak bilinir (Turan, 1941, s. 101). Türk masallarında da fare/sıçan küçük, kurnaz bir karakter

olarak karşımıza çıkar. İncelediğimiz masallarda da sıklıkla yer alan hayvanlardan biridir.

"İyilin Sonu (12)", "Sihribaz (13)" ve "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masallarında oğlanın sihirli nesnesi (sihirli yüzüğü/aynası) cadı karı veya sihirbaz tarafından çalınınca padişah, oğlanı zindana atar. Oğlanı atıldığı zindandan kurtaran ve sihirli nesnelerini aklını kullanarak denizin ortasındaki saraydan almayı başaran yardımcı kahraman faredir. Bu masalda fare, çaresiz durumda olan kahramanın karşısına beklenmedik bir anda çıkar ve onun içinde bulunduğu surumdan kurtulmasını sağlar. "Sıçannarın Gurultayı (63)" masalında sıçanların bir araya gelerek kendilerine kurultay kurup başlarına da bir reis seçerler. Kurultayda kendilerine sürekli saldıran tekir kediden kurtulmanın yollarını ararlar.

6.3.4.4 Karınca

Karıncalar çalışkanlıklarıyla, yuvasına her daim yiyecek taşımalarıyla ve kendisinden beklenmeyecek derecede zor işleri başara bilinen zararsız küçük canlılardır. Şamanizm inancında hayvan kılığındaki yardımcı ruhlar olarak kabul edilirler (Yıldırım, 2004, s. 373). Bu canlılar masallarda sevimli, çalışkan, yardımsever hayvanlar olarak tasvir edilirler.

"Avustos Böceyi (48)" masalında tüm yazını çalışarak geçiren karınca, kendisinden yiyecek isteyen ağustos böceğine ders niteliğinde "Eh yazın çalan gışın oynar hadi işine" cevabını verir. Çünkü karınca yaz boyunca çalışıp, emek verir ve tembelliğin sonuçlarını öğretir.

İncelediğimiz masallarda "İnsanlar" başlığında 34, "Gerçeküstü Varlıklar" başlığında 6, "Hayvanlar" başlığında 19 farklı kahraman tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz kahramanları tekrarlanma sıklığına göre "nadir ve sık görülen kahramanlar" olarak aşağıdaki şekilde tablolaştırmak mümkündür. Nadir görülen kahramanların tekrarlanma sıklığı beş ve beşten az, sık görülen kahramanların tekrarlanma sıklığı ise altı ve üzeri olarak düşünülmüştür.

Tablo 6.1 Masallarda görülen kahramanların tekrarlanma sıklığı

Sık Görülen Masal Kahramanları	**Tekrarlanma Sıklığı**
Padişah	29
Şehzade	10
Harami-haydut-hırsız	10
Anne-üvey anne-kaynana	10
Padişah kızı	9
Keloğlan	9
Asker	9
Avcı	9
Kızlar	9
Aptal	8
Cadı/kocakarı	8
Tilki	8
Kedi	7
Baba	6
Arap	6
Aslan	6
Padişah hanımı	5
Balıkçı	5
Derviş	4
Köse	4
Çiftçi-rençper	4
Hamamcı-hamame	4
Oduncu	4
Oğullar	4
Devler	4
Yılanlar padişahı	4
Kurt	4
Kuş	4
Fare-sıçan	4
Kadı	3
Çoban	3
Periler-inler-cinler	3
Keçi-koyun-kuzu	3
Köpek	3
Vezir, hanımı ve çocuğu	2
Din adamları	2
Müneccim	2
Korkak	2
Halayık-hizmetçi	2
Dilenci	2
Cüce-Parmak Çocuk	2
At	2
Ayı	2
Tavşan	2
Horoz	2
Ebe	1
Kuyumcu	1
Sihirbaz	1

Tablo 6.1'in devamı

Sık Görülen Masal Kahramanları	Tekrarlanma Sıklığı
Terzi	1
Zümrüdüanka kuşu	1
Geyik	1
Kaplumbağa	1
Maymun	1
Yılan	1
Ağustos böceği	1
Balık	1
Karınca	1

İncelenen masallarda sık görülen kahramanlar şu şekildedir; padişah, şehzade, harami-haydut-hırsız, anne-üvey anne-kaynana, padişah kızı, Keloğlan, asker, avcı, kızlar, aptal, cadı-kocakarı, tilki, baba, Arap ve kedidir. Bu grupta yer alan kahramanların ağırlıklı olarak insanlardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Masallarda nadir görülen kahramanlar şu şekildedir; padişah hanımı, balıkçı, tembel, ebe, kuyumcu, sihirbaz, terzi, Zümrüdüanka kuşu, geyik, kaplumbağa, maymun, yılan, ağustos böceği, balık, karınca, vezir, hanımı ve çocuğu, din adamları, müneccim, korkak, halayık-hizmetçi, dilenci, cüce-Parmak Çocuk, at, ayı, tavşan, horoz, kadı, çoban, periler-inler-cinler, keçi-koyun-kuzu, köpek, derviş, köse, çiftçi-rençper, hamamcı-hamame, oduncu, oğullar, devler, yılanlar padişahı, kurt, kuş, fare. Görüldüğü üzere nadir görülen kahramanların birçoğunu hayvanlar oluşturmaktadır. İncelediğimiz masallarda hayvan çeşitliliğinin olduğunu da söylemek mümkündür.

7. MASALLARIN MEKÂNLARI

Masalların mekânı, hikâyenin geçtiği hayali bir dünyayı temsil eder. Bu dünya, gerçeklikten ayrılan fantastik, masalsı ve büyülü unsurlarla dolu bir ortama sahiptir. Masalların mekânları, olayların geliştiği yerleri ve çevresini anlatarak hikâyenin atmosferini ve kahramanların maceralarını şekillendirir. Masalın türüne, kökenine ve amacına göre mekânlar farklılık gösterebilir. Örneğin, bir peri masalında ormanlar, kaleler ve büyülü diyarlar ön planda olabilirken bir köy masalında sıradan köy evleri, tarlalar ve çayırlar önem kazanabilir. Masalların mekânları sınırsız hayal gücüyle şekillendirilebilir. Bu mekânlar, dinleyicinin veya okuyucunun hayal gücünü canlandırarak masalın büyülü dünyasına katılmasını sağlar. Boratav, masal mekânı hakkında şunları söyler:

> Mekân için "masal mekânı"ndan; zaman için ise "masal zamanı" ya da "masallara özgü zaman"dan söz etmek mümkündür. Hayal ürünü olan ve inandırıcılık gibi bir iddiası olmayan masallarda geçen mekânlar çoğu kez belirsiz ya da muhayyel mekânlardır (bazen de Hint, Çin ve Maçin gibi klasik masal mekânlarıdır) fakat, bütün masallar için mekân tamamen belirsiz ya da muhayyel değildir. "Asıl halk masalları" kategorisine dâhil edilen pek çok masalda, belirsiz ya da Çin, Maçin ve Hint gibi klasik masal mekânlarının yanı sıra, bilinen mekânlara da yer verilmektedir. Belli bir coğrafya üzerinde gündelik hayatını yaşayarak masalları yaratan anlatıcıların meydana getirdikleri bu tür ürünlerde gündelik hayat unsurlarına ve tanıdık, bildik mekânlara yer vermesi beklenen bir şeydir. Fakat yine de yer adlarının yerine başka yer adları konulduğunda, anlatının etkilenmediği görülecektir (Boratav, 1988, s. 154).

Masallarda çoğu zaman belirli bir yeri bulmak pek mümkün değildir. Çünkü masalda geçen yerler çoğunlukla insanın hayal gücünün sınırlarını zorlayabilir ve insanların bu yerlere ulaşabilmesi de oldukça güçtür. Masalın geçtiği yer veya zaman hakkında masal, bu sorulara "bir memlekette" veya "evvel zaman içinde" gibi genel ifadelerle cevap verir. Masallarda geçen başlıca yerler Kafdağı ve onun arkasındaki ülkeler, periler padişahının ülkesi, yılanlar padişahının ülkesi, devin ülkesi, yerin yedi kat altı vb. gibi mekânlardır. Bu yerlerin seçilmesinin sebebi ise anlatının daha masalsı ve büyülü bir hale gelmesinin istenmesindendir. Masal kahramanları genellikle üvey anne zulmünden kaçmak, kaybedilen anneyi/babayı/kardeşi/eşi veya sevgiliyi aramak, evlenmek istemek, servet kazanmak, düşmanla mücadele etmek gibi sebeplerle yolculuğa çıkarlar. Masal kahramanlarının yolları da orman, dağ, ova, deniz, saray gibi yerlerden geçmektedir. Bazen de masal kahramanının verdiği yer adı, onun

macerasının hangi mekânda geçtiğini ima eder ve hikâyenin duygusunu ya da ortamını güçlendirir. İncelediğimiz "Keçi Kız (70)" masalında da iki kez düğüne giden keçi kızın kaynanası, gelinini hakir görür ve hamur yaparken "sen anlamazsın" diyerek yanından uzaklaştırır. Birisinde kızın kafasına oklavayı diğerinde ise bislacı vurur. Keçi kız da düğüne süslenerek gider ve kaynanasının yanına oturur. Kendisini tanımayan kaynanasının ilk nerelisin sorusuna "oklovo köylüyün" ikinci nerelisin sorusuna da "bislaç mahallesindenim" der. Bu masalın altında aslında kişinin nereli olduğundan ziyade kendisini hakir gören kaynanasına ders verme isteği yatar.

Kahramanların çıktıkları yolculuklar bir macera gibi görünse de aslında kahramanın iç dünyasında gerçekleşen bir yolculuktur. Bu yolculukta kahraman, kendi değerlerini, inançlarını ve yeteneklerini keşfeder, olgunlaşır ve yeni bir perspektifle hayata bakar. Bu nedenle dar ve kapalı mekânlar kahramanın içsel yolculuğunu destekleyen önemli unsurlardandır. Her bir mekân, masalın temaları, karakterlerin maceraları ve anlatının ilerleyişiyle bağlantılıdır. Kullanılan mekânlar genellikle sembolik anlamlar içerir. Örneğin, dar ve karanlık bir mağara kahramanın içsel yolculuğunu ve yaşadığı/ yaşayabileceği zorlukları temsil ederken, geniş ve aydınlık bir bahçe huzurun sembolü olabilir. Masal anlatıcısı, okuyucusuna veya dinleyicisine masalın dünyasını, duygusal durumlarını veya karakterlerin iç dünyalarını daha etkileyici bir şekilde anlatabilmek veya iletebilmek için mekânları sembolik ve anlamlı bir şekilde kullanır.

Masalların mekânları genellikle geniş ve dar olmak üzere; dar mekânlar da kendi içinde açık/kapalı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Biz de tespit ettiğimiz mekânları geniş ve dar olarak, dar mekânları da açık ve kapalı olarak inceledik. 106 masal metninde en sık karşılaştığımız veya kahramanın zorlu yolculuğuna çıkması, pek çok konuda mücadele vermesi, iç dünyasında sıkıntılar çekmesi gibi rolleriyle masal mekânı için önemli olduğunu düşündüğümüz mekânlar su kaynakları, dağ, ağaçlar, saray/köşk/konak, ev, hamam ve penceredir. Bu mekânlar ilgili bölümlerde incelenmiş ve elde ettiğimiz bulgular yazılırken parantez içinde masalın numarası verilmiştir. Geriye kalan mekânlar ise tablolarda gösterilmiştir.

7.1 Geniş Mekânlar

Geniş mekânlar genellikle masal kahramanlarının yaşadıkları veya çeşitli sebeplerle seyahat ettikleri şehirler veya ülkelerdir. Ozanoğlu'nun derlediği "Köse Madaz (5)"da Safranbolu, "Mehmet A İstanbul (8)"da Araç, Beyoğlu, İstanbul, Karabük, Kasımpaşa ve Zonguldak, "Galbur (11)", "Kötülüğün Sonu (17) ve "Üç Hovarta Bir Dolapta (39)" masallarında İstanbul Türkiye sınırları içerisinde yer alan mekânlardır. "Hırsız Tahsin (1)"de Avrupa, "Baltabıyık (22)"da Hindistan ve Mısır, Türkiye sınırları dışında yer alan mekânlardır. "Gahrıman Padişah Goca Guş (83)" masalında da geniş mekân olarak efsanevi Kafdağı karşımıza çıkar. İncelenen masallar Kastamonu'nun ilçe ve köylerinden derlenmiş olduğu için Kastamonu, Araç ve Zonguldak gibi gerçek mekânlara atıfta bulunulması doğaldır. Bazı masallarda da Avrupa, Hindistan ve Mısır gibi geniş mekânların kullanılıyor olması gerçek mekânlara atıfta bulunmanın yanı sıra hayali mekânlara da dayanabileceğini göstermektedir. Örneğin "Hırsız Tahsin (1)" masalında, padişahın küçük kızı babasının hazinesine dadanan Tahsin'i kafasından yaralar. Hırsız Tahsin de Avrupa'ya giderek kafasını tamir ettirir ve kafasında hiçbir iz kalmaz. Bu masalda Avrupa gerçek bir mekân olarak karşımıza çıkar. "Gahrıman Padişah Goca Guş (83)" masalında da geniş mekân olarakef Kafdağı yer almaktadır. Kafdağı genellikle mitolojik ve masalsı unsurlarla dolu bir dağ olarak betimlenir; genişlik, yükseklik ve büyüklük kavramlarıyla ilişkilendirilir. Masallarda genellikle kahramanların zorlu maceralara atıldığı, büyülü varlıklarla karşılaştığı ve sıra dışı deneyimler yaşadığı bir mekân olarak gösterilir. Çünkü kimi zaman ise anlatıcı, masala efsanevi unsurlar ekleyerek dinleyiciyi masalın büyülü dünyasına çekmek isteyebilir.

7.2 Dar Mekânlar

Ozanoğlu'nun derlediği masallarda geçen dar mekânlar çok çeşitlidir. Bunlar genellikle sınırlı bir bölgeyi ifade eden belirli bir coğrafi yeri veya bir işin yapıldığı yeri gösteren mekânlardır. Örneğin; bir dükkân, bir ahır, bir nehir veya bir Pazar gibi yerler dar mekânlar olarak karşımıza çıkabilir. Bu mekânlar, olayların gelişimini ve karakterlerin davranışlarını şekillendirerek insanlarda gerçeklik ve tanıdıklık hissini uyandırır. Bu his masal okuyucusunu veya dinleyicisini hikâyeye daha fazla bağlar ve masal dünyasına davet eder. Pek çok masal da olduğu gibi incelediğimiz masallarda

da dar mekânlar oldukça fazladır. İnceleme de açık ve kapalı mekânlar ikiye ayrılarak incelenmiş, en çok geçen ve masal dünyasında kahramanın yolculuğunda önemli, onu koruyan, yardımcı olan, kendisini güvende hissetmesini sağlayan bazı mekânlar açıklanmış ve mekânın geçtiği masal numarası parantez içinde verilmiştir. Geriye kalan masallarda çok geçse bile kahramanın hayatına olumlu veya olumsuz etki etmeyen, daha az geçen veya nadir görülen mekânlar ise tablolarda gösterilmiştir.

7.2.1 Dar Açık Mekânlar

İncelediğimiz masallarda su kaynakları (deniz, ırmak, pınar, dere, çeşme yanı, havuz vb.), mahalle/köy/kasaba, dağ, ağaç (söğüt, kavak, çam ağacı, çalının dibi vb.), çarşı/Pazar, şehir/kent, harman yeri/tarla, çayır/kır, köprü, ova/yayla, bahçe, şark vilayeti, yeryüzü gibi mekânlar "dar açık mekânlar" olarak karşımıza çıkar.

7.2.1.1 Su kaynakları

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların içerisinde çay, çeşme, deniz, dere, göl, havuz, ırmak, nehir ve pınar gibi "su kaynakları"na sıklıkla rastlanmaktadır. Masallarda deniz kenarı, deniz ortası, ırmak kenarı, çeşme yanı, pınar başı gibi su kaynaklarıyla ilgili mekân bildiren ifadeler de geçmektedir. Bu mekânlar, masallardaki kahramanların dönüşüme uğradıkları, yardımcı karakterlerle karşılaştıkları ve maceralarının dönüm noktalarının yaşandığı yerler olarak kullanılır. Su kenarları olağanüstü olayların gerçekleşeceği efsunlu ve gizemli bir mekândır (Alsaç, 2021, s. 178). Su, masallardaki yardımcı kahramanların veya sihirli varlıkların ortaya çıktığı bir aracı olarak kullanılır (17, 54, 56, 59, 100, 82). Masallarda pınar, boyut değiştirme metaforu sayesinde gerçek mekândan ayrılarak fantastik mekâna geçişi sağlamaktadır (13, 18, 20). Kahramanların kaderinin değiştiği veya önemli olayların gerçekleştiği yerler olarak sıkça kullanılır (8, 14, 26, 27, 31, 47, 84, 87, 96, 99). Özellikle evlilik temasının işlendiği masallarda, kahramanlar genellikle evlenecekleri kişiyi bir pınar başında bulurlar (22, 91). Çeşme, masallarda genellikle bir sınama, dönüşüm veya sihirli bir yer olarak tasvir edilir (Alsaç, 2021, s. 213-214). Çeşme hem bir sınama ve dönüşüm noktası olarak işlev görürken hem de tehlike ve sihirli öğelerin bulunduğu

bir mekân olarak hikâyeye etki eder. Seçilen mekân kahramanın maceralarını başlatır ve karşılaşacağı zorlukları temsil eder, masalın ilerleyişine de yön verir (57, 82, 88).

7.2.1.2 Dağ

İncelediğimiz masallarda en sık geçen mekânlardan biri dünyanın direği olarak bilinen dağlardır. Yüksek ve görkemli oluşuyla insanlardan saygı, heybetli ve ulu tepeleriyle de korku, gizem ve merak uyandırmıştır. Eski Türklerde Tanrı'nın varlığı göklerde olduğu düşünüldüğü için dağlar Tanrı'ya ulaşma noktasıdır. Dağlar aynı zamanda insanların hem de diğer bütün canlıların yaşam alanıdır. Canlıların kendilerini güvende hissettikleri bir mekândır (Ozan, 2017, s. 133-145). Dağların sahip oldukları özellikler masallara da güçlü ve etkileyici bir hava katar. Bazen sınırları ve engelleri temsil eden dağlarda kahramanlar zorlukları yenmek için dağları aşmak veya tırmanmak zorunda kalır. Dağlar, aşkın zorluklarını, engellerini ve sınırlarını temsil eder, kahramanın mücadele etmesini ve fedakârlık yapmasını gerektirir (59). Dağları aştığında kahraman, sevgilisine ve mutluluğa ulaşır (76). Masallarda ıssız ve tenha bir mekân olarak betimlenen dağlar, kahramanın yalnızlık ve zorluklarla dolu bir yolculuğa çıktığını sembolize eder (6, 13). Masal kahramanları babalar, üvey anneler, kötü kalpli kardeşler veya kumalar gibi kahramandan tarafından dağa terkedilir (23, 69, 79, 89). Helimoğlu Yavuz "masallarda dağ başlarına terk edilmiş zavallı günahsız kız[ları] daima iyi kalpli bir çoban, bir çiftçi bazen de bir şehzadenin bul[duğunu] söyler" (Helimoğlu Yavuz, 2002, s. 29). Özellikle dağa terkedilen kızların kurtarıcılarıyla evlenmekten başka çaresi olmadığı görülür (58). Kahraman açık, aydınlık bir mekânda olmasına rağmen ruhsal sıkıntılar çekmeye başlar ve iç aleminde karanlık bir mekâna geçer.

7.2.1.3 Ağaç

İncelediğimiz masallarda en sık geçen diğer dar açık mekân Türk mitolojisinde her şeyden önce varoluşu, hayatı, canlılığı ve bereketi temsil eden ağaçlardır. Bu ağaçlar söğüt, çam, kavak, servi gibi belli başlı ağaçlardır. Hayat ağacı yerin altına inen kökleri ile yeraltı, göğe yükselen gövdesi ile yeryüzü, göğe uzanan dal ve yapraklarıyla gökyüzüne uzanması sebebiyle yer-su ve gök kültü içinde birleştirici bir öge olarak

yer alır. İlk insandan itibaren bütün canlılar hayat ağacından beslenir. Türk kültüründe kayın, çam, ardıç, çınar, servi, sedir gibi ağaçlar yalnız ve sığınılan gölgeli, büyük azametli, kaba olmaları, meyvesiz ve yapraklarını dökmemeleri gibi sebeplerle kutsal sayılırlar (Ergun, 2017, s. 119-131). Türk masallarında da yer alan ağaçlar koruyucudur, kahramanları kötülüklerden uzaklaştırır ve güvenliğini sağlar (25, 55, 67, 69, 91). Başı sıkışan kahraman ağacın gölgesine, dalına sığınabilir, meyvesiyle karnını doyurabilir (16, 21, 32, 82). Aynı zamanda belli ağaçlar hastalıkları iyileştirme ve şifa verme özelliğine de sahiptir ve ağaçların altında inlerin, cinlerin ve perilerin hazineleri saklı olabilir (17).

7.2.2 Dar Kapalı Mekânlar

İncelediğimiz masallarda geçen ev, cami, çarşı, dam/ahır, değirmen, dükkân, fırın, hamam, hapishane, kahvehane, kiler/mutfak, oda, konak/köşk/saray, kuyu, mağara, otel, pencere, tekne/vapur ve tımarhane gibi yerler "dar kapalı mekânlar" olarak karşımıza çıkmaktadır.

7.2.2.1 Ev-kulübe

Kapalı mekânlar disiplin ve boyun eğme yeridir. Tutsak edilen kahraman ruhsal olarak da kendisini bu durumun içinde bulur. Boğucu veya yutucu olarak düşünülen bu mekânlar kaçışın istendiği arzu edilmeyen yerlerdir. Fevziye Alsaç'a göre "Kapalı/dar/labirent mekân kahramanın korkuyla yüzleşerek değişimi/dönüşümüdür; labirentin içinde düşmanlarıyla/korkularıyla yüzleşir. Bu durum zorlu bir mücadeleyle birlikte psikolojik olarak tahrip yaratan bir süreçtir. Kahramanın ruh haline bağlı olarak kapalı/dar/labirent mekân; korkunun, umutsuzluğun ve çaresizliğin somutlaşan metaforik bir imgeyle anlam kazanmasıdır" (Alsaç, 2021, s. 198-206).

İncelediğimiz masallarda en sık geçen dar kapalı mekân evler (yılanlar padişahı ve devin evi dahil) veya kulübelerdir. Statü göstergelerinden biri olan evlerde/kulübelerde genellikle fakir ve meslekleri odunculuk veya çiftçilik olan kişiler yaşar. Kahramanlarının evlerde veya kulübelerde yaşıyor oluşu bize statülerini gösterirken devin veya yılanlar padişahının evi daha çok asıl olayların yaşandığı mekânı gösterir. Kahraman bu mekânlara girdikten sonra yolculuğa başlar.

Üvey anne, dev, cadı karı, şehzade, padişah gibi varlıklar kahramanı labirentleşen sıkıcı bir mekâna hapseder. Özellikle ev, kadınlar ve çocuklar için sığınılan korunaklı bir limandır. Fakat evdeki tehditler yüzünden (üvey anne, dev vb.) kadınlar veya çocuklar evin dışına itilir. Kahraman, kendisini tehdit olarak gören başka bir kahraman tarafından evden dışarıya atılır veya kahraman ölmemek için kendi isteğiyle yola düşer ve böylelikle yeni maceralara atılmış olur (55, 57, 59, 69, 88, 79, 91, 100). Yolu yılanlar padişahının evine düşen kahramanın hayatı ise ondan aldığı sihirli nesne sayesinde tamamen değişir (12, 18). Kahraman devin veya Arap'ın evine giderse ölüme karşı mücadele etmeye başlar. Böylece kahraman iç karartıcı bir mekânın içine girer (24, 32, 56, 82).

7.2.2.2 Saray-köşk-konak

İncelediğimiz masallarda evden sonra en çok geçen dar kapalı mekân saray, köşk ve konaktır. Masalda kullanılan bu mekânlar sayesinde sınıfsal farklılıklar görülür. Halk tabakasına mensup kişiler köylerde bulunan evlerinde yaşarken sosyal sınıfı ve statüsü iyi olan padişah, şehzade, Beyoğlu ve kadı gibi kimseler saray, köşk veya konak gibi yerlerde yaşarlar.

Saraylar hırsızlık yapılmak (27, 61), bir kişiyi öldürmek (1, 68, 98), bir davanın görülmesi (34) için gidilen veya padişah ya da şehzade tarafından hapse atılmak (3), zengin olunca padişahın sarayının karşısına saray yaptırmak (12, 13, 18, 54) gibi olaylarda karşımıza çıkan bir mekândır. Kahramanların mücadeleleri saraya girdikleri andan itibaren başlamış olur. Bazen bu mücadele kendi saraylarını yaptırmalarını ile son bulur. Hapse atılan veya birisi tarafından öldürüleceğini bilen kahraman içsel bir sıkıntının içine düşer. Kahraman yaşadığı her günü endişe içinde geçirir ve karşılaştığı durumdan kurtulmanın yollarını arar.

7.2.2.3 Hamam

İnsanoğlu su kültüne bağlı olarak sudan korkmuş ve ona saygı duymuştur. Zamanla su temizlenme ve günahlardan arınma gibi nedenlerle kullanılmaya başlanmıştır. Türk masallarında pek çok işlevi ile yer alan hamamlar, incelediğimiz masallarda yıkanma, tuzağa düşürülme, doğum yapma veya tedavilerin yapıldığı mekân olarak karşımıza

çıkar. Zindandan kurtulan Keloğlan, kocası ölen kadın, fakir kızla annesi, kambur adam, fakir kadın veya karı koca yıkanmak için hamama gider (18, 28, 58, 72, 85, 93, 104). Balıkçı oğlan zengin olunca kendisine hamam yaptırır (54). Padişah dünya güzeliyle evlenebilmek için kırk gün boyunca hamama gider (97). Fakir kadın hamamda doğum yapar (89). Hamamda yıkan kambur adama hamamda yaşayan inler, cinler ve periler sağlık vererek kamburunu ondan alırlar (85). Hamamda doğum yapan kadının bebeğine ise inler, cinler ve periler üç olağanüstü özellik hediye ederler. Başka bir masalda ise anne, üvey kızını hamamda öldürmeye çalışır fakat başarılı olamaz (100).

7.2.2.4 Pencere

Pencere, Türk toplumunda yerleşik kültürün etkisiyle evlere dahil olmuş olan ve kapılardan sonra dış dünyaya açılan ikinci mekândır. Özellikle kadın için pencere evin içinden çıkmadan dış dünyayla iletişim kurabileceği tek yerdir. Dış dünyayla ilişki kurmak için seçilen bu mekân ancak sınırlı bir ilişkiye müsaade edebilir. Kahramanlar pencerede görüp âşık olurlar veya pencereden kaçıp yollara düşerler (Ölçer Özünel, 2017, s. 55). Padişahın kızı pencereden bakarken şehzade, kıza âşık olur (22). Öldürülmek üzere olan kızı kurtarmak için pencereye bir kuş konar (1). Oduncu ile sihirlerini yarıştıran sihirbaz hile yaparak pencereden uçup gider (13). Oduncu delikanlı, sevdiği kızın odasına pencereden girer (13). Hırsız, padişahın sarayına pencereden girer (27, 61). Padişahın kızı pencereden gördüğü Adsız oğlanı seyreder (56). Padişah, öldürmek istediği kızın evine pencereden girer (1, 68, 98). Karanlık Baba'yla evlenen Ayşe pencere kenarında oturarak günlerini geçirir (73). Padişahın karısı pencere kenarında bir kutuyu açınca Mısır padişahının sarayına uçar (76).

İncelenen masallarda kullanılan Hindistan, Mısır, Safranbolu, İstanbul, Araç, kuyular, dağlar, mağaralar, denizler, evler, konaklar, saraylar, bahçeler gibi dar ve geniş mekânlar, masalın anlatısıyla yakından ilişkilidir ve rastgele seçilmez. Her bir mekân, masalın temaları, karakterlerin maceraları ve anlatının ilerleyişiyle bağlantılıdır. Kullanılan mekânlar genellikle sembolik anlamlar içerir. Örneğin, dar ve karanlık bir mağara kahramanın içsel yolculuğunu ve yaşadığı/yaşayabileceği zorlukları temsil ederken, geniş ve aydınlık bir bahçe huzurun sembolü olabilir. Masal anlatıcısı,

okuyucusuna veya dinleyicisine masalın dünyasını, duygusal durumlarını veya karakterlerin iç dünyalarını daha etkileyici bir şekilde anlatabilmek veya iletebilmek için mekânları sembolik ve anlamlı bir şekilde kullanır. Bunu yaparken de içinde bulunduğu toplumsal yapıdan ayrılamazlar. Öte yandan da masalların fantastik bir dünyası olduğu için anlatıcı, anlatıcı, masala efsanevi unsurlar ekleyerek dinleyiciyi masalın büyülü dünyasına çekmek isteyebilir. Bu yüzden de masal mekânında Kafdağı gibi efsanevi dağlara yer verebilir.

Tablo 7.1 Masallarda geniş mekânların dağılımı

Geniş Mekânlar	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Tekrar Etme Sıklığı
İstanbul	8, 11, 17, 39	4
Avrupa	1	1
Safranbolu	5	1
Araç	8	1
Beyoğlu	8	1
Karabük	8	1
Kasımpaşa	8	1
Zonguldak	8	1
Hindistan	22	1
Mısır	22	1
Kafdağı	83	1

İncelenen masallarda geniş mekânlar, dar mekânlara oranla daha az karşımıza çıkmaktadır. En fazla karşılaşılan mekân İstanbul olmuştur. Geriye kalan Avrupa, Araç, Beyoğlu, Kafdağı, Kasımpaşa, Mısır, Safranbolu, Karabük ve Zonguldak masallarda birer kez geçmektedir.

Tablo 7.2 Masallarda dar açık mekânların dağılımı

Dar Açık Mekânlar	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Tekrar Etme Sıklığı
Su kaynakları (deniz, ırmak, pınar, dere, suyun başı, çeşme yanı, havuz vb.)	8, 13, 14, 17, 18, 20, 22, 26, 99, 27, 31, 47, 54, 56, 57, 82, 84, 87, 88, 91, 96,	21
Mahalle-köy-kasaba	6, 9, 11, 12, 17, 19, 23, 24, 29, 34, 36, 37, 57,58, 68, 69, 70, 77, 81, 91	20
Dağ	6, 13, 16, 23, 42, 58, 59, 64, 69, 76, 79, 81, 89, 95, 101	15
Ağaç (söğüt ağacı, kavak, çam ağacı, çalının dibi vb.)	16, 17, 21, 25, 32, 82, 55, 67, 69, 91	11
Çarşı-pazar	6, 12, 74, 90, 93, 98	6
Şehir-kent	12, 14, 19, 57, 71	5
Harman yeri-tarla	11, 28, 58, 82	4

Tablo 7.2'nin devamı

Dar Açık Mekânlar	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Tekrar Etme Sıklığı
Çayır-kır	3, 24, 66	3
Köprü	12, 36, 75	3
Orman	84, 94, 99	3
Ova-yayla	3, 22	2
Bahçe	70	1
Şark vilayeti	34	1
Yeryüzü	21	1

Masallarda geçen ağaçla ilgili dar açık mekânları, "Ağaç" başlığı içinde topladık. Bunlar; ağacın altı, ağacın tepesi, ağacın üstü, ağaç, ağaç dalı, ahlat ağacı, çamın altı, çamın başı, çamın dibi, çamın doruğu, çamın tepesi, çamın üstü, incirin dalı, kavağın dibi, kavak, meşe ağacının dibi, nar ağacı, selvi kavağı ve söğüt ağacı gibi mekânlardır. Masallarda geçen çeşmeyle ilgili dar açık mekânları, "Çeşme" başlığı içinde topladık. Bunlar; çeşme, çeşme yanı ve çeşmenin başı gibi mekânlardır. Masallarda geçen su ile alakalı dar açık mekânları, "Su kaynakları" başlığı içinde topladık. Bunlar; deniz, deniz kenarı, dere, göl, gölün içi, ırmak kenarı, nehir, pınar başı, su ve suyun başı gibi mekânlardır. İncelediğimiz masallar içinde sıklıkla geçen dar açık mekânlar, su kaynakları, mahalle-köy-kasaba, dağlar ve ağaçlarla ilgili mekânlardan oluşmaktadır. Nadiren görülen dar açık mekânlar ise çarşı-pazar, şehir/kent, harman yeri-tarla, çayır-kır, köprü, orman, ova-yayla, bahçe, şark vilayeti ve yeryüzüdür.

Tablo 7.3 Masallarda dar kapalı mekânların dağılımı

Dar Kapalı Mekânlar	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Tekrar Etme Sıklığı
Ev-kulübe (yılanlar padişahı, devin evi dahil)	1, 2, 4, 6, 12, 14, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 32, 37, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 69, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 79, 81, 84, 88, 89, 90,91, 92, 97, 100	47
Saray-köşk-konak	3, 5, 8, 13, 18, 27, 34, 38, 54, 56, 68, 72, 76, 83, 97, 98	18
Hamam	18, 54, 58, 72, 85, 93, 89, 97, 100, 104	11
Pencere	1, 13, 22, 27, 56, 61, 68, 73, 76, 98	11
Oda (kırk oda, köy odası, padişah odası vb.)	1, 3, 9, 56, 77, 90	6
Fırın	6, 32, 82, 62, 98	5
Dam-ahır	2, 25, 88, 100	4
Hapishane-zindan	3, 13, 18, 28	4
Mağara	76, 83, 86, 90	4

Tablo 7.3'ün devamı

Dar Kapalı Mekânlar	İhsan Ozanoğlu'nun Masalının Numarası	Tekrar Etme Sıklığı
Kahvehane	83, 91, 93, 98	4
Kuyu	12, 21, 57	3
Dükkân (kuyumcu-terzi dükkânı)	21, 51, 60	3
Tavan	2, 4	2
Cami	73, 93	2
Değirmen	18, 69	2
Mutfak-kiler	15, 93	2
Mahkeme	92	1
Otel	71	1
Samanlık	9	1
Tımarhane	60	1
Sayvan	28	1
Vapur-tekne	8	1
Yerin yedi kat altı	21	1
Baca	30	1

İncelenen masallarda sıklıkla geçen dar kapalı mekânlar ev-kulübe, saray-köşk-konak, hamam, penceredir. Nadiren görülen dar kapalı mekânlar ise oda, kulübe, fırın, dam-ahır, hapishane-zindan, dükkân, mağara, kuyu, kahvehane, tavan, cami, değirmen, mutfak-kiler, mahkeme, otel, samanlık, tımarhane, sayvan, vapur-tekne, yerin yedi kat altı ve bacadır.

8. MASALLARIN ZAMANI

Masallarda “zaman olgusu” belirsizdir o yüzden “masal zamanı” ya da “masallara özgü zaman”dan söz etmek mümkündür. Örneğin halk hikâyelerinde anlatılan olayların geçtiği yer ve zaman genellikle içinde yaşadığımız gerçek dünya olurken masallarda yaşanan olaylar, belirsiz bir zamanda ve belirsiz bir yerde meydana gelmektedir. Masallar “Evvel zaman içinde”, “Bir varmış bir yokmuş” gibi belirsiz zaman unsurları ile başlamaktadırlar. “… hızlı, kısa ve yoğun anlatıma bağlı olarak sözlü gelenekte masal fiillerin ‘-miş’li geçmiş zamanı ile şimdiki zamanla, ya da geniş zamanla anlatılır; ‘-di’li geçmiş zaman kullanılmaz” (Boratav, 1988, s. 76). Masal anlatıcısı, bir olayı geçmişte yaşanmış gibi anlatırken bazen hikâyenin kurmaca olduğunu da dinleyicilere hatırlatmış olur. Seyidoğlu, masal terimini şu şekilde açıklamaktadır:

> Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağan üstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda “Yediler içtiler muratlarına erdiler.” yahut “Onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine.” “Gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana.” gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü” dür (Seyidoğlu, 1986, s. 149).

Masallar genellikle belirli bir zaman ve mekânla ilişkilendirilmezler. Anlatı çoğunlukla kalıp bir sözle başlar ve bitirilir. Masallar geçmişten günümüze uzanan bir geleneği temsil ederken aynı zamanda gelecek nesillere aktarılmaya devam edilmektedir. Bu yüzden masalların zamansız oluşu onların zamanın ötesinde bir niteliğe sahip olduğunu gösterir.

Masalların genellikle “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken” gibi başlangıç formelleri ile söze girmesi masaldaki zamanın belirsiz ve hayal ürünü olduğunu göstermektedir. Masalda olayın geçtiği “gerçek zaman” belli değildir. Masaldaki olayların hangi tarihler arasında geçtiği tam olarak kestirilemez. Masal metninden yola çıkarak masalda geçen olayın zamanını belirleyebilmek pek mümkün olmaz.

> "Zamanın birinde, çok uzakta bir ülkede, bir şehzade yaşarmış." diye başlayan masal hayali kurgusu içinde, bilinmez bir başkahramanın başından geçmiş birtakım olaylar gibi görülse de her olay, karşılaştığı her kişi/engel gerçek yaşamda bir karşılığı olan evrensel anlamlara sahiptir. Bu nedenle toplumun bilge insanları; insanlığın yaşadığı tehlikeleri, acıları, sevinçleri, eleştirileri, tecrübeleri, kahramanlık hikâyelerini özetle aslında hayatın kendisini ele alıp onları sembol diline nakşederek öğüt vermek, yol göstermek, ilham olmak ve özlemlerini anlatmak amacıyla masallara ihtiyaç duymuşlardır (Kılıç, 2022, s. 27).

İhsan Ozanoğlu'nun derlemiş olduğu 106 masal metninin 38'i benzer şekilde başlar. Bu masalların başlangıç cümleleri sıklıkla "bir varmış bir yokmuş" ya da "evvel zaman içinde" şeklinde ifadeler ile başlar. Örneğin, "Bir varımış bir yoğumuş, evvel zaman içinde galbur saman içinde deve dellal iken, eşek hamal iken, pire berber iken biri varımış, biri yoğumuş (1)", "Bir varmış, bir yoğumuş. Evvel zamanda bitenek Keloğlan varımış (3)", "Az gitmişle uz gitmişle dere tepe düz gitmişle bi yaz bi güz gezmişle mısırla inmişler (22)", "Vaktin zamanında gayet fakir çocukları çok seven bi gız varımış (70)", "Bir varımış bi yokumuş evvel zaman içinde galbur zaman içinde Ali bubayla bi Veli buba varımış. (86)" … Bu ifadeler, masalların zaman algısını belirsizleştirerek, zamansız bir dünyaya yönlendirme yapmayı amaçlar. Zamanın bilinmezliği ve sürekliliği, masal metinlerinde "sonsuz zaman" olarak karşımıza çıkar. Alsaç, "Evvel, bilinmeyen ama var olan bir zaman sürecini somutlaştırırken bir var olan bir yok olan insanın tarihini içerir" (Alsaç, 2021, s. 157) şeklinde bir açıklama yapar. Masalın bu tarz başlangıç formelleri insanın geçmişini, bugününü, geleceğini ve ölümünü kapsayan bir zamanı temsil eder. "Önce var olup sonra yok olan insan, geçici olmayan ve bu sebeple devinim halinde hep bir başlangıç içinde olan zamanın içinde zamansal olarak ölümlü sona mahkumdur. Bu manada varoluşçu düşünce yapısı masal ile örtüşür. Yani insan dünyada çoktur, ama dünyasal zamanın içinde bir vardır bir yoktur" (Turhan, 2014, s. 261-262). Masalın kendisine özgü zaman imgesi dinamik bir süreçtir ve tekerrür halindedir.

Masallar aslında bünyesinde en eski inanışların köken izlerini de taşırlar. Bu sebeptendir ki içinde yer alan pek çok sembol bununla ilgilidir. Masallarda zaman kavramlarıyla birlikte kullanılan sayılar formülistiktir. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masal metinlerinde de "üç yıl, üç gün, dokuz ay dokuz gün, kırk gün, kırk gün kırk gece" gibi formülistik sayılar karşımıza çıkmaktadır. Masalların büyük bir çoğunluğunda "kırk gün" veya "kırk gün kırk gece"yi görmek mümkündür.

Dokuz, Türk kültüründe ve mitolojisinde önemli sayılardan biridir. Türk mitolojisinde dokuz felek yaratılmıştır ve insanlar dokuz nefislidir. Hz. Muhammed, Miraç hadisesinde dokuz gökten geçmiştir. Çocuk anne karnında dokuz ay on gün kalır. Eski Türklerde de dokuz sayısı tuğ ve davul hâkimiyet alameti gibi pek çok farklı anlamlarda karşımıza çıkar (Çelik, 2019, s. 67-92). İncelediğimiz "Masun Gardaşla (100)" masalında da Şehzadenin karısı dokuz ay dokuz gün sonra bir kız bir erkek iki çocuk doğurur.

Kırk mitolojik dönemlerden itibaren hazırlama ve tamamlama sayısı görevleriyle karşımıza çıkar. Hayatın her safhasında çeşitli ritüellerde, büyü ve sihir yapımında kullanılmıştır. Kırk sayısı dini alanlarda da yaygın olmuştur. Allah, Hz. Adem'in çamurunu kırk gün de yoğurmuş, Hz. Muhammed'e ilk vahiy kırk yaşında gelmiştir. Tasavvufi manada kırk sayısı olgunlaşma sayısı olarak kabul edilir. Yunus Emre, Tabduk Emre'ye kırk yıl hizmet etmiş, dervişler genellikle kırk günlük çile odalarına girmişlerdir. Halk inanışları arasında da yeni doğmuş ve kırk gününü tamamlamış bebeğe "kırk uçurması" yapılır, anne ve bebeğin kırk gün boyunca korumasız olduğuna inanılır. Masallarda da kırk sayı, zaman ve yerle ilgili formellerde anlamı kuvvetlendirmek için kullanılmıştır. Zamanla ilgili olanlarda kırk gün, kırk gece, kırk yıl gibi kullanımı oldukça yaygındır.

Masallarda genellikle kırk gün kırk gece düğünler yapılır, bir işin yerine getirilebilmesi için kırk gün müsaade istenir ya da ölenin ardından kırk gün yas tutulur. İncelediğimiz masallarda da durum böyledir. Masal kahramanları sevdikleri ile kırk gün kırk gece düğün yaparlar, zanaatkarlar padişahların verdiği yapılması imkânsız gibi görünen işleri kırk gün müsaade isteyerek yerine getirirler, kahramanlar sevdikleri birisinin ölümünün ardından kırk gün yas tutarlar, yakınları büyü neticesinde başına felaket gelen birisinin kurtarılabilmesi için kırk gün konuşmazlar. İhsan Ozanoğlu'nun masallarında da kırk sayısı zaman olarak sıkça karşımıza çıkar. Genellikle padişah/bey ya da şehzade/beyoğlu, sevdiği bir kızla, ormanda/dağda tesadüfen karşılaştığı ve beğendiği kızla, çeşitli mücadeleler ile kavuştuğu kızla "kırk gün kırk gece" süren düğünlerle evlenirler; "Hırsız Tahsin (1)", "Köylü Kızı (6)", "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)", "Zümrüt Anga (21)", "Altın Kanat (57)", "Balıkçı Torbası Değil Sultan

Başı (77)", "İki Gardeş (91)", "Dünya Güzeli (97)", "Masun Gardaşla (100)" masallarında olduğu gibi.

"Zümrüt Anga (21)" masalında yerin yedi kat altında mahsur kalan kahramanı, padişah yeryüzüne çıkarabilmek ve kuyumcuya/terziye padişahın kızının istediği tepsiyi/elbiseyi yapabilmesi için "Yalan (75)" masalında padişahın ödül olarak vereceği altın topu alabilmek için, "Bir Atladın Çökürge İki Atladın Çökürge (104)" masalında müneccim padişahın altınlarını bulabilmek için kırk gün müsaade ister.

"İyilin Sonu (12)" masalında karısını kurtaran adam cadı karısını cezalandırabilmek için sıçanları kırk gün sonra evine davet eder, "Üç Köse (26)" masalında köy kösesi, şehir köselerini kandırmak için bir eşek satar. Bu eşeğin önüne bir çuval arpa, bir kazan su koymasını ve kırk gün ahırda yalnız bırakmasını, kırkıncı günün sonunda eşeğin ahırı altınla dolduracağını söyler, "Adsız (56)" masalında Arap'tan kaçan Keloğlan'ın yakalanmaması için kırk gün konuşmaması gerekir, "Açtırma Gutuyu (76)" masalında Mısır padişahını aldatan kadının sevdiği Arap ölünce kırk günlük yasa girer, "Ali Cengiz Oyunu (90)" masalında ak sakallı, ak saçlı ihtiyar bir adam çok yaramaz olan çocuğu eğitmek için kırk günlüğüne yanına alır, "Dünya Güzeli (97)" masalında padişah tarafından kaçırılan dünya güzeli, padişahla evlenmemek için padişahın kırk gün hamamda yıkanmasını ister, ardından kırk gün boyunca bütün rençperlerin mallarını alacalı boyamasını ister yine aynı masalda Padişah, sihirbaz kadından kırk günlük yolu kırk dakikada aşmasını emreder. Örneklerden de görüleceği üzere masallarda kırk sayısı bir işin tamamlanabilmesi, kahramanın başına gelen herhangi bir felaketten kurtulabilmesi, kişinin olgunluğa erişebilmesi, evlenmemek için çeşitli şartlar sunulabilmesi ya da uzun bir zamanın kısaltabilmesi için kullanılabilmektedir.

Türk masallarında uzun zamanı kısaca anlatmak içinde bazı geçiş ifadelerine yer verilir. Bu ifadeler, dinleyicileri veya okuyucuları gerçek zamandan uzaklaştırarak masalın kurgusal dünyasına katmaya çalışırlar. Bu durum masalın büyülü atmosferini oluşturarak masalın içerdiği öğretileri ve mesajları daha etkili bir şekilde iletmeye yardımcı olur. Masallar, okuyucularına veya dinleyicilerine gerçeklikten ayrılan fantastik bir dünya sunar ve genellikle evrensel veya insanlıkla ilgili temaları bünyesinde barındırır. Bu nedenle de masallar zamandan bağımsız birer öğreti

taşıyabilirler. Dinleyiciler veya okuyucular, masalın büyülü dünyasına katılarak gerçek dünyadaki sınırlamalardan uzaklaşırlar. Türk masallarında da "bir varmış, bir yokmuş veya evvel zaman içinde" şeklinde başlayan belirsiz zamanlar dışında masalın ortasında veya sonunda zamansal geçişleri sağlamak için kullanılan bazı ifadeler de bulunmaktadır. İhsan Ozanoğlu'nun masallarında bu örneklere "Tekerlemeli başlangıç (giriş) formelleri", "Masalda olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek için kullanılan bağlayış formelleri", "Uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri", "Masal ortasında geçişi ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri içinde az gitmekle başlayan tekerlemeler" ve "Özetleyen bitiş formelleri" içinde rastlanmaktadır. Burada da birkaç örnek vermek gerekirse masallarımızda şu şekilde geçmektedir;

"Az gidiya uz gidiya önüne bi adam çıkıya. (3)", "Az gitmişler, uz gitmişler dere tepe düz gitmişler… (14)", "Gide gide köy kent bi şeye ıras gelmemişle. (31)", "Bunna gide gide bubalarının memleketine varıp bi ev dutuyolla. (88)" gibi verilen örneklerdeki geçiş ifadeleri masalın akışını hızlandırır ve olayları kısa ve öz bir şekilde anlatmaya yardımcı olur. Bu durum dinleyiciyi veya okuyucuyu masalın sürükleyici atmosferine dâhil olmasına yardımcı olur. Bu ifadeler, masal anlatıcısının hikâyeyi aktarırken karakterlerin uzun bir süre boyunca seyahat ettiğini veya farklı mekânlara gittiğini vurgulamak için kullanılır. Bu sayede dinleyici veya okuyucu, olayların zamansal ve mekânsal akışını daha kolay takip edebilir.

Masallarda zaman ifadeleri, hikâyenin ilerleyişini vurgulamak, gerilimi arttırmak veya olayların meydana geldiği süreci anlatmak için kullanılabilir. Yukarıda verilen örnekler dışında masallarda pek çok zaman yer almaktadır. Fakat daha önceden de belirtildiği gibi masallarda zaman ifadeleri olayların ilerleyişini vurgulamak, masalı zenginleştirmek veya olayların süreçlerini anlatmak için kullanılırlar. Örneğin, "her akşam", "her gün", "sabah", "bir gün", biraz sonra" gibi ifadeler masalın içinde geçen olayların sıklığı veya düzenliliği hakkında bir fikir verir. Bu ifadeler, masalda tekrar eden olayların veya rutinlerin bir parçasını anlatırken kullanılabilirler. Unutulmamalıdır ki masalın içinde yer alan zaman ifadeleri kesin bir tarih veya saat vermez yalnızca olayların sürecini vurgulamak için kullanılırlar. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda da bu ifadeler sıklıkla karşımıza çıkmaktadırlar. İncelenen

masallarda kullanılan zaman ifadeleri “4. Masalların Formelleri” bölümünün “4.2.5. Çeşitli Formeller” başlığında “c- Zaman ve yer formelleri” adı altında yer alan “1.Gün ile ilgili olanlar, 2. Gece ile ilgili olanlar ve 4. Yıl ile ilgili olanlar” başlığında ayrıntılı yer almaktadır.

9. MASALLARIN İLETİLERİ

Masallar bir toplumun kültürel, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve etik göstergelerini içinde barındıran anlatılardır. Aynı zamanda dilin inceliklerine ve zenginliklerine sahiplerdir. Anadilin zenginliği, kelime oyunları, deyimler, atasözleri ve halk argosu gibi dilin farklı yönlerini masallar aracılığıyla daha etkili bir şekilde öğrenilebilir. Özellikle de okuma yazma oranı düşük, dışa kapalı toplumlarda masallar başlı başına bir halk eğitimi aracıdır. Masal anlatıcıları, dinleyicilerine veya okuyucularına olayları, sorunları ve çözümleri sunarak, bu hikâyeler aracılığıyla insanların kendi yaşamlarını özdeşleştirmelerine ve içinde bulundukları durumları daha iyi anlamalarına yardımcı olurlar. Çünkü masalı dinleyenler veya okuyanlar kendi sorunlarını, kendi statülerini masal kahramanlarında görürler ve iyi kalpli kahramanların çektikleri acılardan sonra mutlu sona kavuştuklarına şahit olurlar. Fakat nadiren de olsa kötülerin cezalandırılmayıp bağışlandığı masallara rastlanabilir. Çoğunlukla masallarda iyiler mükâfatlandırılıp kötüler ise cezalandırıldığı için kişilerde başına gelenlere karşı umutsuzluğa kapılmamalı ve sabretmelidir. Masallar, dinleyicilerine veya okuyucularına yalan söylememek, kıskanç ve kötü olmamak, dedikodu yapmamak, dürüst ve çalışkan olmak, büyüklere ve yoksullara karşı sevecen ve saygılı olmak, yabancılara güvenmemek, hep savunmada ve dikkatli olmak vb. gibi çeşitli iletileri içinde barındırarak halkı eğitmeyi amaçlar. Bu nedenle masallarda ait oldukları toplumların gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını yansıtan pek çok ileti mevcuttur (Helimoğlu Yavuz, 2002, s. 22-27).

Ülkemizde masalların işlevleri hakkında ilk araştırmayı yapanlardan birisi Muhsine Helimoğlu Yavuz'dur. Helimoğlu Yavuz, 1996 yılında doktora tezi olarak yaptığı çalışmasını 2002'de *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri* adıyla yayınlamış ve eserinde doksan masal metnini "etik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve öteki iletiler" olmak üzere beş ana başlık altında toplayıp incelemiştir. Bu ileti dizininin ana ve ara başlıklara göre tasnifi şöyledir:

İleti Dizini (Mesaj-Index)

A. Etik İletiler

A1-A49. Yalan (6 ara başlık)
A50-A99. Dürüstlük (7 ara başlık)
A100-A149. Namus (4 ara başlık)

B. Psikolojik İletiler

B1-B49. Sabır, kararlılık (7 ara başlık)
B50-B99. Umut, şans (7 ara başlık)
B100-B149. Kıskançlık (7 ara başlık)
B150-B199. Namus, şantaj, korku, evham, merak (2 ara başlık)
B200-B249. İyilik-kötülük, haklılık-haksızlık (11 ara başlık)
B250-B299. Zekâi sağduyu, dikkat (13 ara başlık)
B300-B349. Paylaşım (6 ara başlık)
B350-B399. Bağışlayıcılık, incelik (2 ara başlık)
B400-B449. Dostluk, özveri, saygı (4 ara başlık)

C. Sosyolojik İletiler

C1-C49. Aile (21 ara başlık)
C50-C99. Hukuk, adalet (3 ara başlık)
C100-C149. Yönetim, yönetici (7 ara başlık)
C150-C199. Öteki insan ilişkileri (39 ara başlık)

D. Ekonomik İletiler

D1-D49. Paranın gücü (8 ara başlık)
D50-D99. Ekonomik dayanışma (4 ara başlık)

E. Öteki İletiler

E1-E49. Öteki İletiler (4 ara başlık) (Helimoğlu Yavuz, 2002, s. 37-39).

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda yer alan iletiler Helimoğlu Yavuz'un eserinde yaptığı gibi "Etik İletiler, Psikolojik İletiler, Sosyolojik İletiler, Ekonomik

İletiler ve Öteki İletiler" olmak üzere incelenmiştir. Farklı bir ileti tespit edilmemiştir. Bu nedenle Helimoğlu Yavuz'un sınıflandırmasında yer alan "ana ve ara başlıklar" içinde tespit edilen iletinin başlığı yazıldıktan sonra yanına iletinin geçtiği masalın numarası/numaraları yazılmıştır.

9.1 İleti Dizini (Mesaj-Index)

9.1.1 A Etik İletiler

A1-A49. Yalan

A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar": 2, 13, 18, 21, 57, 71, 79, 88, 89.

A2. Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur: 25, 37, 76.

A3. Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir: 24, 71, 75.

A6. Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler: 12, 17, 21, 71, 88, 89.

A50-A99. Dürüstlük

A50. Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir: 34, 92.

A51. Kimseye karşı kötü niyet beslenmemeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler": 1, 6, 12, 17, 18, 21, 22, 32, 55, 59, 71, 79, 88, 89.

A52. İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır: 21, 22, 27, 34, 58, 75.

A54. İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir: 22, 56, 70, 76, 93, 101.

A55. Sahtekârlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler: 1, 6, 21, 37, 59, 68, 71, 79, 89.

A56. Alınan borç ödenmelidir: 25, 74, 75.

A100-A149. Namus

A102. Kadın, kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu herkese göstermemelidir: 30, 36, 39, 92, 97.

A103. Açlığın olduğu yerde, etik değerler iflas edebilir: 5, 14, 15, 17, 28, 30, 31, 60, 61, 89.

9.1.2 B Psikolojik İletiler

B1-B49. Sabır, kararlılık

B1. Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. “Sabreden derviş, muradına ermiş”: 1, 6, 12, 13, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 30, 32, 36, 37, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 67, 68, 70, 71, 73, 75, 77, 78, 79, 82, 83, 88, 89, 90, 97, 98, 100, 101, 102.

B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir: 1, 3, 6, 12, 13, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 36, 37, 55, 56, 57, 59, 68, 71, 76, 77, 79, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 100.

B3. Başlanılan iş bitirilmelidir: 21, 67, 83.

B4. Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir: 1, 22, 36, 37, 57, 58, 60, 61, 68, 78, 98, 100.

B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş verir: 10, 36, 55, 56, 73, 76, 77, 83, 85, 88.

B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır: 13, 18, 21, 48, 56, 57, 89.

B7. Sınavlara sabırla katlanmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınav dizgesidir: 6, 36, 55, 56, 57, 59, 76, 79, 88, 89, 100.

B50-B99. Umut, şans

B50. İnsan hiçbir zaman umduğunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile yardım eli uzanabilir: 1, 3, 6, 12, 13, 18, 21, 22, 23, 31, 36, 55, 56, 57, 59, 76, 88, 89, 91, 97, 100.

B51. Şans, en beklenmedik anda insana gülebilir: 9, 17, 22, 37, 57, 59, 71, 74, 76, 85, 88, 98, 104.

B52. Alın yazısı, kader değişmez: 13, 18, 21, 22, 36, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 71, 77, 79, 83, 85, 89, 91, 97, 98.

B54. Mutluluk sürekli değildir: 6, 12, 13, 18, 21, 24, 36, 71, 77, 88, 89.

B55. Şans iyi değerlendirilmelidir: 12, 13, 18, 21, 24, 32, 37, 39, 57, 68, 75, 84, 97, 98.

B56. Öz kıyım (intihar), bir çözüm yolu değildir, insan umutsuzluğa düşüp, canına kıymamalıdır: 78

B100-B149. Kıskançlık, şantaj, korku, evham, merak

B100. Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner: 6, 17, 21, 57, 59, 79, 89.

B101. Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir: 6, 17, 21, 24, 57, 79, 88, 89.

B102. Korku ve baskı, insanları yalana iter: 24, 26, 37, 56, 57, 90, 99, 104.

B103. Fazla evham, insanı huzursuz eder: 1, 22, 24, 68, 98, 104.

B104. Gereğinden fazla meraklı olmak, insana zarar verebilir: 21, 56, 90.

B105. Korkunun ecele faydası yoktur: 1, 24, 36, 41, 56, 58, 68, 90, 96, 98, 104.

B150-B199. Özeleştiri

B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir: 25, 32, 51, 67, 68, 76, 82, 92, 99, 103.

B200-B249. İyilik-kötülük, haklılık-haksızlık

B200. Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır: 1, 6, 13, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 37, 56, 57, 59, 68, 69, 71, 72, 79, 88, 89, 100.

B201. Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener: 1, 6, 12, 21, 22, 23, 32, 56, 57, 68, 71, 79, 88, 89, 100.

B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur: 1, 6, 12, 17, 18, 21, 22, 23, 32, 56, 57, 59, 68, 71, 76, 79, 82, 88, 89, 90, 97, 98, 99, 100.

B203. Haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır: 2, 21, 22, 25, 33, 36, 55, 56, 57, 74, 76, 88, 89.

B204. Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur: 57, 76, 78, 88.

B206. Gök kubbenin altında hiçbir kötülük, sonsuza değin gizli kalmaz: 6, 21, 36, 37, 57, 59, 71, 76, 79, 89, 90, 92, 100.

B207. İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür. “Men dakka dukka” (Çalma kapısını, çalarlar kapını): 6, 12, 17, 18, 21, 23, 55, 57, 59, 79, 82, 88, 89, 90, 97, 98, 100.

B208. Helal mal çalınsa bile, döner-dolaşır yine asıl sahibini bulur: 2, 12, 13, 18, 58, 89.

B209. Altın çamura da düşse yine de altındır, değeri er-geç anlaşılır: 2, 12, 13, 18, 58, 89.

B210. Bazen sahtekârlar ve kurnazlar da mutlu sona ulaşabilirler. Bu, insanı yanıltmamalı ve örnek alınmamalıdır: 14, 15, 26, 30, 37, 39, 42, 47, 75, 86, 99, 101, 104.

B250-B299. Zekâ, sağduyu, dikkat

B250. Her şeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir. “Hayır dile işine, hayır gelsin başına”: 36, 54, 55, 70, 83, 85, 88.

B251. Deli, kendisinden daha deliyi görünce, sopasını arkasına saklamış. “Her firavunun bir Nemrut’u vardır”: 37, 79.

B252. Zekâ, sağduyu, dikkat kaba gücü yener ve en karmaşık sorunları bile çözer: 3, 23, 24, 26, 30, 32, 56, 57, 67, 68, 70, 71, 75, 82, 90, 97, 98, 99.

B253. Dikkatsizlik ve acelecilik, insanı yanlışa götürür. “Acele işe, şeytan karışır”: 28, 30, 56, 57, 59, 61, 67, 68, 70, 83, 90, 103.

B254. Ne oldum dememeli ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz: 6, 9, 12, 13, 17, 18, 20, 22, 23, 28, 32, 36, 37, 55, 56, 57, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 79, 83, 88, 89, 98, 100, 103.

B255. Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır: 21, 22, 33, 56, 58, 67, 70, 74.

B256. Bazı kadınlar, düştükleri zor durumdan kurtulmak için, kurnazlık ederek, cinselliklerini kullanabilirler: 30, 39, 61, 71, 78.

B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalıdır: 15, 56.

B258. İnsan, tanımadığı kimselere, özel yaşamından söz etmemelidir: 12, 18.

B259. İnsan, ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır: 11, 54.

B260. Zekâ ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir: 21, 56, 57, 89.

B261. Öç alma duygusunun esiri olunmamalıdır: 1, 22, 26, 30, 68, 98

B262. Akıllı olmayanlar, sır saklayamazlar: 12, 18, 86.

B300-B349. Paylaşım

B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. "Derdini söylemeyen, derman bulamaz": 1, 21, 22, 23, 34, 55, 59, 77, 88, 98.

B301. Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır: 76, 83.

B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz: 59, 61, 69, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 83, 91.

B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse, insan huzur içinde olamaz: 22, 36, 37, 55, 59, 68, 77, 83, 89, 97, 98, 104.

B304. Çok bencil, hırslı ve açgözlü olmak, insanı canından edebilir: 17, 18, 25, 60, 61, 68, 86, 88, 89.

B305. Malın az da olsa, paylaşmayı bilmelisin: 14, 15, 31, 72, 83.

B350-B399. Bağlayıcılık, İncelik

B350. Bağışlamak, yüce bir duygudur: 23, 54, 56, 70, 77, 79, 93.

B351. Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlık yüklüdürler: 70, 76, 83.

B400-B449. Dürüstlük, özveri, saygı

B400. Ana-babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır: 54, 56.

B401. Bazen, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür: 12, 13, 18, 21, 22, 24.

B402. Seven, sevdiği için, her zaman özverili olmalıdır: 21, 36, 56, 71, 76, 79, 88, 93, 98.

B403. Anneler, çocuklarına karşı daha duyarlı ve özverilidirler: 55, 56, 72, 88.

9.1.3 C Sosyolojik İletiler

C1-C49. Aile

C1. Her ailenin bir sırrı vardır ve her sır, çocuklara açıklanmamalıdır: 34, 58

C2. Bazen, ana babanın kötü davranışlarının bedelini çocuklar öder: 23, 34, 55, 56, 69, 79, 88, 100.

C3. Ana baba, kendi eksiklerini çocuklarına tamamlatmaya kalkmamalı ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdırlar: 1, 21, 57, 68, 90.

C4. Çocuklar, ana babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmelidirler: 22, 58.

C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler bazen ihanet ve felaket getirebilir: 1, 27, 39, 59, 68, 76, 78, 83, 92.

C6. Aile ve toplum içinde büyümemiş, yaşam deneyimi olmayan kızlar, kolayca aldatılabilirler: 1, 68.

C7. Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdırlar: 59, 69, 79, 100.

C8. Bir ailede hem kız hem erkek çocuklar olmalıdır: 55, 59.

C9. Birlikte yaşayan kardeşler daha mutlu ve güvenli olurlar: 2, 23, 25, 37, 55, 59, 79, 91, 100.

C10. Oğlan eve direk, kız ele dayaktır, soyun devamını erkek evlat sürdürür: 22, 33, 97.

C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkekten gelmelidir, yoksa kınanır ve geri çevrilirler: 77.

C13. Kızlar babalarının, kadınlar kocalarının buyruklarına, haksız bile olsa, karşı gelmemelidirler: 76, 87.

C14. Poligami (Çok eşlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa, sorun çıkmadan yürüyebilir: 6, 88.

C15. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmelidir: 54, 55, 70.

C16. Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir: 37, 83.

C17. Kadını olmayan evin tadı-tuzu, dirliği-düzeni olmaz: 36, 78.

C18. Bir ailenin kutsal sayılacak mirasları babadan oğula geçerek varlığını sürdürmelidir: 2, 7, 22, 25, 33, 97.

C19. Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir: 23, 25, 37, 55, 57, 58, 59, 86, 88.

C50-C99. Hukuk, adalet

C50. İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdırlar: 28, 57, 61, 71, 86, 88, 89, 92, 93, 97, 98, 100.

C51. Yasal uygulamalar, kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur: 2, 30, 71, 92, 93.

C52. Her suçun bir cezası vardır: 6, 12, 13, 17, 18, 21, 22, 28, 55, 57, 59, 60, 61, 68, 71, 76, 86, 88, 92, 93, 97, 98, 100.

C100-C149. Yönetim, yönetici

C100. İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapılmamalıdır: 9, 20, 22, 55, 56, 72, 75, 76, 83, 88.

C101. İyi yöneticiler, halkın sorunlarıyla ilgilenirler: 2, 33, 71, 73, 75.

C102. Yöneticiler, verdikleri sözü tutmazlarsa, bunun sonucunda toplumsal kalkışmalar olabilir: 3, 75.

C103. Padişaha, yöneticiye yakın olmanın, iyi yanları olduğu kadar, tehlikeli yanları da vardır: 3, 20, 22, 55, 56, 57, 59, 76, 83, 88, 89.

C106. Zalim yöneticiler, hayatta kalmak ve hükümran olmak için, çocuklarını bile öldürebilirler: 22, 55.

C150-C199. Öteki İnsan İlişkileri

C150. İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir: 1, 11, 22, 33, 36, 37, 55, 56, 58, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 88.

C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve sırlarını açıklamak, felaket getirebilir: 12, 18, 55, 61, 83, 86, 90, 93.

C152. Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur: 60, 77, 83.

C153. Büyük sözü dinlemeyen insanların, başları dertten kurtulmaz: 25, 57, 61, 103.

C154. İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü “Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır”: 3, 21, 22, 56, 73, 77, 89.

C155. Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır: 12,13, 21, 23, 27, 37, 54, 56, 65, 67.

C156. İnsan, ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir: 12, 13, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 30, 32, 37, 39, 42, 47, 55, 56, 57, 58, 59, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 78, 79, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 98, 99, 100, 101, 103.

C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir: 2, 33,34, 71, 76, 78, 88.

C158. İnsan, düşmanıyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir: 23, 90.

C160. İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkûm edersek, çoğu zaman yanılabiliriz: 22, 33, 34, 39, 70, 71, 76, 78.

C163. Umarsızlıktan kabul edilen, bazı küçük iyiliklerin bedeli, çok ağır olabilir: 56

C164. Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir: 76

C165. En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir: 18, 21, 23, 68.

C166. Kızlar da erkekler kadar, bazen de daha fazla cesur olabilirler: 1, 30, 55, 59, 68, 70, 71, 73, 77, 78, 98.

C167. Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir: 31, 72, 73, 83.

C168. Güzelin alıcısı çoktur, onlar daha iyi korunmalıdır: 21, 57, 71, 73, 76, 97.

C171. Kadın, her zaman cinsel tacize uğrayabilir, dikkatli olmalıdır: 36, 61.

C173. Her şey yoluna-yordamına, kurallarına uygun olarak yapılmalıdır: 10, 14, 15, 48.

C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır ve onların yardımıyla, sorunlar daha kolay çözülür: 3, 12, 13, 18, 21, 22, 56, 57.

C176. Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar: 10, 23, 26, 85, 86.

C177. Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için, güç birliği yapılmalıdır: 2, 3, 28, 23, 24, 26, 30, 37, 42, 56, 57, 66, 71, 91, 97, 99.

C178. İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir: 14, 15, 16, 42, 47, 103.

C179. Anlamlı ve yerinde verilen armağanlar, iyi kabul görür: 7, 54, 58, 83, 85.

C180. Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp-verme üstüne kurulmuştur: 12, 25, 39, 55, 56, 57, 88.

C181. İnsanlar ancak, büyük güçler ve tansıklar karşısında etkilenirler: 37, 54, 56, 69, 79, 83, 85.

C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir: 21, 88

C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca onunla anlaşma yoluna gitmelidir: 37, 54, 57, 58, 59, 91.

C184. Emeksiz yemeğe konma, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler: 17, 28, 57, 60, 61, 78, 86.

C186. Armağan maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletisine göre değerlendirilmelidir: 7.

9.1.4 D Ekonomik İletiler

D1-D19. Paranın gücü

D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur: 1, 18, 21, 69, 103.

D2. Para statü belirler: 18, 30, 54, 56, 69, 83, 93, 103.

D3. Parasız aile dağılır: 23, 54, 61, 69.

D4. Çalışan kazanır, para çalışanındır: 39, 54.

D5. Para bazen felaket getirebilir: 86, 93, 103.

D6. Su, ateş ve ekmek gibi, insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir. İnsanoğlu onlara ulaşmak için hep uğraş verir ve acı çeker: 21

D7. Hazıra dağ dayanmaz, geleceği düşünüp tutumlu olmalıdır: 28, 103.

D50-D99. Ekonomik dayanışma

D50. Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır: 30, 37, 54, 59, 61.

D51. Her şeyin bir bedeli vardır: 10, 12, 17, 18, 21, 26, 28, 32, 36, 42, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,67, 68, 71, 76, 78, 79, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 103.

D52. Miras eşit paylaşılmalıdır: 7, 25, 34.

D53. Ortaklık denetim ister: 14, 15, 71.

9.1.5 E Öteki İletiler

E1-E49. Öteki İletiler

E2. Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir: 22

E3. Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdırlar: 60, 61.

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği 106 masalda toplam 713 ileti saptanmıştır. Bu iletilerin sınıflandırılması ve sayısal dökümü şöyledir:

A. Etik İletiler: 3 ana başlık / 12 ara başlık

B. Psikolojik iletiler: 9 ana başlık / 55 ara başlık

C. Sosyolojik iletiler: 4 ana başlık / 55 ara başlık

D. Ekonomik iletiler: 2 ana başlık / 11 ara başlık

E. Öteki iletiler: 3 ana başlık / 2 ara başlık

Saptanan iletiler 5 grupta, 21 ana başlık ve 135 ara başlık altında toplanmıştır. A. Etik İletilerde "yalan" 21, "dürüstlük" 40 ve "namus" 15 kez, B. Psikolojik iletilerde "sabır, kararlılık" 114, "umut, şans" 81, "kıskançlık, şantaj, korku, evham, merak" 43, "özeleştiri" 10, "iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık" 132, "zekâ, sağduyu, dikkat" 100, "paylaşım" 49, "bağlayıcılık, incelik" 10 ve "dürüstlük, özveri, saygı" 21 kez, C. Sosyolojik iletilerde "aile" 73, "hukuk, adalet" 40, "yönetim, yönetici" 30 ve "öteki insan ilişkileri" 209 kez, D. Ekonomik iletilerde "paranın gücü" 25 ve "ekonomik dayanışma" 49 kez, E. Öteki iletilerde "öteki iletiler" 3 kez geçmektedir. İncelenen masallarda en sık B. Psikolojik iletiler 560 defa ve C. Sosyolojik iletiler 352 defa geçmektedir. Ardından A. Etik iletiler 76 kez ve D. Ekonomik iletiler 74 kez geçmektedir. En az tespit edilen E. Öteki iletiler grubundadır.

9.2 İletilerin Değerlendirilmesi

İhsan Ozanoğlu'nun masallarında yansıtılan etik değerler, insanların karakter ve davranışlarına dair derinlemesine mesajlar taşır. Masallar aracılığıyla aktarılan bu değerler arasında, insanların birbirine karşı kötü niyet beslenmemesi gerektiği vurgusu önemlidir. Çünkü masallar daima haklının ve mazlumun yanındadır, onlara yapılan her türlü kötü davranışın veya kötü sözün karşılığını verirler. Örneğin; abileri tarafından kuyuya atılan en küçük kardeşler daima kurtuluş yolunu bulurlar ve kardeşlerine kendisine yaptıklarının hesabını sorarlar, cadı kadınlar iyi huylu güzel

kahramana kötülük yapsalar bile sonunda kırk katırla cezalandırılırlar, devler insanları yemek isteseler bile kahraman tarafından öldürülür gibi… Aynı şekilde açlığın olduğu yerde etik değerlerin sınırları zorlanabilir. Genellikle kıskanç akrabalar (abiler, üvey anneler, halalar, kız kardeşler…) yemek ya da su vermek karşılığında kardeşinin/yeğeninin gözlerini söküp vermesini isteseler de kahramanlar kaderlerinin bir gereği olarak gözlerine yeniden kavuşurlar ve kendisine kötülükler yapan kişiler bir şekilde cezalarını bulurlar. Bunun dışında incelenen masallar, dürüstlük ve namus gibi değerlerin korunması gerektiği, yalanın kötü bir davranış olduğu, yalnızca geçici bir mutluluk getirebileceği ve sonunda kişinin daha büyük sorunlarla karşılaşabileceğini öğretir. Örneğin; kadın para kazanmak için istediği her şeyi yapabilir, tek şart ise namusunu korumasıdır. Yalan söyleyip, iftira atılan kızların başına gelenler ortaya çıkınca bunu yapanlar ölümle cezalandırılırlar. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların genelinde yukarıda bahsedilen etik ilkelere yer verilmiştir.

Psikolojik değerlerde sabır, kararlılık ve cesaret önemli bir yer tutar. Kahramanlar kaybettikleri ailelerini geri kazanmak, başlarına gelen felaketlerden kurtulmak için büyük bir sabır gösterir veya kahramanlar, kötülerle kararlılıkları ve cesaretleri sayesinde mücadele edip onları yenerler. Masallarda mutluluklar sürekli değildir. Kahramanlar aradıkları veya geçmişte sahip oldukları mutluluğa yeniden kavuşabilmek için çetin mücadelelere girer. Umut ise hiçbir zaman kaybedilmemelidir. Çünkü masallarda daima iyiler iyilik, kötüler ise kötülük bulur. Kahramanlar kaybettikleri kardeşlerine, anne ve babalarına umutları sayesinde kavuşur, kötülük yapanlar cezalandırılır, iyiler ise daima zengin olup mutlu mesut yaşarlar. Ancak nadiren de olsa masallarda sahtekârlar veya kurnazlarda mutlu sona ulaşabilirler. Bu da masalların gerçek hayatın karmaşıklığına dair bir perspektif sunmasındandır. İncelenen masalların çoğunda iyiler, mutlu sona ulaşmaktadırlar fakat hayvan masallarında kurnaz olarak kabul edilen tilki genellikle diğer hayvanları kandırır, yılan kendisine yardım eden hayvanı öldürür, ormanların kralı olarak bilinen aslan, gücünü ve kuvvetini kullanarak diğer kahramanları alt eder. Bunun duşunda tespit edilen iki Köse masalında "Şehir kösesi ve Köse Dayı" köy köselerini/hırsızları defalarca kandırarak onların öfkelerini toplasa da masalın sonunda kendisini ölümden kurtarıp onları öldürmeyi başarır.

En sık vurgulanan sosyolojik değerler insan ilişkilerinde dikkatli olunması gerektiği ve yakın kişilerden gelebilecek kötülüklere karşı tedbirli olunması gerektiğidir. Masalların birçoğunda kötülük büyük kardeşlerden gelir. Büyük kardeşler, daima kıskandıkları, kendisinden daha cesaretli ve kuvvetli olduğunu bildikleri küçük kardeşlerini kuyuya atıp ölüme terk ederler ve onun başarısını sahiplenip kendi başarıları gibi gösterirler. Babalar, karıları ölünce yeniden evlenip kız çocuklarını veya erkek çocuklarını dağa terk edebilirler veya üvey annelerinin zulümlerine ses çıkarmazlar. Bu nedenle insan en yakınına bile güvenmemelidir ve hep temkinli davranmalıdır. Sıklıkla vurgulanan iletilerden bir diğeri adalettir. Masallarda hiçbir suç cezasız kalmaz. Kimileri evlatlıktan reddedilip, dövülüp, sokağa atılırken kimileri ölüm cezasına çarptırılırlar. Hırsızlık yapanların elleri kesilebilir. Başka bir ileti dış görünüşe aldanmamak gerektiği ve olaylar hakkında önyargılı olmamak gerektiğidir. Çünkü olaylar görünenlerin tam aksi olabilir. Kahramanlar, fakir, kel, keçi boynuzlu olmaları gibi dış görünüşleriyle değerlendirilmemelidir. Bu kahramanlar, masalın sonunda istedikleri gibi giyinebilen çok güzel kahramanlara dönüşürler. Kendilerini istemeyen kişilere kabul ettirebilirler. En önemlisi ise kişi her daim iftiraya uğrayabilir. Çocukların yerleri değiştirilir, köpek yavruları doğurdukları anlatılabilir, eşlerinin namussuz olduğu anlatılabilir veya bir olay neticesinde kahraman, eşinin onu aldattığı yanılgısına kapılabilir. Olayların aslı ortaya çıktığı zaman kahramanlar, yaptıklarından çok pişman olurlar. Ayrıca masallar, cinsiyetin cesaretle bağlantılı olmadığını da gösterip kızların da erkekler kadar veya bazen daha cesur olabileceğini öğretirler. Pek çok masalda kadın kahramanlar, erkek elbisesi giyip, kılıç ve kendisine yardımcı olabilecek eşyaları, hayvanları yanına alarak savaşmaya gidip başarılı bir şekilde geri dönerler.

Sıklıkla geçen ekonomik iletiler; paranın açamayacağı kapının olmaması, paranın statü belirlemesi ve mirasın eşit olarak paylaşılmasıdır. Paranın sağladığı olanaklar ve güç, karakterlerin yaşamlarını ve ilişkilerini belirleyebilir. Örneğin padişahlar hiçbir zaman fakir ve kel olan oğlanlara kızlarını vermek istemezler. İstenilmeyen bu kahramanlar ise şanslarının, zekâlarının veya iyiliklerinin bir karşılığı olarak olağanüstü varlıkların verdiği nesneler sayesinde padişah kadar hatta ondan daha zengin olurlar ve padişahlar, kızlarını zengin olan bu delikanlılara verirler. İnsanların ekonomik durumu ise sosyal statüyü etkiler. Zenginlik ve fakirlik, karakterlerin toplum içindeki

konumunu belirlemekte ve ilişkilerini şekillendirmektedir. Mirasın eşit paylaşımı ise adalet ve denge kavramının masallara yansımış halidir. Bu ileti, ekonomik adaletin ve toplumsal eşitliğin önemini vurgular. Mirasın eşit paylaşılmasıyla ilgili hikâyeler, mirasın yarattığı çekişmelerin ve ayrımcılığın sonuçlarını işleyerek öğretici bir yaklaşım sunar.

Masallarda öteki iletilere çok fazla rastlanmamıştır. Yalnızca bir masalda "Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir" İki masalda da **"**Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdırlar" iletilerine denk gelinmiştir.

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masal metinlerinin içerdiği etik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve diğer iletilerinin her biri ayrı ayrı ele alındığında, bu iletiler insan yaşamının farklı yönlerini ve toplumsal ilişkilerin karmaşıklığını anlatmaktadır. Ancak, hepsi bir araya geldiğinde bir bütün olarak insan yaşamının genel anlamını ve toplumun dinamiklerini çizerler. Böylelikle insanların yaşam deneyimini ve toplumsal yapıyı daha bütüncül bir şekilde anlamamıza yardımcı olurlar.

10. MASALLARDA GEÇEN KÜLTÜR UNSURLARI

Kültür, dünya milletlerinin veya insan topluluklarının farklı görünümlerini belirleyen ve genelde ortak bir tanımda anlaşmaya varılamayan bir kavram olmuştur. Kültür, her toplumda o toplumu oluşturan bireylerin deneyimlerini, değerlerini ve yaşam tarzlarını yansıtır. Bir millet için önemli olan unsur, diğer bir millet için önemli olmayabilir. Bu durum doğal olarak kültür tanımlarının çeşitlenmesine yol açar. "Milletleri birbirinden ayıran ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kültür, bu niteliğiyle millilik vasfı taşır" (Yıldırım, 2016, s. 65). Bir milletin kimliğini şekillendiren kültür, sözlü ve yazılı ifade geleneklerini de içinde barındırır. Milletleri diğer milletlerden ayıran veya farklılaştıran kültürel özelliklerin temelini halk kültürü oluşturur. Halk kültürü de toplumsal mirasın önemli bir parçası ve yüzyıllardan beri insanların deneyimlerinin bir sonucu olarak kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan değerler bütünüdür. Dursun Yıldırım'a göre de "Bir milletin hayatında, fertlerin -sözlü ve yazılı gelenekte yer alan- kabulleriyle müştereklik gücüne erişen ve milli kimliği oluşturan maddi ve manevi faaliyetlerin bütünü milli kültürü veya kültürü meydana getirir. (….) Bir milletin kültürü, o milletin sahip olduğu geleneklerden ibarettir" (Yıldırım, 2016, s. 119). Türk halk kültürü ürünlerine, Türk toplumunun sağ duyusu, günlük hayatı (doğum, evlenme, askere gitme, ölüm gibi), dini, geleneği, halk mutfağı, hekimliği, mimarisi, müziği, oyunu ve halk edebiyatı ürünleri (efsane, destan masal, hikâye, fıkra vb.) gibi beğenileri yansır.

Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, kültürel değerleri edinme, edinilen değerleri gelecek nesillere aktarma ve sürekli olarak kültürü geliştirme süreçleriyle sağlanabilir. Bu süreçler, toplumun kimliğini ve köklerini korumasına yardımcı olur. Aynı zamanda yeni kuşaklara değerli bilgi ve deneyimler aktararak geleceği şekillendirme yolunda önemli bir rol oynar. Halk anlatıları içerisinde dilden dile, kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa aktarılan ve sözlü veya yazılı iletişim yoluyla günümüze ulaşan masallar, söylendikleri dile göre özgün bir milli kimlik kazanır. Masallar, bir toplumun değerlerini, inançlarını, yaşam tarzını ve tarihini yansıtarak kendine özgü bir kimlik oluşturdukları için kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar. Bu bağlamda İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masal metinleri geçiş dönemleri, halk hekimliği, misafirlik ve

misafirperverlik, harman ve harman aletleri, mutfak, değirmen ve değirmene gitme, el sanatları, giyim-kuşam, ulaşım ve ticaret, ustalık-kalfalık-çıraklık, ölçü-tartı birimleri ve diğer kültürel unsurlar yönünden incelenmiştir.

10.1 Geçiş Dönemleri

İnsan hayatının üç önemli geçiş dönemi; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi içerisinde bir takım alt bölümleri ve basamakları vardır. Bu dönemlerde bireyin kimliği ve toplumdaki konumu değişebilir. Bu yüzden geçiş dönemlerinde bazı geleneksel törenler ve kutlamalar gerçekleşir. Gerçekleşen uygulamalar içinde birçok kültürel unsuru ve inancı barındırır. Törenlerin amacı, genelde insanın yeni durumunu kutlamak ve kutsamak, "geçiş" sırasında da yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü insan, bu tür dönemlerde güçsüzdür ve zararlı etkilere karşı korumasızdır (Örnek, 1995, s. 131).

10.1.1 Doğum

Türk kültüründe soyun devamlılığı için doğum, oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu durum her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Yaygın olan inanca göre "çocuk, ailede ocağı tüttürür". Doğum, kadına duyulan saygının artmasını ve aile içindeki yerinin sağlamlaşmasını, erkek için baba olduğu zaman geleceğe güvenle bakmasını ve toplum içinde saygınlık kazanmasını sağlar (Örnek, 1995, s. 131). Böylece doğum, annenin gebelik öncesinden başlayarak doğum ve sonrasına kadar yüzlerce âdetin, inancın, dinsel ve büyüsel işlemlerin yerine getirilmesine neden olur.

Doğum öncesi ritüellerden ilki çocuk sahibi olabilmektir. Evliliğin ardından yeni çiftten beklenilendir. Çocuğu olmayan kadın ve erkeklere Türk dünyasında hoş bakılmadığı gibi "kısır" adı verilmektedir. Günümüzde bu tabir kaba görüldüğü için "çocuğu olmuyor" şeklinde söylenmektedir. "Keçi Kız (70)" masalında çocuğu olmayan fakir kadın, "ah olsa da bir keçi kızım olsa" diyerek dua eder ve bir zaman sonra boynuzları olan keçi kız doğurur. Kadının dualarla çok istediği çocuğuna kavuştuğu ve kadının ne olursa olsun bir çocuk sahibi olmak istediği görülmektedir.

Doğum sırasında doğumu kolaylaştırmak için ebelerden yardım alınır. "İki Gardeş (88)" masalında padişahın doğum yapacak en küçük karısını kıskanan iki kız kardeşi, ebe yerine cadı karı getirmelerini söyler. Ardından cadı karısı, altın saçlı bir kız bir oğlan doğan ikiz çocukları ölmesi için ırmağa atar, yerine de iki göbelez (köpek yavrusu) koyup padişaha karınız göbelez doğurdu der. "Muradına Eren Dilber (89)" masalında hamamda doğum yapan fakir kadına dervişler üç hediye verirler; ağladıkça gözünden inciler dökülsün, güldükçe yanağında güller açılsın, yürüdükçe yolunda çimenler bitsin, yıkandıkça altınlar saçılsın, kolundaki muska durdukça ömrün uzasın. Olağanüstü özelliklere sahip olarak dünyaya gelen kız, evlendikten sonra hamile kalır fakat kolundaki muska çıkarıldığı için ölüm uykusuna yatar. Tabutunda cansız halde yatarken erkek çocuğunu doğurur.

Türk kültüründe çoğunlukla erkek çocuk sahibi olmak soyun devam etmesi için daha fazla arzu edilen bir durumken "Sabrın Sonu (55)" masalında on iki erkek çocuğu olan padişah, on üçüncü çocuğu da erkek olursa emeklerinin boşa gideceğini düşünür. On üçüncü çocuğu kız olursa on iki oğlunu öldüreceğini söyler ve tabutları hazırlatır. Çok üzülen anne, evlatlarına olup bitenleri anlatır. Çocuklarına doğumdan sonra saraya beyaz bayrak asılırsa kız doğduğunu ve ölüm olmadığını, kırmızı bayrak asılırsa erkek doğduğunu ve kaçıp gitmeleri gerektiğini söyler.

Türk kültüründe önemli konulardan biri doğacak çocuklara ad vermedir. Çocuklara gelişi güzel ad verilmemesine dikkat edilir. Çünkü çocuk adıyla yaşar, çocuğun adı onun şahsiyetini, geleceğini, başarısını ve cemiyet içindeki yerini belirler. "Keçi Kız (70)"da annesi dua neticesinde sahip olduğu kızına "Keçi Kız" adını, "Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu (36)"'nda çiftçi, kurt tarafından kaçırılan çocuğu kurdun elinden kurtardığı için "Kurtalan", balıkçı, çayda bulduğu çocuğu suyun içinde boğulmaktan kurtardığı için "Gölcü" ismini verir. "Adsız (56)" masalında da kadının kocası askerdeyken bir oğlu olunca babası gelene kadar isim vermez. Çocuk "Adsız" olarak bilinir.

10.1.2 Evlenme

Evlenme, insan yaşamının ikinci önemli geçiş dönemi olarak kabul edilir. Kız ve erkeğin sosyalleşme sürecinin bir aşamasını temsil eden evlilik, aynı zamanda aileler arasında dayanışma, toplumsal ilişkilerin kurulması ve ekonomik düzenlenmenin yapılması açısından önemli bir olay olarak görülür. Evlenme, dünya genelinde farklı kültürlerin ve toplumların öngördüğü kurallara, geleneklere, törelere ve âdetlere uygun bir şekilde gerçekleşir (Örnek, 1995, s. 185). Düğünün yapılmasının amacı kadın ve erkeğin evliliğini toplumun gözünde geçerli kılmak ve kutsamaktır.

Erkek tarafı, gelin adayını beğenince aile büyüklerini kızı istemeye gönderirler. Kızı arama, bulma ve beğenme konusunda kadınlar ön plandayken, dünür gitmede erkekler ön plandadır. İncelenen masallarda kızı beğenen oğlan tarafı, kız evine dünürcü olarak giderek "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle" kızı ailesinden isterler. "Keçi Kız (70)"da Beyoğlu, bahçesinde görüp âşık olduğu kızın evine annesini dünürlüğe gönderir ve "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle" kızı oğluna ister. "Arzu (72)"da padişah, karısı ölünce sarayına gelen fakir kızı "Allah'ın emri Peygamberin kavliyle" kendisine eş olarak alır. "Garanlık Buba (73)"da kızın babası karşısına çıkan ak saçlı, ak sakallı ihtiyara kızını "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle" verir.

Masallarda eş, elma atılarak seçilir. Öncelikle büyüklerin evlenmesi daha makbul sayılırken masallarda buna bakılmaz. Evlenecek olan kızın akıllı, dürüst, namuslu olması aranan özellikler arasındadır. "Adsız (56)" masalında padişahın üç kızı, evlenmek istedikleri erkekleri seçmek için elma atarlar. Elma kimin başına düşerse onunla evleneceklerdir. Kızlardan ikisi zengin beylerle en küçüğüyse fakir Keloğlan'la evlenmek isteyince padişah, bu durumdan hiç memnun kalmaz. Masallarda özellikle padişahlar, kızlarını fakir delikanlılara vermek istemezler, onları hor görürler. "Sihribaz (13)" ve "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)" masallarında olduğu gibi. Birkaç örnekte olsa masallarda kızların da eş seçme hakkı olduğu görülmektedir.

Kız verildikten sonra söz kesilir veya nişan takılır. Nişan takma merasimi sayesinde verilen söz sosyal çevreye duyurulmuş olur. Kıza taliplerin ayağı kesilir, erkek tarafı da kız aramaktan vazgeçer. "Köylü Gızı (6)" masalında şehzade, kaybolan karısını

çorbanın içine koyduğu "nişan yüzüğü" sayesinde tanır. "Garanlık Buba (73)"da kızın halası, yeğenini oğluna almak ister. Hala, Anşa'ya nişanlık olarak gerdanlık vb. hediyeler verir ve nişan yüzüklerini takar. Fakat hala, oğlunu zengin bir kızla evlendirmek istediği için taktığı nişan hediyelerini geri alır ve nişanı bozar. Türk kültüründe nişan evresi, iki tarafın birbirlerini daha iyi tanımaları için verilen bir süre gibidir. Bu sürede çeşitli sebeplerle anlaşamayanların nişan attığı görülmektedir, nişanı genellikle kız tarafı atmakla birlikte, takılan takılar ve verilen hediyeler iade edilmektedir.

Masallarda genellikle düğünler kırk gün kırk gece sürer. Türk kültüründe de düğünler bu şekilde yapılıp, uygulamalar neticesinde günlerce sürerken günümüzde bu süre gittikçe azalmıştır. "Hırsız Tahsin (1)", "Köylü Kızı (6)", "Keloğlan'ın Başına Gelenler (18)", "Zümrüt Anga (21)", "Altın Kanat (57)", "Arzu (77)", "İki Gardaş (91)", "Dünya Güzeli (97)" ve "Masun Gardaşla (100)" masallarında düğünler kırk gün kırk gece sürmektedir. Türk kültüründe evlenme günümüzde genellikle resmi ve dini nikâh olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir. Resmi nikâh, çiftlerin evlenme kararının yasal olarak kayıt altına alınması işlemi, dini nikâh ise çiftlerin evliliklerini bir din adamı vasıtasıyla onayladıkları/onaylattıkları aşamadır. Türk masallarında evlilik ritüelleri, çoğunlukla çiftlerin bir dizi zorluklarla karşılaştıkları ancak sonunda bu engelleri aşarak mutlu bir şekilde evlenmeyi başardıkları bir serüven olarak anlatılır. "Münakaşa (71)" masalında şehzade ile evlenen kız, bir süre şehzadeden ayrı yaşamak zorunda kalınca eşini bulup eve geri getirir. Ardından evlerine bir imam çağırıp nikâhlarını yeniden kıydırırlar.

Evlenme adetleri ile alakalı önemli konulardan birisi gelinin duvağıdır. Gelinler duvağa önem verdikleri kadar "gelin teli"ne de önem vermektedir. Evlenme çağındaki kızlar, gelinin başındaki gelin telinden alınca yakın zamanda evleneceklerini veya kısmetlerinin açılacağına inanırlar (Aydemir, 2013, s. 645). Günümüzde gelin teli sıklıkla kullanılamasa da "Telli duvaklı gelin olmak" sözü kullanılmaya devam etmektedir. "Balıkçı Torbası Değil Sultan Başı (77)" masalında da bir balıkçıyla evlenen padişahın kızı, düğünden sonra başındaki gelin tellerini sökmekte zorlanınca kocasından yardım ister. Balıkçı, padişahın kızının canını yakınca kız, dikkat etmesi gerektiğini elindekinin balıkçı torbası değil de sultan başı olduğunu söylemiştir.

10.1.3 Ölüm

Geçiş dönemlerinin son aşaması olan ölüm, insan hayatının sona ermesi demektir. Ölümle ilgili âdet ve inanmalarda, korku büyük rol oynamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır. Çünkü toplumlarda "öte dünya" algısı mevcuttur (Artun, 2011, s. 200). İncelediğimiz masallar içerisinde ölümle alakalı pek fazla kültürel unsura rastlanmamıştır. Yalnızca babaların ölmeden önce evlatlarına mallarını sağlığındayken taksim ettiği ve onlara nasihatler verdiği görülmektedir.

"Zann Uşakları (2)" masalında yaşlı bir adam ölmeden önce üç oğlunu yanına çağırır ve onlara vasiyet olarak sahip olduğu tek varlığı olan beygiri bırakır. "Nasihat (7)" masalında padişah, ölmeden önce üç oğlundan üç ok ister ve okları atarak her birinin bir bölgeye gidip bulabildikleri en değerli mallarla geri gelmelerini ister. Padişahı yalnızca en küçük oğlu getirdikleriyle memnun eder ve tahtını oğluna bırakır. "Anlaşamamazlık (34)"da padişah ölmeden önce mallarını dört oğluna böler ve aralarında anlaşmazlık çıkarsa şark vilayetinin padişahına gitmelerini söyler. "Ben Yimen (102)" masalında da baba, sağlığındayken oğlunu çevresindeki insanların gerçek dost olmadığını yalnızca parası için yanında durdukları konusunda uyarsa da oğlu babasını dinlemez. Adam, ölmeden önce tavana bir ip asar ve kendisi öldükten sonra oğlunun bütün paraları bitince bu ipe kendisini asmasını söyler. Baba, oğluna para bırakmıştır ve oğlu kendisini asmaya çalışırken paralar tavandan dökülür.

İncelenen masallarda geçiş dönemleri hakkında ayrıntılı bilgiler yer almamaktadır. Genel olarak masallarda tespit edilen geçiş dönemlerine ait örnekler şu şekildedir: çocuğu olmayan bir kadının Allah'a dua etmesi, doğumu ebenin yaptırması, çocuklara rastgele isimler verilmemesi, dervişlerin hamamda doğum yapan kadının bebeğine olağanüstü hediyeler vermesi, evlenme için beğenilen kıza dünürcü gönderilerek "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle" istenmesi, padişahın kızının eşini elma atarak seçmesi, padişahların fakir delikanlılara kızını vermek istememesi, nişan takma veya nişan atma, düğünlerin kırk gün kırk gece sürmesi, imam nikâhı kıymak, gelin aksesuarı olarak gelin teli kullanmak, babaların ölmeden önce evlatlarına nasihat

etmeleri ve mallarını oğulları arasında taksim etmeleri yer almaktadır. Fakat yukarıda bahsedilen durumların ayrıntılarına masalda rastlanılmaz. Örneğin, düğünler kırk gün kırk gece sürer fakat bu düğünlerde neler yapıldığını bilemeyiz. Masallarda geçiş dönemlerine ait durumlar yirmi dokuz kez karşımıza çıkmaktadır.

10.2 Halk Hekimliği

Halk hekimliğinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. İlk dönemlerde insanoğlunun sağlık konusunda yetersiz olması, hastalıkları ay ve güneş tutulmaları, yıldızlar, fırtınalar ve şimşek çakması gibi doğa olaylarına bağlamasına neden olmuştur. Bu nedenle de eski çağlarda insanlar hastalıkların tedavisinde büyüden ve sihirden faydalanmış, din adamlarından yardım istemişlerdir. İnsanların gözlem ve deneme yoluyla elde ettiği bilgiler yüzyıllarca birikerek kültür vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve tıp biliminin temelini oluşturmuştur (Türkdoğan, 1991, s. 45).

İncelediğimiz masallarda tedaviler genellikle ağaç yaprakları veya olağanüstü hayvanlar sayesinde yapılabilmektedir. Türk mitolojisinde önemli görülen ağaçlar bulunmaktadır. Kutsal olarak kabul edilip masallarda görülen ağaçlardan bazıları kavak, söğüt ve selvidir. Türk anlatılarında (halk hikâyesi, masal, efsane gibi) bir ağaçtan alınan yaprağın gözlere sürülmesiyle kör gözlerin açılacağına inanılır. “Kötülüğün Sonu (17)” masalında iki kardeşten akılsız olan, gözlerini akıllı abisine kendisine yemek vermesi karşılığında çıkarıp verir. Kör olan akılsız kardeş gittiği bir değirmende inler, cinler ve perilerin konuşmalarını duyarak söğüt yaprağının gözlere sürülmesiyle gözlerin açılacağını öğrenir ve duyduklarını yaparak yeniden görmeye başlar. Bunun dışında hayvanların etinin veya sütünün hastalıklara iyi geleceğine inanılır. “Baltabıyık (22)” masalında ayağı şiş olan padişah için müneccimler remil dökerler ve padişaha yalnızda denizde yaşayan “başı kırmızı ve gövdesi diğer balıklardan daha küçük olan balıklar padişahının iyi geleceğini söylerler. Balıklar padişahı yakalandığı halde bu güzelliğin öldürülmesine kıyamayan şehzade balığı denize geri attırır ve padişah bir süre sonra hayatını kaybeder. “Adsız (56)” masalında hastalığa yakalanıp gözleri kör olan padişahın gözlerinin açılabilmesi için tek şart aslan sütüdür. Aslan sütü bulunup padişahın gözlerine sürülünce padişahın gözleri açılır. Tedaviler bazen olağanüstü varlıklar tarafından da gerçekleşebilir.

“Çarşambadır Çarşamba (85)” masalında hamama gelen cüceler, hamamda yıkanan kambur adamı sevdikleri için kamburunu ondan alarak iyi ederler. Aynı cüceler, başka bir kamburu sevmedikleri için kamburunu daha da büyütürler.

Halk hekimliği konusunda hastaların tedavisi için ağaç yapraklarının kullanıldığı, olağanüstü hayvanların sütünün veya etinin gerektiği ve nadiren de olağanüstü varlıklar tarafından kişiye sıhhat verildiği görülmektedir. İncelenen masallarda halk hekimliği ile ilgili dört farklı uygulama tespit edilmiştir.

10.3 Misafirlik ve Misafirperverlik

Türk toplumunda misafirperverlik, önemli bir kültürel değer ve toplumsal davranış biçimidir. Türklerde misafiri iyi bir şekilde ağırlamak oldukça önemlidir çükü o “Tanrı misafiri” olarak kabul edilir. Misafir her zaman evin bereketi sayılır. “Misafir dokuz kısmetle gelir, birini yer sekizini ev sahibine bırakır.” Türk masallarında da misafirperverlik karşımıza çıkan kültürel bir değerdir.

“Zann Uşakları (2)” masalında şehrin kadısı, dava için gelen üç erkek kardeşin doğruyu söylediklerini anlayabilmek için öğlen ekmeğine davet eder. “İyilin Sonu (12)” masalında yılanlar padişahının kızı, kendisini kurtaran oğlanı evlerine götürür ve birkaç gün misafir eder. “Üç Yolcu (31)” masalında üç arkadaş yolda giderken rastladıkları bir evden yiyecek ve içecek isterler. Ev sahipleri yoksul olmalarına rağmen evlerinde ne varsa onu ikram ederler. “Anlaşamamazlık (34)” masalında şark vilayetinin padişahı dört kardeşi misafir eder, yemek ikram eder fakat onlarla oturup yemez. “Sini (38)”de rastgele bir papaz, bir hoca ve bir Bektaşi aynı konağa misafir olurlar. “Ayıdan Guyo (58)”da ayıyla evlenip ayının ininde yaşamaya başlayan kızlarını özleyen anne ve babası kızlarına misafirliğe gider. “Münakaşa (71)”da padişahın oğlu, ayın on dördü gibi güzel olan kızın namuslu olup olmadığını öğrenebilmek için bir cadı karıyı gönderir ve ona söylemesi gerekenleri ezberletir. Kızın yanına giden cadı karı, sokakta kaldığını ve bir gece evlerinde kalmak istediğini söyleyerek evlerinde misafir olur. “Arzu (72)”da fakir kız; zengin gibi olmak, zengin gibi giyinmek ister. Hayırsever birisinin yardımıyla zengin gibi giyinir ve zengin

insanlarla tanışır. Fakir kız yalanına devam ederek bir sarayı kendi evi gibi gösterir, sarayda misafir ağırlar, saray hizmetçilerine istediklerini yaptırır.

Misafir ve misafirperverlik, sekiz kez karşımıza çıkmasına rağmen masallarımıza sirayet ettiğini söylememiz mümkündür. Masallarımızda yoldan geçen veya evlerine misafir olmak isteyen cadı karıları geri çevirmeyen masal kahramanlarına, yolculuk esnasında acıkan ve rastladıkları evden yemek isteyen yolculara ve evlerinde ne varsa onu ikram eden ev sahiplerine, dışarıda karanlıkta kalan çocukları misafir eden ve insan eti yiyen dev kocasından saklayan dev analarına rastlanır.

10.4 Harman ve Harman Aletleri

Türkler özellikle yerleşik hayata geçtikten sonra tarımsal faaliyetlerde gelişmeler göstermişlerdir. Türklerde tarım, halk ekonomisinin önemli unsurlarından biri olmuştur. Ekim işiyle uğraşan kişilere de genelde çiftçi-rençper gibi isimler verilmiştir. Harman, hasat edilen ürünlerin toplanıp öğütülmesi ve ayrıştırılması amacıyla yapılan bir işlemdir. Harman zamanı, yıl boyunca süren tarımın sona erdiğini gösterir ve bereketi sembolize eder. Çiftçilikle ilgili kullanılan araç-gereçler de önemli bir kültürel unsur olarak karımıza çıkmaktadır.

İncelediğimiz masallarda tarımla geçimlerini sağlayan aileler bulunmaktadır ve bazı tarım aletlerinin ismi verilmiştir. “Ufak Bi Gezintü (4)” masalı uzun bir tekerleme ile başlar ve tekerlemede tarımla ilgili şu terimler geçer; “Az gitdim uz gitdim, altay bi güz giddim. Bi yanıma baktım tozluk dumanlık, arkama baktım bi üğgendire sapı yer gitmişin bi yanıma baktım saylık samanlık...” Bu masalda tarımda kullanılan üğendire (üvendere) aleti, harman alırken veya tarlayı sürerken hayvanları dürtmek için kullanılan sivri uçlu sopadır. “Galbur (11)” masalında İstanbul’a para kazanmaya giden adam geri dönünce köylüleri hor görmeye başlar ve etrafında gördüğü her aletin adını sorar. Bu aletler tarımda kullanılan; düğen/düven, gözer, süren, tırmık, yaba/diren ve anaduttur. Bu aletler genel olarak toprağı sürme, havalandırma, tohumların ekilmesi için uygun zemin hazırlama, taşı işleme, toprağın yüzeyini çapalamak ve odun kesmek için kullanılan aletlerdir. “Kelolan’ın Başından Geçenle (20)” masalında da düğen sürmek geçer. “Kelolan Zengin Oldu (82)” masalında

Keloğlan babasıyla, “Gahrıman Kız (98)” masalında bir rençper, “Buba Sanatı (101)” masalında da bir delikanlı çift sürer. “Ufak Bi Gezintü (4)” ve “Köse Madaz (5)” masallarında da hayvan yemi olarak kullanılan samanların depolandığı yer olan “samanlık” tabiri kullanılmaktadır.

Masallarda tarımla geçimlerini sağlayan ailelerin bulunduğunu, düğen veya çift sürüldüğünü, bu işleri yapmak için üğendire/üvendire, düğen/düven, gözer, süren, tırmık, yaba/diren ve anadut gibi tarım aletlerinin kullanıldığı ve samanların samanlıkta saklanıldığı görülmüştür. “Harman ve harman aletleri” ile ilgili örneklere yedi kez rastlanılmıştır.

10.5 Mutfak

İnsanoğlu, ilk çağlardan itibaren yaşamak için sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İlk dönemlerde çoğunlukla avcılık ve toplayıcılıkla yeme ihtiyacını karşılamaya çalışmışlar, zaman içerisinde hayvanları evcilleştirmeyi ve yabani bitkileri yetiştirmeyi başarmışlardır. Ateşin bulunmasıyla birlikte yemek kültürü ve pişirme biçimleri daimî bir gelişme sürecine girmiştir (Ögel, 2014, s. 15). İnsanların beslenme kültürü de yaşam biçimleriyle doğrudan bağlantılıdır. Yemek ile ilgili alışkanlıklar, toplumdan topluma biçimlenen birtakım özellikler sergilemektedir. Mutfak kültürü; yiyecek ve içecek türleri, bu türlerin hazırlanması, pişirilmesi, saklanması ve tüketilmesi sürecini, kullanılan ekipmanları ve bu kültürün çevresinde gelişen inanış ve uygulamaları içine alır. İncelenen masallar içerisinde yiyecek ve içeceklerin yapımından bahsedilmese de tüketilen yiyecek ve içeceklerden isimlerinden kimi zaman söz edilmektedir.

Geleneksel mutfak kültüründe yemeklerin pişirme işleminde mekân olarak “fırın” kullanılmaktadır. Fakat İhsan Ozanoğlu’nun derlediği masallarda fırınlar kahramanları yakarak öldürmek için kullanılmıştır. Bu durum, “Hırsız Tahsin (1)”, “Köylü Kızı (6)”, “Kelolan’ınan Dev Garısı (32)” ve “Kedinin Sıçannarınan Helallaşması (62)” masallarında yer almaktadır. Fırına ekmekleri atmak veya çıkartmak için kullanılan kürek ise kahramanı fırının içine atmak için kullanılmıştır.

İncelenen masallarda yemek yapma aletleri olarak karşımıza tencere, kazan, caba (güveç), yaslaç (üstünde hamur açılan tahta), bislaç (sacda yufka ekmeği çevirmeye yarayan tahta aygıt), oklava, sacıyak (üzerine ekmek saçı yerleştirilen üç ayak aygıt), kalbur, yayık fişeği (tokmağı), bahraç (su kovası) ve havan çıkar. "Keloğlan'ın Gurnazlığı (3)" masalında süt tenceresi ve dört kazan çorbadan, "Av Masalı (80)"nda tencerenin içinde tavşanı pişirip suyuyla pilav yapmaktan, "Köse Dayı (99)"da öküzün etinin cabada pişirilmesinden söz edilir. "Keçi Kız (70)" masalında düğüne sini açılacaktır. Bu yüzden kaynana hamur açarken oklava ve bislaç kullanır. "İki Gardeş (91)" masalında ağaçtan inmeyen kızı ağaçtan indirmek için yaşlı kadın un, yaslaç ve sac alarak ağacın altına gidip hamur açmaya başlar. "Kelolan (84)" masalında kandırılan kadın un eleme aleti olarak kullanılan kalburla su taşımaya çalışır. "Ahmak Hırsız (93)" masalında da mutfağı soymak için giren ahmak hırsız karabiberleri havanda döverek ev sahiplerine bırakmak ister. Bunu yaparken havan çok ses çıkardığı için yakalanır.

Masallarda kahramanların para kazanmak için yolculuğa çıkmalarıyla sıklıkla karşılaşılır. Yola çıkacak kahramana annesi veya karısı yolluk yiyecek hazırlarlar. "Kötülüğün Sonu (17)" masalında iki kardeşe anneleri, "Bi Hırsuzla Bi Yankesici (27)" masalında da hırsızla yankesiciye karısı yolluk olarak kül çöreği hazırlar. Kül çöreği[4] sert buğday unu, içme suyu, tuz ve karbonat ile hazırlanan ve alevi sönmüş sıcak meşe külü içerisinde pişirilen yöresel bir ekmektir. "Gahrıman Memet A (37)" masalında da annesi yolculuğa çıkacak olan oğluna yolluk olarak un ve çiğ yumurta verir.

Türk toplumu misafirperver bir millet olduğu için eve misafir çağırmak ve onlara ikramlarda bulunmak oldukça önemli bir kültürel unsurdur. Bu durum masallarımıza yansımıştır. "Zann Uşakları (2)" masalında beygirleri çalınan üç kardeş, kadıya şikâyete gidince kadı olanları anlayabilmek için oğlanları öğlen ekmeğine davet etmiştir ve onlara üzüm şarabı, ekmek ve koyun eti ikram etmiştir. "Anlaşamamazlık (34)" masalında aralarında anlaşmazlığa düşen dört kardeş, sorunlarını çözmesi için şark vilayetinin padişahına gitmişlerdir. Padişah da oğlanları yemeğe davet ederek, kuzu kızartması, bir şişe şarap ve ekmek ikram etmiştir. İki masalda da aynı ürünlerin

[4] 09.12. 2021 tarihinde Araç kül çöreğine coğrafi işaret tescil belgesi verilmiştir (URL-3, 2021).

ikram edildiği görülmektedir. "İki Gardeş (89)" masalında ise padişah tarafından akşam yemeğine davet edilen oğlan, yalnızca çorbasını içmiştir, ekmeğini ise yarı beline kadar gömülü olan kadına vermiştir. Türk kültürünün önemli unsurlardan bir diğeri de davetsiz misafirlere ikramda bulunmaktadır. "Üç Yolcu (31)" masalında yolculuğa çıkan üç arkadaş acıkınca rastladıkları köy evine giderler ve orada onlara köy çöreği ile ayran ikram edilir. "Sini (38)" masalında konağa misafir olan papaz, softa ve Bektaşi'ye ev sahibi akşam yemeğinden sonra baklava ikram eder. Kültürümüzde "misafir umduğunu değil bulduğunu yer" düşüncesi mevcuttur. Buna rağmen misafirlerimiz yemekleri beğenmeyip, hiçbir şey yemezlerse veya yeniden acıkırlarsa onlara istedikleri bir şey olup olmadığı sorulur ve eldeki imkânlarla istenilen yiyecek veya içecek yapılmaya çalışılır. "Kelolan (84)" masalında da bir kadının evinde misafir olan Pampil, uyumayınca evin hanımı uyuması için annesinin ona ne yaptığını sorar ve çocuk sırasıyla "nişasta yapar ve çaydan kalburla su taşır börek yapar uyurdum" cevabını verir. Evin hanımı gece yarısı çocuğa nişasta ve börek yapar.

Yukarıda sayılan yemekler dışanda "Ufak Bi Gezintü (4)" masalında yoğurt, pekmez, bal ve gözleme, "Köse Madaz (5)" masalında ekmek, "Keloğlan (9)" masalında rakı, meze ve ekmek, "Muradına Eren Dilber (89)" masalında da tuzlu çörekten bahsedilir. İçecek olarak "Ufak Bi Gezintü (4)" ve "Keloğlan (9)" masalında yayık ayran çalkalamasından birkaç masalda da çorba içilmesinden söz edilir. "Köylü Gızı (6)" masalında hileyle şehzadesinden ayrılmak zorunda kalan köylü kızı, hastalanan kocasına "kara çorba" hazırlayıp içine evlilik yüzüklerini koyarak gönderir. Şehzade çorbayı içine hem sağlığına kavuşur hem de karısının hayatta olduğunu anlar. Kara çorba[5] Kastamonu'nun Pınarbaşı ilçesi ve köylerinde kızamık meyvesinden elde edilen bir tür tavuk çorbasıdır. Bunun dışında "Sihirli Parmak (28)" masalında kocası ölen kadın, bütün malını mülkünü satarak yiyince elinde kalan son toprak parçasına elma, erik, armut ağaçları dikerek, fasulyeler ekerek mahsullerini satmaya başlar ve geçimini bu yolla sağlar.

[5] 29.12.2017 tarihinde kara çorbaya coğrafi işaret tescil belgesi verilmiştir. Coğrafi sınır Kastamonu İli Pınarbaşı İlçesi ve köyleri olarak belirlenmiştir (URL-4, 2017).

Mutfak kültürüne ait kullanılan aletlerin veya tüketilen yiyeceklerin diğer kültür unsurlarına göre daha fazla karşımıza çıktığını ve 27 masalda ürün çeşitliliğinin fazla olduğunu söyleyebiliriz. Karşımıza çıkan örnekler şu şekildedir; fırın ve fırın küreği, tencere/süt tenceresi, kazan, caba/güveç, yaslaç, bislaç, oklava, sac, kalbur, havan, sini, çorba, pilav, kuzu/koyun eti, şarap, ekmek, çörek, baklava, nişasta, börek, yoğurt, pekmez, bal, gözleme, rakı, meze, yayık ayran, elma, erik, armut ve fasulye.

10.6 Değirmen ve Değirmene Gitme

Değirmen, özellikle tahıl ürünlerini (arpa, çavdar, buğday gibi) un haline getirmek için kullanılan bir araçtır. Harman döneminde hasat edilen tahıllar, çuvallara veya torbalara doldurulup değirmende öğütülmeye götürülür. Bu işlem sayesinde toplumun beslenme ihtiyaçlarından biri karşılanmış olur. Türk masallarında ise değirmenler sıklıkla kahramanların maceralarının geçtiği yerlerden biri olarak görülür. Kahramanlar, değirmenlerde zorluklara karşı mücadele edebilirler, yardımsever karakterlerle tanışırlar veya düşmanlarla karşılaşırlar. Masallarda genellikle değirmenlerde olağanüstü varlıklarla karşılaşılır.

"Kötülüğün Sonu (17)" masalında abisinden yemek alabilmek için iki gözünü feda eden Akılsız oğlan, bir değirmene sığınır. Değirmene akşam olunca inler, cinler ve periler gelip sohbet etmeye başlarlar. Bu olağanüstü varlıklar, ağacın altında saklı olan hazinenin yerini, değirmenin çalışması için yeterli olan suyun ve kör gözlerin açılması için söğüt yaprağının kullanılması gerektiğini söylerler. Bunları duyan Akılsız oğlan, ertesi sabah dinlediklerini yapar ve hem gözlerine kavuşur hem de köyün en zengini olur. "Ögsüz Gız (69)" masalında da babası tarafında dağda yalnız bırakılan sekiz yaşındaki öksüz kız, bir değirmenin başına gelir. Değirmene birdenbire ecinniler ve şeytanlar gelip kendi aralarında değirmenin taşının altında pek çok altının saklı olduğunu konuşurlar. Öksüz kız, Allah'ın yardımıyla taşı kaldırır ve taşıyamayacağından fazla altını da sırtına yükleyip evine geri döner.

Değirmen ve değirmene gitme konusunda ise değirmenlerin daha çok esrarengiz, olağanüstü olayların yaşandığı mekânlardan birisi olduğu görülmektedir. Kahramanlar, değirmene sığınırlar ve olağanüstü varlıklar (inler, cinler, periler ve

şeytanlar) birdenbire ortaya çıkarak kahramanı zengin edecek hazinenin yerini, kör gözlerinin açılması için gerekli olan ağaç yapraklarını ve değirmeni çalıştıracak kadar suyun yerini söylerler. Bu duruma iki masalda rastlanılmıştır.

10.7 El Sanatları

El sanatları konusunda yün eğirme, gergef işleme ve bez dokuma gibi faaliyetler örnek olarak verilebilir. El sanatları, insanların el beceresi ve yaratıcılığını kullanarak çeşitli malzemeleri işleyerek özgün ve estetik ürünler üretmelerini içeren bir alandır. Yün eğirme, yünden iplik elde etme işlemidir. "Keçi Kız (70)" masalında genç kızlar, hep birlikte toplanarak yün eğirmeye giderler. Bez Dokuma, ipliklerin çapraz olarak birbirine geçirilerek kumaş yapılması işlemidir. Bu işlem geleneksel olarak el tezgâhları veya dokuma makineleri kullanarak gerçekleştirilir. "Akılsız Olan (74)" masalında akılsız oğlan, annesinin dokuduğu bezleri pazara götürüp satmaya çalışır. Gergef işleme ise genç kızların becerilerini geliştiren bir el sanatıdır. Ortaya çıkan işlemeler, her bölgenin kendine özgü motiflerini ve desenlerini içerisinde barındırır. "Münakaşa (71)" masalında padişahın oğlu, alçak bir kulübeden sızan bir ışığı görüp takip eder ve ışığın geldiği odada ayın on dördü gibi güzel bir kızın gergef işlediğini görür.

Masalların "el sanatları" yönünden zengin olmadığını yalnızca yün eğirmenin, gergef işlemenin ve bez dokumanın karşımıza çıktığını söylememiz mümkündür. El sanatlarına dair örneklere üç kez denk gelinmiştir.

10.8 Giyim-Kuşam

Giyim insanın bedenini örten giysi, aksesuar, makyaj ve bunları kullanma biçimidir. Giyim cinsiyete, coğrafi koşullara ve kişinin yaşam tarzına göre farklılık gösterir. Kültür, geleneksel giyim tarzına da yansımaktadır. Kişinin giyimi, toplumda hangi statüde olduğunun da göstergesidir.

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların içerisinde giyim-kuşama dair pek fazla bilgi bulunmamaktadır. "Parmak Çocuk (23)" masalında yedi erkek kardeş, kafalarına "tekke" giyer, devin yedi kız çocuğu ise kafalarına "taç" takarlar. "Balıkçı Torbası

Deyil Sultan Başı (77)" masalında gelinlik aksesuarı olarak gelinin başına "gelin teli" takmıştır. "Keçi Kız (70)" masalında da boynuzları olan keçi kız, boynuzlarını çıkarıp urbalarını giyince çok güzel bir kız olur.

İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların içerisinde "giyim-kuşama" dair pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca üç masalda erkek kardeşlerin başındaki tekkelerden, kız kardeşlerin başındaki taçtan, gelinin başındaki gelin telinden ve kızın giydiği urbalardan söz edilmiştir.

10.9 Ulaşım ve Ticaret

İncelenen masallarda ulaşım aracı olarak vapur, tekne, sandal, araba ve tayyare kullanıldığı görülmektedir. "Memet A İstanbul (8)" masalında Mehmet Ağa, İstanbul'a gitmek için vapura biner. "Kelolan'ın Başından Geçenle (20)" masalında Keloğlan, zengindir ve bir tayyaresi vardır. "Muradına eren Balıkçı (54)" masalında serseri oğlan, balıkçılık yapmaya karar verir ve sandala binerek balık tutmaya başlar. "Bir Serseri (61)" masalında serseri, arabanın içinde uyuyan kadının yanına gider. Türk masallarında ulaşım araçları dışında ticaret yapmak veya seyahat etmek için kullanılan kervanlar vardır. Bu kervanları koruyan, yöneten ve yolculukları düzenleyen kervancılar bulunmaktadır. "Hırsız Tahsin (1)" ve "Gahrıman Gız (98)" masallarında kervancılar, öldürülmek amacıyla kaçırılan padişahın kızının sesini duyarak onları kurtarırlar. Kurtardıkları kızları, kervanlarında saklayarak bir şehir merkezine geldiklerinde bırakırlar.

Ulaşım ve ticaret açısından baktığımızda incelenen masalların altısında vapur, tekne, sandal, araba, tayyare, kervan ve kervancılar geçmektedir. Masallarda geleneksel ulaşım araçları dışında değişik ulaşım araçlarının kullanıldığı görülmüştür. Bunun nedeni masalların derlemenin yapıldığı dönemin izlerini taşımasıdır.

10.10 Ustalık-Kalfalık-Çıraklık

Türk kültüründe yüzyıllardır devam eden ustalık-kalfalık ve çıraklık geleneği önemli bir sosyal ve mesleki öğrenme modelidir. Bu geleneğin temel amacı ustanın meslekleri ve zanaatları bütün yönleriyle öğretmektir. Bunun yanı sıra usta kalfasına veya

çırağına yalnızca iş öğretmez ahlaki eğitim de verir. Ustanın çırağından beklentisi güzel ahlaklı, iyi huylu, cömert ve yardım sever olup işine hile katmadan hakkıyla yapması kimseyi aldatmaması gibi özelliklerdir. Esasen ahilik kültürüne dayanan usta-çıraklık ilişkisi masallara da yansımıştır. Masallarda kahramanların çıraklık yaptığı ve ustasına yardım ettiği görülür. Aynı zamanda çıraklık anne ve baba için çocuklarının terbiye edileceği bir okul gibidir. Masallarda ustalık-kalfalık ve çıraklığa dair örneklere dört kez rastlanılmıştır.

"İyilin Sonu (12)" masalında sihirli yüzüğüyle birlikte her şeyini kaybeden oğlan bir aşçının yanında çıraklığa girer ve oraya uğurlu gelir. Ardından kalfalığa yükselir. "Zümrüt Anga (21)" masalında yeraltı dünyasından Zümrüdüanka sayesinde kurtulan oğlan önce kuyumcu sonra da terzi dükkânına çıraklığa girer. Padişah kuyumcu ve terziye yapılması zor görevler verir. Bu zorlu görevleri nasıl yerine getireceklerini bilmeyen ustalara çırağı yardım eder. "Serseri (60)" masalında aptal oğlan, bir dükkâna sahibinin ve terzinin yanına çıraklığa girer fakat çeşitli aptallıkları yüzünden ustaları tarafından kovulur. "Bir Serseri (61)" masalında da oğlunun serseriliklerinden yorulan anne oğlunun herhangi bir dükkânda çıraklık yapmasını ister.

10.11 Ölçü-Tartı Birimleri

Henüz teknolojinin yeterince gelişmediği dönemlerde halk, ekonomik yaşamda pratik çözümler üretmiş ve kendi aralarında ölçü birimleri oluşturarak yaşamı kolaylaştırmaya çalışmıştır. Halk uluslararası ölçü birimlerine geçilinceye kadar yerel ölçü birimleri kullanılmaya devam etmiştir. İncelenen masallarda ölçü-tartı birimlerine ait dört örnek karşımıza çıkar.

"Kelolan'ın Başına Gelenle (25)" masalında Keloğlan gölden bulduğu altınları bölmek için komşu kadından bir yarım ister. Yarım, on iki kiloluk bir tahıl ölçeğidir. "Gahrıman Memet A (37)" masalında Mehmet Ağa eline bir hapaz un alır. "Ayıdan Guyo (58)" masalında horoz öttüğü zaman bir hapaz altın yumurtlar. Hapaz, bir avucu dolduracak kadardır. "Haramiler (86)" masalında da Haramilerin mağarasından altınlarını çalan Ali Baba, altınlarını tartmak için ağabeyi Veli Baba'dan terazi ister.

10.12 Tabirler

Yerel dil ögeleri masalın anlatıldığı topluluğun günlük yaşamından unsurlar taşıdığı için hikâyeye gerçekçilik ve inandırıcılık katar. Dinleyici veya okuyucu, hikâyeyi daha samimi ve tanıdık bulur. Bu ifadeler masala derinlik, anlam, gerçekçilik ve kültürel değer katarak anlatının etkisini artırır. İhsan Ozanoğlu'nun masalları deyimler yönünden oldukça zengindir. İncelenen masallarda geçen atasözleri ve deyimler "3. Masalların Motifleri" bölümünün "Z. Çeşitli Motif Grupları" ana başlığının "Z64. Proverbs/Atasözleri" ve "Z64-2. İdioms/deyimler (MEB)" alt başlıklarında ayrıntılı yer almaktadır. Tekrara düşmemek için burada yer verilmemiştir. İncelenen masallarda günümüzde hala Kastamonu'da kullanıldığı bilinen beddua, deyim ve Kastamonu'ya özgü söyleyişler ise birer kez geçer.

"Ufak Bi Gezintü (4)" masalında kadın evde gelince un helkilinin devrildiğini görüp kediye "hey gıran guyulup da guyulası" diyerek beddua edip saldırır. "Kökü kesilesi" anlamına gelen bu söz Kastamonu'da kullanılmaya devam eden bir bedduadır ve genellikle hayvanlara kızarken söylenir. "Köse Madaz (5)" masalında köpeği, eşeği, karısı ve oğlunun öldüğünü, evinin de yıkıldığını duyan adam "fiy yutmuş godek gibi" tepinmeye başlar. Buradaki deyim "fiğ yemiş güvercin gibi düşünmek" anlamında kullanılır. "Ögsüz Gız (69)" masalında babası tarafından dağda bırakılan sekiz yaşındaki öksüz kız "ah benim 'bi tek bubam' beni bıraktın da nerelere gitdin" diyerek ağlar. Burada geçen "bi tek bubam" sözü Kastamonu'ya has bir söyleyiştir.

İncelenen masallarda söyleyiş itibariyle Kastamonu'ya has kültürel unsurlar da tespit edilmiştir. Bunlar; caba, yaslaç, bislaç, sayvan, üvendere, çifte, öğen, düğen, gözer, yaba, anadut, saban, herkil, haral, serme, fişek, sacıyak, harar, bahraç, sergen, eyin/öğün, geçe, çecik, kelp, hapaz, havra, kelez, inez, eke, düğür gitmek, güyo, calay, gıcık, çörtün ve göbelezdir.

İncelenen masallarda geçiş dönemlerine 29, halk hekimliğine 4, misafir ve misafirperverliğe 8, harman ve harman aletlerine 13, mutfağa 42, değirmen ve değirmene gitme 2, el sanatlarına 3, giyim-kuşama 6, ustalık-kalfalık-çıraklığa 4 ve ölçü-tartı birimlerine ait 4 kültürel unsur tespit edilmiştir. Masallarda Kastamonu'nun

mutfak kültürüne has kara çorba (Pınarbaşı İlçesi) ve kül çöreği tespit edilmiştir. Bunun dışında geçen kültürel unsurların pek çoğu her masal metninde tesadüf edilebilecek niteliktedir. Sadece söyleyiş itibariyle Kastamonu'ya has kültürel unsurlar bulunmaktadır. Masallar Kastamonu'dan derlendiği için masallarda derleme yerinin etkisi olduğunu ve anlatıcının yöresinin masallarda kullanılanları etkilediği söylenebilir. Yine de tespit ettiğimiz kültürel unsurlar genelde Türk toplumunun "geçiş dönemleri, halk hekimliği, misafirlik ve misafirperverlik, harman ve harman aletleri, mutfak kültürü, değirmen ve değirmene gitme, el sanatları, giyim-kuşam kültürü, ulaşım ve ticaret, unvanlar (padişah, şehzade, derviş vd.), akrabalık isimleri (anne, baba, oğlan, kaynana vd.), iş-meslek isimleri (avcılık, hamal, tüccar, kuyumcu vd.), mimari (saray, ev, konak vd.), atasözleri ve deyimler" gibi kültürel özelliklerini yansıtması yönünden oldukça önemlidir. Yukarıda yer verilen kültürel unsurlar dışında incelenen masallarda padişah, şehzade, derviş gibi unvanlar; anne, baba, oğlan, kaynana gibi akrabalık isimleri; avcılık, hamal, tüccar, kuyumcu gibi iş ve meslekler; saray, ev, konak gibi mimari unsurlar da yer almaktadır. Söz konusu unsurlar "6. Masalların Kahramanları" ve "7. Masalların Mekânları" bölümlerinde ele alındığından burada tekrara düşmemek için yer verilmemiştir.

11. SONUÇ

Masal, eski çağlardan itibaren anlatılagelmiş, halkın ihtiyaçlarına uygun olarak sürekliliğini koruyan ve arkaik döneme ait unsurlar barındıran geleneksel bir anlatı türüdür. Halkbilimi araştırmacıları, anlatılan bu hikâyelerin derinliklerine inerek masalları farklı açılardan ele almışlardır. Genellikle kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen masalları yalnızca eğlenceli hikâyeler olarak değil de içinde derin anlamlar barındıran, kültürel yansımaları olan ve öğretici değerlere sahip anlatılar olarak görmüşlerdir. Çağımızda teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının bir neticesi olarak masal anlatma geleneği zayıflamış, kimi yerlerde unutulmuş kimi yerlerde de unutulmaya yüz tutmuştur. Bununla birlikte köklü bir geçmişe sahip masal anlatıcılığının dönüştüğü de görülmektedir. Eskiden aile büyükleri veya köydeki hikâye anlatıcıları tarafından çoğunlukla uzun kış gecelerinde ev ortamlarında anlatılan masalların modern dönemlerdeki mekânları kafeler, sanat galerileri, müzeler, sahneler ve dijital platformlar aracılığıyla çeşitlenmiştir. Dinleyici profilinde değişiklikler olmuş bununla beraber geniş ve çeşitli kitlelere hitap edilmeye başlanmıştır. Bu değişim anlatıcıların dil, üslup ve anlatım tekniklerinde evrensel bir dil kullanma eğilimini de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte masal anlatıcılığı yeni iletişim araçlarıyla desteklenmiş ve profesyonelleşmiştir. Yeni dönem masal anlatıcıları genellikle eğitimli ve çok yönlü sanatçılar olup, performanslarını sanal ve fiziksel mekânlarda sergilemektedirler. Bu değişimler, masal anlatıcılığının kültürel mirasın korunması ve yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu konuda Türkiye'de MEB ile UNESCO ortaklığıyla "Anadolu Masalları" projesi başlatılmıştır. Bazı özel üniversitelerde "Masal Anlatıcılığı", "Masal Terapisi", "Hikâye Anlatıcılığı" gibi eğitimler verilmeye başlanmıştır. Böylelikle gelenek farklı icra ortamlarında ve daha çok eğitimli kişiler aracılığıyla varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Bu tezde Ozanoğlu'nun derlemiş olduğu masalların tipleri *The Types of Intertational Folktales (Aarne-Thompson-Uther)* kataloğuna göre tasnif edilmiştir. Çalışmada 28 hayvan masalı, 29 sihir (büyü) masalı, 28 gerçekçi masal, 3 aptal dev masalı, 14 mizahi masal, 4 zincirleme masal olmak üzere 106 masaldan 73'ünün tip numarası tespit

edilebilmiş geriye kalan 33'ünün tip numaraları katalogda tespit edilememiştir. Avrupa tip kataloğunun Türk dünyası anlatılarındaki tiplerin tespit edilmesi konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Masalların büyük bir çoğunluğu sihir (büyü), hayvan ve gerçekçi masallarından oluşmaktadır. Ayrıca incelenen hayvan masallarının olay örgü bakımından kısa olduğu, asıl halk masalların ise olay örgüsü bakımından daha uzun olduğu göze çarpan özelliklerdendir.

İncelenen masalların motif tasnifi Stith Thompson tarafından hazırlanan *Motif Index of Folk Literature*'ye göre yapılmıştır. 106 masalda 511 motif alt başlığı altında 1355 motif tespit edilmiştir. Bunlar içinde 55 motif alt başlığı ve 120 masal motifi, *Motif İndeks*'te yer almamaktadır. *İndeks*'te yer almayan motiflerden daha önce yapılan çalışmalarda tespit edilenler için MEK/MEB (Motif Erkan Karagöz/Motif Ezgi Berk) ve MTB/MEB (Motif Tuğba Bayrakdarlar/Motif Ezgi Berk) kısaltmaları, ilk defa bu çalışmada tespit edilen motifler için MEB (Motif Ezgi Berk) kısaltması kullanılmıştır. A. Mitoloji" ana başlığı haricinde diğer gruplardan örnekler bulunmaktadır. "B. Hayvanlar, F. Olağanüstülükler, P. Toplum, D. Sihir, K. Aldatmalar, T. Cinsiyet, N. Şans ve Kader, H. İmtihanlar, Q. Ödüller ve Cezalar, Z. Çeşitli Motif Grupları, W. Karakter Özellikleri, L. Kaderin Ters Dönmesi, S. Doğal Olmayan Zulümler, J. Akıllılar, G. Dev" ile belirtilen motif gruplarının örneklerine daha sık rastlanmıştır. "V. Din, R. Tutsaklar ve Kaçaklar, C. Yasaklar, M. Geleceğin Tayini, X. Mizah, E. Ölüm, U. Hayatın Tabiatı" ana başlıklarında belirtilen motif gruplarından ise daha az motif tespit edilmiştir.

Ozanoğlu'nun derlediği masallarda formeller ve ara sözler de incelenmiştir. Masalların 38'i giriş formelleriyle başlamış ve 36'sı bitiş formelleriyle tamamlanmıştır. Masallar bağlayış (geçiş) formelleri açısından oldukça zengin olup 48 masalda 84 farklı geçiş formelinin kullanıldığı tespit edilmiştir. En sık kullanılan geçiş formelleri "uzun zamanı kısaca ifade etmek ve aynı olayın tekrar vukuunda kullanılan formeller"dir. Formel kullanımı ustalık gerektirdiği ve anlatıcı ile dinleyici arasındaki duruma bağlı olduğu için zamanla azalmaya başladığı görülür. Bu durum incelediğimiz masallara da yansımıştır. İncelenen masallarda sadece "Açıklayıcı ve öğretici ara sözler" başlığı altında yirmi dört örnek cümle tespit edilmiştir. Ara sözlerin içeriğine bakıldığında anlatıcının masal kahramanıyla ilgili yorumlarda bulunduğu,

olayları özetlediği veya masalla bağlantılı olarak güncel hayattan örnekler verdiği görülmüştür. Derleyicinin masal metinlerini yazıya geçirirken ara sözleri koruyup korumadığı bilinmediğinden bu konuda daha fazla değerlendirme yapmak mümkün değildir.

Tezin altıncı bölümde kahramanlar; insanlar, olağanüstü varlıklar ve hayvanlar olarak üç gruba ayrılarak incelenmiştir. İncelenen masallarda en sık geçen kahramanlar; padişah, şehzade, harami/haydut/hırsız, anne/üvey anne/kaynana, padişahın kızı, Keloğlan, asker, avcı, kızlar, aptal, cadı/kocakarı, tilki, kedi, baba, Arap ve aslandır. Kahramanlar ağırlıklı olarak insanlardan oluşmaktadır. Masallarda her kesimden şahısların yer aldığı görülmüştür. İncelenen masallar hayvan çeşitliliği bakımından da oldukça zengindir. Masallarda geçen hayvanlar çoğunlukla insanlar gibi konuşur ve onlar gibi davranırlar. Ayrıca masallarda hayvanların yanı sıra peri, cin, dev ve Şahmeran gibi olağanüstü varlıklar da yer almıştır.

Tezin yedinci ve sekizinci bölümünde masal mekânları ve zamanı incelenmiştir. Masal mekânları rastgele seçilmiş yerlerden ziyade masalın anlatısıyla yakından ilişkili ve anlatının ilerleyişiyle bağlantılı olan yerlerdir. İncelenen masallarda geniş mekânlarla çok az rastlanılır. Sıklıkla geçen dar açık/kapalı mekânlar; su kaynakları, mahalle/köy/kasaba, dağlar, ağaçlar, ev/kulübe, saray/köşk/konak, hamam ve penceredir. En sık kullanılan mekânların su kaynakları, mahalle/köy/kasaba, dağ, ev/kulübe, saray/köşk/konak, hamam ve pencere olması olay ve kahramanlarla ilgili bir durumdur. Bu mekânlar genellikle okuyucuların veya dinleyicilerin kolayca hayal edebildikleri hem kendilerine tanıdık gelen hem de evrensel olan mekânlardır. Böylelikle anlatıcı, dinleyicisi veya okuyucusuyla bağ kurabilir. Okuyucu veya dinleyici de kendisine tanıdık gelen bu mekânları zihninde canlandırabilir, hikâyenin daha canlı ve gerçekçi olduğunu hissedebilir. Öte yandan masallar Kastamonu ve civarındaki yerlerde kayıt altına alındığı için kullanılan mekânların içinde Araç, Karabük, Zonguldak ve Safranbolu gibi mekânların yer alması olağan bir durumdur. Mısır, Hindistan ve Kafdağı gibi yerler ise masala fantastik bir hava katan ve pek çok masalda karşılaşılabilecek mekânlardır.

İncelemenin dokuzuncu bölümünde masallar; "etik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve öteki iletiler" olmak üzere beş grupta, 21 ana başlıkta ve 135 ara başlıkta toplanarak incelenmiştir. İncelenen masallar iletiler yönünden oldukça zengindir. 560 psikolojik ileti, 76 etik ileti, 74 ekonomik ileti tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, derlenen masallardaki olayların genellikle bir mesaj iletme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Özellikle masallarda iyilik-kötülük, haklılık-haksızlık, sabır ve kararlılık, zekâ, sağ duyu ve dikkat, umut ve şans gibi iletiler yoğun bir şekilde yer almıştır. Masallarda olumsuz davranışları sergileyen kişilerin zarara uğradığına ve iyilerin daima kazandığına vurgu yapılmıştır.

İncelemenin onuncu bölümünde masallar "kültürel unsurlar" yönünden ele alınmıştır. Mutfak kültürüne ait 42 unsur, geçiş dönemlerine ait 29 unsur, harman kültürüne ait 13 unsur ve misafirperverlikle ilgili 8 unsur tespit edilmiştir. Daha az karşılaşılan kültürel unsurlar ulaşım ve ticaret (6 kez), ustalık/kalfalık/çıraklık, halk hekimliği, giyim-kuşam ve ölçü-tartı birimleri (4'er kez), el sanatları (3 kez) ve değirmenle ilgili (2 kez) unsurlardır. İncelenen masallarda Kastamonu'nun mutfak kültürüne has kara çorba (Pınarbaşı İlçesi) ve kül çöreği, Kastamonu'da kullanımı devam eden bedua olarak "gıran guyulup da guyulası" (kökü kesilesi), deyim olarak "fiy yutmuş godek gibi" (fiğ yutmuş güvercin gibi) ve Kastamonu'ya özgü söyleyiş olarak "bi tek bubam" tespit edilmiştir. İncelenen masallarda söyleyişi itibariyle Kastamonu'ya has kültürel unsurlar da yer almaktadır. Bunlar; caba, yaslaç, bislaç, sayvan, üvendere, çifte, öğen, düğen, gözer, yaba, anadut, saban, herkil, haral, serme, fişek, sacıyak, harar, bahraç, sergen, eyin/öğün, geçe, çecik, kelp, hapaz, havra, kelez, inez, eke, düğür gitmek, güyo, calay, gıcık, çörtün ve göbelezdir. Bu durumun sebeplerinden biri de Ozanoğlu'nun derlediği masalları kayıt altına alırken söyleyenlerin ağız özellikleriyle ve cümle kurulumlarıyla beraber kayıt altına almış olmasıdır. Böylelikle söyleyiş itibariyle Kastamonu kültürüne has unsurlar tespit edilebilmiştir. Bunun dışında geçen kültürel unsurların pek çoğu her masal metninde tesadüf edilebilecek niteliktedir. Yine de tezde tespit edilen yemekler, içecekler, evlilikle alakalı uygulamalar, mutfak gereçleri, tarım aletleri ve ölçü birimleri gibi unsurlar Kastamonu ve çevresinin kültürüne dair fikir vermektedir.

Sonuç olarak Ozanoğlu, Kastamonu'nun mahalli kültürünü kayıt altına almış bir ilim adamı ve yaptığı işin önemini kavramış bir derlemecidir. Yaptığı masal derlemeleri, kültürel değerleri kayda geçirmesi ve bugünkü masal derlemeleriyle kıyaslama imkânı sunması açısından önemlidir. Bu çalışma İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan derlediği masallarla ilgili ilk çalışma olduğundan bir boşluğu dolduracaktır.

KAYNAKLAR

Acar, E. (2008). *Kastamonu merkez ilçe ve köyleri ağzı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.

Acar, M. (2003). *Cide ve yöresi folkloru*. Gazi Kitabevi.

Akman, E. (2002). *Araç folklorundan örnekler (Oycalı köyü/Kastamonu)*.

Aktaş, H. (2009). *İhsan Ozanoğlu divanı ile klasik dönemden bugüne ne taşır.* İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri. Kastamonu Valiliği Yayınları.

Alsaç, F. (2021). *Masalların yapı unsurlarının çözümlemesi.* Hiperyayın.

Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Artun, E. (2011). *Türk halbilimi*. Karahan Kitabevi.

Aslan, F. (2013). *Naki Tezel'in İstanbul'dan derlediği masallar*. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.

Atalay, B. (çev.) (1998). *Dîvanü Lûgati't-Türk tercümesi C. I*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atlı, S. (2011a). *Kastamonu masalları (araştırma-inceleme-metin).* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Atlı, S. (2011b). Kastamonu masallarında inanç ve âdetler. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(22), 390-406.

Atlı, S. (2012). Kastamonu'daki masal anlatıcılarının üslûp özellikleri. II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (Dil ve Üslûp İncelemeleri), C. 1, 187-198.

Aydemir, A. (2013). Türk dünyasında bazı düğün terimleri ve "al duvak" geleneği üzerine. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9*.

Aydın, A. & Haydaroğlu, F. (2023). *İhsan Ozanoğlu divanı*. Kriter Basım Yayın Dağıtım.

Başgöz, İ. (2001). Sözlü anlatımda ara söz: Türk hikâye anlatıcılarının şahsi değerlendirmelerine ait bir durum incelemesi. (Çev. Metin Ekici). *Milli Folklor, S. 50, 86-104*. (Orijinal yayın tarihi 1986).

Bayat, F. (2007/I). *Türk mitolojik sistemi/ontolojik ve epistemolojik bağlamda Türk mitolojisi I-II.* Ötüken Yayınları.

Bayat, F. (2011, Temmuz-Aralık). Haşiye metin (ara söz ve cümlelerin) masal anlatımında rolü. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, Azerbaycan Özel Sayısı-*2, 5-14.

Beydiz, M. G. (2016). *Mitolojiden sanata hayvan simgesi*. Arkeoloji ve Sanat.

Birkalan Gedik. H. (2007). Türk masal tipleri'nin (typen türkischer volksmärchen-TTV) revizyonu ve genişletilmiş baskısı için Türkiye ekonomik ve toplumsal tarih vakfı-Boratav arşivi'ndeki malzemenin analizi. *TÜBİTAK Projesi, Proje No. 106K388.*

Boratav, P. N. (1969/1988). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.

Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat-2.* Adam Yayıncılık.

Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru (inanışlar, töre ve törenler, oyunlar).* Gerçek Yayınevi.

Boratav, P. N. (2001). *Masallar -1- uçar leyli.* Tarih Vakfı Yayınları.

Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde.* AdamYayınları.

Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu ağızlarından toplamalar.* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çelengil, M. N. (1959). *Kastamonu'nun meşhur saz şairlerinden Ozanoğlu-Hakkı taşlamaları*. İlham Matbaası.

Çelik, A. (2019, Bahar). Sayı sembolizmi bağlamında garib-name. *Gazi Türkiyat,* 24, 67-92.

Çoruhlu, Y. (2017). *Türk mitolojisinin ana hatları.* Kabalcı Yayınları.

Değer, E. (2020). *İhsan Ozanoğlu ve halkbilimi alanındaki eserleri.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.

Demir, R. (2020). Üvey anne ile Fatma masalının psikanalatik yöntemle incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(2), 499-512.

Dilek, İ. (2007). *Altay masalları.* Alp Yayınları.

Dundes, A. (1999). Motif İndeks ve masal tip indeksi: bir değerlendirme. (Çev. Tolga Çetinkaya). *Millî Folklor,* 39, 130-135.

Eberhard, W. ve Boratav, P. N. (1953). *Typen türkischer volksmärchen*. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH.

Efeoğlu, S. (2023). Kastamonu'dan derlenen masallar ve Max Lüthi yöntemine göre bir değerlendirme. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13, 1-27.

Elçin, Ş. (2013). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.

Erdoğdu, A. (2009). Kastamonu'da araştırma anket ve arşivleme çalışmalarına Ozanoğlu katkısı. *İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*, 14 Şubat 2009, Kastamonu Valiliği Yayınları.

Ergun, P. (2017). Türk mitolojisinde ağaç kültü. F.A. Turan ve M. Ozan (Ed.), içinde *Türk mitolojisine giriş* (3. Baskı) (ss.109-132). Gazi Kitabevi.

Fedakâr, S. (2011). *Özbek sözlü geleneğinde masallar*. Egetan Basımevi.

Gezgin, D. (2007). *Hayvan mitosları*. Sel Yayınları.

Gültekin, M. (2010). *Tataristan masalları üzerine bir araştırma.* [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.

Gümüş, İ. (2018). *Türk masalları ve Max Lüthi yöntemi.* (2. Baskı). Gece Kitaplığı.

Güngör, N. & Ozanoğlu, İ. (1939). *Kastamonu bilmeceleri*. Ticaret Basımevi.

Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Honti, J. (1975). *Studies in oral tradition.* Akedemiai Kiado.

İnan, A. (1976). Milli destanlarımız üzerine. *Türk Kültürü Araştırmaları, 2*(15), 35.

Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk milli kültürü*. Ötüken Yayınları.

Kalafat, Y. (2007). *Türk halk irfanında kurt*. Lalezar Yayınları.

Karagöz, E. (2016). *Tatar-Başkurt sihirli masalları üzerine karşılaştırmalı motif çalışması (aktarma-motif tespiti (motif-index of folk literature'ye göre) -motif dizini).* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Karagöz, E. (2019). "Motif index of folk-literature" kullanımı ve karşılaşılan bazı sorunlara çözüm önerileri. *Milli Folklor, S.124, 75-90.*

Karataş, H. (2018). *"İhsan Ozanoğlu", Türk edebiyatı isimler sözlüğü.* [Çevrim-içi: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ozanoglu-ihsan-ozanoglu], Erişim tarihi: 29.05.2024.

Kaya, D. (2010). *Halk terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri.* Akçağ Yayınları.

Keser, U. (2009). Kastamonu'nun karakteristik özellikleri bağlamında İhsan Ozanoğlu'nun kişiliğine yansıyan kahramanlık şiirleri ve Çanakkale türküsü. *İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları.

Kılıç, G. (2022). *Özbek masallarında kahramanın erginlenmesi.* [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.

Korkmaz, E. (1998). *Ansiklopedik şeytan tasarımı-terimleri sözlüğü*. Altın Kitaplar Yayınevi.

Küçükbasmacı, G. (2011). Türk kültürüne hizmet eden mahallî bir değer: İhsan Ozanoğlu. *Dünya Evliya Çelebi Yılında II. Uluslararası Ahmet Yesevi'den Günümüze İnsanlığa Yön Veren Türk Büyükleri Sempozyumu*, (ss.189- 198). Romanya,

Küçükbasmacı, G. (2017a). *Türk mitolojisinde at*. F.A. Turan, M. Ozan (Ed.), içinde *Türk mitolojisine giriş* (3. Baskı). (ss. 209-227). Gazi Kitabevi.

Küçükbasmacı, G. (2018). *Efsaneleri, masalları ve halk hikâyeleri ile Kastamonu, 81 İlde Kültür ve Şehir*. Kastamonu Valiliği Yayınları.

Küçükbasmacı, G. (2009). İhsan Ozanoğlu'nun masal derlemeciliği. *İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği Yayınları.

Küçükbasmacı, G. (2017b). Türk mitolojisinde yılan. F.A. Turan, M. Ozan (Ed.), içinde *Türk mitolojisine giriş* (3. Baskı). (ss. 109-132). Gazi Kitabevi.

Küçükbasmacı, G. (2021, 25 Kasım). Bir kent imgesi oluşturma örneği: İhsan Ozanoğlu. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* 7, 1-24.

Lüthi, M. (1962). *Marchen.* Stuttgart.

Mant, S. (1988). *Halk sanatında 'şahmaran'.* [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1995). Ozanlık geleneğini yüzyılımızda yaşatan Kastamonulu İhsan Ozanoğlu. *Kültür Sanat,* 27, 50-51.

Orkun, H. N. (1954). *Eski Türklerde evcil hayvanların tarihçesi*. Yeni Matbaa.

Ozan, M. (2017). Türk mitolojisinde dağ. F.A. Turan, M. Ozan (Ed.), içinde *Türk mitolojisine giriş* (3. Baskı). (ss. 133-146). Gazi Kitabevi.

Ozanoğlu, İ. (1923-1973). *Âşık Sazı I-II-III*. Kastamonu.

Ozanoğlu, İ. (1947). *Kastamonu halkiyat ve harsiyatı: dil-edebiyat: hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar, IV cilt.* (Etüt) Demirbaş No. 129/1-2-3-4. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi.

Ozanoğlu, İ. (1969). *Kastamonu kültür ve folkloru, askerlik folkloru.* Kastamonu.

Ozanoğlu, O. (2001). Bütün yönleriyle İhsan Ozanoğlu. *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu* (21-23 Mayıs 2000), Kastamonu, Bizim Büro Basımevi.

Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi I-II.* Türk Tarih Kurumu.

Ölçer Özünel, E. (2017). *Masal mekânında kadın olmak (masallarda toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi).* Geleneksel Yayınları.

Önal, M. N. (2011). *Muğla masalları.* Muğla Üniversitesi Yayınları.

Önder, A. R. (1976). Kastamonulu İhsan Ozanoğlu. *Türk Folklor Araştırmaları,* 318, 7543-8545.

Örnek, S. V. (1995). *Türk halk bilimi.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü.* Akçağ Yayınları.

Propp, V. (1987). *Masaların yapısı ve incelenmesi.* (H. Gümüş, Çev.). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Roux, J. P. (2005). *Orta Asya'daki kutsal bitkiler ve hayvanlar.* Kabalcı Yayınevi.

Roux, J. P. (1998). *Türklerin ve Moğolların eski dini*. (A. Kazancıgil, Çev.), İşaret Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2004). *101 Anadolu efsanesi*. Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masaları.* Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2008). Türk dünyası masallarının başlangıç kalıp sözlerinden 'bir varmış bir yokmuş' üzerine karşılaştırmalı bir deneme. *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, (ss. 1351- 1364). Ankara.

Sakaoğlu, S. (2012). *Masal araştırmaları*. Akçağ Yayınları.

Sarpkaya, S. (2014). *Türkiye sahası masal ve efsanelerinde demonolojik varlıklar.* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.

Sever, M. (1999). Türk mitolojisinde kuşlar. *Milli Folklor, 5*(42), 83-88.

Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum halk masalları üzerinde araştırmalar.* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Seyidoğlu, B. (1986). *"Masal" Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi VI.* Dergâh Yayınları, 149-153.

Şenel, S. (2009). *İhsan Ozanoğlu'ndan derlenen Kastamonu ve çevresi müzik derlemeleri. İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*, (ss. 97- 109). Kastamonu Valiliği Yayınları.

Şimşek, E. (2012). Kahramanın erginleşme sürecinde balığın rolü ve bu bağlamda "balıklı" efsanesi. *Tarihi ve Kültürü ile 11. Zile Sempozyumu 6-9 Ekim 2011 Bildirileri*, (ss. 381-387). Tokat, Zile Belediyesi Kültür Yayınları.

Şimşek, E. (2001). *Yukarı Çukurova masallarında motif ve tip araştırması.* Kültür Bakanlığı.

Şimşek, E. (2016). Türk kültüründe kaplumbağalarla ilgili efsaneler üzerine bir değerlendirme. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi,* 10, 51-63.

Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: *Keloğlan. Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11, 41-47.

Tan, N. (1984). *Biyografiler/kaybettiklerimiz.İhsan Ozanoğlu. Türk Folkloru Araştırmaları*. Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Tezel, N. (1992). *Türk masalları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Thompson, S. & Aarne, A. (1964). *The types of the folktale. A Classification and Bibliography.* Helsinki, Academia Scientiarum Fennica.

Thompson, S. (1946). *The folktale.* California University of California Press.

Thompson, S. (1966). *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books and local legends* 6 vols. Indiana University Press.

Turan, O. (1941). *On iki hayvanlı Türk takvimi*. Cumhuriyet Matbaası.

Turhan, S. T. (2014). *Türk masallarının varoluşçuluk açısından incelenmesi.* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınevi.

Türkdoğan, O. (1991). *Kültür ve sağlık-hastalık sistemi.* MEB Yayınları.

Türkmen, F. (2008). *Azerbaycan'daki koç şekilli mezar taşlarının folklorik açıdan değerlendirilmesi.* Akçağ Yayınları.

Uçkun Kocaaslan, R. (2005). Kastamonulu meşhur folklorcular. *İkinci Kastamonu Kültür ve Sempozyumu Bildirileri.* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. Düşünen Adam Yayınları.

URL 1 http://www.mftd.org/index.php?action=atu, Erişim tarihi: 24.08.2023.

URL 2 https://ia800408.us.archive.org/30/items/Thompson2016MotifIndex/Thompson_2016_Motif-Index.pdf Erişim tarihi: 06.12.2023.

URL 3 https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/b1033493-8783-4e55-8dc0-41ca9a0025f5.pdf Erişim Tarihi: 29.05.2024.

URL 4 https://www.bakab.gov.tr/pinarbasi-kara-corba/ Erişim tarihi: 29.05.2024.

URL 5 https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63825/taskopru.html Erişim tarihi: 29.05.2024.

Uther, H. J. (2008). *"Tale type" the greenwood encyclopedia of folklates and fairy tales. Vol. 3.* Connecticut-London, Grenwood Press.

Uther, H. J. (2004). *The types of the folktale, a classification and bibliografhy. based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Academia Scientiarum Fennica.

Yıldırım, D. (2000). Ergene kon=erkin kün mü?. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 45* (1997), 61-149.

Yıldırım, D. (2016). *Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları.* Akçağ Yayınları.

Yıldırım, N. (2004). *Anadolu masallarında Şamanizm izleri.* [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Yiğit, E. & Demir R. (2023). *Bir varmış, bir yokmuş kaynağından Kastamonu masalları*. Mergen Yayınları.

Zengin, A. Y. (2001). Âşık İhsan Ozanoğlu üzerine düşünceler. *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu* (21-23 Mayıs 2000). (ss. 197-208) Bizim Büro Basımevi.

Zengin, A. Y. (2008). *Düğünleriyle, türküleriyle, manileriyle Kastamonu*. Ilgaz Yayınları

EKLER

EK A Metinler

EK A.1 Hırsuz Tahsin

Biri varımış biri yoğumuş, evvel zaman içinde galbur saman içinde deve dellal iken, eşek hamal iken, pire berber iken biri varımış, biri yoğumuş. Padişahın hazinesine gırk hırsuzlar dadanmışlar. Padişahın büyük gızı babasının huzuruna çıkarak der ki:

— Buba bana bi esger elbisesi yaptu, bi tane de gılıç alıve, ben bu hursuzların hepsini öldürün.

Bubası gızının bütün dediklerini yerine getürü. Kız, elbiseyi giyip gılıcı kuşanınca hazineyi beklemeye gider. Fakat gece bi gürültü ile gırk hırsuzların geldünü görünce gorkar ve gaçar. İkinci gecesinde ortancı gız beklemek istedi. Bubası[na] der ki:

— Buba, hazineyi ben bekleyin. Göreceksin ki gırk hırsuzların hepsini gılıçtan geçüreceyin, der.

Bubası ortancı gızının da dileklerini yerine getürü ve şöyle söyler:

— A gızım senden büyük olan gız gardeşin bunu yapamadı sen nasıl yapacaksın? der…

Gız:

— Sen hiç merak etme bubacuğum, der.

Ve haznayi beklemeye gider fakat oda aplası gibi gece bi gürültüyle gırk hırsuzların geldüğünü duyunca gorkar hemen ordan gaçar. Padişah, buna bi çare bulunmaduğu için çok canı sıkılmıştu ve çok üzülü. Bu defa en küçük gız bubasının huzuruna çıkar ve şöyle der:

— Bubacığım bana bi gat elbise, bi gılıç, bi gazan alıve. Ben bu gırk hırsuzların gırkunuda keseceyin bak gör, der.

Padişah da:

— A gızım senden büyük olan abaların bu işi beceremedile sen nasıl becereceksin? dedi.

Gız:

— Sen merak etme bubacuğum onlar benden büyük oldukları halde bu işi yapamadıla emme bak ben ne yapacayın?

Ek A.1'in devamı

Ve istediklerini babası tedarik ediya, gızına veriya, gızı bunları alarak doru hazineye gidiya. Hırsızların girdiği dölüğün azına gazanı goyuya ve dölüğün arkasına sinerek eli gılıcın gabızasında hırsızları bekliya. Gece olıya hırsuzla gürültüynen hazineye girmeye geliyola. Hırsuzun biri gafasını delikten soktuğu zaman gız gafasına gılıcı hemen indüriya. Hırsızın gafası gazana düşüya. Ötekile "la Amet girdi Memet çıkmadı herhalde altunları bölüşüyolla" [diye düşünüyorlar]. Bir bir içeri girdikçe otuz dokuzunun da gafaları gazanın içine düşüya. Hakat en son galan hırsız Tahir, hepsinin başıymış. "Bizim adamlarımız içeri girdi, dışarı çıkmadı. Bi şey mi oldu acaba?" diyip düşünürken gafasını içeri sokup etrafına bakınırken gafasına bi gılıç enip dörtte birini sıyırtduruya. Hırsız Tahir, gafasını dışarı çıkararak gıza küfreder, "alacağın olsun ben bunları senin yanına goyman" der ve gaçar gider. Gızın bu işini öğrenen padişah çok sevindi. Fakat gız çok üzüldü çünkü öteki hırsuzun gendüsünden büyük intikam alacağını düşünü. Bi zaman sona gızı padişahtan şık giyinmiş bi adam ister. Padişah da:

— Ulan ben gızıma sorun eyer o da sana vamak isterse verün, der.

Padişah, gızına messeleyi açar ve şöle söyler:

— Gızım seni şık bi adam ahlakı temiz, terbiyeli bi adam istiya, varu musun? der.

Gız da:

— Babacığım, beni istiyen adamın başını muayene etmek suretiynen varurun, der.

Padişah, bi gün sona bu cevabı şık giyinmiş adama bildirü.

— Olum, gızım sana şu şartları varun dedi: "Eyer o adam bana başını muayene etmeyi müsaade ederse ondan sona vereceyim garara göre varum veyahut vaman" diyordu. Olan da:

— Peki, der. Başımı muayene etsin.

Gız gelü olanın başını muayene eder, bir şey bulamaz, bir yara izine tesadüf edemez ve onunla evleneceyine garar verür. Gırk gün gırk gece bi düğün olu, gız olan evlenüle. Epey zaman sona olan, gıza şöyle söyle:

— Garıcuğum, hep burda durmıyalım. Biraz da anamın babamın yanına gidelim, der.

Gız bunu muvafık görür, hazırlanarak bi gün sona yola çıkarla. Gızın babası bunların yanına biraz da esger gatıverür. Biraz gitdikten sona olan gıza der ki:

Ek A.1'in devamı

— Garıcuğum, babamın memleketine yaklaştık. Sen şimdi esgeri geri yolla, ilerde babamın esgerleri bizi garşular.

Bunun üzerine gız babasının esgerlerine geri gitmelerini söyler. Asgerler gözden uzak olunca olan anatmıya başlar.

— Gız sen beni tanıdın mı? Ben Hırsız Tahir'im gafamda bi yara izi bulamadın… Bak onu ben sana anlatayım: Benim gafam yaralanınca ben doruca Avrupa'ya gitdim. Orda gafamı en büyük doktora tamir etdirdim, der şimdi benim kim oldu mu anladın diyerek bir küfreder ve intikamım çok yaman olacaktu, der.

Gızı cıvıl cıvılak soyar, onu bi yere goyar, etrafını dikenlerle çalılarla örter. Cebinden kiprit arar bulamaz. Çalıları yakmak için bi çare düşünürken ilerde bi ateş görür. O ateşi almak için o yana doğru gider fakat bi türlü ateşin yanına varamaz. Çünkü o hataşa yaklaştıkça hataş da ondan o kadar uzaklaşıyordu. Gece olu, oradan geçen bi kervan bi inilti işidü ve hemen çaluların yanına doru giderle, oraları ararlar. Çalu ve dikenlerin içinde duran cıplak gızı gurtarırlar ve ona elbise giydürüle. Bezirgânbaşı gıza der ki:

— Gızım senin bu halin nedü?

Gız da:

— Beni bu hale goyan Hursuz Tahsin'dü, der.

Bunun üzerine gızı saman çuvallarına saklarlar. Biraz sona Hırsız Tahir geri döner, çalunun içine bakar, gızı göremez ve hemen kervanın önüne geçer, gılıcını havaya galdırarak bağurur:

— Hey buradan bi gadun geçti mi, gördünüz mü? deye barur.

Onna da "hayır" cevabını verüle. O zaman Hırsız Tahir kılıcını kervanın bütün çuvallarına vurur ve çekülü gider. Gızı Allah gorumuştur. Onun için hiç bi yerine bir şey olmamış. İlerde bi memlekette varınca bezirgânbaşı gıza sorar:

— Gızım seni babanın yanına götürün mü yoksa birisine satın mı? der.

Gız da şu cevabı verir:

— Ben bundan sona babamın işine yaramam. Beni burda birsine satın, taha iyi olur, der.

Ek A.1'in devamı

Gızı o memleketin beyine satarlar. Hem gızı çok güzel bulu ve hemen onunla evlenü. Fakat geceleri gız uyku arasında fena fena beğillemekte ve gorkmaktadır. Çünkü Hırsız Tahir gece gızın üryasına giriyo. Gorktuğu zaman bey söyler:

— Sevgilim niçin gorkuyorsun? der.

Gız hiç bi cevap vermez. Bunun üzerine bey kapıya gözcüler, aslanlar, köpekler goya ve öyle yatar. Fakat gız geceleri yine korkar. Bu böyle sürüp giderken bi gün Hırsız Tahir bu memlekete gelür ve bi goca garı bularak bu gızı sorar. Goca garı, bu gızın buranın beyinen evlendünü [söyler]. Bunun üzerine Hırsız Tahir, goca garıya para vererek dışarı çıkar ve gızın evinin önünden geçerken gızı pencerede görer. Başını sallayarak onu korkutur. Yine bi gece gız kötü beğinleyince bey yalvararak sorar:

— Sevgilim neden gorkuyorsun? Söyle lazım oldu yerde senin için canımı da feda edeyin, der.

Gız da artık messeleyi olduğu gibi açtı. Hatda Hırsız Tahir'in buraya geldünü ve gendüsüne gafa salladunu söyler. Bunun üzerine bey taha sıkı tertibat alu. Diyer taraftan Hırsuz Tahir memleketin en cazu garısuna para vererek şöyle bi ilaç yapmasını söyler:

— Nine, sen bana öyle bi ilaç yapacaksın ki bu ilaç vasıtasıyla herkes hatda beyin evindeki beyin garısından başka her mahluk benim istedüğüm mütdetce uykuya dalsın, der.

Bunun üzerine cadu, Hırsız Tahir'e istediği ilacı yapar ve verü. Tarif de eder:

— Olum bu şişe gırılmadıkca sana bi şey olmaz, kimse uyanmaz. Sen bu şişeynen beyin evine git yapacanı yap, der.

Bunun üzerine Hırsız Tahir keflenerek cadu garıya bi avuç altun verü ve şişeyi alarak gider. Gece olunca beyin evine gider. Gızdan başka bütün saray halkı görünce beyle gızın yatdığı odaya girmiş. Gız gapının açıldını duyar ve olanca kuvvetiyle çıkar. Fakat bey uyanmaz onun üzerine Hırsız Tahir söyler:

— Gız boşuna uğraşma her şey gaflet uykusuna daldı. Yalınız ikimiz uyanığız şimdi seni öldüreceyin… Bi dileyin varısa söyle… Ondan sonra seni öldüreyin, der.

Gız, biraz müsaade ister. Hırsız Tahir o zaman şişeyi mangalın altına guyar. Gız apdes alu, beşikte bulunan iki yavrusuna meme verü. O sırada pencereye bi guş gelü. Guş cıvıldaşmaya başlar. Guş şöyle der:

Ek A.1'in devamı

— Mangalın altında bi şişe va, al onu gır.

Gız birdenbire mangalın altundaki şişeyi alu, yere vurarak onu parçalar. O zaman bey ve bütün sarayda bulunanla uyanu, messeleyi anlarlar. Hırsız Tahir'in gızı yakmak için hazırlamış olduğu furuna Hırsız Tahir'i atarla. Hırsız Tahir yanarken ağzından şu sözler çıkar. "Ben seni öldürecekken sen beni öldüdün…" der ve yanıp kül olu. Bey bunun şerefine gırk gün gırk gece düğün ederle. Onna ermiş muradına biz çıkalım tahtına…

EK A.2 Zann Uşakları

Biri varımış, biri yokumuş. Bir adamın üç tane oğlu varmış. Bu adam yaşını yitirmiş, ölüm döşeğine düşmüş. Üç oğlunu yanına çağırıp nasihat etmiş:

— Oğullarım! İşte ben öldüm size yalnız bir beygir bırakıcın. Buna hıfzedin, çaldurman…

Bu sözleri söyledikten sonra adam ölmüş. Bundan bir gaç gün sona bi gece damdan beygirini hırsuz çalmış. Zabahleyin galkan olanla damda beygiri bulamamışla. Beygiri aramaya başlamışla, üçü tozlu bi yolda giderken garşudan devesine binmiş bi adam gelüken görmüşle. Büyük gardeşi:

— Bu adamdu bizim beygirimizi çalan. Bunun boyu gısa…

Ortancı gardeşi:

— Sakalı köse, demiş.

(En küçük gardeşinin de adı Musa):

— Boyu kısa olunca bunun sakalı da kösedü, demiş.

Herifin yanına varınca bi de bakmış ki hakikaten söyledikleri sözler doruymuş. Bunu tutmuşla, şehrin gadısına söylemişle. Beygirlerini gendülerine teslimini rica etmişle. Gadı, bunun ispatını nasıl bulduklarını sormuş. Onlar da:

— Ağabeyim bize zan uşakları derle. Bizim ikimiz açar birimiz onu tamamlarız, demiş.

Bunun üzerine gadı, bunları denemeyçün öğlen ekmeyine çağırmış. Sofrada şarap ve goyun eti varmış. Bunna ekmek yiyken gadı evin tavanına çıkmış, bunları dinlemiş. Büyüğü:

— Şarap da insan gokuya, demiş.

Ortancısı:

— Bu et de köpek gokuya, demiş.

En küçüğü de:

— Çok konuşman tavanda p.ç gadı va, demiş.

Bu lafı işiten gadı saldırmasını almış, anasına gitmiş:

— Ben p.çimişim söyle benim babam kim? dedi.

Ek A.2'nin devamı

Garı, na gadar "böyle bir şey yok" diye söylese de gadı zorlamış. Zavallı garı en sonunda:

— Senin babandan uşak olmadı. O zaman bizim köpeğimiz vardı. Sen ondansın, demiş.

Gadı, bu uşakları imtahan için bunları odadan dışarı çıkarmış, bi ilimon gomuş, üzerine ne gadara eşya varısa yığmış. Olanları içeri goymuş:

— Hadi bunu bilin bakalım, demiş.

En büyük gardaşı:

— Bu eşyanın altındakinin gabuğu sarı.

Ortancı gardaşı:

— Gabuğu sarı, içi sulu.

En küçük gardeşleri de:

— Gabuğu sarı, içi sulu olunca ilimondu, demiş.

Hakikaten bu da ilimondu. Yeniden bunları dışarı çıkarmış ilimonun yerine bi hıyar komuş. Yeniden yine olanları içeriye goyup:

— Bunu bilebilüseniz ne ala, bilemesseniz beygirinizi vermiycim gibi şu saldumayınan gafanızı keserin, demiş.

En büyük gardeşi:

— Bu uzunca.

Ortancı kardeşi:

— Uzun olunca dışı yeşilce.

En küçük gardeşleri de:

— Uzunca, yeşilce olunca bu hıyardu, demiş.

Hakikatan bu da hıyar idi. Gadı bunlara ganat götüdü. Çalınan beygiri çalan adamdan alıp bu uşaklara teslim etdi. Kendisi de p.çliğinden utanarak terki diyar etdi.

EK A.3 Keloğlan'ın Gurnazlığı

Bir varmış, bir yoğumuş. Evvel zamanda bitenek Keloğlan varımış. Bu oğlan gayet cin piriymiş. Bir gün süt tenceresini döğürmüş. Anası "vay senin canına, tencere döğüren?" Gapmış yarmayı... Keloğlan gaçmaya başlamış. "Ha bulıcın ha…" Bi ovaya vamış. "Çayıra yatıp bi öğlen uykusu kestürün", demiş uyumuş. Biraz sonra bi şehzade atıynan barabar gelmiş, duramamış. Elindeki gıbracı yaradana algatıp Keloğlan'ın cıplak gafasına şaklatmış. Keloğlan, diktoh sıçıramış. "Sen ne arıyon burda Keloğlan", demiş: Şehzade, Keloğlan'ı saraya götdü. Keloğlan'ı hapise atdı. Keloğlan aç susuz zindanda vakit geçürmeye başladı. Duvarın öte yanında padişahın odası vardı. Bi gün bi gonuşma duydu. Padişah, deyyadu ki:

— Bi soba yollamışla… Dümdüz… Ne yanının galın olduğunu bilemessek bize harp açacaklarımış, buna bi çare.

Keloğlan, padişaha bi haber yolladı:

— O gasefet çekmesin golayı va. Deyneyi suya atalla, ne tarafı batarsa o yanı yoğundu.

Ney ise deyneyi gerisi öteki devlete yolladıla. Çocuk sana bi haber taha:

— İki tane gısrak emme ikisi de biri birine benziya, bu beygirlerin hangisi anası hangisi danası, hangisi yavrusu?... Bunu biliseniz bilüsiniz, bilemesseniz size harp açıyoz.

Padişah, Keloğlan'ı çağırtdumuş:

— Keloğlan buna bi şey düşün…

— Ondan kolay ne va?... İki beygiri sabahleyin damdan suya salıverüsünüz hangisi önden giderse o anasıdır.

Neyse bunu da biliyolla. Öteki devlet şaşıya galıya. Acap bunu nasıl biliyolla…

— Uşak sana bir bahis taha... Bunları bilen adamı son defa imtahan edeceyüz. Bizim devlete gesin.

Keloğlan yola çıkıya... Az gidiya, uz gidiya önüne bi adam çıkıya.

— Sen kimsin dayı? deyince adam:

— Bana Seyrek Basan derle, deye…

İkisi ahbap olup yola goyuluyola. Ölelerine bi adam da çıkıya o da deye ki:

Ek A.3'ün devamı

— Bana Da[ğı] Dövüren derle, diya.

Onu da alıyala yola goyuluyolla. Bi adama da ıras geliyola… O da:

— Bana Hep Yudan derle, deye.

Dört arkadaş öteki devlete varıyolla:

— Selamün aleyküm…

— Aleyküm selam.

Hoş geldin hoş bitdin derken ortaya dört gazan çorba geliya.

— Bunu yiyiniz… Yiyemesseniz kelleniz gider.

Hep birden işe girişiyola. [Hep Yudan] İki dikişte hepsini yuduya. Zabahsı gün deyala ki:

— Bi adam vadu gayet menşur goşar onnan yarış edebilüsünüz kellenüz kurtula.

Yarış başlıya. Seyrek Basan öteki adamı geride bırakıya. Dağı Döğüren de dağları dövürü devürüveriya. Bizim Keloğlan partiyi gazanıya. İki devlet zülüf [sulh] oluya. Dört arkadaş kendi memleketlerine dönüyolla. Keloğlan padişahın gızıynan evleniya, muradına eriya. Tarısı bizim başımıza.

EK A.4 Ufak Bi Gezintü

Bi varmış, bi yokmuş. Evvel zaman içinde galbur zaman içinde, deve dellal iken, paklanın okkası on para iken, didem beşikte, bubam eşikteyiken, ben anamın beşini tangır mangır sallar iken beşi dövüre vermeyin mi? Anam gaptı yarmayı, bubam gaptı baltayı… Yarışmıya başladım. Minareyi minareye soktum belime borudur deye. Bana bi depmük vurmasın mı? Geri dur diye… Az gitdim, uz gitdim, altay bi güz giddim. Bi yanıma baktım. Tozluk dumanlık, arkama baktım bi üğendire sapı yer gitmişin, bi yanıma baktım saylık samanlık... Bi yanıma baktım Ali Osman devleti topunan tüfeynen harbeder "selamün aliykim" dedim. Dedile "aleykim selam" … "Bana bi tüfek ven", dedim. Vedile bi tüfek... Gundağı yok... Namlusu (...) evde (…) yoğumuş, evde hiç yoğumuş. Gırık atmağa başladım, yoğurdunan doldurdum, petmezinen hataşladım, ölü gavurları cannatmaya başladım. Baktım olacak gibi deyil… Başladım gaçmaya… Az gitdim, uz gitdim baktım garşudan üç gurt geliya ikisi ölü biri cansız. Pekmezinen hataşladım. Ölü gurtları cannatdım. Vara vara vardım bi futunmağa garını acıkdıydı. Bi tüssü verdim aruları cıkardım. Bi de baktım ki hursuzla geliya futunun içine giriverdim. Herifle geldile koklamaya başladıla. Şu ağır şu geçgü deye deye benim gutumu galdudula...

— Ulan Ahmet, bu futu hop baldan patlaya gayet ağır.

Gucakladukları gibi eğıtmeğe başladıla. Ben gorkudan güçük apdestimi verdim. Adam dedi ki:

— Ulan Ağmet... Bu balın şurası akıya futunun dölüne az[ı]mı godum.

— La dutun… Ha... Varıya… deye bağırdım.

Herifle atıvedile. Futunan dereye aşağı yuvarlanmıya başladım, dere de içinden çıkabildim. Ganım da acıdı. Orada bi ev varmış, gapıdan içeri daldım, evde [kimse] yoğumuş. Ocakta gözlemele gızarıya yayuk da çalkalanmış. Gözlemelere yağı çala çala yedim. Bi derken iki derken hepsini bitüdüm, yayu devürdüm. Kediyi de başına koyuverdim. Ecük sona bi tıkurtu geldi, odadaki un helkiline girivedim. Bi garıynan hovartası geldile, kediyi görünce hey gıran guyulup da guyulası hep ekmeyi yemiş, diye kediye saldudu. Tam o sırada evin gapusu vuruldu. Garı dedi ki:

— Sen şu un helkiline girive, gocam geldi.

Ne ise hovarta benim yanıma girdi. Başladuk gavgaya... Orda budak dölüğü varmış. Ordan gözetledim. Herif garısına:

Ek A.4'ün devamı

— Garı şu unu herkile boşaltam…

Herif garısına geliyomuş. Garı herkilde hovartası odundan acuk naz etdi emme herif herkilin gapusunu açtı. Biz dışarı fırladuk... Çabukluğunan tavana çıktım. Başladıla hovartayı dövmeye... Şunu gurtarayın diye çürük semeri atayın derken çiltesi boynuma takıldı. Semerinen beraber aşağıya yuvarlanduk… Onu bıragıp bana bulaştıla. Ne ise gurtulabildük. Az gitdim uz gitdim altı ay bi güz gitdim bir de arkama baktım ki bi saman çöpü yer gitmişim.

EK A.5 Köse Madaz

Bizim Köse Madaz diye adam varımış emme meşün mü meşün harıl gannıymış [harar karınlıymış]. On serme ekmeyi bi kuruluşta midesine yollarmış. Bi gün Safranbolu'ya giderken yolun bi kenarında bi adama ıraz gelmiş, herif ötöberiyi goymuş ekmek yiyomuş. Köse Madaz dayanamamış herife yanaşmış dikilmeye başlamış, öteki adam hiç etrafına bakmadan ha bire atışturuyomuş. Ecük sonra başını kaldumuş:

— Emmi oğlu nerelisin sen?

— Sen basubu bülümün?

— Zati ordan geliyan.

Böyle konuşuken herifcüğez ağubun gazı gibi yovarlıyomuş. Bizim kösenin canı ceresi kesilmiş. Adam demiş ki:

— Oğ bizim eve doru vadın mı? Bizim köpek nasıl?

Köse demiş:

— Eeeeeh... Mübarek galası yiye yiye sömüzleşti.

— E… Bizim gara merkep nasıl?

— O da küleyhan oldu çıktı.

— Bizim olanınan garı nasıl?

— Rahatları beyde yok…Goca köse yaşayıp giddi ya…

Herif kefleniverdükce ta hırslu atuştumuya başlamış. Köse bakmış olacak gibi deyil…

— Ah gidi günle ah, dedi… Şu ekmekleri gördükçe o senin köpeyi hatırladım.

Zavallıcak herif dikten sıçradı.

— Oğ yansalayın Garabaş öldü mü?

— Irahmet eylesin… Senin eşeğin etini yiyince zehirlenip öldü.

— Oğ çavuş eşek de mi öldü.?

Ek A.5'in devamı

Köse demiş ki:

— Ne olacak bilader garın ölünce merkebe bakan olmadı. O da zıbarıp gitdi.

— Demek garım da öldü ha?

— Ya ya, hey bilader, zavallı garı, oğlu ölünce mezar taşına kafasını vura vura öldü.

— Demek benim Mıstık olan da öldü?

— Geçen ki zerzerede senin köşk yıkıldıydı altunda galdı öldü...

Herifceyiz fiy yutmuş godek gibi depinmiye başladı.

— Ulan döyüs zabahtan beri neçün ağzın açılmadı? Sabahtan beri

Köse, cansız olarak çövelivemiş…

— Ah hemşeri senin heybenin azı açıldı mı ki benim ağzım açılsın?...

EK A.6 Köylü Gızı

Bi varımış, bi yoğumuş. Evvel zaman içinde bi şehzade varımış. Bi gün bazarda gezerken bi köy gızına ıras gelmiş yüreği hoplamış. Güzel gızı gütmeye başlamış. Şehirin dışında bi köye gelü. Şehzade, gızın evini öğrenince zabası gün gızı[n] bubasına haber yollamış. Uzatmıyalım gık gün gece düğünleri olmuş. Şehzadenin bi garısı taha varımış, gumasını yeltenmiye başlamış. Bi gün halayıklarına köylü gızını dutdurarak sanduğun içine sokdumuş. Sona "bi hamalın sırtına yükle de önden hazırlat" düdü. Furuna yollamış, furuncu sanduğu furuna atmış. Sanduk yanarken gız, gapısı[nı] gırarak çıplak gaçmaya başlamış. Az gitmiş uz gitmiş goca bi dağa varmış. Epeyi gün mecnun gibi yollarda yaşamış. Bi gün gezerken ufak bi gulübeye iras gelmiş. İçeri girmiş bi de görmüş ki goca bi gadun çorba büşürüya. Neyse gadunun çorbasını büşürüveriye. Meyerleyin bu gaduncuk odun satalak geçinürümüş. Deli gün gaduncuk eşenen bazara gitmiş geri dönünce gız sormuş:

— Anacuğum ne va ne yok?

Goca garı, demiş:

— Ne olacak ah gızım, şehzade efendimizin gızı gayıp olmuş. Sararıp solmuş her evden bi çorba istiyollarımış.

Gız demiş ki:

— Oh anacuğum bi çorba da biz büşürelim belki derman oluverü.

Zabası gün gız güzel bi çorba büşümüş, içine nişan yüzünü atıp gadundan şehere yollamış. Gaduncuk çorbayınan saraya vamış. Halayıkla demiş ki:

— Haa ordan moruk... O gada bey, paşa çorbası içti de deriman görmedi, senin gara çorbanınan iyi olu mu?

Goca garı:

— İlla da götürün, billa da götürün, demiş.

Dakmış parmanı. Neyise çorbayı şehzadeye götümüş. Şehzade gaşuğu çorbaya daldumuş, bi de ne görsün… Yavuklusunun yüssüğü... Hemen cansuz adam dirilivermiş, goca garıyı dutduğu gibi bırakmamış. Neyse uzatmıyalım şennik şamata ilen gayıbolan garısını da[ğ]dan götüddümüş. Gırk gün gırk gece düğün olmuş, şehzade sormuş:

Ek A.6'nın devamı

— Seni bu hale kim götdü?

Gız, ağlıya ağlıya anlatıvermiş. Gumasını çağurtdumuşla.

— Gırk gatır mı istersin kırk satır mı?

— Satırı ben ne edeyim? Helbet de gatır isterim, demiş.

Galebe garısını gırk gatırın guyrunan bağlamışla, zıbarmış gitmiş. Şehzade, oduncu gadunu kendüne ana edünmüş, bi ta hiç ayrılmamışla. Onla ermişle muradına biz çıkalım onların tahtına.

EK A.7 Nasihat

Evvel zaman içinde bi padişahın üç tane olanı varımış. Bu padişah gayri ecelini anlayınca üç oğlanını yanına çağırmış:

— Oğlannarım ecük beni dinnen, ben gayrik öliyan emme ölmeden önce padişahlığı hanginize verin? Şimdi üç ok götürün.

Neyse ok götürüyolla. Padişah, bu okları ederafına atıya. Deye ki:

— Her kim bi okun gitdüğü yana gitsin ve her kim en kıymetli malı götürüse benim tahtıma oturacak.

Üç gardaş yola düştüle. Aradan deeee üç sene geçmişti. Büyük olan, gırk güzel gız, kırk köleynen geldi. Duravadı, el öptü divan durdu.

— Babacuğum iyi ki bu malları götdüm.

On beş gün sonra ortancı olan geldi, etey öptü:

— Kıymetli bubacuğum, iki elli çift hecim devesi… On deve yükü altununan geldim, emrinizi bekleyoz.

Altı ay sonra hıra olan çıka geldi. Babasının elini öpelek:

— Efem yüz yetim olan, yüz dene fakir bulup getüdüm. Başga bi şey bulamadım. Bunna gıymetli şey deyil ama ben en gıymetli bunları buldum. Gardaşlarımın hangisi padişah olusa bunlara o baksın, emrinizi bekleyoz…

İhtiyar padişah galkıp her oğlunun anından öptü, en küçüğüne:

— Olum, benim yerimi yalunuz sen dutabilüsün. Onların malları kendülerinin olsun, dedi.

İki gün sonra da ihtiyar padişah vefat etdi. Bu hıra olan memleketi idare etdi, en büyük padişah oldu.

EK A.8 Memet A İstanbul'da

— Annat bakalım Memet A İstanbul'da ne yaptın?

— Ne yapıcın hay gardeşim, başımıza gelen bişmiş tavuğun başına gelmemiştü. Araçtan bindik otobüse ve elini Garabük. Ordan da doğru Zongulda'yuğa. Bi de baktuk ki yerin göğün seli oraya toplanmış, dedim ki bu sel buraya nerden toplanmış?

Herif güldü.

— Vay avanak… Sen hiç gün güne güneş görmedin mi? Buna deniz derle.

— Görmelisin sen, o selin ortasında goca bi ev yüzüya. Hay anasını… Bu evi de nerden almış, götümüş.

Herif dedi ki:

— Dayı sen saf bi şeysin bunun adına vapur derle.

Neyise uzatmıyalım, iki gün sona bizi bu teknenin içine bindüdüle, bata çıka vaduk papura, ofladı pofladı. Bacasından köpekleri bağırtdı, goca ev yürümeye başladı. Vaduk İstanbul'a. Bana Araç'dayiken dedile ki:

— La Memet bizim hemşerile Gasımpaşa'dadu. Oraya varınca doru Gasımpaşa'ya git.

Endük papurdan. Orda birine sordum:

— Ağ, Gasımpaşa hangi evde oturu?

Adam dedi ki:

— Deyhana… Şo gök boyalu gona görüyon mu? İşte orda oturu.

Vaduk gapıya, çalduk gapıyı, bi asker aştı.

— Aaaağ, dedim. Bu evde Gasımpaşa diye bi adam oturuyomuş.

Asker dedi ki:

— Hay arkadaş Gasımpaşa, Beyoğla'na taşındı gitdi ordan sor.

Neyise... Dolaşa dolaşa biyere vaduk. Birine sorduk:

Ek A.8'in devamı

— Ağ... Beyoğlu hangi gonakta oturu?...

— Adam güldü, Beyoğlu şimdi mezarda.

Aç susuz gezerken aklıma Şanlı dayının lafı geldi:

— İstanbul'a gidince sakın şöyle böyük salam gapılardan yapış... dediydi.

Bi de baktımdı gocaman bi kapı. Hemen kilidinden yapıştım, öğlene gadara kilidi bırakmadım. Assona bi gaç gadun, bi kaç bey geldile.

— Çekil ordan dayı…

Ben dedim ki:

— Yana mı va? Ben hiç gapuy bırakı muyun?...

İlla velakin gapıyı gurtaramadıla. Sona polis çardıla… Yirmi kişi beni gapudan ayırabildile. Adam dedi ki:

— Sen saf bi şeysin, seni gapıcı olarak alıyı mı?

Neyise üstümüz başımız deyişti. Bi gün adam dedi ki:

— Boğca misafir gelecek, misafirlerin ayakkablarını çövür, hoş geldin de… Yalunuz bi ihtiyar adam vadu. Yalunuz ona yarım ağız hoş geldin diyver. Çünkü aramız açuktu.

Neyise misafirlere "hoş geldiniz" dedim. İhtiyara da "ağzımın yarısını gapayalak yarım ağız hoş geldiniz" dedim. Aşağ indim ayakkabıların içini dışına çevirmeye başladım. Bazıları sert ise onları su içine atıp çöğürmeye başladım. Misafirle gideriken bi de baktıla ki ayakkabıla hurdahaş olmuş. Bey zengin oldundan hepsine birer çift ayakkabı yaptudu. Onna gidince bana da güzel bi soba çekti. Bi gün yanına çağırarak:

— Git dokturdan bi habar götü.

Doktora gitdim:

— On iki günde bi hap alacak, unutma, git efendiye de.

Ek A.8'in devamı

Ben unutmayım diye on iki günde bi hap diyip dururken kendü kendüne habarsuzdan bi günde on iki hapa çövürmüşün. "Bi günde on iki hap" deye deye eve geldim. Beye "bi günde on iki hap", dedim. Herifceğez goca goca hapları yutmaya başladı. Meyerleyin on iki günde bi hap olacayımış... Derken benim efendi zangırdamaya başladı. Gözleri açıldı, ganı şişti, hiç durar mıyın papura atladum gibi gorkudan buraya geldim. Gayri töybeler olsun İstanbul'un adını anman.

EK A.9 Keloğlan

Bi varımış, bi yoğumuş. Vakti zamanında bi Keloğlan varımış. Her gün anasından dayak yerimiş. Bi gün küçük gardeşinin beşini sallarken döğürüvemiş. Anası da yayuk çalkalıyamuş, yayun fişeni çektüğü gibi Keloğlan'ı kovalamaya başlamış. Keloğlan, merdivenlerden yuğulana yuğulana öğene enmiş, bubası da odundan geliyomuş, o da baltanın küprüsünü bi kaç kere sırtına yağlamış. Bizim Keloğlan, az gitmiş, uz gitmiş, bi yere vamış ki gaşgurarmış, orda bi samanlık varımış. Kendü kendüne gece burda zabahların diyelerken girmiş samanların içine çekdümüş uykuyu… De sona gapı açılmış, bi tasildar bi garıynan içeri girmişle, heybeyi köşeye dayamışla, sona ırakı meze öteberi çıkarıp yimeye başlamışla ve gafaları tüssüleyince adam demiş ki:

— Gız Anşa beni sabahleyin eteni toplayıp elini böğrüne koyup ge bici bici ge gızım nazmük demen yok mu? Beni hep öldürüya. Bi kereçük taha diyivermez misin?

Garı onun istedünü yapıverdi. Tahsildara dedi ki:

— Ah efendi sen de köy odasında gıpracı çıkarıp ven döyösle yel parasını deye deye köylünün içinde dönüvermesi yok mu beni çileden çıkarıya bi kere dönüvermez misiniz?

Tahsildar gıpracı eline aldı:

— Ven deyüsle… dedi, samanlara vurmaya başladı.

Keloğlan, tam derin uykudayken ensesine bir gıpraç şakladı.

— Of, deyip... Vallahi ben etmedim, dip sıçradı.

Tahsildarınan garı bizi perile bastı diyerek heybeyi, atı, ekmekleri atarak gaçtıla. Kelolan, ganını güzel bir doyurdu. Bi de baktı ki heybe altununan dolu. Ata bindi, bi köye vadı. Sona o köyün ası oldu evlendi, muradına erdi.

EK A.10 Fadim Garının Hırsı

Bi varımış, bi yoğumuş. Evvel zaman içinde bunun bi de tavu varımış, her gün bi tane yumurtası olurmuş. O zaman yumurtalar çok pahalı imiş, gadun her gün yumurtasını satarmış. “Böyle tek tek yumurta satmaktansa hepsini birden satayım çok para gazanırım” demiş. Sona tavu tutuya, eline bıçağı alıya, tavu yere yaturuya, tavun içindeki yumurtalar gırılmasın diye bıça yavaş yavaş sürüya, boğazını yüzdürüya, garnını kesiya, bi de ne görsün ki tavuk garnında bi şey yok. “Yahu bunun garnındaki yumurtalar nereye gitdiy ki? Her gün bi tane yumurtasını alıyadum, şimdi tane yumurta deyil on para bile gazanamıycam...” Hırsı yüzünden iflas ediya.

EK A.11 Galbur

Delikanlının birisi İstanbul'a para gazanmak için gitmiş. İstanbul'da bi kaç sene para gazanarak geçinmeye başlamış. Köyünün dilini unutarak İstanbul dili çalmaya başlamış. Köyde kendüsünün yoksullunu, onu bunu beyenmemeye başlamış. Köye geldiği zaman harman zamanıymış. Köyün harmanında köylüle eeee hazırlayolarımış. Harman yerinde bulunan düğen, galbur, gözer, süren, dırmuk, yaba, diğren, anadut vesaire şu ne bu ne diye sorarımış. Bi kaç tanesini deyivemişle, sıra galbura gelmiş, şakacı köylünün biri:

— Kenarına basma a efendi adını deyverü, demiş.

Delikanlı kalburun kenarına basınca galbur dizine çarpımı o zaman:

— Hay kör olası galbur, demiş.

Köylüle de:

— Sana taha çok öğredürüz, demişle.

EK A.12 İyilin Sonu

Bi ananın bi olan çocuğu varımış. Bi bayram günü anası olana bi lira veriya. Bunu git bazara harca, diye. Çocuk geliya, gasabanın yanında bi köprü varımış. Köprünün üstünde bi yılan, iki başında iki çocuk, ellerinde birer taş, yılanı öldüreceklermiş. Bu çocuk diye ki:

— Gardaşlarım şu parayı alın, bu yılanı öldürmeyin.

Çocukla sevine sevine gidiyola. Yılan, olana:

— Gel arkam sıra, diya.

Gidiyola. Bu da yılanlar padişahının gızıymış. Orda çocuk bi gaç gün misafir galıya, giderken padişah:

— Dile benden ne dilersin? diya.

O da:

— Parmandaki yüzü dilerin, diya.

Yılanlar padişahı, irazı olmıya.

— Sana çuvallarınan, galburlarınan altun vereyin, onu vermen, diya.

Çocuk, ırazı olmıya ve geri döniya. Gız da olanın arka sıra gidiya. Babası:

— Nereye gidiyasun gızım? diya.

Gız:

— Bu benim canımı paray ile satın aldı. Demek benim bi yüzük gadar hasyetim yokmuş ben bulurun.

Padişah, gabul ediya, yüzü de veriya. Çocuk, yoluna devam ediya. Yolda parmanı yüzük sıkmış çıkarmak istemiş, çıkaramamış. Barmanı ıslayınca garşusuna bi Arap çıkmış:

— Dile benden ne dilerisin? demiş.

Çocuk, gorkusuyla:

— Ganım aç, demiş.

Ek A.12'nin devamı

Arap gitmiş, sona düşünmüş, böyle bir marifeti oldunu anlamış. Yolda bi paralı adama ıras gelmiş. Adama:

— Ganın aç mı? demiş.

O da:

— Aç, demiş.

Arap'a emir vermiş, garınlarını doyurmuşla. Paralı adam:

— Palayınan yüzü deyiş edelim, demiş.

Palanın marifetini sormuş:

— Palanın marifeti, hadi şu giden adamı kes, dersin kese. İşte böyle marifeti vadu, demiş.

Nihayet deyişmişle. O adam yüzüğü alıp gider. Aralaşınca çocuk, palaya bi emir veriya:

— Hadi palam şu giden adamı kes, diya.

Pala, o adamı kesiya. Çocuk, gidip yüzü o adamın parmandan alıya. Giderken bi postakili adama rastlıya, onunla da yemek yiyola. Postakili adam:

— Postakilerle yüzü deyiş edelim, diya. Postakinin marifeti, al beni postaki beni havaya uçur dersin uçuru, diya deyişiyola.

Çocuk bu adamı da palayınan kesip yüzüğü, postakiyi alıya. Giderken yine bi tekkeli adama ıraslıya, onna da yemek yiyola. Tekkeli adam tekkeyinen yüzüğü deyişmek istiya, deyişiyola. Tekkenin vazifesi, içine girersin hiç görünmessin. Çocuk, Arap'a bi emir veriya:

— Bu gece bi saray yap, diya.

Arap, yapıya. Postakiyi de bi emir veriya:

— Hadi postakinin gıllarınan padişahın gızını bana getir.

Postaki götürüyo. Gızınan olan geçünürlerken olan zabaleyin ava gidermiş, aşam gelirmiş, palayı, tekkeyi, postakiyi duvara asarmış, yüzüğü de gıza vermiş. Gendüsü bi silah bi köpekle ava gidermiş. Bi gün zabaleyin pencereden bakarken bi topal devenin üstünde bi gadun geliya. Gız diya ki:

Ek A.12'nin devamı

— Bu gadun iyi gadun deyil eve almayalım, diya.

Olan:

— Üşümüş alalım, diya.

Olan eve doğru yaklaşınca maksuzdan düşüveriya. Gızla o zaman ırazı oluyala, eve alıyala. Bu gadun da padişahın gızını bulması için cadu garılar dağıtmışımış bu o cazulardan imişimiş. Garı, yavaş yavaş gızın ağzını aramaya başladı?

— Efendim, demiş sabahleyin ava gidiya, senin canın sıkılu, sorsana hiç bi marifeti yok muymuş?

Gız aşam olana soruya, olan da gıza postakiyi, tekkeyi, palayı anladıya. Cazu garı, gıza yine soruya. Gız da:

— Böyle böyle marifetleri varmış, diya.

Anladı veriya. Cazu garı, gızın haberi olmadan duvardan postakiyi alıya:

— Al beni yılanlar padişahının evinin önüne al git, diya.

Postaki, sarayınan filan havalanıya. Doru yılanlar padişahının evinin önüne gonuya. Olan, avdan aşam gelince bakıya ki yerinde saray yok üzerinde de bi silahtan başka bi şey yok. Çıkıp gidiya bi şere varıya, orda bi ahezarunan çırak giriya. Bu çocuk buraya çok urlu geliya, bu aşçı işini çok büyüdüya. Her büyük insanlar oraya yemek yemeye gelirlerimiş. Bi gün yılanlar padişahının gızı, geliya yemeyini yiya. Çırak, tabak almaya gidiya. Olan da galfa olmuşumuş. Gız, diya ki çıra:

— Parayı almaya galfa gelsin, diya.

Olan, varıya gızı tanıyamamış ya fakat gız, olanı biliyo. Bubasına diya ki:

— Beni böyle böyle hale sokan çocuk burada accılık yapıya.

Padişah, emir veriya çocu yakalatduruya. Çocuk da bi kedi beslemişmiş. Kedi, zap diye atıya. Kedi, olanın omzunda atlaya. Olan, kediyi alıp kucağına guya. Padişah, idam olmasını söyleya, cellatlar yalvarıyorlar:

Ek A.12'nin devamı

— Bunun gibi bi deliganlı çıkmaz bunu öldümüyelim, diyor.

Fakat padişah, anlamaya sona diyola ki:

— Şorda bi guyu vadu oraya atıverelim.

Atıyola. Olan ölmeye gidiya, bi sürü farelere ıraslıya. Burada da fareler padişahı, varmış. Fareler olanı öldüreceklermiş. Olan, cebindeki kediyi çıkarıya, goyveriya. Kedi, sıçanları aralıya. Sıçanlar padişahlarına şikâyete gidiyolla, diyorla ki:

— Bi aslan oluynan bi insan olu gelmiş, ordumuzu maf ediyolla, deyolla, çağırtdırıyolla.

Çocuk diyor ki:

— Bi emrim va, bu emrimi yapmassanız aslan olu yanımda, ordunuzu maf ederim. Dileyim, bu gece bütün ordun yer yüzüne çıkacak, yılanlar padişahının evinde bi yüzük, bi pala, bi postaki va, bunları getirecekle.

Padişah:

— Golay, diya.

Sıçanla çıkıya padişah evine varıyala. Palayı, postakiyi, tekkeyi duvardan düşürüp alıyola, götürüyala. Yüzüğü gızın parmanda bulamıyolla. Bi topal sıçan varımış burada bekliya. Gız, yüzünü azına alıp da yatarımış. Bunu sıçan seziya, gece guyrunu bi suya sokuya, bibere sokuya, gidiya, gızın burnuna sokuya. Gız, tısgırınca yüzük azından düşüya. Sıçan alıp gidiya, seviniya, diya ki:

— Gırk gün sona size davetim var, hastanın olmayınca hepiniz geleceksiniz.

Postakiye biniya, gökyüzüne çıkıya, padişahın gapısının önüne varıya, palaya bi emir veriya:

— Hadi palam git padişahın kafasını kes, diyor.

Pala kesiya, kendüsü padişah oluya, gızla da evleniya. Bi emir veriya, cazu garıyı bulduruya diya ki:

— Bunu memleketinizin en sıcak yeri neresi ise oraya bi gazuk gakıp bunu çırçıplak soyun, her gün petmezleyin.

Ek A.12’nin devamı

Her gün petmezliyola. Gırk gün sona sıçanla geliyorla, diya ki:

— Cazu garıyı yin.

Sıçanna onu yiyorla olan böylece düşmanlarını depeliyor.

EK A.13 Sihribaz

Evvel zaman içinde bi oduncu deliganlı varmış. Bi gün dağa oduna gitmiş şöyle yaradana sığınıp goca bi "of" çekmiş, yer yarılmış domrukla oynamış. Yerde bi duda gökte bi duda yerde bi Arap çıkmış:

— Niçin of çektin ya delikanlı?

Olan demiş ki:

— Ben of çekmeyin de kim of çeksin… Bizim padişahın bi gızı va. O gıza âşık oldum fakir oldumdan bana vermiyolla.

Arap dedi ki:

— Al sana bi yüzük, bi çövürüşde ben garşuna dikülürün, ne istersen ben yapıverün.

Ve olan, yüzü parmağına taktı saraya vardı etey öpdü:

— Padişahım şimdi imtana giricim. Gazanabilüsem gızınızı ben alacan.

Padişah, el çıptı halayına dedi ki:

— Git öteki odadaki sihribazı çağır.

Sihri başı gelince delikanlıya oyun etmeye başladı. O yüzüğü çövürdü sona o da oyun etdi. Sihribaz leblebi oldu saçıldı, o da tavuk oldu leblebileri yedi. Sihribaz guş oldu, deli[kanlı] silkinip gafes oldu, guşu içine aldı. Sihribaz dedi ki:

— Ecük gözlerini yum.

Olan, gözünü yumunca barmandaki yüzünü gapdı, örüsger olup pencereden uçtu. Deliganlı, zindana atıldı. Zehti, bey gızı da olana vurgunudu. Orada gız görüyodu. Bi kere zindanda uyurken bi sıçan kulanı kemürdü, bitanesi goynuna girdi. Olan, yerinden galkıp goynundaki sıçanı tutdu:

— Seni gidi kafir gısdudum mu haaa.

Diyerek boynuna sıkmaya başlıya. Sıçan dedi ki:

— Biricük ağam, beni öldüme ne istersen yaparım.

Ek A.13'ün devamı

Olan, dedi ki:

— Sihribazda benim bi yüzüğüm vardu onu götürürsen seni öldümen.

Sıçan:

— Eh, dedi.

Zindandan çıkıp köpeye gitdi.

— Köpek gardeş sana bi şey diycin sihribazın denizin ortasındaki evine beni götürüsen sana bi galbur kemük buluvericin.

Köpek:

— Bin sırtıma, dedi.

Denizi yüze yüze geçti, fareyi sihribazın evine çıkardı. Sihribaz gece uyurken Of'un yüzüğünü dilinin altına sakladı. Sıçan, kuyrunu sirke tulumuna sona sihribazın ağzına soktu. Sihribaz, "pu" diyince yüzük ağzından düştü. Sıçan, yüzüğü gaptı, köpeyin sırtına binerek denizi geçti, yüzüğü olana verdi. Olan, [yüzüğü] çevirdi Of'a dedi:

— Şimdi zindandan çıkıyın, sona padişahın gonanın karşusuna gonak gurulsun, sihribazın sarayı tekne olsun.

Of, gitdi. Olanın gona guruldu. Yel olup pencereden gızın odasına girdi. Bi halı üzerine oturup uçmaya başladıla, gona geldile. O günden sona bi kerecük ayrılmadıla, ırıhat yaşadıla. Onla ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

EK A.14 Tilki ile Köpek

Tilki her nasılsa köpeğin biri ile ahbap olmuş. Beraber gezmeye ev yapmaya karar vermişler… Birinci gün nereye gittilerse bir şey bulamamışlar. İkinci günü de öyle… Üçüncü günü:

— Ne olursa olsun yola düşelim, şehrin yakınlarına kadar sokulalım, elbet bir kısmet çıkar, demişler.

Az gitmişler, uz gitmişler dere tepe düz gitmişler. Nihayet bakmışlar ki uzaktan elinde bir sepetle bir köylü çocuğu geliyorlar. Köpek, kulaklarını dikmiş, koku çekmeye başlamış, biraz sonra tilkiye müjde etmiş:

— Merak etme arkadaş, köylünün sepetinde et var, ekmek var… Her şey mükemmel, yalınız sen yolun kenarına şöyle yat... Ölü gibi kımıldama hiç... Köylü, seni ölü olarak görünce mal bulmuş gibi sevinir, bacağından tutar, sürüye sürüye köye getirmek ister. Korkma, seni yüzmeye kalkmaz çünkü hava souk… El ayak tutmayor. Hem öyle bir şey yapmak istese bile fırlayup kaçarsın. O seninle uğraşırken tabi sepeti yere bırakır o sırada saklandığın yeden çıkup sepeti kaptığın gibi kaçar, göl başında seni beklerim.

Tilki, razı olmuş… Yolun kenarına ölü gibi yatmış. Köpek, tabi yere saklanmış az sonra köylü delikanlı yaklaşmış. Bakmış ki yolun kenarında bir tiki ölüsü var. Sepeti yere bırakmış, tilkinin yanına gelmiş, sırtına bir tekme atmış… Ölü bir tilki… Bacağından tutup sepetinin yanına doru sürüklemeye başlamış. Bir de ne görsün? Ortada sepet yok. Tilkiyi bırakmış sepet aramaya koyulmuş. O esnada Tilki, ok gibi fırlayup gözden ırak olmuş. Biraz sonra köpekle birleşmiş. Hırslı köpek sepette ne varsa hepsini de sömürmek isteyor. Tilki elini kaldırmış.

— Yooo… Öyle şey yok... Beni beklemekliğin lazımdır… Beraber avlandık beraber yiyeceğiz, söz senindir.

— Kardaş… İnan ki bir lokma almadın daha.

— Bakalım ne var sepette? Ekmek, sabun, pirinç, tuz, iyi fakat gel şu ekmeği yavan yiyelim. Birkaç balık tutalım gölden öyle yiyelim olmaz mı?

— Pekiyi.

— Sen gölün üstüne çık, kuyruğunu buzun arasında bir delik bul, suya batır. Balıklar aç oldukları için kuyruğuna yapışırlar, onu yiyecek bir şey zannederler. Sen de o zaman birdenbire kuyruğunu çekersin, balığı dışarı atarsın, böylece birkaç balık tutabildik mi hesap tamam… Haydi... Su donacak hava sovudu.

Ek A.14'ün devamı

Köpek, tilkinin istediği gibi kuyruğunu suya batırmış. Beklemiş beklemiş… Ne balık var ne bir şey... Birkaç dakika daha geçince gölün suyu betonarma gibi olmuş. Köpek, çekmiş çekmiş kuyruğunu çıkarup kurtarmaya imkân yok, ne kadar çabaladı ise faydasız... Budala köpek, acı acı bağırarak, tilki afiyetle karnını doyurduktan sonra:

— Arkadaş demiş sözünde durmayanın cezası budur, kurtulmak için ilkbaharı bekle…

Şeytan tilki, oradan fin fon, pin pon diye köpekle alay ede ede karşı meşeliklere doğru uzaklaşmış. Bir müddet sonra oradan geçen kurt sürüsü köpeği bahara kadar bekletmeden kurtarmışlar.

EK A.15 Terazi Hakkı

İki kedi başbaşa vermişler, konuşuyorlar:

— Mırran bana bak. Bana evde karnımı doyuracak kadar yiyecek vermiyorlar. Hele bugün açlıktan öleceğim. Bir şey de yakalıyamadım. Ne yapalım, bu sıkıntı da bir çare bulamıyacak mıyız?

— İnan ki ben de senin gibiyim. Hem bu sıkıntı sade bugün değil ki... Ömrümüz açlıkla geçiya.

— İkimiz beraber olursak aç kalmayız zannediyorum.

— Ne yapabiliriz?

— Her şey.

— Mesela.

— Bir kilerin içerisinde her türlü yiyecek bulunur değil mi?

— Evet.

— Kilerin yahut mutfağın kapısını açmak için kilidin koluna ikimiz de atlayup tutunup ve aşayığa çekeriz. İkimizin kuvvetile kapı açılır. Tanrı ne verdise tıka basa yeriz. Olur mu olur…

İki ahbap faaliyete geçmişler ve dedikleri gibi yapmışlar. Koca bir kaşar peynri yakalayup tenha bir yere çekilmişler. Şimdi peyniri kardaş payı edecekler. Tekir kedi, peyniri ikiye bölmüş ise de pamuk kedi, parçalar eşit değil diye razı olmamış, bir kavgadır başlamış.

— Maaooo.

— Manamao maoo.

Kanaatsız kediler birbirlerini altüst alt aşağı yuvarlarken civarda bir kısmet bekleyen tilki koşmuş. Heman bu iki yaramazı aralamış. Tilki, sormuş:

— Nedir zorunuz, bu kadar dövüşmeye sebep ne?

Kediler dövüşünün sebebini anlatmışlar. Tilki:

— Bunda kavga edecek bir şey yok. Ben size güzelce paylaştırayım. Bakın ne kolay ne güzel bir pay…

Ek A.15'in devamı

Tilki, peynirin bir parçasını bir eline, öbür parçasını da bir eline almış oturduğu yerden şöyle bir sallanmış:

— Şu demiş biraz ağır…

Eşit yapmak için büyük parçadan biraz koparup yimiş, bu defa da öteki parça fazla... Birini ısırmış, öbürü ağır gelmiş. Öbürünü koparmış, beriki fazla… Derken kopara kopara yumurta kadar bir peynir kalmış. Kediler bakmışlar ki o da gidecek elden. Mırron:

— Tilki kardeş, demişler biz kavgadan vazgeçtik elindeki parçalara rızayız.

Tilki, hemen karşılık vermiş:

— Öyle yağma yok. Bu da benim terazi hakkım...

EK A.16 Horozunan Tilki

Bi gün tilki bi horoz görmüş. Gurnazlığınan yanına varmış, yakalamış, alduğuynan götümüş dağa serbes bırakmış. Horoz serbes galınca havalanıvermiş acın dalına. Tilki, demiş:

— Horoz gardeş, gel şu mektubu okuyalım.

Horoz yanaşmamış. Tilki, demiş:

— Babacan, gel bi özen oku da namaz gılalım cematinen.

Horoz ötmüş lakin aşağı inmemiş. Tilki, demiş:

— Vakit geçiya.

Horoz aldumamış. O hergemde ordan avcıla geçiyollarımış.

EK A.17 Kötülüğün Sonu

Bi varımış, bi yokmuş. Evvel zaman içinde bi ihtiyar gadunun iki tane olu varımış. Bu olanlardan birisi çok akıllıymış. Öteki de büsbütün akılsusumuş. Günlerden bi gün bu iki gardeş analarına demişle ki:

— Garey ana biz İstanbul'a para kazanmıya gidecez. Bize iki üç tane kül çöreyi közleyve.

Ihtiyar gadun, iki tane kül çöriy közliyip azığ etdi. İki gardeş, yola revan oldula. Az gitdile uz gitdile. Akılsız gardeşin çöreyi azalmıya başladı. Bi yere vadıla ki akılsuz gardeş son dilimini de yedi. Nihayet iki yol ayrucuna geldile. Akulsuz gardeş dedi ki:

— Ay ağa ganım acıktı senin çörekten bana az vemen mi?

Öteki dedi ki:

— Kör mü gözün bizim ala dana gibi zımkınlanmasaydın…

Azucuk taha gitdile akulsuz dedi ki:

— Birücük ağam gel etme buğez şu ekmeyi ve.

Akıllı:

— Ulan İbrehem, sağ gözünü çıkarıp verüsen sana bi dilim ekmek verürün.

Canı çoğ acığan akılsız gardeş buna razı oldu. Bi bıçağınan sağ gözünü çıkardı. Az gitdile uz gitdile. Akılsız gardeş yine:

— Ahh ağam birücük ağam nolusun ecük ekmek taha ver.

Öteki bu gez sol gözünü istedi. Akusuz gardeşin sol gözü de gitdi. Evelden beri akılsız gardeşe açığı olan böyük gardeş, kör olan gardeşini bırakıp yola koyuldu. Kör gardeş, ederafı çalabaya çalabaya bi dereye indi. Zetdi aşam olmuştu. O derede virane ecünülü bi [deymen] varıdı. Kör virane, deymenin kapısından içeri girdi. Uykusu geldüğünden unnuğun içine yatdı. Az sonra deccal kopmuş gibi bi velvele goptu. İnne, cinne, perile deymen kapısından içeri girdi gonuşmaya başladıla. Biri dedi ki:

—Şu köyde o gadara fikarala va ki akıl edip de köyün üst yanındaki çam acının altındaki daşı galdumuyolla, onun altında hazine va.

Ek A.17'nin devamı

Birisi daha dedi:

— Gine o çam ağcının gıyucunda bi guru aç va, onun altından bi deyimenlik su akıya, o guru acı galdumuyala.

Biri:

— Şu köyde o gadara kör va ki bulunduğumuz deymenin önündeki söğüt yapranın yapraklarından gözlerine sürmiyala.

Sona zabah oldu diye davul çala çala gitdile. Kör, bunları hep dinlemişti. Unluktan galktı, söğüt acının yapraklarını gözlerine sürdü, gözleri hemececük açılıverdi. Yola revan oldu, köye vadı. Annasına dedi ki:

— Gayret ana bi gazmayınan bi çuval götü.

Ne ise çam acının altundaki altunları çuval çuval eve daşıdıla. Az zaman içinde o civarın en büyük zengini oldu… Suyu da çıkartdurup deymeni işletdi. Akıllı gardeş İstanbul'dan gelince bi de baktı ki akulsuz zengin olmuş.

— La Memet, gel etme nasıl zengin oldun bana da anadıve.

Akılsız, hepsini de annadıvedi. Bizim akıllı olan, o deyirmene gitdi, unnuğa yatdı geceleyin. Perile yine geldile birisi:

— Benim dediğim hezine bulunmuş.

Öteki:

— Su da çıkarılmış.

Hepsi birden:

— Gakun bizi bi dinliyen va…

Hep birden galkıp akıllı olanı unnuktan çıkarıp bodula. Bu suretinen akulsuz fena bi gardaştan gurtuldu. Evlenip muradına erdi, tarısı bizim başımıza.

EK A.18 Keloğlan'ın Başına Gelenler

Vaktin zamanında bi Kelolan varımış. Bu Kelolan'ın bi evleri, evinde bi anaları, bi kedisi, bi de köpeyi varmış. Kelolan, zamanın padişahının gızına âşık oldu. Anasını padişaha yollar, gızını istemek için. Anası, padişahın yanına gider. Neyle gitmesin? Olan hızlı kesip mıhlaya... Fakat bi şey söyliyemeden geri döner. Gelince Kelolan, anasına sorar:

— Gızı istedin mi ne söyledile?... der...

Fagat anası korkusundan, utancından, gızı istiyemedüğü söyler. İkinci defasında anasını tekrar yollar, bu defa da anası geri dönünce Kelolan, anasına "öldürün" deyip gine yollar. Anası bu sefer her ne pahasına olusa olsun sarayda sözü almaya garar verdi. Padişahın garısının huzuruna çıkar, Keloğlan'ın padişahın gızını istedünü söyler. Anası:

— Padişaha danışayın da size bi cevap verün, der.

Gızın anası, padişahın bi işi olunca padişah:

— Öyle kel fakir bi olana gızımı vemen, der.

Kelolan'ın anası evine dönünce işi olduğu gibi anladu, Kelolan sabreder. Bi gün kedisi köpeyiyle beraber gezmeye çıkarla. Kelolan, yanına güçücük dabancasıynan bıçağını da almış gırlarda gezinürken bi sarı yılanınan bi gara yılanın boğuştunu görer. Bu gara yılanın taha tahlikeli olduğunu düşünerek dabancasını çıkarıp garaya nişan alıp atar. Gara yılan vurulu ve ölü. Gara yılanın pençesinden gurtulan sarı yılan, gız şekline girerek Kelolan'ın garşusuna çıkar. Kelolan'a der ki:

— Aferin Kelolan, sen beni ölümden gurtardın fakat bunun mükâfatını göricin.

Ve sözüne devam eder:

— Ben yılanlar padişahının gızıyım, ilkin benim otduğum yere gidicüz. Benim otudum evin kapısında yılanla vadu, sen gorkma. Ben emrederim onna sana bi şey edemezle.

Diyerek yılan gızınan evine giderle. Gapının önünde geldükleri zaman yılanın gızı, Kelolan'ın orda beklemesini söyler, biraz sonra da kendim çıkarım, der. İçeriye girer, eşini gördükten sonra tekrar dışarıya çıkar ve Kelolan'a der ki:

— Hadi Kelolan, biz yolumuza gidelim, der.

Ek A.18'in devamı

Yolda giderken gız, Kelolan'a annadu:

— Kelolan, şimdi bubanın sarayına gidücüz. Bubam adil olup benden ne dilersin diye söyler. Sen de o zaman birincisinde salığını, ikincisinde yine sağlığını dilerim, üçüncüsünde dilinizin altındaki aynayı isterim dersin, der.

Kelolan'la gız, padişahın sarayına yaklaştıkları vakit sarayın gapısını bekleyen yılanlar Kelolan'ın üzerine saldulula... Fakat gız elini yukarıya galdurarak işaret eder bağuru:

— Dokanmıyın bu delikanlıya... Bu beni gurtardı.

Bu yılanlar bunlara yol verüle. Bunla yılan padişahın huzuruna çıkınca Kelolan bakar ki yüzü insan yüzü elleri ayakları yılan... Bu mahluk padişah. Bu Keloğlan, padişah deyil mi, diye sıdkınan bakarken o yüzü insan geri yanı yılan şeklindeki mahluk üzerine doğru saldururken gız bağıru:

— Buba, bu Kelolan'a dokunma o benim hayatımı kurtardı, der.

Bunun üzerine padişah:

— Ya öyle mi? der.

Ve Kelolan'a dönerek:

— Dile benden Keloğlan ne dilersin? der.

Keloğlan:

— Sağluğunu dilerim padişahım, der.

Padişah bi da sorar. Keloğlan, aynı cevabı verü. Fakat padişah bu defa şunu söyler:

—Olum benim sağlığımdan sana bi fayda yok. Onun üçün sen benden kendi işine yarayacak bi şey dile, der.

O zaman Keloğlan:

— Dilinizin altındaki aynayı dilerim padişahım, der.

Ek A.18'in devamı

Padişah, aynayı Kelolan'a verü. Kelolan aynayı alınca aynaya bakar aynada bi duda yerde bi duda gövde bi Arap gezer. Arap:

— Emriniz efendim, der.

Keloğlan da:

— Beni bu saraydan dışarı çıkar.

Bundan sona birdenbire Keloğlan, kendünü dışarıda bulu. Kedisini, köpeğini alarak evine döner. Anasına şöyle söyledi:

— Ana bu gece yorgunun yatamı çabuk yap yatacan, dedi yatdı.

Gece herkes uyuduktan sona eline aynayı aldı. Aynada beliren bi duda yerde bi duda gökte Arap:

— Emriniz efendim, dedi.

Kelolan, şöyle söyledi:

— Emrim şudur, bana zabaha gadara padişahın sarayının garşusuna tıpkı padişahın sarayı gibi emme her yanı altun olacak işte böyle bi saray yapacaksın, der.

Arap:

— Emriniz üstüne, der gayıbolu.

Zabah olunca Keloğlan bakar ki istedüğü saray istedüğü gibi yapılmış. Padişah da kendü sarayının garşusunda böyle bi saray görünce şaşuru ve herkese:

— Bu saray kimin, diye sorar...

— Bu saray Kelolan'ındu, derler.

Şaşuru, gızını Kelolan'a veremedüne pişman olu. Kelolan, anasını padişahın sarayına gine yollar. Padişahın gızını yine istetdürü. Padişah, zaten canına minnet oldu, gız için bu teklifi hemen kabul etdi. Gık gün gırk gece düğün oldu. Kelolan'ınan padişahın gızı evlendile. Bunlar gonaklarına geçinip durarken başlarına şöyle bi felaket geldi:

Ek A.18'in devamı

Günün birinde gapılarının önüne çok ihtiyar bi garı geldi, gapıyı Kelolan'ın garısı açtı:

— Ne isteyorsun, dedi.

Cazu garı şu cevabı verdi:

— Gızım ben çok uzaklardan geliyon, gideceyim yer de çok uzak… Noolu Allah aşkına beni buca misafir edin. Ben guru yerlerde yatarın, dedi.

Temiz galpli olan Kelolan'ın garısı, cazu garıyı hemen içeriye aldı. Kelolan, taha işinden dönmemişti. Garı, Keloğlan'ın garısına şu sualleri sormaya başladı:

— Gızım Allah vesin, ikiniz de birbirinize layıksınız. Keloğlan, evelden fakir idi şimdi ne oldu da birdenbire zenginleşti, şunu bana anladıverü müsün? dedi.

Keloğlan'ın garısı, saf olduğu için hemen paklayı ağzından çıkarıvedi:

— O başka messele ninecüm. Gocamın bi aynası vadu, onu zengin eden odu, dedi.

Cazu garı:

— Peki emme bu ayna nasıl şey, ne gada, bunu neresinde saklar?... dedi.

O zaman gız cevap verdi:

— Nine, onu gocam saçının içine bi ipinen balamuştu, öğle zapdeder, dedi.

Biraz sona işinden dönen Keloğlan da geldi ve hepsi birlikte kendülerine mahsus olan [odaya] girip yatdıla. Kötü niyetinen gelen cazu garı, eline bi makas alarak geceleyin Keloğlan'ın yatduğu odaya girdi, saçını keserek aynayı ordan aldı. Aynaya bi baktı ki bi duda yerde bi duda gökte bi Arap göründü. Şöyle söyledi:

— Emriniz efendim…

Goca garı:

— Emrim şu... Beni bu evden hemen dışarı çıkar ve denizin ortasına hiç kimsenin gelemiyceyi bi yere saray yap, beni de içine guy. Ben istedüm gibi yaşayın, dedi.

Ek A.18'in devamı

Arap, bu emri hemen yerine getirdi. Öte taraftan Keloğlan fakirlemeye başladı. Bunu gören padişah, hemen gızını geri aldı ve Keloğlan'ı da hapise dıktı. Keloğlan, hapishaneye kedisini, köpeyini de götümüştü. Hapishanede çok büyük fareler vardı. Bunlar insanı yerlerdi. Keloğlan kedisini hemen koyverdi. Kedi, bütün fareleri öldürdü fakat en son galan topal bi fare Keloğlan'a şöyle söyledi:

— Keloğlan, kedine söyle beni öldümesin, benim ilerde büyük yardımım olu sana, dedi.

Bunun üzerine Keloğlan, fareyi öldürtdümedi. Günün birinde Keloğlan, kedisini, köpeyini, faresini yanına çağırdı ve şöyle söyledi:

— Size şunu emredeyim. Barmaklıktan çıkacaksınız, denize gideceksiniz. Denizde köpeyin üstüne kedi binecek kedinin de üstüne fare binecek. Şu garşuda gördüğün denizin ortasındaki sarayın içinde bi garı vadu, o garının ağzının içinde dilinin üstünde bi ayna vadu, bu aynayı alıp bana götürün, dedi.

Bunun üstüne kedi, köpek, fare bamaklıktan dışarı çıktıla. Denize varınca köpek denize girdi. Köpeyin üstüne kedi bindi, kedinin üstüne de fare bindi. Yolda giderler iken kedi, mahsustan fareye dişlerinin arasında biraz sıkıverdi. Fare, yalvararak:

— Beni öldüme, dedi.

Nihayet kedi, fare, köpek saraya vasıl oldula. Baktıla ki kedi, iki gün uğraştı uğraştı fakat girecek yer bulamadı. Nihayet başka çare galmadını görüp evin temelini delerek içeri girdi. Yukarı çıktığı vakit geceydi, cazu garının yatduğu odayı buldu. Tekrar içine geri dönerek mutva girdi ve orada bulunan zeytin yağ, sirke şişesine guyrunu uzatdı, soktu. Sona goca garının yatduğu yere gitdi, guyrunu goca garının burnunun içine soktu. Goca garı hemen hapşırdı. Hemen hapşırmayınan beraber ağzındaki ayna da dışarı fırladı, aynayı alarak yere arkadaşlarının yanına döndü. Hep beraber tekrar Keloğlan'ın yanına gitmek üzere yola goyuldula. Yine köpeyin üstüne kedi, kedinin üstüne de fare bindi. Kedi:

— Aynayı ben götüricin arkadaşlar, dedi.

Fakat köpek razı olmadı, inat etdi, zorla aynayı aldı, yollarına devam etdile. Yarı yolda köpek gayıkcılara havlamaya başladı. Aksi gibi ağzında bulunan ayna denize düştü. Kedi eyildi sona dorularak bardı:

Ek A.18'in devamı

— Gördün mü köpek gardeş? … Şimdi ne yapıcuz? dedi.

Fare de:

— Bunda benim gabahatim yok, aynayı ben size alıverdim, dedi.

Ve hepsi de kederli bi halde yollarına devam etdile. Garaya ayak basınca kedi, köpeye seslendi:

— Köpek gardeş, ayna bende... Sen aynayı düşürünce hemen gaptım, dedi.

Bunun üzerine köpek bardı:

— Beki ama sen bana neye o zaman haber vermedin? dedi.

Kedi de şu cevabı verdi:

— Köpek gardeş, sen birisini gördün ona hemen havlıyosun. Bana gızma emme ilerde gayıkcıları görünce yine havlar yine düşürür, dedim goktum, sona habar vemedim. İstersen şimdi veriyim al Kelolan'a sen götü, dedi.

Ve aynayı Kelolan'a ve köpeye vedi. Bunla aynayı Kelolan'a getirdile. Aynayı eline alınca baktı meydana çıkan Arap'a şu emri verdi:

— Git çabuk denizin ortasındaki sarayı yık, içindekini öldü, ondan sona beni burdan çıkar, dedi.

Arap, bu emri hemen yerine götüdü. Kelolan, dışarı çıkınca hemen hamama gitdi, tıraş oldu, eynini başını düzeltdi ve sarayına gitdi. Gayri istediği her şeyi yapıyodu. Şimdi en son bi isteği galmıştı, padişahın gızıynan yani eski garısıyla evlenmekti. Hemen padişahın gızı ile evlenme düğünü başladı ve kırk gün kırk gece düğün etdi. Diyer taraftan can yoldaşları olan kediye, köpeye, fareye de birer eş buldu, onları da evlendüdü, hepsi bi güye girdiler. Onna erdi muradına biz çıkalım tahtına.

EK A.19 Memet A[ğa]'yınan Anşa Gadun

Biri varımış, biri yoğumuş, bi Anşa gadununan bi Memet A[ğa] varımış. Bunların bi inekleri varımış gısır, kötü bi şeyimiş. Anşa gadun, Memet A'ya:

— Bu ineyi satalım, demiş.

Memet A, ineyi önüne gatıya, gideyken garşudan bi atlu görünüya. Memet A, ata imreniya:

— Şu adam ineyinen deyiş etse ederim, deya.

Deyişiyolla. At soluğan, ürkek kötü bi şey imiş. Memet A'yı yere vuruya. Garşudan biraz geçi geliyamuş:

— Şunla deyiş etse ederdim, deya.

Deyiş ediyolla, keçileri alıya, doru gitmeyolla, Memet A'yı bıkturuya. Garşudan bi horozunan bi adam geliyomuş:

— Şu adam horozunan keçileri deyiş etse ederin, deya.

Horozunan da deyişiyolla. Memet A, çok acıkmış. Garşudan boğez de firanlıcalu ekmek yiye yiye bi adam görünüya. Memet A:

— Garnım çok acıktı, ecük ekmek ve deya.

Adam:

— Vemen, horozunan deyüşüsen olu, yarısını verün, deya.

Ekmeyinen horozu deyişiyolla. Memet A, şere varıya, Ali Dayı isminde bi gomşusuynan köye dönüya, olanı biteni Ali Dayı'ya anatıya. Ali Dayı diye ki:

— Vala eve varınca garı seni öldürmesse bi şey dey.

Memet A:

— Bi şey demez.

Derdi, demezdi deye basa giriyolla, beş liraya. Memet A, eve gidiya, Ali dayı, gapı da dinleya. Garı goca gonuşuyolla.

Ek A.19'un devamı

— İneyi netdin?

— Beğirinen deyiş etdim.

— Demek gayri seni at üstünde göreceyüz.

— Onu da keçiynen deyiş etdim.

— Çok iyi, sürü sürü davarın olacak ha, hem beyirin yemine suyuna çıkışılmaz.

— Onu da deyiştim.

— Neyinen?

— Horozunan.

— Da iyi etmişsin zabaleyin bizi uyaru. Kimsemiz yok ki davarına uraşıcak.

— Onu da deyiştim.

— Neyinen?

— Fırancalı ekmeyinen.

— Bekiyi etmişsin.

Dinleyen Ali Dayı bası gayıp etmiş beş lirayı vermiş.

EK A.20 Kelolan'ın Başından Geçenle

Biri varımış, biri yoğumuş, bi Kelolan varımış. Dügen sürüyomuş. Bu Kelolan'ın yanına bi yılan gelmiş. Yılan başını galdurup:

— Beni bubamın yanına götü, demiş.

Kelolan:

— Buban kim? deye sormuş.

Yılan:

— Bubam Şahmeran, beni gucana al elet.

— Ben seni nasıl götürürün?

— Canım goynuna guy.

— Sen beni öldürürsün.

Yılan, Kelolan'ın omzuna binmiş. Giderken bi gayaya raslamışla. Yılan, Kelolan'a:

— Gayayı devür.

Kelolan:

— Ben devüremen.

— Canım elini sürünce o devrülü.

Gaya devrülüp Şahmeran'ın bekcileri fışır fışır yukarı çıkıyolla. Kelolan'ı öldürecek oluyolla. Yılan başını galdurup çıkan yılanla içeri giriyolla. Sona içerde sarmaş dolaş oluyolla. Arap geliya, Arap'a git deyince Arap gidiya. Sona bi deniz gıyısında bi balın azına giriya yani börüne gomasıynan balı öldürüya. Denizden garaya çıkıya, vaşiler içinde galıya vaşilerle:

— Yiğit yiğitlini sına, diyolla.

Sona bu Arap'ı yakmayıçün bi aca balıyolla. Kelolan, bunu gurtarıya. Kelolan zenginimiş teyyaresi de varımış, Arap'nan tayyareye biniyolla. Gölde giderken vahşi gıralı:

— Ey yiğitle... yiğitlini sınan.

Ek A.20'nin devamı

Arap:

— Ey vahşi gıralı, sen yiğitlini sına.

— Ben vahşi gıralı deyilim.

— Türk'üyüm.

— Türk oldunu isbat et.

— Her yerimden isbat ederim.

Kelolan, gölden iniya vahşi gıralı:

— Sizi öldürün.

Kelolan:

— Öldüremessin.

Vahşi gıralı:

— Siz kimin nesisiniz?

— Biz filan padişah oluyuz.

Vahşi gıralı:

— Amucan kim?

— Amucam yakalı, bubam yahgu eş…

Vahşi gıralı:

— Bubamın ismini bildüğün için seni afdediyon. Benim emmim altı senedü dağ başında vahşiler eline düşüp esir edildi. Sona vahşile bunu akıllı olduğu için başlarına gıral yapmışla.

Bunların gardeşi, olan, marşla beraber Kelolan yanlarında olarak bi ayile gurdula. Onna ermiş muradına biz çıkalım kiremüdüne.

EK A.21 Zümrüt Anga

Çok eski zamanlarda bi padişahın üç olu varımış. Evlerinin alt yanında bi nar acı varımış. Bu nar acına bi dev yanıkmış. Her sene vedüğü meyvayı bi gece gelü yerimiş. Büyük olu bubasının yanına vararak bi tüfek almasını söylemiş. Bu devi beklemek istemiş, bubası:

— Devi vuramassın, demiş.

— Sen garışma buba, demiş.

Bubası bi tüfek alıvemiş, o gece devi beklemiş. Gece yarısı dev garşudan hıcurtuynan çıkmış, devin hıcıltusundan bayılarak deve garşu tüfe gullanamamış. Dev gece narları yip tekrar dönmüş. Sabah olunca çocuk bubasının yanına varmış:

— Devi vurabildin mi? deye sormuş.

— Hıcıltusundan bayıldım galdım demiş.

Yarısı gece ortancı çocuk, bubasına bi tüfek almasını sölemiş. Ona da bi tüfek almış o da devin hıcıltusundan bayılıp galmış. Dev narları yiyip tekrar dönmüş. Sabah olunca babası:

— Vurabildin mi? deye sormuş.

— Vurmadım, demiş.

O bi sene en küçük olu, bubasına bi tüfek almayı sölemiş, o gece devi bekletmiş. Dev garşudan çıkmış, çocuk deve garşu sila gullanmış ve devi yaralamış. Dev o gece narları yiyemeden gerisi geriye dönmüş. Sabah olunca bubasına devi vurdunu müjdelemiş ve gardeşlerini alarak devi takip etmişle. Dev, bi guyya inmiş, önce büyük olu bu guyuya inmeyi düşünmüş ve beline de ip balıyarak gardaşları guyya sallandumuşla:

— Ben na da yanıyon deye barusam o zaman yokarı çekin, demiş.

Guyun yarı yerine varıncak hızlı hızlu yanıyon, deye barmış ve yokarı çekmişle ve ortancı gardeşin belinden balamışla. Onu da guyya sallandumuşla o da yarı yerine varalaktan yanıyon deye barmaya başlamış onu da yukarı çekmişle. Sıra küçük gardeşe gelmiş, onun da belinden ipi balıyarak guya sallandumuşla:

Ek A.21'in devamı

— Ben ga da barıyon deye barsam da beni yine aşa salıverin, demiş.

O ne gada yanıyon deye bardıysa aşa salıvemişle. Dibine varıncak bi gapı açılıya, çocun garşusuna böyük bi ev çıkıya, bu ev beş odalı imiş. Birinci odayı açıya gergef işleyen bi gız görüya. Gız:

— Sen burada ne geziyosun âdem olu, deya. Burada bi dev vadu seni görerse şimdi parçalar, deye.

— Ben, deye o devi arayon, deye.

— Dördüncü odadadu yatıya, deye.

Çocuk, ikinci odayı açıya gine gergef işleyen bi gız görüya, bu gız da aynı sözü tekrarlıya. Buradan çıkıya üçüncü odayı açıya burda da:

— Ne gezersin âdem olu, burada bi dev vadu seni parçalar, deye.

— İşte ben de o devi arayon, deye.

— Sol taraftaki odada, deya.

Sol odayı açıya. Dev yaralanmış derin bi uykudayken oda açılıncek uyanıya, aya galkarak:

— Sen buraya nasıl geldin? deye soruya.

Çocuk:

— Saha belanı buldumak içün geldim, deye.

Dev:

— Buyur hamle senündü, deye.

Dev gürkünü alarak çocuğa öyle bi hamle yapıya ki çocuk gürkünü tutuveriya. Hamle çocuğa geliya gürkünü galdurup öyle savuruya ki devin yedi başını birden yüzüp atıya. Odadaki gızları toplayarak guynun azına varıya, gardaşlarına barıya. Gardaşları ipi sallanduruya. Büyük gızın belinden balıyarak:

— Al büyük gardeş bu senin hakkundu, deye.

Ek A.21'in devamı

Sona ortancı gızın belinden balıyolla:

— Al ortancı gardeş bu da senin hakkundu, deya.

Şimdi sıra güçük gıza geliya. Güçük gız, önce olanın çıkmasını söliya:

— Beni göreller ise seni burda unutula, deya.

Olan gendü çıkıncak gızı çıkmaz sanıya. Ona gızın çıkmasını söliya. Gız bu zamanda iki saç gopararak olana veriya:

— Şimdi beni görüncek seni burda unutula, deya. O zaman sen bu iki gılı biri birine sür, bi ak goyunla bi gara goyun çıkar. Bunna önünde gayet hızlı bi suretle döner. Sen ak goyunun üstüne atla o zaman yeryüzüne çıkarsın eyer gara goyunun üstüne atlarsan yedi gat yerin altına gidersin.

Gızın belinden ipi balıyarak yukarı çıkıyolla hakikat de yokarı çıkıncak olanı orada unutuyolla. Olan, ne gadara bardıysa bırakıp gidiyolla. Olan, bu gılları bi birine sürüya bi ak goyun ile bi gara goyun çıkıya. Ak goyuna atlayam derken gara goyuna atlıya ve yedi gat yerin altına gidiya. Bi şere varıya. Burada bi goca garı görüya:

— Aba beni bu gece misafir et, deye.

— Ay olan ben seni nasıl misafir edeyin? Yatacak yerim yok. Yiycem, içecem yok, deye.

Çıkarıp bi avuç altun veriya o zaman her şeyim va deyelek çocu içeri alıya. Çocuk su istiya, garı gurtlu bi su götürüya. Çocuk buna bakarak:

— Sizin iyi suyunuz yok mu? deye.

— Ay olan, buraya bi dev ganıktı aleden yiyinciye gadar suyu goyvemiya ondan sonada suyu gine buğuya, deye. Sıra padişahın gızına geldi yarın o gidecek.

Çocuksa:

— Giderken bana haber ve, diya.

İhtiyar gadun yarın padişah gızı, giderken olana gösteriya. Olan hızlı hızlı peşi sıra giderek gıza yetişiya. Dev bunları görünce:

Ek A.21'in devamı

— Ah benim gısmet çift çift geliya, deye.

Olan, gıza:

— Akama saklan, deye. Senin gısmet çift gelü sanarsın, deye. Şimdi senin hakkından gelürüm ben, deye.

Dev, bu sözü işitince:

— Buyur hamle sizindü, deye.

Olan:

— İlk hamleyi sana bırakıyon, deye.

Dev, gürkünü alarak öyle bi hamle yapiya ki olan, gürkünü tutuveriya. Sıra olana geliya bi hamlede devin dokuz başını birden kesip atıya. Ganınan birlikte su her tarafa yayılıya halk bu gez de suyu gandan alamaya gız da saraya dönüya. Bubası gızı görünce:

— Niçin geldün? deye soruya.

Gız, devin bi deliganlı tarafından öldürüldünü söliya:

— Sen bu deliganluyu bilebilü müsün? deye padişah...

Gız:

— Bilürün, deye.

Yarısı gün bi dellal barıya:

— Bütün halk padişan sarayının önünden geçecek, deye söyliya.

Gız, yüksek bi yere durduruluya. Ehali burdan geçerken gız bunları seyrediya, halk geçip bitiya, gız olanı ayıt edemiya... Meyer olan burdan geçmemiş. Yarısı gün yine "bütün ahali padişahın sarayının önünden geçe" deye söyleniya, herkes geçiya. Olan, en arkada geçerken gız, elindeki altun topu olana atıya. Dev ölünce beş parmanı gana basıp olanın sırtına vurmuş olduğundan olanı tanıya. Olanı padişah, yanına çarıya.

— Olum, dile benden dileni, deye.

Ek A.21'in devamı

— Salınızı dilerim, deye.

— Salımdan sana bi şey yok dile benden dileni, diye.

— Olan salınızı dilerim, deye gine:

— Olum, salımdan sana bi şey yok, dile benden, deye.

— Yeryüzüne çıkmasını dilerim, diye.

— Çok az şey diledin emme çaresine bakaruz, deye.

Olandan gık gün müsade alıya. Olan, gırk günü av peşinde geçiriyo. Otuz dokuzuncu günü bi gavak acının dibinde yatarken bi çok yavruların müthiş bi ses çıkarduklarını duyuya, galkıp baktu zaman da bi yılanın aca doru çıktunu görüya ve okuna davranarak yılanı gavan acına mıhlıya. Gine acın gölgesine yatarak orda uyuya. Az sonra yavruların anası çıkarak çocuğa salduruya. Yavrula:

— Ana bizi gurtaran yiğit o, ona dokunmayın, diya.

Ve guş ganadını açarak çocu güneşten gurtarıyala. Çocuk, bu zamanda uyanıya garşusunda büyük bi guşun durdunu görüya. Guş:

— Olum, dile benden dileni, diye.

— Çocuk, salınızı dilerim, diye.

Guş:

— Salımdan sana bi şey yok... Dile benden dileni, deye.

Olan yine:

— Salınızı dilerim, deye.

Guş:

— Salığımdan sana fayda yok, dile benden dileni, deye...

Olan:

Ek A.21'in devamı

— Yeryüzüne çıkmasını dileya.

— Çok az şey emme çıkarım, deye guş…

Yalnız gırk fuçu su ile gık güğüm et götümesini söyleya. Olan, vara vara padişaha gidiya:

— Ben gendümü yeryüzüne çıkaracak buldum, deye. Yalunuz sizden gırk fıçı su ile gırk güğüm [et] isteyon, deye…

Bunları bunları develere sararak gavan dibine görütüyolla. Guş, bunları birer ganadına bindürürek olanı da ortasına bindürüp gitme guyuluya. Yalunuz "lak" dedükce su, "lık" dedükce et vermesini söliya. Bölelikle guyunun azına gadara varıyolla burda et tükeniya. Çocuk, baldırından bi parça et keserek guşun azına tutu veriya. Guş bunun insan eti oldunu anaya, damanın altına saklıyarak boyuna "lık" deye böylece yeryüzüne çıkıyolla. Olanı indürüya, olana:

— Haydi git bakalım, deye.

Olan, guşa:

—Siz gidin de ondan sona giderim, deye.

Guş:

— Aç bakalım bacanı, deye.

Damandan eti çıkararak olanın baldırına goya yalayarak olanı görmemişe dönderiya. Guş, "Allah ısmarladık" diyip gidiya. Olan da bi guyumcu dükkânında çıraklığa giriya. Gız, olanın yeryüzüne çıkıp çıkmadunu anlamak için padişaha öyle bi şey söyliya ki:

— Altun tepsi içinde tavşan gaçacak tozu dakışarak, diye.

Gızı da böyük gardeşe almak istiyolla. Gız:

— Bu dediklerim yerine gelise varam, deye.

Padişah, bütün guyumcuları çararak:

— Altun tepsi içinde tavşan gaçacak tozu arka sıra dakışarak… Bunu yapmaksızın size gırk gün müsaade, gırk güne dek yapılmassa hepinizin başını keserin.

Ek A.21'in devamı

Olanın ustası düşünceli bi vaziyetde dükkâna döndü. Çıra:

— Neden düşüncelisin? diye sordu.

— Sen ne anarsın Kelolan? dedi.

— Beki anların usta, diye cevap verdi...

Usta:

— Altun tepsi içinde tavşan gayacak tozu arka sıra dakışıcak. Böyle şey olu mu hiç?... dedi.

Kelolan:

— Ondan golay ne var? Yalunuz sen bi çuval fındık ile bi çuval üzüm alıver. Ben onu yaparım, bi odanın gapısını üstüme kitlersiniz orda yaparım.

Usta dedünü alıvedi. Bi arada bu işi yapmak üzere gırk gün hapsediliya otuz dokuzuncu günü ustaları:

— Yapıldı mı? deye...

— Az bi yeri galdı, deye cevap veriya.

Gırkıncı günü usta içeri giriya:

— Hani nerde? diye soruya.

O da:

— Aç dolabı bak, deye.

Dolabı açıya bakıya hakikaten altun tepsi içinde tavşan gaçıya, tozu arkasıra dakışıya. Usta çok memnun bi şekilde padişaha götürüya. Padişah, buna bi heybe gözü dolusu altun veriya ve geldüğü vakit Kelolan'ı dükânda bulamıya. Kelolan bu sefer de bi terzi dükânına çırak giriya ve gız, bu dedü gine gelincek bu sefer de öyle bi elbise yapılacak ki fındık gabu içine girip çıkacak. Padişah, bu sefer de bütün terzileri toplaya terzilere bunu söyleya, gırk gün mütdet veriya, gırk günde yapılmassa hepisini cellat edeceni söyliya. Kelolan'ın ustası düşünerek dükkâna dönüya. Kelolan, soruya:

Ek A.21'in devamı

— Neye düşünüyosunuz ustam ne derdin?

— Mert olacaksın Kelolan, deye.

— Beki olurun, deye ve Kelolan'a anadıya.

— Ondan golay ne va? deye. Sen bi çufal şekerinen bi çufal fıstık götü ben onu yaparın, deye.

Kelolan yine gırk gün bi odaya hapsediliya. Gırkıncı gün usta geliya:

— Heni Kelolan? deye.

Kelolan, gösterivеriye. Usta, memnun olarak padişaha bunu götürüveriye padişah da bunun emeklerini veriya. Usta geldü zaman Kelolan'ı dükkânda bulamaz. Bu zaman da bahçıvan geziya. Padişahın da düğünü varımış gızı büyük olana vereceklermiş. Bahçıvan başı:

— Hadi düğüne gidelim, diye söyliya.

— Ben gitmem beni at filan çıynar, deye...

O gitdükten sona gılları çıkarıp birbirine sürüya bi Arap meydana çıkıya emsali bulunmıyan bi dakım elbiseyinen bi at götümesini söyliya… Ata binerek bütün bahça duvarlarını yıktırıp padişan büyük olu ile küçük olu cirit oynarken gidip ikisini de öldürüya. Gine geliye gılları biri birine sürerek bunları teslim ediya. Aşam başıvan başı gelince:

— Düğün iyi miydi? deye soruya.

— Ne iyi olacak lan Kelolan, deye... Padişan ollarının ikisi de öldürüldü. Öldüren adam da yakalanmadı.

Yarısı gün yine atını sürüye düğün meydanına bu sefer yakalanıya. Padişan yanına götürülüya. Padişah, asım emrini verince:

— Padişah müsade ederseniz bi çift laf söyleyim. Senin gaç olun vardı? deye…

— Üç tane vardı, deye...

— Bi tanesi ne oldu? deyü.

— Gayıp oldu, deye.

Ek A.21'in devamı

— İşte o benim, deye.

Burada ikisi tanışınca buba ol sarmaş dolaş olmuşla ve küçük gız ile gırk gün gırk gece düğün yapıyolla. Onla erdi muradına biz çıkalım tahtına.

EK A.22 Baltabıyık

Vaktiyle Hindistan'da bi Hint padişahı varımış. Padişah bi vakit hastalığa duçar olmuş. Bacakları şişmiş sarayda müneccimle remil dökmüşle. Bunlardan bi tanesi denizde bi balık padişahı oldunu sölemiş. Eyer bu balık yakalanıp padişahın bacağındaki sarulusa padişahın bu hastalıktan gurtulacanı söylemiş. Ertesi gün padişah, balıkçılara bu balıkların padişahını yakalamasını emretmiş. Yakalancak balığın baş tarafı gırmızu, vucutu öteki balıklardan oldukça ufağımış. Tarif üzerine balıkçılardan biri bu balığı yakalamış padişaha götürüyomuş. Padişah[ın] olu yolda balıkçıya raslamış bakmış ki yakalanan bu balık gayetiynen güzel bi hayvan. Onun öldürülmesini istemiyerek denize atdumuş. Bunu işiten padişah:

— Vay benim iyilimi istemiyen hayın olum, deyip hemen cellatlara boynunun kopmasını irade etmiş.

Öldürüleceni duyan genç, iki heybe gözü altun [alıp] gözel bi ata binmiş, bi yaylaya doru çekmiş gitmiş. Bubası peşinden asger filan yolladıysa da yakalayamamışla. Bi gün bi gece zaba yakına gada dolu dizgin gaçmış. Zabah namazı yüksekçe bi tarlaya çıkmış. Yayla geniş düzlük bi yer, ortasında gayet güzel bi su. Padişahın olu suyun yanında atdan inmiş, abdes almış, namaza durmuş. Namaz yarı olmadan garşudan gayet iri yapulu golları sıvanmış bıyıkları burulu omzunda büyük yüzlü bi balta yanına doru yanaşmış. Genç bunu görünce birdenbire şaşumuş adeta namazı bırakacak hale gelmiş. Bunu gören iri yapulu adam elini galdurarak:

—Hiç gokma namazını bitü, demiş.

Deliganlı, namazı bütümüş, muhabbete başlamış ikisi… Bu iri yarı adam, deliganlıya:

— Sen burlarda ne arıyosun şehzade, demiş.

Deliganlı hayret etmiş sormuş:

— Sen benim şehzade oldumu ne biliyosun.

Garşusundaki:

— Ben buraların beyi olup da senin şehzade oldunu nasıl bilmem?

Ek A.22'nin devamı

Sona bunların ikisi arkadaş olmuşla. Şehzade başından geçenleri bu adama anlatmış. Bundan sona bu iri yapalı adam ismini Baltabıyık olarak adama tanıtmış. O gün aşamı olmuş. Baltabıyık, omzundaki baltasını şehzadenin heybesine gomuş. Şehzade ata binmiş yaylanın orasında burasında dolaşıyollarımış, gece olmuş. Şehzade uzakta bi ışık görmüş Baltabıyık'a sormuş:

— Baltabıyık bu ışık nedü?

Baltabıyık da:

— Ora benim evim, demiş.

Şehzade:

— Beki beni orda misafir edebülü müsün? demiş.

Baltabıyık:

— Hay hay buyrun, demiş.

İkisi beraber ışığın yanına varmışla. Şehzade bakmış ki saray gibi bi yapı... Baltabıyık buranın gapısını çalmış aşağı bi goca garı inmiş. Bunları yukarı davet etmiş. Şehzade heybesini, Baltabıyık da baltasını omzuna almış yokarı çıkmışla. Gece oldu için goca garı bunlara biri yatak göstermiş. Gine şehzade heybesini başının altına, Baltabıyık da baltasını yanına almışla yatmışla. Şehzade yatınca uyumuş, Baltabıyık uyumamış. Yatduktan eycük sona gapıdan bi devrüş girmiş. Sırtında bi post. Postun her gılında bi zil... Doru şehzadenin heybesinin yanına gelmiş. Hemen Baltabıyık aya galkmış, sormuş:

— Baba ne bu hal, keyfiyet…

İktiyar, demiş ki:

— Şimdi tam dokuzan yaşındayın belki yerde bi böcek filan çıynarın da güna girerin deye ben geley iken onların gaçması içün bu zilleri taktım, demiş ve Allah ıratlık, demiş çıkmış oradan.

Baltabıyık, bunun peşini takip etmiş. Bu devrüş, dışarı çıkınca bi tane döşeme tahtası galdurarak aşa seslenmiş:

Ek A.22'nin devamı

— Hu… Erenle… Filan numaralu odada iki heybe gözü altun va. Ben filan sahat de sizi çardum zaman hepiniz beraber çıkın.

Baltabıyık da devrüşü arkasından diyniyomuş. Devrüş, tahtayı gapatınca Baltabıyık, boynuna baltayı vurmuş, öldümüş, leşini bi yana atmış. Şimdi aşam gendülerine gapıyı açıveren goca garının odasına gitmiş onu da öldümüş ve yatana gelmiş yatmış. Gece yarısı uyanmış, devrüşün galdudu tahtayı galdumuş:

— Hu erenle ben geldim, demiş.

Devrüşün o gapan altında besülü hırsuzları varımış. Sesi devrüşün sesi sanarak gapaktan tek tek çıkmıya başlamışla. Baltabıyık, çıkanın boynunu goparmış hepsini temizlemiş. Aşaya inmiş bakmış ki tınar gibi altun yığılu her şeyi yerinde bırakmış ve yatana gelmiş. Sabahleyin olmuş ikisi de uyanmışla. Şimdi o evi terk edecekler idi Baltabıyık, şehzadeye demiş ki:

— Şehzade, anam biraz aklımı gaçumuş biz gidince belki evi soyduru. Ben inetderleri alıyın da gidin.

Baltabıyık, gitmiş odaların hepsini kitlemiş, anaktarlarını götümüş, şehzadenin heybesine atmış. İkisi yine şehzadeyle çıkmışla az gezmişle uz gezmişle, dere tepe düz gezmişle, bi yaz bi güz gezmişle, Mısır'a inmişle. Orada şehzade bi havuzdan atnı sulayken at birden geri çekilmiş. Şehzade, suyun yüzüne bakmış ki gayet güzel bi hayali dalganıya. Başını galdumuş bakmış ki yanındaki sarayın penceresinde bi gız bakıya... Gayet güzel… Baltabıyık'a dönerek demiş ki:

— Baltabıyık ne edip edip bu gızı bana almalı…

Baltaıyık:

— Baş üstüne, demiş.

Araşdumuş aramışla ki bu gız Mısır firavununun gızıymış. Baltabıyık, hiç kimseye lüzum görmeden baltayı omuzuna vurup firavunun bulunduğu saraya doru yürümüş. Gapıcılarınan filan biraz uraştıktan sona firavunun oldu odaya gelmiş, gapıdan girmiş. Firavunan saray efradı toplantu halindelermiş baltaluyu görünce şaşumuşla.

— Firavun hanginiz? Aya gaksın.

Ek A.22'nin devamı

Firavun yavaşca aya gakmış:

— Ne yapacasın? deye sormuş.

Baltabıyık, sert bi ağızla:

— Senin bi gızın va... Allah emriynen onu benim arkadaşımla evlendüreceyiz.

Bu sözü işiten firavun biraz önüne bakmış sona demiş ki:

— Ben senin gibi bi yiğidin sözünü gırmam fakat benim gızımınan evlenen genç yaşamaz demiş.

Bunun üzerine Baltabıyık:

— Sen ver de yaşayıp yaşamıyacağına garışma, demiş.

Firavun Baltabıyık'ın arzusunu gabul etmiş gızını şehzadeye vemiş Şehzadeyinen Baltabıyık Mısır'da uzun mütdet galmışla... Bi gün Baltabıyık, firavunun uzun uzun düşündünü görmüş sormuş:

— Neden böyle (böle) kederlisin? Eyer gızını arkadaşıma verdim diye üzülüsen ben senin cezanı verün, demiş.

Firavun demiş ki:

— Hayır Baltabıyık... Benim düşündüm başka şey. Hint padişahı uzun zamanlardan beri hasdaydı. Şimdi ölmüş yerine zalim birisi geçiyomuş. Bu adamın elinden Hindistan'ın ahalisi ele çekecek deye düşünüyon…

Baltabıyık:

— Ona sen hiç marak etme, demiş. Şimdilik senin damadın olan padişahın oludu. Hindistan'a haber yolla damadını bubasının yerine geçü.

Ek A.22'nin devamı

Firavun tabiy bundan fazlaca memnun olmuş. Damadını ve gızını Baltabıyık'la beraber yola çıkarıya. Hazırlanmış Baltabıyık, firavuna damadı için fazla bi şey vememesini yalnuz gırk deveyle gırk çuval istemiş. Firavun çuvalları doldurmakta ısrar eddiyse de Baltabıyık doldutdumamış. Develeri önlerine gatıp yola çıkmışla. Az gitmişle uz gitmişle dere tepe düz gitmişle Baltabık'ınan şehzadenin misafir oldu böyük gonan yanına varmışla… O gece orda yatmışla bina tabi Baltabıyık'ın gendüsünün deyilmiş, gece yanına gelen zilli şeyin imiş, goca garı da anası filan deyilimiş. Baltabıyık, evde bulunan altunları gırk devenin sırtında bulunan çufallara doldumuş. Şehzade ile Hindistan yoluna goyulmuşlar, Hindistan'a vamışla, şehzade padişah olmuş. Şimdi Baltabıyık götüdükleri altunu şehzadeyinen bölüşmek istemiş çufalları Baltabıyık'nan ortarı bölmeye başlamış. Bunu gören şehzade Baltabıyık'a:

— Altunları çufal çufal bölüşsek taha iyi olurdu, demiş.

— Şimdi sıra senin garıya geldi. Sana onu ben aldım onu da bölüşeceyüz.

Şehzade şaşumuş. Nihayet Baltabıyık, şehzadenin garısının golundan yapışmış ve ortaya çekmiş. Baltayı sallayınca garı hıykırmış ve azından böyük bi yılan düşmüş o zaman Baltabıyık, garıyı şehzadenin yanına doru fırlatmış, demiş ki:

— Şehzadem garın, altunların hepsi senin osun. Benim maksadım seni ölümden gurtarmayıdı, garının boğazındaki bu gara yılan seni öldüreceydi. Sen beni ölümden gurtardın denize atdudun garşuluk olarak ben de sana bu iyiliği yapmayı düşündüm. Şimdi sana hepsini bıraktım, demiş, gidiyon diyip denize açılmış.

EK A.23 Barmak Çocuk

Bi babayıla bi ananın yedi dane olu varımış. Bunların en büyüğü on iki yaşında, en küçüğü ise yedi yaşındaymış, ayile çok fakirmiş. Çocukların babaları dadan götüdü odunu şehirde satarak para gazanurumuş, böleliiğinen uşakları beslerimiş. En sonunda uşakların yedisi artına beslenmeden aciz galmış. Bi gece garıynan goca bu messeleyi açmışla. Çocukla uyumamışla henüz Parmak Çocuk uyumamışımış. Anasının bubasının gonuştuklarını dinlerken bi de gulana ne gitsin "çocukları başımızdan defedelim" sözünü işitince usulca döşekten galkarak babasının otudu isgemlenin altına girmiş. Burda gonuşduklarını taha iyi anıyomuş. Garı goca gonuşuyken şu messeliyi de açmışla demişle ki:

— Uşakları alalım dağa oduna götürüyoz, deye. Dada çocukla odun toplayeyken bırağu gaçaruz.

Barmak Çocuk, bu sözü işitince usulca döşeyine yatmış saba gadara gözüne uyku gelmemiş. Sabah olmuş anası uşaklarını galdumuş. Gakmıyanlara galkın çorbanızı yen de oduna gidelim demiş. Parmak, garkarak dışarı çıkmış gapının önünden biraz kiremit ufa cebine doldurarak eve gelmiş. Ekmekleri yidükten sona dağa doru yollanmışla. Dağa varınca:

— Olum siz şurdan odun toplaya durun biz şu geçede odun va mı diye bakalım, demişle.

Böyleyinen uşakları dada bırakarak köye gelmişle, bu uşakla hep ağlayolarımış. Barmak Çocuk, demiş ki:

— Ağlaman gardaşların ben sizi köye eğitürün.

Dağa geleyken köyde topladuğu kiremit parçalarını bire bire yola atmışımış dadan da golaylığınan köye gelmişle. Köyde anaları bubaları nasıl geldüklerini anamışla. Demişle ki:

— Yarın gece de gapıyı içten kitliyelim, kafir dışarı çıkamasın böylece bi golaylık bulamaz dada galu, demişle.

Bunu da yapmışla dağa giderken uşakların ellerine yarımşar dilim ekmekten başka bi şey vermemişle. Barmak Çocuk, bu ekmeyi yemiyerek yollara bire bire dökmüş. Çocukları gine aynı şekilde dada bırakmışla. Bu gez yine Parmak Çocuk:

— Ben sizi yine eve götürürün, demiş.

Ek A.23'ün devamı

Fakat ne yazuk Parmak Çocuk'un yollara döktüğü ekmekleri gargala yemiş, araya araya ekmekleri bulamamışla. Böylece çabalayıp durarken aşam olmuş şitdetli bi yağmur yağmıya başlamış, çocukla su gibi ıslanmıya, sona da bi ayaz başlamış, çocukla tiril tiril titremişler. Barmak Çocuk, demiş ki:

— Ayama dayanıven ben şu çamın doruna çıkayın nerden ışık geldünü görerim beki, demiş.

Çamın doruna çıkmış bi ışık görmüş, o ışığı takip etmişle. Sona ışın yanına varınca bi ev oldunu anamışla gapıyı çalmışla. Gapıya böyükce bi garı çıkmış dev garısıymış. Barmak Çocuk, bu garıya demiş ki:

— Bu gece sizin evde yatalım.

Garı demiş ki:

— Olum burası bi dev evi. Dev gelüse sizi yer, demiş.

Çocukla ne yapsınna su gibi ıslanmışla. Garıya bu messeleyi anadınca garı merhametliymiş bunları içeri almış, garınlarını doyurmuş. Biraz sona gapı zıngır zıngır çalınmaya başlamış. Gadun:

— Eyvah! Dev efendi geliya siz sedirin altına girin, demiş.

Sedirin altına girmişle. Dev gelincek dün aşamdan galan guzuyu yemiş ganı doymamış.

— Garı, demiş. Bugün burnuma körpe et kokusu geliya acaba nedü?

— Dişinin dibini yokla, demiş.

Kapının arkasındaki kül küreği ile dişinin dibini garuştumuya başlamış emliyetli bi şey bulamamış. Bu goku devam etdiği için her tarafı aramaya başlamış. Bi de ne görsün? Yumurcakla yannın altında tiril tiril titriyolla. Onları dışarı çıkatmış, bunları kesmeyiçün bıça kesgen deyilimiş. Bunun için zabaha bırakmış. Bu devin yedi tane de gızı varımış Devin gızlarıynan bu uşakları bi odaya yatumuşla. Devin gızlarının başında altın taç varımış uşakların başında bi tekke varımış. Barmak şöyle düşünmüş:

Ek A.23'ün devamı

— Bu gızla uyuyunca gardaşlarımın başındaki tekkeleri bu gızların başına geçürün o taçları gardeşlerimle geyerüz, demiş.

Gece gızla uyuyunca gardeşlerini uyararak bu işi yapmış. Pencereden atlıyarak soka doru yollanmışla epeyce yol yürüdükten sona zabah olmuş. Ortalık ışıyınca bi de ne görsün ne dev geliya bi gayanın dölüğüne girmişle. Dev bunları görmüş hepsini bi çuvala gomuş eve götümüş:

— Boğün bıça bileyin de yarın gece ben sizin hakkınızdan gelürün.

Yarısı gece olmuş. Barmak Çocuk, yine aynı şeyi yapmış bıragıp gaçmışla. Bunna gide dursun dev efendiye gelince kesgen bıçağıyla gelmiş gızların başındaki tekkeyi uşakla sanmış hepsini kesmiş. Sabah olmuş garısına demiş ki:

— Uşakları kestim onları hazırla.

Garı odaya varınca gendü gızlarının hepsinin kesilmiş görünce bayılmış, yere yıkılmış. Dev, garısının odadan niye geç geldini [düşünerek] gendüsü de odaya girmiş. Bu vaziyeti görünce hayret içinde galmış, garısını ayardarak sihirli çizmelerini giymiş, uşakları aramaya başlamış. İki üç saat uzakta tepenin doru görmüş hemen yarışmış. Uşakla da onu görünce gayanın en küçük dölüne girmişle. Dev, bu deliğe girememiş, zabahleyin durarken yorgun olduğu için uyukluya galmış. Barmak Çocuk, uyudunu görünce dışarı çıkmış gardeşlerine de çarmış demiş ki:

— Siz gayri evimizi goydunuz yavaş yavaş gidiyon benim bi şey aklıma geldi.

Devin ayandaki sihirli çizmeleri çıkararak gendü ayana giymiş. Devin evine vamış devin garısına demiş ki:

— Efendiniz büyük bi felaket garşusunda galdı bana şu çizmeleri vedi sen git de evden altun, inci, ne varısa götü dedi onun için geldim, demiş.

Böylece devin en kıymetli altunlarını mücevheratlarını alarak kendü evine gitmiş. Bölece çocukların zenginleriynen ayilelerine gavuşmuş olmuşla.

EK A.24 Dev Gızı

Bi dev uşa bi memlekete düşmüş sona efendinin birine hızmatgâr durmuş. Bi zaman geçmiş, günü yetmiş, adam yıllığı istemiş. “Param yok” demiş sona para veremiyince:

— Bi gızım va sana onu vereyin de götü, demiş.

Alduğuynan gızı memlekete götümüş:

— Benim anam devdü memelerini arkasına ata memelerinden emecesin, demiş.

O da gördüğüynen memelerinden emmiş. Sona yürü gidi eminim yoğudun bu puştumun işi, demiş. Gel bakalım, demiş emme, demiş. Evine varınca salak olmuş:

— Gız gelin, demiş. Ben gız gardeşime gidiyon, demiş. Ben gelene gada şu gübürü hem süpür hem süpürme, demiş.

Gız, şimdi ben ne yapayın deye fır fır dönmeye başlamış. Sona “ne ediyosun?” demiş gocası, fırıl fırıl:

— Bu gübürü anan hem süpür hem süpürme, dedi. Ben bunu nasıl yapacayın? dedi.

Olan:

— Hep aklımı sana öreteyin? Yarısını şuraya topla, yarısını da şuraya topla…

Dev garısu... Sona başını silke silke gelü:

— Gız gelin... Gübürü hem süpür hem süpürme dedüm netdün?

Gelse (gelüse) baksa onun dedü gibi olmuş. Aman hatdun (hatun) bu puşumuş işi.

— Gelin, ben gız gardaşıma gidiyon şu güpü göz yaşıynan dolduracaksın.

Yine gelin fır fır dönmeye başladı iki yana gocasına sordu…

— Ben bu küpü göz yaşıynan nasıl dordurayın?...

— İki çalmaç su go içine… Doldu iki okka tuz go içine...

Dev garısı gafasını silke silke gelü. Dilini güpün içine soka:

— Gözyaşıynan doldun mu? der.

Ek A.24'ün devamı

— Doldudum.

Gelin, dev garısı yine bu püşümün işidü.

— Gelin, ben gız gardeşine gidiyon şu köpen önüne otu, atın önüne de şu kemüğü ve. Şu açuk gapıyı ört, örtük gapıyı aç, dedi gitdi.

Şimdi "ben ne edeyim" deye gelin, fır fır dönmeye başladı. Sona gocası geldi nedelim böyle böyle dedi:

— Aman ah gacalım, dedi. Anan gelince bizi yer dedi, gacalım...

Atı eyerlerdile gaçmaya hazırlandıla. Atın önünden gemu al köpen önüne ve dedi. Köpen önünden otu aldu ata vedi. Atın önünden kemu aldı köpe vedi. Örtük gapıyı açdıla, açuk gapıyı ötdüle, ata bindile gaçtıla, yola revan oldula, gitdile. Dev, gafayı silke silke geldi baktı kimse yok gaçmışla. Köpeye dedi ki:

— Dut köpek... Gaçmışla, dedi...

— Neye dutuyun... Önümde ot varıdı otu aldu kemuk vedi.

Ata dut, dedi.

O da:

— Neye dutuyun, dedi. Gemü önümden aldı ot vedi neye dutuyun.

Gapıya "dut", dedi.

— Neye dutuyun? Açuk gapuyu örtdü de gitdi. Açuk dura dura öldüm, dedi.

Ön gapıya dut, dedi.

O da:

— Neye dutayın, dedi. Açdı giddi, dedi. P.çin gaçmış sen neye gitmedin? demiş.

Gel çam başına… Dev anası, çamı alduğunan yola düştü. Baktı yolda olan:

Ek A.24'ün devamı

— Anam geliya, dedi, nidelim? Şimdi bizi yer.

Atdan indile bi kere gıza vurdu bostan yaptı, ata da vurdu köpek yaptı, gendü de oraya bostanın zabı diye otudu. Dev geldi.

— A bostancı emmi, dedi... Öy… Öy... Burdan bi garıynan bi atnan adam geçti mi?...

— Görmedim, görmedim...

Döndü gitdi, vadı gız gadaşına.

— Gız, yolda yetiştim bi kere vurdu bostan yaptı bi kere de vurdu köpek yaptı.

Sona dev tekrar gine gitdi. Gavağın doruğunda gızı gördü. Yapraklara vuruyon deye gızın elini aşa düşüdü, yedi. Gızı orda sezince gız da vurunca patdan yere düşüdü, yedi.

EK A.25 Kelolan'ın Başına Gelenle

Bi adamın üç olu varımış. Bunların en hıralısına Kelolan derler imiş. Adam öldükten sona malını mülkünü üç gardeşe teslim etmişle. Kelolan, taksimde yeni eve ve yeni ahır tarafına durmuş. Hayvanla yeni ahıra alışkın olmadukları için hiç uramazlarımış. Bi gün cılız bi danayı hayvan gakmış, yeni ahıra geçmiş. Kelolan bu danayı merak etmiş, aşam sabah yanına gider imiş. Bi sabah yanına varduğunda bakmış ki dana tatlı tatlı gevşeniya. Danadan sakız istemiş tabi hayvan alduruş etmemiş. Kelolan öfkelenerek dananın beynine bi tokmak vurup öldümüş, danasını yüzmüş, etini bi çufala doldumuş, satmaya gitmiş. Az gitmiş uz gitmiş bi geniş çayıra vamış. Hava sıcak olduğu için gurbala boğuşuyomuş. Bunlara et istiya zanırla çuvaldaki etin bi gısmını çayırda bırakmış ve bigaç gün sona parasının geleceni tembih etmiş. Bi mütdet daha yoluna devam etdikten sona bi köye vamış. Bu seferde köpekle edarafını çevürmüşle. Et isteyolla deye çufalda galan eti de onlara bırakmış. Bigaç gün sona parasını [almaya] geleceyini söylemiş. Aşama köyüne gelmiş gardeşleri:

— Eti ne yapdın, deye sormuşlar.

— Eti satdım fakat parasını bigaç gün sona alacayın, demiş.

Aradan zaman geçmiş. Kelolan yine çufalı sırtına almış, etin parasını almaya gitmiş, gurboğlara et bıraktığı çayıra çıkmış. Gine gurboğlar aynı şekilde barıyolla. Kelolan "evvelki etin parasını vermediniz da et mi istersiniz" deye gurbolardan iki tanesini govalamaya başlamış, gurba bi daşın altına girmiş. Kelolan, taşı galdumuş bakmış ki daşın altı altununan dolu. Altunları elma hoşafı zannederek çufala bi barça şey almış ve köpeklerin bulunduğu yere gitmiş. Köpekle yine Kelolan'ı dolaylamışla. Kelolan, bunları da başından govlamaya başlamış. Bunu gören köpeklerin sahibi Kelolan'ı çağırıp sormuş:

— Zorun ne, köpekleri niye taşlarsın, Kelolan? demiş ki:

— Ben onlara geçenlerde biraz et satdım bugün de parasına geldim. Etin parasını vermeden gine et istiyolar.

Köpeklerin sahibi bunun bi sersem oldunu anamış ve ona beş on kuruş para vemiş. Kelolan, yine aşama evine gelmiş gardeşleri sormuşla:

— Lan Kelolan etin parasını aldın mı?

Ek A.25'in devamı

O da demiş ki:

— Köpeklerden aldım emme gurbala vemedi. Onlardan da size yer diye biraz elma hoşafı götüdüm.

Büyük gardeşi demiş ki:

— Al gel şu hoşafları bakalım datları nasıl?

Kelolan, çufalınan altunu götümüş. Gardeşleri bakmışla ki altun... Kelolan'a sormuşla:

— Bunun yerinde taha çok mu Kelolan?

— Çok fakat sizi yemez deye götümedim.

Büyük gardeşi:

— Yarın zabahleyin erkenden bizi bunun yanına götürü müsün?

Kelolan:

— Tabi...

Sabahleyin oldu. Bunla Kelolan'ı gomşunun birine altun bölmek için yanına yollarla ve tembih ederle:

— Sakın altun böleceyiz deme.

Kelolan, gomşu gaduna varınca:

— Deyze altun bölmek için emme bana bi yarım ve… der.

Gadun bundan şüphelenü. Yarımın dibine biraz gara sakız yapışturu. Üç gardeş çayırdaki altunu paylaşu ve evlerine gelüle. Diyer başga bi gün büyük gardeşle oduna gidecekler imiş en büyüğü Kelolan'a demiş ki:

— Benim yerime sen git de ben anamı temizleyim.

Buna garşuluk olarak Kelolan:

Ek A.25'in devamı

— Senin anan da benim deyil mi? Oduna sen git ben anamı temizleyim, demiş.

Gardaşları oduna gidince oca böyük bi gazan gomuş. İhtiyar annesini gazana otutdumuş, suyunan doldumuş, altından vemiş ataşı... Biraz sona gaduncaz sırtmaya başlamış ve bayılmış. Kelolan, anasını ırahatından bayıldı zannederek yata yatumuş. Aşam gardeşleri gelmiş sormuşla:

— Kelolan anamızı yıkadın mı? deye...

Kelolan, demiş:

— Ağa anamı öyle bi yıkadım ki keyfinden bayıldı...

Tabiy bu serseri olduğu için gardeşleri şüphelenmişle bakmışla ki gaduncağaz bişmiş dutdukları yer gopuya. Kimse duymadan gizli bi yere mezar yapıp cenazeyi gömmüşle. Bunun bi halası varımış ertesi günü halalarına gitmek istemişler fakat Kelolan'ı götümüyecekler imiş. Kelolan itiraz etmiş:

— Sizin halanız da benim deyil mi ben de giderim, demiş.

Ve üçün beraber gitmişle aşam olmuş yatakları yapılmış, yanlarına bi de ihtiyar gadun goydumuş. Kelolan gece susamış, büyük gardeşinden su istemiş. Gardeşi demiş ki:

— Yanında desti va ondan iç.

Kelolan içmemiş içmedünü de söylemiş. Ası tekrar:

— Elini sok da iç, demiş.

Kelolan elini destinin içerisine sokmuş, bu sefer de çıkartamamış. Destiyi yere vuruyun diye yanındaki garının gafasına vurunca onu öldümüş. Gece adamlar ordan gaçmışla. Evden en sona Kelolan, çıkmış evin dış gapısını açuk bırakmış, ileri varınca büyük gardeşi sormuş:

— Kelolan, gapıyı örtdün mü?

— Örtmedim.

— Çabuk ört de gel…

Ek A.25'in devamı

Kelolan, gapıyı örtün diye menteşesinden çıkarıp omzuna almış gelmiş. Yolda gardeşlerine yetişmiş, gece olduğu için tabi bunun sırtındaki gapıyı görmemişle. Yolda giderken ilerde bi ses duymuşla, gorkarak bi acın tepesine tırmanmışla. Bu ses garşularından gelen bi iki hursuzun sesiymiş. Hursuzla gelmişle, bunların çıktu acın dibine otumuşla, biraz sona çaldukları altunu taksim etmeye bulaşmışla. Az sona Kelolan'ın küçük apdesti gelmiş, acın tepesinden özürü deflemiş. Hırsuzla irahmet yağıya sanarak ellerini yüzlerine çalmışla. Bi mütdet sona Kelolan'ın omzundaki gapı onu yormaya başlamış ve gapıyı birden acın dorundan atmış, hursuzla gok göçüya deye meydanındaki altunları bırakıp gaçmışla. Orada olan altunu üç gardeş taksim edip evlerine gitmişle.

EK A.26 Üç Köse

İki şeher kösesiyle bi köy kösesi varımış. Köy kösesi bi çift öküzünü şere götürüya. Şer köseleri öküzlere bakalak "şu öküzün boynuzu olmasaydı tam bizim öküze benzeya" dedi (ya da ki o arası). Şer köseleri gidince öküzü bi tenha yere götürüya boynuzunun bi tanesini gırıya. Şer köseleri gine geliya:

— Şu öküzün boynuzunun bi tanesi ta olmasaydı tam benim öküze benzeya, demiş.

Köy kösesi bi buynuzu da gırıya.

— Şu öküzün kulakları olmasaydı tam bizim öküze benzeya.

Köy kösesi öküzün gulaklarını da kesiya. Şer kösesi geliya öküze biraz baktıktan sona:

— Öküzün guyruğu olmasaydı tam bizim öküze benzeyadu, diyelek yanından ayrılıya.

Köy kösesi öküzün guyrunu da kesiya fakat şer köseleri bi ta yanına gelmiyolla. Köy kösesi bunla bi oyun etdile diye düşüne düşüne köye varaya. Köy kösesi bunlara oyun işlemek için bi eşeyi varımış bunu pazara götürüya g.çına altun sokuya. Şer köseleri gelince eşek arkasından dökmeye başlaya. Şer köseleri bunu görüya, eşeyi satın almak istiyolla ve eşeyi iki altuna satun alıyolla. Şer köseleri soruyolla:

— Nedince altun s.çar bu? diyolla.

— Gapalı bi yere guyarsın, önüne bi çufal arpa ile bi gazan su gorsun, gırk gün yanına girmessin, eşek ahırı altununan dolduru.

Şer köseleri, eşeyi ahıra goyarak arpayı ve suyu önüne guyolla. Eşek gırk gün ahırda galduktan sona gırk birinci gün ahıra giriyolla. Bi de ne görsünle ki eşek ölmüş. Şer köseleri de köy köselerine bi oyun işlemek için köye varıyolla. Köy kösesi bunların geleceni biliya, garısına şunu bişü bunu büşü diya söyleya, iki tavşanını yanına alarak yanına gidiya. Şer köseleri buraya geliyolla. Köy kösesi tavşanın bi tanesinin gulana "ablan şunu büşüsün bunu büşüsün" deye söyliya g.tüne bi sopa vurup tavşan hoplayıp gidiya. Biraz sona varınca şer köseleri hakikat de köy kösesinin dedüklerinin hepisi olmuş deye tavşanı satın almasını söyleyolla. Tavşanı beş altuna satın almasını söyleyolla, tavşanı beş altuna satun alıyolla. Şere varıp gavede otururken şer köselerinin yanına misafir geliya. "Ablan şunu büşüsün", davşana söyliya, g.tüne bi soba vuruyala, davşan hoplayıp da doru gidiya. Aşam misafirle varınca bu dediklerinin hiç birisi olmaya. Şer köseleri, köy köselerini öldümeyüçün tekrar köye gidiyolla.

Ek A.26'nın devamı

Köy kösesi, şer kösesinin gendünü öldüreceklerini duyunca bunlara bi oyun işlemesini de düşünüyo. Garsının boynuna bağarsuk dakarak garısına:

— Onla beni dövecekleri sırada sen yatasın, diya.

Şer köseleri, geliya köy kösesini döğmek istiyolla. Köy kösesi de garısını döğüya, garısını yatırınca boynundan kesiya. Şer köseleri buna şaşıyolla. Köy kösesi, eline düdüğü alarak:

— Dütdürü dütdürü gak garı garı, deyelek ötünce garı galkıya.

Şer köseleri bu gez de düdüğü [alıya]. Şer köseleri eve varınca garılarını kesiyolla. Dütdürü dütdürü deye düdü çaldukları zaman garıları cannanmaya. Şer köseleri bu gez de köy kösesini öldümeyicin gidiyala. Köye varıya, köy kösesini bi çufala guyuya, azını çufalın boğuyola ve döğe döğe denize atmaya götürüyolla. Şer köseleri bi tarafa çekilince orda davar güden bi çoban, köy kösesinin acı acı bagırdunu işitiya yanına varıya:

— Ne ediyosun? diye soruya.

— Padişan gızını al diyolla da almayan, deye.

Çoban:

— Ben alırun, deye.

Köy kösesi çufalın içinden çıkarak çoban çufalın içine giriya. Şer köseleri geliyolla çufala odunları hızlı hızlı vurmaya başlayınca çoban:

— Ben alurun, deya barıya.

Hele bak deyerek da fazla dövüyolla, denize atıyolla. Bunna dönüp şere giderken köy kösesini bi de görüyolla önünde yüz davar ile gaval çalıya.

— Nasıl çıktın? diye soruyolla.

— O zaman az da derin yere ataydınız iki davarına çıkacaydım, deya. Ben suyun içinde fıkır fıkır ederken eşitdiniz mi? deya. Ben o zaman davarları sayıyodum, deye.

Şer köseleri böylece "sen bizi de at" diyolla ve onları denize atarak boğuyo köyüne gelip yaşıya.

EK A.27 Bi Hursuzla Bi Yankesici

Vaktiyle bi hursuzla bi yankesici varımış. Bunla ikisi arkadaş olmuşla. Bunların ikisinin bi garısı varımış. İkisi de o garının gocası olduklarından bilmezler imiş. Yankesici gece gelürümüş hırsuz da gündüzleyin. Bi vakit bunla başga memlekete para gazanmaya gitmişle. Tabii bunlara yolda azık ilazım ikisi de evde garılarına azık tembih etmişle. Garı, bütün bi çörek yapmış ortasından bölmüş. Sabahleyin hursuz gelmiş ekmeyin bi parçasını ona vemiş. Akşam yankesici gelmiş ekmeyin bi parçasını da ona vemiş. Fakat bunu ikisi de farkına varmamışla. Ertesi gün azıklarını almışlar da yola çıkmışla. İleride garınları acıkmış bi suyun yanında ekmek yimek istemişle. Azıklarını çözünce görmüşle ki azıklarının ikisi de birbirlerine benzer hırsuz yankesiciye sormuş:

— Senin garının adı ne?

O da filanca diye adını söylemiş. Ekmekleri yan yana götümüşle bakmışla ki bi bütün ekmek bölünmüş, bi parçası hırsuza verilmiş, bi parçası yankesiciye... Bunna ikisi de bi garıya zap olduklarını anlamışla. Yankesici, bi şey düşünmüş ve hursuza demiş ki:

— Arkadaş hangimizin marifeti taha fazlayısa bu gadun onun olsun...

Hırsuz bunu gabul etmiş ve suyun başından yola çıkmışla. Gideykene yolda yankesici, hursuzun üzerindeki sahat, dabanca, nesi varsa almış bi ustalığınan. Arkadaşına:

— Marifetini işledin arkadaş, demiş.

Hırsuz:

— Beki, demiş.

Yollarına devam etmişle, aşama bi padişan sarayının yanına vamışla, şimdi asıl marifetini burda gösterecekle. Saray gayet muhavazalı, gapısından başga bi yerinden girmesi imkânsuzumuş. Hırsuz yankesiciye sormuş:

— Arkadaş bu saraya girebilir misin?

Ek A.27'nin devamı

Yankesici, böyle bi yere girmesini imkânsuz bulmuş. Hırsuz, marifetini göstermek üzere sarayın demir gapusuna belindeki guşanı atmış ve bi iki gaç düğüm yapduktan sona dümbeleden pencereye tırmanmış, gapısını açmış, yankesici içeri almış. Gapının yanında bi gaz kümesi varımış orda bi gaz dutmuşla, mutfa götümüşle. Gazın da tüylerini yolmuşla, tecireye atmışla. Hırsuz, gapıdan şöyle padişan yatak odasına doru gezinmiş gapıyı biraz açmış. Bakmış ki padişah yatakta, babası da ayaklarına girmiş boyuna ayaklarını uğmakta. Padişah, yarı uyur yarı uyanık imiş. Lala da uyumamayıçün sakız çiyner imiş. Hırsız, gapıdan lalanın azına uzun bi gıl uzatmış. Lala, sakızı çiyneyince gıl sakıza yapışmış. Lalanın ikinci defa azını açışında hırsuz, gılı çekmiş sakızı lalanın ağzından düşümüş. Sakız düşünce lala uyumuş. Lala uyuyunca hursuz içeri girmiş, lalayı yataktan çıkarmış. Duvarda asulu olan bi zenbulun içine sokmuş. Bu sırada yankesici de gapıya gelmiş. Hırsuz, baştan sonuna gadara arkadaşı yankesiciyle başlarından geçen vakayı padişahın ayacuna girdüne gadara anatmış. Arada da yankesiciye:

— Çövür gaz yanmasın lafımız hilaf olmasın…

Neticede padişaha sormuş:

— Garı, hursuzun mu olmalı yoksa yankesicinin mi?

Padişah:

— Tabi hursuzun olmaludu, demiş.

Sona hırsuz oradan bıragıp gaçmış. Aradan biraz zaman geçince padişah uyanmış:

— Lala lala, deye bağırmış.

Lala, asgudan zenbülü içinden ses vemiş. Lalanın oraya çıktunu bi tüllü kestürememiş. Sona anadıla, hikâye hatırına gelmiş, galkmış mutvağı dolaşmış bakmış ki hakketen gaz, hakketen padişahın gendü mutvağında yolunmuş. Anadılan hikâye tamamiyle sarayda cerayan etmiş. Hırsuzunan yankesici memleketlerine gitmişle. Padişahın gararı üzerine garı hursuzun olmuş.

EK A.28 Sihirli Parmak

Bi gadun ömrü çok oldu için gocası gendünden evvel öldü nedecen diye düşünürken:

— Gocandan kalan paraları yersin, sona yerleri satarsın, dedi.

Paray yedi, yerleri sata sata bi tarlası galdı.

— Ulan, dedi. Şimdi bu tarlayı da satıcın sona aç galurun, deye düşünerek hele bu tarlayı satmayın, dedi. Elme, örük, armut açları dikti ve geri galan yere fasulye ekerin sataın, dedi.

Ekmeye başladı köyden uzak yerlerde gendüsü gorkmadan yatıyadu. Gış gelüken bi sayvan yapdudu orada yatma başladı. Seneler geçti oradan ayrılmadı, gayesi:

— Ben buradan gidersem burdaki elmaları armutları çalarla, dedi.

Çok kirlenmişti, ay deyil senelerce hamama gitmemişti. Bi zabah kendü kendüne:

— Ben hamama gitcen emme bunları çalarlarısa? Ne oldu? diye düşünürken benim bi parça yerim burayı beklesin, dedim. Barmanı kesip oraya godu. Tarlama bakmak içün sakın buraya birisi çalmaya gelüse anına yapış ki taha bırakma, diyerek ayrıldı.

Hamama gitdi. O hamamda yıkana dursun biz godunu bakmaya gelelim. O köyün ası, her akşam eve gelürken çocukların eline armut götürürdü. Çocukla âdet edinmiş her aşam bubalarının eline bakallarıdı. Bu aşam gelüken bi şey almaya unutmuşumuş tam yarı yolda aklına gelmiş:

— Eyvah! Bi şey almaya unutdum şurdaki goca garının meyvalarından çaların, dedi.

Oraya gelinek baktı goca garı yok. Elmaları çalarken goca garının barma dile gelip:

— Buranın sahibi hamamdadu fagat burayı bekliyen parmağıdu, deyip adamın anına yapıştı.

Adam uraştı barma anından gurtaramadı. Herkes görmesin diye belinden guşanı çıkarıp başına sardı:

— Mademki bu parmak buranın zabını hamamdadu dedi hamama gidin zabınu bulun, dedi.

Hamama gidip bütün garıları dışarı çıkarıncak yine zabı çıkmadı.

— İçerde birisi yok mu? deye sordu.

Ek A.28'in devamı

Hamamcı:

— Gocamış bi garı va, dedi.

Onu da çıkatdıla. Adam baktı ki barma kesik. Hemen anını açtı, barmak çıkıp yerine yapıştı. Gadunnan adam gavga etmeye başladıla polis ayırdı. Adamı hapise garıyı da tarlasına yolladıla.

EK A.29 Söz Dutmanın Garşulu

Bi avcı muhtelif zamanlarda yaptuğu avda iyi neticele alarak dönüyadu fakat tüfe iyi deyildi. Onun için iyi bi tüfek bulmak lazımdı. Bi gün bi av arkadaşı olan Amet ile ava gitmişle.

— Amet iyi bi tüfek de bana lazım.

— Gel benimle bi yerde iyi bi tüfek va onu söyliyim. Burdan altı sat uzakta olan köyde bi tüfek va. Bu köyde dayima düğün olıya onun yanında garanlık bi ev va, garanluk eve girersin içerde iki numaralu odada tüfek asılu duruya… Oradan alu gaçarsın. Sakın düğün olan eve gitme eylenceye gapılu galusun.

Avcı, eve gidip çocuklarına bire bire messeleyi anatdı. En büyükleri:

— Ben bu tüfe çalu da gelürün buba… dedi.

— Hadi bakalım olum seni göreyin. Başarabilecen mi? deyip yola goydu gidiyodu.

Bi gurda rasladıla. Gurda ekmek vedi, gurt bu iyilin garşulunu yapmak için çocuğa teklifte bulundu. Çocuk:

— Şu köye beni götü gurt olu, dedi.

Guş gibi oraya vadıla. Çocuk baktı gıyamet gopar gibi düğün oluya:

— Hele hele ben şuraya gidin de öyle tüfeyi almaya giderin, dedi.

Oraya varınca zevke kapılıp aklına tüfek gelmedi bile. Ortancı oluna:

— Olum, abin herhalde tüfe bulamadı, zevke düştü orda galdı. Şimdi sen bana tüfe alıp götürüverecen mi.?

— Götürün baba.

Deyip o da ayrıldı. O da aynı şekilde bi gurda rasladı, gurt bunu oraya götüdü. O da abisi gibi bubasının söledükleri aklına gelmeden zevk olan eve girdi. İçerde oyun oluya. Abisi gafayı çekmiş sarhoş yatıyomuş. O da abisinin masasına yaklaşıp içme başladı. Bubası hiçbirinin aklına gelmiyodu. En güçük oluna:

— Olum, abilerin muhakkak eylence olan eve girdile sen oraya girme garanluk olan eve gir, tüfe çal, gaç, gel sözümü tutacan mı?

Ek A.29'un devamı

— Dutarın baba, deyip gitdi.

Aynı bubasının söledü sözleri dutdu ve tüfi alıp gaçtı, eve geldi. Bubası olunun gendünden bi şey istemesini söyledi. Olu:

— Evlendü beni, dedi.

Düğün yapıverdi. Bubası iyi bi tüfe, olu da muradına erdi.

EK A.30 Gırkına Buden Gırak

Bi garıynan bi goca varımış. Bunların geçinmeleri çok darımış garı bi gün demiş ki gocasına:

— A herif sen ba müsade etsen ben bu darlığa helbet bi çare bulurun.

— Ne dersin?

— Sen gatuştuma. Ben ne ede ede bi gün gösteririm sana.

— Gahbelik mi edeceksin yonsa?

— Ona benzer emme senin taşı gakmadan... Sen hiç merak etme tabi ırız namus açlıktan tokluktan ileridir.

— Gız ne edersen et namusumuzu hiç etme de bildünü yap.

Garı, zabahlayın giyinmiş guşanmış çıkmış çarşuya... Bi tütcara vamış... Garı güzel gıvrak fidanlı bi şey... İkicük gırıvemiş şöyle... Tüccar bayılmış, zaten geç miras yiğidin biriymiş. Neyise gafese goymuş herifi garı... Terkimlemişle… Garnın evine gelecek aşama… Bi hamalınan da ikindiden hıra havayu geleyomuş yimeye, içmeye giyip guşanmaya ne lazımsa… Garı evi düzetmiş, süslemiş, püslemiş, hazırlanmış şöylece. Vakti gelince tüccar dayanmış gapıya hemen garı açmış, içeri almış... Girmiş odaya. Bi iki gadeh yutduktan sona herif garıya başlamış yanaşmıya… O sırada garının gocası gelmez mi gapı çıkıya… Hemen tüccara:

— Şu çuvalları giy, üstünü çıkart, git bacada bel bellemeye başlayıve… demiş…

Garının dedünü yapmış, başlamış bellemeye… Herif gelmiş bakmış ki bacada bi adam çalışıya… Sormuş:

— Nediyosun orda?

— Ne edelim ırgatlık ediyoz.

— La… Geceleyin ırgatlık olu mu? Defol ordan.

Tüccar ne etsin? Ev sabı hısım bi herif öldümedüne şükretsin. Beli atduğuynan bırakmış gitmiş… Herifinen garı odaya girmişle yiyecek içeçecek... Gurban bayramı ortalık. Herif garıya sormuş:

— Bunna ne?

Ek A.30'un devamı

Garı:

— Canım uzatma bi ocak bulduk işte yimecüne bak işte, demiş…

Herif:

— Yonsa, demiş bacadaki herif mi götüdü bunları?

Garı:

— Hiç umar mısın öylelerinden? Hele bırak yemecüne bak…

Yarısı gün olmuş… Bi şube ireyisine gitmiş, şu iş bu iş mahsadıynan… Şube ireisi ak saçlı bi şey imiş emme gonu olmamış… Avradı görünce çeçikleri gevşemiş, iyi büşümüşle. İreis, aşamı gararınca gelecek eve, garının evine… Gine şundan bundan gelmiş... Harem ne çeşidini arasan va… Entarilik de gatnu gumaşla, döt başı mamul. Uzatmıyalım aşam olmuş... Gararınca ortalık ireyis gelmiş... Girmiş içeri bi bida zukkumlanduktan sona fındık, fıstık eyütleme vakti geldi buraya uzanmaya. Garı "acele etme biraz sona", derken gapı çalınmış garı demiş:

— Bey şunda beşik va içine yatıve… O gelü gide gokma sakın.

İreyis yatmış beşiye ne gada gısa boylu olsa sığmamış mübarek galası yere... Adam gelmiş... Girmiş odaya bakmış evin ortasında bi beşik. Bi yanda sofra...

— Ne bu? demiş...

Garı:

— Çocuğumuz oldu size yemek hazırladım birazını da görmeye gelenle götdüle, demiş.

Herif:

— Olan mı gız mı? demiş.

Garı, cevap vemiş.

— Açın da bakın.

Herif bakmış sakallı bi adam.

Ek A.30'un devamı

— A garı bunun sakalı da varımış… Götü şu tıraş takımlarını gören ne demez şunun yüzünü düzeltelim.

Tıraş takımı gelmiş, ireyisin yüzünün bi tarafını gazımış senin a… Bi yanı tıraş olunca garı demiş:

— Bi yanını da yarın ediverüsün canım…

Bırakmışla... Herif demiş:

— Bunun ayakları da uzun kesiverelim destereyinen. Garı hele bırak bu uşak bize bela olacak şunu çufala goyalım da çöplüğe dışa atıverelim, demiş...

İreyis gorkudan hiç sösetememiş... Dedükleri gibi yapmışla ireyis gitmiş gübürlüğe... Zavallı adam eve vamış, yatmış yata... Yatış o yatış... Üçüncü gün alay gunandanını avlamayı tasarlamış.

— Dün geceki ireyis paralıydı vergülüydü herhal gumandanda da para çoktu, demiş.

Bi iş mahna ederek gitmiş dairesine... Alay gumandanı garıyı görünce ağzının suyu akmış bekte hovartayımış ya... Lakin garı taha cilveli... Bazarlık olmuş... Gelecek aşama gumandanda... Gine ikindüde garının evine yollanacak yollanmış, gelecek gelmiş, her şey tümen tümen, ortalık bazar yeri gibi yime içme ne ararsan tünnük… Gumandan gelmiş girmiş o meşhur odaya bi iki gadeh bi iki lokmadan sona yine gapı çalınış mı? Gumandana demiş ki garı:

— Bey soyun, şu çulları giy, dama gir de kemre devirive. Böyle etmessen bizim efendi yırtıcudu bi hal gelmesin başa…

Gumandan garının dedünü yapmış… Herif gelmiş. Damda bi ışık görüncek bakmış ki bi adam çullu çaputlu kemre elleye. Garısına:

— Ne diya bu adam, demiş.

Garısı da demiş ki:

— Efendi bahçıvanın biri... Kemre ilazımımış şöyle bakıya yarın galduracak.

Adam damdaki herife:

Ek A.30'un devamı

— Geceleyin kemreyinen uraşılmaz... Hadi işine... Defol şurdan.

Gumandan çullu urubayınan ne yapsın? Çıkmış, gitmiş, eve zor girmiş. Hanımla guymamışla... Herif mahalleye kepaze olmuş. Biz bunları bırakalım gelelim canbaz garıya... Olanı biteni gocasına anatmış. Namusuna ileke sürmeden yapduğu bu işten memnun olmuş gocası. Anayıcasan gocasının da mesaf genişmiş biraz... Neyise böyle şeylerin kökü çok debertmeye gelmez, debetdükce b.ku çıka… Gelelim tüccara... Garının bu etdünü yazmış defterin başına emesen ediya... Bi hursat gözlüya… İreyisi sorarsan... Bi yanı gitdi sakalın. Tam on beş gün çıkamamış dışa… Gumandan dersen iki üç gün sona çıkmış emme yolunmuş gaz gibi olmuş… Gumandan ireisin gendüsü gibi bi belaya ek oldunu fark etmiş, ziyaretine gitmiş. Bakmış ki yüzü gözü sarılı... Öyle böyle derken dertlerini meydana dökmüşle... Bakmışla açı olmaya... Tüçcarınan da anaşmışla... Üçü bi olmuşla bi gece garının bacasından inerek herifi de garıyı da öldürmiye garar vermişle. İlklin bacadan tüccarı sallandumuşla tüccara demişle ki:

— Sen gırak deyince çekeriz.

Garı bunların pilanını duymuş ki sacıyakı gızdumuş. Tüccar yukardan tırım tırım enerken deht etmiş gıçına iyi gırak der demez çekmişle tüccarı… Bu kez de gumandan inecek aşa.

— Ben demiş üç gere gırak demeyince indümen…

Sallandumuşla. Gumandan iyi hartdan yiyince gırak gırak, demiş hemen çekmişle. İreyis demiş ki:

— Ben demiş tam gırk kere gırak demeyince çekmeyin…

Sallandumuşla... Aşadan garı zıkıca yemişimiş gızgun i… İreyis can acısıynan "gırkına birden gırak" demiş... Almışla yokarı. Seninkile bu kez de mahkemeye muracat etmişle bizi soydu deye. Garı:

— Bunna demiş benim olumdu hâkim efendi, demiş.

— Nası olu gocaman adamla?...

— Hepsinin de gıçında damgası vadu açın bakın.

Hâkim gizli bi yerde bakmış essah... Takik etmiş... Anamuş meseleyi... Garı haklı çıkmış. Ötekile de berat etmiş.

EK A.31 Üç Yolcu

Üç kişi arkadaş olmuşla uzak bi yola gidiyolarımış. Gide gide köy kent bi şeye ıras gelmemişle. Azıkları da tükenmiş meceanen galmışla. Ne çare yıkıla, devrule bi köy görmüşle, urlarına ilk gelen eve girmişle, seslenmişle. Bi delügannu gibi biri dolaşıya çardakta üç arkadaş bakmışla bi uşak... Ufacık bi şey:

— Olum, demişle evde kimse yok mu?

Uşak:

— Yok... Tarlaya gitdile... demiş.

— Yiyecek içecek bi şey yok mu? demişle.

Çocuk:

— Bi kül çöre etdile biraz da ayran vadu, demişle.

Bunna böyle gonuşurken bi gadun gelmiş... O uşan anasıymış o garı... Evdekilere hoş beşten sona yolcula ona demişle:

— Biz acuz...

— İyi emme olum, misafire çıkacak bi şeyimiz yok ki. Şurda bi tas ayranınan iki kenar ekmeyimiz va götürüvereyin size, demiş.

Almış, gelmiş önlerine gomuş. Gayri doyduk diyip giderken gapıdan çıkmadan bibirlerine sormuşla:

— Nerden gidelim, deye.

Biri demiş yukarı yoldan, biri demiş aşadan, öteki de demiş köyün içinden… Derken başlamışla dövüşe. İkisi bi olmuşla birini dövüyollamış dövülen adam can gorkusuyunan yukarı eve gaçmış... Gadun ötekilerin önüne düşmüş. Ayıpdu, günahtu deyerek onları yukarı çıkatdumuya çalışıyken eve çıkan adam demiş:

— Aşa inersem girecek dölüğ ararsın sona.

Aşadan birisi de demiş ki:

— Yukarı çıkarsam dolaba tencereye sıkıştura gorun ha...

Ek A.31'in devamı

Yukardaki demiş ki:

— Ulan gine cebe goyha sığmayasun helbet bildürün hatdini şimdi.

Aşağıdaki demiş ki:

— Ulan dangalak yukarı çıkarsam dilim dilim ederim sona ha…

Yukardaki adam azmış gudurmuş. Bu lafın üstüne çekmiş bıça paldur küldür merdivanlardan inerken garı ölüm olacak deye bi ay duruvemiş. Aşadakile de başlamışla gaçmaya… yukarıdan inen dakışmış aşadakile gaçmış nayet köyden uzamışla ilerde bi punar başına vamışla. Çöreye bi yima çekmişle emme dokunma gitsin.

EK A.32 Kelolan'ınan Dev Garısı

Biri varımış, biri yoğumuş. Bi Kelolan varımış. Kelolan, incirin dalına çıkmış deve garısı gelmiş:

— La... Kelolan ne yapıyosun? demiş.

— İncir yiyon, demiş.

— Ba da atıve, demiş ve atıvemiş.

— Südüme düştü, demiş.

— Bi da atıve, atıvemiş.

— Biri mi düştü, bi da atıve... Çatma gel de ve… demiş.

— Çatma gelince gapmış, Kelolan'ı çufalının içine gomuş. Gidip yatayken işesi gelmiş dev garısının... Bırakmış oraya yolun kenarına işemeye gitmiş. Gidince Kelolan çıkmış, çuvaldan içine taş toprak dolduruvemiş. Dev garsı gelmiş bakmış Kelolan gaçmış. Gine gelmiş incirin dibine Kelolan inciri yiyomuş.

— Ulan kel bana da atıve demiş ve atıvemiş.

— Südüme düştü bita at.

Atıvemiş.

— Pisime düştü bi da.

Atmış.

— Çatına gel de ve, demiş.

Kelolan, çatına gelip de verirken gine gapmış, çufalına göymüş, sırtına vurmuş. Götürüp geceleyken gine işeysi gelmiş. Gayri bırakmamış işeye işeye götümüş. Gızı furun yakıyamuş dev garısının... Gızına demiş ki:

— Ben gomşuya gidiyon. Ben gelesiye bunu furunda gızat, demiş.

Gızı, Kelolan'ı küren üstüne furuna süreceyi vakit Kelolan, pıtdan düşmüş.

Ek A.32'nin devamı

— Ah abam, demiş. Ben bileme gonsam bi gere yatıve, ben öreniyin de ben de öle yatıyın, demiş.

Dev garısının upuzun küreyin üstüne yatmış… İşte öle yatarla derken Kelolan, bunu dutdu gibi furuna sürmüş gendüsü de evin üstüne atlayvermiş. Dev garısı gelmiş bakmış furunda gızaran gendü gızı... Hitdetinden barmış:

— Ulan kel, oraya nasıl çıktın? demiş.

O da eliyle:

— Elek üstüne godum bastım da atlıyıvedim, demiş.

Dev basınca hartdan geçivemiş ayakları barmış:

— Laaaa kel oraya nasıl çıktın?

— Neyle çıkacayım? Furunda saçıya eyice gızdudum, köz gibi etdim, goynuma taktım da atlayıvedim, demiş.

Dev garısı essah zannetmiş. Furuna saçıya atmış eyce gızdumuş, köz gibi etmiş. Boynuna takınca o da orda ölüvemesin mi? Kelolan da ordan bırakduğu gibi gaçmış köyüne. İşte kel böyle gurnaz olurmuş. Dev gısmı da avanak olurmuş gayetinen… Hem yüseye de çıkamazımış. Kel böylece dev garsını gandurup gebertmiş.

EK A.33 Soydan Soya

Vaktiyle bi Türk padişahının bi olu varımış bi de gardaşının olu… Gardeşi ölünce yeynini (olunu) evlatlık gibi beslerimiş. Emme bu çocuklarının ikisi de bire bire buçuk yaşlarında iken padişah ölmüş. Şimdi tahta kim geçecek kim veliaht... Bi anaşamamazlık olmuş. Ortada bi velihat va emme öteki olanın tarafı işi garuştumuşla. Demişle ki:

— Velihat dediniz çocuğun padişan gendü olu deyüldü. P.ç gurusudu padişahlığa gardaşının olu layık...

— Çocuğu ilayık.

Bu işin ortasını kimse bulamamış herkes işkillenmiş acaba... derken bi adam çıkmış gözel saz çalar, ozanlama söylerimiş…

— Ben demiş işi hallederim…

Saraya bu aşığı götümüşle… Divan gurulmuş... Sofanın ortasına çocu yatumuş anası… Bıragıp gitmiş, çocuk alamaya başlamış. Âşık çalmış, bi gaç deyiş söylemiş. Çocuk susmuş. Âşık bitmiş, çocuk yine alamıya başlamış. Âşık saza vurmuş, sesi kesmiş böylece üç kere yapınca âşık demiş ki:

— Âlâ bu çocuk padişahlığa ilayıkdu. Neden derseniz... Bu çocuk eyer p.ç ise çalsan da ala söylesen de ala. Soyu bozuk çalıp durmadan bi şey duymaz. Bu çocuk handan deyüldü. Hem bunun bubası sazı severdi. Bubasına çekmişleyince meclis gabul etmiş, dava hallolmuş.

EK A.34 Anlaşamamazlık

Bi padişan dört olu varımış. Sağlığında mallarını oğulları arasında taksim etmiş. Toprak cinsinden olanı birine eşya cinsinden olanı birine para cinsinden olanı birine hayvan cinsinden olanı birine vemiş ve sağlığında vesiyet etmiş:

— Ben ölüsem aranızda uyuşamamazlık baş gösterirse. Şark vilayetinde bulunan padişaha gidersiniz… O sizin davanızı görer.

Nihayet vakit geçiya. Bubaları ölüya… Aralarında uylaşamamazlık baş gösteriya… Bubalarının vasiyeti üzerine yola revan oluyala. Yolda gedeyken bi Arap çocuna yetişiyola... Çocuk bunlara gaybetmiş olduğu devesini soruya...

Birisi:

— Deven topal mıydı? deye soruya.

İkincisi de:

— Deven kör müydü? deye soruya.

Üçüncüsü de:

— Deven küçük müydü?

Dördüncüsü:

— Deven gaçak mıydı? deye soruya.

Bunun üzerine çocuk.

— Devem sizde, siz benim devemin bütün şeylerini bildiniz. O halde devem sizdedir.

Dört gardaşla “bizde deyüldü” deseler de söz geçmez. Arap çocuğu:

— Siz nereye gidiyosunuz? deye sorar.

Onna da:

— Bubamızın vasiyeti üzerine şark vilayetindeki padişaha davamızı gördürmeye gidiyoruz.

Ek A.34'ün devamı

— Öyle ise sizinen ben de giderin.

Nihayet beşi birden yola goyuluyola. Bi hayli zaman geçtikten sona sarayın önüne varıyolla. Padişahın huzuruna vadukları zaman hoş beşden sona Arap çocu davasını ileri süre, messeleyi olduğu gibi anadu. Bunun üzerine padişah:

— Bu çocuğun devesi sizdedü, der.

Gardaşla da:

—Hayır bizde deyil.

— Sizde deyil de bunun devesi kör oldunu, topal oldunu, gaçağ oldunu, gücük oldunu nerden bildiniz?...

Gardaşla da:

— Güçük oldunu deve tersedüğü zaman gıgısını dağıtmamış… Güçük oldunu bundan bildük. Kör oldunu da yolun daima sağından gitmiş… Ordan bildük. Topal oldunu da bi ayanın üstüne az basmış. Ordan bildük. Gaçak oldunu da yolun otlarının bi orasından bi orasından otlamış ordan bildük.

Bunun üzerine padişah gararını deyiştürü.

— Senin deven bunlada deyildü, der.

Onun üzerine çocuk devesini aramayçun yola goyuluya. Nihayet gardeşlerin garnı aç olduğundan onlara yemek gelü. Nihayet sofra gurulu. Sofrada bi guzu gızartması ekmek, bi şişe şarap gonu. Padişah, misafirleriyle sofraya oturmaz. Sofadan misafirleri ne gonuşuya diye diyner. Misafirle de yemek yerken:

— Bu guzu çok iyi emme kelp südüynen beslenmiş, derle...

Biri de:

— Bu şarabın üzümü de mezarlık üzerinde bitmiş, der.

Birisi de:

— Bu ekmeyi yapan gadun hayizmiş, der.

Ek A.34'ün devamı

Bi diyeri de:

— Bu padişah çok zorlu bi adam emme gendüsü haramzade, der.

Bunu dinleyen padişah doru ekmeyi eden gadunu yanına çağıru... Hayız olup olmadunu sora. Gadun da hayiz oldunu söyle... Nihayet sıra şarabı yapan şarapcıya gelü, şarapcıyı yanına çağuru. Bu şarabın üzümünün mezarlık üzerinde bitip bitmedü sora. O da:

—Haşmetlüm size garşu şarap yok deyemedim hakikaten bu şarabın üzümü mezarlıktan toplamıştım, der.

Bunun üzerine çobanı çağıru, guzunun neyinen beslendünü sora, o da:

— Haşmetlüm, bunun anası öldü. Başka goyun olmadığı üçün köpeyi emzümeye mecbur galdım ve böylelikle büyütdüm. Keserken de guzuların içinde bundan iyisi olmaduğundan bunu kestim, der.

Misafirlerin de bu fikri doru oldu meydana çıktı. Nihayet sıra padişahın haramzade oluşuna gelü. Padişah, anasının bulunduğu yere gider, orada anasına:

— Ben haramzade miyin, diye sora.

Anası da:

— Evet olum, haramzadesiniz. Senin baban buranın padişahıydı. Geddüsünden bi nesil meydana gelmedi. Bunun üzerine ben evimize gelen bi misafirle görüştüm, sen ondansın, der.

Padişah, bu gardaşların bilgili oldunu ana. Bunun üzerine guzunun etini, şarabı, ekmeyi, hane sahibinin haramzade oluşunu "niden bildiniz" deye sormaya giderle.

— Guzunun kelp sütüyle beslendünü goyunun ya[ğı] etinin üzerinde olu, köpeyin ise etinin altında olu. Bu guzunun ise ya[ğı] etinin altında... Ordan bildük. Ekmeyi de hayiz gadun tarafından yapıldunu şundan bildük, ekmek taama batırulduğu zaman tamamı sora bu ise sormadı ordan bildük. Şarabın da üzümünü mezar üstünde bi tanesi şundan bildük. İçgü denilen şey insanın ganını giderdü bu ise biza gan verdi bundan bildük. Haramzade oldunu da bizim sofraya oturmadın ondan bildük, dedile.

Ek A.34'ün devamı

Bunun üzerine padişah misafirlerinin yanlarına giderek ne için geldiklerini sordu. Onlar da:

— Bubamız bize ölmeden vasiyet etdi. Onun üzerine malımızı paylaşturuvermeniz için size geldük.

— Yahu siz bu gadaru keramet sabı olup da bu gadara şeyi neye aranızda paylaşamadınız? O halde ben sizin davanızı haledeyim. Bubanız size salığında ne verdiydi?

Birisi der ki:

— Bana tarla verdiydi.

Birisi de:

— Para verdiydi.

O biri de:

— Bana at verdiydi.

Biri de:

— Bana halı verdiydi, der.

Padişah da:

— Para cinsinden olan birinizin, toprak cinsinden olan birinizin, eşya cinsinden olan birinizin, hayvan cinsinden olan birinizin, der.

Davalarını bitirir. Bunun üzerine köylerine gelerek ertesi günü meşgul olurla aralarında geçimsizlik olmadan geçünüle.

EK A.35 Ferman

Tilki bi gün bi kediye ıras gelmiş demiş ki:

— Sen benimle arkadaş olsan çok kehar ederim.

— Senin ne hünerin va ki?

— Olmaz mı? Ay a.

— Bildü bakalım nen va?

— Bin bi çeşit.

— Çabuk söyle çok yorulmıya gelmez. Köle köpek va ıratlarımızı gaçurula sonra.

— Canım bırak onları. Ben öle şeylere ferman okurun.

Bu sırada davar köpekleri sökün etmez mi? Kedi hemencecük aca çıkıvemiş. Tilki galmış ortada kedi açtan barmış:

— Heni bin bir hüner hani ferman okuyodun?

— Bırak canım arkadaş şimdi tozdan dumandan ferman okunmaya ki.

EK A.36 Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu

Bi varımış, bi yoğumuş. Evvel zamanda geç bi garıynan goca varımış. Bu geç adam bi gece ürya görmüş ürüyasında bi ihtiyar:

— Buna bi bela vereceyüz gençliğinde mi gocalığında mı? demiş.

Bu adam, gorkusundan cevap veremeden uyanmış ve garısına ürüyasını anatmış. Garısı da:

— İhtiyarlıkta belaya uğrayınca ne edecüz? Gençlikte versin, demiş.

Başka bi gece adamın ürüyasında ihtiyar yine gelmiş aynı sözleri söylemiş. Adam da:

— Gençlikte ve, demiş.

Büyük bi çığlığınan adam uyanmış bi de ne görsün? Ev tutuşmuş yanıya, bunna hemen güççük İki uşanı alıp dışarı çıkmışla. Evsüz baksız galınca orayı bırakmıya mecbur olmuşla... Yolda giderken birdenbire bi gurt çıkarak uşan birini gucaklarından gapmış, ne gada uğraştılarısa bu çocu gurdun elinden almaya muvafak olamamışla. Çaresüz yollarına devam etmişle. Gide gide bi köprüye vamışla ki köprü yıkılmış, bi teki bi ayak bi'ki ağaç kalmış. Ağaçların üzerinden geçerken garı, kuşkuynan gucağındaki uşa düşümüş çaya aşa... O çay da derin olduğundan girip de ortasında uşa almamışla. Çaresiz orda da bırakıp gitmişle. Gide gide bi köye vamışla ve köye çoban durmuşla. Adam, sığır güder, garı da onun bunun işini görü, geysisini yıka böylece geçinirlemiş. Bi gün adam sığıra gitmiş, sona garısı da bahraçları alarak çeşmeye… Bu esnada di ordan bi vezirganbaşı geçiyamuş. Garı, bunu geçsin diye sırtına dönünce vezirganbaşı garının şalından dutduğu gibi atın terkisine atıp gitmiş ve garıyı memleketine götümüş. Her nağda garıynan evlenmek istediyse razı edemeyip:

— Sen benim gardeşim ol ve çamaşırlarımı filan yıka şu bu işlerimi gör, demiş.

Yalunuz galan adam gendüsü derdini düşünmekte. Biz gelelim gurda gapdurulan, çaya düşen çocuğa… Gurt çocu gapınca o yanında çift süren bi adamın yanına vamış ve adam uşa gurdun ağzından almış. Adına Gurttalan diyerek büyümüş, göle düşen uşa da bi balıkcı çıkarmış ve adına Gölcü goyarak büyütmüş. Bu zamanlarda bi seferberlük çıkmış o adamı asgere almışla. Bu adam okuma yazma bilürümüş asgerde Gölası [kolağası] gada yükselmiş, diyer taraftan oğulları Gölcü ve Gurdalan asgere gitmişle. Bu Gölası asgerde bi çavuşa yıkatduruvermesi içün [giysilerini vermiş]. Yıkatdudunu görünce kimin yıkatdunu sormuş. O da:

Ek A.36'nın devamı

— Benim bi gız gardeşim va. Onu filan köyden atın terkisine atarak gaçudum. Gendüsü ile evlenmek istedimse de gabul etdüremedim, gız gardaşlığa gabul etdim. O yıkadı demiş.

Üzerine Gölası:

— O garıyı ba çağıtdu, diyince çavuş:

— Ula Gurtalan, Gölcü gidin benim gardaşlığa çağırın, demiş.

Ve garı, gelince Gölası gendü garısı oldunu anamış. Gurtalan ve Gölcüye adlarının nüçün Kurtalan ve Gölcü oldunu sorunca gendü olanları oldunu anamış ve eski bezirgân bu çavuşa, "bu garı ve olanna benim hadi sen işine" diyip gine hapisi buluşmuşla, muratlarına ermişle.

EK A.37 Gahrıman Memet A

Bi varımış bi yoğumuş. Eski zamanda bi Memet A varımış. Bi de ihtiyar anası varımış. Bu Memet A yirmi, yirmi beş yaşına girmiş hiç evden dışarı çıkmamış. Anası bunun gahrını çekmeden bıktuğu için bi gün gapının üstüne kitleyip gitmiş. Memet A, evde aç kalınca dışarı çıkmaya mecbur olmuş, fakat gapı kilitli olduğundan evden dışarı çıkamamış. Biraz barıp çağırduktan sona öfgesinden bayılmış. Oraya yatmış, uyumuş. Memet A, uyuyunca sona uyanmış. Elini yüzüne gözüne çalınca bikaç sinek öldümüş. Ölen sineklerin sayusunun çokluna bakarak:

— Ulan, epeyi efendiymişim ben, demiş.

Anası gelir gapıyı açar açmaz doru bi bıçakcıya gidip üzerine, "Çalışı atmış, çekişi yetmiş/ Çok can telef etmiş/ Gahraman Memet A" diye yazulu bi bıçak yapdumuş. Bıça alıp eve gelmiş... Anasına:

— Ben galan gurbete gideceyin bana azık hazırla, demiş.

Anası da buna biraz yumurtayınan biraz un guyuvemiş, Memet A köyden çıkıp gitmiş. Gide gide ederafı ekinlik bi evin bacasına vamış. İyice yoruldundan bi acın altına uzanmış yatmış. Bu üç gardeşlerinmiş. Üç gardaşla o tarafın gayet efendisiymiş bunların önüne çıkacak bunları dövücek kimse yoğumuş. Bunlardan biri bahçede gezerken Memet A'yı görmüş emme parıl parıl yanan bıçakta gözünden gaçmamış. Bıça okuyunca gorkmuş "uyanduruyun mu, uyandırmayın mı?" diye biraz düşündükten sona ecük geriye çekilip de seslenince cesaret edebilmiş. Memet A'yı uyandırmış. Memet A uyanınca gokmuş emme goktunu da belli etmemiş.

— Hey sen kimsin? demiş.

Biraz gonuştuktan sona bunna ceng etmeden anlaşıyola birbirleyinen başka yol da imkân olmıya. Garar veriyolla. Adam, bi daş almış bi daş da Memet A'ya vemiş:

— Bunları sıkalım bakalım hangimiz fazla ufalıyabilecek? demiş.

Adam, daşı sıkmak üzeriyken Memet daşı atıp bi hapaz un almış. Memet A'nın eline sıkışmış unu gören adam daşı un etmiş sanmış. Memet, A'dan gorkusu bi derece artmış. Sona adam bi avuç da toprağ almış, Memet A'ya demiş:

Ek A.37'nin devamı

— Bu guru topraktan kim su çıkarabilecek, demiş.

Adam, toprağı sıkmayınan meşgul olayken Memet A bi yumurta almış avucunda gırmış. Avucunda yumurtanın ağını gören adam topraktan su çıkarıya sanmış ve büsbütün gokmuş, Memet A'yı alıp eve götümüş. Diyer arkadaşlarıyla beraber üç gardeşte Memet A'nın marifetlerinden gözleri yılmış. Memet A'nın garşusunda elpençe divan durmuşla. Üç gardeşin bi gız gardeşi varımış. Memet A, gendülerine bi kötülük etmemesi için gızı Memet A'ya vemişle. Bu gızı başga bi memleketden yedi gardeşlerden bi severimiş. Memet A'nın gızı aldunu duyunca bunlar üzerine düğün üçün sefere çıkmışla. Üç gardeşle, yedi gardaşların geldünü duyunca Memet A'ya gelmişle:

— Gız gardeşi sana vidük emme yedi gardaşla duymuşla şimdi bizim üzerimize geliyolla bunları senden başka önliyecek yok... Bizim üçümüz birine güç yetüremeyüz, deyince Memet A ne gada şaşuduysa da şaşudunu bildümek istememiş.

Bunla:

— Geyet diri bi beygir hazırlan, demiş.

Buna beğiri götümüşle gendünü beğire zincirlerinen sardumuş ve bıçanı alıp yedi gardeşlere garşu vamış. Çok azgın olan beğir gayet hızlı sıçırıyomuş. Ömründe beygire binmeyen Memet A gokmuş, beğirden inmeye uraştıysa da zincirlerinen balu oldundan bi türlü becerememiş. Yedi gardeşlerin garşusuna vardığı zaman yolun gıyısında bi aç görmüş aca yapışınca beyir altumdan gider gendüm ağaçta galurum zanniyle ağaca sarılmış fakat beğir diri, gendü de zincirinen beğire bağlu olduğundan aç kökünden çıkmış. Memet de aç gucanda yedi gardeşlere doru varmıya başlamışla. Gocaman acınan Memet A'nın geldünü gören yedi gardeşle bu bizi teker teker öldümeye uraşmıycak hepimizi bi vuruşta öldürmek üçün bi acı kökünden çıkarmış geliya diye gorkularından gaçıp gitmişle. Bunu gören Memet A çok sevinmiş geri dönmek istemiş emme beygiri nasıl çevüreceni bilmedü için beğiri çövürememiş. Azgun beğir yedi gardaşların peşinden olanca hızıyla sıçramaya başlamış üç gardaşla zor bi hal Memet A'ya yetişmişler. "Aman onlar gaçtıla gorkudan galan gelemezle dön" diye ne gadara yalvardılarısa da Memet A'ya "dutacayın, öldüreceyin" diye başmış havrayı.

Üç gardeşlerinen yaşaduktan sona geçinemez olmuşla. Bundan bıkan üç gardeşle bunu öldümeye garar vermişle. "Nasıl öldürelim" diye gonuşup dururken birisi yatarken:

Ek A.37'nin devamı

— Gaynar su goyalım, demiş.

Bunu işiten Memet A, o gece yatana bi kütük yapıp gendüsü tavuk kümesine gitmiş, yatmış. Üç gardeşle biraz su gaynatıp gılıçlarınan beraber Memet A'nın odasının gapısı önüne gelmişle. Memet A'yı uyanıverü gorkusuynan ayaklarının ucuna basa basa yatak odasına gelip üç gazan gaynar su döktükten sona yatağı yorganı galduma cesaret edemeyip üstüne basmışla gılıcı ve galan Memet A'yı öldü sanarak bırağıp gitmişle. Bunu aniyan Memet A kümesten çıkıp yatana gelmiş. Kütüyü alıp içine yatmış. Üç gardeşle sabahleyin "Memet A ölmemiştü" gorkusuynan odasını diynemeye başlamışla, bunu sezen Memet A:

— Oooof bu gece ne gada çok terlemişim hep pirele filan beni bulmuş, demiş.

Yataktan kalkmış, giyinmiş. Bi ta gorkudan bu evde galma cesaretini bulamamış, bi an evvel burdan gitmeye garar vermiş. Hemen bunlara gırk at hazıllatdumuş, gık yük altunu yüklemiş. Garısını da alıp memleketin yolunu tutmuş. Köyüne vamış goca bi gonak yapdumuş anasıynan beraber orda yaşamışlar.

EK A.38 Sini

Irasgele papaz, bi softa, bi de Bektaşi gonan birinde misafir olmuşla… Aşam yiyip içtikten sona yatakla edilmiş yatmışla. Ev zabı hoşca galın demiş ufak bi tepsi paklava götütdümüş oraya...

— Bundan bire lokma alusunuz... İyi olu ırat uyunu, demiş çekmiş gitmiş.

Softa demiş ki:

— Arkadaşla bu sini üç gişiye az, bi kişiye çok… Bunu daha iyi kim ürya görüse o yesin.

"Bekki", demişle. Yatıp uyumuşla zabaleyin erkenden papaz galkmış. Ötekileri de galdumuş yatan arkasında gonuşuyolla. Anadın bakalım üryalarınızı. Papaz demiş ki:

— Beni Hazreti İsa çarmış… Bi limit geldi, yaktuk atladuk sırtına beni "yum gözünü aç gözünü" deyinceydeki çıkardı ikinci gat göve. Peygamberimizinen görüştük, papazlara beni baş yaptı. "Git doru papalık tahtına otu", dedi. Hoca efendi sen ne gördün?

Hoca:

— Benimki taha parlak… Peygamberimiz Muhammet alehisselam bana "gel" dedi. Arap küleyhanı gibi bi şey çektile, atına bindümünen endü bi oldu. Vaduk Medine'ye elinden zemzem içtim. Bana dedi ki "yeryüzünün hafilesi sensin, yedi düvele hükmedeceksin, hadi git padişahımıza söyle tacını tahtını vesin sana" dedi. Nası? Parlak deyil mi?

Bektaşi'ye sormuşla:

— A sen ne gördün?

Bektaşi demiş ki:

— Ne göreceyim? Biriniz gitdi ta gökyüzüne, biriniz gitdi ta Medine'ye. Ne bileyim geleceyinizi, "sini ba galdı" dedim. Siz uyuduktan sona vedim aldım, guruladım da sürüvedim sergene...

Papazınan hoca guruya galmışla.

EK A.39 Üç Hovarta Bi Dolapta

Bi köy ası bizim Memet A'yı bi gaç davarınan İstanbul'a yollamış "sat da gel" deye… Memet A İstanbul'da mahalle davar satmaya uraşırken ete bozuk bi gadun:

— Satılık mı a? demiş.

Davara müşteri olmuş… İyi ağnaşmışla. Davarı eve goymuşla. Garı:

— A, demiş ecük otu diynen şurda, demiş... "Senin a oyumuş buca"...

Garı, bi iki gırıvermeyinen Memet A'yı gafese goymaya başlamış... derken gapı vurulmuş...

— Aman, demiş gocam geldi. Şu dolaba girive...

Memet A, girmiş dolaba bekleya… Bi herif gelmiş Memet A'nın evvelce otdu buca otumuş. Garı onna da başlamış cilveye… Derken yine gapı çalınmış mı garı o herife:

— Şu dolaba girive… Gocam geldi...

Adamcağuz girmiş alaca gannuk bi dolaba, bakmış orda biri va ürkmüş. Memet A da ona bakmaya başlamış... Tanımış. Öleyin helva yedi dükkânın zabı... Garı hovartası ile fındık gırarken bi gapı da çalınmış. Gine meret demiş ki:

— Gusura bakma gocam geldi… Şu dolaba girive. O da hemen atlamış dolaba.

Hakikaten gocasıymış gapıyı çalan. Gelmiş otumuş ocan başına. Memet A, biraz zevcekeyimiş bulaşmış yanındakilere ekleşmeye. Fısıl fısıl "gapıyı depiyi depivereyin mi, barıvereyin mi, şimdi?" dedükce herifle eline ayana sunmuşla. Biri sesini çıkarmasın deye altun satini vermiş lakin yine ırat durmaz. Herif yukarıdan nasıl bi vediyse dekmü (tekmeyi) gapıya partdan açılmış gapıla, gendüsü de yatıvemiş yere. Garının gocası, bakmış dolapta iki herif va, almış ordan bi meşe sobası. Çalmış sobayı, çalmış sobayı... O iki gişi dışarı gaçmaya uraşırken Memet A çıkmış dolaptan gaçıvemiş evin baççasına duvarlarının yanına… Hovartala gaçmış, herif gelmiş içeri bakmış ki bacada bi gaç davar başında bi çoban. Garıya gelmiş:

— Bu herif kim?...

Garı:

Ek A.39'un devamı

— Davarı aldım… Ahmak bi herif... Beş on guruş verelim de vasın gitsin, demiş.

Herif Memet A'yınan gonuşmuş bakmış ki apdalca bi adam… Üç aşa beş yukarı gine deyer pahasıyınan davarı satmış. Memet A almış paraları... Meyer o herif de gasabımış... Memet A, parayı alınca hemen hiç orlarda durmamış gaçmış memlekete.

EK A.40 Gurdunan Köpek

Gurdunan köpek ayakdaş olmuşla. Gurt, köpe şöle bakmış çok semüz, diri. Kendüne bakmış kelez inez bi şey… Dayanamamış:

— Arkadaş, demiş, sen neye dirisin de ben zaifiyin?

Köpek hayatın anatmış. Bakım iyi ama tasma va.

Gurt, demiş:

—Ben öle köleliye gelemen, aç galurun gine hür yaşa hür ölürün.

EK A.41 Suyu Bılanduma

Gurt su içiyomuş bakmış ki suyun akdu yarda bi guzu va. O da su içiyo seslenmiş:

— Suyu bılanduma.

— Sen yokarda ben aşada, su yokarı mı gide aşa mı?

— Yokarı gissin, aşa gissin, bılanduma suyu.

— Suyu ben bılandumayon, suyun bılandu da yok.

— Bılandusan da yiyceyin seni bılandumasan da.

EK A.42 Üç Ölküz

Bi gara, bi ala, bi soru öküz dada otalarlamış. Uzakdan bunnara bi gurt sulanu dura fakat yanaşamazmış... Gurt, eke olu, çaresini bulmuş. Bi arkadaşlarından biraz uzaklaşan gara öküze yanaşmış demiş ki:

— Gardaşım, şu yanımızda ala öküz yok mu? O hem dan otunu temüzleyecek hem de göze çarpıya, tonu bozuk. Bi gün ayu filan biri sizi görecek çünkü onun rengi uzakdan görünüyo, zararı dokunacak size. Siz onu aranızdan uzaklaşdumaya çalışın kârınız olacak.

Gara öküz:

— Doru, demiş.

Başlamış ala öküzü deplemeye… Ala öküz mecburi uzaklada otlamaya başlayınca gurt pundunu bulmuş, devurmuş yere. Bunu tava sapına döndümüş. Sıra gelmiş soru öküze. Gurt, ona da bi dalavere dutmuş onu da becermiş. Sıra gelmiş gara öküze. Gurt:

— Eeeee, demiş, sen gayrı cepte keklik demeksin şöle beni yorma da kefimce beceriyin seni de.

Gara öküz:

— Dur demiş bi kere barıyın. Heeeeeeeeey biribirinden ayrılanın sonu ancak ölümdü. Ben ala öküzün yindi gün ifadeyi tamam etmişidim.

EK A.43 Öküzün Vasiyeti

Öküz öleyken şöle vasiyet etmiş:

— Ben öleceyin derimi yüzeceksiniz etimi parça parça edeceysiniz. Ne yapasanız yapın lakin eneyimin hatırı derimi bi düğenin üstüne ardıverin, demiş.

EK A.44 Dana Öğüreyken

Dananın biri hem yar buynuzlaya hem de arasıra böööh deyomuş. Öküz sormuş:

— Şu dana ne deya bilmez misiniz?

— Böğürüya.

— Hey gidi bizim yaşa gelince o da anamaz.

EK A.45 Geçinin Zerhoşlu

Geçiye gafayı çekdümüşle ayanı yere vuralak demiş ki:

— Buluven bana şu gurt denilen nabekârı şuraya buraya sinip de adama habarsuz çullanmayı gösteriyin.

EK A.46 Tilkinin Muhtarlı

Tilkiye demişle ki:

— Seni elli altmış tovun üstüne miktar yapduk gabul ede misin?

Tilki:

— Gülmeden dudaklarım yanya gelmeya. Nası bilüseniz öle yapın, demiş.

EK A.47 Yılanınan Gaplumba

Yılan suya düşmüş, gaplumba acımış. Demiş, “şu zavallıyı gurtarıyın.” Sırtına almış yılanı sudan kenere geçüreyken yılan ısırmaya başlamasın mı gaplumbayı? Gaplumana demiş:

— Yahu ne yapıyosun? Ben senin canını gurtarıyon sen beni öldümeye çalışıyon.

Yılan:

— Ne yapıyın demiş cibiliyetim ıktızası.

EK A.48 Avustos Böceyi

Avustos böce, yazın çalmış çarmış gışı hiç düşünmemiş. Gış basınca da aç galmış, doru garıncaya gitmiş:

— Sen bilüsün, demiş.

Garınca sormuş:

— Yazın nerdeydiniz?

— Çalıp çarduk.

— Eh yazın çalan gışın oynar hadi işine, demiş.

EK A.49 Böyük Balın Vasiyeti

Böyük balık, güccük balıkları başına toplamış, holatadan şöle gurtulusunuz, sarılmadan böle derken yokardan bi serpme ağ inmesin mi? Balın biri sormuş:

— Bundan nası gurtulmalı?

— Bu yokardan gelme bundan gurtuluş yokdu.

EK A.50 Bitlerin Derdleşmesi

Bitle başbaşa vemişle derdeleşiyala. Bakıcı gelmiş:

— Gözünün gördünü alu.

Silkici gelmiş:

— Aya gayan düşe.

Gaynatmacı gelmiş:

— Hadin öleyse birbirimizi helallaşalım.

EK A.51 Hele Gözüme

Manavın biri işe gidince dikânda bekci olalak maymun bırağtumuş. Ağzı gurnaz bi adam esneye esneye konuşmuş konuştumuş. Dikândan çalacayını çalmış. Dikân zabı gelmiş bakmış ki mal noksan, maymuna basmış zopayı, basmış depmeyi. Bi gün o gurnaz gine dikâna gelip esnemeye başlamış. Maymun eliynen gözünü açarak hele gözüme bak gözüme der gibi göstermiş gendünü bi şey çalamamış hırsuz da.

EK A.52 Serçenin Gahrimannı

Süleyman Peygamber gartalı seçeye yollamış “çar gesin” deye.

— Serçe beni netceymiş defol şurdan.

Anatmış. Süleyman Peygamber:

— Bi da git, demiş.

Gartal bi da gelmiş, bu sefer de serçe demiş:

— Bana bak onun Süleyman gibi varusam yanına tacını tahtını geçürün başına.

Gartal, serçenin dedünü anatınca Süleyman Peygamber sormuş:

— Yanında kim varıdı? deyince.

Gartal:

— Dişisi varıdı, demiş.

Süleyman:

— Hoş gör haklı da, demiş.

EK A.53 Leyleyin Namusu

Zevzek herifin biri leyleyin yuvasına çıkmış yumurtalarını deyişdümüş. Aradan zaman geçmiş yumırtaladan yavrula çıkmışla fakat leylek deyil gaz... Erkek leylek civcivleri bire bi yuvadan aşa atmış, ana leyleyi de sen namussusluk etmişsan deye döve döve öldümüş. Yuvayı da dermandağın etmiş.

EK A.54 Muradına Eren Balıkçı

Vaktiyle bir garı goca yaşayıp durarken bi çocukları olmuş. Bi çocuk oldundan buna iyi bakıp iyi büyütmüşler. Yaş ona varınca mektebe vermişle okumamış, sanata vermişle çalışmamış. Her gün serseri serseri dolaşırken bi gün babası yanına almış.

— Olum, demiş, ben sana en fazla üç beş gün taha bakarım ondan sonra seni eve almıycım, demiş.

Olu düşünüp duriyken aklına yapabileceyi bi şey gelmiş. Balıkcılık ağını, voltasını hazırlamış balı tutmağa başlamış. Böyle durup duruyken bi gün yine balık avına çıkmak aklına gelmiş. Denize sandalı dayanıp haylı denize açılmış bi balık tutmuş. "Bu bana yeter" diyip gelirken bi balık ta tutmuş. Kendi kendine "şunu yerim şunu satarım" diyip garıya gelmiş. Balığın birini satmış birini kendine ayırmış. Kendine ayırdığı balığı kesmiş. İçinden bir tas çıkmış, tası bi kenara koyup balı ayıklamasına başlamış. Velhasıl balı yıkamak icap etmiş. Yanında su kuycak bi kap bulamadığından balın garnınnan çıkan tasla su goma mecbur olmuş. Bi tas su alıp boşaltmış, boşanan su altun oluncak bi kere yerinden hoplamış. Bi taha boşaltmış yine altun olmuş… "Heh işte benim iş oldu" diyip bir havuzun başına gitmiş. Cebine beş altı tas su boşaltmış. Boşanan sula tabi altun olmuş. Bir yere gidip büyük bi saray, bi yere de hamam, bikaç taha şeyle yapdumuş. İş babasını davet etmiye gelmiş. Babası:

— Evinin önüne kadar altun döşedüse gelürün, demiş.

Ve yolu altun ile döşemiş. Babası gelmiş yapdunu utanmış. Buna bir gız bulup muratlarına erdümüş.

EK A.55 Sabrın Sonu

Padişah evleneli on iki sene olmuştu bi gızı olmamıştı. Garısına:

— Eyer on üçüncü çocuğumuz olan olursa vediğimiz emekler boşa gidecek gız olursa on iki olan gardeşini de öldürmeğe ahd itdim. Onun içün tabutlarını yarından itibaren hazırlatıcım.

Padişahın garısı ağlamağa başladı. Eyer doğacak olan çocuğu kız olursa on iki erkek yavrusu ölecekti. Annesinin ağlamasına dayanamıyan en küçük oğlu Memet, annesinin ağladığının sebebini ısrarla sordu. Annesi meseleyi anladıverdi, Memet bunu ağbiylerine anlatıverdi. Gaçmıya garar vedile. Annesi yavrularına gaçmadan şunu söyledi:

—Evin penceresine kırmızı bayrak asılırsa durmadan gaçın, beyaz bayrak asılırsa gorkmadan gelin.

On iki erkek gardaş, büyük bir meşe ağcının dibinde nöbetle evin penceresini gözetmek şartıyla günlerini geçiriyorlardı. Nöbet en küçük gardeşleri Memet de idi. Evin camına gırmızı bayrak asıldını gördü. Hepsi birden:

— Demek ki babamız bir gız için on iki erkek çocuklarını öldürecekti biz de hep beraber yemin edelim önümüze ne vakit bi gız çıkarsa öldürelim.

Yola goyuldula, gide gide bir eve rasladılar. Baktılar ki kimsecik yok “burası bizim için iyi bi yer burada barınuruz” dediler ve barımmağa başladılar. Biz yeni doğan kız kardeşlerine gelelim. Altı yaşına girmişti, bir gün çamaşır yıkanırken baktı ki ufak bir gömlek var.

— Anne bu gömlek kimin? dedi.

— Gızım anlatsam belki sen de üzülürsün ve bütün messeleyi anlatdı.

— Anne, dedi. Ben kardeşlerimi bulacağım.

— Nerde bulacaksın gızım? dedi. Onlar yuvasını kaybetmiş kuşla gibi gezmektedirle.

— Ne olursa olsun... Ben onları bulıcım…

Bi sabah evden kaçtı. Öliye yakın bi kulubiye rasladı. İçeri girince bi erkek gördü. Memet baktı ki bi gız...

— Yahu, dedi, biz gördümüz gızı öldürecektik.

Az müsade istedi kendünü tanıtdı. Memet, gız gardeşi olduğunu anlayıncak:

— Beki, dedi. Sen şimdi sandun içine saklan, aşam gardeşlerin gelincek ben messeleyi anlatırım o vakit seni affederle.

Aşam oluncak gardeşleri geldi messeleyi anlatdı, gız gardeşini çıkardı, uzun konuşmalardan sonra yaşama başladıla. Bir zaman sonra kulübelerinin önünde bir gül büyümüş on iki dene açmıştı. Gız gardeşleri bu gülleri kopardı o anda on iki gardeş de birer guğu oldula, uçup gitdile. Ev ortadan kayboldu. Gız, kendünü çalıluklar içinde ihtiyar bir gadunun yanında buldu. Derdini bu ihtiyara anlatdı.

— Ben, dedi, evin yanında bir gül bitdi, on iki tane aştı, onları kopardım, o anda on iki erkek gardeşim kuş olup gitdile bunların kurtulması için ne yapım?

— A kızım sen kendin büyütmedün şeyi ne deye koparırsın? Buna bir çare var? Amma yapamazsın…

— Rica ederim bunu söyle yaparım.

— On iki yıl konuşmıyıp birisine bir hareketde bulunmıyacaksın.

Bu zahmete katlanmak, kardeşlerini kurtarmak için işe başladı. Bir aca çıkıp orada vakit geçiriyordu. Bi gün bi padişah avlanıyordu. Gızı görüncek yere inmesini ve kendine varmasını söyledi. Gız, gonuşmuyor ve gülmüyordu.

— Neye konuş muyon? dedi.

Kız cevap vermiyordu. “Bana varusan varusun, varmasan” diyip tüfeği gıza çevirdi. Gız, “varırım” demedi ama başını salladı. Gızı alıp gitdi, düğün yaptı, bi çocukları oldu. Gayınnası gelininin hakkında oluna şikâyetde bulunuyor, diyordu ki:

— Senin karın seni sevmediği için seninle konuşmuyor çocu da öldüdü.

Halbuki çocu gayınnası öldüdü. Tabiy annesinin sözlerine inanan padişah, büyük bir azap içinde idi. Garısına birkaç şeyler sordu, cevap alamıyıncak çok kızdı. Büyük bir ateş yaktırıp garısını yaktıracaktı. Odunlar yığıldı, yalancı garısını üzerine bağladı, orada bu anda yakacaktı, gökte bir hışıltı baktı ki on iki kuş o istikametde geliyo... Yere konup birer genç adam oluverdile. Bu sırada da odunlar tutuşturulmuştur. Kardeşleri hemen ateşi söndürdüle… Gelin, gocasının yanında konuşmağa başladı. Konuşmama günü bitmiş, gardeşleri kurtulmuştur. Havadisleri birer birer anlatdı. Kocası, gaynanasını fena, hasim bir kadın oldunu anlayıncak fena bir şekilde ölüme makküm etdi ve büyük bir düvenden sona neşe içinde yaşama başladıla. Kardeşleri de kendilerine göre birer iş buldular. Anne ve babaları da düşmanların istilası altında kalarak kötü bir şekilde öldürüldüler.

EK A.56 Adsız

Eski zamanada yeni evlenmiş olan goca askerlik dolayısıyla yurd borcunu ödemiye gidiyor. Bu adam askerde iken dünyaya bi çocuk geliya. Kadun, kocası yanında olmadığından çocuğa isim koymuyor. Aradan yıllar geçtikten sora adam askerliini bitirip eve dönerken yolda büyük bir nehire rast geliyor. Nehir büyük olduğu için buradan nasıl geçim diye düşünüp dururken önüne bir Arap geliya. Arap diya ki:

— Ne düşünüyorsun?

— Efendim, nasıl geçin diye düşünüyorun.

Arap diya ki:

— Sizin evde Adsız bir şey var onu verirsen seni buradan geçiririn.

Zavallı adam, Adsız ne olabilir diye düşündü ve beş dakika sonra "peki veririm" diye söz verdi ve o zaman Arap bunu çaydan ötiye giçiriya. Adam evine geliya. Ayrılırken Arap diyo ki:

— Bir hafta sonra gelirim.

Adam eve geliye ailesinin yanında bir de çocuğu görünce:

— Bu da bizim mi? diyor.

Malum eskiden vesait olmadığından gadun çocuğum oldu diye mektup yazamamıştı ve adam da ilk defa çocu görüyor. İlk işi ismini soruya. Ailesi cevap veriye:

— Siz olmadığınız için çocun adını koyamadım.

O sırada kadının kocası olan adam, çocuğu gözlerinden öpüyor. Ve oturarak derin bir sessizlik alamaya başlıyor. Gocasının ağlamasına marak eden eşi Ayşe:

— Ne oldu? diye sorıya.

O da:

— Hiçbir şey yok, diyerek alamasını kesiyor.

Tabiy adam askerde beş yıl kadar durduğu için çocuk da henüz beş yaşını almış. Aradan hafta geçiya.

Ek A.56'nın devamı

— Babana söyle... Benim kısmetimi versin, diye kapıya gelene çocuğa söylüyor.

Çocuk yukarı çıkıp babasına söylüyor. O da "iki üç gün sonra gelsin de" diyor. Arap iki gün sonra yine geliyor, gapıyı çalarak sesleniye. Çocuk aşağıya [iniyor]. Arap diyor ki:

— Söyle babana benim kısmetimi versin.

Çocuk babasına söylüyor, babası ne yapsın? Büyük teessüm içinde çocuğa diyor ki:

— Alsın kısmedini gitsin.

Tabi çocuk ne olacanı bilmiye, aynı şeyi ona da söyliya. Arap, çocun ağzını kapatarak alıp gaçırıya. Bir zaman sonra annesi Aşşe Hanım sabırsızlıkla çocunu bekliya ve Ayşe'nin gocası, eşinin gönlünü alarak askerden gelirken bu adama söz verdini sölüyo. Oldu olacak gadın ne kadar üzülse fayda yok…

Gelelim Arap'la olana. Arap, çok zengin böyük bi apartımanı içerisinde gırk odası vardı. Bu odaların hepisinin anaktarlarını veriyor ve diyor ki:

— Bu odaların otuz dokuzuncu odaya kadarını açacaksın. Yalnız kırgıncı odayı açmıyacaksın. Senin vazifen: (Arap'ın bir de atı varmış) bu ata bakmak...

Deyip anaktarları teslim edip çekip gidiyor. Birkaç gün böyle geçdikten sonra çocuk kendi kendine düşünüyor. "Ben bu odaların hepsini açtım da kırkıncı odayı niçin açmadım" diye kendi kendine söylemiye ve o odayı da açıya. Bir de ne görüyo ki yapının üst tarafında bir levha... Ve odanın içinde iki kuyu... Kuyunun birisi altun birisi yaldız. Parmanı altun bulunan kuyunun içine daldırıyor ve elinde bir şeyin parladını görüya. Üstüne sürüya üstüne de az bir leke geliya farkında olmaya. Parmanı sürdüğü gıyıya o parmanı kesiye ve kapıyı kilitleyerek çıkıya. Öyle olıya, Arap geliya:

— Parman ne oldu? diye sorıya.

O da:

— Bi şey olmadı, cevabını veriya.

Ek A.56'nın devamı

Arap işi anlaya kırkıncı odayı açarak çocu alıp kuyuların ikisine de batırıp çıkarıya. Garanlık oldu için çocun elbiselerini birden fark edemiya ne oldunu ve kapıyı kilitleyerek çekilip gidiye. Arap'ın atı bu adamdan bıkmış iki dertli konuşarak kaçmayı göz önüne alıyola ve evde bulunan gave takımlarını ve biraz da müceharat alarak çekilip gidiyala diya ki:

— Sen kırk gün gırk gece hiç konuşmayacaksın, ne sorarlarsa sorsunlar "bilmem" cevabını vereceksin eyer konuşursan Arap bizi yakalar, seni de öldürür beni de öldürür, diyerek at kılından iki tane tüy vererek nerede sıkılırsa bu tüyleri birbirlerine çırp ben senin yardımına yetişirim.

Çocuk üstündeki yaldızlı elbiseyi çıkarıya, atın heybesine koyuyor ve ayrılıyola. Padişahın bahçıvanı olanın yanına yaklaşıya. Adam diya ki:

— Ben bu gece bir yere gidecen sen benim yerime bu gece burayı bekle olur mu?

Çocuk, "bilmem" tektrar ısrarlıya çocuk, yine "bilmem", diyor. O zaman adamı bırakıp gidiyo. Gecenin yarısıydı çocuk atın tüyleri çırpınak atı çarıyor. At yanına geliya o zaman konuşuyala. Olan, yaldızlı elbiseleri giyerek atın üstüne biniya. Gılıcı eline alarak bahçenin bir tarafını darmadan ediyor. Gecenin yarısında çocun üstünde elbise, padişahın binasının en alt katında yatmakta olan küçük gızın odasına bu akisler çarpıyo. Gız, birden uyanıya bir de ne görsün iri, yakışıklı bir delikanlı, hiç sesini çıkarmıya. Çocuk bahçede işini bitirdikten sonra üstündeki elbiseleri çıkarıp atcağıza veriya. Gız, bu manzarayı hep göriya. Sabah oldu. Bahçıvan gelip bahçenin halini perişan görünce çocu azarlıya. Çocuk, "bilmen bilmen" diye ısrar ediyor. Bahçıvan çocuğu tam dövece sırada gece bütün manzarayı görmüş olan padişah gızı, camı tıkırdıyarak "çocuğa bir şey yapma" diye barıya. "Onunla bana bi garpuz gönder" diye söyleye. Bahçıvan, bi karpuz bularak çocuğa varıya. Çocuk, karpuzu alarak gıza götürüya. Gız, buna bi kaç kelime söyleye çocun ağzından bi netice alamıyınca gönderiya. Aradan zaman geçiya padişahın bu küçük kızdan başka iki gızı ta varımış bunların hepsi evlenmesi lazım geliya. O diyarın bütün yedisinden yetmişine kadar hep ahali geçecek. Gızlar ellerinde birer elma balkonda bekliyorlar. Büyük gız, ortancı kız, zengin bi ailenin çocuna elmayı atıp onunla evleniyola, küçük ise başı Kelolan adamı alınca padişah çok üzüliya ve kızı çararak:

— Gızım sen bu adamdan vazgeç.

Gız, cevap veriyo:

Ek A.56'nın devamı

— Baba vazgeçmem gönül kimi severse güzel odur, diyerek cevabını veriya.

Babası da eskiden galma küflü bi saraya düğün yapmadan ikisini koyuya. Aradan zaman geçiya, kırk gün tamamlandı için olan konuşmaya başlıya ve oğlan da çatlıyıp öliya. Günün birinde harp ilan ediliya bu küflü saraya iki aile çok teessürle yaşamaktala çocuk diya ki:

— Harbe ben de gidicim.

Kılları sürtüya atı geliyo. Hiç kimsenin haberi olmadan şafak çökmeden harp meydanına gidiya. Üstündeki elbise bütün düşmanın gözlerini kamaştırıya. Düşmanı dermedan edip yere serdükten sonra küçük parmağından yaralanıya bu sırada padişan orduları geliya. Bi de görsünler ki düşmanlar yere serilmişle, hiç bi yaralı bile yok. Padişah, garşı sırtda bi genç göriya yadıma gidiya. Parmanın ganadını görü görmez cebinden mendilini çıkarıp gencin parmana sarıya ve oradan ayrılıya. Günün birinde padişahın gözleri kör olıya, bu hastalığa yalnız aslan sütü yaradını ileri sürüyola. Padişah, iki damadına bu iki damat süt aramıya gidecekler. Öbür küflü sarayda oturan yiğit bu iki damatdan önce ormana gidip yolda bi dişi aslanın ayana bi çivi batdını görünce ataş ediya. Kurşun aslanın ayağındaki çiviyi sıyırıp atıya. O zaman aslan, gencin yanına yaklaşarak:

— Dile benden ne dilersin? diyor.

— Genç, senin sütünden şu iki şişeyi doldurmanı isterim, diyo.

Şişele sütle dolduktan sonra aslan bırakıp gidiya ve genç bi acın altına oturarak gave pişiriyo ve bu sırada iki atlının geldini görünce atlılar yanına yaklaştıktan sonra "nereye gidiyorsunuz" filan derken yanına yaklaşıyor. Sona:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sorıya,

Atlı:

— Aslan südü bulmaya gidiyon, dedi.

— Ben de aslan südü var size veririm ama şu şartla ikinizin de istediğim bir yerine damga vuracım. O vakit südü veririm. Bu iki atlı biraz düşündükten sona razı oldula. Birinin sırtına birinin koluna damgayı vuruya ve südü veriya. Süt, padişan gözüne iyi geliya. Genç eve geliya ailesine diya ki:

Ek A.56'nın devamı

— Al şu mendili git babanın yanına geçmiş olsun de eyer üstüne tecavüz ederse mendili önüne at.

Gız babasının yanına gidiya geçmiş olsun babacım diyerek babasını arlıya. Babası:

— Benim senin gibi evladım yok çık, diya.

Üstüne yürüya. Gız elindeki mendili babasının önüne atarak kaçıp gidiya. Babası, mendili birden görünce gızının gocasını çarıya. Delikanlı garısıyla beraber padişaha geliya. Padişah, diya ki:

— Harp sahasında bu mendili ben sana verdim o kadara düşmanı benim hiç askerim ölmeden öldüdün. Benim senin gibi damadım varmış. Sen kendini ne vaktinde tanıtmadın?

Olan, başından geçenleri anlattı ve "babacım senin gözlerini de ben iyi ettim. Çağır öbür damatlarını şahit edim…" İki damat geldi, birinin sıtındaki birinin kolundaki damgaları gösterdi. Padişah, o zaman "atın bunları saraydan" diye emretti. Küçük gızı alan yiğide "bu köşk bu saltanat senindir, bu memleketi sen idare edeceksin" ve saltanatı ona teslim etti. Tekrar padişah, gız ile bu genci evlendirdi. Bunlar muradına erdi… Öbür kardeşleri de belalarını buldula…

EK A.57 Altın Kanat

Gıralın biri evlenmiş üç çocuğu olmuştu. Gıral, avcı bir adamdı, her zaman ava gider kuş tavşan vurur götürürdü. Yine bi gün ava gitmiş. Avlanırken çalılıkların dibinde altına benzer bi sey gördü. Atından indi hemen bunu gaptı, bir kuş ganadı idi. Kendi kendine düşündü "kim bilir bu guşun ganadı bu gadar iyi olunca gendü nasıldır?" Eve gelerek çocuklarına söyledi:

— Bu guşun kendünü hangisinin bulursa bu memleketin en güzel gızını ona alıvericim.

Çocuklarına birer at ve yiyecek hazırladıktan sonra yola goyuldula. Üç gardeş yolu takip ederek gitdile. En nihayet yol bir çeşmenin yanında üçe ayrılıyordu. Birinci yola en büyükleri, ortadaki yola ortancıları, üçüncü yola da en küçükleri goyuldu. Bunlar gide dursun biz en küçüklerine gelelim. Yol gittikçe daralıya, ne yapacağını şaşırmıştı. Ağaçların arasından bi hışıltının geldini gördü. Birine baksın ki koca bi dev, "şimdi beni parçalar", dedi. Heybeden bi ekmek çıkarıp önüne atdı. Dev yedi, bi ta bi ta atdı. Ekmeyi bitince dev kendini parçalar sanıyordu fakat böyle olmadı. Dev yanına yaklaşarak:

— Evlat dile benden ne dilersin?

— Yahu ben senden ne dileycim.

— Sen garışma... Yalnız bi şey dile… Çünkü bu zamana kadar buralara gelenle bizi öldürmek için geliyorlarıdı. Fakat sen bizi doyurdun.

— Ben senden bi şey dilerim. O da şu olacak: Şu altın kanadı olan kuşu bulacaksın.

Dev, olur deyip çocuğu sırtına aldı, bi köyün yanına gelince sırtından indidü:

— Bu köyün asının evine gireceksin, kuş kafesin içindedir çalar çalmaz buraya gelirsin. Sakın kafesi alma... Seni yakalarla... Tırsımlıdır, diyip kılından bi tutam gıl verdi ve bu gılların bi tanesini yakarsan, ben senin yanında bulunurum, dedi.

Olan, "peki" deyip yola koyuldu. Evin yanına gelinincek gafesin içinde kuşu gördü ne olursa olsun ben kafesi de alıcım dedi. Kafesi alırken bütün çanlar çalmaya başladı. Orada bu yakaladıla.

— Burada ne arıyorsun?

Derdini anlatmıya başladı.

Ek A.57'nin devamı

— Beki. Biz sana bunu veririz ama sen bize şu yanımızdaki memleketin gıralının atını çalıp getirirsen…

Ve buradan kuşu almadan ayrıldı. Bir gıl yaktı, dev yanına geldi. Deve meseleyi anlatınca:

— Dev, ben sana demedim mi? Gafesi alma diye... dedi.

Devin üstüne binip atı alacağı yere indi. Dev, yine:

— Sakın eğerini alma sehirlidir seni yakalarla, dedi.

Yine olan, evin damına girdi baktı at bağlı eyer yanında duruya eyere imreniverdi.

— Ne olursa olsun ben eyeri de alıcım, dedi.

Alırken burada da ziler çaldı ve yakalandı.

— Atı almak için şu gördün şehrin valisinin kızını çalıvermen lazım, dedile.

"Peki" dedi ve ayrılıp devin yanına gitdi. Dev, gızı çalmanın yollarını öğretdi. Devin nasihatlarını aynan yaparak gızı çaldı. Devin yanına gidincek:

— Ben bu gızı buraya vermeye gıyamıyon, dedi ne yapalım?

Dev dedi ki:

— Ben gız vaziyetine girerim. Sen beni oraya bırakırsın yanız babuçlarını atı alırsın...

Bu gızı da burda sala dursun, bunu aynen yaptıla. Atı aldı gızın yanına geldile. Dev de evden kaçınca oğlanın yanına geldi ve yine dev haline girdi. Böylece altun guşun bulunduğu eve gelip atı teslim etdi ve kuşu aldı yola goyuldu. Gele gele üç gardeşin ayrıldı havuzun başına gelince gardeşleri aklına geldi. "Bunla bu guşu aramakdadırla bunları bulmak lazım" deyip gardaşlarını aramağa başladı. Birini bir köyde çobanlık ederken diyerini de bir şehirde hamallık ederken buldu. Üç kardeş ve yanlarında en küçüklerinin sevgilisi olmak şartıyla yola düzüldüle. İki büyük kardeşler güzel gıza âşık oldula. Çalmak için biri:

— Ben susadım şurada bir şey var aşağıya birimiz inelim su doldurup içelim.

En küçük gardeşlerine dedile:

Ek A.57'nin devamı

— Senin eline ip bağlayıp guyuya salalım sen suyu dolduruve, dedile.

Guyun içine salınca ipi bırakıverdile. Gızı, kuşu alıp babasına gitdile, "işte kuşu bulduk." Guya atdıkları gardeşi guyda su olmadığı için boğulmamış. Dibinde ağlıyıp dururken aklına dev gelmiş. Hemen bi gıl yaktı. Dev, guyun başına geldi, bunu guydan çıkardı. Gardeşlerinin böyle yapdına çok üzüldü, sarayın yoluna goyuldu. Öbür gardaşları "guşu biz bulduk öbür kardeşimizi bilmiyoz" diyip küçük gardeşlerinin sevgilisi ile birisi memleketin en güzel gızı ile birisi evlenmek üzere düğünleri yapılıyordu. Küçük kardeşleri ağlıya ağlıya gözleri kızarmıştı. En küçük gardeşleri uzakta gözüküncek iki gardeş şaşırdı.

— Yahu biz bunu kuyuya atdık bu orada ölmüşdü, bu o deyildir başkasıdır, dedile.

Bir taha ona bakmadıla bile… Yaklaşınca bi baktıla ki hakikaten o ve o sıra sevgilisi hemen oradan fırlayıp boynuna sarıldı ve ağlamağa başladı. Padişah:

— Ne olıya, bu da ne?... dedi.

Oğlu, babasının yanına varınca:

— Bu kızı ben ağbeyine alıvericim çünkü kuşu onlar getirdile.

İkisinin de gözleri kızarmış. Küçük dardeşleri ağbiylerinin kendine en büyük vicdansızlığı yaptını babasına teker teker anlatınca abiylerini çağırtıp ilk önce bi sopadan [geçirdi] sonra yüzlerine tükürdü. Düvünden vazgeçildi ve evlatlıktan atdı. İkisi birlikte kapı kapı dilenirken küçük gardeşlerinin düvünü oluyordu. Kırk gün kırk gece düvünleri olduktan sonra muratlarına erdile.

EK A.58 Ayıdan Guyo

Bir köyde bi garı goca gayet fakir bi durumda yaşıyıp duruyollarıdı. Bunların geçinmeleri dadan odun kesip satmaktı. Üç çocundan başka kimseleri yoktu. Üç çocunun üçü de gız idi. Bunlar yine bi gün dağa odun yapmaya gitmişle idi. Odunlarını yapıp köye dönecekleri sıra bunları bi ayı yakalamış.

— Burada sizi parçalayıp yiyim mi? demiş.

Garı koca:

— Bizi parçalama sana ne istersen veririz, demişle.

Ayı, bi homurtu ile gızını istemiş adamcağız ilk önce vermek istememiş ama ne yapsın ölümü görünce mecbur olmuş.

— Ben sana yarın buraya gızımı getirir veririrm, demiş.

Köye varmış, aşam yemekten sonra gonuşma başlamışla. En büyük kızına:

— Sen de yarın oduna git, demiş.

— Gitmem. Beni ayıya vereceksin deyil mi? demiş.

Ortancı kızına sormuş:

— Gızım yarın bizimle oduna gider misin?

O da:

— Beni ayıya vereceksin deyil mi? Ben gitmem, demiş.

En küçük gızı:

— Baba, yarın ben seninle oduna giderim, demiş.

Garı, goca ve en küçük gızı olmak üzere yola düzülmüşle, gide gide ayıya raslamışla… Ayıyı görünce gız gorkmuş. Ayı bi çok yiyecek, yemiş vesaire getirmiş, gızı kendisine alıştırmış. Anası babası ayının ininin olduğu yere kadar gitmişle. Ayı, karısının babasına bi yumak ip vermiş ve demiş ki:

Ek A.58'in devamı

— Belki gızına bakma gelirsin, benim inim çok kötü yerde olurda bulamassın bu ipi sara sara git, sara sara gızına bakmağa gelirsin, demiş.

Ve ayrılmışla yuma sağa sağa eve gitmişle. Bir zaman sonra ayı, bi ev yaptırmış. Geniş tarlalarına öteberi diktirmiş. Aradan zanan geçmiş anne babanın gızına göresi gelmiş. Anne baba gızına misafirliğe gitmeleri icap ermiş bi gece galıp döneceklerini söylemişle sabahleyin ayrılacakları sıra gızı annesine bi horoz vermiş.

— Gızım bizim bu horozlardan çok... Ne yapalım? Galsın…

— Anne, bu senin bildiğin horozlardan deyil her ötüşte bir avuç altın yumutlar.

Horazı almışla yavaş yavaş zenginleşme başlamışla. Bi gün kirlenmiş hamama gitmek icap etmiş, horozu hamamın önüne geziniyodu oradan bi adam geçerken horoz ötdü bi hapaz altın yumutlayınca adam hemen çarşıdan bi benzerini buldu. Bunu koyup onu aldı gitdi. Hamamdan çıktıla eve geldile. Horoz ötüya altın yumutlamıya buna merak ediya ne oldunu anlamak için yine gızına gitdile. Bir gece galıp sabaleyin dönerken gızı bi gabak verdi. Eve gelip gaba kesip pişireceklerdi. Sofraya goyup üstüne baltayı vuruncak içinden bi Arap çıktı neleri kaybolduysa teker teker buluverdi. Gızlarını ayıya verdile ama durarken zengin oldula…

EK A.59 Böyük Av

Bir padişah ve garısı yaşayıp duruyorlarıdı. Padişan altı çocuğu olunca garısı ölmüş. Yalnız yaşıyamıyınca yanına bi eş taha alıya. Bu övey anna çocukları istemiya. Her gün çocukları aç bırakmak ve dövmekle terbiye ediya. Çocukla bunun bu aziyetine dayanamıyıp evden gaçmıya garar veriyola ve evden kaçıyola. Dağda bi kulübeye yerleşiyola. Babaları ile her zaman görüşüyola, annelerinin kötülünü babalarına anlatıp dert yanıyolla. Babaları her zaman annelerini dövüp barıya çağırıyordu. Bu çocukların ortan galkmasını isteyen ana, aradı çarelerden yalnız şunu buluyo, bu da şu idi: Altı tane gazak bulup, hocalara okutup, çocukların üzerine atıp, çocukları guş yapmaktı. Gazakları ördü. Okutup dağa gidip çocukların bulunduğu yere gelip gazakları çocukların üzerine fırlattı. Çocukların başına geldi yalnız birine deymedi. Deyenle birer kuş olup gitdile. O bir gardeş, gardeşlerinin guş olduna çok üzüldü. Kendisi de hayatından bıkmış kendini sağa sola vurmaya başladı. Uzaktan kulana bi ses geldi:

— Bunun kolayı var yalnız senin sabrınla olacak.

Bu sese gulak verdi, dinledi ve bu sözleri tutdu, bu işe başladı. İşin mütdeti bitince gardeşinin birini bi yerde buldu. Öbür gardeşlerini arayıp bulmak lazımdı. Gide gide bi içeyim. Su içme eyilince suyun içinden bir ses:

— Buradan bi damla su içen gurt olur.

Gız gardeşi:

— Aman ağbey içme gurt olursan beni parçalarsın bir daki yerden içesin, dedi. Dahaki

Ve gız gardeşinin sözünü tutdu yola goyuldula. Gide gide bi suya rasladıla:

— İşte buradan içicim, dedi.

Suya eyildi, içeceyi sırada yine bir ses:

— Benden su içen evliya olur… diye bi şey duydu.

Gız yine:

— Benim ganımı iç burdan su içme…

Yine sabretti, içmedi.

— Artık susuzluktan ölüyon, nerde önüme su gelirse içecen, dedi.

Ek A.59'un devamı

Gide gide bi suya ta rasladıla. Suya eyilince sudan bi ses:

— Benden kim içerse dev olur, diye bi ses geldi.

Eyilip içerken gız gardeşi:

— İçme gardeşim, sen dev olursan bana kim bakar?

Ağlıya, o sırada gardeşi bi yudum içti hemen bu anda dev oluverdi. Fakat gız gardeşinden ayrılmadı. Dev ile gız, bi ormanın içinde giderken avcıların sesi duyuldu. İkisi de bi köşeye çömeldile. Avcıla gızı alıp giderken devin de gelmesini söyledi. İkisi ve avcıla git gide gızı bir gonan yanına götürdüle, devin orda galmasını söyledile. Gız da gonakta padişan huzuruna getirildi. Padişah, gızın bu gadara güzel olmasına hayran oldu. Düğün yaptıla ve yaşamağa başladıla. Garısı, deve elinden geldiği gadar yardım etti. Kendisi de sulh ve süküt içinde yaşamaya başladı…

EK A.60 Serseri

Vaktile bi deli bi de serseri varmış. Bunla yolda bulduklarını yer içerler imiş. Bi gün yiyecek şey bulamıyorla. Dölü oğlan:

— Ana, bana ekmek ve, vermessen seni öldürürüm, demiş.

Sonunda ekmeyi alıp yemiş. Serseri ne kadara anasına babasına yalvardıysa ekmeyi alıp yiyememiş. Sokağa çıkmış birinin elinden ekmeyi alıp kaçarken polis yakalamış ve buna bi tokat atıp yanından atdırmış. Adı üzerinde serseri serseri dolaşırken bi yere çıraklığa giriya, benim ne olcak diyip adını söyleyiveriya "Ye İç", diye. Öle olmuş ustası namaza giderken çırana:

— Olum Ye İç, dükkâna iyi bak, diya.

Namaza gidiya. Çıra da usta bana ye iç dedi diyip dükkânda ne varısa yiya. Ustası namazdan gelince:

— Aferin Ye İç! Ne satdınsa paralarını ver bakalım, diya.

Çırak:

— Usta ben bi şey satmadım.

— Satmadın da burdaki şeyle ne oldu?

— Sen bana ye iç dedin ben de yedim.

— Ben sana burdaki şeyleri ye iç demedim. Adın söyledim, diyip sen bana yaramassın diyip atduruya.

Serseri, ben şimdi ne yapıcım diye dolaşıp duruken bi terzinin yanına çırak giriya. Çırak, ilk önce adı soruluya "Kes Biç" diye. Burda çalışırken ustası bi gün bi yere gidiya.

— Olum Kes Biç bi yere gitme, diyip dükkândan ayrılıya.

Ustası gider gitmez kesip biçmeye başlıya ustası gelince serkende gumaş göremiyince:

— Oğlum Kes Biç... Aferin! Epeyce gumaş satmışsın.

— Ben gumaş satmadım kestim biçtim, şuraya doldurdum.

— Daha yapıcın bir şey var mı idi? diyip gıçına iki tekme vurup govuya.

Ek A.60'ın devamı

Bu serseri dolaşırken iyice kafayı çekiyorla, bunu bi dereye yuvarlayıp öldürüyorla. Oranın ahalisini bıktıran ve çocukların çok defa bunun korkusundan dışarı çıkaramıyanla böyle bi serseriden kurtulmuştu. Bu da serserilinin cezasını buldu. Deli de tımarhane köşelerinde aç susuz bakımsız kalarak hayata gözlerini kapadı.

EK A.61 Bir Serseri

Vaktiyle bi garı goca yaşayıp dururken bunların bi olu oluya. Bi zaman sonra babası öliya. Ana oğul ne edicüz diye düşünürken olan, aklını kaybediya, ele avuca sınmıya. Bi gün yanına bi arkadaş geliya. Bununla iki akıl gaçgunu geçinmiye başlıya. Her gün ekmek evden su gölden diyip dolaşıp duruyola. Anası oluna:

— Seni çıraklığa verim, diya.

Ve bi yere veriya durmıya, iki yere veriya durmıya. Anası bi gün:

— Ulan seni eve guymam dükkâna gitmessen, diya.

— Ana ben ne bu dükâna giderim ne de çalışırım, diya. İstersen eve alma, diyip gidiya.

Aşam yemekte:

— Ana be… Ben nasıl olsa çalışmıycım fakat babamın sanatını yapıcım.

Anası:

— Buban sanatını yapamassın.

— Ben ahdettim yapıcım.

— Baban sanatı zorlu hursuzluk idi.

— Beki, ben bunu yaparım, diyip evden ayrılınca gece gündüz gidiya.

Bi eve rasladı eyer bu eve raslamasaydı açlıktan gebercekti. Gapının önüne geliya, gapıyı çalıya. Evde genç bi gızdan başka kimse yoktu. Gapıyı açmak istemiya fakat gapının gırılacağını anlayınca "ne istiyorsunuz?" diye camdan bakıya. Oğlan, cama bakıya, gızı görünce aklına bi şey gelmiya, gızın güzelline hayran oluya. En sonunda "ekmek istiyon" diyip gızdan ekmek istiya. Gız ekmek almıya gidince:

— Ne olursa olsun ben bu gızı alurun, diya.

Gız, ekmeyi götürüp gapıyı açıp veriya ve kapıyı örterken:

— Dur örtme ta istiycim şey va, diya. Şu ekmeyi yiyim hele diyip ekmeyi yiye, gıza dönüya, sen bana varacaksın! diyip belinden gamasını çıkarıya.

Ek A.61'in devamı

Gızın göynü yok ama ne yapsın evleniyola. Aradan bi kaç gün geçiya. Gız, gaçıya olan zaten deli. Garusuz galınca "evden bende ayrılim" diyip ayrılıya. Gide gide akşam oluya, hava gararıya, kendinden başka kimse yok. İlerde bi sarartu görüya bunu bi kerüz (geriz) sanıp dibinde yatmak için oraya yaklaşıya ve dibine yaklaşıya ve dibine yatıya. Az dorulup dorulum derken eline yumuşak bi yer deyiye, buraya girip yatıya. Bunun bu gördü yer bi araba ve arabada yeni doğurmuş bi gadun varmış. İşte deli olan geceyi bu garının goynunda yatıya. Yatan içine büzülmüş yata dursun yeni doğan çocuk alıya tabiy. Garının gocası uyumamış kibrit de yok, ateş yok, böyle karanlıkta çocuna bakmak istemiş. Eliynen ararken bakmış kocalamen bir çocuk.

— Ulan Memet, anan gocalemet bi çocuk doğurmuş. On gün sonra sabana yapuşu, diyip konuşurken vakit geçmiş ortalık ışıma başlamış.

Bakmış goca bi adam, büzülmüş yatıya. Adam, eline bi odun almış. Adamın bi yeri incilimiş. "İh" deyip yatan içine oturmuş, gafasına da bi soba yiyince "uf" diyip hoplamış. Elini ayanı balamışla eşek sudan gelinciye kadar dövmüle ve salıverdile. Gide gide evine gelmiş:

— Ana, ben nereye vardımsa eşek sudan gelinciye kadar sopa yedim. Babam nasıl hursuzluk yapardı?

— Zorlu hırsuzluk yapardı, sen bunu da bırak yapamassın.

— Yapamaz mıyım? Şart olsun yaparım.

Evden ayrılmış. Gide gide bi padişan evine raslamış. "Şuriy soyum" diyip camdan girmiş, bir tavuk kesip bişirip yemiş ve altınları çalarken yakalanmış. Padişan huzuruna götürülmüş. Padişah, idam emrini vermiş. İki gün sonra sallandırılmış.

EK A.62 Kedinin Sıçannarınan Helallaşması

Kedi seslenmiş:

— Miyoh… demiş. Ey sıçanna gayrı ben öleceyin sizin çok canınızı yaktım helallaşalım buyrun şu evni bacasındaki furuna.

Sıçanna orda toplanmışla işlerinde bi topal sıçan varımış:

— Yahu, demiş, bunda bi iş vadu gelin gitmeylim.

Dinememişle. Herkes gidince topal sıçan da gitmiş. Kedi, furunda cümle sıçannarın toplanması bitdükten sona vamış furunun azına:

— Eeeeeey, melunna! Şu demiş çufalın azı durayken gıçından delen kim idi, hanginiz idi? Söyleyin...

EK A.63 Sıçannarın Gurultayı

Sıçanna bi gurultay gurmuşla. Biri ireyis olmuş demiş ki:

— Hey, aslanna! Bizim şu gomşunun tekir kedisinden şikâyet çoaldı buna bi çare.

Kimi şöle kimi böle demiş derken bi arada geme sıçannadan biri:

— Ben çaresini buldum. Tekir kedinin boynuna bi zil dakacayuz, zil boynundayken hepimiz duyaruz ve helbette gurtulmanın yolu bulunu.

Topal sıçan o vahta gada hiç lafa garışmamışımış.

— Müsaade edin, demiş. Zil dakmak hoş münasip emme bu yiyitliyi kim yapacak acaba?

EK A.64 Aslanınan Kedi

Aslan bi gün av arar dada gezeyken birdenbire garşusuna bi kedi çıkmış. Kedi, aslanı görünce "tıssssss" deye bi gabarmış şöle... Aslan, bakmış bakmış hayret etmiş. Demiş ki:

— Bire sen epey gabadayı bi şeymişsin bana dayılanacak kimse çıkmamışdı şindiye gada lakin bu gabadayılığınan neye böle yumuruk gadar galdın?

Kedi demiş:

— Ah benim şahım! Benim yerimde sen osan ben osam nolacakmış.

— Nolacak olu mu?

— İnsan derle bi mahluk vadu. Sen onun eline düşsen cüce galmayı bırak guyrun bile galmaz.

EK A.65 Kedinin Sıçan Dutması

Aslan yeryüzünde ne cis hayvan varısa davet etmiş. Böyük bi dirnek gurmuş. Ortaya gelip yüsek sesinen demiş ki:

— Hey alar! Herkes gısaca hünerini söyleycek ona göre ben size vazife vereceyin.

Hayvanna sırasıynan marifetlerini sölemişle. Sıra kediye gelmiş. Kedi bi başlamış anatmaya.

— Ben öle bi hüner gutusuyun ki bendeki hünerin ucu yok buca yok. Hele bi sıçan dutarın görenne hayran galu. Şöle yere yatarın böle sürürün. Pençelerimi şöle açа, azımı böle bilarin…

Derken aslan gızmış, demiş:

— Sen bi sıçan dutmayı buğa da övünüsen ya biz ne yapalım.

EK A.66 Bizden De Gorkan Varımış

Davşan padişahı dayfasını toplamış demiş ki:

— Burda bize yaşamak geçti şundan gork bundan gork ne bu hayat mı bu?...

— Ne yapalım padişahım gaçmakdan başka silamız yok ki.

— Bi an biz burdan çekip gidelim düşmansuz bi yere.

Düşmüşle yolun türabına. Gitmişle gitmişle yol bu çayıra uramış. Sürü davşanı gören bazı mahlukla suya atlamaya başlamışla. Böyük dağşan:

— Durun, demiş. Gördünüz mü bizden de gorkan varımış? Hadi dönün geri.

EK A.67 Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış

Gaplumbayınan davşan yarışa çıkmışla. Davşan iki sıçrayışta yolun yaısını bulmuş geri dömmüş. Bakmış ki gaplumba bilmen nerede:

— O bana nası osa yetişemez ben şu çolunun dibinde azcuk uyuyun da sona yuluma devam ederin.

Uyumuş, galakalmış. Gaplumbağa ağır ağır bitümüş davşanı bekleya. Davşan uyanmış bakmış gaplimba depeye çıkmış menzili bulmuş. Davşan marurlanmasına çok nadim olmuş emme iş işden geçmiş.

EK A.68 Akıllı Gız

Eski zamanda bi padişan düşmanı olan başka bi padişaha harbe çıkmak istemiş fakat bu padişah asgeri yirmiye çıkıya ötekinin ise gırk taneyi buluyamuş. Padişah, bu az asgerle düşmanını nasıl yenceni düşünürken gızı gelip.

— Baba ne düşünüyorsun? demiş.

Padişah:

— Gızım düşmanın asgeri gırk tane bizimki onun yarısı gadara... Harpde biz ne yapacaz? Onu düşünüyorum demiş.

Gız:

— Buba o golay.

— Ne yaparsın gızım.

Gızı:

— Sen bana bi tane vezir gızı, ikimizin altına birer tane at, birer de gılış verüsün. Ben onların hepsini keserin demiş.

Babası gızının bütün dediklerini yapmış. İki gız, atlara binerek o padişan sarayına vamışla. Padişan gızı, vezirin gızına:

— Sen aşada arada atlara bi gamçı vurdu. Ben de yokada atla kişnedü zaman bakmak için çıkan bütün askerleri öldürürün, dimiş.

Vezirin gızı aşada atlara vurdukca atları kişnemeye başlamış. Padişah, asherlere "aşada bi şey mi va?" deye iki tanesini yollamış. Çıkan asgerleri padişahın gızı merdivanın altından çıkıp öldümüş. Padişah, "gidenle gelmedi halan aşada at kişniya" bida asger yollamış. Padişan gızı geleni öldümüş. En sonunda bi padişanan bi asger gelmiş. Padişah, onu da yollayıp ardından gendüsü gitmiş. Gız bunları da öldümüş. Sona ikisi de atlara binip gitmiş. Padişah bunlara çok büyük mükâfat vermiş. Sona gızın öldüdü padişah ölmemiş imiş yaralı olarak yatmış biraz sona iyi olmuş fakat bunları ne çeşit düşmanlık yapacanı düşünmüş. Gızdan saklı olarak padişan sarayının garşusunda bi saray yapdumuş. Padişahtan gızını istemiş. Padişah, bunu zengin görünce gızını vümüş. Adam bu gızı alıp kendü esgi sarayına götümüş. Gızı yakmak için çuvala goyup hurunu çatmış, çırayı hazırlamış, bi türlü kiprit bulamamış.

Ek A.68'in devamı

Diyer bi köyden kiprit götüme gider. Biri gızı çuvaldan çıkarı da gaçar diye tavana çuvalın ağzından bağlayıp asmış, kendü de kiprite gitmiş. Gız, sarayın içinde:

— Can gurtaran yok mu? diye bağırma başlamış.

Aşadan iki yolcu geçiyomuş bunun feryadını eşitip saraya çıkmışla, gızı asgıdan gurtarıp götümüşle. Köylerinde zengin birisine satmışla. Öteki adam saraya gelmiş ki gız yok aramaya başlamış. İki sene aramış sona bi garıya sormuş. Garı, buna bu gızı tarif edivemiş. "Nasıl öldürürüz" diye garıya sormuş. Garı:

— Golay, dimiş. Evin yanına varuruz evlerinin gapısından çıkılmaz bunun için topa binip pencereden girmelü.

Adam, "beki" diyip evinin yanına varınca topa binmiş pencereden içeri girmiş. Gızı orda yakalamış, yanındaki çocunu öldümüş. Gıza "topa bin" diyip gidelim. Gız "önce sen bin arkadan ben binerin" demiş. Adam topa binerken belinden gılıcı çıkarıp vurup öldümüş, gendüsü de gurtulmuş.

EK A.69 Ögsüz Gız

Bi garı goca gık beş sene yaşadıktan sona adamın garısı ölüya ve ölen garıdan bi gız çocu varımış. Sona adamcaz evlenmek istiya evleniya. Gadun, adamı çok seviyomuş o müsbette adam da garıyı seviyomuş. Garı, bu ösüz gızı çekemeye, sevmiya. Adama diya ki:

— Adam sen bu gızı ne idersen id gözüm görmesin. Bu, evde durursa hem sende durman hem eyer bunu atarsan sennen ölene gadara ikimiz galuruz, diya.

Adam garısının gırıldını hiç istemiyamuş. Bunun üzerine adam, gızı alıp bu sekiz yaşında olan yavrucaz bubasının buyruğu üzerine dada oynayıp babasının buyru üzerine geliya. Bi zaman sona bakıya ki kimse yok. Camlar örüzger vurdukça inildemeleri gızcazın gulana geldükçe gorkuya.

— Buba diye bağırıya ve ah benim bi tek bubam beni bıraktın da nerelere gitdin didükce bi insan işitmiş olsa alamamanın imkânı yok.

Bu hınzır adam halbukiyse gaçıp köyüne dönüya. Ösüz, bi zaman sona garşudan bi ışık Allah tarafından gözüne çarpıya. Öğsüz:

— Heh işte evimizin ışını gördüm, diyerek ışığa doğru gidiya.

Giderken önünden bi tavşan galkıya çok golkarak gitmekte olan öğsüz yavru, birden kendini yere atıya. Öteden bi ses gulana gelince kendüne geliya ve oyanıya. Bu seste bi gartal sesi imiş. Gız zannediya bubası çarıya yine ederafına bakıya hiç kimse yok… Sona ayağa galkınca aynı ışık yine gözüne rastlıya. Işık yanına yönelerek gidiya. Varıya bi deymen ateş yanıya, kimse yok. Ösüz kız evi sanarak muslun içine yatıya arada sırada muslun deliğinden hataşa doru bakıya. Evvelce kimse olmıyan ateşin başında bi sürü insan şeklinde bi şeyle görüya onna da ecüncü ve şeytanlarımış. Diyolla ki:

— Bu deymenin daşını bi adam galdımış olsa muhakkak çok altun [var].

Ve bu öksüz muslukta yatarken bu lafı işidiya. Ecünle bi zaman ordan gaybolunca bu sekiz yaşında olan yavrucaz, daşı nasıl dutduysa alt üst ediya. Demek Allah ösüze daşı galdumasına yardım ediya. Galkınca altından gızının getiremiyeceği gadara altun çıkıya. Zabahleyin oluya gızcaz bakıya ki bura evi deyil garşuda bi köy görüya. Bu gızın köyünde de gavak varmış köyün üstünde hemen o gözüne çarpıya. “Heh işte benim köyüm bura” diyerek altunları alıp köye doru gidiya. Köye varınca evlerini buluya, gapıyı çalıya. Yezit öğey anası gapının önünde gızı görünce:

Ek A.69'un devamı

— Ay hınzır gahrolası yine gelmiş diye adama senin yaptun işten zaten hayır çıkmaz, diya. O lanet yine gelmiş gapının önüne ne gapıyı açarın ne yüzünü görerin eyer gapıyı sen açarsan ben de sende durman diye gocasını zorluya.

Bu garıdan olan diyer [çocuk] sekiz yaşında olan çocuğu bunlardan habarsız olarak gapıyı açmış bulunuya lakin ösüz yavru dönmüş merdivana doru güç çıkıya. Bu öğey garı, gızın elinde altunları görüya:

— O zaman gel gızım gel gel üşümüşsün diyerek gızı elinden tutup eve guya.

Babası dersen altunları oda görüya o da yine sobanın yanına otumasını söylüya başlıyola garı goca sevilmiyen gızı sevmeye fakat bu hınzırla bu nankörle esasında gızı sevmiya altunları seviya. Bu suretle gızı gandurup elinden altunları alıyola ve bu fenalık yaptıkları gızın yüzünden şehane yaşıyıp gidiyola. Demek ki ösüz ne gadara insanla tarafından sevilmese de Allah tarafından onun nasibi verilmiş oluya.

EK A.70 Keçi Gız

Vaktin zamanında gayet fakir, çocukları çok seven bi gız varımış. Bu gızın bi zaman gısmeti çıkmış ve gendüsü gibi fakir birisiyinen evlenmiş. Günler ayları geçmiş gızın çocuğu olmamış bu hale canı çok sıkılan gız:

— Ah olsa da bi keçi gızım olsa, demiş.

Zaman geçmiş nihayet dünyaya keçi şeklinde bir kızı gelmiş. Gel zaman git zaman büyümüş. Bunların bulunduğu mahalledeki gızla bi yere toplanıp ip eyürelerimiş. Bi gün bi gece gız anasına:

— Ben de mahalledeki gızlarınan ip eyirmiye gidicen, demiş.

Anası da gızının boynuzuna eyinilecek biraz yün takıverip mahalleli gızların yanına gatıvemiş. Bunna yola çıkmışla ve güllük gülüstanlık bi yere vararak yünlerini eyirmeye başlamışla. Keçi Gız da arkadaşlarına:

— Siz benim yünlerimi eyürüverüseniz size bi sürü meyva götürürün, demiş.

Ve onları razı ederek buynuzuna bi önük bağlamışla yakınlarında bulunan Beyolu'nun baçesine meyva almak için gitmiş ve orada başıvancıyı görerek:

— Başıvancı başıvancı başın aşa ayakların yukarı, diye bağırdı.

Başıvancı hemen ayakları yukarı tepesi üstü dikilmiş. Keçi Gız dala çıkıp meyvaları toplayıp giderken de bahçivancıyı düzeltip arkadaşlarının yanına varmış. Meyvaları arkadaşları ile yemişle. Öteki gızla da Keçi Gız'ın yünlerini eyirivererek aşam evlerine dönmüşle. Bu hal bu şekilde epey devam etmiş. Bi gün Beyolu, bacada [bahçede] gezerken bakmış ki bahçenin meyvaları tükenmiş. Bu meyvaların niye böyle tükendünü bahçıvana sormuş bahçıvan da:

— Beyim ben size söyliyecektim gorkuyodum, diyerek olup bitenleri anadıvemiş.

Bunun üzerine ertesi gün meyvaların en iyi olan bi ağacın arkasına saklanmış ve biraz sona Geçi Gız gelip:

— Bahçıvancı başıvancı başın aşa ayakların yukarı gelsin, diyi bağırmış.

Yine başıvancı depestü dikilmiş ve Geçi Gız da dala çıkacağı sırada Beyolu, Geçi Gız'ı boynuzundan yakalamış:

Ek A.70'in devamı

— İşte en nihayet elime geçtin seni goyvemen, demiş.

Bunun üzerine Geçi Gız, yalvarıp yakarıp elinden gurtulmuş. Aradan bigaç gün geçince Beyolu, anasını gızın anasına gızı için düğünlüğe yollamış ve Allah'ın emriynen Peygamberin gavliynen gızı oluna alıvemiş. Aradan bi iki ay geçince mahallelerinde bi yerde düğün varmış. Beyolu'nun anası düğün içün sini açıyomuş. Geçi Gız:

— Ana, ben de size yardım ediverin, demiş.

Beyolu'nun anası da:

— Sen [ne] bilüsün git şurdan, diye okloyu boynuzuna vurmuş.

Neyse sini açılıp siniyi goltunun altına alıp Beyolu'nun anası, gelinini yanına almaya tenezzül etmeden düğüne gitmiş. O düğüne gider gitmez gız, silkinip geçi elbisesini çıkarıp en iyi urbalarını giyip düğüne gitmiş. Beyolu'nun anası bu gızı görünce yanında yer göstererek yanına otutdumuş ve hâl hatır sorduktan sona nerelü oldunu sual etmiş. O da:

— Oklovo köylüyün, demiş.

Düğünün bitmesine az gala gız, anasından evvel dışarı çıkıp kendü evine gelmiş. Beyolu'nun anası, düğünden dönünce yana yıkıla düğünde gördüğü güzel gızı oluna anadıverün, "benim de neden böyle gelinim yok" diye hayıflanmış. Aradan bi mütdet taha geçince mahallede bi düğün taha olmuş. Bu düğüne de sini yapıluken Keçi Gız, yine "yardım ediverin" diye söylemiş. Bu sefer de "sen bi şey bilmessin git şurdan" diye bislacı vurmuş. Neyse yine siniyi tamamlayıp düğüne gitmiş gayınnası düğüne gider gitmez Geçi Gız silkinip en güzel elbiselerini eynine giyip düğüne gitmiş. Yine bu gızın gendi gelini oldunu bilmiyen gelinin gaynanası bu gıza yer gösterip yanına oturtdumuş. Yine lafı döndürüp dolaştırıp gızın nereli oldunu sormuş. O da:

— Bislaç mahallesindenim, demiş.

Yine gız erkenden eve gelmiş. Beyolu, "artık yeter anama da böyle görün" diye gızın urbalarını oraya atıp yakmış. Beyolu'nun anası düğünlerde gördüğü gelini olduğunu anayınca çok sevinmiş.

EK A.71 Münakaşa

Bi padişahın evlenme çağına gelmiş ve memleketinde kendüne münasip bi gız çok aramış fakat bulamamış. Padişahın olu, bi gece mahallenin birinden geçerken alçak bi gülübeden sızan bi ışık görmüş ve ışığa doğru yürüyerek ışığın geldüğü odaya doğru şöyle bi bakmış ki ayın on dördü gibi güzel bi gız gergef işliye. Ertesi günü Beyoğlu, bi cadu garı bulup bu gızın evine yollamış ve gıza söyliyeceyi sözleri de cadu garıya öğretmiş. Cadu garı gızın evine vamış ve sokakta galduğunu bu gece evlerinde yatmak istedünü söylemiş ve cadu garı, gızın yalunuz olduğu bi zamanda ona:

— Gızım gergef işliyen diya çok yoruluyon zengin bi beyin olu va sen onna gonuş, o seni zengin eder, deyince gız anasını da çağırıp cadu garıyı döğe döğe gapı dışarı atmışla.

Cadu garı, bey oluna anlatınca Beyoğlu, işte namuslu bi gız diyip bu gıza düğür yollayıp gızınan evlenmiş. Aradan epey zaman geçince Beyolu, mal almak için memleketlerinin bi şehrine gitmiş ve oranın en lüks oteline yerleşmiş. Orada bi mecliste laf gonuşulurken söz dönüp dolaşıp ailelerin namusluluğuna gelmiş. Otel sabı, Beyolu'na:

— Ben senin garının namussuz olduğuna dair size bi ipucu götürüsem hayatının sonuna gadar bana köle olur musun? Getiremessen ben de sana köle olurum, demiş.

Beyoğlu razı olmuş. Bunun üzerine otel zabı, Beyolu'nun memleketine yollanmış ve oraya varınca bu cadu garıyı bulub öğretmiş. Cadu garı, sırtına goca bi sanduk alarak Beyoğlu'nun evine vamış ve sanduğunu goycak bi yer bulamadunu yarın zabaleyin sanduğunu gelip alacağını söyliyerek sanduğunu gıza teslim edip gider. Aşam olunca sandun içine saklanmış olan otel zabı, sanduktan çıkıp gızın odasına girmiş. Hava ıcak olduğundan açılmış olan gızın garnındaki en büyük bi delil teşkil edecek olan beni görmüş. Gızın saçından beş altı tel kesmiş, saç guruşma maşasını da alıp usulca memleketine dönmüş ve oradaki Beyolu'nu ikmal ederek onu kendine köle yapmış. Beyoğlu, garısına "yola çıkarken bi sene içerisinde gelmessen muhakkak benim ölmüş oldumu annan" demiş imiş. Bey olunun garısı bakıya ki bi sene oldu ve Beyoğlu gelmedi. Hemen erkek elbisesi giyip yanına da gayet iriyarı guvvetli birisini tutup yola çıkıya. Vara vara Beyolu'nun köle oldu otele varıya. Orda üstü başı perişan vaziyette olan gocasını tanıya fakat Beyolu garısını tanıyamıya. Gız gitdükce otelciynen ahbablığı ilerlediyola. Bi gün gız, otelciye:

— Sennen bu gece bi arada içelim, diya.

Ek A.71'in devamı

Otelci de gabul ediya. Gız o hızmatcısına diya:

— Benim bardama su go, onun bardana ırakı go, diye.

Gız, su; otelci, ırakı içiya. Otelci, iyice gafayı tutuya. Gız, söz arasında gocası olan otelcinin kölesini nasıl olup da köle etdünü soruya. Otelci her şeyi olduğu gibi anadıya. Gız, daha evvelce hızmaççısına köleyi konuştukları adamın garşısına çağırmış olduğundan köle her şeyi dinliya ve [kandırıldığını] ağnıya. Otelci ırakıyı içe içe o hale geliya ki ne olduğunu bilemiya, baygın yörüyamıya bile. Gız, otelcinin sırtını açtırıp sırtına bubasından aldığını ihtüra eder mühürü gızdırıp gızdırıp basıya. Ve aşa indirüken de "kömürlüğe düşmüşün hep iki yanlarım sırtım acıya" diya. Bu otelci o memleketin gıralı gibi bişeyinen oranın en büyük beyi bile onnan başa çıkamamışımış. Gız, hemen oranın en böyük beyine giderek otelcinin gendü babasının kölesi olduğunu ve bunu babasının güçücük yaştan beri beslediğünü ve kölesinin gayboldunu sırtına kendü mühürünü bastığını ve otelciyi alıp memleketine götüreceyini söyliya ve gızın hızmatcısı zorunan otelciyi sırtlıya ve beyin sarayına götürüya. Otelcinin sırtına bakıyolla ki hep mühür damgası dolu bi de:

— Beki bu ganunen sizin köleniz malları da sizindir, diye.

Gız, otelcinin bütün mallarını satıyo. Otelcinin de boynuna bi zencir dakan gızın hızmatcısı yörüde yörüde yola çıkıyola. Bi an geliya ki otelci, yörüyamıya gayet iri olan hizmetçi "yörü" diye sürükliye sürükliye götürürken otelci yolda öliya. Gız, gocası ile evlerine geliyola, imam filan çağırıp nikâh yapduruyola ve hayatlarının sonuna gadar mesut olarak yaşıyola.

EK A.72 Arzu

Vaktiyle fakir bi ailenin gayet güsel bi gızı varımış. Bu gız bi gün hamama gitmiş. Bu gız hamamda yıkanıp dururken hamama zengin bi garu da yıkanmıya gelmiş. Hamama gelen bu gaduna böyük bi izzet ikram ile hamamın en iyi yerine soyunması için göstermişle. Neyse yaşca daha genç olan bu gadun hamamda yıkanmıya başlamış. Zengin olan gaduna yapılan ikramı gören fakir gız, eve gelince anasına bubasına:

— Bana da iyi elbise bulun. Landununan beni de hamama yollan, diye her gün yaş ider durarmış.

Bu gızın her gün sesini işiten mahallelerindeki zengin bi gadun gızın anasına "her gün süren yası nedü?" diye sormuş o da vaziyeti anladıvemiş. Hayru seven olan zengin gadun:

— Ben ona benim elbiselerimi ve landunumu viriyim. O da hamama gidiyasın. Onun gönlü de hoş olsun, diyerek elbiseleriynen landununu ve bunun bohçasını da virerek hamama bu gızı yollamış.

Tesadüf o gün hamama gidince gördüğü hanım da gelmiş. Bunların her ikisini de hamamcı ve hamamın en iyi mevkilerinden soyunmaları için açıvimiş ve buna hamamda ahbaplığı ilerlemekle yıkanıp arabalarına binerek bayağı zengin olan hanım, öteki fakir olan hanımı evine davet etmiş. Ona garşuluk bi muhabelede bulunmak için fakir hanım "yok bizim eve gidelim" dimiş. O bize öteki bize döken fakir olan gızın evinin yolunu tutmuşla. Fakir gızın yanında annesi de varımış "işte iddin ideceni" diye gızına ökelene ökelene o da yolu dutmuş. Bi sat iki sat yol gitmişle. Zengin:

— Sizin eviniz daha uzak mı?

Dedikçe "yakınnaşduk şimdi geldük" gibi sözlerinen oyalamıya çalışmışla. Halbuki evi onna bilmeden çoktan geçtile. Bilmeden bi yere doğru gidip duruyollarımış. Beş sat, on iki sat derken uzakta bi saray. Sarayın gapıları ardına gadar açık, gapı da asgerle bekliya. Böyle bi yere gelmişle. Fakir gız, "herhalde burası imaret gibi bi yer burada bizi misafir ederle" diye arabalarınan o gapıdan içeri girmişle. O saray da o memleketin padişahının sarayımış. Padişahın garısı, hasta olduğundan muayene ettirmek için bir memlekete götmüş ve "o gün içinde geliyon" diye haber yollamışımış ve askerleri de gapıda onun için bekliyorlarımış. Landunla gapıdan içeri girince asgerle:

— Haremlik tarafını mı, selamlık tarafını ister misiniz? diye sormuşla.

Ek A.72'nin devamı

Fakir gız da:

— Haremlik tarafını, dimiş.

Hizmetçilerle bunları haremliklık tarafına götümüşle. Fakir gız, evde sanki ev gendünümüş gibi hizmetçilere "gave yap şu yap bu yap" emirleriyle bulunmıya başlamış. Hızmetçıla bu işe şaşıp galıyola fakat gızın her dedüğünü de yapmışla. Hamamdan yeni geldik biricük asıl zengin olan hanım, fakir gıza, "beyin yanına vamadın git bi kere gonuş" dedükce o da "o bi şey demez", diya cevap vemiş.

Hızmatçılardan biri doru padişahın yanına giderek vaziyeti anlatınca:

— Sen hiç bi şey, dime. Size istedü gibi emretsin yalnız sen onu benim yanıma çağır bu kere, dimiş.

Hızmatçı, gızı çağırmış ve padişahın huzuruna çıkan gız, her şeyi olduğu gibi anadıvemiş. Gız, içeri girmeden biraz evel de padişaha "garınız dutulduğu hastalıktan kurtulamıyarak öldü" diye bi haber gelmiş imiş. Gız, bütün meseliyi anladıverince:

— Hadi git şimdi ben bekârım Allah'ın izniyle Peygamberin gavliynen seni aldım. Gayri sen bu evin hanımısın istedünü yap, demiş.

Öte yanda gorkusundan titiriyen gızın anası, neticeyi korku içinde beklerken bu sevinçli haberi duyunca ne yapacağını şaşırmış. Padişah bu gızınan evlenerek gızın istedünü yapmış ve rahat bi hayat sürmüşle.

EK A.73 Garanlık Buba

Vaktiyle bi ailenin Anşa adında bi gızı varımış. Bu gız, gelinlik çağına gelince gızın halası oluna alıvermek istemiş ve bu suretle gıza nişan takarken gerdanlık ve buna benzer daha bi çok hediyeler vermiş. Gel zaman git zaman Anşa'nın halası, oluna başka bi yerden Anşa'nın ailevi vaziyetine göre daha zengin bi yerden bi gız bulduğundan Anşa'ya vedüğü gıymetli hediyeleri ve nişan yüzünü geri almış. Bu vaziyetden çok üzülen Anşa'nın babası, zabah namazı gızını yanına alarak:

— Bu sabah ilk deha garşuna canlı olarak ne çıkarsa gızımı ona verecen, diyip, Bismillahirrahmanirrahim, deyip camiye doğru yola çıkmış.

Yolda garşusuna ak saçlı ak sakallı bir ihtiyar çıkmış Anşa'nın babası ihtiyara dedi:

— Allah'ın emri Peygamberin gavliynen gızımı sana verecen, demiş.

İhtiyar da "bekâla" deyip Anşa'yı yanına alıp bi gulübe olan evine getirmiş. Anşa gulübede yalnız başına çok galdı. İhtiyar gündüzleri gulübede durmaz ancak gulübeye gece gelü zaba garşu gidermiş. Bi gece Anşa uyuduktan sona gulübeye gelen ihtiyar bi kiprit yakıp gızın yüzüne bakmış ve gızın güzelliği garşusunda hayran galmış. Zabah olmadan yine usulca galkıp gulübeden ayrılmış. Bi gün garanlukta gelip garanlukta gulübeden ayrılan bu adamlan Anşa, pencerenin öğünde oturup gonuşurlarken Anşa:

— Gulübemizin hep her tarafı gapalı hiç bi yer görünmiyor, deye.

Garannuk Buba, dediği bu ihtiyara dert yanmış. İhtiyar da:

— Sen canını sığma Allah elbette seni eylendürecek bi şey verü, demiş.

Yine bi gün Anşa, gulübenin camında oturup etrafı seyrederken birçok amelenin garşusundaki boş araziyi gazan oralara dıvar ören bu adamlara bakarak göynünü eylendirmeye başlamış. Gece gece gulübesine gelen Garanluk Bubu'ya:

— Boğun canım hiç sıkılmadı. Bu zengin, garşısındaki boş araziye bi saray yapduruya emme saray da gayet büyük olacak galiba. Boğun onlara baktım hiç canım sıkılmadı, demiş.

O saray gırk gün deyince tamam olmuş Anşa da o sarayın inşasını seyredip hoş günler geçirmiş. Anşa, bi gün gulübeside oturup dururken gulağına bi takım hoş sesle gelmiş acaba bu ses nerden geliya diye dışarı bakmış bi de görmüş ki yeni yapılan o sarayda düğün olduğundan ahali eyleniyoz diye halay depiyola. Aşam Garanluk Buba gelince gündüz gördüğü şeyleri anlattı. Garanluk Buba da cevap olarak:

Ek A.73'ün devamı

— Bu düğün gırk gün sürecek yarın düğüne sen de git, demiş.

Evden ayrılarak Anşa'nın yarın düğüne gitmesi için gıymetlü bi garı elbisesi götürüp vimiş. Anşa da bu elbiseleri giyip zabah olunca doğru düğün olan saraya gitmiş. Tam buraya gireceyi sırada sarayın gapısının önünden geçmekte olan Anşa'nın halasının oğlu, Anşa'yı güzel elbiselerin içinde görünce onun güzelline dayanamıyarak Anşa'yı gaçumak için saldumuş. Gız, "ben evlüyün bana dokunma" diye feryat etmeye başlamış. Etraftan bunun haykırmasını eşitenle gızı, olanın elinden gurtarmışlar ve Anşa'ya gocasının kim oldunu sorduklarında Garanuk Buba diye cevap vermiş. Oradakile hayret içinde bilmedüklerinden evinin nerde oldunu sormuşla. Anşa da evini gösterivemiş. O günden sona da Garanluk Buba, bi taha eve gelmez olmuş. O memleketin ileri gelenleri "acaba bunun gocası kimi ki" diye merak etmişle, "sen gocanı görsen tanıyamassın mı? diye sormuşla. O da:

— Tanıyamam. Yalnız sol elinin cüce parmanda sinil vardı o sinirin dertlilinden tanırım, demiş.

O ileri gelenne padişahtan izin alarak Anşa'yı bi odaya goymuşla ve odaya güççük bi delük delerek bütün ahalinin cüce parmanı bu delikten içeri sokması için dellal bağırtdumuşla. Delikten içeri ne kadara insan parmağını soktuysa da bu "benim gocam dememiş". Bu memleketin ileri gelen adamları demişle ki:

— Memleketimize gelip dölükten içeri barmanı sokmıyan yalınız padişahımız galdı, demişle.

Ve padişaha da delükten parmağını sokması için yalvarmışla. Padişah da parmanı sokunca Anşa, "hah işte bu" deye bağırmış ve padişahın elini bi türlü belki yine gaybolu deye bırağmamış, gocasını görmüş. Padişah, geceleri daime tepdil gıyafet iderek halk arasında dolaşu aleyhinde lehinde gonuşulan lafları diğnermiş. Tesadüf Anşe bubasiynen camiye doğru giderken tepdil kıyafet halinde olan padişaha raslamışlarımış bekâr olan padişah Anşa'ynan evlenerek o yapılan sarayda garşuluklu uzun bi ömür sürmüşle.

EK A.74 Akılsız Olan

Bi garı varımış. Bu garının da bi olanı varımış. Çok fukarayımış. Sona bunlar zengünleşmek için anası bi tovu yumurtaya yaturmak istemiş.

— Olum, demiş, bu tavuğu guluçgaya yatusak beş tane civci çıkaru... Bu civcivileri satarız. Parasıynan garnımızı doyururuz, demiş.

Bi gün garı çarşıya gitmek istemiş.

— Olum, demiş, sakın a bu tovu yumurtaların üstünden galduma, yumurtala sovursa civci çıkmaz.

Garı, çarşıya gitmiş. Olan, tavun başına vamış, gafesi açınca tavuk parlamış gitmiş.

— Nideyin şimdi eyvak, demiş. Anam ba tenbih etdiydi tavuk da şimdi gaçtı.

Havluda tavuk uçmuş, olan tavu tutamamış. Sona tavuğu yaralamış öldümüş.

— Ayvah! Tavuğu öldüdüm. Anam bana ne tenbih etdiydi, nediyin? Kendim yumırtaların üstüne yatayın.

Yatmış sona bakmış yumurtala öylece gırılmış. Yımırtaların gırıldına da canı sıkılmış. Gakmış öfgesinden ölü tavu yimek için gızartmış. Yimek için tapleya goduğu zaman dışarı çıkınca tavuğu kedi gapmış. Kedi gaçmış, olan uçmuş… Duvar atlamış, duvarı geçmiş, kediyi kurtaramamış. En sona yer, taş olmuş kedinin bacanı gırmış eve gelmiş. Sona anası da çarşudan gelmiş. Yatudu guluçgaya bakmış ki yok yumurtalar da yok.

— A benim akılsız olanım, ne yaptın bunu? dediyse de gene kötü laf söylemiş.

Bi gün yine anasının dokudu bezleri satmaya gitmiş. Anası da bezleri götürürken olanı tenkit etmiş:

— Akılsız olanım, sakın a bu bezleri fazla gonuşan adama veme sona seni aldatula.

Olan bezleri götümüş yolda şehirlinin biri müşteri çıkmış:

— A bez satılık mı? demiş.

— Satılık deyil sen fazla konuşuyon, demiş.

İleriye varmış biri da:

Ek A.74'ün devamı

— A bezle satılık mı? İşte bakalım, demiş.

— Satılık deyil… Sen fazla gonuşuyon satılık bez yok…

Biraz da ileriye varınca bi ihtiyar sormuş:

— A... Satılığa işte bezleri...

— Canım serseri herif, çekil oradan ben senin gibi fazla gonuşana bez vemen.

Bi mütdet gitdikten sona bi çıkmaz soka vamış, garşuda bi heykel görmüş. "Bezle satılık" deye bağırmış. Ağzından çıkan kendi sesi evlerden aksetmiş heykele selam verip "bezleri sana verecen" demiş ve bezleri heykele bırakıp gitmiş. Şimdi eve vamış. Anası:

— Hani olum bezleri satdın mı? demiş.

— Satdım ama dedin gibi çok söylemiyen adama vidim.

— Hani olum para?

— Parayı zabah verecek, demiş anasına.

Zanetmiş akılsız olan, yumurtaları gırdığı gibi bezi de parasız vidi. Mahallede bütün gomşuları bu deli olanı serseri diye taciz ederlermiş. Zabahı gün olan, parayı almaya gitmiş. Vamış heykelin yanına selam vimiş:

— Paraya geldim, demiş.

Heykel sölememiş:

— Ne işitmiyon mu? Para istiyon…

Gine ses yok...

— Yau serseri herif ben sana boşuna mı vedim çıka parayı çıka... demiş yine ses yok.

— Yahu sana diyan ha...

Ek A.74'ün devamı

Dise de bi haber alamamış, yerden taş alıp basmış heykele daşı... "Gafanı barı gırın da o vakit akıllan", diye taşları heykele atmış. Heykelin de bi yeri gırılmış "işte şimdi öldüdüm ya seni…" diyerek daşın girdi deliğe bakmış delikte gırmızı bi şeyle görmüş. Çekmiş eline almış bi zencir altun… Ordan heykele selam çakmış, "gusurumu afet" demiş. Eve gelmiş anasına altunları vimiş anası da hayran olmuş.

— Akılsız olum bu ne?

— Canım ana, bezlerin parası hani.

— Be olum bezle bu gadara altun dutdu mu?

— Canım be serseri garı, dutsun dutmasın zor gapıdan girince şer bacaban gaçar... Daşı vurunca altunu diziniynen vidi üzümü yi de parasını sorma…

Anası bu olunun getüdüğü altunları bütün goşularına anatmış. Gomşula da bu akulsuzdan böyle iş yapcanı ummazlarımış... Hayran olmuşla inanmamışla... Fakir garı, altunları göstermiş bu altunla bunlara ölene gadara yitdüğü gibi çocuklarına da yitmiş. Beklenilmiyen akılsız olan, çok varlığa zahap olmuş bundan da mahalle gadunları hıssa gapmış bi insan akılsız olsa da yine onda çok iyilik olaca anlaşılmış.

EK A.75 Yalan

Vaktiyle bi hükümdar ülkesinde dolandıruluculuk yalancılık o gadar alıp yürüya ki bu gidişinen hiç kimsenin kimseye ihtimadi galmıya. Devrin ileri gelenleri bu gidişi düzeltmek için şöyle bi hal çaresi buluyolla. Hükümdar altundan oldukça ağır bi top yaptırıp buyrukları vasıtası ile "bize en iyi yalanı kim söyliyebilirse ona bu altun topu verecez" diya ilan etdürüya. Tabii burada gurnazlıınan devrüş kötülüne vazediya:

— Bazan her türlü tehlikeli yalanları söyliyen şahısla gizlice ortadan galdurulacak.

Bunu ağnamıyan halkın hepsi altun topu elde etmek için hükümet gapısına müracatta bulunuyolla. Bu müracat edenlerin söyledükleri yalanı vaziyeti bazan her türlü tehlikeli yalanla olmadundan hükümet bunlara bi şey yapamıya. Bu altun topu gözüne dikmiş olan o devrin en gurnaz birisi hükümdara müracat ederek:

— Hükümdarım bana gırk gün izin, gırk asger ve gırk araba vin. Şehrinizin en büyük meydanında bi tarafına gendünün bi tarafına da benim için iki tane yer yaptu. Gırkıncı gün bütün ahaliyi meydana topla ve meydanda beni beklen size istedünüzden mükemmel yalan atamassam beni idam edin, diya.

Hükümdarla mest olup bu adama istedüğü her şeyi veriya. Devrin o gurnaz adamı, gırk asger, gırk arabaynan memleketin birinde bubasından baş olan gayet böyük bi köprü arabaya yüklenip gırkıncı gün o gararlaşturulan meydana geliya. Goca gulu meydanın ortasına goyup ağır ağır yerine çıkıp büyük bi gururunan otuduktan sona:

— Ey ahali... Şimdi ben fakirin vaktin zamanında benim soyumda zamanımızın bi çok hükümdarları gibi çok zengin idi. Olur olmaz para, mala, mülke servet demiyollarıdı. Ne yazık ki şimdiki hükümdarlarımızın didesinin bubası bu öfgeye benim soyumu şu gördünü gübü dolusu altun ödünç vimesiyle etrafına topladı. Asgerlerin yardımıynan zabdedilmiş idi. Şimdi hünkâr oldu halde ödünç alduğu bu altunları geri vimemiş böylece bizim de fakir düşmemize sebep oldu. Arkadaşla şimdi sizin huzurunuzda hükümdarımızdan galma olan bu güp dolusu altunu istiyen, diye barıya.

Sinirli olan hükümdar otudu yerden galkarak "yalan" diye barıya. Bunun üzerine gurnaz adam, hiç sükûnetini bozmadan:

— Hükümdarım yalanınıza vadetdünüz altun topu doruysa güp dolusu altunu vi… diya.

Bu suretle gurnaz adam, altun toplu almaya muvafak oluya.

EK A.76 Açtırma Gutuyu

Dul bi gadunun olu asgere gidiyomuş. Olanın anası, oluna:

— Bi göynek dikiyin emme bunun yakası gamu gasafeti olmayan birisine alduruyun da olum göyneyini gamsuz gasafetsiz giysin, demiş.

Acaba gamsuz gasafetsiz kim olabilü diya düşünüp danışırken:

— Hele yarın bunu padişahın garısına öçdürün, diya, onun gamı gasafeti yoktu, diya. Neden disseniz zengündü ne isterse iki olmadan ayana gelü, diyerek padişah evine gitmiş.

O sırada öyle olduğundan padişah daireden evine gelmiş. Eline bi sopa alarak garısına gırk sopa vurup bırakıp gitmiş. Bunu gören olanın anası:

— Bunun gamı gasafeti benimkinden çok her öğlen gırk soba yiya, demiş ve sormuş.

O da:

— Bi gün padişahınan denize bakan bi adada padişahınan bi odada beyaz tahın içinde siyah üzüm yiyoduk. Bu üzüm hoşuna gitdi de "beyaz taban içinde siyah üzüm yimesi ne gadara iyi oluya" dedim idi. Denizde de bi Arap yıkanıyomuş. Padişah, bunu benim Akdeniz'de yıkanan Arap'a âşık oldumu san iderek o günden sona bana her öğlen bana gırk soba vuruya, demiş.

Bunun üzerine ihtiyar gadun:

— Padişah bi da seni döverken padişahım, sen Mısır padişanın hikâyesini biliyon mu? de, dimiş.

Ertesi gün padişah, birinci sobayı vurunca padişahın garısı:

— Padişam, Mısır padişahının hikâyesini bilmiyon mu? demiş.

Padişah da ikinci sobayı vurmadan Mısır'a, Mısır padişahının yanına gitmiş. Garısının ne için soba yedünü ve en son Mısır padişahının hikâyesini bilmiyon mu? diyip Mısır'a geldünü Mısır padişahına anadıvemiş. Mısır padişahı, bu gadının ne gada namuslu oldunu hemen ağnıyarak padişah:

Ek A.76'nın devamı

— Ben sana benim hikâyemi ağnadıverin de ders al, diyerek ağnatmıya başlamış. Benim garım her gece benim goynumdan galkar ben uyurken… Sovukca goynuma girerken duyardım ve her soruşumda helaya gaktım gibi cevaplarını alırdım. Bi gece ben bundan şüphelenerek uyumadım yalınız garıma uyur gibi göründüm. Garım beni uyudu sanarak galktı giyindi, aşağıya indi. En iyi atlardan birine binerek yola çıktı. Ben de bi ata binerek peşine tekıldım. O gitdi, ben gittim. Nihayet bi dağa gelince "açıl susam açıl", dedi dağ açıldı. Oradan geçdi. Dağ gapanmadan garımın ardından hemen ben de geçtim. Meydanda büyük bi saray va, saraydan yukarı çıktı, gapıda Arap bekliyomuş. Garıma "seni çok bekledim niye bu gadara geç galdın?" O da "aman sende gocam olaca uyudamadım ki" diye cevap verdi. Nihayet yukarı çıktıla yata yatdıla. Onna yataktayıkan Arap'ın sarayının eşyaları ile birlikte bütün filmini pilanını aldım. Yatdukları odaya geldim baktım ki ikisi de uyuya. Usulca garımı uyarmadan Arap'ın başını kestim heybeye koyup ata bindim. Garımdan evvel gelip yatağa yatdım. Çok geçmeden garım da geldi ve yanıma yatdı. Ertesi gün garım "benim gırk gün yasım va" diyip bi odaya gapaklandı. Gırk gün odadan dışarı çıkmadı. Ben de gırk gün zarfında Arap'ın evinin bi eşini yaptudum, odaları aynı ziynet eşyasıynan süsledim ve Arab'ın başını da çarşafın ortasına goduğum gibi masanın üstüne godum. Gırk gün sona garının yası bitdi, dışarı çıktı. Ben de garıma senin yasta bulunduğun zamanda bi ev yaptudum gözün gönlün açulu gel biraz gez diye yaptudum saraya götüdüm. Sarayın her tarafını gezindi, renkten renge giriyodu. Nihayet Arap'ın başının oldu çarda geldik. Garım Arap'ın başını görünce bi "hıh" çekti, Arap'a hemen sarıldı. Allahutaala her ikisini de taş etdi. İnanmassan gel de onların ikisini sana göstereyim, dimiş.

Bunun üzerine Mısır padişahı diğer padişaha bi gutu okutdurup vimiş ve:

— Bu gutuyu memlekete gidince garınnan pencereye otur[up] açın. Gutunun gapanı da yollarda açmayınız, o zaman açın demiş ve diyer padişah da memleketine gelip garısıynan beraber pencerenin önüne oturup gutuyu açmışla. O anda padişahın garısı, bi guş olup uça uça Mısır padişahının yanına gitmiş ve onunla evlenmişle.

EK A.77 Balıkcı Torbası Deyil Sultan Başı

Dul bi gadunun çok ufak bi olu varımış. Gadunun olu, aradan uzun bi mütdet geçdükten sona yakuşuklu bi delüganlu olmuş. Delüganlu, can sıkıntusundan evin orasını burasını garuştururken büyük bi torba görmüş. Anası gelince bu torbanın kimden galdunu sormuş. Anası da:

— Olum, senin buban balıkcıydı. Her gün balık tutar bu torbaya dolduru satardı. Böylece bizi geçindürüdü. Buban ölünce bu torbayı senin buldun yere bi işe yaramadundan itiverdim, demiş.

Olan:

— Bubamın sanatını ben de işlerim, demiş.

Ve o günden sona her gün balık tutup satmaya başlamış. Balı her gün mahalle aralarında satarken onun geçtü mahallelerden oturan padişan gızı, olana âşık olmuş. Oğlanın gapılarının önünden her geçişinde bütün balını satun alırmış. Bi gün gız dayanımayarak âşık oldunu olana açmış ve evlenmek istedünü de söylemiş. Olan:

— Ben bi balıkcıyım, sizin bennen evlenmeniz doru deyil. Bu gadar asil zengin gençleri varken benimle evlenmeniz herkesi güldürü. Seni zaten padişah da bana vimez bu fikirden vazgeç, demiş.

Gız, fikrinden caymıyarak olanın gızı bubasından istemiyi razı etmiş fakat olan şu şartı da ortaya gomuş:

— Evlendikten sona “seni ben adam itdim, sokaklarda balık satıcım diye uğraşıp duruyodun” dimiyeceksin ve bunları hiç başıma gakmıyacaksın, demiş.

Gız da buna razı olmuş. Gırk gün süren şatafatlı düğünden sona gızınan evlenmişle güyo girdi gece gızın başının tellerini çözüverüken gızın başını incitmiş. Bunun üzerine gelin:

— Bu balıkcı torbası deyil yavaş yap, demiş.

Bu lafın üzerine olan, dopdoru aya galkıp odanın bi köşesinde otumuş. Canını sıkdunu anıyan gız “bir da söylemem” diye ne gada yalvardıysa para etmemiş, olanı söyledememiş. Günler aylar geçmiş olan, ağzını açıp kimseyine bi kelime gonuşmamış. Bütün doktorla buna çare bulamıyarak:

Ek A.77'nin devamı

— Calaydu bu gonuşmaz buna çare yoktu, demişle.

Padişah, bu calay damadını yanında fazla dutmıyacak bi akrabası olan başga memlekette zengin bi beyin yanına yollamış. Oğlanın gidişine çok canı sıkılan padişahın gızı, oğlanın aşkıynan sararıp solmuş ve hastalanarak yata düşmüş. Gızının gitdikce guvvetten gutretten düştünü ağnıyan padişah:

— Kim gızımı iyi ederse ona en büyük iyilik edecen, diya.

Gızını muayeniye gelen toktorların hiç birisi derdine deva bulamamış. Padişahın gızı, gendünü en son muayeneye gelen doktorun birisine öğredip "siz gızınızı padişahın damadının gitdüğü yerin adresini virerek oraya tepdil gitmesi için müsade etmesini" padişaha söylemiş.

Padişah, doktoruna çok miktarda altun vererek oraya yollamış. Gız, elbisesini deyiştirmiş bi deligannu şeklinde girmiş o memlekete calayı çok insan söledecez diye fakat hiç birisi de ne güldürmüş ne de söyledebilmişle. Bunu duyan deliganlı şeklindeki gız:

— Ben bunu söyledürün söyledemessen beni yarın idam edin, demiş.

Oranın beyi:

— Olum senin gibi ne gadara yiğit geldi. Bunna söylemedile hatta dün gece iki vezirgan da bunu söyletmek için çok uğraştıla. Onna da senin gibi "söyledemessek idam olmaya razıyız" demişlerdi. Söyledemiyince bütün eşyalarını bırakıp sabaya yakın gaçmışla. Gel sen de bu fikirlerden vazgeç bunu söyledemessin. Bu genç yaşında sana yazuk olu, dediyse de fayda etmiyerek gız, o gece olanın odasına girip hüviyetini söylemiş.

Yana yakıla yalvarmışşa da söyletmiye muhavık olamamış. Zabahleyin dar acı gurulmuş bütün millet meydana toplanmış. Gız, idam edilüken calay da acır da söyler diye onu da meydana getirmişler. Calay, uzun bir palto giymiş dar acı direkleri yanında dolaşıp duruyomuş. Gızın boynuna ipi geçirecekleri sırada calay, "bu balıkcı torbası deyil sultan başı", diyerek gızı paltosunun altına alıveriya. Bunun üzerine gız, asılmaktan gurtularak millette sevincinden "calay gonuştu" diyerek yerlerinden fırladıla. Gızla olan gırk gün gırk gece süren bi düğünden sona yeniden evleniyala.

EK A.78 Hocanın Eşe

Nasreddin Hoca, bi gün garısıynan iddiaya girişiyola. Bunun da sebebi bi eşekleri varımış "eşe sen bakacan ben bakacam" diye oluyomuş. Sona Nasreddin Hoca, garısına diya ki:

— Garı bu iş böyle sökmiyecek bu iddianın yüzünden ya ben seni ya sen beni öldürecez gel biz bunu şöyle yapalım: Kim çok gonuşusa ve kim evvel gonuşusa ve kim evvel gonuşmıya başlarsa o eşeye bakacak, diya.

Sona bi gün garı çarşıya gidiya hoca da evde galıya. O sırada eve bi toplayıcı geliya:

— Hoca bana gısmetimi ve de gidim, diya.

Hocadan ses yok.

— Yahu Hoca sen Allah'nu bilüsün beni boş yollama, gel şurda un ekmekten, bölükten, bürcükten bi nasip vi de beni def it, diyosa da yine ses yok.

Bu dilenci ağnıya ki "hoca ne alsam söylemeyecek" diyerek unları çuvallara dolduruya ve merkebine yüklederek gidiya. Hoca yine söylemiya garı da çarşudan geliya. "Şu adam acıkmıştu şuna bi hamur büşürüverin" diye un almaya varınca un yok. Hocaya varıya:

— Yahu adam bölmede un yok nerede bu un?... Ganın senin de acıktı benim de acıktı, diya.

Hoca:

—Oh buldum, erdim... Bölmede un, ekmek galmasa galmasın eşe sen bakacan ya isterse hepsini alsın. Eşe bakmak bundan sona senin, gulana iyi guy bi da benimle idiaya gitme, diya.

— Yahu adam eşe bakmayı bırak garın aç guyruk mekere, diya. Senin bi sözün vadu hani bizde un, ekmek olmayınca ona döndük. Un ne olduysa söyle.

— Yahu garı unu toplayıcı aldı gitti... Ben ne edeyin, gözün kör mü? Eşe bakmayı üstüne alsaydın da bu iş böyle olmasaydı, diya.

Bunun üstüne garı seyirdip toplayıcıyı yolda tutuya. Uğrala, diya neticede:

— Ben sana varacan.

— Alurun, diya.

Beraber gidiyola eve varıyola.

Ek A.78'in devamı

— Gız, beraber geldüğ emme ben senin adını sormadım. Senin adın ne?

— Benim adım Sıçdım... diyor...

Neyise biraz sona yatmadan eve misafir geliya. Onlar da bi onbaşı bi zabitmiş. Neticede hoş beşden sona uykuya yatıyorla uyumuyo garı, galkıya. Adamın, hocanın evinden çalmış olduğu unu çuvaldan alıp hamur garıya. Misafir onbaşı ve zabitlerin çizmelerinin içini hamurunan içini ağzına gadara dolduruya, eve gidiya, kiprit ve lambanın üstünü hamurlaya gaçıp gidiya. Adam uyanıya ki garı yok…

— Gız Sıçtım, gız Sıçtım ha.

İyice bakıya, barıya, garı yok. Bunun üstüne bu ses ne acaba diyi zabit ile onbaşı dışarı çıkarken de zabit çizmeyi giymek istiya. Ayanı yokardan çizmeye sokunca hamur içine gire goyuya. Adam da habire "Sıçdım Sıçdım", diye. Zabit:

— Ay kereneci, s.çacak dölük mü bulamadın geldim de benim çizmelerimi mi buldun? diye başlıyola misafir adamı dövmeye.

Adam:

— Aman efendim, Sıçtım'ı buluverin. Ben onu arayan sen de benden arayon.

— Ulan domuz, çizmelere s.çtın da da laf mı söylüyon?

— Yok yok a efendi ben çizmeye s.çmadım, benim karımın ismi Sıçtım.

— E... E… Ulan kafir senin garı s.çtı ha.

— Yahu anamıyonuz mu benim garının adı Sıçtım.

—Hani nerde garın?

— Garı yok yahu… Gaçtı da işte ben onu arayon, diye başlıya ağlama.

Sona garı da gaçmış, doru hocanın yanına gelmiş.

— Hoca, hamur, un, ekmek çalındıysa ben de onun ağzına burnuna çizmesine, lambasına, kipridine

Ek A.78'in devamı

— Nasıl etdin be garı?..

— Sen onu nasıl vidin isen ben de onu böylece yapmayınan aldım. Ben bu gadara bunun için uğraştım şimdi eşe bakmam. Senin unun gitdüğüynen galdı, yine sen bakacan eşe... diya. Hoca:

— Ula garı git… Ya bu eşe bakacan ya bu evden gidecen iki yoldan birisi…

— Ne yana gidiyon? Söyle… Şimdi deflecen?

— Vallahi ben bakarın öyle olusa adam... diya.

Bunun üstüne garı eşeyin yüzüne bakıya, geliya. Yarınki gün yine öyle... Hoca zannediya garı eşe bakıya. Garı eşe bakarken tabi eşek bi gün ölüya. Garıya hoca:

— Gız... Bu eşe sen öldüdün kafir diye dövmeye başlıya.

Hoca da döve döve garıyı öldürüya. Hoca başlıya:

— Garı öldü bizim iş neye döndü, diye.

Giderken bi gün gendünü guyya bağrı atıyın, diya. Giderken bi garıya raslıya:

— Garı, sen nereye gidiyon? diya.

Garı da:

— Valla ben de bilmiyon nereye gitdimi, diya. Gendüme bi goca arıyon.

Hah işte benim iş oldu, gendümü öldümedense bu garıyı alması iyi, diye garıynan evlenmeden evvel bi eşek alıya ve garıya diya ki:

— Garı, ben seni alacan emme eşe bakacan mı, bakmıyacan mı? Ben bu iş için bi garı öldüdüm bakmasan senin de gidecen yer orasıdu, diyi söyliya.

Garı, bu teklife razı oluya. Neticede garı evleniya ve eşeğe iyice bakıya… Hoca:

— Oh muradıma erdim... Eşe bakan va... Bana bakmasa da olu, diya.

Ve hoca bi eşen yüzünden gatil olup gidiya.

EK A.79 Yusyuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek

Bi garıynan bi goca bi olan çocukları ile bi de gız çocukları varımış. Olan çocuk, asgere gitmiş anası da ölmüş. Bubası yalnız galmış, mecbur oluya evlenmeye evlenmiş. Sonunda evvelki garısından olan gızı sevmemiş. Onu evde görürse başka mahluk gördüm zannedermiş. Gocasına demiş:

— Bu çocu ne yaparsan yap da giderken götü de orda bırak eyer bırakmassan inan ki ben de sende durmıyacan, diye söylemiş.

Adam da garısının sözünden hiç çıkmıyamuş. Bi gün dağa giderken götümüş ve gızına:

— Sen burda çamların gıcıkları ila oynaya dur ben şoradan odun edecen, demiş.

Ve o tarafa doru babası uzaklaşmış, gitmiş, bi çamın üstüne gabak asmış. Oradan baba olacak geçmiş (...) gızcağız gaban takırdısına rüzgâr (...) (...)sıtasıyle eşitdikçe bubasını odun ediya zannedermiş. Halbukiyse yezit bubası gızcağızdan gaçdu. Şimdi adam eve gelmiş.

— Gız garı, didüklerini yaptım da bi diyeceyin va mı?

— Hah işte şimdi güvendüdün, diye sevinmiş.

Gız, dada bakmış ki bubası yok, gabak tak tuk ediya, bağırmış:

— Buba... Buba... Ses yok…

Bunun üzerine öteden bi ayu gelmiş, gızı inine götümüş ve gızı aile edinmiş. Bu garıdan ayunun Yusyuvarlak adında bi olanı olmuş. Bi zaman sona Tostoparlak adında bi olu olmuş sona bi de Gıllı Börek adında bi olu olmuş. Bu zamanda adamın evvelki garısından olan ve gızın gardeşi asgerden gelmiş. Gız gardeşini sormuş, “bilmiyoz” diye cevap vemişle. Olan, bubasını bıçan altuna yatumuş, anasını dövmüş ve gızının nerde oldunu söyletdümüş. Şu cevabı almış:

— Oğlum, ben gızı dağda bıraktım. Şimdi nereye gitdini bilmiyon demiş…

— Beki... Ben onu bulurum, diye daa aramıya çıkmış gitmiş.

Bi hataş görmüş… Vamış. Bura bi in içinde, kimseyi görememiş. Yukardan bi taş yuvalamış. İnden dışa bi şekil, yarı ihsan yarı hayvan biçiminde bi Tostoparlak adlı olan dışa çıkmış ve taş yuvarlıyan, tüfeğini Tostoparla doru sürükmüş, Tostoparlak vurulmuş. Tüfeğin sesine içerden Yusyuvarlak çıkmış onu da öldümüş. Bunlardan sona anası, Gıllı Çöre:

Ek A.79'un devamı

— Dışarı çık ne va bak… diyi yalvarmış o da vurulmuş...

Bu sefer gadun gocası olacak ayı uykudan uyandumuş.

— Dışarı çık da bak tüfek sesleri va... Çocukla gelmedile, diye yollamış…

Ayuyu da öldümüş. Ayu inine gelmeyince garı dışarı çıkmış olan gardeşini görünce: "Ah gardeşim", diyi her iki tarafta yere gapanmışla az sonra taşınmış olarak gardeşini alıp dertleşerek köye vamışla… Anası ve bubasına:

— İşte ben gardeşimi buldum. Sizin yanınızda durmıya hacet galmadı, diyerek iki gardeş ayru bi aile gurmuşla.

Netice babası gızın beddivası yüzünden geçinemez hale gelmiş ve her ikisi irezillikle ölmüşle… Bu olanla gız gardaşı doru galpli olduklarından Allah'ın vedüğü gısmetle şahane yaşamışla...

EK A.80 Av Masalı

Bi varmış bi yokmuş. Çok eskiden bi davulcu ile bi de zunacı varımış. Davulcu, zurnacı bi de ben bi arada ava gidiyak. Gide gide bitmemiş çalı dibinde domamış bi tavşan bulduk. Bunu davulcu attı vuramadı, zurnacı attı vuramadı, ben attıydım annının ortasından vurdum. Tavşanı alduk, elini ayanı düzdük, kellesinden üzdük. Vara vara üç evli bi köye vaduk. Evin ikisi çürük birinin temeli yok. Temelden yuka çıkduk. Üç hasta va hastaların ikisi ölü birinin canı yok. Bi tekme vurduk yanından üç tencire çıktı. Tencirenin ikisi çürük biri temelden yok. Temelden yoka tavşanı koyduk, eti akmış, suyu yağıyla galmış. Suyu ile bi pilav büşüdük. Ağzım yedi garınım ne oldunu bilemedim.

EK A.81 Oldu Olacak Bize

Bi varımış bi yoğumuş. Bi goyun bi sığır çobanı varımış. Bu adam sırı (sığırı) alıp da gütmeye götürüyomuş. Dağın arkasına varınca gendüsü gaval çalarmış sığırları da oynadumuş. Tabii sırların garını aç. Hayvanların nüçün aç oldunu öğrenmeğüçün köyden bi kaç adam birleşip gidiyola. Gavalın sesini duyunca bu adamla da başlayola oynamaya... Çoban bunları görünce gülüya... Da fazla çalmaya başlıya. Neyise adamla köye gidiyola. Köye varınca bu işi olduğu gibi anadıyola. Aşam olup sır gelince çobana diyola:

— Senin bi sanatın varımış şunu bizde görelim.

Köy odasında toplanan bütün adamların içersinde başlaya gavalı çalmaya. Odanın içinde gavalın sesini duyan çoluk çocuk hayvanla, tavukla başlıya oynamaya. Bunda bi sır va diye gidiyola gadıya.

— Gadı Efendi, bu gelince biz hep oynuroz sen oynanaman için bi akıl düşünelim, diyola.

Gadının gülübesinin dört dibüne birer gazuk çakıyola. Çoban, başlıya gavalı çalmaya yanında bulunan bütün adamla başlıya oynamaya. Gadı da oynamak istiya ama gazuklardan galkamıya… Her ne ise iki üç defa zorluya, zorluya zorluya gazukları goparıya... Hepisi de başlıya oynamaya. Gadı, şu sözü söyliya:

— Oldu olacak bize, gazukla da dokunmasın size, diyerek vaka sona eriya.

EK A.82 Kelolan Zengin Oldu

Bi Kelolan varımış. Bu bi gün bubası çifte giderken "ben de gideceyin" diye ayaklanmış. Bubası, "olum susarsın" dediyse de gitmek istemiş. Bubasıynan gitmiş. Tarlada biraz durduktan sona olan, susamış. Bubası garşuda bi punar gösterivemiş. Olan, oraya gitmiş. Pınarın başına varınca pınarın yanında bulunan çördün gölgesi pınarın içine vurmuş. Çocuk, bunu pınarın içinde sanarak elini pınarın içine sokmuş. Punar bulanıkmış, havaya bakmış, gördükleri havada görünüya. Dalına çıkmış yerken bi gadun gelmiş:

— Ne yapıyan Kelolan, diya sormuş.

— Çördük yiyen, demiş.

— Gadun ceplerini doldun aşa in, demiş.

Olan, ceplerini dolduduktan sona aşa inmiş. Olanı gadun çuvalına goyarak sırtına almış. Köye götürürken olan, ırgalanıp düşmüş ve gaçmış. Gadun, onu gözeltmiş gene çördük dalında dutmuş, indirürek çuvalına goyup sırtına atmış, evine gadara götümüş. Eve varınca gızına:

— Ben sana bi oğlan götüdüm.

Bunu huruna gumak için küreye otumasını istemiş. Olan:

— Sen otu da ben görün de ondan sona oturun, demiş.

Gız, küreye otururken olan bunu huruna gakmış. Biştikten sona sofralana dizip tavana çıkmış. Gızın anası, bubası pişmiş eti görünce sevinerek yimeye başlamışla. O zaman tavanda tıkırtı duyup bakmışla Kelolan, tavanda. Etin gızlanın eti oldunu anamışla... Tavana çıkamamışlar, yerden doru Kelolan'a nasıl çıktını sormuşla. O da:

— Tüfe doldudum, teti çektim, patlayınca hızı beni tavana çıkardı, demiş.

Adam bunu aynen yapıp tüfek patlayınca kendüsü ölmüş. Kelolan, garıyı tanımayıp bütün altunları toplayıp gitmiş.

EK A.83 Gahrıman Padişah Goca Guş

Bi varımış bi yoğumuş. Vaktin zamanında bi padişah varımış. Bi gün bi devrüş buna zeket istemiye geliya. Bu da yüz tane lira veriya, devrüş gidiya. Bu padişahın bi veziri varımış, yamanımış. Padişah, vezirine diya ki:

— Acaba yalan dünyada ben gibi bi tane taha var mıyki? diya.

O da söylemeye.

— Söyle vezir, diya.

— Padişahım, size bir şey söyliycem lakin cellat edersiniz, diya. Siz padişahım yüz lira vedük diye övünmen filanca memlekette Gızlar Padişahı vardu, bi torba altun birden verü.

— Şimdi bi önce söyleyiydin cellat ederdim, diya. Sen benim taktımda otu, ben ona gidin bakıyın nerdeyse, diya.

Vezir şu sözü de söylüya:

— Devrüş sıfatıynan gidersen.

Padişah, "pekâlâ", diyip bi gat devrüş elbisesi düktürüya ve atına binip tarif edilen memleketin yoluna revan oluya gidiya. Sekiz gün gitdikten sona tarif edilen yere varıya. Orda bi insana diya ki:

— Burda bi Gızlar Padişahı varımış, fakire fıkaraya altun dağıtırımış, bi zahmete gatlan orayı bana gösteriver, diya

— Göstermeye hacet yok, diya. O kişi şu gördünüz binada, diya. Gızlar Padişahı da orda oturu, deya.

Devrüş gıyafetindeki adam gidiya emme şu şart üzerine... Sarayın önüne vardımı "Hu Fi Sebilillah" deyecek o vakit bi torba altun önüne düşecek. Padişah sarayın önüne varıya dedikleri gibi yapıya. Bi torba altun önüne düştüğünü görüya. Padişah kendü kendüne deye ki binaya gada gelmiş iken bu altunun nerden geldünü anlamak istiya, saraya çıkıya. Gapıdan içeri bakıya bir de ne görsün içerde ayın on dördü gibi bi gız görüya fakat elbisesi gız deyil erkek elbisesi. Gapıyı tıkıldayarak içeriye giriya o gız sıfatı ile bulunan erkek niçün geldünü soruya devrüşe… O da:

Ek A.83'ün devamı

— Bu altunu atan sizin oldunuzu öğrenmek isterim, diya.

Gız, gülümseyerek şu sözü söyliya:

— Hocam ağnamak istiyorsan filence memlekette bi kör vadu o sana ağnaduverü, diyip savıya.

Devrüş aşa iniya. Düşünüya...

— Acaba gerisin geri memleketime mi gitsem körün memleketine mi gitsem? Şuraya gelmiş iken şu körün memleketine gidiyin, diya.

Fakat Gızlar Padişahı şu sözü de söylüya:

— Gideceyin bu kör gendünü doğrutduru üstelik bi a[k]ca verü diya parayı vidikten sona "mülhikke bu tokat benim hakkım, bu bize senin müstihakkın" diye parayı virü, diya.

Böylece devrüş, körün memleketinin yoluna revan oluya. Sona körün memleketine varıya. Kendü kendüne "ben niye vatanımdan çıktım" diye acıya, körün olduğu yola varıya. Soruya diyor ki:

— Burda bi kör varımış, ensesini dövdütdürümüş, dövene de bi aça veririmiş. Bu nerdedü, acaba görebilü müyün? diya.

Gayfede bulunanla:

— Tam iyi gelmişsin. O da bu gayfeye gelü gendünü doğrutduru, diyola. San ıratına bak, o şimdi gelü.

İki adam, goltuğunda dutarak körü gafeye götürüyolla. Kaffedekile diyolla ki:

— Müşde kör... Öyle bi delikanlı geldi ki buğün seni bi vuruşta dört defa depen üstü aşıracak, diyolla.

— Beki görelim, diya.

Padişahın gafası vatanından ayrulduğundan zahte dalgalı. Köre öyle bi tokat vuruya ki ya Allah. Kör, beş defa depe üstü aşıya, galkıp yine işkemlesine oturuya. Cüzdenini çekerek bi lira para veriya:

— Mülhıkkı bu tokat benim hakkım al olan harca, diya zorunan veriya.

Ek A.83'ün devamı

Sona köre deye ki:

— Ben zaten senin için geldim.

Kör:

— Ne o? Hayırdır inşallah.

— Hayırı şeri yok filanca memleketin bi Gızlar Padişahı va, bi fikaraya bi zeket veresiye bi torba altun veriya. Bunun bu gadara altunu nerden buldunu anlamak için beni size yolladı. Bi zahmedine şunu bana anatın. O da şunu söyledi:

— Eğer ağnamak istersen filanca memlekette bi adam vadu ona gideceksin.

Padişah:

— Ah! diyerek bu da bizim gaderimiz imiş ne yapalım? diya.

Yola da çıkmadan kör, diya ki:

— Bu adam şöyle bi adamdu bi minare dibinde giysi yıka... Şu şekilde… Hem giysiye sabun çalar hem de minarenin şerefeye baka sabunu giysiyi bıraku; doru minareye güle güle patır patır çıkar. Şerefeden bi oya bi o yana bakar. Bu sefer de ağlıya ağlıya aşa iner yine başla çamaşuru yıkamaya... Kör diyor ki: işte o adama gidecesin benim ensemi niçün doğrutdumu ondan anlasın. Ben sana o zaman Gızlar Padişahı'nın altunu nerden buldunu anadıverürün, diyerek adamı sağuya.

Adam yine başlıya yörümeye... Tarif edilen adamın memleketine bin bi güçlüğüne varıya... Soruya:

— Burda bi adam varımış hem çamaşır yıkar hem minareye gülerek çıka, şerefeden o yana bu yana baka ağlıyarak iner imiş. O adamı bana gösteriven diyan.

"Peki" diyola adamın önüne düşüyolla. O adamın yanına götürüyolla. Padişah, tarif edilen adamın gendüsü olup olmadını soruya. O da ağnamadıkları şahıs benim diyerek cevap veriya. Devriş:

— Peki, diya, sana bi işim va.

Ek A.83'ün devamı

— Ne o?

— Filan memlekette iki gözü ağma bi adam va. Bu adam hem kendünü dövdürüya hem de bir lira para veriya. Acaba bunun zoru ne iken bana ağnadıve, diya.

— Gafam garuşuk. Ağnamak istersen Gafdan'ın ardında elikle geyik arasında bi şehzade ot otla, ondan ana, diyerek o da soruya.

Devrüş gitmeden şu sözü söylüya:

— O çocuk acaba neçün elikle geyik arasında ot otlıya ağnada gel, diya. Ben de sa o vakit halimi anadıverün şunu da unutma eyer bu çocun bulunduğu yere gabaguşluk yani hava ısınmadan varusan ne ala... Varamassan vahşi hayvanlar seni parça parça eder, diyelek biçare adamı başından savıya.

Padişah, memleketinden beş defa pişman oluya emme elineden ne gelsin zavallı adamın… Sabahleyin namazını gılıya, atına biniya, yola çıkıya. Her ne ise çektiği zorluklardan birisi adamcağızı görmüyollar. Ne ise bütün hayvanlar öleden sona çekilmeye başlıya fakat elinde şahzede geyik yok. Gün gavuşmaya bi adam boyu galalak eyikle geyik aralarında tarif edilen küçük şehzade çıkıp geliya. Adam, şehzadeye sesleniya "olum bana bak", diya o da sus işareti ile bi işaret veriya:

— Duymasın seni vahşi hayvanla... Seni parçalar, diya.

Şehzade elik geyik sularını içiyolla, adamı aşağ çağrıyolla. Adam iniyo çocuğa diyo ki:

— Oğlum filanca memleketi yıykıyan adamın zoru ne? Şunu bana ağnat, diya.

Çocuk:

— Ben bi şehzadeyim nasıl anadayım, diya… Anamak istersen altı saat ilerde bi mağazada bi devrüş oturu aynan siz gibi onna ikiniz daha fazlasıynan garşulaşıya.

En sona tarif edilen yere varıya emme bi çama bağlıya... Gendüsü de yavaş yavaş çamın tepesine çıkıya. On, on beş dakka sonra böyük dadan bi cayurtu geliya ki adam ne yapacanı şaşırıya. Gelen vahşi hayvan bi ejderha yılan imiş. Adamın bulunduğu çamın altından bi su içerek gölün içinde aynıya. Yine arkasından aynı ses cayırtıla, vahşi hayvanla teker teker inmeye başlıya. Hepsi suları içip o çamın dibine yayıyollar. Bi gaç dakka sona bi cayırtı geliya ki daları biri birine gavuşturuya.

Ek A.83'ün devamı

Adam da kendü kendüne diya ki işte benim son dakkam şimdi... Ağlamaya başlıya. Gelen yırtıcı hayvan da aslan babasıymış. O da suyunu içip çamın dibine yatıya. Bu gada vahşi hayvanlardan gorusun diyip selavatlıya. Adam varıya devrüşün yanına ikisi başlıya gonuşmaya. Padişah, diya ki:

— Elikle geyik arasında otlayan çocun hikâyesini anadıve bana, diya.

— Peki... Şehzadenin hikâyesi: Bi padişah varımış bunun hiç çocu olmaz imiş. Her ne ise haktan ala bi çocuk veriya. Bu çocuk böyüya, sekiz dokuz yaşlarına girinciye gadar evden dışarı çıkatmıyala. Çocuk bi gün saraydan garşulara bakarıken uzaktan bi beyaz gövercinin çırpına çırpına bi gız oluya. Gız da "burda evlenmek olmaz babamın sarayında ikimiz evleniriz", diya. Oğlan, "hayır" diyerek gızın eteklerine sarılıya. Gız da "asla ben gelemen" diyerek şu cevabı veriya, "eğerim bu yaptınız messeleyi bi insana anlatsan seni gelirün boğarın", diyerek çırpınmaya başlıya, uçup gidiya. O günden sona başlıya olan hasta olmaya... Buba soruya "iyiyim" diya, annesi soyruya "iyiyim" diya günden güne zayıflıya. Padişah, doktorları cellatları toplaya, sarayın önüne diziya. Doktorlara, "eyer bu çocu iyi etmeseniz cellatlıksınız." Cellatlar da "hazır olun" diye bu çocu dadının gucana veriyolla, doktorların yanına getiriyolla. En önce baş doktor sonra hepsi muayene edip âşıklık oldunu söylüyolla... Hepsinin beşini verip yollaya çocuğuna, evvela annesini yollaya. "Bu çocuk kimi sevdiyse alıverelim" diye sorduruya. Çocuk, inkâr ediyo. Bubası soruya gine öyle... "Kölelerine bunu atın", diyip atduruya. Çocuk, ağlaya ağlaya çıkıp gidiya. O güvercin sıfatındaki gız, çocuğun önüne gine çıkıya, sırtına alıp babasının sarayına götürüya. Çocuk, sabırsızlıkla evlenmek istiya. Gız, apdes alalım da öyle diyerek havuza gakıya. Havuzun içindeki ejderha olanı yutdu gibi Gafdağ'nın arkasına atıya. Önce çocuğu iki elik geyik görüyolla bunların arasında çocuk ot otlamaya başlıya.

Yolcu, devrüş bu sözleri çamaşır yıkıyana götürüya. Çamaşır yıkıyan adam da gendüsünün halini gonuşuveriya:

— Bubam benim bi imamdı, ben de mazindim. Ezan okurdum, bubam da namaz gıldırıyordu. Bi zabah ben uyuya galmışım, bubam başıma geldi "lan gak eşek gafalı" diye bağırdı. Ben de gaktım apdes almadan doru minareye... Baktım ki şerefede goymuş gibi bir şey yatıya "bu ne iki" diyerek üzerine yanlandım. Bu da bi guş imiş beni sırtına aldı. Nasıl gitdünü bilmiyon beni bi mezarlığa gece bıraktı gece orda durarken o bi yandan elinde çıra birisi geliya. Gele gele tam yanıma geldi ne göreyim gosgoca bi ayuyumuş. Çıra sanduğum şey onun gözleri imiş.

Ek A.83'ün devamı

On adım ilerde büyük bi taş galdudu bi ses işidiyodum ki "canımı virürün namusunu teslim etmem" diyelek bi feryat o zaman bi horoz sesi işitdim. Ayu da o taşı olduğu gibi gapattı gitti. Zabah olmuştu oraya vardım baktım ki büyücek bi taş altında o gızın oldunu hükmettim. Garşuda görünen şehire ileri yörümeye başladım. Gaffeye vardım. Gahveci "ne o deli misin?" diye sordu bana, ben de anlatdım. Adamcağız bana elbise verdi, garnımı doyurdu. İkimiz gonuşuyoduk bi delal gopmuş, padişahın gızı gaybolmuş, "bulana yüz binlerinen para" diyerek bağırıya. Ben de gulak gabartdım. Kaveciye "ne o ne olmuş?" diye sordum. Padişahın gızı gayıp olmuş, "otu otu işine bak" dedi. Ben "bulurun", dedim.

Gaveci gidip haber veriya padişaha. Bu adamı götürüyolla padişaha:

— Bulacak kim? diye soruya.

O adam:

— Benim, diya.

— Haydi al gel...

Toplanıp gidiyolla. Mezarlıkta gızı bulup padişa götürüyolla. Şimdi padişah diya ki:

— Benden ne dilersin?

— Siz bilüsünüz.

Padişah, buna gızını veriya, müşür tayin ediya. Sabitle bunu çekemiyolla, attumak istiyolla, garısının azından laf daşıyarak padişaha attırıyolla. Mezarlıktan geçerken o kuş yine ordaymış. Adam, guşun sırtına biniya minareye bırakıya. Adam, geliya ki bubası gardeşi hep ölmüşle. Şunun bunun giysisini yıkamayınan garnını doyuruya. Çamaşur yıkarken "o kuş bi da gelü mü?" diyerek minareye çıka, umudunu keser, ağlıyarak inermiş.

Körün messelesi. Padişah, köre bunları anadıya:

— Sıra sana geldi hadi anat, diya.

Kör anadıya:

Ek A.83'ün devamı

— Bubamdan galma gırk tane gatırım vardı, bunlarla ticaret yapardım. Bi gün önüme bi devrüş çıktı. Bana dedi ki: "Gırk gatırın gırk yüküne altun yükledeceyin gel arkam sıra." Bunna hep beraber gidiyolla bi gayaya, devrüş okuma başlıya. Gayadan bi gapı açılıya, bi gız çıkıya. "Asla ben altun veremen" diya, gızın gafasına bi tokat vuruyolla. Gız düşüya, gızın cebinden bi top altun düşüya. Bunu devrüş cebine goyya arkadaşı olan gatırcının gık yüküne altun yükleye, oyalana oyalana gidiyolla. Gatırcının önüne bi adam çıkıya: "Hay ahbap hay! Seni aldatan devrüş asıl gızın cebinden düşen kaleyi o aldı", diyor. Senin gatırlarındakinin hepsini yanga ediya adam nasıl yaşduysa devrüşü tutuya:

— Ve şimdi çabuk altunları seni şimdi helah ederim, diya.

Devriş diya ki:

— Olum, gençline yazık bunu gullanamassın. İki gözünü de bi patladu gel vazgeç.

Israr edince veriya, eline alasıya iki gözü de patlaya. Altunda bulunan gatır tam bunu memleketine gadar götürüya. Gırk yük altunu bi yere dolduruyolla, her zaman gendünü dövene bi akça veriya.

İşte sebebi buyumuş ki belki o devriş gelü de buna bi tokat vura, kusurunu affeder diye "heflerinin mülhikki bu tokat benim hakkım, bu bize senin müstehakkın" diyerek gendünü döğen beyle para veriya. Bu sözü de padişah, alıp Gızlar Padişa'na geliya. Gızlar Padişa'na anlatıya o padişah da şunu şunu söyliya:

— Benim altun atmamın sebebi o körün gatırına atın yüklettiği gatırın inahtarı benim cebimde. Oraya tabi ben o gayanın altunu tükenmez. Böylece gelen fıkaraya bi torba altun verürün, diyelek sözü sona erdürüyolla.

Padişah devriş, "haydi Allah ısmarladuk" diya ki "sen sözün eri gahramansın ben de sözümün eri gızım", diya, "gitme ben senin aile oluyun ömrümüzü beraber biritelim." Onna erdi muradına biz çıkalım tahtına.

EK A.84 Kelolan

Bi Kelolan varımış, bunun üçte gız gardeşi, gendüsü ile dört kişiymiş. Bunların dört tane de eşekleri varımış. Bu Kelolan, yakın bi yere gitse eşiyinen giderimiş. Bunna bi gün dördü de ormana oduna odun götürmiye gidiyola. Bunla odunu ediyolla ve eşeklere ardıyolla. Kelolan, diye ki:

— Ben şimdi yörüyerek mi gidecen?...

Onna da:

— Eşen yükünü yıkalım bin de git, diyolla.

Bu sefer diya ki:

— Siz giderken ben yavaş yavaş gelürün, diya.

Bu şimdi köye gitmeye garşuda depede gördü eşen yanına gidiya. Orada da bi ev varmış. Gapıyı çalıya, içeri giriya. Evde bi garı oturuyomuş, bu garıynan boş beş edip oturuyolla. Garının gocası da ormana oduna gitmiş. Bunna akşam geliyolla. Bu evde de akşam selam vermiyeni yerler imiş. Bunna biraz gonuştuktan sona yatıyolla. Biraz yatınca o garı, diya ki:

— Kim uyuk kim uyanık?

— Herkes uyur Pampil uyanık, diyor, Kelolan...

— Pampil, diya, anan seni ne ile uyuturdu? diya.

— Nişasta yapıverüdü öyle uyurdum, diya.

Bu garı gapıveriya yiyerek yatağa yatıya. Biraz uyuduktan sona yine:

— Kim uyur kim uyanık? diya.

— Herkes uyur Pampil uyanık.

— Neyi ne ile uyutardı? diya.

O da:

— Çaydan galburunan su götürüdü, börek yapıverüdü, öyle uyuturdum, diya.

Ek A.84'ün devamı

Bu garı, çaya galburunan suya gidiya. Çaydan galburunan su alar, bi gaç adım gelmeden galbur boşanır böyle biraz oyalanır. Hem Pampil evin dolabına giriya dolapta altunla varımış onları alıya ve köyüne gidiya ki iplik yak ki yarın mı akşam Panpil yine geliya ve dolaba giriya. Dolaplar da gırk gırk etmeye başlıya. Bu garı diya ki:

— Sıçan, şimdi Pampil'in ökesini senden alurun, diya dolaba giriya.

Bi de açıya ki Pampil içerde. Bunnu bi çufala guya ağzını bağlıyarak tavana asıya. Bunu dövmek için dadan üvenderelik kesmeye gidiya. Pampil'in belinde bıçak vamış. Bu çufalı içine guya ağzını bağlıyarak dolaptaki altunları alıp gidiyo. Bu garı dağda üvendereyi keserek geliya. Çufalın içinde bulunan Pampil deyerek ala buzağıyı vurdukça bağırdıya. "Bizim damdaki ala buza gibi bağırdurun seni", diye. Şimdi bunu dövüyo dövüyo içersini açıp bakıya ki ala buzo ölmüş.

EK A.85 Çarşambadır Çarşamba

Evvel zaman içinde galbur zaman içinde gambur bi adam varımış. Bu bi gün çok kirleniya hamama gidiya. Gapıya varınca gapının kitli oldunu görüya, gapıyı zorunan hamamcıya açduruya. Hamamcı diya ki:

— Sen hamamda yıkana dur, ben bi yere varında gelin.

Bu gambur içinde yıkanmakta olsun dovulunan, zurnayınan, tönbekiynen irili ufaklı cücele geliyolla. Bunna "çarşambadur çarşamba" dimeye başlıyolla. Bu ganbur da "Çarşambadur Çarşamba" dimeye başlıya. Bunna "bu bizim işimize yarıya. Senin sırtın böyle ne oldu?" Sona sırtındaki ganburu alıyolla. Bi mika balıyolla, sona yıkanıp gidiya. Bunun bi arkadaşı varımış, o da böyle ganburumuş. "Senin ganburun ne oldu?" diye soruya. "Orıya irili ufaklı bi çok cücele geldi bunna 'Çarşambadur Çarşamba2 demeye başladı, ben de onların gibi söyledim." Bu ganburu alınan adamın ağadaşı "ben de gidin" diya, o da gidiya. İçeri giriya, arkadaşın tarif etdüğü gibi cücele içeri giriya "Perşembedür Perşembe" diyolla. Bu ganbur "Çarşambadır Çarşamba" diya. "Bu bizim işimize yaramıya alında gelin asulu gamburu şunun sırtına yüklediven" sonra sırtına dakıyolla, büyücek oluya. Giyinmek [için] gitdiği zaman entarisi sırtına dar geliya. Sona arkadaşına gidiya, meseleyi anadıveriya. "Onnar 'Perşembedür Perşembe' ben de senin tarif etdüğün gibi 'Çarşambadur Çarşamba' dedim. Onu cüceler bizim işimize yaramaz diye a goca ganburu yüklettile."

EK A.86 Haramiler

Bi varımış bi yokumuş. Evvel zaman içinde galbur zaman içinde Ali Buba'yla bi Veli Buba varmış. Bi gün iki gardeş haramilerin arkasını takip ediyolla ve bi mağza açılıp gapandını görüyolla. Ali Buba'yla Veli Buba bu mağazanın yanına gidip "açıl gülüm açıl" dedi zaman gapı gendülünden açılıya, içeri girdü zaman içede altun görüyolla ve evgaflarını doldurup gidiyolla. Harami reisi geldü zaman içeri giriya altunların azaldunu görünce arkadaşlarına bağırıya. "Buradaki altunları siz çaldurdunuz" deyu öfkeleniya. Sona gerüsün geri gidip altun çalmaya gidiyolla. Sona Ali Baba heybe ile geliya. "Açıl gülüm" dedü zaman gapu gendülünden açılmaya başladı. Eve gidiyolla, gardeşinden bi terazü istiyolla. Buba terazinin altına sakızlayıp gerisingeri veriya. Altunu datma başladı zaman sakıza altun yapışıya. Sillesinden Veli Baba'ya gönderiya. Veli Baba bunu gördü zaman:

— Bu altunları ulan nereden çaldın bunu, diya.

Ali Buba:

— Gısganma istersen seni de götürürün.

Bunna iki eşek buluyola, gapının önüne vardığı zaman "açıl gülüm açıl" dediği zaman gapı gendülünden açılıya. Sona içeri girip altunları çufala dolduruyolla. Ali Buba çuvalları önce doldurup dışarı çıkıya, "gapan gülüm gapan" diyip gaçıya. Veli Buba içede galıya. Haremi reisi geliya bi de garşuya baktığı zaman garşusunda Veli Buba'yı görüya:

— Ulan hayin! Sen buraya ne cesaretle geliyon. Elimdekini görüyon mu? Boynuna vurduğum zaman boynunu parçalıyıverün, deyip Veli Buba'yı dışarı çıkarıya.

Elindeki gılıcı vuruya Ali Buba'yı orda öldürüya. Veli Buba, böylece hainlerin elinden gurtulmuş oluya. Ali buba bu hursuzluk sayesinde zengin olıya. Sona bi ev yapduruya şahane hursuzluk parası ile yaşıya.

EK A.87 Gıpmışla

Bi varımış bi yoğumuş. Evvel zaman içinde bi garıynan bi goca varımış. Bunna bi gün deniz kenarına giderken bi torbaya raslamışla. Gocası:

— Bu torbayı ne iyi biçiyolla, demiş.

Bunna gırpıyolla gırpmıyolla derken bi gavga yapıyolla. Garı:

— Bunna gırpıyolla demezle biçiyolla derle. Sen de ben gibi biçiyolla desene.

Garı:

— Biçmiyolla gırpıyola, diya.

Gocası:

— Seni öldürürün biçiyolla demessin seni denize de atarın.

Gadın inadından dönmiya. Adam yine garıya söyleyince yine "biçiyolla" diye tekrar ediyolla. Garı yine inadından dönmiya "gıpıyola" diya. Buna deniz kenarına gezmeye gidiyolla.

— Garı, gırpıyola mı biçiyolla mı? Söyle bakalım, söyle, diya.

Gocası üç defa tekrarlıya. Garı yine "gırpıyolla", diya. Gocası bunu denizin içine gakıya. Boğulacağı sıra denizden ağrı parmakları ile işaret ediya sona suların içine gömülüp gidiya.

EK A.88 İki Gardeş

Vaktin zamanında padişahın biri emir veriyo:

— Bu gece hiç bi yerde ışık yanmıyacak kim yakarsa cezalandırılacak.

O memlekette üç gız gardeş varımış. Bunlar terzilik yaparlarıdı. Aşam pencereleri örtüyolla gine dikişlerine devam ediyolla. Böyük gız gardeşi diya ki:

— Padişah beni asla ona bi gap içinde iki türlü yemek püşürün.

Ortancı gardeşi:

— Padişah beni alsa ben de ona makas deymedük ceviz gabuğuna sığacaklayın elbise dikerim, diya.

En güçücük gardeşi de:

— Bu padişah beni alsa ben de ona bi altun saçlı bi olanla bi gız doğururum, diya.

Bunla böyle gonuşmakta devam iderken padişah da ışı görüp bunları dinleye ve dinledikten sona gapıyı işaretliyip gidiya. Sabahleyin bunların üçünü de alıp evleniya. Bunla gonuştukları şeyi yapamıyolla. Güçük gız, gebe galıya doğuraca zaman gız gardeşleri bi cazu garı çarıp ebelik yapturuyolla. Cazu garı, iki göplezi götürüp "padişah aileniz göplez doğurdu" diyerek haber veriyola. Padişah, fena halde sinirlenip hemen gapının önünde bi yer gazdurup yarı beline gadara gızı içine sokuyola. Gelen giden bunun yüzüne tükürsün diye emir veriyo. Garı, o iki çocu bi sepetin içine goyup ırma atıya. Bu sırada ırmak kenarında avlanmakta olan balıkcı geriden bi sepetin geldünü görüya, bunu alıp açtuğunda içersinde bi gız bi olan görüya. Balıkcının da çocu olmaduğu için çok seviniya, doru eve gelip çocuklara bi dadı buluyola. Yıllar geçiya çocukları on bi yaşlarına geliyolla. Bi gün mektepte arkadaşın birisiynen gavga yapmış olan. O dövmüş yaptuğu çocuk buna:

— Senin anan buban belli deyil. Seni ırmaktan buldula, diya.

Ek A.88'in devamı

Bu lafla iki gardaşın gücüne gidip aşam eve geldüklerinde bubalarına bu sözü gerçek olup olmadını sordula. O da söyliyor. Bunlar da iki gardeş arasında sözleşip analarını ve bubalarını bulmayı düşünüyolla. On dokuz yaşlarında geldüklerinde üvey bubalarına "biz öz anamızı, öz bubamızı bulacayuz" diyip helallaşıp ayrılıyolla. Bunnar gide gide bubalarının memleketine varıp bi ev dutuyolla. Olan, sabahleyin çıkıp ava gidermiş. Bi gün avda bubasına raslayıp gonuşuyolla fakat bubası oldunu bilmiya. Padişah, avdan döndükten sona evde, bi gün avda öyle yakışıklı bi delikanlı gördünü ve saçları altun gibi parladını söyleye ve aşadaki yarı beline gadar toprağın içinde yatan garısının ekmeyini dokuz yüz gıramdan altı yüz gırama indürülmesini söyliya. Diyer gız gardaşları çocukların dünyada olduklarını ve bu memlekette [olduklarını] umuyorla. Cazu garıyı evlerine yollayıp bunların ortadan galdurulmasını söylüyolla. Cazu garı eve gidip:

— A gızım, sen yalınız nasıl duruyosun ağbeyine söyle de sana dünya güzeli denilen gızı getüsün onan oturusunuz, diya.

Gız gardaşı ağbeysi avdan geldiğünde bunu söyledi. Gardaşı da:

— Beki gardeşim, ben de gider bunu sana götürürün, diye.

Sabahleyin ahırdan atı çıkıya fakat at bi türlü gitmek istemiya. Zorunan döğe döğe atı çıkarıya ata binip gidiya. Yolda bi ihtiyar adama raslıya. İhtiyar:

— Evlat, böyle neriye gidiyosun? diya.

Çocuk da anlatıya. İhtiyar:

— Bu gızı alman zordur ben sana tarif etdiğim gibi yap belki alusun, diya. Bundan bi gün gidip orda bina vardu o binanın önünde bi sürü insan ve arkadaşları vardur sen de bunlar gibi yapma. Gapıdan girdiğinde bi tarafta aslan bi tarafta da koyun vadu. Koyunun önünde et vardur, aslanın önünde ot vardır. Otu alıp goyunun, eti alıp aslana verüsün, yukarı çıkarsın. Güzelin de bulundu oda gapısının üzerine levha vardır ve levhanın ardında bi gama vardır. Gamayı alıp içeri girdiğinde o saçlarını tarar. Saçından tutup dışarı çıktığında tılsımı bozulu. Böylece gızı almış olusun, diyor.

Ek A.88'in devamı

Çocuk, yoluna devam edip ihtiyarın tarif ettiği yere varıp söylediği şekilde yapıya. Gız, saçlarından dutunca aslana "beni gurtar" diye barıya, aslan da "o bana otun yerine et verdi" diyerek yardımına gelmiye. Gızı indirip evinin önünde bulunan heykeller de canlanduruya ve atına bindürüp gardaşına götürüya. Sabahlayın ava gitdiğinde padişahla yine buluşuyolla. Padişah, bu deliganlıya akşam yemene davet ediya fakat olan:

— Evde gardaşına danışmayı söyliya ve izin aldığımda gelirim, diya.

Eve geliya, gız gardaşına danışıya. O dünya güzeli:

— Yemeklerden yalınız çorbayı ye, ötekileri yeme, diya. Çünkü öteki yemeklerde zehir vadu. Eve girdiğinde gapının eşeyinde topran içersinde yatan gaduna şu ekmekleri verip ellerinden öp ve sona bu gadunun yüzüne tükür derse padişah, tükürme, diyor.

Ve gızın tarif etti şekilde yapıya fakat padişah, gadunun ellerini öptünden gızıya. Yemekleri yedikten sona çocuk da ona "yarın sabah bütün ordunuzunan bize buyrun", diya. Padişah, hayret ediya. Sabahleyin çocuk uyanduğu zaman bütün o meydanlık masalarla dolmuş oluya. Sona padişah geliya. Padişahın atınu ahıra balıyolla. Dünya güzeli gız:

— Bütün atların torbasına yem guyucaksınız fakat padişahın atının torbasına gum goyacaksınız, diya.

Bu şekilde yapıyolla padişahın seyisi, atın gum yemedini görüp padişaha söyliya. Hep bareber geliyolla:

— At gum yer mi? diyo.

O sırada dünya güzeli:

— Peki padişahım, at gum yemez fakat insan olu goblez doğuru mu? diyor.

— Evet doğuru. Bizim evde birisi doğurdu, diya.

O sırada gız, olup bittini padişaha söyliyip olunuz ve gızınız bunlar ve toprak içinde gömülü olan gadunu temzleyip o iki gardeşi de idam etdürüya. Olanla da gıza evlendirip onna eriya muradına biz çıkalım Elek Dağ'na kurduna.

EK A.89 Muradına Eren Dilber

Vaktin zamanında fakir bi garı goca varımış. Günün birinde gadun arılanmış ve gadunun muayenesinde gomşuları çocuk doğuracanı söylemişle. Gadun, çok fakir olduğundan çocu doğurmayiçün gomşularından bi hamameye yalvarıp yakarıp hamamını açturarak hamamda çocu dünyaya götümüş. Tam bu sırada hamamın duvarı yarılarak üç dane devriş çıkmış. Bunlardan birisi:

— Çocuk güldükçe yanında güller açılsın, ağladıkça gözünden inciler dökülsün.

İkincisi de:

— Yörüdükçe çimen bitsin, su döküdükçe altunlar bitsin.

Üçüncsü de bi mıska çıkararak çocun goluna takıp:

— Bu muska golundan düşerse ölsün, goluna takılusa cannanusun, demişle gayıp olmuşla.

Epey zaman sonra bu gız çocuğu gelincik hastalına tutulmuş. Günün birinde Beyolu, bu gızı görüp âşık olmuş ve bubasına bunu alıvermesi için müracat etmiş. Bubası da ırazı olarak düğünleri yapılmış. Beyolu'nun memleketi uzak olduğundan gızın anası, çocunu gızın halasına gatıp Beyolu'nun memleketine yollanmış. Gızın halasının da bi gızı olduğundan bu gızı çekemeyip Beyolu'na gendi gızını vemek istemiş. Bunun için şu şeytanca fikri gurmuş. Yola çıkmadan duzlu çörek yapıp bu gız ekmek isteyince bu duzlu çöreyi vimiş. Duzun tesiri ile gız çok susamış su istemiş. Halası:

— Gözün bi denesini çıkarıp verüsen verün, demiş.

Çıkarmaya mecbur olmuş. Diyer gözünü de aynı şekilde aldıktan sona biçareyi dağ atmış. Gendi gızını, olan gardeşinin gızı yerine Beyolu'na veriya. Gelelim biçare dağdakine. Bu gız gorkudan kimsesüzlükten ağlıya ağlıya ölü, önü inciyle dolmuş. O sırada odun kesmeye gelen bi fakir oduncu, inleyen bi ses duyarak sesin geldü tarafa gelip bakıya ki bi gız ağlıya ağlıya önü inci dolmuş. Hemen gızı eşeyine dolduruya, evine götürüya. Oduncunun garısı:

— Hani odun sen bizi aç godun, diye gocasına barıya.

Bu gız:

— Yenge, hiç gorkma sen şimdi beni yıka, diya.

Ek A.89'un devamı

Gadun, gızı yıkıya bi de bakıya ki her goyduğu su altun oluya. Bunu gören garı yatışıya daima gızı yıkıyarak gömgök zengin oluya. Beyolu'nun yanındaki gızdan Beyolu şüphelenmeye başlıya. Bakıya ki yörüdükçe çimen bitmeye, güldükçe güller açılmaya. Beyolu, bunun sebebini soruya:

— A beyim her şeyin bi mevsimi vardır zamanı gelince her şey olur, diya.

Tam bu sıra da asıl garısı gülümsiya. Yananda açılan bi gülü ihtiyara vererek:

— Vakitsiz gül satıyon bi göze bi gül, diye bararak sarayın önünden geçiya.

Beyolu'nun yanındaki gız, yolda [aldığı] dayısının gızının gözünü adama verip gülü alıya. Beyolu'na da "beyim güldüm [zaman yanağım]da bi gül açıldı" diye gülü Beyolu'na veriya. Bu ihtiyar adam, ikinci bi defa gül götürerek ikinci gözü de alıya, doru evlatlına götürüp veriya. Evlatlı da gözünü yerine takınca esgisi gibi görmeye başlıya. Gülleri gokan Beyoğlu, bu garısına inanmaya başlıya fakat gülü goktu için evvelki garısı hamile oluya. Evvelki garısının biçare dağdan gurtuldunu haber alan halası, bi cadu garı bulup gızın evine yollaya. Cadu garı:

— Boğca sokakta galdım evinizde yatayın diye yalvarıya.

Gız da bunu acıyıp eve alıya. Cadu garı, gece usulca galkıp gızın golundaki nusgayı alıp gaçıya ve gızın halasına veriya. Ertesi sabah evlatlıklarını uyanmadını gören anası ve babası bakıyolla ki evlatlıkları ölmüş ağlıyarak taha evvel yaptumuş oldukları altundan köşge bıragıp evlerine dönüyolla. Beyolu, bi gün avdan dönerken "muradına nail olmayan dilber" diye tabut gapaklarının açılıp örtülmesi ile çıkan köşge geliya bakıya ki tabutun içinde bi gadun onun üzerinde bi çocuk memesini emip duruya. Oradan cocu alıp evine götürüya. Garısına çocuğa iyi bakması için tembihte bulunuya. Beyolu'nun garısı, sandunu düzeldürken çocuk sandun gözündeki nusgayı görüya ve alıya. Beyolu'nun garısı, çocun elinden nusgayı almayçün çok uraşıya güzellinen, iyilinen alamıya zorunan alayın bu sefer de çocun firazına duramıya. Çocun alamasını duyan Beyolu geliya ve çocun niye aladını soruya. O da:

— Nusga için, diye cevap veriya.

— Vin çocuğu alatman, diye.

Ek A.89'un devamı

Garısı ve anası da nusgayı vimekten başga çare bulamıyolla. Çocun firazı bu sefer de bitmiyor eliyle bu yerleri işaret ediya. Beyolu, "herhalde bunda bi hikmat va" diyerek çocun gösterdü tarafa gidiya ve yolda çocun olduğu köşk aklına gelerek doru köşge gidiya. Çocuk oynarken elindeki nusgayı anasının üstüne düşürüya. Ölü yatan anası tınsıra tınsıra cannanıya. Hayret içinde galan Beyolu, gaduna sorup sual eddükten sona bütün messeliyi öğreniya. Çocun anasını da alarak saraya dönüya. Öteki garısı ve garısının anasına (gayınna) "gırk gatır mı istersiniz gırk satır mı istersiniz" soruya. Onna da:

— Gırk satırı ne yapalım hiç olmassa gırk gatırı vin de üstüne biner de memleketimize giderüz, diyolla.

Beyolu da bunları gatırların guyruklarına bağlatdurup parça parça etdürüya. Yeni evlile de ferahlık bolluk içinde uzun bi ömür sürüyolla. Bunna ermiş muradına biz de erelim muradımıza.

EK A.90 Ali Cengiz Oyunu

Vaktiyle gayet yaramaz bi genç varımış. Bu genç, mahallede harkesinen gavga ider, herkesin yollarını keser, hiç uslu durmazımış. Her gün olundan yapılan şikâyetlerden çok mütessir olan gencin bubası da bu ilerde hursuz olacak olan gençten bıkmış. Olunu bi yere bırakmak içün günlerce yol yürüdükten sona bi su kenarına diynenmek içün otumuşla. Olundan çok bıkan bubası:

— Of Allah... Bu benim başıma gelen nedü? diye.

Of çekmiş adamın of çekmesiynen beraber garşusunda ak saçlı, ak sakallı bi adam çıkarak:

— Ne o evlat ne derdin va? diye sual etmiş.

Adam da:

— Bi derdim bi diyeceyim yok, diyince ihtiyar adam:

— Hiç bi şey dimiyecende ne diye beni çardın? demiş.

Adam da:

— Hayır ben seni çağırmadım, diyince ak saçlı adam:

— Benim adım Of'tur. Sen beni çardın, demiş.

Bunun üzerine gencin bubası meseleyi Of'a anlatmaktan başka çare bulamamış. Söz bittikten sona ihtiyar:

— Sen bu çocunu bana bırak ve gırk gün sona gel bu çocu buradan al. Gırk gün benim yanımda durduktan sona senin çocuk en terbiyeli bi çocuk olacaktu, dimiş.

Çocun bubası zaten olundan bıktından ihtiyarın sözünü tutup evine dönmüş. İhtiyar da çocu bi gizli mara olan evine götüdükten sona:

— Olum ben sana her gün ders verecen ve her akşam örettim dersi sen bana anlatıcaksın. Öğrenmessen seni döverin, demiş.

O zabahlayın o günkü dersi ve maranın bütün odalarının anaktarını verip yalınız şu odayı açmıycasın diya tekikatte bulunduktan sona maradan ayrılmış. İhtiyar, gitdiği zaman gencin içinde bi merak sarmış:

Ek A.90'ın devamı

— Acaba şu odada ne var da bana şu odayı açma dedi? Hele ne olursa olsun, dimiş.

Şu odayı açıyın diyip odayı açmış ve bakmış ki odanın her tarafı insan kemikleri ile ölüle dolu. Bi de sakalından asılmış inildiyen bi adam varımış. İhtiyar adam, genci görür:

— Olum görüyon ki çok eziyet çekiyon beni gurtar sana şunu söyleyeyim ki o adamın verdiği derslere çok çalış öğren ve aşam sorunca örenmedim di. Ben örendim didim beni bu hale godu.

Çocuk, ihtiyarı kurtarıp yine ediya hapis istikametinden sona dışarı çıkmış ve aşam dönen Of, "nasıl dersi öğrendin mi?" diye sormuş. Çocuğun dersi öğrenmedünü görünce "sen niye öğrenmedin?" diye dövmüş. Bu hal her gün ayrı ayrı ders vermek sureti ile tam gırk gün sürmüş. Genç de:

— Her aşam dersi örenmedim, diye cevap vemiş.

— Buna mukabil olaca gibi deyil hele ben seni bubana verin diyip oraya gelen bubasına genci verip senin ne gadara hoyrat olun va hiç bi şey örenmedi.

Diyip bubasıynan eve dönen genç, bubasına:

— Yarın ben bi goyun olacan sat yalınız yılarını alana vime eyer verüsen ben ölürün.

Ve genç bi goyun alarak bubası onu yüksek bi fiatınan satmış. Satılan bu goyun da silkinip insan olarak bubasının evine dönmüş. Bu hal her zaman başka canlu olmak üzere epiyce devam etmiş. Genç, yine bi gün at olup bazarda satuluken uzaktan hocası Of görünmüş. Of, işi anayıp herkesin veremiyeceyi yüksek bi fiatla atu satun [almış] ve atın yularını da zorunan çekip almış. Of, satın aldu atı gapısının önüne gadara götüdükten sona içerdeki gızına:

— Baltayı al da gel, diya seslenmiş.

Gız, gence acuduğundan baltayı saklıya:

— Bulamadım yoğ, demiş.

Of da:

— Ya satırı ya bıça getü, diye bağırmış.

Gız onları da sakladıktan sona:

Ek A.90'ın devamı

— Bulamadım, diye cevap vemiş.

Of, öfgelenerek:

— Gel atı öyleyise sen dut ben buluyun, diye atı gıza vererek maraya girmiş.

Gız da atı goyverince at bi gövercin olup uçmuş. Öfkeynen geri dönen Of, atı bi gövercin olmuş uçuya görünce oda bi gartal olup gövercinin peşine takılmış. Yakalacanı kestüren güvercin, açuk bi pencereden içeri girip bardağın [içine] bi gül olarak gonmuş, gartal da bi ihtiyar olup evin köşesine otumuş. O evin zabı bunları görünce hayret etmiş. Ev zabı ile ihtiyar, bi mıktar kelamdan sona Of:

— İzniniz olmadan gülü gokmadım izin verin de şu gülü bi kere gokun, demiş.

Ev zabı da gokmak içün ihtiyara verürken gül hemen darı olup darıları toplamaya başlayınca kilimin arasında galan bi daru tilki olup tavuğı boğduktan sona tilki insan oluya. Genç bu suretle tavu öldüdükten sona Of'un gızı ile evlenerek Of'un bütün mallarına zap olmuş.

EK A.91 İki Gardaş

Bir varımış bi yokumuş. Vaktiyle köyün birinde bi aile varımış. Bu ailenin erke her gün ava gider imiş fakat günün birinde vuracak bi şey bulamamış. İki tane güvercin vurmuş eve götümüş. Bunu ailesi temizledikten sona tencereye gomuş fakat pişmeden evvel bi iki gaç defa bakayın derken güvercinleri bitirmiş. "Ne yapın?" diye düşünürken aklına gızının göğüsleri gelmiş fakat bütüdükten biraz sona kendüsü denemeyçün bacanın etinden bi parça gopararak büşümüş ve akşam erkeyi ile beraber eti yemişle. Erkek, etin gayet tatlı oldu söylemiş. Bunun güvercin eti olmadunu ileri sürerek nihayet ailesinin hareketini örenmiş. İnsan etinin lezzetli oldunu anamış ve gızıynan olanını kesmeye garara vemişle fakat gız dışarda başını dararken anasıynan babasının gavilleştüklerini duymuş bunu gardeşine söylemiş ve birden gaçmaya garar vemişle. İki gardeş, birlikte gaçmışla. Bunları anası, babası takibe çıkmışla fakat anası, bubası yaklaştı zaman gız gardeşi, elindeki sabunu bırakmış, geride bütün arazi sabun olmuş. Anası, bubası gaydukları için bunlara yetişememişle aradaki mesafe açılmış. Bi müddet sona iki gardeş bi çeşmeye geldile. Orda su içerken ana ve babalarının yaklaştıklarını görerek tekrar gaçmıya başlamışlar. Gız elindeki dara atarak geride olan yerler diken oluya, anası, bubası daha ileri gidemiyella. İki gardeş, en nihayyet bi dan içinde bi suyun başına geliyolla. Burada oturmaya garar veriyolla. Gündüzleri gız (gıs) gardeşi olun başında bulunan bi zelve gavana çıkıya erkek gardeşi de gündüzleri dolaşarak gız gardeşine yiyecek buluya. Bi gaç gün böyle devam ediya günün birinde civarda bulunan bi beyin olu atını sulamaya geliya fakat at bi türlü suyu içmeye. Neden içmedünü araşturuya etrafında bi şey göremiya en nihayet olun içine bakıya orda gızın şavkını görüya. Gıza "in", diya fakat bi türlü indüremiya. Bunu indimek için köyünden bi acı kesdümeye bi insan gönderiya. Aç galın olduğundan acı aşama gadara bütüremiya. Aşam olunca erkek gardeşi geliya, acın kesilen yerini yalayarak yine eski haline götürüya. Bunu gören beyin olu ertesi gün iki tane oduncu götürüya, onna da aşama gada bütüremiya, az bi yeri galıya. Aşam gardeşi gelerek orayı yalayarak yine orayı galınlaşturuya. Bununla başa çıkamayıcanı anıya bi gurnazlık düşünüya. Köyün yaşlı gadınlarından birine bu işi danışıyo. Gadun, "bu işi yaparın" diya ve bi yaslaç, bi saç, bi parça un alarak olun başına gidiya. Hamuru yorduktan sona sacıya goyya, sacıyan üzerine ekmek sacını ters guyya. Gız, bunu yokardan görüya:

— Nine nine, diye sesleniya saçı ters godun.

— A gızım ben ihtiyarım gözlerim görmiya gel sen saçı düzeldive.

Ek A.91'in devamı

Gız aşa inince saklanan beyin olu çıkmış meydana gızı alarak köyüne götümüş. Gırk gün gırk gece dün yapmışla. Aradan zaman geçmiş iki tane çocu olmuş. Gızın anasını, bubasını göresi gelmiş. Köyüne gitmek için gocasından izin almışla. Yolda giderken iki eşgiyaya ras geliyolla. Eşkiyala gızın çocuklarını kesiya. Gız, köyü de bulamıya yabancı bi köye geliya. Tabi aradan zaman geçiya, gocası bunu arıya. Anasına bubasına soruya "gelmedini" söylüyollar. Diyer yerlerden aramıya çıkıya. Gocası ararken köylerden birinin kahvesine geliya. Gapıda "içerde ne gonuşuyolla?" diye diyneye. İçerde Kelolan iyi sesleniyola ve bu Kelolan'a başından geçenleri ağnatduruyola. Bunu duyan beyin olu, "ayilesinin yolda iki eşgiya tarafından çocuklarının kesüldünü, kendüsünde yolu gayp etdünü" söyleye. Ondan sona tanımaduğu bi köye geliya. Orada sığır çobanlığı yaptuğunu söyleyen başka bi köyde de gaz gütdünü velhasıl bütün başından geçen vağaları ağnadıya veya ağnatması bitdükten sona Beyolu, gapıdan içeri giriya onu gaveden alarak köyüne götürüya. Tekrar gık gün gık gece gün yapacak ve muratlarına eriyolla.

EK A.92 Erikci Goca

Bi adam varmış. Gavide hep garısının namuslu oladundan ganarmuş. Bi gün yine ganarken herifin biri barıya:

— Dayı sen ne ağunup durıyon senin garın mazinle (müezzinle) gonuşuya sana gösteriverin, diya.

Herif diya ki:

— Sen garıya köylere örük satmaya gidiyon, dersin. On beş gün geleceyim demeyi de unutma. Ben seni bi harara sokar, aşam senin eve misafir olarak varırım, sana hararın içinde garını gösterürüm.

Adam eve giderek garıya diya ki:

— Garı, ben köylere örük satmaya gidiyon, on beş gün gelmiyeceyin. Gapıya, bacaya iyi sahip ol, dimiş.

Garı sevincinden gocasının yol azını hazırlıya. Gocası örükleri harara dolduruya evden ayrılıya. Garsu mazine:

— Gocam yok gece gel, diya.

Adam da örükleri bi yere bırakarak arkadaşının yanına gidiya. Arkadaşı gendünü harara guyarak sırtına yüklenip doruca evine varıya, gapıyı çalıya. Garı gapıya geliya.

— Kimi arayon, diya.

O da:

— Gezerim hem ama hem de gurbetten geliyon buranın da yabancısıyım. Beni aşam evinde şu şufalınnan beraber misafir et.

Garı diya:

— Bi gocama danışayın bi kere... Al dirse alurun, diyip yukarı çıkıya.

Yukarı çıkınca adama diya ki:

— Ulan görüyon mu garıyı şimdiden bizi külliya daha göreceklerin başka...

Ek A.92'nin devamı

Garı yokardan geliya diya ki:

— Gocamın ırazısı üzerine seni yukarı alıyon bizim yanımızda oturusun.

Adam da:

— Allah hacı garısı ol, diyip yukarı çıkıya.

Yukarı çıkıya garı diya ki:

— Sırtındaki şu hararı burıya bırak, yukarı gel yanımızda otu.

O da diya ki:

— Aman hanım harardaki eşyala pek gıymetli ne olu ne olmaz goltumun altında durar.

Garı, ırazı olarak yukarı çıkıyolla. Yukarda mazin köşeye otumuş elinde saz çalıya, garı yimek pişiriya. Sazı kör adam istiya:

— Bi kere de ben çalıyın, diya.

"Olu", diyala. Kör, eline alıya başlıya:

Elbeşere elbeşere

Köpek satar on beşere

Garıda burda iş becere

- Çıkacaksan çık kerata

- Göreceksen gör kerata

Garı adam kör diye ortada oynıya arada sırada. İyiiii gayette iyi çalıyomuş aman hele bi ta başla pek hoşuma gittin. Adam, hatırını gırmıya bi ta başlıya:

Elbeşere elbeşere

Eruk satın onbeşere

Garı burda iş becere

Ek A.92'nin devamı

- Çıkacaksan çık kerata

Göreceksen gör kerata

Diya ve harara gakıya. Herif delirmiş bi vaziyette hararı bıçana yırtarak fırlaya garı:

— Amanıııııın... Başına gelende ne?...

Kör herif de gapıya durarak, benim gözlerim kör deyil hepsini gördüm, gapıyı bekliyon. Dışıra çıkıyın diye zorlanan mazın sap sarı oldu. Oldu yerde dona galmış ne yapacanı bilmiyo. Adam bıçala hem garıyı hem de mazini öldürüya. Arkadaşı ile doruca teslim olıya mahkemeleri olıya. Adam, şahidi oldundan ceza giymiya ve bi ta böyle lafları azına almıya…

EK A.93 Amak Hırsuz

Bi varımış bi yoğumuş. Eski zamanda bi fakir gariynen gocası hamama gitmiş imiş. O gün de "padişan garısı, hamama gelecek" demişle herkes hamamda yıkanmaya başlamış. İçerde padişan garısına saygı göstermiye uraşıyollarımış. Bu hali gören fakir evli aşam gocasına çıkışmış:

— Ne yap yap sen de beni öle tanıt, demiş. Gocasını govmuş ve zengin ol da gel, demiş.

Gocası iş güç bilmedünden doruca hırsuz pazarına gitmiş ve iki hursuz arayollarıken bunu görmüşle, barmışla "döya gel işimize yararsın", deyince adam hemen goşmuş ve buna yapacakları anatduktan sona bi gona gece girmişle. Herkese bi oda düşmüş, buna da mutfak düşmüş. Mutfakta havanı görüye çalayın diye varınca havanda garabiberi duyan ev ahalisi uyanmış ve hursuzları govalamışla. Mutva varınca adamı biber döverken görmüşle sormuşla:

— Ne yapıyon orada? demişle.

O da:

— Eve hursuzluğa girdüydük havanı bulu vidim, biberi gördüm, yarın lazım olu di döğmiye başladım. Öğle döğmeden alusam bana darulula dedim sizi darıltmamak için bu işi yaptım.

Ev ahalisi diya hırsızlara bi şey aldumadan gaçudukları için adama bol para ve havanı vererek gönderiyola. Ertesi günü bazara varıya, zorla gendünü gabul etdürüya. Zenginin bu gona girmeye garar veriyolla. Gece gittüklerinde bu sefer de hizmetçinin odası düşmüş. İçeri girince hizmetger ölmüş yerde yatıyomuş. Hemen barma başlıya:

— Ölü va ölü va, diyi…

Evin ahalisi uyanınca hursuzların gona soydukları anlaya hemen hırsuzları govalıyarak bu adama:

— Yine hizmetger odasında ne yapıyodun? diyince:

— Gona hursuzluğa gittiktü bana burası düştü. Bi de gizmetgeri ölü olarak görünce başladım bağırma ni yapayın? Acıdım.

Ek A.93'ün devamı

Ev sahibi, tam zamanında uyandurduğu için adama fazlaca para virerek salıveriyolla. Aldukları parayı doruca eve götürüyo. Ertesi gün yine bazara geliya. Hırsuzlara yalvararak gendünü alduruya. Gine bi gona da gidiyolla bu sefer de bi gelin odası düşüya. İçeri girdiği zaman gelinle guyoyunun üzerinde şitap sırmalı yorganı görüya, çalmaya garar veriya. Yorganı galdurunca gelinle guyonun yatduklarını görünce hamurdanma başlıya:

— Üzerinizi gapadın gözüm görmesin, diya.

Tekrarlayınca gelin, guyo uyanıyolla, herifi guyo başlıya döğme. Bu gürültüyü duyan hırsuzla gaçarken ev ahalisi de yukarı çıkıya ve hursuza, niye girdünü soruyolla. O da anlatıya gendüsünün gabahati olmadunu garısının zoruyla geldünü söylüya. Ev ahalisi, memnun olarak yorganı ve fazlaca [para vererek] gönderiyolla eve teslim ediya. Bazara gidiya fakat hırsuzla "sen bizim ekmeyimize mâni oldun" gabul itmiyolla. İşsiz galan bu adam camiden çıkanlara "ben hacıyın" diya. Bu arada cahil birine raslıya. Ona da:

— Ben hacı ağayın fala bakarın, diya. Bende iş çoktu diyince o cahil gapılarak bu adamı eve davet ediya.

Aşam olunca doru eve geliyolla. Ev sabı yemek veriya. Yiyip içtikten sona fala filan bakıveriya. "Sen şöyle zengin olacaksın böyle ileri gideceksin senin başında bi devlet guşu uçuya bunu yakalaman için hacıyı hocayı (gendüsünü işaret ederek) memnun etmen icap ediya" deyince o vaktin parasıyla serveti olan yüz altunu garıdan habersiz softa kılıklıya veriya. Garı, duyunca doru içeri giriya hırsuzu tanıya:

— Bi hacı deyil hırsuz, yankesici, diya.

Garı, açıkgöz imiş. Adam, içerde gapıyı üzerine kitliyerek gadıya goşuya." Evde hırsuz va" diya zapdiyele adamı yakaladuğu gibi gadıya götürüyolla. Suçu da fazla olduğu için elleri kesiliya. Gendü garısının haberi oluya ve gocasına çıkışıya:

— Git git gözüm görmesin zengünle de ondan sona gel, diya.

O da:

— Senin yüzünden bu akıbeti uğradım bundan sona da sen zenginle de gel, diya.

EK A.94 Tilkinin Yargıçlığı

Arslanın biri ihtiyarlıktan zayıflıktan av yapamaz, karınını doyuramaz bir hale gelmiş. Dolaştığı ormanlarda kendisine arkadaş ararken iri bir kurt görmüş. Seslenmiş:

— Hey kurt oğlu! Oğlan orada... Kaçma sana faydalı bir işim var...

Kurt ne yapsın? Kaçsa arslan bu... Bir sıçrayışta yakalayup parçalayverir adamı… Ondan kaçup da yakayı kurtarmak olmaz ki... Kurt, aslanın nasıl bir hayvan olduğunu iyi bildiği için kaçmamış, olduğu yerde durmuş. Arslan yavaş yavaş kurdun yanına sokulmuş şöyle bir konuşma başlamış:

— Ey kurtoğlu kurt! Benim kim olduğumu bilirsin değil mi?

— Şüphe mi var… Size dağların kıralı arslan derler. Bizim hükümdarımız sizsiniz.

— O halde sana bir teklifim var.

— Baş üstüne.

— Böyle tek başımıza av bulacağız diye dere tepe atlayacak yerde iş birliği etsek avladıklarımızı bir araya getirip keyfimizce yiyip içsek?

— Çok hoş, çok güzel buyurdunuz derhal harekete geçelim…

— Dur bakalım... Şimdilik beraberce yörüyelim biraz... İki dost kuytu bir ormana doğru ilerlerken bakmışlar ki ağaçların arasında bir tilki dolaşıyor.

Arslan haykırmış:

— Hey şeytan tilki! Dur bakalım orada.

Tilki, sesin geldiği bir arslanla iri bir kurt geliyorlar... Tilki, bir oyana fırlamış bir buyana. Fakat kurtulmaya imkân mı var? Yapı taşı yapıdan kalmaz derler... Arslan ne kadar ihtiyar da olsa yine arslandır. Ölüsü yeter öyle hayvanlara… Hemen bir atılışta yakalamış tilkiyi… Arslanın bir tokatı ile yere serilen tilki yalvarmıya başlamış:

— Beni öldürmeyin size çok rica ederim hem benim gibi aciz bir hayvan öldürmek size yakışmaz. Siz ünlü bir kahramansınız kulunuz olayım... Beni öldürmeyin…

— Seni yaramaz seni… Dur, deyince durmamak söz tutmamak nasıl oluyor ha…

Ek A.94'ün devamı

Kötü bir pençe daha... Tilki cıyak cıyak bağırırken kurt:

— Rica ederim, demiş. Bırak şu miskini... Uyduğumuza değmiyor bile...

Arslan:

— Ne ise arkadaşımın hatırı… Haydi bakalım afettim suçunu...

Tilki üstü başı kan içinde arslanın elinden kurtulunca dile gelmiş:

— Beni öldürmediniz çok teşekkür ederim. Bu iyiliğinize nasıl karşılık vereyim, ne yapayım? Bilmem ki…

— Bire sen nesin ki elinden bir şey gelsin de istifade edelim?... Şeytanlıktan başka ne işe yararsın sen... Haydi haydi yörü defol şuradan…

Kurt söz istemiş:

— Bizimle arkadaş olsun, hizmetimizde bulunsun. Az çok faydası olmaz değil...

Tilki, kurttan cesaret alarak kendisini övmeye başlamış.

— Bayım beni siz miskin bir hayvan sandınız ama yanılıyorsunuz. Bende ne hünerler var neler… Katı katmeri açılmadık marifetler... Bu sayısı binleri aşan hünerlerimi zaman geldikçe yeri geldikçe gösterecektim sizlere... Benden memnun olacaksınız asla sizin emürlerinizden dışarı çıkmıyacağıma söz veriyorum yalınız arkadaşlımı lütfen kabul ediniz... Bakınız neler olacak...

— Arslan bu sözlere karşu demiş senden hayır gelmez amma ne ise yanılır da senin gibi bir maskara da bulunsun… Şimdi üçümüz de ayrı ayrı semtlerde avlanacağız daha vakit sabah... Kim ne yakalarsa şu ilerdeki taş oyukuna getirip bırakacak... Güneş zeval yerine geldiği sırada herkes taş oyukunun başında hazır bulunacak, eğer gelmeyen yahut avını ben izin vermeden yiyen olursa hakkından gelirim ha... Şeytan tilki, sen şöyle babacan, sen de bir tarafa ben şu sık ormana dalacağım. Öğleyin buradayız anlaşıldı mı? Haydi marş marş…

Üç arkadaş birer tarafa açılmışlar tilki bir kilometre gitmeden koca bir tavşan yakalamış... Ağzında tavşanla kararlaştırılan yere doğru adım adım giderken aklıma bin bir şeytanlık geliş:

Ek A.94'ün devamı

— Arslan gelinceye kadar av durur mu? Yemeli… Ya arslan hesaba çekerse. Bir şey yakalamadım der geçer gideriz. Karnımın şişkinliğinden anlarsa? Hastalık bahane etmeli. İnanmazsa? En doğrusu ormanı bırakıp kaçmalı… Hayır hayır… Arslanın eline geçersek işimiz berbattır sonra... Hele ne gerek... Avı şuraya bırakup arslanı beklemekten başka çare yok...

Aradan çok zaman geçmemiş arslan, sürüye sürüye geliyor. Tilki ile arslan birleşmişler arslan sormuş:

— Sen ne yaptın afacan?

— Bir tavşan avladım semiz bir tavşan.

— Akay yalınız şunun bir tarafından yapış da götürelim mağaraya...

İki arkadaş ceylanı tavşanın yanına uzattıktan sonra kurdun yolunu gözlemeye başlamışlar. Bir müddet sonra kurt baba, olabildiğine koşarak yanlarına gelmiş. Arslan merakla sormuş:

— Ne var bir şey mi oldu?

— Olmaz mı bayım... Ormanın kenarında koca bir eşek gördüm kulakları arşın gibi kafası saman sepeti kadar büyük... Budları öyle dolgun ki pamuk çuvalı sanırsın ne söyleyeyim? Tadına doyulmaz bir av.

— E… Ne oldu kaçırdın mı?

— Kaçırır mıyım hiç… Yanına sokuldum atladım, zıpladım önüne. Dolaştım arkasına ona bin bir oyun gösterdim hoşuma gitti galiba... Bir aralık burnundan nasılsa yakaladım. O, oo, o, ooo diye bağır bağırdı. O zırladı ben fırladım. Sonucu işimi bitirdim.

— Pek güzel lakin sözü uzattın vakit geçirmeye gelmez avı bir başkası yir de temizleyverir sonra...

— Doğru... Yalınız bana yardımınızı rica edeceğim av çok semiz getiremedim beraber getirelim.

Arslanla kurt, tilkiyi nöbetçi olarak [bırakıp] eşeğin yanına vardılar. Hakikaten etine dolgun bir av... Kurt, yine avını methederken arslan:

Ek A.94'ün devamı

— Hele demiş gevezeliğin yeri değil... Tut bakalım bir yanından...

İki ortak uğraşa uğraşa eşeği taş oyukunun yanına sürüklemişler. Saat on ikiyi geçmiş tam yemek zamanı arslan demiş:

— Arkadaşlar hepimizde emek verdik, yorulduk. Sonunda karınca serince birer av becerdik yemek zamanı da geldi şimdi bu avları aramızda nasıl paylaşalım?

— Şu tavşan bizim afacan tilkinin, ceylan sizin, eşek de benim...

Arslan bu bölüye o kadar kızmış o kadar kızmış ki kurdun üstüne nasıl bir atıldı ise kafasını koparıp yere sermiş… Biraz homurdandıktan sonra tilkiye dönmüş:

— Sen ne dersin nasıl pay edelim şunları?...

Tilki, olanca kurnazlığmı başına toplayarak cevap vermiş:

— Sayın bayım yakaldığınız bir tavşan, bir eşek, bir de ceylan değil mi?

— Evet.

— Bunu pay edemiyecek bölüşemiyecek ne var?

— Ya... Nasıl?

— Nasıl olacak tavşanı sabah kahve altısı yaparsınız, eşek öğle yemeğinde yersiniz, akşam yemeğinde ise ceylanı.

— Aman ne güzel hüküm ne güzel ne güzel. Sana bu aklı kim öğretti acaba?

—Kim öğretecek? Bizim kurt ağabeyimin başı.

EK A.95 Horozla Tilki

Horoz bi gün b.klukta eşünürken tilki yanına yanaşmadan horaza seslendi:

— Horoz gardeş sesin çok güzel emme bi kerem de tek ayak üzerinde gözlerini gapar da ötersen çok iyi olur, didi.

Horoz tek ayanın üstünde gözlerini gapadıp öttü. Tilki:

— Sen buban gibi ötemiyon.

Horoz, bu gez iki gözünü gapadı, tek ayanın üstünde ötdü. Tilki, horozu gapdı dağa gaçtı. Horozu goparmak için çalışırken horoz tilkiye:

— Sen buban gibi deyilsin. Buban yime yimeden Allah'a dua ederdi.

Tilki, dua etmek için ağzını havaya galdurunca horoz gurtuldu, gaçdı. Tilki hımırdandı. Horoz dalda, tilki yerde yongaları toplayıp yüzüne yüzüne bakıyodu. Horoz sordu:

— Ne yapıyon tilki…

— Mektup gelmişte gözlüklerim evde galmış okuyamadım şunu okuyuverü müsün? dedi.

Horoz da:

— Okurdum emme garşudan avcı geliya, dedi.

Tilki bunu duyunca fırladı gaçtı.

EK A.96 Kedinin Ustalığı

Üç arkadaş varımış bunlardan biri ayu, tilki, domuz. Bunların üçü gezerken ayuyunan domuz kibar olmadından abur caburunan garınlarını doyururlarmış. Bunna bi gün gezelek bi çamın dibine geliyola. Çamın dibinde göl de varımış. Tilki, domuzunan ayıya:

— Arkadaşla siz burda durun ben şu köyü bi dolaşayım, demiş.

Tilki köye geliya, bi evin gümeslinde gördüğü bi kediyi gandırıp yemek istiya. Kediye:

— Arkadaşlık edelim, diya.

Kedi:

— Ben evimi bırakıp da gitmem, diya. Filan yerde çamın altında çiyer filan va yir yatarız, diya.

Kedi, iniyor aşa tilkiynen yola düşüp giderken kedi, yolda gaçan bi fareyi yakalayıp yiyor. Uçan bi guşu da tutup yiya. Tilki bundan gorkmaya başlıya:

— Bunun elinden ne gaçan gurtuluya ne uçan ben bundan gaçmıya bakın, diya.

— Arkadaş sen filan yerdeki çamın dibine gel, diya.

Tilki ağ da çamın dibine varıya, ayınan domuza:

— Arkadaşla bi şey geliyor elinden ne gaçan gurtuluya ne uçan… Ben gidiyorun başınızın çaresine bakın.

Bırakıya gidiya. Ayu:

— Ben dala çıkarım.

Domuz:

— Ben de göle girerim, diyor.

Kedi geliyor buraya... Yiyecek ararken domuzun gulakları sudan dışarıya gakmış, kedi ısırınca domuz çırpınıya. Kedi, domuzdan gorkusuna ayunun olduğu çama çıkıya. Ayu onun işini bitirdi bana geliya diye gorkusuna kendünü yere atıya. Çamdan bi budak gırılıyo beline iniyo gelkıp gaçıyor. Bi gaç gün sona ayu ile domuz buluşuyola. Ayu, domuza soruya:

Ek A.96'nın devamı

— Ne yaptı sana? diya.

— Gulaklarımı yaraladı, diyo.

Domuz da ayuya soruya "sana ne yaptı?" diye…

— Belime bi budak vurdu, diyor.

EK A.97 Dünya Güzeli

Bi varımış bi yoğumuş. Eski zamanda bi padişan üç olu varımış. O zamanda da bi dünya güzelinin yaşaduğu ve padişahın olanının üçü de buna vurulduğu için "ille alacağız" diyorlarmış. Büyük, ortancı gardaşları gidiyola, hiçbiri de muvafak olamıyola. Güçük olan, yalunuz gidip dünya güzelinin gonanı görüya, depeden oraya indükce gendü asgerlerinin öldürüldünü görüya. Dönünce gona varıya. Ederafını geziyoken bi ihtiyar garı, pencereden bakıya:

— Dünya güzeli seni görüse valla öldürü.

İlerlerde iki padişah olunu asgerleriyle birlikte öldüdünü söylüya. Olan:

— Aman, diye, bana yardım et, ben âşıkım ölüyon.

Ağlayarak yukarı bi odaya geliya dünya güzeline bunu bildürüya. O da:

— Onu ihtam (imtihan) edeyin, gazanusa onun olurum, gazanmassa öldürürün, diya söyliya.

Olana haber veriya ve soracayı sualleri bildüçün olana öğretiya ve olan imtihanı gazanıya ve dünya güzeliyle evlenince sihiri bozuluyamuş yalunuz kim onu alıp çişme goynuna sokarsa olan bi ta uyanmıyamuş. Başka bi padişah da bu gıza âşıkmış, sihirbaz bi garıyı göndererek tam kırk günlük yolu gırk dakkada alıp eve girmeyi düşünüyolla. Çişmenin yanında beklerken atıyla olan geliya ve garı yalvarmıya başlıya:

— Ben fakirin kimsesüzün beni yanına al, diya.

Bu haline acıyan olan eve bi söyliya. Garısı diye ki gız:

— Benim için uraşan çok onla cazu garı filan olmasın.

— Ya… Garı... Öyle bi garıya benzemiya. Çok iyi bi kimse.

Irazı olarak garıyı götürüya. Garı, bi iki gün sona sabahleyin erkenden olanın yatarken çeşmenin govuna sokuya, güzeli büyüleyerek gapdu gibi gaçıya. Çişmeyi su almaya gelince bi çocuk gılıcı görüya ve govuktan çıkarıya. Evvelce de bu gılıcı gördü için olanın evine götürüya. Olan, o andan itibaren oyanıya ve garısının gaçuruldunu anlayınca gılıcını guşanıp hibenin gözüne altun doldurarak ata binip diyar diyar gezmeye goyuluya. Gelelim gaçırılan gıza, doruca padişahın sarayına varıyolla. Padişah, sevincinden gapılara sınmıya hemen düğün yapılmasını emrediya. Gız, diya ki:

Ek A.97'nin devamı

— Senin ellerin çok sert. Sen gırk gün hamama git ondan sona bi da düşünürüz.

Padişah, gırk gün hamama devam ediya, gırk birinci gün soruya. Gız, diya ki:

— Gırk günde bütün reçberlerin aletleri malları alaca boyanacak ve düğün ondan sona yapılacak, diya.

Padişah, emir veriya. Herkes her şeyini alacaya boyuya. Padişah evleneceni her yere ilan ediya. Olan, atıynan delü gibi diyarları geze geze gızın bulunduğu diyara geliya. Her şeyin alaca oldunu görünce aklına sormak geliya. Şu cevabı alıya:

— Buraya dünya güzeli mi bir naneyinen gelin olmaya gelmiş. Hep o bunları çıkardı biz de yaptuk, diyolla.

Olanın sevincinden horaca geliya, adama bolca dünyalık vererek ahpap oluya. Adam başından geçenleri hep anadıya. Adam da işine yarayacanı, evinde misafir edeceni söyliya. Gırk gün tam olunca düğün başlıya, düğüne bütün ahali geliya. Olanın durdu evin garısına olan bi mektup virerek gıza virdürüya. Gız, mektubu alınca yine bi hilleye baş vuruya dedi ki:

— Gerdeye gireceyimiz günden iki gün eveline gadara kimse evden çıkmayacak. Her kim evinden çıkar ise görülürse öldürüleceni ilan etdürüya.

Ahali gece gündüz dışarı çıkmıya. Sihirbaz garı ile padişah bi de gız gezmek için şehrin dış mahallerinden geçiyollarımış olan bunu görüya birdenbire atlayarak garıyı ve padişahı kesiya, gızını ata atdu gibi gaçıya. Esgi yerlerine gelmeyip doru babasının yerine geliya. Babası ihtiyarladu için başga da olu olmadundan yerine bunu padişah goya. Gırk gün gırk gece düğün yaparak muratlarına eriyolla. Hayatlarının sonuna gadar beraber yaşıyolla.

EK A.98 Gahrıman Gız

Bi varımış bi yoğumuş. Eski zamanda biri birine gızışgun Türk padişahı ile gavur gıralı varımış. Türk padişahının gırk tane asgeri varımış, gavurun da sekizen tane asgeri varımış. Türk padişahı bu gadan asgerle nasıl muhabere edeceğini düşüken gızı içeri giriya soruya:

— Buba neye böyle düşünüyon... Bi sıkıntun mu va?

O da diya ki:

— Kafirlerle muharebemiz va ilakin guvvetimiz az ne ideceyin diye düşünüyon, demiş.

Gız diya ki:

— Buba bundan golayı neva? Ben bunların hakkından gelürün yalunuz senden isteğim va. Vizerin gızını yanıma gatıve, eynimize birer esger elbisesi ve dövüşte ilazım olan eşya.

Bubası:

— Bundan golay ne var ki?

Hemen gızını derhal hazırlıyarak vezirin gızı ile atlara binip uzaklaşıyolla. Gidip dururken bi depeye varıyolla. Depenin ardında bi ireçber çift sürüyomuş. Gızla yanına vararak selam veriyolla adam da selamlarını alıya ve neriye gitdüklerini soruya. Onla da gavur gıralı ile gonuşucakları söylüyolla ireçber diya ki:

— Aman yiğitle o gıral sizi öldütdürü siz bu gitmeden vazgeçin boşverin bu gitmeyi…

Esgerle:

— Biz gitmeden vazgeçmeyüz sana da şu altunları veriyoz, sen bizim işimize yardım et.

Hiybenin gözünden altunları gösterince ireçber bu teklifi gabul ediya. Doruca gıralın sarayına varıyola ve ireçber bunlara bütün gizli yirleri öretiya. Bırakıp gidiya padişahın gızı diya ki:

— Sen arkadaş ahıra gir, ben işaret verince atları hotlat. Ben de merdivenin altuna sinerin, aşa gelen asgerleri gılıç ile keserin, böylelikle sekizenini yok ederiz... Böylece bunları öldürü gideriz.

Hemen işe başlıyolla padişan gızı, vezirin gızına işaret veriya. Gız, atları hoylanduruya. Yokardan sesi duyan gıral aşa iki adam gönderiya. Merdivanın yanına gelince gız onları öldürüya böyle bi iki defa yapıyolla. Asgerlerin sonuncusuynan gıral aşa iniya. Merdivanın yanına gelince gız, bi gılıçla asgeri öldürüya, gıralı yaralıya.

Ek A.98'in devamı

Gıral öldüm gibi iderek gendünü ölülerin üzerine atıveriya. Gızla sevinerek atlara binip gört nala goşturuyola. Doruca babalarının yanına geliyolla. Haberi verince bubaları dünyalık istemelerini söyliya. İkisi de bi şey istemiyerek sağlıklarını istiyolla. Gelelim gırala, gızla gitdükten sona hemen galkıya yarasını iyi etdikten sona hemen Türk padişanın memleketine geliya. Gendüsünü tanuttumuya, sarayın garşusuna bi dükan yapdurarak herkese bedava mal dağıtıya. Bunu duyan padişah hayret içinde galıya. Bu adama gızını vimeyi düşünüya. Zaten gızdan ahtıman almak istiyen bu adam hemen saraya düğür gönderiya. Padişah, bunu gabul ediya, düğün edilerek adam, gızı alıp memleketine gidinceni ve mallarını padişaha bırakacana söyliya. Anaşarak adam, gızına atlara binip uzaklaşıyolla. Yolda bi hana varıyolla. Gız zabaleyin adamın golundaki yarayı görünce gıral oldunu anıya. Gız bundan gurtulmanın çaresine bakıya velakin adam bunu seziya, lafı açıya, gıza keseceni söylüya. Biraz sona da sarayına elişiyolla. Gıral, gızı hemen fırına sokarak yakmak istiya fagat giprit bulmaya çarşıya gidiya. Bu esnada da aşağıdan kervanla geçiyomuş, gız barıya ve gendünü gurtadduruya. Hemen bi kervanınla atlara binip gaçıyolla. Çarşudan dönen gıral, gızı furunda göremiyince kervanların götüdüne inanıya. Hemen arkalarından ilişiya soruya. Onna da böyle bi şeyi görmedüklerini söylüyola. Gıral, geri dönüya fagat diyar diyar aramıya çıkıya. Kervancıla memleketine gelince padişaha gızı teslim ediyolla. O padişan da bi olu varımış, gızı ona alıveriyolla. Bunna iki gız, bi olan oluya sarayın gapısında bi aslan ile bi gaplan bulunduruya. Gız, gıralın yine geleceyini düşünüya. Nihayet bi gün gıral o diyara varıya. Gavede gelmişten gonuşurlarken gıral, gulak misafiri oluya. Bu gızın burada gelin oldunu öğrenince bi cadu garı buluya. Gızı aşağ indümeyi öreniya. Garı, diya ki:

— Gapıdan giremessin anca pencereden girersin, diya.

Adam, bi balon bularak pencereden içeri uçuya garı yavruları ile oynuyamuş. Adamın girdünü görünce dona galıya. Adam, diya ki:

— Şimdi hepinizi öldüreceyin.

Çocukları kesiya, garıyı balona bindürüp aşa atıya. Yukardan gayıntasına işaretle gılıç atmasını söylüya. Hemen gılıncı alıya, goltunun altına sokuya. Yukardan gıral diyer balonla inerken hemen gılıcını çıkarıp ikiye biçiya, hemen aşam gocasına anatıya. O da "ziyanı yok tehlikeden gurtulduk ya çocuklarımız Allah sayesinde yine olu" diya. Bundan sona artık gorgusuzca yaşıyolla.

EK A.99 Köse Dayı

Bi Köse Dayı varımış. Bi ormanda yalınız başına yaşarımış. Her zaman buraya hırsızla gelerek garınlarını doyururlarımış. Bi gün Köse Dayı, bi gurnazlık düşünmüş. Hırsızların geleceyi sabah bi öküz kesmiş, etini bi cabada büşümüş, tam hırsızların geleceyi zaman ocaktan cabayı alarak çimene gomuş. Hırsızla:

— Bu ne demişle.

— Bu eti cabaya goydukları zaman cabayı çimene goyarsın kendü keddüne bişer, demiş.

Hırsızla "biz gırda geçileri vurarak biz de bu cabalarla bişürürüz" diyerek cabayı satın almışla. Bi mütdet sona denemişle Köse'nin dediği olmamış. Hırsızla buna öfkelenerek Köse'ye gelmişle. Köse de kesmiş olduğu öküzün hırtlanı ailesinin boynunua takmış, onna tam geleceyi zaman hırsızların gözünün önünde garısının boynuna takılmış olan hıtla kesmiş. Garı, ölü taklidi yapmış. Sona cebinden bi düdük çıkarmış, üç defa çalmış. Garısı birdenbire aya galkmış. Sona hırsızla:

— Bu ne demişle.

O da:

— Bi insanı öldüdün zaman düdü çaların ve ölü insan canlanır aya galgar.

Hırsızla bu düdü satın almışla. Bi mütdet sona denemeyi yapmışla Köse'nin dedükleri çıkmamış. Hırsızla köseyi, yakalıyarak bi ırman kenarına gadara götümüşle. Burada bi çuvalın içine goyarak bi çam acının dalına asmışla. Hırsuzla başga bi işe gitmişle. Bu zaman da orada bi çoban davar güdüyomuş. Köse, gurnazlık düşünmüş ve "Anşa'yı almam" diye bağırmış. Çoban da "ben alurun" diye çuvalın içine girmiş. Köse de iki yüz davarı alarak evine gitmiş. Bi mütdet sona hırsuzla gelmiş çuvalı alarak ırma atmışla çoban ölmüş. Hırsızla bi gaç gün sona kösenin garısının halını hatırını sormaya gitmişle. Köseyi evde görünce şaşurmuşla:

— Köse sen nasıl geldin buraya? demişle.

Köse de:

— Hey avanakla, demiş. Beni ırma attınız gık gık derken ben gırkıncı davarı sayıyodum, demiş.

Hırsızla:

Ek A.99'un devamı

— Biz hırsızlık yapacamıza kendümüzü ırma atalık davar çıkaralım, demişle.

Hırsızların sayısı sekiz taneyimiş. Köse, bunları birer birer çufala doldumuş ve ırman kenarına götümüş. Hırsızla "beni atın" derken Köse demiş ki:

— Ben bi gece çamın dalında yattım. Siz de yatacasınız ondan sona davar çıkaracaksınız.

Bi geceden sona hırsızların hepisini ırma dökerek bunları öldümüş. Köse de evine giderek yaşamış.

EK A.100 Masun Gardaşla

Bir varımış bir yokumuş. Bi öğey ananın bi öz gızı ile iki tane biri gız biri erkek olmak üzere iki övey çocu varımış. Bunları her gün damda yatırıp ve her gün de yüz soba vurarmış. Gayrı bunna bu soba garşusunda dayanımayarak gaçmak zorunda galmışla. Bunnar gaçdukları zaman bu övey ana aşağı inip dama bakar. Bunları bulamıyınca büyücü gadun, bütün sıcak ve sovuk suları büğülüyor ve iki gardeş gide gide bi çöle geliyola. Çöle geldükleri zaman büyük gardeş çok susaya, bi pınar başına varıya, su içme eyiliya. Eyüldüğü zaman punar:

— Kim benden su içerse maymun olu, diya.

Az da gidiyola bi punara da ıraslıyola. Ondan da su içme eyüldü:

— Kim benden su içerse ayı olu, diya.

Az da gittükleri zaman bi pınara da ıras geliyola. Eyilince:

— Kim benden su içerse geyik olu, diya.

Su dediği zaman erkek çocuk bi damla içmiş bulunuya. Bu gız gardeş geyiği eline alarak kendülerine bi yer bulmak için dolaşıyola. Bunna evi buldukları zaman geyiğin boynuna yapraktan bi çiçek yaparak geyii süsliya. Geyik için yapraklardan bi yatak bi de yorgan yapıveriya. Geyik olan gardeşini gapıya acıya goyveriya. Geyik, eve geri döndüğü zaman gız gardeşine yiyecek götürüya. Yarınsı gün padişan olu, geyiği görüya tutmak istiya. Tutamadığı zaman geyin bacana gurşun atıp yaralıya. Bu geyik eve döndüğü zaman gız gardeşi, geyik olan gardeşini gördüğü zaman eynindeki entariyi yırtıp bacana sarıveriya. Geyik, dışarıya çıkarken "üç defa gapıyı çalıp üç defa da bacı demedikten sona gapuyu kimseye açma" dedünü padişan vezürleri duyya. Gidip padişa haber veriya, sona burası basılıya. Padişan olu, gızı gördü zaman gözelline hayran oluya. Gızı golundan tutup dışarı çıkarıya arabıya bindireceyi zaman gız:

— Benim geyik gardeşim vardır. Ben o geldikten sona giderin, diya.

Padişah, gızla geyiği gördüğü zaman çok güveniya ve oluyla gık gün gık gece bi düğün yapıyola. Gız, gebe oldundan dokuz ay, dokuz gün sona bi civci çocukları oluya ve bu gız, padişan hamamına gittiği zaman bu üvey anası gızın üstüne gapıy kitliya. Gızla çocu içerde galıya. Cadu garı, hamamın altına odunu fazlaca atıya sona içerde bulunan gız, gapıyı açıya ufak olan çocunu dışarı bırakıya ve beşiye yatırıya. Kendüsü hamama gine giriya. Övey anası bu kör gızını padişan odasına yatırıya:

Ek A.100'ün devamı

— Ben hastayın yanına kimse girmesin, diya.

Sona padişan olunun garısı, hamamdan çıkıp ufak olan gızını emzimeye "iki defa da geldüm zaman seni emzürecen artuk hiç emdümeycen" diya. Gapıdan çıkıp hamama giriya. Arasından bi sene geçiya gız, bi da anasını göremiyceyini anaya. Annesi geldü zaman "artık hiç gelmiycen" sözünü söylerken padişan olu, gızın golundan tutuya başından geçen bütün felaketleri anlatıya. Gız, padişan oluna messeleyi anlattıktan sona cazu garıya gırk gatırınan gırk satırı mı sözünü söyliya. Cazu garı ile öz gızı:

— Gırk satırı ne yapalım? Gırk gatırla geçünürüz, diya.

Bunlar gırk satırı guyrunan balanıyola salıveriyola, gırk parça oluyola. Övey anaları olan büyücü garı, düğün oldu zaman büğüsü bozuluya ve sedirde oturan geyik on dört yaşında dünya güzeli bi olan oluya.

EK A.101 Buba Sanatı

Eski zamanda bi dan gıyısında bi olunan bi ana yaşıyorlarımış. Olan, gasabıya odun götürü anası evde durarmış. Günlerden bi gün bi cadu garı, olana anasına sorar:

— Buban sanatı ney idi? demiş.

Olan eve gelmiş anasına sormuş.

— Benim babamın sanatı ne?

Anası da:

— Çift sürmek, demiş...

Olan gayri çift sürüya. Bi gaç gün sona yine cazu garı, olana raslamış:

— Buban sanatı ney idi? diye sormuş.

— Bubamın sanatı çift sürmekti, demiş.

— Hayır. Buban sanatı çift sürmek deyildi, demiş. Yine anana sor, demiş.

Anası:

— Öteberi alıp satardı, demiş.

Bu olan böyle alıp satarken cazu garı yine olana ıras gelmiş:

— Ne yapıyorsun? demiş.

— Öteberi alıp satıyon, demiş.

— Git anana sor bubanın sanatını söyle deye… diyvimesse çıkart belinden dabancayı gorku belası o sana söyler.

Olan tekrar eve gelmiş:

— Ana sen beni aldatıyon, bubamın sanatını söylemiyon. Seni öldümiyince de mi olmıyacak? demiş.

Belinden dabancasını çekmiş anasının göksüne dutmuş, anası en sonunda mecbur olmuş söylemiye. En sonunda “hırsızlık” demiş. Bu olan, düşünüp durarken amucasının yanına sığınmak istemiş. Amucası da hırsızmış sona:

Ek A.101'in devamı

— İmtihanla alurun, demiş. Gazanusan alurun gazanamassan almam, demiş.

Bi böyük gavak varımış. Bu gavan depesinde gaga yuvası varımış. Amucası demiş:

— Bi sıçrayışta yuvanın içinde olanı benden evvel alusan alurum alamassan gabul etmem, demiş.

Amucası bi sıçrayışta gavan ortasına çıkmış geriden olan bi sıçramış gavan tepesinde yuvanın içinde üç yumurta varımış onları almış amucasının da donunu çıkarıp inmiş yere. Olan imtihanı gazanmış, hursuzluğa başlamış. Padişahın gasası bi gün iki gün derken altun azalmıya başlamış, bunu yapanı arıyormuş. Sora bu olan, padişaha gitmiş:

— Hırsızı ben bulacam, demiş.

— Hadi git serseri, demiş. Senin gibi ne adamlarım va ki.

Bu gızıp yine çalmıya devam ediya. Bi da gitmiş padişaha:

— Padişahım! Oraya bi zil goyalım, demiş. Buradan geçerken hırsız sürüldü zaman bütün ziller öter o zaman yakalanu.

Olan, bunu kendüsü yapduğu için gene hursuzluğu yapmış. Sona yine para azalmıya başlıya. Padişaha o gün yine gidiya:

— Padişahım oraya bi gapan guralım, diya.

Gapan geçüde guruluya. Olan, amucasına diya:

— Bi sefer de sen git. Her zaman ben gidiyon.

Amucası:

— Haklısın, diya.

Amucası gidiya. Olan, bekliya bekliya gelen yok... "Ben bakayın", diya yengesinden izin alaya. Gidip bakıya ki amucasını gapan param parça etmiş, gafasını kesip yengesine götürüya. Yengesi:

— Ne olu olu ille gocamı bulacaksın.

"Bi şey düşünürüz" dese de aksi gadun haber anamıya. Sabah oluya çeşmenin başına dikiliyola, "amucasını hısımı, akrabası şuya (şu yana) gelin ağlamaya başlan" diyolla.

Ek A.101'in devamı

Olan, yengesini sakma başını galdırıp da bakıya diya gendüsü zaban indümez ağlarsın su dolu desteleri birbirine vurar desti de gırılu…

Gadun ağlamaya başlar, hemen asgerle bunu yakalar. "Niye ağlıyon?" dedile mi "destilerim gırıldı", der. Padişah, biraz altun verip:

— Defol git buradan, diyor.

Bu bilinmiya veziri padişa diyerek, "padişahım altunlarınan deveyi süslüyelim büyük hırsızla bunun arkadaşına düşer ölür adam, bulunan arkadaşına düşer ölür ölmez adam bunun peşine düşmez." Sona deveyi sokaklarda gezdiriyola. Olanın bundan haberi va. Yengesine şakadan doğuya yengesi de bunlara var ediyoz bağırıya, "deveyi götürün." Adamla sese bu bağıranı gurtarmak isteyola. Hemen küpü hazırlamış olan, gelenin gözüne iki avuç kül serpiya. Bunna küllen uğraşıncıya olan, deveyi alıp saklıya hemen kesiya. Padişah, o zaman söz vemüşdü ayağıynan gelince afedeceyini… Padişaha bi cazu garı diya ki:

— Ben olum hasta diye bütün evleri dolaşayım deve eti ilaç dedile, diye.

Olanın yengesinin evine geliya. Sıra deve eti diyip boyuna istiya. "Olum, hasta ilaç dedile" diye, yengesi devenin başını cazu garıya veriya. Olan da yoldan gelerken cazu garıya raslıya. "Bu guru gafadan ne yapacaksın ben sana but veriyin" diye cazuyu, gızı eve götürüya... Gapıdan girince garıyı öldürüya... Yengesine diya:

— Ben gayrı teslim olacayın, diya.

Gidip teslim oluya. Padişah, diya ki:

— Senin oldunu anlayın bi imtan edeyin, diye. Filan yerin padişahını tabutun içine goyup götürüsen senin olduna ganat edeceyim, diya.

Olan, gidiya orada padişahın gapısının önünde bi nöbetçi varımış. Olan, köpek gıyafetine giriya. Nöpetcinin önünde mızık mızık derken nöbetci öte tarafa bakarken köpek içeri gaçıya. Bi gel içeri barıya, bakıya ki padişah uyuya... Hemen alıp sevdünü bi sandun içine goyya. Yarınki gün o binada alışverişe gelen giden çok oluyomuş. Biz bi tüccar hesabına sanduğu sırtına alıp gidiya. Bi de tabut yapturuya padişahın huzuruna götürüya. Padişah, içine açdırıya, bakturuya. Hakikaten "padişah tabuta goydumuz gibi memleketine da guyoruz" diya yengesiyle olana yüksek bi mevki veriya ikisi sarayda yaşayıp gidiyola.

EK A.102 Ben Yimen

Bi güz mevsimi yolda gidiyodum, gidecem yer uzak oldundan geceye galdım. Geceyi bi acın üstünde geçümek istedim. Üstüne çıktım ağaçta ahlat acıymış üstüne çıkıp uyuklarken birdenbire aç ırgalandı. Baktım ayu dala çıkıya.

— Gorktum, şaşudum, bi dalı siper etdim. Hiç gımıldaman olduğum yerde galdım fakat ayu beni görmemiş, gördü sandım. Gece ay ışı da vardı. Ayu ay ışında ahlatları yemek için ay ışına bakarak yerken bana veriya sandım. Ben yemen, diye bağırdım. Ayı benilleyip gendüsü açtan atıp öldü. Gorkuyu geçüdüm. Zabahleyin yoluma devam ettim.

EK A.103 Altun Yamur

Vaktiyle gayet zengin bi adam onun da söz anamaz israfçı olu, olmaz yere boşuna para harcayan düşüp gaktığı arkadaşı bilmiyon bi olu varımış. Bubası gaç defa oluna:

— Oğlum, senin bu arkadaşların senin paran olduğu için yani sende bu paraları yemek için sennen can yürekten dost görünüyola hakikatte bunna senin hakiki dostun deyil hakiki düşmanındula. Gel sen düştüğün galkduğun arkadaşları bil doru yola gel diyi nağada nasihat iddiyse oluna haber anladamamış.

Gine bi gün nasihat esnasında bubası oluna:

— Olum, benim ölmem gayri yakınnaştı nasıl olsa ben ölince sen büsbütün zıvanadan çıkar elindeki bütün harcar ve parasız galınca da üzülürsün. O zaman arkadaşlarının hiçbiri yanına uğramaz. Onların yanına uğramadıklarını görünce bana da hak verüsün ya neyise. Parayı hep yiyip bitince sana evin ortasına bi ip asıverin, gel o zaman o ipe asıl, demiş.

Gel zaman git zaman adam ölmüş. Olu, büsbütün paralarını suyunu çektümüş ve sonra da görmüşle ki ederafındaki o hakiki dosları dağılmış. Olanın yüzüne bile bakmıyola. Nihayet olan, bu sürünmeye eskiden her istedini yapmaya aluşdundan dayanamıyarak:

— İşte en nihayet babamın dedikleri çıktı. Hele gideyin şu babamın yaptığı asılaca asılayın, diyerek çıkmış yola varmış eve.

Oğlanın bubası, bu olan parayı hep yiyip bitince sürünmiye başlayınca belki aklına gelü de akullanu diye o yaptuğu asılaca evin ortasına, tavana hafifçe iliştümüş ve halkanın dibine de altunları doldumuşumuş. Olan, gelip o halkaya asılınca iliştürülmüş olan halka olanın ağırlığını çekemiyerek halkaynan olan yere düşmüşle. Bunların yere düşmesiynen beraber hıncahış oldu olan. Altında olanın depesine düşmeye başlamış. Oğlan:

— Ah bubam beni çok düşündü, diyerek akıllandı.

Ve bundan sona o altunlarınan yeniden zengin olan olan; yeniden etrafını almaya çalışan eski arkadaşlarının hepsini yanından govmuş ve aklı başına gelerek ondan sona rahat bi hayat sürmüş.

EK A.104 Bi Atladın Çokurge İki Atladın Çokurge

Vaktıynan fakir fakir gendülerini bin zorluğunan geçündürebilen bi garı goca varımış. Bi gün garı goca gonuşup durarken garı gocasına çatmış:

— Elalemin gocası zengin şeref zabı sen ise bizi geçündümekten acizsin, sen de elalem gibi zengin ol. Bunun içinde sana müneccim olmanı söylüyon. Görüyon ki bu devirde müneccimle çok para gazanduğu gibi padişahında gözünde, demiş.

Adamcağız:

— Ben nasıl müneccim olun ne okumam va ne yazmam va... Hele garı git şaşuma dediyse de garısı ille müneccim olacan diyi ısrar etmiş.

Bi gün garı hamama gidince hamama gayet zengin bi gadun gelmiş. Bu gadunun boynu, gula mücevheri sallıyamıyacak gadar ziynet eşyası doluymuş. Gelen bu gadun, "benim altunlarımı çalarla bunları neriye saklayın?", diye düşünüp dururken orada bulunan kötü paçavraların içine altunlarını doldurup hamamın bi govuğuna sakladuktan sona bu paçavranın içinde bu gadar kıymetli eşya oldunu bilmez diyerek hamamda yıkanmıya goyulmuştu. Bu gadun eşyalarını govuğa sokarken diyer garı görmüş ve hiç sesini çıkarmamış. Zengin gadun, hamamda iyice yıkanduktan sona giyinmiş ve evine giderken altunlarını bi türlü nereye goydunu aklına götürememiş. Herhalde altunlarımı çaldıla diye hamamdaki bütün gadunları ve hamama gelen insanları sorguya çektilerse de altunların ucunu bulamamışla. Diyer fakir gadun goşup gocasının yanına giderek olan messeleyi anladıp bitüdükten sona:

— Git ben müneccimim de böylece altunların yerini gösterive, demiş.

Adamcağız altunların yerini zengin garıya gösterivemiş. Bu zengin gadun, bunun gayet büyük bi müneccim olduna ganaat götürerek bütün zenginlerin arasında bunun altunlarının nasıl buluverdünü olduğundan da mükemmel anadıvimiş. Bu suretle ihtiyar adamın şöhreti padişahın gulağına gada vamış. O sırada yeni üreyen bi yakın eşgıyala padişahın hazinesini soymuşla fakat bunun failleri kimse bulamadından gulana gada gelen bu adamı yanına çağutdumuş ve:

— Eyer sen bu altınları kimin çaldunu bana söyliyebilüsen seni ömrün sonuna gada bolluğ içinde yaşadabilecek gada aylık balarım, dimiş.

Ek A.104'ün devamı

Bu sözün üzerine ne cevap vereceyini bilemiyen adam:

— Padişam, bana gırk gün izin vin. Gık gün sona size hazineyi kimin soydunu belki diyebülürün, diyerek evine gitmiş.

Çarşıdan gırk dane lokum almış. Çünkü bu lokumların her birisini her aşam yiyerek gırkıncı günü bu suretle tayin edecekmiş. İlk aşam lokumun birisini yirken geldi biri demiş ve lokumu ağzına atmış. Tam o sırada hazneyi soydu eşkiyala da o aşam adamın penceresine bi gişi yollıyarak:

— Bu adam ne gonuşuya diyne de gel... demişle.

Adamcağız lokumun birini ağzına atıp:

— Geldi biri, diyince eşgiya da:

— Benim geldimi anladı, diyerek doruca arkadaşlarının yanına gaçmış.

Ertesi gece eşkiyala iki gişi gelmişle. Müneccim, ikinci lokumu atarken:

— Geldi ikisi, demiş.

Bunna:

— Yine bizim geldümüzü anladı, diyerek öteki arkadaşlarının yanına gitmişle.

Ertesi gece üç gişi gelmişle. Müneccim:

— Geldi üçü, diyip lokumu ağzına atarken:

— Eyvah bizim geldümüzü yine bildi, demişle. Biz bu adama hazinenin yerini deyiverelim, demişle. Bizim için bundan başka gurtuluş çaresi yoktu, demişle.

Müneccimin gapısını açarak odaya girip deyivemişle. Gırkıncı günü padişahın huzuruna çıkan müneccim, padişaha hazinenin yerini diyivemiş. Padişah, tez oraya adamlarını yollayıp aratdumuş ve adamla hazineyi ele geçirerek padişaha teslim etmişle. Bunun üzerine bu müneccimin büyük bi müneccim oldunu kestüren padişah bi gün sarayının bacasında gezerken bi çökürge tutmuş çökürgeyi avucunun içine alarak müneccimin yanına gitmiş ve demiş ki:

Ek A.104'ün devamı

— Müneccim başı bu avucunun içindekini bilüsen seni bundan sona ufak şeyler için hiç rahatsız etmiyecen ve seni hazine nazırı tayin edecen, demiş.

Müneccim ne yapacağını şaşırarak gevşicüyün:

— Bi sıçradım çökürge, iki sıçradım çökürge, üçüncü de kapana kıstın mı çökörge diyerek aç padişahım elinizdeki çökörke, demiş.

Padişah, sözünü yerine getirip müneccim garısıynan beraber hayatının [sonuna] gada bolluk içinde yaşamışla…

EK A.105 Karga ile Tilki

Karganın biri her nasılsa kocaman bir peynir parçası yakalamış. Bir ağacın dalına konmuş "peyniri yerde mi yesem ağacın dalında mı yesem", diye uzun uzun düşünüp dururmuş… Bu sırada oradan geçen tilki, kargayı görmüş:

— Eh, demiş işte mükemmel bir av ne yapıp yapıp yakalamalı, karganın ağzından peyniri kapmalı.

Tilki böyle bir fırsat bulur da kaçırır mı hiç? Başlamış kargaya dil dökmeye:

— Ooo... Maşallah. Hey! Karga cenapları görüştüğümüze şükür. Neredesin yahu kaç zamandır? Senin hasretindeyiz. Hele o güzel sesini aylar var ki dinlemek nasip olmadı. Ah bayım ah... Sendeki seda sendeki makam kimde var? Kumru dedikleri, bülbül dedikleri hiç kalır senin yanında. Bir kere ötmiye başladın mı ne kanaryanın değeri kalır ne dudunun. Senin bir şarkı okumanı yüz tavuğa değişmem. Kendin güzel sesin güzel... Âşık oldum sana inan ki... Ne olur bir kere ötte gönlüm açılsın... Benim güzel huylu, şirin tüylü, yanık sesli kargam haydi…

Tilkinin bu sözlerini gerçek zanneden ahmak karga, şöyle gerinmişte o kaba sesile, "ga a ak", deyince gagasında tuttuğu peynir yere düşmüş. Kurnaz tilki, peyniri kapıp afiyetle yemiş. Kargaya:

— Haydi, demiş Allah'a ısmarladık. Sen konsere devam et.

EK A.106 Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor

Tilki, belki bir av yakalarım diye köyün civarında bir bahçeye saklamış. Kendini gizliye gizliye ilerlerken birdenbire kaplan suratlı bir kediye tesadüf etmiş. Kedi, tilkiyi görür görmez:

— Tıst maov mau uuu, demiş.

Tilki bakmış ki dişlerini çıkarmış, belini kamburlaştırmış, tüylerini kabartmış, yaman bir şey, azılı bir kedi… Üzerine varmak lazım… Biraz düşünmüş demiş ki:

— Sen anlaşıldı cesur bir hayvansın. Korkak da olsan benden sana zarar yok... Öfkelenme, şöyle gel de seninle dertleşelim.

— Söyle bakalım derdin ne?

— Ne olacak... Açlık… Yiyecek yok içecek yok...

— A… Öyle şey olur mu?... Yiğit olan ekmeyini taştan çıkarır hiçbir marifetin yok mu senin?

— Olmaz mı pisik abey... Kıyamet gibi… Saymakla bitmez... Sade kuyruğumun var bir hüneri... Kurnazlık, şeytanlık dedin mi bana vergi... Adamı sulu dereye indirir susuz döndürüm.

— Senin kaç hünerin var?

— Benim mi? Bir tek hünerim var.

— Ne o, bir hünerim var dediğin?

— Herkesin marifeti gizli kalsa gerek.

— Canım gizliyecek ne var ki?

— Ne yapacaksın?

— Belki bana da lazım olur.

— O halde söyleyeyim. Ben bir felaket gördüm mü derhal bir ağaca tırmanır çıkıveririm.

— Adam sende... Ağaca tırmanmakta mı hüner... O halde sen korkak bir şeysin. Beni görür görmez tıstlayışın korkaklıktanmış demek... Hem öyle ufak tefek belaya kazaya boş veririm ben… Gelecek bela ne olursa olsun vız gelir. Senin korktuğun şeylere ferman okurum ben, anladın mı ferman…

Ek A.106'nın devamı

Bu arada tilki, iki koyun köpeği... Biri bir taraftan öteki öbür taraftan saldırmazlar mı tilkiye... Zartacı tilki, canını kurtarmak için bocalarken tırmandığı ağacın tepesinden kedi seslenmiş:

— Hey arkadaş! Ne oldu? Hani ya sen olur olmaz belaya ferman okurum diyordun?

Tilki, heyecanlı bir sesle cevap vermiş:

— Tozdan dumandan ferman okunmaz oldu.

Tilki canını kurtarmış ama yemin etmiş bir daha büyük söylememeye.

EK B Görseller

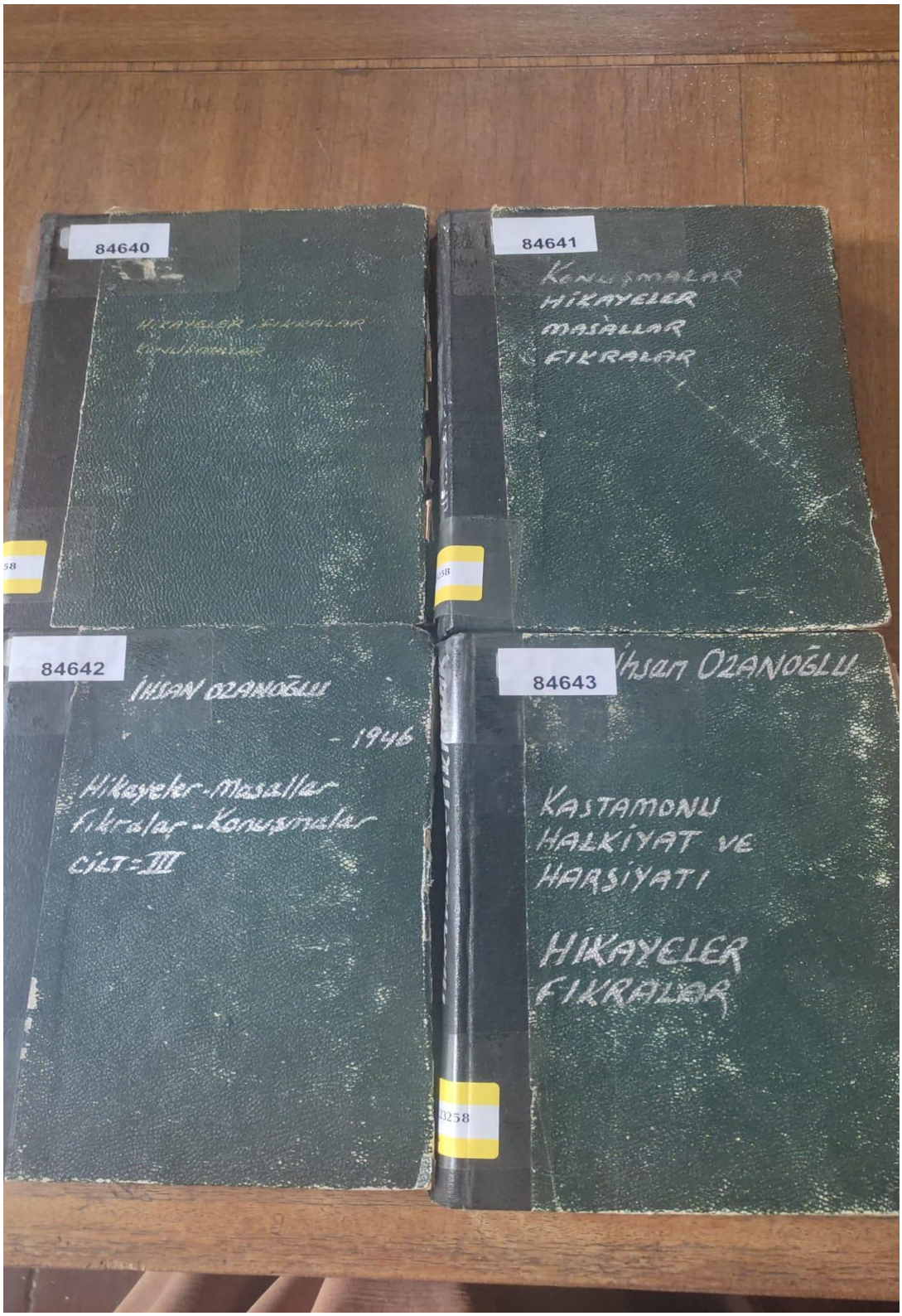

Görsel B.1 İhsan Ozanoğlu'nun derlediği *Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar* adlı dört ciltlik eserin kapak fotoğrafları, 21.06.2022

Ek B'nin devamı

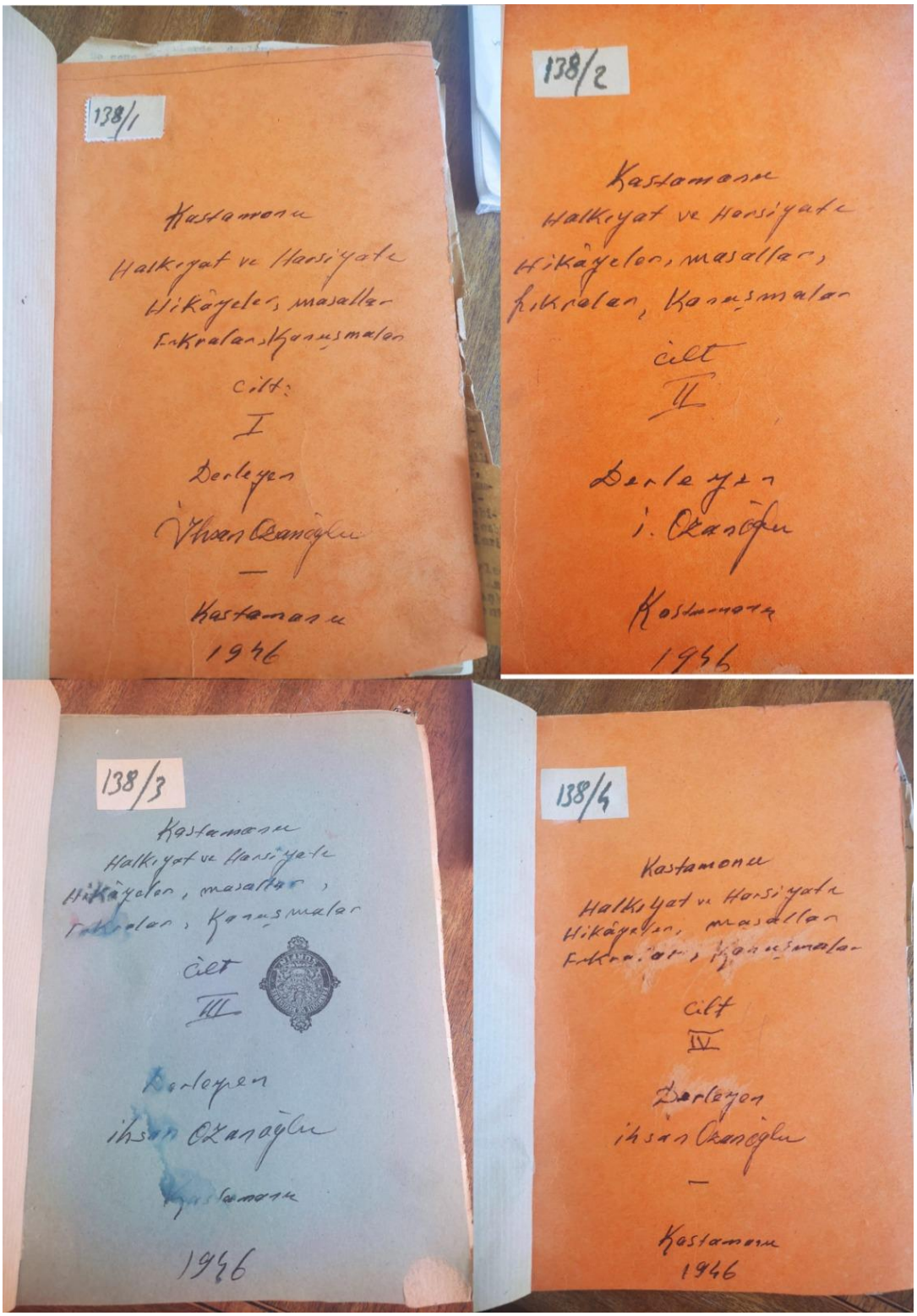

Görsel B.2 Kendi el yazısıyla İhsan Ozanoğlu'nun derlediği *Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar* adlı dört ciltlik eserin iç kapak fotoğrafları, 21.06.2022

Ek B'nin devamı

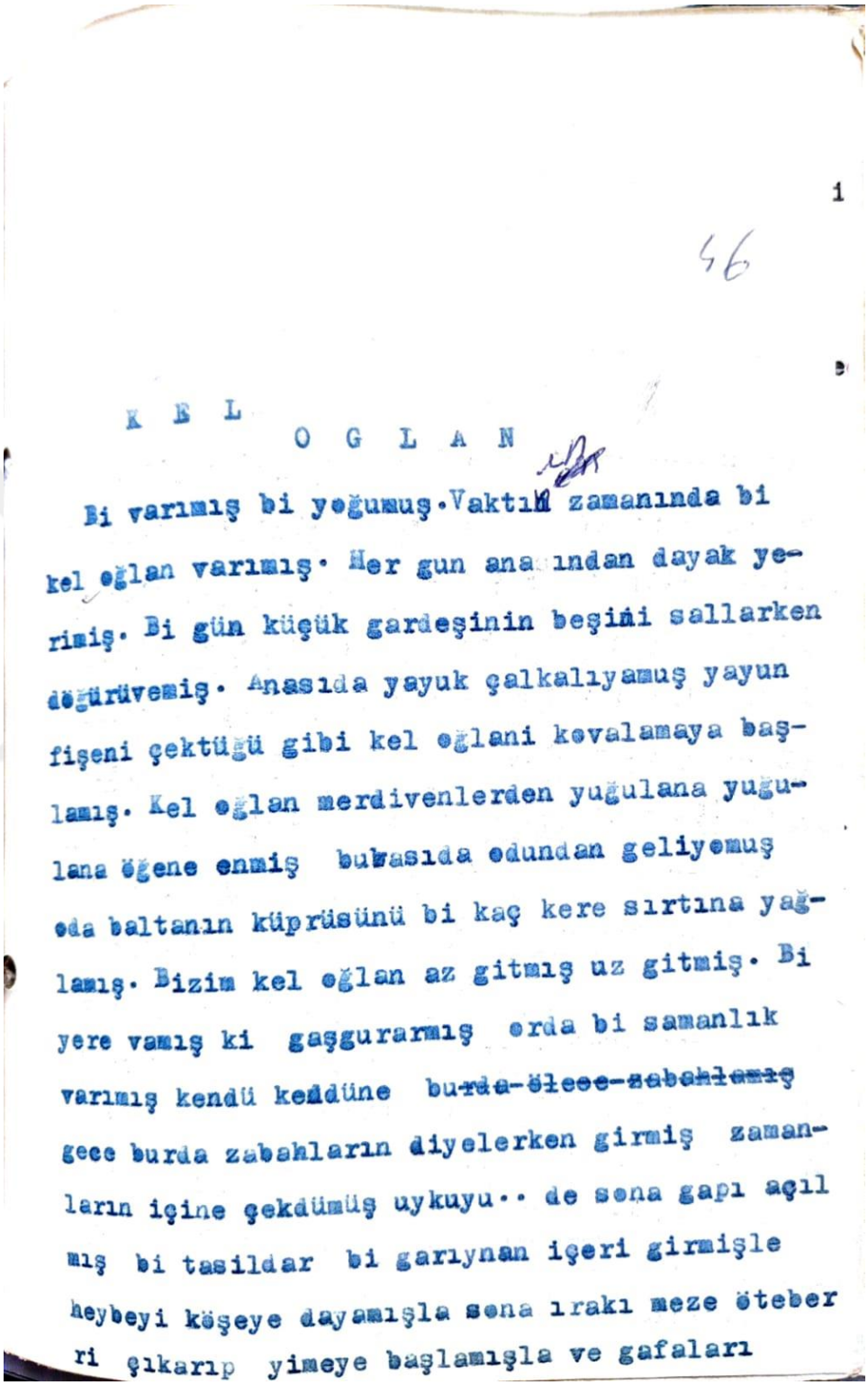

1

46

K E L O G L A N

Bi varımış bi yoğumuş.Vaktın zamanında bi kel oğlan varımış. Her gun ana ından dayak yerimiş. Bi gün küçük gardeşinin beşiği sallarken değürüvemiş. Anasıda yayuk çalkalıyamuş yayun fişeni çektüğü gibi kel oğlani kovalamaya başlamış. Kel oğlan merdivenlerden yuğulana yuğulana öğene enmiş buvasıda odundan geliyemuş oda baltanın küprüsünü bi kaç kere sırtına yağlamış. Bizim kel oğlan az gitmış uz gitmiş. Bi yere vamış ki gaşgurarmış orda bi samanlık varımış kendü kendüne ~~burda-öleee-zabahlamış~~ gece burda zabahların diyelerken girmiş zamanların içine çekdümüş uykuyu.. de sona gapı açılmış bi tasildar bi garıynan içeri girmişle heybeyi köşeye dayamışla sona ırakı meze öteberi çıkarıp yimeye başlamışla ve gafaları

Görsel B.3 Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar C.I, örnek metin: Keloğlan, 21.06.2022

Ek B'nin devamı

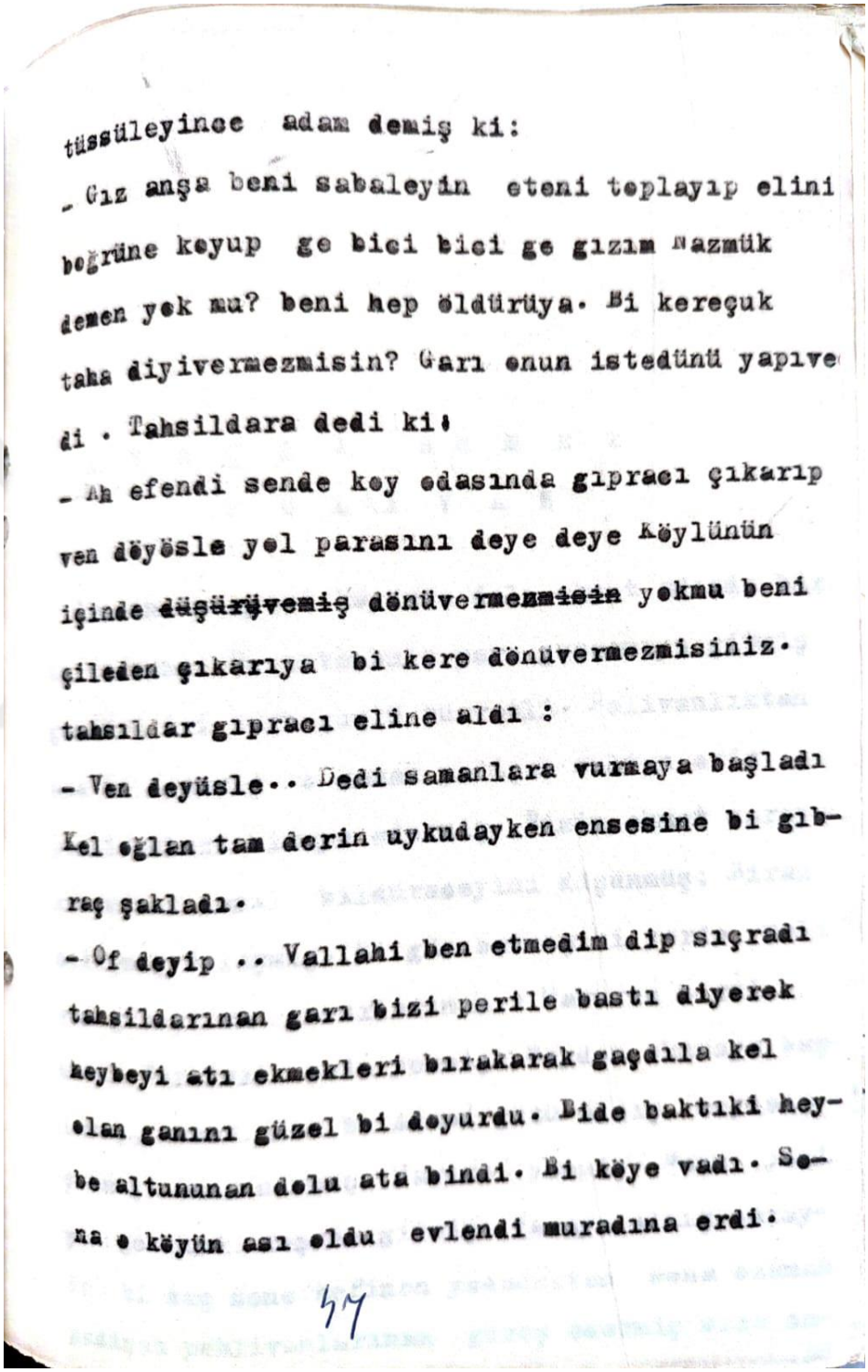

tüssüleyince adam demiş ki:
- Gız anşa beni sabaleyin eteni toplayıp elini
boğrüne koyup ge bici bici ge gızım nazmük
demen yok mu? beni hep öldürüya. Bi kereçuk
taha diyivermezmisin? Garı onun istedünü yapıve
di . Tahsildara dedi ki:
- Ah efendi sende koy odasında gıpracı çıkarıp
ven döyösle yol parasını deye deye Köylünün
içinde ~~düşürüvemiş~~ dönüvermezmisin yokmu beni
çileden çıkarıya bi kere dönüvermezmisiniz.
tahsıldar gıpracı eline aldı :
- Ven deyüsle.. Dedi samanlara vurmaya başladı
Kel oğlan tam derin uykudayken ensesine bi gıb-
raç şakladı.
- Of deyip .. Vallahi ben etmedim dip sıçradı
tahsildarınan garı bizi perile bastı diyerek
heybeyi atı ekmekleri bırakarak gaçdıla kel
olan ganını güzel bi doyurdu. Bide baktıki hey-
be altunnan dolu ata bindi. Bi köye vadı. Se-
na o köyün ası oldu evlendi muradına erdi.

Görsel B.4 Kastamonu halkiyat ve harsiyat dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar C.I, örnek metin: Keloğlan'ın devamı, 21.06.2022

EK C Sözlük

Bu bölüm hazırlanırken masallarda geçen Kastamonu söz varlığında rastlanan kelime ve deyimlere yer verilmiştir.

Ahtıman/Ahdıman: Öç.

Anadut: Ekin demetlerini arabaya koymaya ve harmanı aktarmaya yarayan, üç/dört/beş/yedi çatallı olabilen, uzun saplı dirgen/yaba.

Ayakdaş: Arkadaş, yoldaş.

Bakraç: Su kovası.

Beğillemek: Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.

Bel: Tarlanın ortası, toprağı karıştırmak için kullanılan büyük kalın kürek.

Bellemek: Tarlayı çapalamak.

Bislaç/Bisleç: Sacda yufka ekmeği çevirmeye yarayan tahta aygıt.

Boğca/Buca: Bu gece.

Boğez: Bu kez, bu sefer.

Boğun: Bugün.

Bölme: Kiler, ambar.

Caba: Güveç, toprak tencere.

Calay: Dilsiz, kekeme, peltek konuşan kimse.

Çecik: Vücudun eklem yerleri, irade.

Çilte: Semerlerin iki tarafına yük bağlamak için takılan urgan.

Çörtün: Bodur ağaç cinsi.

Deri gün: Pazar günü, zayıf, hareketsiz gün, deri gibi kuruluğu belirtir.

Dirgen: Harmanda sapları yaymak için demirden/tahtadan yapılan ucu çatallı tarım aygıtı.

Düğen/Düven: Harmanda buğdayın sapı ve tanesini ayırmaya yarayan, alında keskin taşları bulunan ve hayvanlar tarafından çekilen ağaç alet.

Düğür gitmek: Kız görmeye ve istemeye gitmek.

Eğitmek: Götürmek.

Eğin/Eyin: Üst-baş

Eğirmek: İp bükmek.

Eke: Kurnaz, açıkgöz.

Elik: Dağ keçisi, karaca.

Emesen etmek: Herhangi bir kimseye, beğenilmeyen hareketi dolayısıyla gözdağı vermek, tehdit etmek.

Ek C'nin devamı

Fişek: Yayık tokmağı.

Fiy: Hayvan yiyeceği olarak kullanılan, hayvanlara yararlı olan bir bitkidir.

Francala: İyi nitelikli undan yapılan ince uzun ekmek.

Ganıkmak: Dadanmak, dadını almak, müptela olmak.

Gavil: Sözleşme.

Geçe: Yaka.

Gıcık: Çam kozalağı.

Gıran: Öldürücü salgın hastalık.

Gıran guyulup da guyulası: Kökü kesilesi.

Göbelez: Köpek yavrusu.

Görmemişe göndermek: Sağlığına tam olarak kavuşmak.

Gözer: Kalburun seyrek gözlüsü.

Gütmek: Takip etmek, kovalamak.

Guyo/güyo: Damat.

Hapaz: avuç içi, avuç dolusu.

Haral/harar: Büyük çuval.

Hataş: Ateş.

Havra: Caka, kuru gürültü.

Herkil: Erzak sandığı.

Hıcıltı/hışırtı: Ses, tiz gürültü.

Hıfzetmek: Saklamak, muhafaza etmek, korumak.

Hıra: Ortanca, zayıf, cılız.

Hırtlağ/hırtlak: Gırtlak.

Hora: Uygun, makbul.

Hurdahaş: Vurmak.

İneter/inetter: Anahtar.

İnez: Hastalıktan yeni kurtulmuş, tam iyileşmemiş kimse.

İreçber: Rençper.

Kara çorba: Kastamonu İli Pınarbaşı İlçesinde kızamık meyvesinden elde edilen kızamık ekşisi, haşlanmış tavuk parçaları, tavuk suyu ile hazırlanan bir tür çorba.

Kelez: Düşkün, zayıf.

Kelp: Köpek.

Kemre: Gübre, tezek.

Ek C'nin devamı

Kül çöreği: Külde pişirilen çörek.

Meret: Uğursuz, hayırsız.

Öğen: Evin avlusu.

Örüsgar/Örüsger: Yel.

Postaki: Deri, post.

Saban: Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı.

Sacıyak: Üzerine ekmek sacı yerleştirilen üç ayak aygıt.

Sayvan: Dağ kulübesi.

Sedir: Odalarda bir köşeden bir köşeye kadar oturmak için tahtadan yapılmış yer.

Sergen/serken: Mutfak rafı, odadaki yatak, yorgan koyulan dolap, yüklük.

Serme: Yufka.

Sini: Tepsi, kınada geline yardım için açılan bez örtü ya da büyük tepsi.

Sökün etmek: Birdenbire görünüp arkası kesilmeden gelmek.

Tınsırmak: Tıksırmak.

Üvendere: Öküzleri koşturmak için kullanılan ucu sivri sopa.

Üzmek: Yüzmek, sıyırmak.

Yaba: Tınazı savurmaya yarayan tahtadan yapılmış büyük çatal.

Yarım: Biri dokuz okka gelir, tahıl ölçüsü.

Yarma: İri yarılmış ağaç, odun.

Yaslaç: Üstünde hamur açılan, yemek yenilen tahta.

Yayuk: Yoğurt ya da sütten yağ çıkarmaya yarayan araç.

Yeltenmek: Yapmak arzusunu göstermek.

Yuğlanmak: Yuvarlanmak.

Zulf olmak: Anlaşmak, barışmak.